ఉప వేదాలు

గాన భాస్కరము

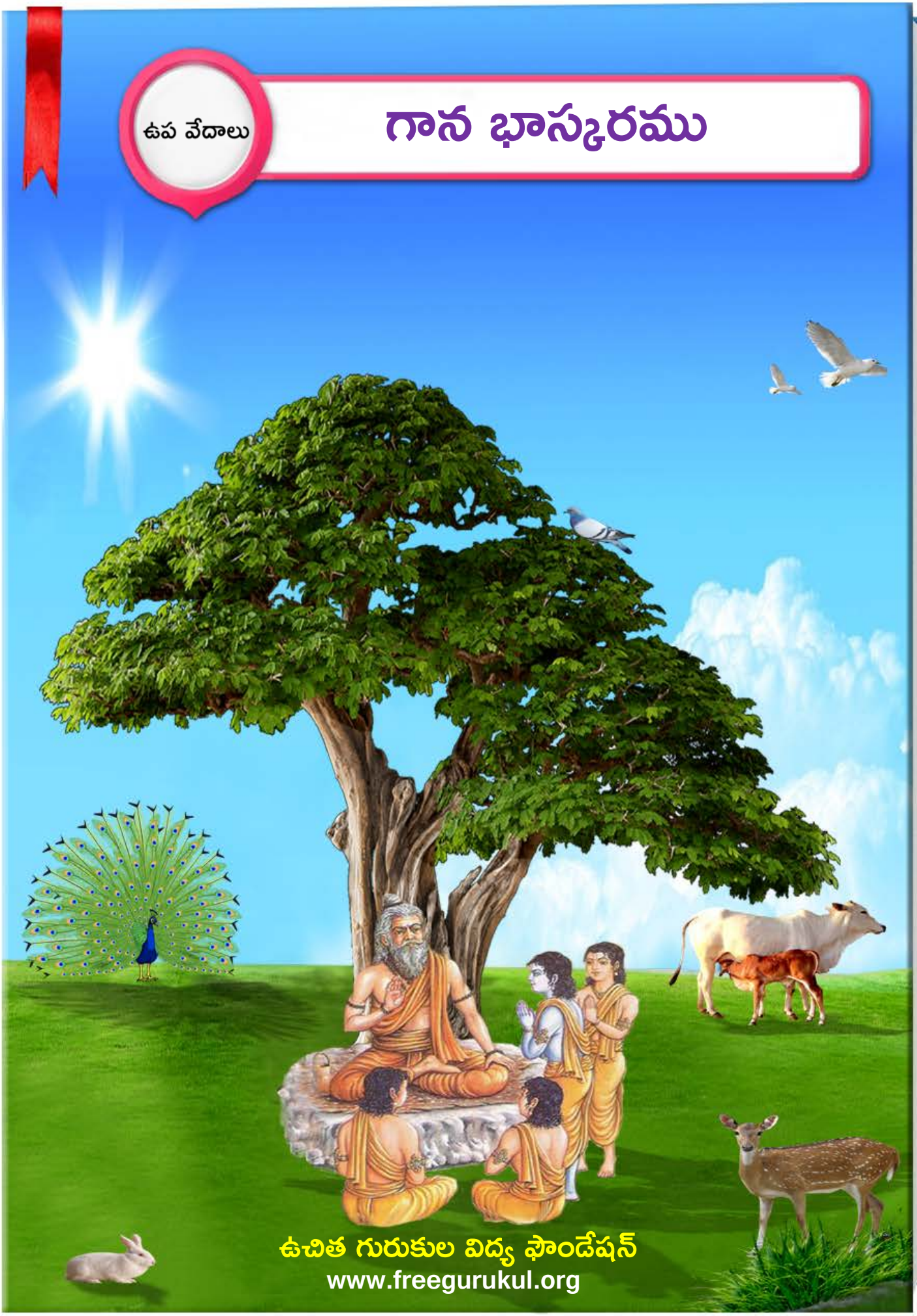

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

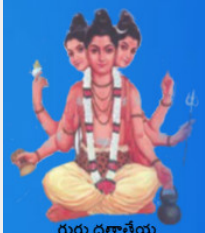
గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజి

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

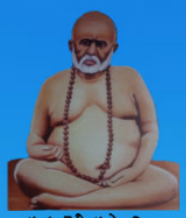
గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస

అమ్మ శారదా దేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయిబాబా

గురు అరబిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళ స్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

Free Gurukul

"ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్" ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో బాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకరించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో బాగంగా ఈ ఫౌండేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు వ్రాసినట్లయితే (లేక) సేకరిస్తే మాకు తెలియచేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకు, భాగస్వామ్యం అగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రదించగలరు.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in
2) ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) మొబైల్ ఆప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన,ధర్మ ప్రచారార్ధం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలేని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైటు అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకొన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org Mobile App: Free Gurukul email: support@freegurukul.org
Facebook: www.facebook.com/freegurukul Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

" మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేది ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందరికి అందించబడాలి "

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పాద సమర్పణమస్తు

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

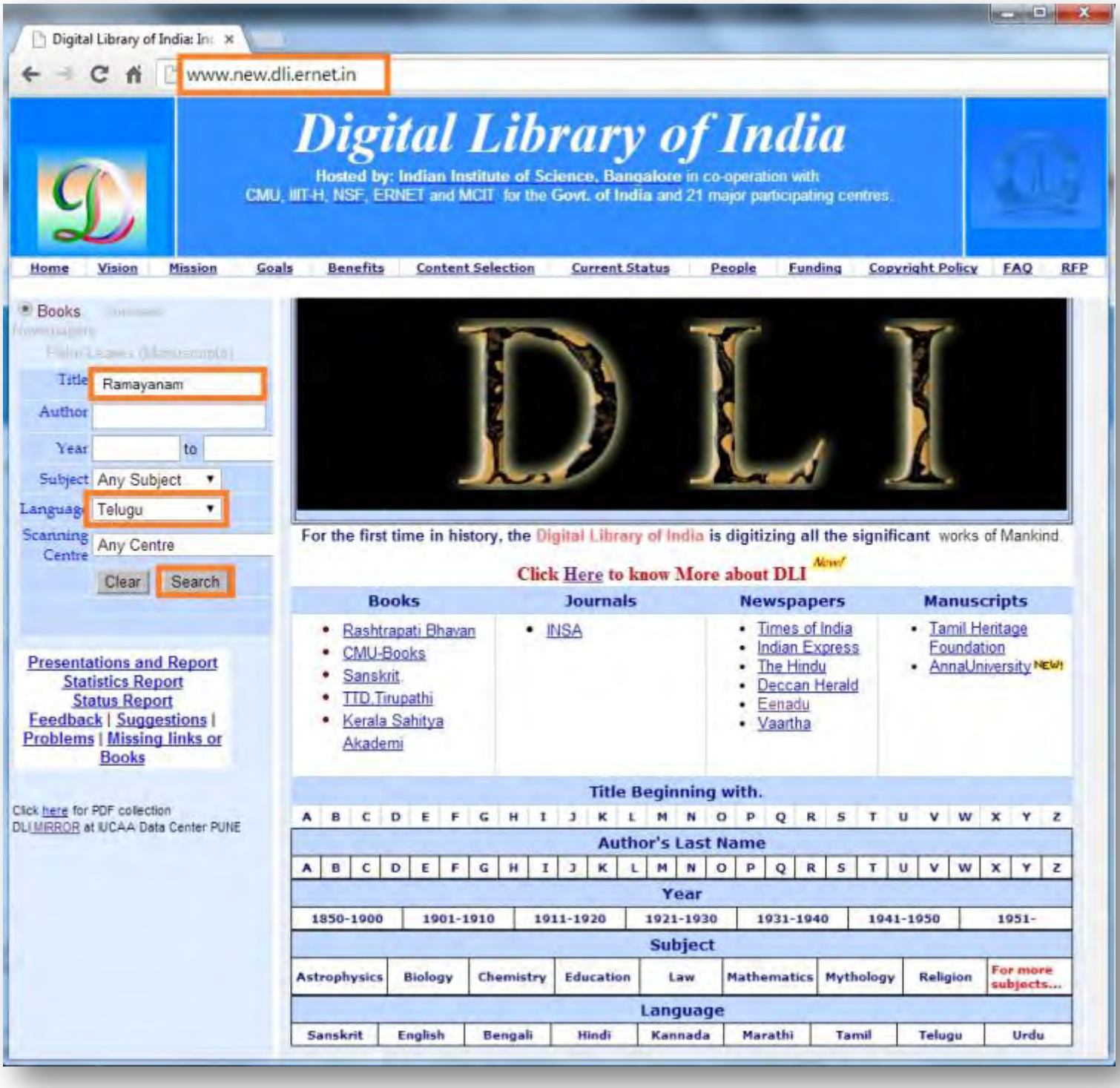

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

గానభాస్కరము

అత్యుత్తమమైన యొక సంగీత గ్రంథము

9466

సంగీత భరతశాస్త్ర ప్రవీణులగు

విద్వాన్ కందాడ వ. శ్రీనివాసయ్యంగారిచే

రచియింపబడినది

మదరాసు :

ఎమ్. ఆది అండు కంపెని

చంద్రా ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము

1934

RIGHT OF REPRODUCTION RESERVED BY
M. ADI & CO., MADRAS.

రిజిస్టర్డు కాపీరైటు

వెల రూ. 7—0—0

ఉపోద్ఘాతము

సంగీత విద్యాభ్యాసకులకును ఉపాధ్యాయులకును మిగుల నుపయోగమైన యనేక సంగీతగ్రంథముల నిదివఱకే యచ్చొత్తించినాఁడను. వానిలో సంగీతాభ్యాసకుల కత్యావశ్యకమైయుండు సంగీతలక్షణ సంగ్రహము, ప్రథమాభ్యాస పద్ధతులు, అలంకార, వర్ణ, గీత, కీర్తనాదులును స్వరతాళములతో వ్రాయఁబడియున్నవి. కొన్ని సంవత్సరములుగ గీర్వాణ భాషయందు గల సంగీతరత్నాకరాద్యనేక గ్రంథములను, ఆంగ్లేయ భాషయందు గల సయిన్సును సంబంధించిన యనేక గ్రంథములను ద్రావిడ భాషయందు గల యతిపురాతన గ్రంథములను, ప్రకృతము ఆంధ్రద్రావిడ భాషలో ప్రచురమైయుండు అనేక సంగీత గ్రంథములను పరిశీలించి "గానభాస్కర" మను నీ గ్రంథమును వ్రాసినాఁడను.

ఇందు సంగీతసంబంధమైన సకల రహస్యములను వెల్లడి జేసియున్నాఁడను. పూర్వ గ్రంథములోని పొరపాటు లివియనియును, ప్రకృతము మనదేశములో ప్రచురమైయుండు సంగీత గ్రంథములలోని గుణదోషము లివి యనియును దెలుపుటకై పక్షపాతములేక యచ్చటచ్చట నా మూ గ్రంథములోని గుణములను కొనియాడియు, దోషములను ఖండించియు నీ గ్రంథములో వ్రాసినాఁడను. మఱియు నిదివఱకు ప్రచురముకాని 125 కీర్తనలను స్వరతాళములతో వ్రాసి యీగ్రంథములో నచ్చొత్తించి యున్నాను. పల్లవి పాడువారి కనుకూలమైన కొన్ని ముఖ్యాంశములును, పల్లవి పాడవలసిన క్రమమును ఇందు వ్రాయఁబడియున్నవి. అభినయించువారి కుపయోగమగునట్లు కొన్ని పదములును వానికి భావములును కొలిపింపులును వ్రాసియున్నాను. ఈ గ్రంథము సంగీతపోషకు లందఱికి నొక సుఖోపకారియై యుండునని నమ్ముచున్నాఁడను.

ఈ గ్రంథరచనమును జేయునపుడు నా కుపకరించిన నా జ్యేష్ఠ భ్రాతయగు, శ్రీమాన్-కె. వరదాచార్యస్వామికిన్ని, నా కనిష్ఠ భ్రాతయగు వీణ-కృష్ణమాచారికిన్ని. మా శిష్యుఁడైన పిడీలు-సుందరరాజ అయ్యంగారికిన్ని నే కృతజ్ఞుఁడనై యున్నాఁడను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

గానభాస్కరము.

విషయసూచిక.

విషయము.
వందనశ్లోకము
సంగీతప్రశంస
ప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారకులు
సంగీత శబ్దార్థము
సంగీత విభాగము
మార్గసంగీతము
దేశ్యసంగీతము
సంగీత మాహాత్మ్యము
నాదవిభాగము
అనాహతనాదము
ఆహతనాదము
నాగోత్పత్తి
నాదశబ్దార్థము
నాదభేదము

పుట.	విషయము.	పుట.
1	నాదప్రశంస	8
,,	మతంగ మతము	9
2	విశ్వావసు మతము	,,
3	కోహల మతము	,,
4	శ్రుతినిగటించిన (Science) ప్రకారమైన చర్చలు	1-11
,,	శార్ఙ్గదేవుల శ్రుతి నిరూపణము	12
5	ధ్రువవీణయందు గల స్వరములలో చలవీణస్వరములు లయమును	
,,	జెందువిధమును జూపు పథకము	13
6	సంగీత రత్నాకరాది సంస్కృతగ్రంథములలోని పొరపాటులను	
,,	జూపెడి కొన్ని అంశములు	14-15
7	వీణయందు శుద్ధ వికృత స్వర నిరూపణము	15
,,	శ్రుతులకు సంబంధించిన ప్రకృతపు చర్చలు	16
8	రావు బహదూర్ సి. నాగోజిరావుగారి యభిప్రాయము	21

విషయము.	పుట.
22 శ్రుతులను వాని వేపనసంఖ్యలను అవి పుట్టు స్థానములను వాని (Ratio) రేషియోలను అంతరములను తెలిపెడి పథకము	18
షడ్జమధ్యమముల మధ్యనుండు స్వరములకు సరియైన స్వరములను పంచమతార షడ్జ మధ్యములోఁ జూపెడి పథకము	22
రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి (కరుణామృతసాగర ప్రకారముగ)	24
22 శ్రుతులు మిస్టర్. సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము ననుసరించి గుణింపఁబడిన పథకము	25
ద్వావింశతి శ్రుతులు రాజా సురేంద్రనాథ మోహన్ ఠాకూరుగారి యభిప్రాయమునుఁ జూపెడి పథకము	26
,, మిస్టరు కే. బి. దేవాలుగారి యభిప్రాయము	27
22 శ్రుతులు మిస్టరు E. క్లెమెంటు, ఐ.సి.ఎస్. (Mr.Clement,I.C.S.) గారి యభిప్రాయమును జూపు పథకము	28
ద్వావింశతి శ్రుతులు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలవారి యభిప్రాయములను జూపు పథకము	29
షడ్జ పంచమ భావము	30
షడ్జ పంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమములను జూపెడి పథకము	31
షడ్జ మధ్యమ భావము	32
షడ్జ మధ్యమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము	33
రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులఁ జూపెడి పథకము	35
రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులను జూపెడి పథకము	36
,, (Commentations) వీటిని గూర్చిన చర్చలు	37
శ్రుతిజాతులు	39
22 శ్రుతుల నామములను దెలిపెడి పథకము	,,
జాతులకు చేరిన శ్రుతిని జూపెడి పథకము	,,
శ్రుతిజాతుల విభాగ పథకము	40

స్వరములు.

విషయము.	పుట.
స్వరనామములకు కారణములు, మతంగ మతము	41
స్వరోచ్చారణములు	42
సప్తస్వర ధ్వనులు	,,
సప్తస్వర కులాది విమర్శనము	,,
సప్తస్వరముల జాత్యాది వివరములను జూపెడి పథకము	43
స్వరములకు శ్రుతులు	44
నియతశ్రుతులు	,,
స్వరవిభాగము	,,
వికృత స్వరముల పేళ్లు	,,
వికృత స్వర విమర్శనములు	45
సంగీత రత్నాకర గ్రంథగత శుద్ధ వికృతస్వరములను జూపెడి పథకము	46

విషయము.	పుట.
రాగవిబోధ గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరముల పథకము	47
స్వరమేళకళానిధి గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములను జూపు పథకము	48
చతుర్దండిప్రకాశిక గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములనుఁ జూపుపథకము	49
సంగీత పారిజాతగత శుద్ధ వికృత స్వరములనుఁ జూపు పథకము	50
వాద్యాది స్వరములు.	
ఎట్టియాపురము సమస్థానపండితులు బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బరామ దీక్షిత విరచితంబైన సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని వాది, సంవాది, అనువాది, వివాదుల పద్ధతులును, వానిపై వ్రాయఁబడిన ఖండనములును	51
రత్నాకర ప్రకారముగ వాడుకలో చెప్పెడి స్వరస్థానము లించుమించుగ బుట్టెడి శ్రుతులను జూపెడి పథకము	54
అందుకు విరోధమైన సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినియందు గల పద్ధతులకు ఖండనము	55
గ్రామములు	57
రత్నాకర పరిశిష్టపద్ధతికి కొంచెము వ్యత్యాసమైన పద్ధతి	58
రత్నాకర పరిశిష్టములోని పద్ధతిని జూపు పథకము	59
సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని పద్ధతిని జూపు పథకము	60
వీటిని గుఱించిన ఖండనములును (Criticism) చర్చలును	61
గ్రామరహస్యములు	62
(ఇందు రత్నాకరాది గ్రంథములందు గల పొరపాటులను, కల్లినాథుఁడు మొదలగు వ్యాఖ్యానకారుల పొరపాటులను, ఇటీవల గ్రంథకర్తల పొరపాటులను దెలిపి గ్రామరహస్యము దెలుపఁబడియున్నది)	
గాంధారగ్రామములు ఋషభగ్రామములు లేదనుటకు కారణములు	63
A. గ్రామరహస్యములను జూపెడి పథకము	66
B. గ్రామభేదములలో చలవీణయందు స్వరస్థానభేదములను జూపెడి పథకము	68
C. గ్రామభేదములలో చలవీణయందు స్వరస్థానములను షడ్జాదిగఁ జూపెడి పథకము	69
వీటిని గూర్చిన గ్రంథకర్త చర్చలు	70
అంతర గాంధార కాకలి నిషాద నిరూపణములు	72
(ఇందు సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని విషయములకు ఖండనము వ్రాయఁబడియున్నది)	
మూర్ఛనలు	74
21 మూర్ఛనలను జూపెడి పథకము ఉదాహరణముల సహా	75
స్వరప్రస్తారములు ఉదాహరణముల సహా	76
తానములు; సంగీత రత్నాకరగత జాత్యాది విమర్శన పథకము	70

విషయము.	పుట.
గమకములు	79
ప్రకృతపు గ్రంథాగత దశవిధ గమకములు	82
గ్రహాంశ న్యాసాదుల వివరము	85
రాగము :—ప్రాచీన రాగములు	86
దేశ్యరాగములు	,,
శ్రీరాగ పురుషరాగ లక్షణములు	87

రాగ విమర్శనములు.

శ్రీరాగములు, దూతిరాగములు, సంకరరాగములు పుత్రరాగములు, మిత్రరాగములు; వీటికి ఉదాహరణములు	89
రాగ కాలనిర్ణయములు	90
రాగభేదములు	92
72 మేళకర్తరాగములను జూపెడి పథకము	93
షాడవ, ఔడవ రాగములు; వాటికి ఉదాహరణములు	97
మేళకర్తరాగ మొక్కొకటికిని సంపూర్ణభేదముల సంయోగము వలన కలిగెడి భేదములను జూపు పథకము	98
వక్రసంపూర్ణ రాగమనఁగా నేమి? వాటికి ఉదాహరణములు	,,
ఘన నయ దేశ్య రాగములు	99
రాగరసములు	100
రాగములను గుఱించిన చర్చలును ఖండనములును	100
రాగాలాపనము	102
వాని లక్షణములు; తానం అను శబ్దమునకు ఉత్పత్తి క్రమములు	108
రాయము	109
గీతము, ప్రబంధము - వీటి లక్షణములు	111

తాళము.

తాళవిభాగము	116
దశప్రాణములు	,,
కాలప్రాణ లక్షణము	117
మార్గప్రాణ లక్షణము	,,
మార్గక్రియా ప్రాణలక్షణము	121
ద్వివిధక్రియలు	,,
నిశ్శబ్ద మార్గక్రియా లక్షణము	,,
సశబ్ద మార్గక్రియా లక్షణము	122
దేశ్యక్రియా లక్షణము	,,
అంగప్రాణ లక్షణము	123
అంగస్వరూప లక్షణము	,,
షడంగ నిఘంటు	,,

విషయము.	పుట.
షోడశాంగములను జూపెడి పథకము	124
అంగాంగుళ ప్రమాణ లక్షణము	,,
తాళషడంగములను వాడుటకైన క్రియలు	125
తాళగ్రహ ప్రాణలక్షణము	126
తాళగ్రహముల వివరము	127
(ఇందు అనేక గ్రంథాభిప్రాయములకు ఖండనములు వ్రాయఁబడియున్నవి.)	
తాళజాతి ప్రాణలక్షణము	128
తాళజాతుల వివరణము	129
తాళజాతుల ననుసరించిన కొన్ని నవీన విషయములు	130
తాళకళా ప్రాణలక్షణములు	132
,, లయప్రాణ లక్షణము	,,
,, యతిప్రాణ లక్షణము	133
,, ప్రస్తారప్రాణ లక్షణము	134
సప్తతాళములు	135
సప్తతాళములకు వారనక్షత్రాది లక్షణములు	,,
వానికి ఖండనములును; 35 తాళములను ఏర్పఱచినవారును	138
సప్తతాళములయొక్క అక్షరకాలములను తెలుపు పథకము	139
తాళవిషయమై సంగీతచంద్రికపై వ్రాయఁబడిన ఖండనములు	140
సంగీత రత్నాకర గ్రంథములోని 120 తాళములు	141
120 తాళములను వాని అంగములను జూపెడి తాళపట్టిక	144
వాగ్గేయకారక విశేషలక్షణము	149
గాంధర్వ లక్షణము	151
ఉత్తమ గాయక లక్షణము	,,
శబ్దభేద లక్షణము	155
శబ్దగుణములు	158
శబ్దదోషములు	159
శారీర లక్షణములు	160
సుశారీర లక్షణములు	,,
కుశారీర లక్షణములు	161
కీర్తనములయొక్క లక్షణములును, ప్రకృతపు నడవడికలకు ఖండనమును	,,

త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు స్వరముల సహా

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
ఎంతరాని -	హరికాంభోజి	ఆది	163
నాజీవాధారా	బిలహరి	,,	165
దాచుకోవలెనా	తోడి	మిశ్రఝంప	168
నామ కుసుమములచే	శ్రీరాగము	ఆది	170

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
ఎవరిచ్చిరిరా	మధ్యమావతి	ఆది	173
దారిని వెలిసికొంటి	శుద్ధ సావేరి	,,	177
ధ్యానమే వరమైన	ధన్యాసి	,,	181
విడిజాలదురా	జనరంజని	,,	183
కొలువైయున్నాడే	భైరవి	,,	185
తొలినేను జేసిన	కోకిలధ్వని	,,	189
కృపజూచుటకు వేళరా	ఛాయాతరంగిణి	,,	190
వాడేరా దైవము	పంతువరాళి	,,	192
సాక్షి లేదనుచు సాధింపకే	బంగాళ	,,	194
చాల కిల్లలాడుకొన్న	ఆరభి	,,	196
కంటజూడుమీ	వాచస్పతి	,,	199
చేరరావదేమిరా	రీతిగౌళ	,,	202
నాదలోలుఁడై	కల్యాణవసంతము	చతు-రూపకము	205
కారుబారు సేయువారు	ముఖారి	ఆది	206
చనితోడితేవే	హరికాంభోజి	,,	208
మోక్షముగలదా	సారమతి	,,	212
రామకథా సుధారస	మధ్యమావతి	,,	214
కలినరులకు	కుంతలవరాళి	,,	215
దొరుకునా ఇటువంటి	బిలహరి	,,	217

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
రఘుపతే	శహాన	చతు-రూపకము	221
గిరిపై వెలకొన్న	శహాన	ఆది	223
మనసు నిల్పశక్తి	ఆభోగి	,,	226
ఎందుకు నిర్దయ	హరికాంభోజి	,,	227
శ్రీరామ పాదమా	అమృతవాహిని	,,	229
తనవారి తనము	బేగడ	,,	231
ఆనందసాగర	గరుడధ్వని	,,	232
తనమీదనే	భూషావళి	,,	233
సార్వభౌమ	రాగపంజరము	,,	234
నన్నుగన్నతల్లి	సింధుకన్నడ	,,	235
నా మొఱలనువిన	ఆరభి	,,	236
సామజవరగమన	హిందోళము	,,	239
శ్రీరఘువర	భైరవి	,,	242
గ్రహబలమేమి	రేవగుప్తి	దేశాది	244
ఉండేది రాముడొకఁడె	హరికాంభోజి	చతు-రూపకము	246
చక్కని రాజమార్గము	ఖరహరప్రియ	ఆది	247
ఎందుదాగినాఁడో	తోడి	మిశ్రచాపు	251
నీదయ రావలెగాక	తోడి	ఆది	255
ఎదుట నిలచితే	శంకరాభరణము	,,	257

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
నిన్నువినా సుఖము	తోడి	రూప-చతు	260
అరగింపవే	తోడి	రూపకము	262
చేసినపెల్ల	తోడి	ఆది	264
కడతేరరాదా	తోడి	,,	266
ఉపచారములను	భైరవి	,,	267
బ్రోచేవా రెవరే	శ్రీరంజని	,,	268
ఎంతవేడుకొందు	సరస్వతిమనోహరి	,,	269
స్మరణే సుఖము	జనరంజని	,,	270
రామబాణత్రాణ	సావేరి	,,	271
రఘువర నన్ను	పంతువరాళి	,,	274
ఇలలో ప్రణతార్తి	అరాణ	,,	275
లేమిల్ల పెద్ద	పావని	,,	277
మఱిమఱి నిన్నే	కాంభోజి	,,	278
ఎంతని నేవర్ణింతును	ముఖారి	చతు-రూప	284
శ్రీనారదనాద	కానడ	రూపకము	286
తులసీదళములచే	మాయామాళవగౌళ	,,	287
ముమ్మూర్తులు	అరాణ	ఆది	289
కరుణాసముద్రా	దేవగాంధారి	,,	292
మఱచేవాడ్వా[illegible]	కేదారగౌళ	,,	294
శ్రీవేంకటేశ	బలహంస	ఆది	338
మనవి చేకొనవయ్య	సరసాంగి	చతు-రూపకం	339
ప్రాణనాథబిరాన	శూలిని	దేశాది	295
తెరతీయగరాదా	గౌళిపంతు	ఆది	297
సంగీతశాస్త్రి	ముఖారి	,,	299
ఎందుకు పెద్దల	శంకరాభరణము	,,	302
గురులేక యెటువంటి	గౌరిమనోహరి	మిశ్రఝంప	305
పలుకవేమి	పూర్ణచంద్రిక	ఆది	306
పట్టి విడువరాదు	మంజరి	,,	308
మాటాడవేమి	నీలాంబరి	,,	309
రామా నీయెడ	ఖరహరప్రియ	,,	311
ఏపాపము జేసితిరా	అరాణ	త్రిపుట త్రిశ్రజాతి	313
శ్రీరామ రఘురామ	యదుకులకాంభోజి	ఝంప-మిశ్రము	317
పాహిరామచంద్ర	,,	చతు-రూప	318
నీవాడ నేగాన	సారంగ	ఝంప	320
కారువేల్పులు నీకు	కల్యాణి	ఆది	321
వీణ - కుప్పయ్యగారి కృతులు.			
కొనియాడిన నాపై	కాంభోజి	ఆది	325
పరదేవి నీ పాదములే	సురటి	చతు-రూపకము	330
పట్టం - సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి కీర్తనలు.			
జన్మమెందుకు	మలయమారుతం	ఆది	331
కరుణించుట కిదే	సిందుమందారి	,,	333
ఇంక దయరాలేదా	చక్రవాకము	,,	334
ఖరమిశ్రఝంపకం	నాయకి	ఆది	337
రంగ-నాయకం	శంకరాభరణము	మిశ్రచ పు	269
అక్షి మలింగ	శ్రీరాగము	ఆది	372
శ్రీమూలాధార			374

శ్రీవేంకటే			
[illegible]	[illegible]	చతు-[illegible]	

మైసూరు - సదాశివరావుగారి కీర్తనలు.

వాచామగోచరుండవని	[illegible]	[illegible]	
ఎవరున్నారు	బలహంస	,,	
నిన్ను విన గతి	,,	,,	
సాకేతనగరనాథ	హరికాంభోజి	చతు-రూపకం	
నాతరమా	కమాసు	[illegible]	

శ్యామాశాస్త్రులవారి కృతులు.

నిన్నువినాగి	పూర్వకల్యాణి	మిశ్రలఘువు	
తల్లి నిన్ను వెఱ	కల్యాణి	,,	
పాహి శ్రీగిరి	ఆనందభైరవి	[illegible]	
బ్రోవవమ్మ	మాంజి	చాపు	
త్రిలోకమాతా	ఘరజు	మిశ్రలఘువు	

సుబ్బరాయశాస్త్రులవారి కీర్తనలు.

వనజాసన వినుతా	శ్రీరాగము	రూపకం	
శ్రీకమలాంబనా	దేవ్యతోడి	చతు-రూపకం	
జనని నిన్నువి	రితిగౌళ	మిశ్రచాపు	
నినుసేవించిన	ఎదకులకాంభోజి	చాపు	

ముద్దుస్వామి దీక్షితులవారి కృతులు.

శ్రీ వేణుగోపా	కురంజి	మిశ్రఝంప	
338 [illegible]	[illegible]		269
330 [illegible]	శంకరాభరణము	మిశ్రచ[illegible]	372
[illegible]	శ్రీరాగము	[illegible]	374
[illegible]	వసంత	చతు-రూపకం	376
340 [illegible]	కేదారగౌళ	,,	377
344 [illegible]	భైరవి	,,	379
345 శ్రీరామం రవికులాబ్ధి	నారాయణగౌళ	ఆది	382
346 [illegible]	మణిరంగు	మిశ్రలఘువు	384
348 [illegible] కరుణారస	మాధవమనోహరి	ఆది	385
[illegible]	తరంగిణి	,,	387
352 శ్రీగురు గుహతారయా	శుద్ధసావేరి	చతు-రూపకం	389
353 ధర్మసంవర్ధనీ దనుజ	మధ్యమావతి	,,	390
354 [illegible]	ఆంధాళి	ఆది	391
356 కామాక్షి వరలక్ష్మి	బిలహరి	,,	392

బాలస్వామి దీక్షితుల కృతి.

358 రాజశిఖామణీ	దర్బారు	ఆది	394

పొన్నయ్య కృతి.

359 మాయాతీత స్వరూపిణి	మాయామాళవగౌళ	చ-రూ	397

చిన్నస్వామి దీక్షితుల కృతి.

363 [illegible]			
366 [illegible] కరుణాలవాల	తోడి	ఆది	398

రామస్వామి దీక్షితుల కృతి.

368 వర్ణము	తోడి	ఆది	400

కీర్తనల పేళ్లు.	రాగము.	తాళము.	పుట.
వీరభద్రయ్యగారి కృతి.			
పతితపావన	భైరవము	ఆది	401
కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.			
జయజయ జనకసుతే	సావేరి	మిశ్రచాపు	403
కుమార యెట్టప్ప మహారాజుగారి కృతి.			
షడాధారా తత్వవినాయక	శ్రీరాగము	ఆది	404
శేషయ్యంగారి కృతి.			
రంగపతే పాహిమాం	కాపి	చ-రూప	406
పల్లవి గోపాలయ్యగారి కృతి.			
హరి సర్వపరిపూర్ణ	కాంభోజి	రూప	407
దొరస్వామయ్య కృతి.			
ధూర్జటినటించెనే	గౌరి	ఆది	409
మాతృభూతయ్య కృతి.			
తరలిబొయ్యే సమయము	తోడి	ఆది	410
కుప్పుస్వామయ్యగారి కృతి.			
నీకే దయతోచి	కల్యాణి	చతు-రూప	413
కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.			
గోపికారమణం భజ	దేవగాంధారి	ఆది	415
పల్లవి	తోడి	ఆది	419
ఒకావృత్త స్వరములు పల్లవియెత్తెడి గృహములలోనుండిపాడదగినవి			424
రెండావృత్త స్వరములు	,,		425

విషయము.	పుట.
నాలుగావృత్త స్వరములు	427
కొనుగోలు	429
పదము	431
భావశాస్త్రము	433
నాయికా నాయక లక్షణములు	435
అష్టవిధ నాయికలు	437
నాయక లక్షణములు	438
రసములు	439
పదములకు భావములు	,,
తిల్లాన	446
మంగళము	447

అనుబంధము A

రాగవిభోద ప్రకారముగ గల పంచవిధ వీణలను, వాని లెక్క విమర్శనములను జూపెడి పట్టికలు — 8 పేజీలు

అనుబంధము B.

100 రాగములకు ఆరోహణ అవరోహణ లక్షణములు — 36 పేజీలు

అనుబంధము C

అష్టోత్తర శతతాళములును వానివిషయమై సంగీతచంద్రికపై వ్రాయఁబడిన ఖండనములును — 8 పేజీలు

విషయసూచిక సమాప్తము.

గానభాస్కరము

శ్లో॥ బ్రహ్మగ్రన్థిజమారుతానుగతినా చిత్తేన హృత్పంకజే।
సూరీణా మనురంజకః శ్రుతిపదం యోయం స్వయం రాజతే।
యస్మా ద్గ్రామవిభాగవర్ణరచనాలంకారజాతిక్రమో।
వందే నాదతనుంతముద్ధురజగ ద్గీతం ముదే శంకరం॥(సం.రత్నాకరః.)

ఈ శ్లోకపూర్వముగ సర్వప్రధానంబైన నాదబ్రహ్మమునకు వందన మొనరించు చున్నాడు.

శ్లోకప్రారంభములో 'బ్రహ్మగ్రంథి' యను ప్రయోగమువల్ల మంగళవాచ్యమును సూచింపుచున్నాడు. బ్రహ్మగ్రంథి యనగా యోగాధారము లాఱింటిలో మొదటిదైన మూలాధార స్థానమునందు గల చతుర్దశ దళ చక్రమునకు పేరు. ఈ చక్రమునందుండు సూక్ష్మాగ్నిచేత ప్రేరేపింపబడిన ప్రాణవాయు నాభి హృదయ కంఠమూలముగా బయలు వెడలుటచే నాదము బుట్టుటకు కారణం బగుచున్నది యనియు, ఈ నాదమే వేదముల కాధారస్థానమనియు, ఈ నాదముచేతనే పద వాక్య కావ్య నాటకాలంకార శాస్త్రము లున్ను, స్వరవర్ణ గ్రామాద్యలంకారాదులును బుట్టుచున్నదనియును, లోకమునకు ఆది కారణము నాదమనియును, అట్టి నాదబ్రహ్మమును, యీ గ్రంథము అవిఘ్నముగా సంపూర్తిచేయుటకై, ప్రార్థించుచున్నా నని భావము.

సంగీత ప్రశంస.

శ్లో॥ "సామవేదాదిదం గీతం సంజగ్రాహ పితామహః।" (సం.రత్నా.)

తా. సంగీతము, సామవేదముననుండి బ్రహ్మచే గ్రహింపబడి, లోకోపకారమై, భరతాదులచేతను తరువాత ఇతర వాగ్గేయ కారకులచేతను, వెల్లడి చేయబడిన శాస్త్రము. గనుక ఈ సంగీతవిద్య మహనీయులచే గొనియాడబడి యున్నది.

శ్లో॥ గీతిగానేన యోగస్యాత్ యోగాదేవ శివైక్యతా।
గీతిజ్ఞో యది యోగేన సయాతి పరమేశ్వరం॥ (సూతసంహిత.)

తా. భక్తితో చేయబడు గానము యోగమగుచున్నది. ఆ యోగముచేత పురుషుడు పరమాత్మైకత్వమును బొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ కావ్యాలాపాశ్చ యేకేచి ద్గీతాని సకలానిచ ।
శబ్దమూర్తి ధరస్యైతే విష్ణో రంశా మహాత్మనః ॥ (శ్రీ విష్ణుపురాణము.)

తా. శబ్దస్వరూపమైన కావ్యములును, సంగీతమును భగవంతుని స్వరూపాంశమని భావము.

శ్లో॥ నాహం వ సామి వైకుంఠే న యోగి హృదయే రవౌ ।
మద్భక్తా యత్ర గాయంతే తత్ర తిష్ఠామి నారద ॥

తా. ఓయి నారదా! నేను వైకుంఠమునందు వసింపలేను. యోగులయొక్క హృదయములోను వసింపలేను, సూర్యమండలములోను వసింపలేను. నా భక్తులు ఎచ్చోట గానముఁ జేయుచున్నారో అచ్చట నే నున్నాను. "ఈ భగవద్వాక్యమువలన గానము సర్వోత్కృష్టమైన యోగమని వెల్లడియగును."

శ్లో॥ సర్వేషా మేవ పుణ్యానా మస్తి సంఖ్యా యశస్విని
మమాగ్రే గీయతే యేన తస్య సంఖ్యా నవిద్యతే ॥
నఘృతే తాదృశీ ప్రీతి ర్నక్షీరే నచ గుగ్గులౌ
యాదృశీ చైవ గాంధర్వే మమ ప్రీతి ర్వరాననే ॥

కించ॥ గీతజ్ఞో యది గీతేన నాప్నోతి పరమం పదమ్
రుద్రస్యానుచరో భూత్వా తేనైవ సహ మోదతే ॥
త్రివర్గ ఫలదా స్సర్వే దాన యజ్ఞ జపాదయః
ఏకం సంగీత విజ్ఞానం చతుర్వర్గ ఫల ప్రదమ్ ॥
హరిశాది స్తుతౌ ధర్మో ధన కామా నృపాదితః
నిష్కామ స్తదనుష్ఠానా న్మోక్షమాప్నో త్యసంశయమ్॥ (శివసర్వస్వం.)

తా. యశోవంతురాలవగు ఓ పార్వతీ! ఎల్ల పుణ్యములకును లెక్కకలదు; నా యెదుటఁ గానము నెవడు చేయునో వాని పుణ్యములకు సంఖ్యలేదు. నాకు సంగీతమునం దెట్టి ప్రీతియో అట్టిప్రీతి నేయి, పాలు, గుగ్గులు మొదలగువాటిలోను లేదు. మఱియును గానవిశారదుడు సంగీతముచే పరమపదమును పొందఁజేసి రుద్రునకు అనుచరుఁడై అతని తోడనే సంతోషించుచున్నాఁడు. దానయజ్ఞ జపాదులన్నియు త్రివర్గఫలము నిచ్చునవి. సంగీతజ్ఞాన మొకటిచేతనే చతుర్విధపురుషార్థములును లభ్యమగును. హరిహరాదుల స్తుతిచే ధర్మమును, రాజులు మొదలగు వారిచే ధనకామములును, నిష్కాముఁడగుచు సంగీతానుష్ఠానము చేయుటచే మోక్షమును, నిస్సంశయముగ మానవుడు పొందుచున్నాడు.

ప్రసిద్ధవాగ్గేయకారకులు

శ్లో॥ సదాశివ శ్శివాబ్రహ్మ భరతః కశ్యపోమునిః
మతంగో యాష్టికో దుర్గా శక్తిః శార్దూల కోహలౌ

విశాఖలో దన్తిలశ్చ కంబలోఽశ్వతర స్తథా
వాయు ర్విశ్వావసూ రంభాఽర్జున నారద తుంబరాః ।
ఆంజనేయో మాతృగుప్తో రావణో నందికేశ్వరః
స్వాతిర్గుణో బిందురాజః క్షేత్రరాజశ్చ రాహులః ।
రుద్రటో నా న్యభూపాలో భోజభూవల్లభ స్తథా
పరమర్ది చ సోమేశో జగదేకమహీపతిః ।
వ్యాఖ్యాతారో భారతీయే లోల్లటోద్భట శంకుకాః
భట్టాభినవగుప్తశ్చ శ్రీమత్కీర్తి ధరోఽపరః ।
అన్యేచ బహవః పూర్వే యే సంగీతవిశారదాః
అగాధబోధమస్థ్యేన తేషాం మతపయోనిధిం
నిర్మథ్య శ్రీశార్ఙ్గదేవః సారోద్ధార మిమం వ్యధాత్ ॥ (సం.రత్నాకరః.)

పై శ్లోకములవలన సంగీతరత్నాకర కర్తయయిన శార్ఙ్గదేవుఁడు సదాశివాది పూర్వాచార్యప్రముఖుల మతములను, "అన్యేచ బహవఃపూర్వే యేసంగీతవిశారదాః" అనునట్లు ఇతరమైన యనేక పూర్వాచార్యుల యగాధ పయోనిధివంటి మతములనుఁ బరిష్కరించి సంగీతసారమును గ్రహించి లోకములో వెల్లడిచేయుచున్నానని తెలుపుచున్నాడు.

శ్లో॥ బ్రహ్మవిష్ణు మహేశాస్యుః సంగీతోత్థ సుఖస్పృహాః ।
ఏహికా ముష్మికో త్యక్త్వా దేవర్షి ర్నారద స్సదా ॥
బ్రహ్మ నందోపి వీణాయాం వాదనే నియతో భవత్ ।
దైత్య సంహారిణీ దుర్గా సంగీతేభిరతా సదా ॥
మతంగకశ్యపావాస్తాం సంగీతాభి రుచీమునీ ।
కర్తా సంగీత శాస్త్రస్య హనూమాంశ్చ మహాకపిః ॥
శార్దూల కోహలావేతౌ సంగీత గ్రంథకారిణౌ ।
కంబలాశ్వతరౌ వాయుర్హాహా హూహూశ్చ రావణః ।
రంభా బాణాసుతా చోషా ఫాల్గునః ఫణినాంపతిః ।
ఇత్యేతేఽన్యోపి సంగీత శాస్త్రవ్యాఖ్యాన కారిణః ॥ (సం. పారిజాతః.)

సంగీత రత్నాకరమునందు జెప్పియుండు పూర్వాచార్యులసంఖ్యకన్న అధికముగా హాహా, హూహూ మొదలగు కొన్నివారలను పారిజాతకారులు జెప్పియున్నారు. ఈ విషయము పై శ్లోకములయందు గనిపించియున్నది.

సంగీత శబ్దార్థము.

శ్లో॥ గీతం వాద్యం తథా నృత్యం త్రయం సంగీత ముచ్యతే। (సం.రత్నాకరః.)

తా. గీతము, వాద్యము, నృత్యము అను నీమూటి చేరిక సంగీత మనంబడును. మఱియు రాగము స్వరము తాళము అను నీమూటి చేరికయు సంగీత మనంబడును.

గీతవాదిత్ర నృత్యానాం త్రయం సంగీతముచ్యతే ।
గానస్యాత్ర ప్రధానత్వాత్ తత్సంగీతమితీరితం ॥ (సం. పారిజాతః.)

గీతం వాద్యం నర్తనంచ త్రయం సంగీతముచ్యతే ॥ (సం. దర్పణము.)

అన్యశ్చ:—

గీతం వాద్యంచ నృత్యంచ త్రయం సంగీతముచ్యతే ।
గీతవాద్యోభయం యత్ర సంగీత మితికేచన ॥
రాగస్వరశ్చ తాళశ్చ త్రిభి స్సంగీతముచ్యతే ॥

N. B. గీతము వాద్యము అను నీ రెంటిచేరిక సంగీతమని కొందఱి మతము. అయితే ఇది ప్రసిద్ధవాగ్గేయ కారకుల మతము కాదు.

సంగీత విభాగము.

మార్గదేశీతి తద్వేధా తత్ర మార్గ స్స ఉచ్యతే ।
నృత్యం వాద్యానుగం ప్రోక్తం వాద్యం గీతానువృత్తిచ
అతో గీతం ప్రధానత్వా దత్రాదావభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరః.)

తా. నృత్యము వాద్యము ననుసరించినది. వాద్యము గీతము ననుసరించినది. అందు చేత మూటిలో ప్రధానమైన గీతము ప్రథమమున చెప్పబడుచున్నది.

మార్గదేశి విభాగేన సంగీతం ద్వివిధం మతం । (సం. దర్పణము.)
మార్గదేశీయ భేదేన ద్వేధా సంగీతముచ్యతే । (సం. పారిజాతము.)
ఆర్యం గీతం ద్వేధా మార్గదేశీ । (రాగవిబోధము.)

సంగీతము మార్గమనియు దేశ్యమనియు నీరు తెఱంగులుగా విభగింపఁబడియున్నది. అఱిదు;

మార్గసంగీతము.

శ్లో॥ యోమార్గితో విరించాద్యైః ప్రయుక్తో భరతాదిభిః ।
దేవస్య పురత శ్శంభో ర్నియతాభ్యుదయ ప్రదః॥ (సం. రత్నాకరము.)

ఆర్య.

గీతం ద్వేధా మార్గో దేశీ మార్గః సయోవిరించాద్యైః ।
అన్విష్టో భరతాద్యైః శంభోరగ్రే ప్రయుక్తోఽర్చ్యః ॥ (రాగవిబోధః.)
వేదామాధాఖ్య సంగీతం భరతాయా బ్రవీత్స్వయం ।
బ్రహ్మణోఽధీత్య భరతః సంగీతంమార్గసంజితత్ ॥ (సం. పారిజాతము.)

దుహినేన యదన్విష్టం ప్రయుక్తం భరతేనచ ।
మహాదేవస్య పురతః స్తన్మార్గాఖ్యం విముక్తదం ॥ (సం. దర్పణము.)
అనాది సంప్రదాయం యద్గంధర్వై స్సంప్రయుజ్యతే ।
నియతం శ్రేయసోహేతు స్తద్గాంధర్వం ప్రచక్షతే॥ (స్వరమేళకళానిధిః)

మొత్త తాత్పర్యము. బ్రహ్మ సంకల్పముచే గలిగినదియును, పరమశివుని సముఖమున భరతమునిచే చెప్పబడినదియును, మోక్షప్రదంబైనదియునైన సంగీతము మార్గ సంగీత మనంబడును. "ఈ మార్గ సంగీతము భూలోకమునందు లేదనియును, దేవతలవల్లను, భరతాదులవల్లను దేవలోకమునందుమాత్ర మభ్యసింపబడి వెలయుచున్నదనియును భావము."

దేశ్య సంగీతము.

శ్లో॥ దేశేదేశేజనానాం యద్రుచ్యా హృదయ రంజకం
గానంచ వాదనం నృత్యం తద్దేశీ త్యభిధీయతే ॥ (సం. రత్నాకరము.)
ఆర్య. దేశేదేశే రుచ్యా యజ్జన హృద్రంజనంతు సాదేశీ ।
సతు లోకరుచి విరలితః ప్రయో లక్ష్యాత్ర దేశీతత్ ॥ (రాగవిబోధః.)
యస్తువాగ్గేయకారేణ రచితం లక్షణాన్వితం ।
దేశీరాగాదిభిః ప్రోక్తం తద్గానం జనరంజనం ॥ (స్వరమేళ కళానిధిః.)
తత్ర దేశస్థయారీత్యా యత్స్యాల్లోకానురంజనం ।
దేశేదేశేతు సంగీతం తద్దేశీ త్యభిధీయతే ॥ (సం. దర్పణము.)

మొ. తా. ఆయాదేశములయందు జనరంజనముగా జేయబడు గానమును, వాయింపబడు వాద్యమును, ఒనర్చబడు నాట్యమును దేశ్యసంగీత మనంబడును.

సంగీత మాహాత్మ్యము.

గీతేన ప్రీయతే దేవః సర్వజ్ఞః పార్వతీపతిః ।
గోపీపతి రనంతోఽపి వంశాధ్వని వశం గతః ॥
సామగీతి రతో బ్రహ్మ వీణాసక్తా సరస్వతి ।
కిమన్యే యక్ష గంధర్వ దేవ దానవ మానవాః ॥
అజ్ఞాత విషయోస్వాదో బాలః పర్యంకికాగతః ।
ఋద స్గీతామృతం పీత్వా హర్షోత్కర్షం ప్రపద్యతే ॥
వనేచర స్తృణాహార శ్చిత్రం మృగశిశుః పశుః ।
లుబ్ధో లుబ్ధకసంగీతే గీతే త్యజతి జీవితం ॥
తస్య గీతస్య మాహాత్మ్యం కేప్రశంసితు మీశతే ।
ధర్మార్థకామమోక్షాణా మిద మేవైవసాధనం ॥ (సం.రత్నాకరము.)

తా. సర్వజ్ఞుడైన పరమశివుఁడును గీతమునందు ప్రీతుడగుచున్నాడు. గోపీనాథుడైన శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడును వేణునాదమునకు లోనయ్యెను. అటులనే సామగానమందు బ్రహ్మయును, వీణాగానమందు సరస్వతియును పరవశులగుచున్నారు. ఇకను యక్ష గంధర్వ దేవదానవ మానవులు యీ గానమందు పరవశులగుటకు సందియమా? యుక్తాయుక్త జ్ఞానములేక యుయ్యాలలో యేడ్చుచున్న బాలుడును గానమును విని మిక్కిలి సంతోషమును బొందినవా డగుచున్నాడు. అడవిని సంచరించుచు గడ్డిపరకల నాహారముగా గొను జింకపిల్లలు కిరాతకుని గానమునకు ఆశపడుచు ప్రాణముల నిచ్చుచున్నవి. గనుక యీ గీతముయొక్క మాహాత్మ్యము నుడువ నెవ్వరికి సాధ్యము? ధర్మార్థ కామ మోక్షాదులకు యీ సంగీతమే ముఖ్య సాధన మగుచున్నది. మోక్షసాధనత్వమను గ్రంథములో "వీణావాదన తత్వజ్ఞః శ్రుతిజాతి విశారదః । తాళజ్ఞశ్చాప్రయాసేన మోక్షమార్గం నియచ్ఛతి॥" శ్రుతిజాత్యాదుల నెఱింగి లయముతో వీణ వాయించువాడు ప్రయాసలేక మోక్షమును బొందుచున్నాఁడు.

గీతం నాదాత్మకం వాద్యం నాదవ్యక్త్యాప్రశస్యతే ।
తద్వయానుగతం నృత్తం నాదాదీన మతస్త్రయం ॥
నాదేన వ్యజ్యతే వర్ణః పదం వర్ణాత్పదా ద్వచః ।
వచసో వ్యవహారోయం నాదాధీన మతోజగత్ ॥ (సం.రత్నాకరము.)

తా. నాదమువలన అక్షరమును, అక్షరమువలన శబ్దమును, శబ్దమువలన వ్యవహారమును గలుగుచున్నది. గనుక, లోకమంతయు నాదాధీన మగుచున్నది.

నా ద వి భా గ ము.

ఆహతోఽనాహతశ్చేతి ద్విధానాదో నిగద్యతే ।
సోయంప్రకాశతే పిండే తస్మా త్పిండోభిధీయతే ॥ (సం.రత్నాకరము.)

తా. నాదము ఆహతమనియు, అనాహతమనియు రెండు విధములు. ఈ రెండును పిండమునందుండి పుట్టుటచే పిండోత్పత్తి చెప్పబడుచున్నది. "ఆహత అనాహత నాదములు పిండమునుండి గలుగుటవలన అట్టి పిండోత్పత్తినిగూడ చక్కగా నెఱుంగవలయునను వ్యాజముతో రత్నాకరమునందు పిండోత్పత్తి ప్రకరణమని యొక ప్రకరణమును వ్రాసి, అందు మాతృగర్భమునందు పిండముధరించి అచట వృద్ధిజెందు క్రమములను ఆ పిండమందు నాదము సంభూతమైయుండు విధములను చెప్పియున్నారు."

అనాహత నాదము.

తత్రాఽనాహతనాదంతు మునయ స్సముపాసతే ।
గురూపదిష్ట మార్గేణ ముక్తిదం నతు రంజకం ॥ (సం. దర్పణము.)

తా. అందు అనాహతనాదము రంజకములేనిదై గురుముఖముగ నుపదేశింపబడినదై, ముక్తిప్రదంబై, అచంచలమైన మనోరథమునుగల మునులచే సాహసింపబడుచున్నది.

ఆహత నాదము.

సానాదస్త్వా హతోలోకే రంజకో భవభంజకః ।
శ్రుత్యాది ద్వారతస్తస్మా త్తదుత్పత్తి ర్నిరూప్యతే ॥ (సం. దర్పణము.)

తా. ఆహతనాదము భవభంజకమైనదియును, గానోత్పత్తికారియై శ్రుతి, స్వర, గ్రామ, మూర్ఛనాదులద్వారా జనరంజనమును గలుగజేయునది.

సంగీత దర్పణమునందు "శారీర వివేక" మను ప్రశంసలో మనుష్య శరీరమందుగల మూలాధారాది ఆఱు యోగాధార చక్రములను జెప్పి, నాదము మూలాధారమునుండి బయలువెడలి క్రమేణ గాత్రమగుచున్నదనియు చెప్పియున్నారు.

నాద ప్రకరణము.

వందన శ్లోకము.

చైతన్యం సర్వభూతానాం వివృతం జగదాత్మనా ।
నాదబ్రహ్మ తదానంద మద్వితీయ ముపాస్మహే ॥ (సం. ర.)

త్రిమూర్తులు నాదస్వరూప మనుట.

నాదోపాసన యాదేవ బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరః ।
భవం త్యుపాసితా నూనం యస్మాదేతే తదాత్మకాః ॥ (సం.ర.)

తా. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులైన త్రిమూర్తులు నాదమునే స్వరూపముగా గల వారు. గాన, వారు నాదముచేతనే యుపాసింపబడుచున్నారు.

నా దో త్ప త్తిః.

ఆత్మా వివక్షుమాణోయం మనః ప్రేరయతే మనః ।
దేహస్థం వహ్నిమాహంతి స ప్రేరయతి మారుతం ॥
బ్రహ్మగ్రంధిస్థితః సోథ క్రమాదూర్ధ్వపథే చరన్ ।
నాభిహృత్కంఠ మూర్ధాస్యే ష్వావిర్భవయతి ధ్వనిమ్॥ (సం.రత్నా.)

తా. శరీరమందుగల ఆత్మ మనస్సును ప్రేరేపించుచున్నది. మనస్సు దేహమందుగల వహ్నిని గొట్టుచున్నది. ఆ వహ్ని వాయువును ప్రేరేపించుచున్నది. ఆ మారుతము బ్రహ్మ గ్రంథియను మూలాధారమునుండి యూర్ధ్వముఖముగా నాభి, హృదయము, కంఠము, శిరము, ముఖము వీటియందు క్రమేణ చరించునపుడు నాదము ఆవిర్భవించుచున్నది.

నాదోతిసూక్ష్మః సూక్ష్మశ్చ పుష్టో పుష్టశ్చ కృత్రిమః ।
ఇతి పంచభిధాన్ ధత్తే పంచస్థానా స్థితః క్రమాత్ ॥ (సం. రత్నా.)

తా. నాదము క్రమముగా నాభియందు అతి సూక్ష్మమనియును, హృదయమునందు సూక్ష్మమనియును, కంఠమందు పుష్టమనియును, శిరమునందు అపుష్టమనియును, ముఖము నందు కృత్రిమమనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

నాద శబ్దార్థము.

నకారం ప్రాణనామానం దకార మనలం విదుః ।
జాతః ప్రాణాగ్ని సంయోగా త్తేన నాదోభి ధీయతే ॥ (సం.ర.)

తా. నకారము ప్రాణమనియును, దకారము అగ్నియనియును, ప్రాణాగ్నిసంయోగము నాదమనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

నాద భేదము.

వ్యవహారే త్వసౌ త్రేధా హృదిమంద్రోభి ధీయతే ।
కంఠే మధ్యో మూర్ధ్నితారో ద్విగుణశ్చోత్తరోత్తరః॥(సం.రత్నా.)

తా. నాదము వ్యవహారమునందు మంద్ర, మధ్య, తారమని మూడువిధములుగా చెప్పఁబడుచున్నది. నాదము హృదయమందున్నపుడు మంద్రమనియును, కంఠమందు మధ్యమనియును, శిరస్సునందు తారమనియును చెప్పఁబడుచున్నది. ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణమగుచున్నది. అనగా, హృదయమునందు ఒకపాలైనచో కంఠమునందు రెండుపాలుగాను, శిరమునందు నాలుగుపాలుగాను రెట్టించునని తాత్పర్యము.

తత్రద్వావింశతి ర్భేదా శ్శ్రవణాచ్ఛ్రియతేమతాః ।
హృద్యూర్ధ్వ నాడీసంలగ్నా నాద్యోద్వావింశతి ర్మతాః॥(సం.రత్నా.)

తా. ఆ నాదము 22 భేదములను శ్రుతులగుచున్నది. ఆ శ్రుతులు హృదయమునుండి యూర్ధ్వముగా గల 22 నాడులవలన పలికింపబడుచున్నవి.

ఇదివరకును దెలిపియున్న విషయములో పూర్వాచార్యులైన వాగ్గేయకారకులు సంగీతము ద్వివిధమనియును, అవి మార్గదేశ్య భేదములనియును, నాదోత్పత్తి పిండోత్పత్తి విషయములను నొకేతీరుననే చెప్పియున్నారనియును స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. ఇకను శ్రుతి విషయమై చెప్పునపుడు వీరల కభిప్రాయభేదములు చాలా గలిగియున్నవి. వాటిని క్రింద విశదముగ జూడుడి.

శ్రుతిః.

ఇపుడు శ్రుతియనగా నేమియని తెలుసుకోవలయును. "శ్రూయన్త ఇతి శ్రుతయః." శ్రోత్రమునకు వినునది శ్రుతియని జెప్పియున్నాను. సంగీత దర్పణమందు "స్వరూపమాత్ర శ్రవణా న్నాదోనురణనంవినా । శ్రుతిరిత్యుచ్యతే భేదాస్త స్యాద్వా వింశతిర్మతాః" అనురణనము లేనిదియును, స్వరూపమాత్రముగ మొదట వినబడుచున్నదియు నైన ధ్వని శ్రుతి యనంబడును. ఆ శ్రుతి 22 భేదము లగుచున్నది. రాగవిబోధమునందు "ద్వ్యంతర్నిష్టా నేరవః" సారికల, అనగా వీణయందు గల మెట్లు, పైన వ్రాలియున్న తంత్రుల నుండి శబ్దించుధ్వని శ్రుతి యనఁబడును, అని జెప్పియున్నారు. సంగీత పారిజాతమందు, "కేశాగ్ర వ్యవధానేన భావ్యోపి శ్రుతయశ్శ్రితాః । వీణాయాశ్చ తథాగాత్రే సంగీత జ్ఞానినాంమతే ॥ మధ్యే పూర్వోత్తరరాబధ్యే వీణాయాం గాత్రఏవవా । షడ్జపంచమ భావేన శ్రుతిర్ద్వావింశతిం జగుః ॥" మనుష్య శారీరమందును వీణయందును ఒక కేశ

ప్రమాణమున కొక శ్రుతివంతున ఎన్నో శ్రుతులున్నవని సంగీతజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు వీణయందుఁగాని శారీరమందుఁగాని షడ్జపంచమ ప్రకారముగఁ గలుగు శ్రుతులు 22 మాత్ర మనియే పెద్దలు చెప్పుచున్నారు

మతంగ మతము

శ్లో॥ శ్రవణార్థస్య ధాత్వోః క్తి ప్రత్యయే చ సుఖశ్రితే।
శ్రుతిశబ్దః ప్రసాధ్యోఽయం శబ్దజ్ఞై కర్మసాధనైః॥

విశ్వావసు మతము

శ్లో॥ శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యత్వా ద్ధ్వనిరేవ శ్రుతిర్భవేత్।

తా॥ చెవులకు వినునదియును శ్రోత్రేంద్రియమునకు గ్రాహ్యమగునదియును శ్రుతి యనఁబడు.

కోహలః

శ్లో॥ ద్వావింశతిం కే చిదుదాహరంతి శ్రుతి శ్రుతిజ్ఞాన విచారదక్షాః
షట్షష్టి భిన్నాఃఖలు కేచి దాహా మానన్త్యమేవ ప్రతిపాదయంతి

తా॥ కొందఱు శ్రుతులు ద్వావింశతియని చెప్పుచున్నారు మఱికొందఱు ఆ శ్రుతులు 66 అని చెప్పియున్నారు * మఱికొందఱు శ్రుతులు అనంతమని చెప్పుచున్నారు మఱియు,

శ్లో॥ "ఆనన్త్యంహి శ్రుతీనాంచ సూచయంతి విపశ్చితః।
యథా ధ్వని విశేషాణా మమానం గగనోదరే॥
ఉత్తాలపవనో ద్వేల్ల జ్జలరాశి సముద్భవాః।
ఇయంత్యః ప్రతిపద్యంతే నతరంగ పరంపరాః॥

తా॥ ధ్వనివిశేషమువల్ల గలిగెడి శ్రుతు లిన్నియవి గగనోదరమునందు గణించుటకు సాధ్యము కాదనియును, † వీచీతరంగ న్యాయప్రకారముగ గాలిచేత క్రొట్టఁబడిన తటాకమునందు గల వీటిపైఁ గలుగు అలలయందు సూక్ష్మమైన చిన్నయలలు అనేకమున్న చందంబున నొక శ్రుతియందు అనేకశ్రుతు లున్నవనియును చెప్పుచున్నారు

---

* 66 శ్రుతులు, మూడు స్థాయీలకును స్థాయి యొకటింటికి 22 శ్రుతులు చొప్పున నని యెఱుంగునది

† వీచీతరంగ న్యాయమువలన శ్రుతు లనంతమని చెప్పుచున్నారు, శ్రుతియను శబ్దమునకు శ్రవణమునకు విన్నట్టిది (The sound that could be perceived by ear) యని అర్థమేగాని మఱేమియుకాదు వేపనములు 18 లేక 19-కి తగ్గినను 10000 లేక 20000 హెచ్చినను ధ్వని చెవులకు వినఁబడదను సంగతి స్పష్టముగ నున్నది అందుచేత వేపనములు అనంతముగ నుండవచ్చునేగాని శ్రుతు లనంతముగ నున్నవని చెప్పుట యసంభావితము

సైయిన్స్ ప్రకారము (In accordance with the Modern Science) కొన్ని యంశములు నీక్రింద నుదహరింపఁబడును. ప్రొఫెసర్ హెమాల్ట్స్ (Professor Helmholtz) అను జర్మని సయన్టిస్టు చెప్పిన పద్ధతిని అనుసరించి (Sedley Taylor, M. A.) సీడ్లీ టేయిలర్ గారు వ్రాసియుండు (Sound & Music) అను గ్రంథములో "The Syren shows that below a certain rate of vibrations, no musical sound is produced. The lowest note on the largest modern organs has 16½ for its vibration number; but it is a moot question whether the musical character of this note can be recognised or not.

In any case we may regard the lower limit of a musical sound as situated in the immediate neighbourhood of this degree of pitch. For some distance above the limit the musical character continues to be very imperfect, and it is not until we reach 41¼ vibrations per second, the lowest note of the double bass, that we get a satisfactory musical sound. There is no corresponding limit absolutely bearing the scale of pitch in the opposite direction: but sounds above a certain degree of accuteness become painful to the ear, and therefore unfit for musical purposes The highest note of the piccolo, the shrillest sound heard in the Orchestra, makes 4752 vibrations per second. And this we may regard as constituting a practical superior limit of the scale of pitch at the disposal of musical art. The extremest range attainable by exceptional human voices, from the deepest note of Bass to the highest note of a Soprano, lies, roughly speaking, between 50 and 1500 vibrations per second. Ordnary chorus voices range from 100 to 900 or 1000 vibrations per second

అని చెప్పియున్నారు. ఇందలి ముఖ్యాంశంబులు:—ఇపుడు భూలోకమునందుండు అన్ని *ఆర్గన్‌లోను పెద్దదియగు వాద్యములో మొదటిస్వరమునకు గల వేపనములు 16½ యనియును, ఆ స్వరము అంతగా సంగీతయోగ్యము కాదనియును, † 41¼ వేపన

* ఆర్గన్=పెద్దహార్మోనియము, పెద్ద పియానాలు మొదలైన వాద్యములు. ఈ ఆర్గను సుమారు 1000 లేక 2000 మంది చేరి పాడునపుడు ప్రక్కవాద్యముగ నుపయోగించుటకై చాల పెద్దవిగాఁ జేసి ఐరోపాదేశమునందుఁ గల క్రైస్తవ దేవాలయములలో వాడుచున్నారు.

† శబ్దమునకుఁగల వేపనములు సుమారు 12 లేక 19-కి తగ్గినను, 10000 లేక 15000 హెచ్చినను శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యము కాదు. దీపము మండునపుడు వేపనములు సుమారు 30000 లేక 40000 కధిక మగుచున్నవి గనుక శబ్దము చెవులకు వినకయున్నది. వేపన సమూహములలో సంగీతయోగ్యమైన స్వరములు సెకెండు 1కి సుమారు 100కి పైఁబడి 2000 వేపనముల వఱకే యుండును. ఈ లెక్కకు అధికమైనచో నాదము చాల హెచ్చుగాను చెవులకు అహితముగాను నుండును. ఈ విషయమును ప్రత్యక్షముగ తెలియఁగోరినయెడల 5 లేక 6 స్థాయిలనుగల పియానో లేక హార్మోనియము వాద్యములలో నుండు కడపటి స్వరమును పలికించి పరీక్షించినచో స్పష్టమగును. మఱియు, వేపన.

ములుగల స్వరము (అనగా పైని చెప్పిన 16½ వేపనములు గల స్వరముననుండి ఒకటి న్నర స్థాయి హెచ్చులో నుండు స్వరము) వచ్చువఱకును గల స్వరములు సంగీతయోగ్య ములే యుండలేదనియును చెప్పుచున్నారు. మఱియు, సంగీతమునకు అతిమంద్రమైన స్థాయియందుఁ గల స్వరమునకు వేపనములు 16½ యని చెప్పినట్లు అన్నిటికిని హెచ్చైన స్వర మిది యని చెప్పుటకు వీలులేక యున్నదనియును, వేపనములు చాల అధికమైనచో చెవులకు దురారాధ్యమైన* శబ్దము గలుగజేయుచున్నదనియును, ఇప్పుడుగల పికోలో ఆర్చెస్ట్రా మొదలగు వానిలోనగు హెచ్చు స్వరమునకు వేపనములు సెకండు 1-కి 4752 అగుచున్నదనియును, దీనినే అన్నిటికిని హెచ్చు స్వరమని చెప్పవచ్చుననియును, ఉత్తమమైన మనుష్య శారీరములో పలుకు స్వరములకుఁ గల వేపనముల లెక్క తక్కువ సెకండుకు 50 వేపనములును, హెచ్చు సెకెండుకు 1500 వేపనము లనియును, సాధారణ శారీరములో సెకండు 1-కి 100 మొదలుకొని 900 లేక 1000 వఱకు పలుకు ననియును † చెప్పియున్నారు.

సమూహములలో సంగీతయోగ్యమైన స్థానమును వెదకియే కనిపెట్టవలసియున్నది. ఇట్లు కనిపెట్టునపుడు ముఖ్యముగ గమనించవలసినది హార్మొని (Harmony) (హార్మొని యనగా స్వరము లొకటితోఁ జొకటి యింపుగ చేరుటకైన గుణము) ఆంగ్లేయ సంగీత విద్యావిశారదులు సెకండు ఒకటికి 256 వేపనములు గల స్వరమును ఆధార షడ్జమముగా నుంచుకొన్నయెడల యా శ్రుతినుండి పుట్టు ఇతర స్వరములు నిండు హార్మొనితో చేరి నవియై శ్రావ్యముగ నుండునని కొన్ని శతాబ్దములకు మునుపు చెప్పుచుండిరి. ఈవల కొన్నిసంవత్సరములకు మునుపు అమెరికాలో జరిగిన సంగీత కాన్ఫరన్స్‌లో సెకండుకు 256 వేపనములుగల స్వరమునకంటె 240 వేపనములు గల స్వరమును ఆధారషడ్జమముగఁ జేసికొన్నయెడల హార్మొని విశేషముగ నుండునని నిశ్చయించినటులు తెలియుచున్నది. ఇప్పుడు ఆంగ్లేయులును సెకెండుకు 240 వేపనములు గల స్వరమునే యాధారషడ్జమ ముగఁ జేసికొని యున్నారు.

* దోమలు ఎగురునపుడు వాని ఱెక్కలలోఁ గలుగు వేపనములు సుమారు పదివేల కధిక మగుచున్నదని తెలియుచున్నది. దోమలు చెవులకు సమీపముగ నెగురునపుడు ఆ నాదము చెవులకు చాల దురారాధ్యమై యున్నది గనుక అధిక సంఖ్యగల వేపనము లతో నగు శబ్దములు సంగీత యోగ్యమైనవి కావు.

† మిస్టర్ సీడ్లి టెయిలర్ గారు చెప్పిన ప్రకారముగ మనుష్యశారీరమునందు సెకండుకు 50 వేపనములుగల స్వరము పలుకునను విషయము మన దేశమునందుఁ గనుపడలేదు. పైని చెప్పిన 50 వేపనములుగల స్వరము ఇప్పటి వాడుక ప్రకారముగ అనుమంద్రస్థాయికైనను ఒకస్థాయి తక్కువైన స్వరమగుచున్నది. ఈ స్వరము మన దేశమునందు వీణలోఁగూడ వాయించినటుల తెలియలేదు. పూర్వాచార్యుల గ్రంథములలోను ఇంత తక్కువైన శ్రుతిగాని స్వరముగాని చెప్పఁబడలేదు. సోమనాథుల మతములోను వీణమేళనము అను మంద్ర షడ్జమునుండియే చెప్పఁబడియున్నది. మఱియు పైస్థాయిస్వరము సెకండుకు 1500 వేపనములుగల స్వరమునకైన హెచ్చైన స్వరము పలుకదని చెప్పుచున్నారు. సెకండుకు 1920 వేపనముల కధికమైన అతితారషడ్జము మన దేశమునందు మగవారి శారీరములోనే పలుకుచున్నది. అయినను ఈ వ్యత్యాసము దేశస్థ శీతోష్ణ సంబంధమని కొంద అభిప్రాయ పడుచున్నారు.

శార్ఙ్గదేవుల శ్రుతి నిరూపణము

ఇతఁడు, శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై ఒకటే కొలతగల రెండు వీణలను జేసికొని, వీణ యొకటికి తంత్రులు 22 చొప్పున వేసి రెండు వీణలయందును ఒకటే శ్రుతిని అనుసరించి ఒకస్థాయిలో ఒకటికంటె నొకటి యుత్తరోత్తరము తీవ్రమైన 22 శ్రుతులను జేసికొనవలయునని చెప్పియున్నాఁడు. అట్లు చేయునపుడు శ్రుతులమధ్య మఱియొక శ్రుతి రాకూడదనియును చెప్పియున్నాఁడు ఇందువలన, శార్ఙ్గదేవుఁడు 22 సమశ్రుతులనే (22 equal intervals) చెప్పియున్నాఁడని వెల్లడియగుచున్నది పైనిచెప్పిన రెండు వీణలలో నొకటి ధ్రువవీణయనియును మఱియొకటి చలవీణయనియును జెప్పుచున్నాఁడు ఈ రెండు వీణలయందుఁగల శ్రుతులలో స్వరస్థాపనములను జెప్పుచున్నాడు *

శ్లో॥ వీణాద్వయేస్వరాః స్థాప్యా తత్ర షడ్జ చతుశ్రుతిః ।
స్థాప్యా స్తంత్రియాంతురీయాయా మృషభః స్త్రిశ్రుతి సతః ॥
పంచమీత స్తృతీయాయాం గాంధారోద్విశ్రుతిస్తతః ।
అష్టమీతో ద్వితీయాయాం మధ్యమోద చతుశ్రుతిః ॥
దశమీత శ్చతుర్థ్యాం స్యా త్పంచమోధచతుశ్రుతిః ।
చతుర్దశీతస్తుర్యాయాం ధైవతా స్త్రిశ్రుతి స్తతః ॥
అష్టాదశ్యా స్తృతీయాయాం నిషాదోద్విశ్రుతిస్తతః ।
ఏకవింశా ద్వితీయాయాం వీణైకాఽత్ర ధ్రువాథ వేత్ ॥

తా॥ శ్రుతివీణయందు స్వరములను స్థాపనముఁ జేయునపుడు 4-వ శ్రుతియందు షడ్జమును, 7-వ శ్రుతియందు ఋషభమును, 9-వ శ్రుతియందు గాంధారమును, 13-వ శ్రుతియందు మధ్యమమును, 17-వ శ్రుతియందు పంచమమును, 20-వ శ్రుతియందు ధైవతమును, 22-వ శ్రుతియందు నిషాదమును స్థాపనముఁ జేయవలయును

---

* రాగవిబోధకారుఁడైన సోమనాథుఁడు శ్రుతిని నిశ్చయించుటకై ఒక వీణయందు 22 తంత్రులనువేసి శ్రుతి చేయుటకంటె నాలుగు తంత్రులను వేసి అందు మధ్యమధ్య 22 సారికలను బెట్టి శ్రుతిని జేయుట సులభమని వీణయందు సారికలను బెట్టి శ్రుతిని గుణించియున్నాఁడు నిశ్శంకుని యుక్తికంటె ఇతని యుక్తి చాల బాగగనున్నది ఇతఁడును షడ్జ పంచమ భావమువలన ఒకస్థాయియందు 22 శ్రుతులు మాత్రమే యున్నదను నభిప్రాయము గలవాఁడనియు తెలియుచున్నది ఇతఁడు స్వరములయొక్క నియత శ్రుతిని జెప్పునపుడు ఇన్నవ తంత్రిలో నీ స్వరము పుట్టుచున్నదని చెప్పుటకుఁ బదులుగా ఇన్నవ సారికలో నీ స్వరము పుట్టుచున్నదని చెప్పియున్నాఁడు

పైని చెప్పిన ప్రకారముగ స్వరస్థాపనమును చేయవలయును ఇట్లు చేసినవెనుక చలవీణయందు ఒక శ్రుతినితగ్గించి చూచునపుడు ఇందు ఒక శ్రుతి తగ్గుటవలన ధ్రువవీణయందు స్వరము లేవియును చేరక ఒక శ్రుతిమాత్రము వ్యత్యాసమై యుండును చలవీణయందు రెండు శ్రుతులను తగ్గించి చూచునపుడు ఇందుగల నిషాద గాంధారములు ధ్రువవీణయందు గల ధైవత ఋషభములలో లయమును చెందును మఱియు చలవీణయందు 3 శ్రుతులను తగ్గించి చూచునపుడు చలవీణయందు గల ఋషభ ధైవతములు ధ్రువవీణయందు గల షడ్జపంచమములలో లయించును మఱియు చలవీణయందు నాలుగు శ్రుతులను తగ్గించి చూచినచో, చలవీణయందు గల షడ్జ, మధ్యమ, పంచమములు ధ్రువవీణయందు గల నిషాద, గాంధార, మధ్యమములలో లయమును జెందును ఇట్లు శ్రుతులను బరిష్కరించి, "చతుశ్చతుశ్చతుశ్చైవ షడ్జ మధ్యమ పంచమాః। ద్వౌ ద్వౌ నిషాదగాంధారౌ త్రీ ఋషభ ధైవతౌ" అని స్వరములకు శ్రుతులను నిర్ణయించియున్నారు

శ్రుతులను మార్చునపుడు ధ్రువవీణయందుఁ గల స్వరములలో చలవీణ స్వరములు లయమును జెందువిధమును ఈ పథకములోఁ (1) జూడుఁడు

పథకము (1)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
ధ్రువవీణ				స			ఋ		గ				మ				ప			ధ		ని	సమశ్రుతి
చలవీణ				స[3]			ఋ[2]		గ[4]				మ[4]				ప[3]			ధ[2]		ని	సమశ్రుతి
మొదటి భేదము			స			ఋ		గ				మ				ప			ధ		ని		ఒక శ్రుతి తక్కువ
రెండవ భేదము		స			ఋ		గ[2]				మ				ప			ధ		ని[2]			2 శ్రుతులు తక్కువ
మూడవ భేదము	స			ఋ[3]		గ				మ				ప			ధ[3]		ని				3 శ్రుతులు తక్కువ
నాల్గవ భేదము			ఋ		గ				మ[4]				ప[4]			ధ			స				4 శ్రుతులు తక్కువ

కొన్ని ముఖ్యాంశములు

ప్రకృతము మనకు లభ్యమైయుండు సంగీత సంబంధమైన సంస్కృతగ్రంథము లన్నిటిలోను చాల పురాతనమైన గ్రంథము భరతాచార్యులచే రచియింపఁబడిన నాట్యశాస్త్ర మొకటియే. ఇతఁడు సుమారు 1500 సంవత్సరములకు మునుపు ఉండిన వాఁడని తెలియుచున్నది. ఇతఁడు వ్రాసియున్న నాట్యశాస్త్రములో శ్రుతిని గుఱించి చెప్పునపుడు ఏ యభిప్రాయమునుగాని వ్యక్తముగఁ జెప్పినవాడుకాఁడు. అందుచేత ఇతఁడు శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై యెంతమాత్రము ప్రయత్నించినవాఁడు కాఁడనియే చెప్పవచ్చును.

రత్నాకరకారుఁడైన శార్ఙ్గదేవుడు పైనిచెప్పిన భరతాచార్యున కీవలివాఁడు. ఇతఁడు సుమారు 700 సంవత్సరములకు మునుపు రత్నాకరగ్రంథమును వ్రాసినటులు తెలియుచున్నది. ఇతఁడు శ్రుతులను నిర్ణయించుటకై చాల ప్రయత్నించినవాఁడని చెప్పవచ్చును. ఇతఁడు సమభాగములను గల శ్రుతులు మాత్రమే (equal intervals) సంగీతయోగ్యమని చక్కగా నెఱిగినవాఁడు; అయినను షడ్జపంచమ భావప్రకారముగ నొకస్థాయిలో 22 శ్రుతుల నెట్లు స్థాపించినాఁడో తెలియలేదు. షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ ప్రయత్నించునపుడు, ఒక స్థాయిలో శ్రుతులు 22 కన్న నధికముగ వచ్చుచున్నవి. వానికి ఇతఁడేదియును సమాధానముఁ జెప్పలేదు. మఱియు, షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ నితఁడు శ్రుతిని నిశ్చయించినటులును చెప్పలేదు. గనుక ఇతఁడు ఒక స్థాయిని 22 సమభాగములుగాఁ జేసికొని అందు స్వరముల నమర్చినవాఁడు. అందుచేతనే ఇతనికి స్వరస్థానములు శుద్ధముగ కుదురలేదు. గ్రామభేదములను చేయునపుడు స్వరములు చాల హెచ్చుతక్కువగ నుండుటను జూచి ఒకస్వరమున కిచ్చిన శ్రుతిని మఱియొక స్వరమున కెచ్చి చ్యుతషడ్జము, త్రిశ్రుతిఋషభము అని సందర్భానుసారముగ 12 వికృతి స్వరములను నేర్పఱచుకొన్నాఁడని తోఁచుచున్నది. ఇతఁడు నిశ్శంకుఁడని బిరుదు వహించినవాఁడైనను శ్రుతులను నిర్ణయించి అందు స్వరముల నమర్చుటయందు చాల శంక గలవాఁడుగనే కనఁబడుచున్నాఁడు.

ఇతనికి ఇటీవలి వాఁడైన సోమనాథుఁడును ఈ సంశయములోనుండి తొలఁగిన వాఁడు కాఁడు. అయినను ఇతఁడు మంచి పండితుఁడు. ఇందులకు ఇతఁడు వ్రాసియున్న రాగవిబోధమే సాక్షియగును. ఈ గ్రంథము చక్కని సంస్కృతములో వ్రాయఁబడియున్నది. మఱియు నితఁడు మంచి గాయకుఁ డనియును వైణికుఁడనియును తెలియుచున్నది. షడ్జపంచమ భావముగ గలుగు స్వరసమూహములకు అన్యోన్యత (Harmony or concordance of sound) విశేషముగ నున్నదను తత్త్వమును తెలిసికొన్నవాఁడు. ఇతఁడును శార్ఙ్గదేవుఁడు పోయిన పద్ధతి ననుసరించి శ్రుతులను జెప్పినాఁడే గాని సందేహమును తీర్చుకొని శ్రుతులను నిర్ణయించలేదు. ఇట్లు శ్రుతులను లెక్కపెట్టునపుడు తనకుఁ గలిగిన సందేహమును వెల్లడిగఁ జెప్పినవాఁడు కాడు. ఇతఁడు వ్రాసిన రాగవిబోధము మొదటి వివేకములో 18, 19, 20, 21, 22-వ ఆర్యలలో "శ్రుతి స్వరజ్ఞానోపాయన వీణ" యని యొక వీణను చెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకము 18 మొదలు 43

వఱకుఁగల ఆర్యలలో "అఖిలరాగమేళ శుద్ధమేళ వీణ" యని యొక వీణను చెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకము 44 మొదలు 51 వఱకు గల ఆర్యలలో "అఖిలరాగమేళ మధ్యమేళ వీణ" యని మఱియొక వీణను జెప్పియున్నాఁడు. రెండవ వివేకమున 19-27-36-37 ఆర్యలలో "ఏకరాగ మేళ శుద్ధమేళ వీణ" యని యొక వీణయును, ఆర్య 44-47 లో "ఏకరాగమేళ మధ్యమేళ వీణ"యని మఱియొక వీణయును ఇట్లు 5 వీణలను జెప్పియున్నాఁడు. వానిని ఈ గ్రంథముయొక్క అనుబంధము (I) లోఁ జూడుఁడు.

సంగీత పారిజాతకారుఁడైన అహోబిలుఁడు స్వరములను షడ్జపంచమ భావముగానే లెక్కచేసినవాఁడని తెలియుచున్నది. "మధ్యేపూర్వోత్తరాబద్ధ వీణాయాం గాత్ర ఏవవ । షడ్జపంచమ భావేన శ్రుతిర్ద్వావింశతిం జగుః ॥" అని ఇతఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఇతఁడు శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతులకన్న అధికమైన శ్రుతులు వచ్చుచున్నవి యనే రహస్యమును తెలిసికొని మఱికొన్ని శ్రుతులను గుణించి యున్నాఁడు అదియును ఒక స్థాయిలో యిన్ని శ్రుతులే షడ్జపంచమభావమువలన గలుగుచున్నవని నెఱింగినవాఁడు కాఁడని తెలియుచున్నది. వీణయందు ఇంతకొలతలో ఈ స్వరమున్నదను నొక క్రొత్త సంప్రదాయమును ఇతఁడే మొట్టమొదట వెల్లడిచేసినవాఁడు. * ఇతఁడు చెప్పియుండు కొలతలు [illegible] పద్ధతుల ప్రకారముగఁ జూచునపుడు అవ్వలివలె యున్నవి.

---

* సంగీత పారిజాతకారుఁడైన అహోబిలుఁడు పైని చెప్పిన ద్వావింశతి శ్రుతులను నిర్ణయించునపుడు వీణ యందు ఇంతకొలతలో ఈ స్వరము బుట్టుచున్నదని ఇంచుమించుగా కొలతలను జెప్పియున్న పద్ధతుల నీ దిగువ జూడుఁడు.

వీణయందు శుద్ధస్వర నిరూపణము

శ్లో. ధ్వన్యవచ్ఛిన్న వీణాయాం మధ్యేతారక సంస్థిత
ఉభయోఃషడ్జయోర్మధ్యే మధ్యమస్వరమాచరేత్
త్రిభాగాత్మకవీణాయాం పంచమస్యాత్తదగ్రిమే ।
షడ్జపంచమయోర్మధ్యే గాంధారస్యస్థితిర్భవేత్ ॥
సపయోఃపూర్వభాగేచ స్థాపనీయోధరిస్వరః
పసయోర్మధ్యదేశేతు ధైవతం స్వరమాచరేత్ ।
తత్రాంశద్వయ సంత్యాగా న్నిషాదస్యస్థితిర్భవేత్

తా. అవచ్ఛిన్నధ్వనితోఁ గూడిన వీణయందుఁగల తంత్రియొక్క మధ్యలో (1/2) తారషడ్జము పలుకును. రెండుషడ్జమములకు నడుమ (1/4) మధ్యమము నాచరింపవలయును. తంత్రియొక్క మొత్తము నిడివిని మూఁడుగా భాగించి అందు రెండు భాగములు త్రోసి (3/4) పంచమమును స్థాపింపవలయును. షడ్జపంచమములకు మధ్యలో గాంధారము పలుకును. మేరులోనుండి పంచమమువఱకు కొలిచి దానిని మూఁడుభాగ

శ్రుతులకు సంబంధించిన ప్రకృత చర్చలు.

పూర్వపు సుప్రసిద్ధ వాగ్గేయకారకులు, ఒక స్థాయియందు 22 శ్రుతులున్నవనియును, గానము చేయునపుడు రాగములకు జీవకళల నిచ్చి రక్తివింగలుగజేయుటకై యీ శ్రుతులను సుందర్భానుపాదముగ, గమకముచేత కల్పించి, తాము కొనవలయు ననియును జెప్పియున్నారు. అయినను, వీణయందు స్వరమేళనమును చేయునపుడు, ఒకస్థాయిలో ఉత్తరోత్తరము, ద్విగుణములైన 12 స్థానములను మాత్రమే మేళన పద్ధతిలోఁ జెప్పియున్నారు.

ముఖ్యాన జేసి మొదటిభాగముయొక్క అంత్యఘట్టములో ఋషభమును స్థాపింపవలయును. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో ధైవతము పలుకును. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును గల నిడివిని మూఁడుభాగములుచేసి అందు రెండుభాగముల త్రోసి చూచునపుడు నిషాదము పలుకును.

వీణయందు వికృతస్వర నిరూపణము.

శ్లో॥ భాగత్రయాన్వితోమధ్యే మేరోఋషభసంజ్ఞితాత్ ।
భాగద్వయోత్తరంమేరోః కుర్యాత్ కోమలనిస్వరమ్

తా. మేరువునకును ఋషభమునకును మధ్యలో రెండుభాగములను విడిచి కోమల ఋషభమును స్థాపనము చేయవలయును.

శ్లో॥ మేరోర్ధైవతయోర్మధ్యే తీవ్రగాంధారమాచరేత్ ॥

తా. మేరువునకును ధైవతమునకును నడుమ తీవ్రగాంధారమును జేయవలయును.

శ్లో॥ భాగత్రయవిశిష్టేస్మిన్ తీవ్రగాంధారషడ్జయోః ।
పూర్వభాగోత్తరంమధ్యే మం తీవ్రతమమాచరేత్ ॥

తా. తీవ్రగాంధారమునకును షడ్జమమునకును మధ్యలో ఒకభాగమును విడిచి తీవ్ర మధ్యమమును స్థాపింపవలయును.

శ్లో॥ భాగత్రయాన్వితో మధ్యే పంచమోత్తర షడ్జయోః ।
కోమలా ధైవత స్థాప్యః పూర్వభాగే మనీషిభిః ॥

తా. పంచమమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో మూఁడుభాగములు చేసి మొదటిభాగముయొక్క కొనలో కోమల ధైవతమును స్థాపనము చేయవలయును.

శ్లో॥ తథైవ ధసయోర్మధ్యే భాగత్రయ సమన్వితే ।
పూర్వభాగద్వయా దూర్ధ్వం నిషాదం తీవ్ర మాచరేత్ ॥

తా ధైవతమునకును తారషడ్జమమునకును మధ్యలో మూఁడుభాగములు చేసి రెండుభాగముల త్రోసి తీవ్ర నిషాదమును ఆచరింపవలయును

ప్రాకృత సంగీత విద్యావిశారదులు, ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతు లున్నవని పుస్తకములలో మాత్రము వ్రాసి యున్నారేకాని, వానిని స్వానుభవమునం దుంచికొన్నారు గారు. మన హైందవ సంగీతములందుఁ గల రాగములకు శ్రుతులే సొంపుగ నున్నయవి. ఒక స్థాయిలో 12 స్వరములను మాత్రము సమ్మేళనమును చేసికొని వానిలోనే కర్నాటక రాగములకుఁగల కళ లన్నియు నున్నవని చెప్పుట సరికాదు. మనదేశమునందలి సంగీత విద్వాంసులలో, వైణికులు మాత్రమే, ఒక స్థాయిలో 12 స్వరములకన్న నధికమైన స్వరములో, లేక శ్రుతులో యుండవలయునని చెప్పుచున్నారు. అయినను, వారు అట్టి శ్రుతు లెన్ని యుండవలయునని చెప్పలేక యున్నారు. కొందఱు గ్రంథపద్ధతి ననుసరించి, ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతు లున్నవని చెప్పుచున్నారు. సంగీతవిద్యను జీవనోపాయముగఁ గైకొన్న విద్వాంసు లెవరును ఈ శ్రుతుల సంబంధమైన రహస్యమును కనిపెట్టుటకు ప్రయత్నించినవారు గారు. సుమారు, 15 సంవత్సరములకు పూర్వము, (Mr. Rao Bahadur C Nagoji Rao, Inspector of Schools, Southern Circle) మిస్టర్ రావు బహదూర్ సి. నాగోజి రావుగారు, ఈ శ్రుతులను లెక్కపెట్టుటకై ప్రయత్నించినారు. రావుగారు 1904 వ సంవత్సరమున తిరువల్లిక్కేణికివచ్చి నన్ను రావించి తాము సిద్ధముచేసిన 22 శ్రుతుల వీణను నాకు చూపి, నా యభిప్రాయము నడిగినారు. కొన్ని రాగకళలను అందులో వాయించినారు. వానిలో కొన్ని శుద్ధముగాను కొన్ని సంకరముగాను (హెచ్చు తక్కువలుగాను) ఉండెను శ్రుతులు హెచ్చుతక్కువలుగా నున్నవను నా యభిప్రాయమును తెలిపితిని. అందులకు వారును సమ్మతించి వానిని సవరింపవలయునని చెప్పినారు. ఇది శ్రుతులను లెక్కపెట్టుటకైన ప్రథమ ప్రయత్నము తరువాత, శ్రుతుల విషయమై అనేకులు చర్చింపఁ దొడఁగిరి. వానిలో ముఖ్యమైన కొన్ని యభిప్రాయముల నీ దిగువ వ్రాసెదను.

(1) రావుబహదూర్ సి. నాగోజి రావుగారి యభిప్రాయము.

22 శ్రుతులను వాని వేవన సంఖ్యలను అవి పుట్టుస్థానములను వాని (Ratio) రేషియోలను, * అంతరములను తెలిపెడి పథకము.

శ్రుతులసంఖ్య.	స్వర నామములు.	వాడుకయందుండ 12 స్వరములు	నవ భిన్నములు.	వేవన సంఖ్యలు.	తంత్రిలో ఖండ్రిక పుట్టు కొలతలు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	స.	1	240	1	
2	రి1	...	25/24	250	24/25	
3	రి2	శు.రి.	16/15	256	15/16	
4	రి3	...	10/9	266⅔	9/10	
5	రి4	చ.రి.	9/8	270	8/9	
6	గ1	...	32/27	284⅔	27/32	
7	గ2	సా.గ.	6/5	288	5/6	
8	గ3	అం.గ.	5/4	300	4/5	
9	గ4	...	32/25	307½	25/32	
10	మ1	శు. మ.	4/3	320	3/4	
11	మ2	...	27/20	324	20/27	
12	మ3	ప్ర.మ.	45/32	337½	32/45	
13	మ4	...	36/25	345⅗	25/36	
14	ప	ప	3/2	360	2/3	
15	ధ1	శు.ధ.	25/16	375	16/25	
16	ధ2	...	8/5	384	5/3	
17	ధ3	చ.ధ.	5/3	400	3/5	
18	ధ4	...	27/16	405	16/27	
19	ని1	...	16/9	426⅔	9/16	
20	ని2	కై. ని.	9/5	432	5/9	
21	ని3	కా. ని.	15/8	450	8/15	
22	ని4	...	48/25	461	25/48	
23	స	సా	2	480	1/2	

మిస్టరు, నాగోజి రావుగారు, ఈ శ్రుతుల పద్ధతిని ఆంగ్లేయ ఏన్‌హార్‌మొనిక్ స్కేల్ (English Enharmonic Scale) నుపయోగించి చెప్పియున్నారు. ఇందు, కొన్ని స్వరములు ఆంగ్లేయపద్ధతికి సరిగ నున్నవి. కొన్ని సరికావు. ఇందుఁగల శ్రుతులు, ఒకటే లెక్కగలవి కావు. గనుక, ఇవి సంగీత రత్నాకరోక్త శ్రుతులు కానేరవు.

మఱియు 2/1, 3/2, 4/3, 5/4, 6/5, 9/8, 10/9, 16/15, 25/24 అను (intervals) కాలవ్యవధులు మాత్రమే సంగీత యోగ్యమనియును, అట్టి శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో 22 మాత్రమే యున్నవనియును చెప్పియున్నారు.†

* రేషియో = రెండుసంఖ్యలకు గల సంబంధము ; అంతరము.

† ఆంగ్లేయులు, సంగీతమునందు హార్‌మొని (harmony) నిండి యుండవలయునని చెప్పుచున్నారు. హార్‌మొని యనఁగా నేమి? అని మనము తెలిసికొనవలయును. స్వరములు ఒకటితో నొకటి చేరుటకైన శబ్ద విశేషము హార్‌మొని యనఁబడును. వీణలో షడ్జతంత్రిని మీటి మేరువును నొకవ్రేలితో తాఁకి తత్క్షణమే వ్రేలిని పైకెత్తి, స్వర

ములను గమనించినచో, షడ్జతంత్రిలోనే, "స, గ, ప, సి" యని షడ్జ, అంతర గాంధార, పంచమ, తారషడ్జములు వరుసగాను సూక్ష్మముగాను ధ్వనించి, వెంటనే షడ్జములో లయించి పోవుటయును విశదముగ నెఱుఁగవచ్చును. ఇట్లు పలుకుటకు, అప్పర్ పార్షల్ (upper partial) అని పేరు. వాద్యములలో, ఒక అప్పర్ పార్షలును, మనుష్య శారీరములలో మూఁడు అప్పర్ పార్షలును పలుకును. అందుచేతనే గాత్రగానము జంత్ర గానమునకన్న మిగుల సొంపుగ నున్నది. ఇట్టి సొంపు సంగీతమునకు హార్మొనివలననే గలుగుచున్నది. మఱియు నిట్లు పలుకు స్వరములకు, కార్డ్ ఆఫ్ నేచర్ (chord of nature) ఒకటితో నొకటి చేరెడి స్వరములని పేరు. ఇట్టి స్వరములు, వరుసలుగా వచ్చునపుడు రాగము గలుగుచున్నది.

పైని చెప్పిన రీతిగ నిండు హార్మొనిగల స్వరము లివి యనియును, తక్కువ హార్మొనిగల స్వరము లివి యనియును నెఱుఁగవలసినది యావశ్యకమే గదా?

(1) ఒక స్వరమునకును మఱియొక స్వరమునకును గల అంతరము (interval) సరిగా ఒకస్థాయి యుండినయెడల పూర్ణమైన హార్మొని గలుగును.

ఉ॥ స సి

ఈ అంతరమునకు లెక్క 2 (interval)

(2) షడ్జమునకును పంచమమునకును (సప) గల హార్మొని రెండవతరగతి యగును, ఇందుకు అంతరము 3/2 (interval)

(3) పంచమమునకును షడ్జమునకును (ప సి) గల అంతరము (interval) 4/3. ఎట్లనిన,

ప × 4/3 = సి

3/2 × 4/3 = 2

(4) అంతర గాంధారమునకును షడ్జమునకును (గ3-స) గల అంతరము 6/5:-

గ3 × 6/5 = ప

5/4 × 6/5 = 3/2

మఱియు ఆంగ్లేయ సంగీతములో 9/8 (Major tone) 10/9 (Minor tone), 16/15 (Major Semitone), 25/24 (Minor Semitone), అను అంతరములను (intervals) చేరికగల స్వరములుగా స్వీకరించి యున్నారు. ఇందుచేత, మనము తెలిసికొన్న దేమనగ, "2/1, 3/2, 4/3, 5/4, 6/5, 9/8, 10/9, 16/15, 25/24" ఇట్టి అంతరములను గల స్వరములు, ఒకటితోనొకటి చేరెడి స్వభావము గలవి యనునదియే.

ఇఁకను, "స1-గ3, గ3-ప, ప-స2" వీని మధ్యలో నెన్ని హార్మోనిక్ స్వరములు రావచ్చునని లెక్కపెట్టవలయును.

1. షడ్జమునకును అంతర గాంధారమునకును (స-గ3) మధ్యలో రి1 వచ్చినచో అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. రి 1-కి అంతరము 25/24; (గ3) మూఁడవ గాంధారమునకు అంతరము 6/5. ఎట్లనిన,

$$25/24 \times 6/5 = 5/4$$
$$ri \times 6/5 = \text{గ}3$$

మొదటి ఋషభమును షడ్జముగ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము సాధారణ గాంధారముగ పలుకును.

2. షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో మూఁడవ ఋషభము వచ్చును. షడ్జమునకును మూఁడవ ఋషభమునకును గల అంతరము 10/9; మూఁడవ ఋషభమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును గల అంతరము 9/8. ఎట్లనిన,

$$10/9 \times 9/8 = 5/4$$
$$ri3 \times 9/8 = \text{గ}3,$$

మూఁడవ ఋషభమును షడ్జముగఁ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

3. షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో 4-వ ఋషభము వచ్చినచో అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. ఎట్లనిన, షడ్జమునకును 4-వ ఋషభమునకును గల అంతరము 9/8; 4-వ ఋషభమునకును 3-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 10/9.

$$9/8 \times 10/9 = 5/4$$
$$ri4 \times 10/9 = \text{గ}3$$

ఇచ్చట 4-వ ఋషభమును షడ్జముగఁ జేసినచో 3-వ గాంధారము 3-వ ఋషభముగ పలుకును.

4. రెండవ గాంధారము షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో వచ్చినయెడల ఐకమత్యముగల స్వరమగును. రెండవ గాంధారమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము 6/5; 3-వ గాంధారమునకును 2-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 25/24.

$$6/5 \times 25/24 = 5/4$$
$$\text{గ}2 \times 25/24 = \text{గ}3.$$

2-వ గాంధారమును షడ్జముగఁ జేసినచో మూఁడవ గాంధారము మొదటి ఋషభముగ పలుకును. పైని చెప్పిన 4 పద్ధతులవలన షడ్జమునకును మూఁడవ గాంధారమునకును మధ్యలో 4 స్వరములే ఐకమత్యము గలవిగా యుండునని తెలియుచున్నది. వానిని నీ క్రింద జూడుఁడు.

1.	స	ri1	గ3
2.	స	ri3	గ3
3.	స	ri4	గ3
4.	స	ri6	గ3

మూఁడవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో, ఎన్ని అనుగుణ్యమైన స్వరములున్నవని విచారింతము.

1. మొదటి మధ్యమము చేరికగల స్వరము.

$$5/4 \times 16/15 = 4/3 \quad | \quad 4/3 \times 9/8 = 3/2$$
$$\text{గ}3 \times 16/15 = \text{మ}1 \quad | \quad \text{మ}1 \times 9/8 = \text{ప}$$

మూఁడవ గాంధారమును షడ్జముగఁ జేసినచో అందుకు మ1 శుద్ధ ఋషభముగ నుండును. మొదటి మధ్యమమును షడ్జముగఁ జేసినచో పంచమము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

2. మూఁడవ మధ్యమమును ఐకమత్యమైన స్వరమే. 3-వ మధ్యమమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 9/8 ; మూఁడవ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 16/15.

5/4 × 9/8 = 45/32	45/32 × 16/15 = 3/2
గ2 × 9/8 = మ3	మ3 × 16/15 = ప

కనుక 3-వ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో ఈ దిగువ వ్రాసి యున్న చేరికగల స్వర సమూహములు వచ్చును.

1. గ3 మ1 ప
2. గ3 మ3 ప

ఇపుడు షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో ఏయే స్వరములు చేరిక గలవై యుండునని విచారింపఁబడును.

1. షడ్జమునకును రెండవ గాంధారమునకును మధ్యలో 2-వ ఋషభము ఐకమత్యముఁగల స్వరమై యుండును. షడ్జమునకును 2-వ ఋషభమునకును గల అంతరము 16/15 ; రెండవ ఋషభమునకును 2-వ గాంధారమునకును గల అంతరము 9/8.

16/15 × 9/8 = 6/5
రి2 × 9/8 = గ2

2. షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును మధ్యలో 4-వ ఋషభము అనుగుణ్యమైన స్వరమగును. షడ్జమునకును 4-వ ఋషభమునకును గల అంతరము 9/8 ; 4-వ ఋషభమునకును రెండవ గాంధారమునకును గల అంతరము 16/15.

9/8 × 16/15 = 6/5

కనుక { స రి2 గ2 / స రి4 గ2 } షడ్జమునకును 2-వ గాంధారమునకును మధ్యలో నీ రెండు సమూహములు ఐకమత్యము గలవిగా నుండును.

1. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ మధ్యమము చేరిక గల స్వరమై యుండును. 2-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 10/9 ; 1-వ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 9/8.

6/5 × 10/9 = 4/3	4/3 × 9/8 = 3/2
గ2 × 10/9 = మ1	మ1 × 9/8 = ప

2. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 2-వ మధ్యమమును వచ్చును. 2-వ గాంధారమునకును 2-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 9/8 ; రెండవ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 10/9.

6/5 × 9/8 = 27/20	27/20 × 10/9 = 3/2
గ2 × 9/8 = మ2	మ2 × 10/9 = ప.

3. రెండవ గాంధారమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 4-వ మధ్యమము వచ్చును. రెండవ గాంధారమునకును 4-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 6/5; 4-వ మధ్యమమునకును పంచమమునకును గల అంతరము 25/24.

6/5 × 6/5 = 36/25	36/25 × 25/24 = 3/2
గ2 × 6/5 = మ4	మ4 × 25/24 = ప

కనుక { గ2 మ1 ప / గ2 మ2 ప / గ2 మ4 ప } ఈ మూఁడు చేరికగల స్వరసమూహములు గ2—ప మధ్యలో వచ్చును.

ఇదివరకును షడ్జమములో నుండి పంచమమువఱకుఁ గల చేరికఁగల స్వరములను లెక్కచేసితిమి. అటులనే పంచమము మొదలుకొని పై షడ్జమువఱకుఁ గల ఐకమత్యము గల స్వరములను కనిపెట్టవలయును. అందుకు, ఒక సులభమైన త్రోవయున్నది. ఎట్లనిన, పంచమమును షడ్జముగ (శ్రుతిగ) స్వీకరించినచో పై షడ్జము 1-వ మధ్యమ మగును; కనుక "పస" యనునది "సమ" యను స్వరములకు సరియగును. ఈ కారణముచేత షడ్జములోనుండి 1-వ మధ్యమమువఱకును ఎన్ని ఐకమత్యముఁగల స్వరమున్నవో, అన్ని స్వరములే పంచమమునకును పై షడ్జమమునకును మధ్యలో నుండును. వాని నీ దిగువనుండు చక్రములో జూడుఁడు.

షడ్జ మధ్యమముల మధ్యనుండు స్వరములకు సరియైన స్వరములను పంచమతార షడ్జమధ్యములోఁ జూపెడి పథకము.

స—మ (1) మధ్య నుండుస్వరములు.	అంతరములు.	ప—స. మధ్య నుండుస్వరములు.	అంతరములు.	షరాతు.
స	1	ప	3/2	
రి1	25/24	ధ1	25/16	ఈ పథకములో మొదటి పంక్తిలో నుండు స్వరములకు, మూఁడవ పంక్తిలో నుండు స్వరములు సమయోగ్యంబులైనవి యని యెఱుఁగునది.
రి2	16/15	ధ2	8/5	
రి3	10/9	ధ3	5/3	
రి4	9/8	ధ4	27/16	
గ2	6/5	ని2	9/5	
గ3	5/4	ని3	15/8	
మ1	4/3	సి	2	

ఇదివఱకును, ఒక స్థాయిలో ఆరోహణక్రమముగఁ జూచునపుడు ఐకమత్య శ్రుతు లెన్నిగలవో యని విచారించితిమి. ఇపుడు అవరోహణ క్రమములో నెన్ని ఐకమత్య శ్రుతు లున్నవని విచారింపవలయును.

1. పంచమమునకును 1-వ ధైవతమునకును గల అంతర మెదియో, అదియే 4-వ నిషాదమునకును షడ్జమమునకును గల అంతరమగును.

పైనిఁ గనఁబఱచిన 22 శ్రుతులకంటె నధికమైన ఐకమత్యముఁగల శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో వచ్చుటకు వీలులేదు ఇదియే రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి. ఈ పద్ధతులు లెక్కకు సరిగా నున్నవి ; అయినను పైని చెప్పిన లెక్క ప్రకారముగ వీణయందు స్వరములను స్థాపనము జేయునపుడు షడ్జస్వరములుతప్ప ఇతర స్వరములు శుద్ధముగా నుండవు. అందుచేత స్వరము లొకటితో నొకటి చేరవు.

ఉ॥ $48/25 \times 25/24 = 2$

ని$4 \times 25/24 =$ సి

కనుక 4-వ నిషాదమును శ్రుతిగా నుంచుకొన్నచో అందుకు షడ్జము శుద్ధ ఋషభ మగును.

2. 2-వ ధైవతమునకును పంచమమునకును గల అంతర మెదియో అదియే 3-వ నిషాదమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము.

ఉ॥ $15/8 \times 16/15 = 2$

ని$3 \times 16/15 =$ సి

3. 1-వ నిషాదమును శ్రుతిగాఁ (షడ్జముగ) జేయునపుడు అందుకు తారషడ్జము 4-వ ఋషభముగ వలుకును.

ఉ॥ $16/9 \times 9/8 = 2$

ని$1 \times 9/8 =$ సి

పైని చెప్పినప్రకారముగ తారషడ్జమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ, 4-వ నిషాదములు చేరికగల స్వరములగుచున్నవి. ఈ తీరుననే శుద్ధమధ్యమములోనుండి క్రింది షడ్జమువఱకును గుణించునపుడు 1, 4 సంఖ్యగల ఋషభములు (రి1, రి4) మనకు లభ్యమగును. ఎట్లనిన,

1-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 9/8.

ఉ॥ $22/27 \times 9/8 = 4/3$

గ1 $\times 9/8 =$ మ1

4-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము 25/24.

ఉ॥ $32/25 \times 25/24 = 4/3$

గ4 $\times 25/24 =$ మ1

ఇదియే 22 అనుగుణ్యముఁ గల శ్రుతులు. వీనికన్న యధికమైన ఐకమత్య శ్రుతులొక స్థాయిలో లేదని యభిప్రాయఁబడుచున్నారు.

పైనిఁ గనఁబఱచిన 22 శ్రుతులకంటె నధికమైన ఐకమత్యముఁగల శ్రుతులు ఒకస్థాయిలో వచ్చుటకు వీలులేదు ఇదియే రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి. ఈ పద్ధతులు లెక్కకు సరిగా నున్నవి ; అయినను పైనిచెప్పిన లెక్క ప్రకారముగ వీణయందు స్వరములను స్థాపనము జేయునపుడు షడ్జస్వరములుతప్ప ఇతర స్వరములు శుద్ధముగా నుండవు. అందుచేత స్వరము లొకటితో నొకటి చేరవు.

ఉ॥ $48/25 \times 25/24 = 2$

ని$4 \times 25/24 =$ సి

కనుక 4-వ నిషాదమును శ్రుతిగా నుంచుకొన్నచో అందుకు షడ్జము శుద్ధ ఋషభ మగును.

2. 2-వ ధైవతమునకును పంచమమునకును గల అంతర మెదియో అదియే 3-వ నిషాదమునకును షడ్జమునకును గల అంతరము.

ఉ॥ $15/8 \times 16/15 = 2$

ని$3 \times 16/15 =$ సి

3. 1-వ నిషాదమును శ్రుతిగాఁ (షడ్జముగ) జేయునపుడు అందుకు తారషడ్జము 4-వ ఋషభముగ పలుకును.

ఉ॥ $16/9 \times 9/8 = 2$

ని$1 \times 9/8 =$ సి

పైని చెప్పినప్రకారముగ తారషడ్జమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 1-వ, 4-వ నిషాదములు చేరికగల స్వరములగుచున్నవి. ఈ తీరుననే శుద్ధమధ్యమములోనుండి క్రింది షడ్జమునకును గుణించునపుడు 1, 4 సంఖ్యగల ఋషభములు (రి1, రి4) మనకు లభ్యమగును. ఎట్లనిన,

1-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $9/8$.

ఉ॥ $22/27 \times 9/8 = 4/3$

గ1 $\times 9/8 =$ మ1

4-వ గాంధారమునకును 1-వ మధ్యమమునకును గల అంతరము $25/24$.

ఉ॥ $32/25 \times 25/24 = 4/3$

గ4 $\times 25/24 =$ మ1

ఇదియే 22 అనుగుణ్యముఁ గల శ్రుతులు. వీనికన్న యధికమైన ఐకమత్య శ్రుతులొక స్థాయిలో లేదని యభిప్రాయఁబడుచున్నారు.

రావుగారి 22 శ్రుతుల పద్ధతి (కరుణామృతసాగర ప్రకారముగ)

సంఖ్యలు.	స్వర నామములు.	స్థాన స్థిత్యములు.	అంతర స్థిత్యములు.	అంతర దశాంశ స్థిత్యములు.	32 అంగుళపు తంత్రిలో శ్రుతులకు అంతరములు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	సం. 540 వేవనముల స్థాయిలో వేవన సంఖ్యలు.	సం. 240 వేవనముల స్థాయిలో వేవనసంఖ్యలు
	స	1			32			5.0	240
1	రి1	24/25	24/25	.9600	30.72	71	71	562.59	250
2	రి2	15/16	125/128	.9375	30	112	41	576	256
3	రి3	9/10	24/25	.9000	28.8	182	71	600	266.66
4	రి4	8/9	80/81	.8889	28.44	204	22	607.50	270
5	గ1	27/32	243/256	.8438	27	294	90	640	284.44
6	గ2	5/6	80/81	.8333	26.67	316	22	648	288
7	గ3	4/5	24/25	.8000	25.60	386	71	675	300
8	గ4	25/32	125/128	.7813	25	427	41	691.20	307.2
9	మ1	3/4	24/25	.7507	24	498	71	720	320
10	మ2	20/27	80/31	.7407	23.70	520	22	729	324
11	మ3	32/45	24/25	.7111	22.76	590	71	759.375	337.5
12	మ4	25/36	125/128	.6944	22.22	631	41	777.60	345.6
13	ప	2/3	24/25	.6667	21.33	702	71	810	360
14	ధ1	16/25	24/25	.6400	20.48	773	71	843.75	375
15	ధ2	5/8	125/128	.6250	20	814	41	864	384
16	ధ3	3/5	24/25	.6000	19.20	884	71	900	400
17	ధ4	16/27	80/81	.5926	18.99	906	22	9911.25	405
18	ని1	9/16	243/256	.5625	18	996	90	960	426.67
19	ని2	5/9	80/81	.5556	17.78	1018	22	972	432
20	ని3	8/15	25/25	.5333	17.07	1088	71	1012.50	450
21	ని4	25/48	125/128	.5208	16.67	1129	41	1036.80	460.8
22	సం	1/2	24/25	.5000	16	1200	71	1080	480

పైని కనఁబఱచియుండు పథకములో కొన్ని వ్యత్యాసములైన లెక్కలు గనఁబడుచున్నవి. 7-వ 8-వ పంక్తిలో జూడుఁడు; ఒక స్థాయికి గల మొత్తము సెంట్సులు 1200, అని 7-వ పంక్తి అంత్యములో వ్రాసియున్నది. 8-వ పంక్తిలో పైనిచెప్పిన 1200 సెంట్సులకును వివరమును గనఁబఱచి యున్నారు. ఆ సంఖ్యలు, ఒక శ్రుతికిని దానివెంటనే వచ్చెడి మఱియొక శ్రుతికిని గల అంతరములు. ఈ అంతర సెంట్సులను మొత్తము చేసినచో 1200 సెంట్సులే రావలయును. అట్లుగాక 5 సెంట్సులు అధికముగ వచ్చియున్నవి. మఱియు 7-వ పంక్తిలో నుండు మొత్తసంఖ్య ఒకటితో 8-వ

పంక్తిలో నుండు అంతరసంఖ్యనుగూర్చి చూచునపుడు అందులకు దిగువనుండు 7-వ పంక్తిలోని మొత్తము సరిగ నుండవలయును. అట్లుగాక కొన్ని తావులలో వ్యత్యాసమై యుండుటయును జూడుఁడు. అంతరభిన్నములకుఁ దగినట్లుగ సెంట్సులను లెక్కచేసి నందువలన నీ వ్యత్యాసము గనఁబడుచున్నదని తెలియుచున్నది.

---

(2) 22 శ్రుతులు. Mr. సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము ననుసరించి గుణింపఁబడిన పథకము.

శ్రుతులసంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స్థానస్థాయములు.	32 అంగుళ పుటంబ్రకారం స్వరములు పుట్టుస్థానము	సం. 540 పాదసంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	రత్నాకర పద్ధతి.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32.00	540	0	40	సంగీత రత్నాకరప్రకారము 1 శ్రుతిని మఱియొక శ్రుతిని ఉంచవలసిన అంతరము 54.54½.	Mr. సహస్రబుద్ధిగారు శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు లంత్రియొక్క నిడివిని 4 సమభాగములుగఁ జేసి వాని లో 22 భాగముల నొక సాయికినిచ్చి తారషడ్జమును చేసినారు. ఈలెక్క షడ్జమునకు మాత్రము సరిగ నుండునే గాని తదితర స్వరములకు సరిగా నుండదు. ఇందు మధ్యమ పంచమము లే సరిగ నుండలేదు. 12, 16 శ్రుతులను జూడుఁడు.
2	రి1	43/44	31.27	552.6	40	41		
3	రి2	42/44	30.55	565.7	81	41		
4	రి3	41/44	29.82	579.5	122	43		
5	గ1	40/44	29.09	594	165	44		
6	గ2	39/44	28.36	609.2	209	45		
7	మ1	38/44	27.64	625.3	254	46		
8	మ2	37/44	26.91	642.2	300	47		
9	మ3	36/44	26.18	660	347	49		
10	మ4	35/44	25.45	678.9	396	50		
11	ప1	34/44	24.37	698.8	446	52		
12	ప2	33/44	24	720	498	53		
13	ప3	32/44	23.27	742.5	551	55		
14	ప4	31/44	22.55	766.5	606	57		
15	ధ1	30/44	21.82	792	663	59		
16	ధ2	29/44	21.09	819.3	722	61		
17	ధ3	28/44	20.36	848.6	783	62		
18	ని1	27/44	19.64	880	845	66		
19	ని2	26/44	18.91	913.8	911	68		
20	స1	25/44	18.18	950.4	979	70		
21	స2	24/44	17.45	990	1049	74		
22	స3	23/44	16.73	1033	1123	77		
23	సి4	22/44	16	1080	1200			

(3) ద్వావింశతి శ్రుతులు : రాజా సురేంద్రనాథ మోహన్ ఠాకూరుగారి యభిప్రాయము.

శ్రుతులసంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	సాపేక్షస్వరములు.	32అంగుళ పుత్రంబులో స్వరములు పుట్టుస్థానం	సం. 540 నొప్పిన శేషసంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	సత్యాకర పద్ధతి.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32.0	540		49	సత్యాకర పద్ధతి ప్రకారము.	ఈ పుస్తకములలో సంగీతము విషయము తెలిసినవారు సమస్యలు వేస్తే తగిన సమాధానములు చేయకలవిగా నుండుటలేదు.
2	రి1	35/36	31.11	555.4	49	50		
3	రి2	34/36	30.22	571.8	99	52		
4	రి3	33/36	29.33	589.1	151	53		
5	గ1	32/36	28.44	607.5	204	55		
6	గ2	31/36	27.56	627.1	259	57		
7	మ1	30/36	26.67	648.	316	58		
8	మ2	29/36	25.78	670.3	374	61		
9	మ3	28/36	24.89	694.3	435	63		
10	మ4	27/36	24.0	720	498	45		
11	ప1	38/52	23.1	738.9	543	46		
12	ప2	37/52	22.8	758.9	589	48		
13	ప3	36/52	22.2	780	637	48		
14	ప4	35/52	21.5	802.3	685	51		
15	ధ1	34/52	20.9	825.9	736	51		
16	ధ2	33/52	20.3	850.9	787	54		
17	ధ3	32/52	19.7	877.5	841	54		
18	ని1	31/52	19.1	905.8	895	57		
19	ని2	30/52	18.5	936	952	59		
20	స1	29/52	17.8	968.3	1011	61		
21	స2	28/52	18.2	1002.9	1072	63		
22	స3	27/52	16.6	1040	1135	65		
23	స4	25/52	16.0	1080	1200			

(4) ద్వావింశతి శ్రుతులు : Mr. K. B. దేవాలుగారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	తీగ భిన్నములు.	32 అంగుళపు తంబురాలో స్వరములకు తీగనములు.	స.540 హెచ్చైన స్వరములకు తీగనము సంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.	ర.ప్ర.అం. సెంట్సులు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
1	స	1	32	540				
2	రి1	20/21	30.48	567	84	84		
3	రి2	15/16	30.00	576	112	27		
4	రి3	9/10	28.80	600	182	71		
5	గ1	8/9	28.44	607.5	204	22		
6	గ2	27/32	27.00	640	294	90		
7	మ1	5/6	26.60	648	316	22		
8	మ2	4/5	25.60	675	386	71		
9	మ3	64/81	25.28	683 437	408	22		
10	మ4	16/21	24.38	708.45	471	63		
11	ప1	3/4	24.00	720	498	27		
12	ప2	32/45	22.76	759.375	590	92		
13	ప3	45/64	22.50	768	610	20		
14	ప4	2/3	21.33	810	702	92		
15	ధ1	40/63	20.32	850.5	786	84		
16	ధ2	5/8	20.00	864	814	27		
17	ధ3	3/5	19.20	900	884	71		
18	ని1	16/27	18.96	911.25	906	22		
19	ని2	9/16	18.00	960	996	90		
20	స1	5/9	17.07	972	1018	22		
21	స2	8/15	17.78	1012.5	1088	71		
22	స3	128/243	16.86	1025.15625	1110	22		
23	స4	1/2	16.00	1080	1200	90		

రత్నాకర ప్రకారముగ స్వరములకు మధ్యనుండు అంతరములు 54.54½.

మనము రాగ మహాదూర నాగోజిరావుగారి యభిప్రాయములో సెంట్సుల లెక్కలు కనబడుచున్నవో యట్లే ఈ పట్టికలోని సంఖ్యలు మనము రాగ్యనుసరించి లెక్కలో 5 సెంట్సు అధికమై యుండెను. ఈ పట్టికలో 2 సెంట్సు లధికముగా నున్నది. కొన్ని స్థానములందప్ప తదితరమైన స్థానములలోనే యిరువురి యభిప్రాయములు వ్యత్యాసముగానే యున్నవి.

(5) 22 శ్రుతులు : (Mr. E. Clements, I. C. S) ఇ. క్లెమెంట్స్ గారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వర నామములు.	స. 1 నొప్పుడు స్వరము లకు నిష్పన్నములు.	32 అంగుళ పుత్రంబులో శ్రుతులకు నిష్పన్నములు.	స. 240 నొప్పుడు నిష్పన్నసంఖ్యలు.	సెంట్సులు.	సెంట్సు నిష్పన్నములు.	[illegible]
	స	1	32	240		84	
1	రి1	20/21	30.48	252	84	27	[illegible]
2	రి2	15/16	30	256	112	71	[illegible]
3	రి3	9/10	28.80	266.67	182	22	[illegible]
4	రి4	8/9	28.44	270	203	90	[illegible]
5	గ1	27/32	27	284.44	294	22	[illegible]
6	గ2	5/6	26.67	288	316	71	[illegible]
7	గ3	4/5	25.6	300	386	22	[illegible]
8	గ4	64/81	25.28	303.75	408	63	[illegible]
9	మ1	16/21	24.38	315	471	27	[illegible]
10	మ2	3/4	24	320	498	22	[illegible]
11	మ3	20/27	23.70	324	520	71	[illegible]
12	మ4	32/45	22.76	337.50	590	20	[illegible]
13	మ5	45/64	22.50	341.33	610	92	[illegible]
14	ప	2/3	21.33	360	702	84	[illegible]
15	ధ1	40/63	20.32	378	786	27	[illegible]
16	ధ2	5/8	20	384	814	71	[illegible]
17	ధ3	3/5	19.20	400	884	22	[illegible]
18	ధ4	16/27	18.96	405	906	66	[illegible]
19	ని1	4/7	18.29	420	969	27	[illegible]
20	ని2	9/16	18	120.67	995	22	[illegible]
21	ని3	5/9	17.78	432	1018	71	[illegible]
22	ని4	8/15	17.07	450	1088	20	[illegible]
23	ని5	135/256	16.88	457.11	1108	92	[illegible]
24	సం	1/2	16	480	1200		

తంజావూరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రుల యభిప్రాయము.

షడ్జ పంచమభావ ప్రకారముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతు లున్న వని వీరి నవీనాభిప్రాయము. శ్రుతుల నెట్లు నవీనముగ స్థాపనము జేసినారో, అట్లే వానికి నామములను కల్పించియున్నారు. వీరు వీరి నూతనమైన యభి

ప్రాయమును సిద్ధాంతము చేయుటకై పూర్వగ్రంథ సమ్మతములైన శ్లోకములను కొన్ని తావులలో మార్చియున్నారు. వీరి యభిప్రాయము శ్రుతుల విషయమైన చర్చలో నొకవిధముగ నుండలేదు. ఈ విషయము వీరు తంజావూరి సంగీతసభలోఁ జదివియున్న వ్యాసములను జూచినవారికి స్పష్టమగును. వానిని గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. అయినను, వీరి యభిప్రాయమును దెలిపెడి కొన్ని నియమముల నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(6) ద్వావింశతి శ్రుతులు: బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలవారి యభిప్రాయము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	స్వరస్థానములు.	32 అంకపద్ధతిలో స్వరములకు స్థానములు.	స. 240 వేదనముల స్థానముల సంఖ్యలు.	నెంబ్రులు.	అంతర నెంబ్రులు.	ర. ప్ర. నెంబ్రులు.	గ్రంథకర్త యభిప్రాయము.
	స	1	32	240		22	సంగీతరత్నాకర ప్రకారముగ నుండవలసిన అంతర నెంబ్రులు 54.54½.	ఇందు గనఁబడుచు యుండు శ్రుతులలో కొన్ని శాస్త్రిలవారి స్వకల్పనములు, కొన్ని ఆంగ్లేయ తత్త్వశాస్త్రిలైన పైథాగారస్సు, వాట్సన్ మొదలగువారల పద్ధతి ననుసరించినవి. ఈ పద్ధతి సమ అంతరములను బడసినదిగాదు. కనుక సంగీతరత్నాకర మతే ద్వావింశతి శ్రుతుల పద్ధతి కానేరదు.
1	రి1	80/81	31.60	243	22	90		
2	రి2	15/16	30	256	112	21		
3	రి3	25/27	29.63	259.2	133	71		
4	గ1	8/5	28.44	270	204	21		
5	గ2	640/729	28.09	273.375	225	71		
6	మ1	5/6	26.67	288	316	92		
7	మ2	64/81	25.28	303.75	408	21		
8	మ3	32/41	24.98	307.5	429	69		
9	మ4	3/4	24	320	498	22		
10	ప1	20/27	23.70	324	520	90		
11	ప2	45/64	22.50	341.33	610	21		
12	ప3	25/36	22.22	345.6	631	71		
13	ద1	2/3	21.33	360	702	21		
14	ద1	160/243	21.07	364.5	723	91		
15	ద2	5/8	20	384	314	21		
16	ద3	50/81	19.75	388.8	835	71		
17	ని1	16/27	18.96	405	906	21		
18	ని2	1280/2187	18.73	410.063	927	91		
19	స1	5/9	17.78	432	1018	92		
20	స2	128/243	16.85	455.565	1110	21		
21	స3	64/123	16.65	461.25	1131	69		
22	స4	1/2	16	480	1200			

బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రులుగారు షడ్జపంచమ భావ ప్రకారముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతులున్నవని చెప్పియున్నారు. ఈ 53 శ్రుతుల పద్ధతిని పరీక్షించుటకు మునుపు, "షడ్జపంచమ భావము", "షడ్జమధ్యమ భావము" అను నీ రెండు క్రమములను మనము తెలిసికొనవలయును. వానిని నీ దిగువ వివరించెదను :

షడ్జపంచమ భావము.

ఒక తంత్రీవాద్యమునందలి షడ్జతంత్రిని మీటునపుడు, ఆ షడ్జ తంత్రిలోనే సూక్ష్మముగ అంతరగాంధార, పంచమ, తారషడ్జములు పలుకుచున్నవనియును, అట్లు వచ్చు స్వరములు సంపూర్ణైకమత్య స్వరము లనియును ఇదివఱకే చెప్పఁబడినది. షడ్జ పంచమములు సమగ్రమైన హార్మోనిగల స్వరములుగ నుండుటవలన షడ్జ పంచమ భావ ప్రకారము మనకు లభ్యమగునట్టి యన్నిస్వరములును పూర్ణమగు హార్మోని గలవియై, గానయోగ్యములై యుండుననుటకు సందియములేదు. ఈ షడ్జ పంచమ భావము ఆరోహణక్రమములో లెక్కఁ జేయఁదగినది. షడ్జమునకు 14.వ శ్రుతిలో పంచమ మున్నది ; కనుక షడ్జమమునకును పంచమమునకును మధ్యలో 12 శ్రుతులున్నవి. 12 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందు గల స్వరములు వాది సంవాది స్వరము లనంబరగును. వాది సంవాది స్వర ములు సంపూర్ణమైన హార్మోని గలిగినయవి. ఇట్లు వాది సంవాదిగ 22 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు 13 స్థాయిలలో ప్రస్తారము ముగించి 22 శ్రుతులు మనకు లభ్యమగును.

ప్రస్తరించు క్రమము:—ఆధారషడ్జమునకు సరియైన పంచమమును కనిపెట్టవలయును. తరువాత, ఆ పంచమమునే షడ్జముగఁ దలఁచి దాని యందలి పంచమమును గనిపెట్టవలయును. ఇదియే ప్రస్తారక్రమము. ఈ ప్రస్తారక్రమము ప్రక్కపుటయందలి పథకములోఁ జూడుఁడు :

షడ్జపంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము.

స్వరసంఖ్యలు.	శ్రుతుల సంఖ్యలు.																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1													ప1									
2				ప2													ప3					
3								ప4													ప5	
4												ప6										
5			ప7													ప8						
6							ప9													ప10		
7											ప11											
8		ప12													ప13							
9						ప14													ప15			
10										ప16												
11	ప17													ప18								
12					ప19													ప20				
13									ప21													ప22

షడ్జమధ్యమ భావము.

పైని చెప్పిన షడ్జపంచమ భావ పద్ధతిలో షడ్జమును మీటునపుడు అంతరగాంధార పంచమ తారషడ్జములు స్వేచ్ఛగానే పలుకుచున్నవని చెప్పఁబడియున్నది. షడ్జములోనే పంచమము పుట్టినందువలన షడ్జమును ఆధారముగ నుంచుకొన పంచమమును కనిపెట్టి ఆరోహణక్రమములో ప్రస్తరించితిమి. ఇపుడు షడ్జములో పంచమము పుట్టినట్లు మధ్యమము పుట్టలేదు. అటులుండునపుడు షడ్జమధ్యమ భావము నెంచుచేత నైకమత్య భావముగ స్వీకరింపవలయు నను విషయము చర్చింపఁ దగినదే. ఒక స్వరమునకును, మఱియొక స్వరమునకును, ఆరోహణమునందు, ఐకమత్య ముండినచో, అవరోహణమునందును ఐకమత్య మున్నదనుట కెంతయు సందియములేదు. ఇట్టి ఐకమత్యము షడ్జమధ్యమ భావమునకున్నది. ఎట్లనిన, (పస) అని పంచమముతో తారషడ్జము చేరునపుడు సంపూర్ణమైన ఐకమత్య మున్నదను విషయ మిదివఱకే చెప్పఁబడియున్నది. ఇపుడు మధ్యపంచమమును షడ్జముగఁ దలఁచినచో తారషడ్జము దానికి శుద్ధమధ్యమమగుచున్నది. కనుక, "(పస=సమ)" పంచమ షడ్జములకు గల యనుగుణ్యము షడ్జ శుద్ధమధ్యమములకు నున్నదని స్పష్టమగును. మఱియు, తారషడ్జమును మధ్యమముగ నెంచునపుడు మధ్యపంచమము దానికి ఆధార షడ్జముగఁ బలుకును. అందుచేత మధ్యమము నుండి షడ్జము అవరోహణముగఁ బుట్టుచున్నది. ఈ విధిని అనుసరించి షడ్జ మధ్యమ భావమును అవరోహణముగ గుర్తింపవలయునని పెద్దలు చెప్పియున్నారు.

షడ్జమునకు పదియవ శ్రుతిలో శుద్ధమధ్యమము పుట్టుచున్నది; కనుక, షడ్జమునకును మధ్యమమునకును మధ్యలో 8 శ్రుతులున్నవి. పైని చెప్పిన షడ్జ పంచమ భావ పద్ధతిలో 12 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందు గల స్వరములు వాది సంవాదులని చెప్పియున్నాను. అటులనే 8 శ్రుతులను మధ్యప్రదేశమునందుఁ గల స్వరములును వాది సంవాదు లగుచున్నవి. ఈ షడ్జ మధ్యమ భావ ప్రస్తారము 9 స్థాయిలో పూర్తిఁజెందును. ఈ క్రమము ప్రక్కపుటయందలి పథకములోఁ జూడుఁడు :

షడ్జపంచమ భావముగ ప్రస్తరించు క్రమమును జూపెడి పథకము.

స్థాయి సంఖ్యలు.	శ్రుతుల సంఖ్యలు.																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1									మ 1									మ 2				
2					మ 3									మ 4								
3	మ 5									మ 6									మ 7			
4						మ 8									మ 9							
5		మ 10									మ 11									మ 12		
6							మ 13									మ 14						
7			మ 15									మ 16									మ 17	
8								మ 18									మ 19					
9				మ 20									మ 21									మ 22

పైని చెప్పిన షడ్జపంచమ భావ ప్రకారముగ, ఒక స్థాయిలో 53 శ్రుతులున్నవని బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు జెప్పుచున్నారు. రత్నాకర పద్ధతిని యనుసరించి లెక్కచేయునపుడు షడ్జపంచమభావ ప్రకారముగ 22-వ శ్రుతి, 13-వ స్థాయిలో 22-వ స్థానములో సంపూర్తి యగుచున్నదను విషయము, పైని గనంబఱచియుంచు షడ్జపంచమ భావ పథకములో స్పష్టమగుచున్నది. ఈ తీరుననే 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు 53-వ శ్రుతిలో స్థాయి సంపూర్తిని చెందవలయును. అట్లు లేనియెడల ఈ పద్ధతి సరికాదు. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులగారి 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు అవి 32-వ స్థాయిలో 5-వ శ్రుతిలోనే సంపూర్తిని చెందును.

మఱియు షడ్జమధ్యమ భావ ప్రకారముగ 22 శ్రుతులు 9-వ స్థాయి 22-వ శ్రుతిలో ముగించును. ఇందులకు నుదాహరణమును పైఁ గనంబఱచి

యున్న షడ్జ మధ్యమ భావ పథకములోఁ జూడుఁడు.
గారి షడ్జమధ్యమ భావమువలనఁ గలిగెడి 53 శ్రుతులను ప్రస్తరించునపుడు అవి 22-వ స్థాయిలో 15-వ శ్రుతిలోనే మూగించును. (Professor Helmholtz) ప్రొఫెసర్ హెమాల్ట్సు, మిస్టర్ బెసాన్‌క్వే చెప్పిన కొన్ని పద్ధతుల ననుసరించి శాస్త్రులుగారు, ఈ 53 శ్రుతులను లెక్కచేయ నారంభించినారని తెలియుచున్నది. ఇది సరియైన పద్ధతి కాదు.

శ్రుతులవిషయమై మిస్టర్ సహస్రబుద్ధిగారి యభిప్రాయము 1, ఆర్. ఎస్. యం. ఠాకూరిగారి యభిప్రాయము 1, చిన్నసామిమొదలియారి యభిప్రాయము 1, ఆంగ్లేయ టైటానిక్ స్కేలు పద్ధతి 1, మిస్టర్ క్లెమెన్సు గారి పద్ధతులు 2, మిస్టరు దేవాలుగారి పద్ధతి 1, మిస్టర్ నాగోజిరావు గారి పద్ధతి 1, బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులగారి యభిప్రాయములు 5, బ్రహ్మశ్రీ పంచాపగేశ భాగవతుల పద్ధతి 1, మిస్టర్. ఎస్. మాణిక్యమొదలియారి పద్ధతి 1, మిస్టర్ పి. ఆర్. భండార్‌కర్‌గారి యభిప్రాయములు 3, బ్రహ్మశ్రీ ప్రతాప రామస్వామిభాగవతుల యభిప్రాయము 1. అంత మొత్తము 19గురి యభిప్రాయములను గుణించి రత్నాకరకారుని యభిప్రాయముతో పరీక్షించుటకై, "కరుణామృత సాగరము" అను గ్రంథములో మిస్టర్ ఏబ్రహాం పండితులుగారు, ఒక పట్టికను (స్టేటుమెంటు నెం. 50) సిద్ధపఱచి అచ్చొత్తించి యున్నారు. అందులో వారివారి యభిప్రాయ ప్రకారముగ శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు 1 స్థాయిలో 158 వ్యత్యాసములైన స్థానములలో వీరల నానావిధాభిప్రాయము లున్నయవి. ఒక స్థాయిలో 22 శ్రుతులను స్థాపనము చేయుటకై ప్రయత్నించిన వీరలకు 158 వ్యత్యాసములైన స్థానములు కావలసి వచ్చెనేని, ద్వావింశతి శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై వీరు చేసిన ప్రయత్నములును, ఆప్రయత్నములలో వీరలకుఁ గలిగిన అపజయములను నేమని చెప్పవచ్చును. ఇందులో రత్నాకరకారునియభిప్రాయమును గ్రహించి శ్రుతులను లెక్కచేసిన వారెవరును లేరని నిస్సందేహముగ తెలియుచున్నది. ఈ వివరములను గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచ్చట వ్రాయలేదు. పైని చెప్పిన వారలలో నొక్కరైనను శార్ఙ్గదేవుల "ద్విగుణశ్చోత్తరోత్తరః" అను సూత్ర రహస్యమును చక్కఁగ గ్రహించి శ్రుతులను నిశ్చయించుటకై ప్రయత్నించినవారు కారు.

రత్నాకర ప్రకారముగ ద్వావింశతి శ్రుతు లుండవలసిన విధమును కరుణామృత సాగర ప్రకారముగ ప్రక్కపుటమందలి పట్టికలో జూడుఁడు.

(7) కత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులఁ జూపెడి పథకము.

శ్రుతుల సంఖ్యలు.	స్వర నామములు.	సంవర్గమానములు.	సంవర్గమానసంఖ్యలు.	సం. 540 పేషనముల స్థానమున స్వరములకు పేషనసంఖ్యలు.	ఉద్గాత సమ స్థానమున స్వరములకు భిన్నమములు.	32 అంగుళపు తంత్రిలో స్వరములకు స్థానములు.	శ్రుతులకు అంతరములు.	శ్రుతులకు సెంట్సులు.	అంతర సెంట్సులు.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	స1	0	1.000000	540	1.0000000	32.0000000		0	54.54½
1	స2	.01368318	1.032008	557.28432	0.9689844	31.07501	.9925	45.55	54.54½
2	స3	.02366[illegible]6	1.065041	575.12268	0.9389310	30.045792	.9617	109.09	54.54½
3	స4	.04104955	1.099131	593.53128	0.9098095	29.113904	.9319	163.64	54.54½
4	రి1	.05473273	1.134313	612.52848	0.8815912	28.210918	.9030	218.18	54.54½
5	రి2	.06841591	1.17062	632.1348	0.8542482	27.335942	.8750	272.73	54.54½
6	రి3	.08009909	1.208086	652.3686	0.8277522	26.488102	.8478	327.27	54.54½
7	గ1	.09578227	1.246758	673.2493	0.8020800	25.666560	.8215	381.82	54.54½
8	గ2	.10946545	1.286665	694.8000	0.7772029	24.870493	.7916	436.36	54.54½
9	మ1	.12314864	1.327849	717.0379	0.7530978	24.099130	.7714	490.91	54.54½
10	మ2	.13683182	1.370351	739.989	0.7297400	23.351680	.7474	545.45	54.54½
11	మ3	.15051500	1.414214	763.67556	0.7071068	22.827418	.7643	600	54.54½
12	మ4	.16419818	1.45948	788.1192	0.6851755	21.925616	.7018	654.55	54.54½
13	ప1	.17788136	1.506196	813.34584	0.6639245	21.245584	.6800	709.09	54.54½
14	ప2	.19156455	1.554406	839.37924	0.6433325	20.586640	.6589	763.64	54.54½
15	ప3	.20524773	1.604160	866.2464	0.6233790	19.948128	.6385	818.18	54.54½
16	ప4	.21893091	1.655507	893.9732	0.6040447	19.329430	.6187	872.73	54.54½
17	ధ1	.23261409	1.708457	922.5878	0.5853100	18.729920	.5995	927.27	54.54½
18	ధ2	.24629727	1.763182	952.1183	0.5671563	17.149000	.5809	981.82	54.54½
19	ధ3	.25998045	1.819619	982.5948	0.5495656	17.586099	.5629	1036.36	54.54½
20	ని1	.27366364	1.877862	1014.04548	0.5325206	17.040659	.5454	1090.91	54.54½
21	ని2	.28734682	1.937968	1046.50272	0.5160040	16.512118	.5285	1145.45	54.54½
22	స	.30103000	2.000000	1080.00000	0.5000000	16.000000	.5121	1200	

(8) రత్నాకరోక్త ద్వావింశతి శ్రుతులను జూపెడి పట్టికము.

సంఖ్యలు.	స్వరనామములు.	నియత శ్రుతులు.	32 సంఖ్యకు సంబంధించిన స్వరమానములు.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1	స	స	32	.0000	0	55	[illegible]	[illegible]
2	రి1		31.01	.0690	55	51		
3	రి2		30.05	.0380	100	53		
4	రి3	రి	29.11	.0908	101	54		
5	గ1		28.21	.3810	213	53		
6	గ2	గ	27.34	.5542	273	51		
7	మ1		26.49	.6278	327	55		
8	మ2		25.67	.8021	382	51		
9	మ3		24.87	.7772	435	55		
10	మ4	మ	24.10	.7531	491	54		
11	ప1		23.35	.7297	545	55		
12	ప2		22.[illegible]3	.7071	600	54		
13	ప3		21.93	.6852	655	55		
14	ప4	ప	21.25	.6639	709	55		
15	ధ1		20.59	.6433	764	54		
16	ధ2		19.95	.6234	818	55		
17	ధ3	ధ	19.33	.6040	873	54		
18	ని1		18.73	.5853	927	55		
19	ని2	ని	18.15	.5672	982	54		
20	స1		17.59	.5496	1036	55		
21	స2		17.04	.5323	1091	54		
22	స3		16.51	.5160	1145	55		
23	స4	స	16	.5000	1200			

సంగీత శాస్త్ర సంబంధమై ప్రకృతము మనకు లభ్యమైయుండు గీర్వాణభాషా గ్రంథము లన్నిటిలోను చాల ప్రాచీనమైనది భరతాచార్యుల నాట్యశాస్త్ర మొకటి యే యనియును, ఆ గ్రంథము సుమారు 1500 సంవత్సరములకు పూర్వము రచింపబడినట్లు తెలియుచున్న దనియును, పూర్వమే చెప్పియున్నాఁడను. సంగీతరత్నాకరకారుఁడును తన

గ్రంథమును భరతాచార్యుల ననుసరించియే వ్రాసియున్నాఁ డనియును తెలియుచున్నది. సుమారు 300 సంవత్సరములకు మునుపుఁడిన అహోబిలుడు, పైనిచెప్పిన భరతాచార్యుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు వీరి పద్ధతులలో చెప్పని యంశమైన వీణలలో స్వరములకు తంత్రికొలతలను చెప్పినపుడు, తంత్రియొక్క 3/4 నిడివిలో మధ్యమము బుట్టుచున్నదనియును, 1/3 నిడివిలో పంచమము బుట్టుచున్నదనియును చెప్పియున్నాఁడు. "3/4 మ, 1/3 ప" అను నీ పద్ధతులు భరతాచార్యుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు వీరలచేఁ జెప్పఁబడక పోయినను ఇవి మన దేశములు గల చాల పురాతన పద్ధతులలో చేరినవియే యనుటకు సందేహములేదు. ఎట్లనిన, సుమారు 2500 సంవత్సరములకు మునుపు హైందవ శాస్త్రోక్తంబులైన యనేక విషయములను దెలిసికొనుటకై, "ఇండియా" దేశమునకు వచ్చియుండిన గ్రీసుదేశపు తత్త్వశాస్త్రియైన పిథాగొరస్, (Pythagoras, the well-known Greek Philosopher) ఇంచుమించుగ, "3/4 మ, 1/3 ప" అను పద్ధతులను చెప్పియున్నాఁడు. ఈ పిథాగొరస్ కాలమునుండి ఇదివఱకును ఐరోపావారి సంగీతమునందీ పద్ధతులు నెలకొనియున్నవి.

పైనిచెప్పిన కారణముల వలన భరతాచార్యుల కాలమునకు 100 సంవత్సరములకు మునుపే మన హైందవ సంగీతము అత్యున్నత పదంబులకు నుండినదని తెలియుచున్నది.

శార్ఙ్గదేవుఁడు రత్నాకరమును వ్రాసినపుడు ఇతఁడు అనేక పూర్వ గ్రంథముల రహస్యంబుల నెఱిఁగియే తనగ్రంథమును వ్రాసినాఁడని తెలియుచున్నది. ఇందులకు ఇతఁడు చెప్పియున్న 22 శ్రుతులే సాక్షియగును.

శార్ఙ్గదేవుని 22 శ్రుతుల క్రమము ననుసరించి లెక్కనుచేయునపుడు శుద్ధమధ్యమము 491 సెంట్సులుగాను, పంచమము 709 సెంట్సులుగాను వచ్చుచున్నవి. "3/4 మ, 1/3 ప" అను పద్ధతుల ప్రకారముగ శుద్ధమధ్యమము 497 సెంట్సులుగాను, పంచమము 702 సెంట్సులుగాను వచ్చుచున్నవి. మఱియు, సప 1/3 గాను, సమ 3/4 గాను లెక్కచేయునపుడు 'సప' ప్రకారముగఁ జేయు లెక్క ఒకస్థాయికి కొంచె మధికముగాను, 'సమ' పద్ధతియైన లెక్క ఒకస్థాయికి కొంచెము తక్కువగాను ముగించుచున్నది. రత్నాకర

పద్ధతిని యనుసరించిన శ్రుతులు 22ను స్థాయిలో సరిగ మంగించినను గ్రామభేదమును చేయునపుడు కొన్ని స్వరములు తమ నియత శ్రుతులనుండి తొలఁగి, గానయోగ్యంబులు గాకపోవుచున్నవి. ఈ రెండు పద్ధతులకన్న శ్లాఘ్యమైన పద్ధతిగలదా యని విచారించునపుడు అతి పురాతనమైన ద్రావిడ గ్రంథములలో (తొల్‌కాప్పియము, శిలప్పధికారము మున్నగునవి) ఈశ్రుతుల పద్ధతిని కడు హృద్యముగ వెల్లడిఁజేసియున్నారు.

ఒక స్థాయిలో 12, 24, 48, 96 ఇట్లు సమశ్రుతు లుండవలయునని యును, శ్రుతులయందు సప్తస్వరములు బుట్టి వాని మూలముగ రాగములు బుట్టు పద్ధతు లినియనియును స్పష్టముగఁజెప్పియున్నారు. పైనిచెప్పిన 12,24, 48, 96 అను శ్రుతులు లెక్కకును సరిగానున్నవి. ఐకమత్యము గలవియై యున్నవి ; ప్రకృతము మనదేశమునందు వాడుకలో నున్న రాగకళలకు యోగ్యంబులైనయవి. ఇట్టి అత్యద్భుతంబైన గానపద్ధతి సుమారు 12000 సంవత్సరములకు మునుపే దాక్షిణాత్యసంగీతమునం దనుభవమున నున్న దను విషయము చాల వింతను గొల్పుచున్నయది.

పైనిచెప్పిన ద్రావిడగ్రంథములలో, "వట్టప్పాలై" అను 24 శ్రుతుల పద్ధతిలో రెండు శ్రుతులను త్రోసి 22 శ్రుతులలో నొక గానపద్ధతిని జెప్పియున్నారు.

ఈ ద్రావిడపద్ధతులు భరతాచార్యుని కాలమునకు 1000 సంవత్సరములకు మునుపుండినందువలనను, ఉత్తర దేశస్థులకు ద్రావిడ భాషాజ్ఞానము లేకయుండినందువలనను, ఉత్తర దేశములో నుండిన పురాతన గ్రంథములనేకములు అంతకు పూర్వమే నశించినందువలనను, ఔత్తర వాగ్గేయకారకులు, ద్రావిడపద్ధతిలో నొకటియైన, 22 శ్రుతులను లెక్కచేయునపుడు 1-వ స్థాయిలోఁ గల 24 శ్రుతులలో 22 శ్రుతులను లెక్కచేయక, స్థాయి యొకటిలో, అంతు మొత్తము శ్రుతులు 22 అనియే లెక్కచేసినందువలన ఈ 22 శ్రుతులు గానయోగ్యంబులు గాకపోయెను.

ఈ 24 శ్రుతుల పద్ధతిని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. మిస్టర్ ఏబ్రహాం పండితులుగారు వ్రాసియుండు, "కరుణామృత సాగరము" అను ద్రావిడ గ్రంథములోఁ జూడుఁడు.

శ్రు తి జా తు లు.

భరతాచార్యుని నాట్యశాస్త్రములో శ్రుతుల జాతులకు పేళ్లు చెప్పఁబడలేదు. రత్నాకరములో మాత్రము శ్రుతులకు నామములను చెప్పియున్నారు. ఈ శ్రుతులకుఁ గల నామములు నారదీయములోఁ జెప్పియుండునటుల నీక్రింది పారిజాతశ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. "శ్లో॥ ద్వావింశతిశ్రుతీ నాంచ వ్యవహార ప్రసిద్ధయే । తాసాం నామాని వక్ష్యేహం నారదీయానుసారతః ॥

22 శ్రుతుల నామములను దెలిపెడి పథకము.

సంఖ్య.	శ్రుతుల నామములు.	సంఖ్య.	శ్రుతుల నామములు.
1	తీవ్రా	12	ప్రీతీ
2	కుముద్వతీ	13	మార్జనీ
3	మందా	14	క్షితీ
4	ఛన్దోవతీ	15	రక్తా
5	దయావతీ	16	సన్దీపినీ
6	రంజనీ	17	ఆలాపినీ
7	రతికా	18	మదన్తీ
8	రౌద్రీ	19	రోహిణీ
9	క్రోధీ	20	రమ్యా
10	వజ్రికా	21	ఉగ్రా
11	ప్రసారిణీ	22	క్షోభిణీ

శ్రు తి జా తు లు.

శ్రుతులు దీప్తా, ఆయతా, కరుణా, మృదూ, మధ్యా, అని ఐదుజాతుల నొప్పును. అవి 22 భేదములై స్వరసప్తకములయందు వ్యవస్థితి గలిగియుండును.

జాతులకు చేరిన శ్రుతులఁ జూపెడి పథకము

సంఖ్యలు.	జాతులు.	అందలి శ్రుతులు.	మొత్తము.
1	దీప్తా	తీవ్రా, రౌద్రీ, వజ్రికా, ఉగ్రా	4
2	ఆయతా	కుముద్వతీ, క్రోధీ, ప్రసారిణీ, సన్దీపినీ, రోహిణీ	5
3	కరుణా	దయావతీ, ఆలాపినీ, మదన్తీ	3
4	మృదూ	మందా, రతికా, ప్రీతీ, క్షితీ	4
5	మధ్యా	ఛన్దోవతీ, రంజనీ, మార్జనీ, రక్తా, రమ్యా, క్షోభిణీ	6

శ్లో॥ చతు శ్చతు శ్చతుశ్చైవ షడ్జమధ్యమపంచమాః ।
ద్వేద్వే నిషాద గాంధారౌ త్రీస్త్రీ ఋషభధైవతౌ ॥ (సం. ర.)

తా. పైని చెప్పఁబడిన 22 శ్రుతులలో షడ్జపంచమ మధ్యములు నాలుగేసి శ్రుతులను, ఋషభధైవతములు మూఁడేసి శ్రుతులను, నిషాదగాంధారములు రెండేసి శ్రుతులను బడసియుండును.

మఱియు, షడ్జమునకు దీప్తా, ఆయతా, మృదూ, మధ్యాజాతులందును; ఋషభమునకు, కరుణా, మధ్యా, మృదూ జాతులయందును; గాంధారమునకు దీప్తా, ఆయతా జాతులయందును; మధ్యమమునకు దీప్తా, ఆయతా, మృదూ, మధ్యాజాతులందును; పంచమమునకు మృదూ, మధ్యా, ఆయతా, కరుణా జాతులందును ; ధైవతమునకు కరుణా, ఆయతా, మధ్యా జాతులయందును; నిషాదమునకు దీప్తా, మధ్యా జాతులయందును శ్రుతులు గలిగియుండును.

శ్రుతిజాతుల విభాగ పట్టికమును నీ దిగువఁ జూడుఁడు.

1	స	తీవ్రా	దీప్తా	12	మ	[illegible]	[illegible]
2	,,	కుముద్వతీ	ఆయతా	13	,,	[illegible]	[illegible]
3	,,	మందా	మృదూ	14	[illegible]	[illegible]	[illegible]
4	,,	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	15	,,	[illegible]	[illegible]
5	ౠ	దయావతీ	కరుణా	16	,,	[illegible]	[illegible]
6	,,	రంజనీ	మధ్యా	17	,,	[illegible]	[illegible]
7	,,	రతికా	మృదూ	18	గ	[illegible]	[illegible]
8	,,	రౌద్రీ	దీప్తా	19	,,	[illegible]	[illegible]
9	గ	క్రోధీ	ఆయతా	20	,,	[illegible]	[illegible]
10	,,	వజ్రికా	దీప్తా	21	ని	[illegible]	[illegible]
11	మ	ప్రసారిణీ	ఆయతా	22	,,	[illegible]	[illegible]

స్వ ర ము.

శ్లో॥ శ్రుత్యనంతరభావీయః స్నిగ్ధోనురణనాత్మకః ।
స్వతోరంజయతి శ్రోతృ చిత్తం స స్వర ఉచ్యతే ॥ (సం. ర.)

తా. శ్రుతికి వెంటనే కలిగెడి స్నిగ్ధమైనదియును, అనురణనాత్మకమైనదియును, స్వకీయముగ రంజనమును గలదియును, శ్రోతృచిత్త సుఖావహముగ నుండునదియు నగునది స్వర మనఁబడును.

స్వ ర నా మ ము లు.

శ్లో॥ శ్రుతిభ్యస్త్యుః స్వరాషడ్జర్షభగాంధారమధ్యమాః ।
పంచమోధైవతశ్చాథ నిషాద ఇతిసప్తతే ॥
తేషాంసంజ్ఞాః సరిగమ పధనీత్యపరామతాః ॥ (సం. ర.)

తా. శ్రుతులలోనుండి బుట్టెడి స్వరములు షడ్జము, ఋషభము, గాంధారము, మధ్యమము, పంచమము, ధైవతము, నిషాదము అను సప్తకము. ఈ సప్తకమునకు, స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని అని సంకేతాక్షరము లేర్పడియున్నవి.

స్వరనామములకు కారణములు.

మ త ం గ మ త ము.

శ్లో॥ షణ్ణాంస్వరాణాం జనకః షడ్భిర్వాజన్యతేస్వరైః ।
షడ్భ్యోవాజాయతేంగేభ్యః షడ్జ ఇత్యభిధీయతే ॥

తా. ఋషభాదినిషాదాంత్యముగాఁ గల 6 స్వరములకును జనకస్థానముగాను, ఆఱు స్వరములను బుట్టించునదిగాను, మనుష్య శరీరములో నాసికము, కంఠము, ఉరస్సు, తాలు, జిహ్వ, దంతములు అను నీ యాఱుస్థలముల ద్వారముగాఁ బుట్టునదిగాను నుండుట చేత షడ్జమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రాప్నోతి హృదయం శీఘ్రం మన్యస్మాదృషభః స్మృతః ।
స్త్రీ గవీషు యథా తిష్ఠ న్విభాతి ఋషభోమహాన్ ।
స్వరగ్రామే సముత్పన్నః స్వరేషు మృషభ స్తథా ॥

తా. హృదయమునందుఁ బ్రవేశించునది గనుక ఋషభ మనఁ బరఁగును. గోవుల సమూహములో ఋషభ మెట్లు బలవంతుఁడై యుండునో, అట్లే ఈ ఋషభము స్వర సమూహములో రెండవస్థానమునందు గంభీరత్వమును బొందినయది.

శ్లో॥ వాచం గాన్యాత్మికం ధత్త ఇతి గాంధారసంజ్ఞకః ॥

తా. గాంధర్వ సుఖహేతుత్వమైనది గనుక గాంధారమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్వరాణాంమధ్య మత్వాచ్చ మధ్యమస్వర ఉచ్యతే ॥

తా. సప్తస్వరములకు మధ్యస్థానమైన 4-వ స్థానమునందుఁ బుట్టుటవలన మధ్యమ మని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ స్వరాంతరాణాం విస్తారం యో మిమీతే స పంచమః ।
పాదక్రమేణగణనే సంఖ్యయా పంచమోథవా ॥

తా. స్వర సప్తకములో నయిదవస్థానమునందు వచ్చుచున్నది గనుక పంచమ మనఁబడును.

శ్లో॥ ధీర్యస్యాస్తి సధీవాంస్తత్సంబంధి ధైవతఃశ్రుతిః ।
షష్టస్థానే ధృతో యస్మాత్తతోఽసౌధైవతోమతః ॥

తా. ధీరసంబంధమైనదియై, ఆఱవస్థానములో వచ్చుచున్నందున ధైవత మనం బడును.

శ్లో॥ నీషీదంతిస్వరాః సర్వే నిషాదస్తేనకథ్యతే ॥

తా. సప్తస్వరములలో షడ్జాదిధైవతాంత్యమైన సకల స్వరములును ముగింపు స్థానములో నుండునది గనుక నిషాదమనంబడును.

స్వరోచ్చారణములు.

శ్లో॥ మయూరచాతకచ్ఛాగ క్రౌంచకోకిలదర్దురాః ।
గజశ్చ సప్తషడ్జాదీన్క్రమాదుచ్చారయన్త్యపి ॥ (సం. ర.)

తా. మయూరము, చాతకము, ఋషభము, క్రౌంచము, కోకిలము, [illegible], గజము వీని ధ్వనులు వరుసగా షడ్జాది స్వరోచ్చారణములు.

గ్రంథాంతరమతములు :—

సప్తస్వర ధ్వనులు.

శ్లో॥ షడ్జంమయూరోవదతి గావోఋషభభాషిణః ।
అజావికంతుగాంధారం క్రౌంచః క్వణతిమధ్యమమ్ ॥
పుష్పసాధారణేకాలే పికఃకూజతి పంచమమ్ ।
ధైవతం హేషతేవాజీ నిషాదం బృంహతేగజః ॥

తా. నెమిలి షడ్జస్వరముఁ బలుకును; వృషభము ఋషభ స్వరమును ధ్వనించును; మేక గాంధారమును శబ్దించును; క్రౌంచము మధ్యమమును ప్రకటించును; వసంతఋతువందు కోకిలము పంచమ స్వరమును వెలయించును; గుఱ్ఱము ధైవతమును [illegible] సకిలించును; గజము నిషాదమును ఘీంకరించును.

సప్తస్వరకులాది విమర్శనము.

శ్లో॥ "గీర్వాణకులసంభూతః షడ్జగాంధారమధ్యమాః ।
పంచమః పితృవంశోత్థో రిఖావృషికులోద్భవౌ ॥
నిషాదోసురవంశోత్థో బ్రాహ్మణాస్సమపంచమాః ।
రిదౌతుక్షత్రియాజ్ఞేయా వైశ్యజాతినిగామతౌ ॥
శూద్రావంతరకాకల్యాస్సురావర్ణాస్త్విమేక్రమాత్ ॥"

ఇట్లు సంగీతరత్నాకరాద్యనేక గ్రంథములలో సప్తస్వరములకు జాతి, వంశము, అధిదేవత మొదలుగాఁ గల లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. గ్రంథ విస్తృత భీతిచే నా శ్లోకముల నిచట వ్రాయలేదు. వానిని సంగ్రహించి ప్రక్క పథకములో వ్రాసి యున్నాఁడను.

సప్తస్వరముల జాత్యాదివివరములనుఁ జూపెడి పథకము.

జాత్యాది వివరములు.	షడ్జము.	ఋషభము.	గాంధారము.	మధ్యమము.	పంచమము.	ధైవతము.	నిషాదము.
జాతి	బ్రాహ్మణ	క్షత్రియ	వైశ్య	బ్రాహ్మణ	బ్రాహ్మణ	క్షత్రియ	వైశ్య
వంశము	దేవ	ఋషి	దేవ	దేవ	పితృ	ఋషి	రాక్షస
అధిదేవత	అగ్ని	బ్రహ్మ	సరస్వతి	శివుడు	విష్ణువు	వినాయకుడు	సూర్యుఁడు
నక్షత్రము	శతభిష	చిత్త	ధనిష్ఠ	మఖ	ఉత్తర	పూర్వాషాఢా	అనూరాధ
వారము	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	బృహస్పతి	శుక్ర	శని
ద్వీపము	జంబు	శాక	కుశ	క్రౌంచ	శాల్మలి	శ్వేత	పుష్కర
వృక్షము	మామిడి	ఖర్జూర	అరటి	నిమ్మ	దాడిమ	ద్రాక్ష	పొన్న
ఛందస్సు	అనుష్టుప్	గాయత్రి	త్రిష్టుప్	బృహతి	పఙ్క్తి	ఉష్ణిక్	జగతి
భోజనము	దధ్యన్నము	పాయసము	పిండివంటకము	చిత్రాన్నము	పిండి	శుద్ధాన్నము	బియ్యము
వస్త్రము	తెలుపు	పీతాంబరము	ఎఱుపు	నీల	పసుపు	చిత్ర	శ్యామల
విలేపనము	కుంకుమ	అగరు	కస్తూరి	పచ్చకర్పూరము	గోరోచనము	చందనము	కదంబపొడి
పుష్పము	జాజి	చంపకము	పొన్న	మల్లె	మొగలి	గన్నేరు	తామర
భూషణము	ముత్యము	నీలము	వజ్రము	వైడూర్యము	మరకతము	గోమేధికము	పుష్పరాగము
ఆయుధము	కత్తి	బాకు	గద	చక్రము	బిండిపాలము	నారాచము	అంకుశము
వాహనము	హంసము	సింహము	గండభేరుండము	డింక	సాళువము	చిలుక	గోరువంక
భార్య	గంధర్వస్త్రీ	కిన్నరస్త్రీ	యక్షస్త్రీ	కింపురుషస్త్రీ	నాగస్త్రీ	దేవస్త్రీ	రాక్షసస్త్రీ
దేహము	స్థూలము	సూక్ష్మము	స్థూలము	పొడుగు	సమపుష్టి	పొడుగు	అతిస్థూలము
రసము	రౌద్ర	వీర	కరుణా	హాస్య	శృంగార	బీభత్స	భయానక
సాదృశ్యధ్వని	నెమిలి	ఋషభము	మేక	క్రౌంచము	కోకిలము	తురగము	గజము

స్వరములకు శ్రుతులు.

శ్లో॥ ప్రథమాదిచతుర్థాంతం షడ్జస్యస్థానముచ్యతే ।
పంచమాత్సప్తమాంతంచ రిషభస్యపదంవిదుః ॥
అష్టమంనవమంచాథ గాంధారస్యనికేతనమ్ ।
మధ్యమస్థానమాఖ్యాతం దశమాదాత్రయోదశమ్ ॥
చతుర్దశాత్పంచమస్తు శ్రయేత్సప్తదశావధి ।
అష్టాదశాచ్చవింశాంతం ధైవతస్థానమీరితమ్ ।
చరమేద్వేనిషాదస్య స్థానేగాయకసమ్మతే ॥

తా. మొదటినుండి నాలవశ్రుతివఱకు షడ్జస్థానములు; ఐదు మొదలు ఏడువఱకు ఋషభస్థానములు; ఎనిమిది తొమ్మిది గాంధారస్థానములు. పదిమొదలు పదుమూడువఱకు మధ్యమస్థానములు; పదునాలుగుమొదలు పదునేడువఱకు పంచమస్థానములు; పదునెనిమిది మొదలు ఇరువదివఱకు ధైవతస్థానములు; ఇరువదియొకటి ఇరువదిరెండు నిషాదస్థానములు.

నియతశ్రుతులు.

శ్లో॥ చతుర్థీనియతాషడ్జే రిషభేసప్తమీశ్రుతిః ।
నవమీకిలగాంధారే మధ్యమేచత్రయోదశీ ॥
పంచమేస్యాత్సప్తదశీ వింశీధైవతగోచరా ।
ద్వావింశీచనిషాదస్య శ్రుతయోనియతస్థితిః ॥

తా. షడ్జమునకు నాలవది. ఋషభమునకు ఏడవది. గాంధారమునకు తొమ్మిదవది. మధ్యమమునకు పదుమూడవది. పంచమమునకు పదునేడవది. ధైవతమునకు ఇరువదవది. నిషాదమునకు ఇరువదిరెండవది. ఇవి నియతశ్రుతులు.

స్వర విభాగము.

శ్లో॥ శుద్ధాశ్చవికృతాశ్చేతి ప్రథమంద్వివిధాఃస్వరాః ।
నియతశ్రుతిసంపన్నాః స్వరాశ్శుద్ధా ఇతిస్మృతాః ।
శ్రుత్యుత్కృష్టాపకృష్టాస్తు వికృతాః ప్రతిపాదితాః ॥

తా. స్వరములు శుద్ధములు, వికృతములు అని రెండు విధములు. నియతములైన శ్రుతులతో కూడుకొన్న స్వరములు శుద్ధము అనబడును. నియతములకు మేచ్చుగాని తక్కువగాని అయ్యెనేని వికృత మనబడును.

వికృతస్వరముల పేళ్లు.

శ్లో॥ చ్యుతస్తథాచ్యుతషడ్జస్తథాసాధారణౌగిరౌ ।
అంతరోప్యథగాంధారో మధ్యమోఽపిచ్యుతాచ్యుతః ॥

త్రిశ్రుతిః కైశికశ్చాపి పంచమోథశ్చతుశ్రుతిః ।
కైశికః కాకలీచేతీ నిషాదోద్విప్రకారకః ॥

తా. చ్యుతషడ్జము, అచ్యుతషడ్జము, సాధారణ ఋషభము, సాధారణ గాంధారము, అంతర గాంధారము, చ్యుతమధ్యమము, అచ్యుత మధ్యమము, త్రిశ్రుతిపంచమము, కైశికపంచమము, చతుశ్రుతి ధైవతము, కైశికీనిషాదము, కాకలీనిషాదము ఈ 12 ను వికృతస్వరములు.

వికృతస్వర విమర్శనము.

శ్లో॥ తతఏవవికృతావస్థా ద్వాదశప్రతిపాదితాః ।
చ్యుతోచ్యుతోద్విధాషడ్జో ద్విశ్రుతిర్వికృతోభవేత్ ॥
సాధారణ్యేకాకలీత్వే నిషాదస్యచదృశ్యతే ।
సాధారణీంశ్రుతింషాడ్జీం ఋషభశ్చేత్సమాశ్రయేత్ ॥
చతుశ్రుతిత్వమాయాతి తదేకోవికృతో భవేత్ ।
సాధారణేత్రిశ్రుతస్యా దంతరత్వేచతుశ్రుతిః ॥
గాంధారఇతితద్భేదా ద్వావిశ్వంకేనకీర్తితౌ ।
మధ్యమషడ్జవద్ద్వేధాం తరసాధారణాశ్రయాత్ ॥
పంచమోమధ్యమగ్రామే త్రిశ్రుతిః కైశికీపునః ।
మధ్యమస్యశ్రుతింప్రాప్య చతుశ్రుతిరితిద్విధా ॥
ధైవతోమధ్యమగ్రామే వికృతః స్యాచ్చతుశ్రుతిః ।
కైశికీకాకలీద్వేచ నిషాదస్త్రిచతుశ్రుతిః ॥
ప్రాప్నోతివికృతౌ భేదే ద్వావపిద్వాదశస్మృతాః ।
తైశ్శుద్ధైస్సభిప్తస్సార్థం భవత్యేకోనవింశతిః ॥

తా. షడ్జమునకుఁగల నాలుగు శ్రుతులలో మొదటిశ్రుతిని నిషాదమునకును నాలవ శ్రుతిని ఋషభమునకును యిచ్చి తన స్థానమునుండి చ్యుతమై ద్విశ్రుతియగుటచే నదియొక వికృతి. మొదటి రెండు శ్రుతులనుమాత్రము నిషాదమునకిచ్చి వెనుకటి రెండు శ్రుతులఁ గల ధైవత స్థానమునుండి చ్యుతముకాకుండియు ద్విశ్రుతియగుటచే నదియొక వికృతి యగును. ఇట్లు ఋషభాది స్వరములు పూర్వోత్తర స్వరములకు తమ యాద్యంత శ్రుతుల నిచ్చుటచే పండ్రెండు భేదములయ్యె. అవి శుద్ధములతోచేరి సందొమ్మిది భేదంబులయ్యె. ఆ భేదముల నతి సూక్ష్మదృష్టిచే తెలియందగును.

శుద్ధవికృత స్వరములను నిశ్చయించుటకై ఒకని యభిప్రాయమును మఱియొక డనుసరింపక వారివారికి తోచినటుల చెప్పియున్నారు. రత్నాకర కారుఁడు వికృతస్వరములు 12 అనియును, పారిజాతాకారుఁడు 22 వికృత స్వరములనియును, రాగవిబోధకారుఁడు 10 వికృతులను, స్వరమేళకళానిధిలో

11 వికృతస్వరములను, చతుర్దండి ప్రకాశికలో 9 వికృతులను, సారామృతములో 10 వికృతములను చెప్పియున్నారు. శ్రుతులను చక్కఁగా పరిశీలనముచేయక గ్రామభేదములను చేసి అందు స్వరస్థానము నొకటితో నొకటి చేరకపోయినందువలన ఇట్టి వికృత భేదములు కలుగుటకు కారణమయినది. వానిని, ఈ దిగువఁ జూడుఁడు :

---

* ఈ గురుతులఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

సంగీత రత్నాకర గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరము లు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		చ్యుత షడ్జము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము * ; అచ్యుత షడ్జము.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		[ఋషభము.
7	రతికా	రి	శుద్ధ ఋషభము * ; వికృత ఋషభము ; చతుశ్రుతి
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ గాంధారము *.
10	వజ్రికా		సాధారణ గాంధారము.
11	ప్రసారిణీ		అంతర గాంధారము.
12	ప్రీతీ		చ్యుత మధ్యమము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ మధ్యమము *; అచ్యుత మధ్యమము.
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		కైశికీ పంచమము ; త్రిశ్రుతి పంచమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ పంచమము *.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధధైవతము *; వికృతధైవతము, చతుశ్రుతిధైవతము.
21	ఉగ్రా		
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ నిషాదము *.

* ఈ గురుతులఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

రాగవిబోధ గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము ; తీవ్రతమ ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		మృదు షడ్జము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *.
5	దయావతీ		
6	రఞ్జనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ ఋషభము *.
8	రౌద్రీ		తీవ్ర ఋషభము ; చతుశ్రుతి ఋషభము.
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ) * తీవ్రతర ఋషభము ; పంచశ్రుతి (ధ).
10	వజ్రికా		తీవ్రతమ (రి) ; షట్శ్రుతి (రి) ; సాధారణ (గ).
11	ప్రసారిణీ		అంతర గాంధారము.
12	ప్రీతీ		మృదు మధ్యమము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ మధ్యమము * ; తీవ్రతమ గాంధారము.
14	క్షితీ		తీవ్రతమ మధ్యమము.
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		మృదు పంచమము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ పంచమము *.
18	మదన్తీ		
19	గోపిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ ధైవతము. *
21	ఉగ్రా		తీవ్ర ధైవతము ; చతుశ్రుతి ధైవతము.
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ నిషాదము * ; తీవ్రతర ధైవతము.

* ఈ గురుతులఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

స్వరమేళకళానిధి గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		వ్యతిషడ్జ నిషాదము.
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము *.
5	దయావతీ		
6	రంజనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ (రి)*.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ)*; పంచశ్రుతి (రి).
10	వజ్రికా		సాధారణ (గ); షట్శ్రుతి (రి).
11	ప్రసారిణీ		అంతర (గ)
12	ప్రీతీ		వ్యతియుగ్మము గాంధార ము.
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ (మ)*.
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సందీపినీ		వ్యతిపంచమ సంగ్రహము.
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ (ప)*.
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ (ధ)*.
21	ఉగ్రా		
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ (ని)*; పంచశ్రుతి (ధ).

* ఈ గురుతులగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

చతుర్దండి ప్రకాశిక గ్రంథగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియత శ్రుతులు.	స్వరముల పేళ్లు.
1	తీవ్రా		కైశికీ నిషాదము ; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ		కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా		
4	ధనోవతీ	స	శుద్ధ షడ్జము*.
5	దయావతీ		
6	రంజనీ		
7	రతికా	రి	శుద్ధ (రి)*.
8	రౌద్రీ		
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ (గ)* ; పంచశ్శ్రుతి (రి)
10	వజ్రికా		సాధారణ (గ) ; షట్శ్రుతి (రి)
11	ప్రసారిణీ		అంతర (గ)
12	ప్రీతీ		
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ (మ)*
14	క్షితీ		
15	రక్తా		
16	సన్దీపినీ		వరాళి మధ్యమము ; వికృత పంచమ (మ)
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ (ప)*
18	మదన్తీ		
19	రోహిణీ		
20	రమ్యా	ధ	శుద్ధ ధైవతము
21	ఉగ్రా		చతుశ్రుతి ధైవతము*
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ (ని)* ; పంచశ్రుతి (ధ)

* ఈ గురుతులఁగలవి శుద్ధస్వర నామములనియును, గురుతులు లేనివి వికృతస్వర నామములనియు నెఱుంగునది.

సంగీత పారిజాతగత శుద్ధ వికృత స్వరములు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల పేళ్లు.	నియతి శ్రుతులు	స్వరముల పేళ్లు.		షడ్జాలు.
			కోమల స్వరములు.	తీవ్ర స్వరములు.	
1	తీవ్రా			తీవ్ర-ని	
2	కుముద్వతీ			తీవ్రతర-ని	
3	మన్దా			తీవ్రతమ-ని	
4	ఛన్దోవతీ	స	శుద్ధ-స *		
5	దయావతీ		పూర్వ-రి		
6	రన్జనీ		కోమల-రి		
7	రతికా	రి	శుద్ధ-రి *; పూర్వ-గ		
8	రౌద్రీ		కోమల-గ	తీవ్ర-రి	
9	క్రోధీ	గ	శుద్ధ-గ *	తీవ్రతర-రి	
10	వజ్రికా			తీవ్ర-గ	
11	ప్రసారిణీ			తీవ్రతర-గ	
12	ప్రీతీ			తీవ్రతమ-గ	
13	మార్జనీ	మ	శుద్ధ-మ *	తీవ్ర-మ	
14	క్షితీ			తీవ్రతర-మ	
15	రక్తా			తీవ్రతమ-మ	
16	సన్దీపినీ			తీవ్ర-మ	
17	ఆలాపినీ	ప	శుద్ధ-ప *		
18	మదన్తీ		పూర్వ-ధ		
19	రోహిణీ		కోమల-ధ		
20	రమ్యా	ధ	పూర్వ-ని ; శుద్ధ-ధ *		
21	ఉగ్రా		కోమల-ని	తీవ్ర-ధ	
22	క్షోభిణీ	ని	శుద్ధ-ని *	తీవ్రతర-ధ	

శ్రుతులు 22-కి [illegible]

వాద్యాది స్వరములు.

శ్లో॥ "చతుర్విధాః స్వరావాదీ సంవాదీచవివాద్యపి ।
అనువాదీచవాదీతు ప్రయోగేబహుళస్వరః ॥
శ్రుతయోద్వాదశాష్టౌవా యయోరంతరగోచరాః ।
మిథస్సంవాదినౌతౌస్తో రినిగావన్యావివాదినౌ ॥ (సం. ర.)
గసీవివాదినౌస్యాతాం రిధయోర్వాతుతౌతయోః ।
అనువాదీభవేచ్ఛేషా ఇతిపండితసమ్మతమ్ ॥
వాదీనృపస్తథామాత్య స్సంవాదీచవివాద్యరిః ।
నృపామాత్యానుసారిత్వా దనువాదీతుభృత్యవత్ ॥

తా. స్వరములు వాది, సంవాది, వివాది, అనువాది అని నాలుగు విధములు. అందు రాగాది నిశ్చయమును తెలిపి ప్రయోగమునందు విస్తారముగ నుండునది వాది; ఏ రెండు స్వరములకు మధ్య పండ్రెండు లేక ఎనిమిది శ్రుతు లుండునో అవి పరస్పరము సంవాదులు; తక్కినవి యనువాదులు; వాది రాజని, సంవాది మంత్రియని, వివాది శత్రువని, అనువాది భృత్యుఁడనియును చెప్పఁబడును.

ఎట్టియాపురము సంస్థానపండితులు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామ దీక్షిత విరచితంబైన "సంగీత సాంప్రదాయ ప్రదర్శిని" లోని

వాది, సంవాది, అనువాది, వివాదుల పద్ధతి.

శ్లో॥ "వాదీసయః ప్రయోగే బహుళో రాజాః యయోస్తు మధ్యే స్యుః।
ద్వాదశ వాష్టౌ శ్రుతయో మాత్యౌ సంవాదినౌతౌ స్తః ।
ఏక శ్రుత్యంతరితౌ వివాదినౌ వైరిణౌ మిథో భవతః ।
అనువాది నస్తు శేషా భృత్యా ఇత్థం యథార్థాస్తే ॥ (రాగవిబోధః)

తా. వాది: ఒక రాగమునగల అంశ స్వర [జీవస్వర] మును బోలి మాటిమాటికి నుపయోగపఱచెడి స్వరము వాది యనఁబడును. ఆ వాది రాజునకు సదృశమైనది. (2) సంవాది: రెండు స్వరములకు నడుమ నెనిమిది లేక పదిరెండు శ్రుతులుండిన ఆ రెండు స్వరములును పరస్పరము సంవాదు లనఁబడును. ఆ సంవాది వాదియైన రాజునకు మంత్రిని బోలినది.

శ్లో॥ సమా సపౌ రిధౌచైవ నిగౌ సంవాదినౌ మిథః ।
ఏవం శుద్ధస్వరేషూక్త స్సంవాది స్వర నిర్ణయః॥ (చతుర్దండిప్రకాశిక)

తా. శుద్ధ స్వరములలో (స-మ), (స-ప), (రి-ధ), (ని-గ) ఇవి పరస్పరము సంవాదు లగును.

శ్లో॥ శుద్ధశ్చ మధ్యమ శ్శుద్ధ నిషాదశ్చే త్యు భాస్వరా ।
శ్రుత్యష్టకేనాం తరితా వపి సంవాదినౌనహి ॥

తా. శుద్ధమధ్యమ శుద్ధనిషాదములు తమ నడుమ నెనిమిది శ్రుతులు గలిగియున్న ప్పటికిని పరస్పరము సంవాదులు కానేరవు.

శ్లో॥ సాధారణాఖ్య గాంధార కైశికాఖ్య నిషాదయోః ।
తథైవాంతరకాకల్యో స్సంవాదో వికృతేష్వపి ।
శుద్ధర్షభేణ సంవాదీ వరాళీ మధ్యమ స్తథా ॥

తా. వికృతి స్వరములలో సాధారణ గాంధారమును కైశికీ నిషాదమును, అంతర గాంధారమును, కాకలీ నిషాదమును, శుద్ధ ఋషభమును, వరాళి మధ్యమమును పరస్పరము సంవాదులగును.

వివాది : రెండు స్వరముల నడుమ నొక శ్రుతియుండిన ఆ రెండు స్వరములును పరస్పరము వివాదులగును. ఆ వివాది శత్రువునకు సదృశమైనది.

శ్లో॥ రిగా ధని చతుర్థేషు స్వరాస్యాతాం వివాదినౌ ।
సాధారణాంతరౌచైవ కైశికీకాకలీ స్వరా ।
మిథో వివాదినౌ జ్ఞేయౌ వికృతేషు స్వరేష్వపి ॥

తా. శుద్ధస్వరములో (రి-గ); (ధ-ని) ఇవి పరస్పరము వివాదులగును. వికృత స్వరములలో సాధారణ గాంధారము లేక షట్శ్రుతి ఋషభమును, అంతర గాంధారమును; కైశికీ నిషాదమును లేక షట్శ్రుతి ధైవతమును, కాకలీ నిషాదమును పరస్పరము వివాదులగును.

అనువాది :—వాది సంవాది వివాది కాని స్వరము అనువాది యగును. ఆ అనువాది భృత్యునివంటిది. ఈ వాది సంవాది అనువాది వివాదులను గనిపెట్టు మార్గమును యీ క్రింద నుదహరింపఁబడిన వీణా ప్రస్తార పథకమునఁ జూడుఁడు.

A

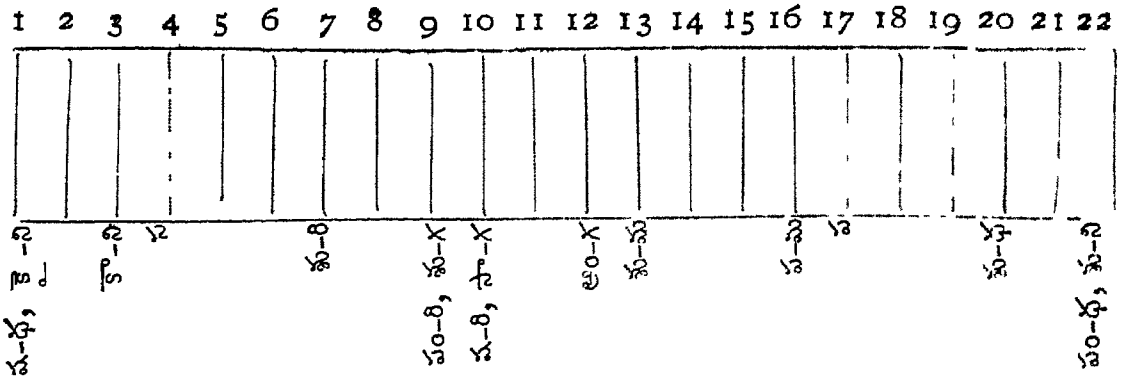

మీఁద జెప్పియుండుటను పరిశోధించిన డెబ్బదిరెండు మేళములలోనుండి గలి గెడు రాగములను పాడుటయందు, I. శుద్ధ ఋషభముననుండి శుద్ధ గాంధారమునకు

ఎక్కుట ; 2. శుద్ధగాంధారమునను్ండి శుద్ధ ఋషభమునకు దిగుట ; 3. షట్శ్రుతి ఋషభమునను్ండి అంతరగాంధారమునకు ఎక్కుట ; 4. అంతరగాంధారమునను్ండి షట్శ్రుతి ఋషభమునకు దిగుట ; 5. శుద్ధధైవతమునను్ండి శుద్ధనిషాదమునకు ఎక్కుట; 6. శుద్ధనిషాదమునుండి శుద్ధధైవతమునకు దిగుట ; 7. షట్శ్రుతి ధైవతమునుండి కాకలీ నిషాదమునకు ఎక్కుట ; 8. కాకలీ నిషాదమునుండి షట్శ్రుతి ధైవతమునకు దిగుట. ఈ ఎనిమిది విధములయందును వివాది దోషములు గనఁబడుచున్నవి గావున, ఈ ఎనిమిది విధములఁ దప్ప తక్కిన స్వరములను ఏ రీతిగా బట్టినను రంజనము చెడదు.

ఈ ఎనిమిది విధములయిన వివాది స్వర ఆరోహణ అవరోహణములు మొదటి చక్రమునుచేరిన మొదటి ఆఱు మేళములందును, ఆఱవ చక్రమును జేరిన 31,32,33,34,35, 36-వ మేళములందును, ఏడవ చక్రమును జేరిన 37,38,39,40,41-వ మేళములందును, పండ్రెండవ చక్రమును జేరిన 67,68,69,70,71,72-వ మేళములందును, ఒక్కొక్క చక్రముయొక్క మొదటిదియు కడపటిదియు నైన మేళములందును, అనఁగా మీఁదఁ జూపించిన మేళములలో 1, 6, 31, 36, 37, 42, 67, 72-వ మేళములుదప్ప తక్కిన 7, 12, 13, 18, 19, 24, 25, 30, 43, 48, 49, 54, 55, 60, 61-వ మేళములందును గనఁబడుచున్నవి. ఈ నలువది మేళములందును పాడునప్పుడు వాది వివాది లక్షణముల ననుసరించియే పాడుట సంప్రదాయముగా నున్నది. అది యెటులనిన, వివాది స్వరమును అనేకముగా వర్జించియైనను, లేక శత్రువునకు సదృశమైన వివాది స్వరమందు వాది సంవాది అనువాది స్వరములలో నేదైన నొక స్వరముయొక్క ఛాయను గమకముచే నెక్కించి (గమకములను కపటక్రియలచే) వివాదిని మిత్రునివలె జూపించియైనను పాడుట సంప్రదాయజ్ఞుల వాడుకగా నున్నది. ఇట్లు సేయనియెడల వివాది స్వర ప్రయోగముచే గానముయొక్క రంజనము చెడును. ఇవియే భరత మతంగాది మునుల మతము.

బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులుగారి వీణా ప్రస్తారపథకమును జూడుఁడు. సంగీత రత్నాకర గ్రంథములో నున్నటుల స్వరస్థానముల నీక్రిందఁ జూపెదను. దీక్షితులవారి పద్ధతిప్రకారముగ కాకలీ నిషాద షడ్జ అంతర గాంధార శుద్ధమధ్యమములు సరియైన స్థానములో లేవు. మఱియు శ్రుతులలో స్వరములను చెప్పుచున్నారే గాని ఆ యా శ్రుతులలో ఆ యా స్వరములు రాలేక యున్నవి. వీణలో నీ స్వరములను సమ్మేళనముఁ జేయునపుడు 12 సమ స్వరములనే జెప్పియున్నారు. 12 సమశ్రుతు లున్నయెడల వివాదులు రానేరవు. దానికి వివరముల నీ దిగువ వ్రాసెదను. అదియునుం గాక శుద్ధ ధైవత శుద్ధనిషాదములు యర్థస్వరములేగాని వివాదులు కానేరవు.

రత్నాకరప్రకారమని వాడుకలో చెప్పెడి స్వరస్థానము లించుమించుగఁ బుట్టెడి శ్రుతులనుఁ జూపెడి పథకము.

* ఈ గురుతులుగలవి గ్రంథగతములు కావు.

సంఖ్య.	శ్రుతుల నామములు.	జాతులు.	సంకేత స్వరములు.	స్వర నామములు.
1	తీవ్రా	దీప్తా	కై-ని	కైశికీ నిషాదము; షట్శ్రుతి ధైవతము.
2	కుముద్వతీ	ఆయతా	కా-ని	కాకలీ నిషాదము.
3	మన్దా	మృదూ		
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	శుద్ధ షడ్జము.
5	దయావతీ	కరుణా		
6	రఞ్జనీ	మధ్యా	రి *	తోడి ఋషభము; శుద్ధఋషభము.
7	రతికా	మృదూ	రి	రత్నాకరగరి శుద్ధఋషభము.
8	రౌద్రీ	దీప్తా	రి *	చతుశ్రుతి ఋషభము.
9	క్రోధీ	ఆయతా	రి-గ *	శుద్ధగాంధారము మధ్యమాగతిఋషభ.
10	వజ్రికా	దీప్తా	గ-రి	సాధారణగాంధారము; షట్శ్రుతిఋషభ
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా	గ	అంతరగాంధారము.
12	ప్రీతీ	మృదూ		
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	శుద్ధమధ్యమము.
14	క్షితీ	మృదూ		
15	రక్తా	మధ్యా	మ	ప్రతిమధ్యమము.
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప	పంచమము.
18	మదన్తీ	కరుణా		
19	రోహిణీ	ఆయతా	ధ *	శుద్ధధైవతము.
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	గ్రంథగత శుద్ధధైవతము.
21	ఉగ్రా	దీప్తా	ధ-ని	చతుశ్రుతి ధైవతము.
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	శుద్ధనిషాదము.

పైఁ గనఁబఱచియుండు పథకములో వాడుకలోనుండు అన్ని స్వరములకును స్థానములు చెప్పఁబడెను. ఇందుకు వ్యాఖ్యానము గనుండు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామ దీక్షితుల స్వరనిర్ణయ పథకము A ను జూడుఁడు. ఒక స్థాయిలో నిరువదిరెండు శ్రుతులనుఁ జేయునపుడు స్వరములు, కొంచెము యించుమించుగ నుండునేగాని సరిగనుండవు. ఎట్లనిన, ఒక స్థాయిలో 12 సమ భాగములను బడసిన యర్ధస్వరములున్నవి. ఈ యర్ధస్వరములను, సమాంతరమును

గల 1/4 స్వరములుగా చేయునపుడు 24 శ్రుతులవునే గాని 22 శ్రుతులు కానేరవు. ఒక స్థాయిని 22 సమభాగములుగఁ జేయునపుడు శ్రుతియొకటిం టికి సుమారు 4½ అంతర సెంట్సుల వ్యత్యాసము గలుగును. ఈ వ్యత్యాసము వ్యక్తముగ చెవులకు వినబడదు. తంబురను శ్రుతిఁజేయునపుడు సారణానుసార ణల నొకటితో నొకటి చేర్చునపుడు వ్యత్యాసము సాధారణముగఁ గలుగు చున్నను చెవులకు స్పష్టమైన వ్యత్యాసమును గలిగించలేదు. ఈ వ్యత్యా సము మంద్ర తంత్రినిగాని, పంచమతంత్రినిగాని సారణలతో చేర్చునపుడును గలుగుచున్నది. ఈ కారణములవలన శార్ఙ్గదేవుని 22 శ్రుతులు, షడ్జపంచమ భావప్రకారముగఁ జెల్లునపుడు, 1 లేక 2 స్థాయిలలో స్పష్టమైన వ్యత్యా సమును కనిపించునేగాని గ్రామభేదములను చేయునపుడీ సమాంతర శ్రుతు లలో వ్యత్యాసము గలుగదు. నిశ్శంకుడు 22 శ్రుతులను జేసి గ్రామభేదమును జేసినపుడు, అందు షడ్జపంచమములకుఁ గలిగిన స్వల్ప వ్యత్యాసమునకు సారి కలను లేక తంత్రులను స్వరములకు తగినట్లుగ నించుమించు ముందు వెనుకగఁ జేసియుండవచ్చుననియే చెప్పఁదగినది. ఆ పద్ధతు లెట్లుండినను శార్ఙ్గదేవుని యర్ధస్వరము లిపుడు వాడుకలోనుండు 12 యర్ధస్వరములకైనను కొంచె మధికమేగాని తక్కువకాదు. ఎట్లనిన, 22 శ్రుతులను 2-చే భాగించునపుడు 11 అర్ధస్వరములే వచ్చును. 1/12 సంఖ్యకు 1/11 పెద్దభాగమే కాని చిన్నది కాదు. వీణావాద్యములోనుండు పండ్రెండు యర్ధస్వరములను రాగముల లో వాడునపుడు ప్రక్కస్వరములు వివాదిగ నుండలేదు. ప్ర. మ.—ప ప—శు ధ ; కా.ని—స ; స—శు.రి ; ఇట్లన్ని స్వరములును పొందికఁగల విగ (అనువాదులుగ) నున్నవేకాని వివాదులు కానేరవు. పైనుదహరించి యుండు సుబ్బరామదీక్షితులవారి స్వరనిరూపణ పథకములో, అంతర గాంధారమును మధ్యమమును వివాదిగ నున్నవి. ఈ రెండు స్వరములును గ్రంథములలోను వాడుకలోను యనువాది స్వరములుగనే నున్నవి. శార్ఙ్గ దేవునిపద్ధతిలోని మధ్యమము వాడుకలోనుండు మధ్యమమునకు పెద్దదిగాను, అంతరగాంధారము వాడుకలోనుండు గాంధారమునకు చిన్నదిగాను నున్నది యను విషయము లెక్కఁజేయువారికి స్పష్టముగ తెలుసును.

అట్లుండియును బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులవారి కీయంతరగాంధా రము వివాదిగ చ్యుతమధ్యమస్థానమునం దెట్లు వచ్చెనో తెలియలేదు. ఇట్లే

కా.ని-స. స్వరములు నున్నవి. శుద్ధధైవత శుద్ధనిషాదములను వివాదులుగఁ జెప్పియున్నారు. శ్రుతికి మూఁడవస్వరము 1/2 స్వరమేగాక 1/4 స్వరముగ నెట్లుండవచ్చునో తెలియలేదు. ప్రక్కన వచ్చెడి శ్రుతు లొకటికొకటి (1-2; 2-3, 3-4;) వివాదు లగునేగాని మూఁడవశ్రుతి (1-3; 3-5;)యందు వచ్చు స్వరము లెట్లు వివాదులగునో తెలియలేదు. వీరి లెక్కప్రకారముగ ప్రతిమధ్యమమునకు పంచమమును, పంచమమునకు శుద్ధ ధైవతమును, ఇట్లొక స్థాయినందుగల 12స్వరములును వివాదు లేయగును. వీరి పద్ధతి వెంకట మఖి పద్ధతి యని తెలియుచున్నది. వీరుగాని వీరి పూర్వీకులైన వెంకట మఖిగాని వివాదిస్థానముల నెఱింగినవారు కారు. వీరీ యస్పష్టపద్ధతినిచేకొని, 22 శ్రుతులలో బుట్టక వీణయందును అనుభవమునందును వివాది దోష ములేక స్వీకరింపఁబడిన 12 అర్ధస్వరములమీద కల్పనము జేసి వాడియున్న మేళకర్త రాగములలో, 40 రాగములకు వివాది దోషములనుఁ జెప్పి యున్నారు. వీరి పొరపాటుపద్ధతిని యనుసరించిన యీ విషయము లిప్పుడు ప్రచురింపఁబడియున్న యనేకపుస్తకములలోఁజూడవచ్చును. వీరి పద్ధతి ప్రకారముగ 72 కర్తారాగము లన్నియును వివాదులే యగును. ఆర్యులారా! ఇట్టి గొప్ప గ్రంథములలోని పెద్ద పొరపాటులను మీరే జూడుఁడు. మేళ కర్త రాగములలో వివాదు లున్నవనియును, అవి గానయోగ్యంబు కావని యును కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ఇది సరికాదు, ఎట్లనిన, ప్రతిమధ్యము మునకును పంచమమునకును, పంచమమునకును శుద్ధ ధైవతమునకును నైకమత్యము గలిగియుండునపుడు, ఈ స్వరములవలెనే సమాంతరములను బడసిన షట్శ్రుతిఋషభ అంతరగాంధారమునకును, షట్శ్రుతి నైవత కాకలీ నిషాదమునకును నైకమత్యము లేక నెట్లుండవచ్చునో మీరే జూడుఁడు. ప్రతిమధ్యమ రాగములయందు గలిగెడి రాగపుష్టియును రంజక మును పైఁజెప్పిన (ష.రి.అం.గ ; ష. ధ-కా.ని.) స్వరములను బడసియున్న రాగమునకున్ను గలగకుండ నెట్లుండును ? ఇట్టి రాగములను గానముచేయు టకు మంచి యనుభవమును చక్కని స్వరజ్ఞానమును సాధకమును నుండవలసి నది యత్యావశ్యకము. ఒక స్థాయిలో 12 అర్ధస్వరములను వరుసగ పాడుటకు యోగ్యులు కానివారల కిట్టి రాగములను పాడుట సాధ్యముకాదు. అట్లు తెలిసి గానము చేయువారు కొందఱే యున్నారు ; అందుచేతనే యీ కాల ములో నాట, వరాళి, పంతువరాళి, ద్విజావంతి, నవరోజు మొదలగు

యనేక ఘనరాగములును దేశ్యరాగములును తమ తమ నియతగతిని విడిచి సుదూరము తొలగిపోయెను. అనేక రాగములు స్వర్గలోకము నలంకరించెను. ఇంకను నీ సంగీతవిద్య కేమి విపరీతములు గలుగునో మన మెఱుఁగలేక యున్నాము.

గ్రామములు.

శ్లో॥ గ్రామస్వరసమూహస్యా న్మూర్ఛ నాదే స్సమాశ్రయః ।
తౌ చాస్వాధరాతలేతత్ర స్యాత్షడ్జగ్రామ ఆదిమః ।
ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ స్తయోర్లక్షణ ముచ్యతే ॥ (సం. ర.)

తా. స్వరసమూహములు గ్రామమనియును, అవి మూర్ఛనాదులచే నాశ్రయింపఁ బడినదనియును, వానిలో రెండు భూలోకములో నున్నవనియును, అందులో మొదటిది షడ్జగ్రామ మనియును, రెండవది మధ్యమగ్రామ మనియును గ్రంథకర్త చెప్పుచున్నాఁడు.

"యథాకుటుంబిన స్సర్వే ఏకీభూతాభవంతిహి । తథాస్వరాణాం సప్తానాం గ్రామ ఇత్యభిధీయతే॥" అనేక కుటుంబములుచేరి గ్రామమగునట్లే స్వరసమూహములుచేరి గ్రామమగుచున్నది. రత్నాకరాది సమస్తగ్రంథములలోను మూఁడుగ్రామములను జెప్పియున్నారు. వానిలో మొదటిది శుద్ధస్వరయుక్తమైన షడ్జగ్రామ మనియును, రెండవది వికృతస్వరయుక్తమైన మధ్యమగ్రామ మనియును, ఈ రెండు గ్రామములే భూలోకమునం దున్నవనియును, మూఁడవదైన గాంధారగ్రామము స్వర్గలోకములో నున్నదనియును చెప్పియున్నారు.

కొన్ని పురాతనమైన గ్రంథములలో సప్తగ్రామము లున్నవని చెప్పుచున్నారు. అయినను యీ సప్తగ్రామములును గానయోగ్యంబు కావని తెలియుచున్నది. "శిలప్పధికారము" అను ద్రావిడ పురాతన గ్రంథములో, షడ్జగ్రామము, పంచమగ్రామము, మధ్యమగ్రామము, తారగ్రామ మని నాలుగు గ్రామములు చెప్పఁబడెను. అందులో తారగ్రామమే గాంధార గ్రామమని కొంద అభిప్రాయపడుచున్నారు. అరవములో తారమను శబ్దమునకు నిషాదమని భావము. అందుచేతనే నీ తారగ్రామము నిషాద గ్రామమనియే చెప్పఁదగినది.

గ్రామత్రయములను జూపెడి పథకము
రత్నాకర పరిశిష్టపద్ధతికి కొంచెము వ్యత్యాసమైన పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	షరాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా				
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మందా	మృదు				
4	చంద్రోవతీ	మధ్యా	స	స	స	
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రంజనీ	మధ్యా			రి	
7	రతికా	మృదు	రి	రి		
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధ	ఆయతా	గ	గ		
10	వజ్రికా	దీప్తా			గ	
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా				
12	ప్రీతీ	మృదు				
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ	మ	
14	క్షితీ	మృదు				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సందీపనీ	ఆయతా		ప		
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదంతీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా			ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	ధ		
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని	ని	

పైని కనబడుచియుండు పథకములో షడ్జగ్రామము నందు గల సప్త స్వరములును వాని నియతశ్రుతులు నే యున్నయవి. కనుక, నవి యన్నియు శుద్ధస్వరములు. శుద్ధస్వర సప్తక యుక్తమైన యీషడ్జగ్రామము నయోగ్యంబైనది. రెండవదైన మధ్యమగ్రామము నందు పంచమము మాత్ర మొక శ్రుతి తక్కువగ నున్నది. తదితర స్వరములన్నియును శుద్ధస్వరములే కనుక నీ మధ్యమ గ్రామమున్ను గానయోగ్యమైనదియే. మూఁడవదైన గాంధార గ్రామములో షడ్జ మధ్యమ నిషాదములుతప్ప తదితరములైన, "రి,గ,ప,ధ"

స్వరములు తమ నియతశ్రుతులలోనుండి తొలఁగి 7-వ శ్రుతిలో నుండ వలసిన ఋషభము 6-వ శ్రుతిలోను, 9-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన గాంధారము 10-వ శ్రుతిలోను, 17-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన పంచమము 16-వ శ్రుతిలోను, 20-వ శ్రుతిలో నుండవలసిన ధైవతము 19-వ శ్రుతిలోను వచ్చి యున్నవి. అందుచేత నీ గాంధారగ్రామము గాన యోగ్యంబు గాకపోయెను. ఈ కారణముచేతనే యీ గ్రామమును స్వర్గలోకమునకు పంపివేసినారని తెలియుచున్నది.

ఈ గ్రామ నిర్ణయమును చూపుటకై సంగీతరత్నాకరమునందుఁ గల పరిశిష్టములో నొక పథకము వ్రాయఁబడియున్నది. దానినిఁ దిగువఁజూడుఁడు:

రత్నాకర పరిశిష్టములోని పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	పదాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా			ని	మధ్యమ గ్రామమునందు ధైవతము 20-వ శ్రుతియందు విడిచి 19-వ శ్రుతియందు వచ్చుచున్నది.
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మృదు	మృదు				
4	చంద్రావతీ	మధ్యా	స	స	స	
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రంజనీ	మధ్యా				
7	రతికా	మృదు	రి	రి	రి	
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధీ	ఆయతా	గ	గ		
10	వజ్రికా	మృదు			గ	
11	ప్రసారిణీ	మధ్యా				
12	ప్రీతీ	మృదు				
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ	మ	
14	క్షితీ	మృదు				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సందీపినీ	ఆయతా		ప	ప	
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదంతీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా		ధ	ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ			
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని		

ఇందు మధ్యమ గ్రామములో ధైవతమున కొకశ్రుతి తక్కువగ వ్రాయఁబడియున్నది. మూలములో (సం. రత్నాకరము, సంపుటము 1, పుట 46 లోఁ జూడుఁడు), "స్వోపాన్త్యశ్రుతి సంస్థోఽస్మిన్మధ్యమ గ్రామ ఇష్యతే" పంచమమున కొకశ్రుతి తక్కువగ నుంచినచో షడ్జగ్రామము మధ్యమగ్రామ మగునని చెప్పినారేకాని ధైవతమునుకూడ నొకశ్రుతి తక్కువగ నుంచమని చెప్పలేదు. అటులనే గాంధారగ్రామములో ఋషభమున కొకశ్రుతి తగ్గించక నిషాదమున కొకశ్రుతి యధికముగ వ్రాసియున్నారు. ఇవి మతాంతరములై యున్నదని కొందఱు చెప్పియున్నారు. అయినను ఇది లెక్కకు సరిగ నుండలేదు.

సంగీత సాంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని పద్ధతి.

సంఖ్య.	శ్రుతులు.	జాతులు.	షడ్జ గ్రామము.	మధ్యమ గ్రామము.	గాంధార గ్రామము.	మేళాలు.
1	తీవ్రా	దీప్తా				
2	కుముద్వతీ	ఆయతా				
3	మన్దా	మృదుః			గ	
4	ఛన్దోవతీ	మధ్యా	స	స		
5	దయావతీ	కరుణా				
6	రఞ్జనీ	మధ్యా			రి	
7	రతికా	మృదుః	రి	రి		
8	రౌద్రీ	దీప్తా				
9	క్రోధీ	ఆయతా	గ	గ	గ	
10	వజ్రికా	దీప్తా				
11	ప్రసారిణీ	ఆయతా				
12	ప్రీతీ	మృదుః			మ	
13	మార్జనీ	మధ్యా	మ	మ		
14	క్షితీ	మృదుః				
15	రక్తా	మధ్యా				
16	సన్దీపినీ	ఆయతా		ప	ప	
17	ఆలాపినీ	కరుణా	ప			
18	మదన్తీ	కరుణా				
19	రోహిణీ	ఆయతా			ధ	
20	రమ్యా	మధ్యా	ధ	ధ		
21	ఉగ్రా	దీప్తా				
22	క్షోభిణీ	మధ్యా	ని	ని	ని	

ఎట్టియాపురము బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరామదీక్షితులు వ్రాసియున్న "సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని" యను గ్రంథములో షడ్జ మధ్యమ గ్రామములను మొదటి పథక ప్రకారముగనే వ్రాసినారు. గాంధార గ్రామములో స, మ, ని అను 3 స్వరములను మాత్రమే వాని నియత శ్రుతులలో వ్రాయవలయును. అట్లు చేయక, గాంధార నిషాదములను నియత శ్రుతులలో వ్రాసి షడ్జమున కొక శ్రుతియును, ఋషభమున కొక శ్రుతియును, మధ్యమమున కొక శ్రుతియును, పంచమమునకు రెండు శ్రుతులును, ధైవతమునకు రెండు శ్రుతులును, తక్కువగ వ్రాసియున్నారు. ఇదియును సరియైన పద్ధతి కాదు. ఈ పద్ధతిని పైఁ గనఁబఱచియున్న పథకములోఁ జూడుఁడు.

"సంగీతచంద్రిక" యను లక్షణగ్రంథములో మిస్టరు మాణిక్క మొదలారు గ్రామచర్చను జేయునపుడు షడ్జగ్రామము మంద్రస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, మధ్యమ గ్రామము మధ్యస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, గాంధారగ్రామము తారస్థాయి మూర్ఛనలను గలదనియును, ఈ గాంధారగ్రామ మూర్ఛనలు యతి తారస్థాయిలోను వచ్చుచున్నది కనుక మనుష్యశారీరములో పలుకదనియును, ఆ మూర్ఛనలు గంధర్వ శారీరములో పలుకుననియును, అందుచేత గాంధారగ్రామము స్వర్గగతమై యున్నదనియును చెప్పియున్నారు ఇది గ్రంథోక్త పద్ధతి కానేరదు, మొదలారిగారి స్వకపోలకల్పనము.

ఇట్లు నాకు గోచరంబులై యుండు యనేక తత్కాలగ్రంథ గతంబులైన పొరపాటులను వ్రాయవలయునేని యది యొక భారతమగును. గొప్ప సముద్రమువంటిదియును, కొలతలేని లోఁతుగలదియును, అగాధ శాస్త్ర పరిచయమువలనను, అనుభవ పాటత్వమువలనను మాత్ర మెఱుంగ దగినదియునైన యీ సంగీతశాస్త్రమునకు సంగీతశాస్త్ర శిరోపుచ్ఛము లివియని తెలియనివారలు లక్షణ గ్రంథములను వ్రాయుట కారంభించియున్నారు. తెలియనివారు తమకుఁ దెలిసినంతవఱకే వ్రాయవలయును. అట్లు గాక, తమకు తెలియని విషయములను వ్రాయ నారంభించి శాస్త్రార్థమును గావించుచున్నారు. ఇట్టి గ్రంథములు వృద్ధిఁ జెందినచో గాంధారగ్రామము స్వర్గలోకమును జెందిన తీరున సంగీత శాస్త్రము కుటుంబసమేతముగ పాతాళలోక ప్రవేశముఁ జేయక మానునా ?

ఇంకనైనను గ్రంథకర్తలు తమకు గోచరముగాని విషయములలో స్వకల్పన మును జేయక యుందురుగాక.

గ్రామరహస్యము.

గ్రామములను గుఱించి వ్రాయఁబడిన యనేక పద్ధతులు నాకబ్బి యున్నవి. అందులో కొన్ని గొప్ప గ్రంథకారుల యభిప్రాయముల నిపై నుదహరించియున్నాను. శ్రుతుల విషయమై చాల ప్రయత్నముఁ జేసి పరిశీలముఁ గాంచిన రావుసాహేబు ఏబ్రహామ్ పండితులును, యీ గ్రామవిషయమైన రహస్యములనుచక్కగ కనిపెట్టలేదని తెలియుచున్నది. వారేదో యొక పద్ధతితో మఱియొకటిని సమరసముఁ జేసి, ఇట్లుండవచ్చునని యొక యభిప్రాయమును చెప్పియున్నారేగాని, ఇందలి విషయము లివిగే యని చెప్పలేదు. మఱియు పండితులుగారు, వారు చెప్పిన పద్ధతికై యుంచుకొనను సంతసిల్లినట్లును తెలియలేదు. ఈ గ్రామ సంబంధమైన రహస్యము లివివఱకును తెలియకనే యున్నవి. ప్రాచీన గ్రంథకారులైన నారదుఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు మొదలుగాగల యందఱి మతములఁ జూచునపుడు, కొందఱు గాంధార గ్రామమునకును, మఱికొందఱు గాంధార, మధ్యమ గ్రామములకును చరమశ్లోకములఁ జదివియున్నారేగాని మఱేమియులేదు. సంగీత రత్నాకర వ్యాఖ్యానకారుఁడైన చతురకల్లినాథుఁడు, ఈ గ్రామరహస్యముల నూహించుటకైన యొక యంశమును చెప్పియున్నాఁడు. "ద్వౌగ్రామౌ విశ్రుతౌ లోకే షడ్జమధ్యమ సంజ్ఞికౌ" ఇతి ముసివచనాచ్చ. "శుద్ధాశ్రయత్వా త్షడ్జగ్రామ ఆదిమో వికృతాశ్రయత్వా ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ ఇత్యుపపద్యత ఇతి." ఇందుచేత షడ్జగ్రామము శుద్ధస్వరములను బడసినదనియును, మధ్యమగ్రామము వికృతస్వరములఁ బడసినదనియును వెల్లడి యగుచున్నది. అయినను, యిందులకు స్వరూపము లివియనియును, ఆ స్వరూపము లీ కారణములచే గలిగినవనియును తెలిసికొనుటకైన యంశము లివియని తెలియలేదు. కల్లినాథుఁడు శ్రుతులను బరిష్కరించి వ్యాఖ్యానమును వ్రాయలేదు. మూలముమీఁద వ్యాఖ్యానముఁ జేయునపుడు తనకు తోచిన యభిప్రాయమును వ్రాసినాఁడనియే తెలియుచున్నది. కనుక గ్రామభేదము నెట్లు చేయవలయునని యిపుడు చర్చఁజేసెదము.

ఒకటే కొలతలనుగల రెండు వీణలయందును నొకే సమాంతరము ననుసరించి యిరువదిరెండు చొప్పున శ్రుతులను జేయునపుడు వానిలోని శ్రుతులు షడ్జపంచమ భావమునకు సరిగ నుండకపోయినను గ్రామభేదముఁ జేయునపుడు సరిగనే యుండును. ఎట్లనిన, ఒకటే కొలతలను గల మెట్లను బడసిన 2 నిశ్రేణులను సరిగ జేర్చి కట్టినను, 4 లేక 5 మెట్లను ముందు వెనుకఁ బెట్టి మెట్టకు మెట్టుమాత్రము సరిగ నుండునటుల బంధించినను, అంతుమొత్తపు నిశ్రేణి నిడివిలో గల మెట్లొకే యంతరమును బడసినవి గానే యున్నచందంబున, సమాంతరములను బడసిన శ్రుతులు గ్రామభేదములో నొకటితో నొకటి సరిగనే యుండును. ఒక స్థాయిలో నిట్టి సమాంతరములు గల వేయి శ్రుతులనైనను చేయవచ్చునేగాని యీ శ్రుతులలో షడ్జపంచమ భావ ప్రకారముగఁ గలుగు గానయోగ్యంబులైన స్వరములను బుట్టించుట సాధ్యముకాదు. శార్ఙ్గదేవుని రెండు వీణలలోని శుద్ధస్వర నిరూపణ పద్ధతి నింతకుమునుపే చెప్పఁబడెను. (ఈ గ్రంథముయొక్క 13-వ పుటలోఁ జూడుఁడు.) పైఁ జెప్పిన శుద్ధస్వరములుగాక వచ్చెడి స్వరములు వికృతస్వరము లగును.

గ్రామమనగా, "గ్రామస్వర సమూహస్యా న్మూర్ఛనాదే స్సమాశ్రయః". మూర్ఛనాదులతో కూడుకొన్న స్వరసమూహములను గలదియని తాత్పర్యము. "సరిగమపధని" యను స్వరసప్తకము మూర్ఛన యనంబడును. ఈ గ్రంథముయొక్క 13-వ పుటలోఁ జూడుఁడు. చలవీణయందు తారషడ్జమునకుఁ గల నాలుగుశ్రుతుల నొకటొకటిని క్రమముగ దిగువఁ దెచ్చునపుడు దానియందుగల శుద్ధస్వర సప్తకములు ధ్రువ వీణయందు గల శుద్ధస్వర సప్తకములతో చేరి యొక గ్రామ మగుచున్నది.

పైని జెప్పిన స్వరసప్తకమును కనిపెట్టుటకైన ప్రథమప్రయత్నము ధ్రువవీణయందుగల తారషడ్జముయొక్క 4-వ శ్రుతిలోనుండి చేయఁబడినది. ఆ కారణముచేత నిందుకు షడ్జగ్రామమని పేరువచ్చెను. ప్రథమ ప్రయత్నములో చిక్కిన యీ స్వర సప్తకములకు శుద్ధస్వర సప్తకము లని పేరు. గాంధారగ్రామము ఋషభగ్రామము లేదనుటకు కారణము.

పైని జెప్పిన షడ్జగ్రామములోని శుద్ధసప్తకములను కనిపెట్టుటకై నాలుగు శ్రుతులను క్రమేణ తగ్గించవలసి వచ్చెను. అందులో మూఁడవ శ్రుతిని తగ్గించునపుడే చలవీణయందు గల తారస్థాయి శుద్ధఋషభము

ధ్రువ వీణయందు గల తారషడ్జమునకు సరిగ తగ్గెను. అందుచే ఋషభ గ్రామ ముండుటకు కారణములేదు. 4-వ ప్రస్తారములో చలవీణలోని తారగాంధార గ్రామమునకు గల శ్రుతులలో నొకటి ధ్రువ వీణలోని షడ్జమునకు సరిగ తగ్గిపోయెను. స్వరసమూహములో సప్తకము గలుగుటకు మునుపు గ్రామము కానేరవు. ధ్రువ వీణయందు షడ్జగ్రామములో స్వర సప్తకము పూర్తియగుటకు మునుపే చలవీణయందు ఋషభగ్రామము లోని శ్రుతులకు లోపము గలిగినందువలన ఋషభగ్రామ మనుటకు నేదియు కారణములేదు. ఇట్లు స్వర సప్తకములు లభించువఱకును చేయు భేదములు శ్రుతులభేదము లనఁబడును. స్వరసప్తకము లభించినవెనుకఁ జేయఁబడు భేదములు మాత్రమే గ్రామభేదము లనఁబడును. నాలుగవశ్రుతిని భేదించు నపుడే షడ్జగ్రామములోని స్వరసప్తకములు శుద్ధములని బరిష్కరింపఁ బడెను. ఇంకను చేయవలసి యుండు ప్రస్తారము 5-వ భేద ప్రస్తారమే యగు చున్నది. స్థాయిలో 5-వ శ్రుతి గాంధారగ్రామమును చేరినది కనుక నీ 5-వ ప్రస్తారము గాంధారగ్రామ మగుచున్నది. షడ్జగ్రామములో శుద్ధ సప్తకములు లభ్యమయ్యెను. గాంధార గ్రామములోని స్వరసప్తకములు షడ్జపంచమ శుద్ధనిషాద శుద్ధగాంధారములు తప్పఁ దక్కినవి నేదియును ధ్రువవీణ సప్తకములతో చేరలేదు. ఈ స్వరములన్నియును షడ్జగ్రామము లోనే చిక్కినవి కనుక ఈ గ్రామభేదమువల్ల నుపయోగము లేదని చెప్పుటకు బదులు శ్లేషగా స్వర్గలోకగతమయినది యని చెప్పియున్నారు.

పైని జెప్పిన ప్రస్తారమును క్రమముగ నిషాదమువఱకు తెచ్చి చూడ వలయుననియును అచ్చట వికృతస్వరములను నిర్ణయించుటకైన హేతువు లున్నవనియును, తెలియుచున్నది. ఈ మధ్యమ, నిషాదగ్రామముల పరిశీల నము జేయుటకు మునుపు, ఈ పద్ధతి సరియైన పద్ధతిగ నున్నదా యని విచా రింతము. రత్నాకరములో "షడ్జగ్రామః పంచమేస్వ చతుర్థశ్రుతి సంస్థితే" అని చెప్పియున్నది. "స్వచతుర్థశ్రుతి సంస్థితే" యనుటకు "స్వకీయచతుర్థ శ్రుతౌ కరుణా జాతిభేద ఆలాపిన్యామాదితః సప్తదశ్యాంస్థితేసతి షడ్జ గ్రామః" అని కల్లినాథుఁడు వ్యాఖ్యానముఁ జేసియున్నాఁడు. తనకు స్వకీయ మైన 4-వ శ్రుతిలో, అనఁగా కరుణాజాతి ఆలాపిని యను శ్రుతిలో 16-వ స్థానములో నున్నయెడల షడ్జగ్రామమగును యని భావము. ఇందుచేత నీ స్వరము పంచమమని తెలియుచున్నది. మూలములోని యర్థ మిదికాదు.

చలవీణయందుఁ గల తారస్థాయి 5-వ శ్రుతి ధ్రువవీణయందు తారస్థాయి 1-వ శ్రుతికి సమముగా తగ్గునపుడు షడ్జగ్రామ మగుచున్నదని భావము. ఎట్లనిన, షడ్జగ్రామమును చెప్పునపుడు షడ్జమునకు స్థానమును చెప్ప వచ్చునేగాని పంచమమునకు స్థానముఁ జెప్పి యందుచే షడ్జనిరూపణముఁ జేయుట యనవసరము. ధ్రువవీణ చలవీణలను చేకొని స్వరనిర్ణయములను జేయునపుడు అవరోహణముగ చలవీణ స్వరములు దిగుచున్నదేగాని ఆరో హణముగ పైకిఁ జెల్లలేదు. మూఁడుస్థాయిలు లేక గ్రామభేదముఁ జేయుట సాధ్యము కాదు. "చతుః చతుః చతుశ్చైవ..." అను శ్లోకప్రకారముగ 4-వ భేదములో మనకు సప్తస్వరములును లభించి షడ్జగ్రామ మగునపుడు చలవీణయందుఁ గల తారస్థాయిలోని 5-వ శ్రుతి అవరోహణముగ ధ్రువ వీణయందు గల 1-వ శ్రుతిలో (తారషడ్జ శ్రుతిలో) నిలుచును. ఁఅదుచేత చలవీణలోని షడ్జమునకు 5-వ శ్రుతి ధ్రువవీణలోని షడ్జస్థానమును జెందు నపుడు షడ్జగ్రామ మగు నను యర్థమే గలుగుచున్నది. ఇందులో నొక యాక్షేపణముఁ గలుగును. ఎట్లనిన, షడ్జములోనుండి 1-వ గాంధారమునకు నాలుగు శ్రుతులు మాత్రమే యున్నవి; అట్లుండునపుడు పంచమస్థాన మెట్లగును; అనినచో, అందుకు సరియైన సమాధానము కలదు. ఎట్లనిన, తారషడ్జమును మేషరాశిగ స్వీకరించునపుడు అందుకు 1-వ గాంధారము సింహరాశి యగును. మేషరాశికి సింహరాశి పంచమస్థానమగునేగాని చతుర్థ స్థానము కానేరదు.

ఇప్పుడు మధ్యమగ్రామమును నిశ్చయించెడి శ్లోకపాదమును జూతము. "సోపాంత్యశ్రుతి సంస్థోస్మి న్మధ్యమగ్రామ ఇష్యతే", పైని చెప్పియున్న చలవీణయందలి తారషడ్జమము ధ్రువవీణయందుఁగల పంచమాంత్యశ్రుతినిఁ (పంచమ నియతస్థానమును) జెందునపుడు (అనఁగా పంచమమునకు సమముగా షడ్జము తగ్గునపుడు) మధ్యమగ్రామ మగుచున్నది యని చెప్పియున్నాఁడు. ఈమూలమును "స్వోపాంత్య" అని దిద్దుకొని పంచమము తనయొక్క ఉపాం త్యస్థానమును జేరినపుడు మధ్యమగ్రామమగుచున్నదని వ్యాఖ్యానమును వ్రాసి యున్నాఁడు. వ్యాఖ్యానకారుఁడు పదములనుబట్టి వ్యాఖ్యానముఁ జేసినాఁడే కాని భావమును తెలిసి వ్యాఖ్యానమును వ్రాయలేదని తెలియుచున్నది.

పైని చెప్పిన గ్రామరహస్యమును జూపెడి పథకముల ప్రక్కపుట యందు జూడుఁడు :

A. గ్రామరహస్యములను జూపెడి పథకము.

	19	20	21	22	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	2	3	4	5
ధ్రువవీణస్వరములు.	ని				స			ఽ		గ				మ				ప			ధ		ని				స				*
చలవీణభేదములు. 1								స			ఽ		గ				మ				ప			ధ		ని				*	
2							స			ఽ		గ				మ				ప			ధ		ని				*		
ఋషభలోపము. 3						స			ఽ		గ				మ				ప			ధ		ని				*			
షడ్జగ్రామము. 4	ని				గ			ఽ		గ				మ				ప			ధ		ని				స				
5							ఽ		గ				మ				ప			ధ		ని				స					
6						ఽ		గ				మ				ప			గ		ని				స						
ఋషభగ్రామము. 7					ఽ		గ				గ				ప			గ		ని				గ			ఽ				
8						గ				మ				ప			గ		ని				గ			ఽ					
గాంధారగ్రామ. 9					గ				గ							గ		ని				గ			ఽ		గ				
10								గ				గ			గ		ని				గ			ఽ		గ					
11							గ							గ		ని				గ			ఽ		గ						

A. గ్రామరాగస్వరములను దూరవిధి విధానము — (Continued).

		19	20	21	22	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	2	3	4	5
	12						మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ							
మధ్యమగ్రామ.	13					మ				ప			ధ		ని				గ			రి		గ				మ				
	14								ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				
	15							ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ					
	16						ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ						
పంచమగ్రామ.	17					ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప				
	18							ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప					
	19						ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప						
దైవతగ్రామ.	20					ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ				
	21						ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ					
నిషాదగ్రామ.	22					ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				
	23								స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని					

B. గ్రామభేదములో చలవీణయందు స్వరస్థానభేదములను జూపెడి పథకము.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	
ధ్రువవీణ.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
4-వ భేదము. చలవీణ.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
7-వ భేదము.	రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి	ఋషభ గ్రామము.
9-వ భేదము.	గ				మ				ప			ధ		ని				స			రి		గ	గాంధార గ్రామము.
13-వ భేదము.	మ				ప			గ		ని				స			రి		గ				మ	మధ్యమ గ్రామము.
17-వ భేదము.	ప			ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప	పంచమ గ్రామము.
20-వ భేదము.	ధ		ని				స			రి		గ				మ				ప			ధ	దైవత గ్రామము.
22-వ భేదము.	ని				స			రి		గ				మ				స			ధ		ని	నిషాద గ్రామము.
26-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మంద్రషడ్జ గ్రామము.

C. గ్రామభేదములో చలపీణయందు స్వరస్థానములను షడ్జాదిగఁ జూపెడి పథకము.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	1	
4-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యషడ్జ గ్రామము.
7-వ భేదము.	స		రి				గ				మ			ప		ధ				ని			స	ఋషభ గ్రామము.
9-వ భేదము.	స				రి				గ			మ		ప				ధ			ని		స	గాంధార గ్రామము.
13-వ భేదము.	స				రి			గ		మ				ప			ధ		ని				స	మధ్యమ గ్రామము.
17-వ భేదము.	స			రి		గ				మ			ప		ధ				ని				స	పంచమ గ్రామము.
20-వ భేదము.	స		రి				గ			మ		ప				ధ				ని			స	ధైవత గ్రామము.
22-వ భేదము.	స				రి			గ		మ				ప				ధ			ని		స	నిషాద గ్రామము.
26-వ భేదము.	స			రి		గ				మ				ప			ధ		ని				స	మంద్రషడ్జ గ్రామము.

పైని గనఁబఱచియుండు మూఁడు పథకములనుఁ జూడుఁడు. అందులో మొదటి పథకము గ్రామభేదముఁ జేయుటకైన సులభమైన మార్గమును జూపునది. ఈ పథకములో చలవీణయొక్క 4-వ భేదములో షడ్జగ్రామమును, 7-వ భేదములో ఋషభగ్రామమును, 9-వ భేదములో గాంధారగ్రామమును, 13-వ భేదములో మధ్యమ గ్రామమును, 17-వ భేదములో పంచమ గ్రామమును, 20-వ భేదములో ధైవత గ్రామమును, 22-వ భేదములో నిషాద గ్రామమును, వరుసగా లభ్యమగుచున్నవి. ఈ సప్తగ్రామములును వరుసగా ధ్రువవీణ, షడ్జగ్రామముతో, రెండవ పథకములో వ్రాయఁబడి యున్నవి. మూఁడవ పథకములో నీ సప్తగ్రామములును షడ్జాదిగ వ్రాయఁబడెను.

ఉ. రెండవ పథకములో మధ్యమ గ్రామములో "మ ప ధ ని స రి గ మ" అను స్వరములున్న స్థానములలోనే 3-వ పథకములో, ఆ మధ్యమ గ్రామ మాధార మధ్యమమును షడ్జముగఁ జేసికొని, "స రి గ మ ప ధ ని స" అని వ్రాయఁబడెను. ఈ మూఁడవ చక్రమును పరిశీలించు నపుడు షడ్జమధ్యమ నిషాదగ్రామములు మాత్రమే గానయోగ్యంబైనవని యందఱికిని స్పష్టముగఁ దెలియవచ్చును.

మనకు షడ్జగ్రామములో శుద్ధసప్తకములు లభ్యమయ్యెను. మధ్యమ గ్రామములో చతుశ్రుతిఋషభ, అంతరగాంధారములు లభ్యమయ్యెను. నిషాదగ్రామములో చతుశ్రుతిధైవత, కాకలీనిషాదములు లభ్యమయ్యెను. ఇట్లు గలుగు మూఁడు గ్రామములు తప్ప తక్కిన గ్రామము లన్నియును గానయోగ్యంబులు కానేరవు. అందుచేతనే వానిని గ్రంథకర్త చెప్పలేదు.

షడ్జమధ్యమ గ్రామములను మాత్రముఁ జెప్పియున్నవాఁడు, ఈ రెండు గ్రామములకన్న చక్కనిదియును, పద్ద స్వరములను బడసినదియు నైన నిషాదగ్రామమును చెప్పక వదలినందుకు కారణమేమి యనినచో, గ్రామ భేదము శుద్ధ వికృత స్వరములకై చేసిన ప్రయత్నమేకాని మఱేమియుఁ గాదు. షడ్జగ్రామములో శుద్ధసప్తకములు లభ్యమయ్యెను. మధ్యమ గ్రామ ములో వికృతస్వరములను కనిపెట్టుటకైన త్రోవలన్నియును గ్రంథకర్తకు లభించెను. అందుచేత తదితర గ్రామములను గ్రంథకర్త పాటింపలేదు.

మధ్యమ గ్రామములో నన్ని వికృతస్వరములను కనిపెట్టు విధ మెద్ది యనిన, గ్రంథకర్త మధ్యమగ్రామమును చేసినపుడే షడ్జమునకు 8-వ శ్రుతిలో

అంతరగాంధారము పలుకుచున్నదని గ్రహించినాఁడు. (షడ్జములోనే అంతరగాంధార పంచమ తారషడ్జములు స్వకీయముగఁ బలుకు నను విషయ మిదివఱకే చెప్పఁబడెను). షడ్జమునకు 5-వ శ్రుతిలో చతుశ్రుతి ఋషభము పలికి, "స రి గ మ" అని శ్రావ్యమైన యొక ఛాయను గలుగఁ జేసెను. అందుచేత నీ ఋషభ గాంధారములకు పరస్పరము సంవాదులైన చతుశ్రుతిధైవత కాకలీనిషాదములు గానయోగ్యంబులైన స్వరములని గుణించుట కేదియును శ్రమములేదు. ఇదివఱకును గానయోగ్యంబులైన 11-స్వరములు 1-స్థాయిలో మనకు లభ్యమయ్యెను. ఇవిగాక మఱియొక స్వరమును మనకు లభించినయెడల స్థాయి సంపూర్తియగుచున్నది. ఈ కడపటి ప్రయత్నము నెచ్చట చేయవలయు ననినచో మధ్యమ పంచమ స్వరములకు మధ్యలో మాత్ర మీ ప్రయత్నము చేయఁదగినది. షడ్జమునకుఁ గల 4-శ్రుతులకు మధ్యలో కాకలీనిషాదమును, మధ్యమమునకు గల 4-శ్రుతులకు మధ్యలో అంతరగాంధారమును చాలయైకమత్యము గల స్వరములుగ నున్నవి. అట్లే పంచమమునకు గల 4 శ్రుతులకు మధ్యలో నొక స్వరము నుంచునపుడు ఆస్వర మైకమత్యముఁ గలదిగ నుండుటకు నెంతయు సందేహము లేదు. అందుచేత ప్రతిమధ్యమము కడపటి ప్రయత్నములో లభించిన స్వరము. మేళకర్తరాగములను కల్పనము చేసినవాఁ డీ రహస్యము నెఱిఁగి శుద్ధమధ్యమ రాగములు 36 అనియును, ప్రతిమధ్యమ రాగములు 36 అనియును విభజించి యున్నాఁడు.

పైనిచెప్పిన కారణములచే మధ్యమగ్రామములోనే మనకు వికృత స్వరము లన్నియును లభ్యమయ్యెను.

గానములో 1/2 స్వరములకన్న 3/4 స్వరములు గానయోగ్యం బైనయవి. ఇందుకన్న పూర్ణస్వరములు శ్రావ్యమైనయవి. ఈ కారణముచేత శుద్ధగాంధార శుద్ధనిషాదములను వాడునపుడు వాని కొక్కొక్క శ్రుతుల నిచ్చి సాధారణ గాంధార కైశికినిషాదములుగ వాడియున్నారని తెలియుచున్నది. ఈ తీరుననే గానకాలమునందు రంజనమును గలిగించుటకై సమయోచితముగ స్వరములకు పూర్వోత్తరములయం దొక శ్రుతిని దగ్గించియైనను నెక్కించియైనను పాడుట వాడుకగ నుండెనని తెలియుచున్నది. ఇదియే ప్రాజ్ఞాభిప్రాయము.

(సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని, పుట 26 & 27 జూడుఁడు.)

"అంతరగాంధార కాకలీనిషాద నిరూపణము.

ప్రాచీన పద్ధతిలో శార్ఙ్గదేవుని మతమున జెప్పిన శ్రుతి పథకమందు 14 స్థానములలో 19 శుద్ధ వికృతి స్వరములు గలిగినవి యనుటనుఁ గానవచ్చును. శార్ఙ్గదేవుని కాలమందే మధ్యమముయొక్క రెండవశ్రుతిని పొందిన అంతరగాంధారమును, షడ్జముయొక్క రెండవశ్రుతిని పొందిన కాకలీనిషాదమును అల్పప్రయోగములు గలవి యని సంగీతరత్నాకరమందు జెప్పఁబడియున్నది. ఇటులనే రామామాత్యులును జెప్పియున్నారు. శార్ఙ్గదేవునికి వెనుకటివారును వెంకటమఖికి ముందటివారునైన రామామాత్యుల కాలమునకు మునుపే మధ్యమ షడ్జముల రెండవశ్రుతులను పొందిన అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములు వాడుకలోనుండి తొలఁగినవనియు, పిమ్మట నవి (అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములు) మధ్యమ షడ్జముల మూఁడవ శ్రుతిస్థానములను పొందినవి యనియు, రామామాత్యులు వీణలో పండ్రెండు స్థానములను జెప్పుటవల్లను, చ్యుతమధ్యము గాంధారమని అంతరగాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జ నిషాదమని కాకలీనిషాదమునకును పేరు పెట్టియుండుటవల్లను స్పష్టమగును.

శ్లో॥ చ్యుత మధ్యమ గాంధార చ్యుత షడ్జ నిషాదకౌ ।
క్రమాదంతర కాకల్యౌ స్థానే శ్రుతినిధిం విదుః ॥ [స్వర మేళకళానిధి]

రామామాత్యులకు వెనుకటివారైన వెంకటమఖి, చ్యుతమధ్యము గాంధారమని అంతరగాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జ నిషాదమని కాకలీనిషాదమునకును పేర్లఁబడుచు వచ్చిన నామములు తన కాలమునకుమునుపే లేకుండినందువలన చ్యుతమధ్యము గాంధారము, చ్యుతషడ్జ నిషాదము అని చెప్పనోపక మధ్యము షడ్జముల మూఁడవ శ్రుతులందు గాంధార నిషాదములు ధ్వనించుటచేత అంతరగాంధారము కాకలీనిషాదము అను నామములనే నిర్ణయించినట్లుగా తెలియవచ్చుచున్నవి. అటు నీ యీ కాలమునను వాడుకఁగా వచ్చుచున్నవి.

14 పంచశ్రుతి ఋషభ ధైవత నిరూపణము.

పూర్వకాలములో పంచశ్రుతి ఋషభమనియు పంచశ్రుతి ధైవతము అనియు జెప్పఁబడిన రెండు స్వరములను ఈ కాలమున "చతుశ్రుతి ఋషభము" అని యు, "చతుశ్రుతి ధైవతము" అనియుఁ జెప్పుచున్నారు. వానికి ఆ నామములు [చతుశ్రుతి ఋషభ చతుశ్రుతి ధైవతములు] ఆదికాలములో నేర్పడి పిమ్మట తొలఁగిపోయిన విధమును ఇచట కొంత వివరింతము. పూర్వకాలములో శార్ఙ్గదేవుని మతమందు షడ్జము రెండ నియత శ్రుతిని విడిచి తన మూఁడవ శ్రుతి స్థానమందు చ్యుతషడ్జమైనప్పుడు శుద్ధఋషభము తన నియత శ్రుతియందే యుండుకొని తన మూఁడు శ్రుతులలో షడ్జముయొక్క నాలుగవ శ్రుతియైన యొక శ్రుతిని జెంది చతుశ్రుతి ఋషభము అను వికారమును, పంచమము తన నియత శ్రుతిని విడిచి తన మూఁడవ శ్రుతి స్థానమందు చ్యుతపంచమమైనప్పుడు శుద్ధ

ధైవతము తన నియత శ్రుతియందే యుండి తన మూఁడు శ్రుతులతో పంచమముయొక్క నాలుగవ శ్రుతియైన యొక శ్రుతిని జెంది చతుశ్రుతి ధైవతము అను వికారమును పొంది నది. అవి బొత్తిగా తొలగిన వెనుక ఋషభము తన స్థానమును విడిచి తనకు పైనిగల శుద్ధగాంధారస్థానమును ఆశ్రయించి తన మూఁడు శ్రుతులతో ఆ శుద్ధగాంధారముయొక్క రెండు శ్రుతులను జెంది "పంచశ్రుతి ఋషభము" అను నామమును, ధైవతము తన స్థానమును విడిచి తనకు పైనిగల శుద్ధనిషాద స్థానమును నాశ్రయించి తన మూఁడు శ్రుతులతో ఆ శుద్ధనిషాదముయొక్క రెండు శ్రుతులఁ జేర్చుకొని, "పంచశ్రుతి ధైవతము" అను నామమును జెందినవి. ఇటులనే రామామాత్యులును,

"శ్లో॥ లక్ష్యేతు కుత్ర చిచ్ఛుద్ధ గాంధార స్థానమాశ్రయన్ ।
ఋషభః కీర్త్యతే స్మాభిః పంచశ్రుత్యృషభాహ్వయ ।
శుద్ధేనిషాదే నామాన్య త్సాన్య త్పంచశ్రుతి ధైవతః" (స్వరమేళకళానిధి)

అను శ్లోకరీతిగా పంచశ్రుతి ఋషభ పంచశ్రుతి ధైవతములని తన స్వరమేళ కళానిధిలో కారణముతోఁ జెప్పియున్నారు.

14. A. వేఱొకరు స్కాందములో తృతీయాధ్యాయమున సంగ్రహచూడామణి యందు పరమశివుఁడు పార్వతికి ఉపదేశించినట్లు తెనుగున వచనరూపముగా ఎవరో వ్రాసియున్నారు. అది యెటులనిన, ఋషభము మొదలు షడ్జమువఱకు గల 12 స్థానము లలో ఒక్కొక్క స్థానమునకును రెండేసి శ్రుతులుగా శుద్ధఋషభము మొదలు వరాళి [ప్రతి] మధ్యమ స్థానమువఱకు గల 6 స్థానములకు $6 \times 2 = 12$ శ్రుతులును, శుద్ధ ధైవతము మొదలు కాకలీనిషాదమువఱకు గల 4 స్థానములకు $4 \times 2 = 8$ శ్రుతులును, పంచమ షడ్జములు రెంటికిని ఒక్కొక్క శ్రుతివంతున $1 + 1 = 2$ శ్రుతులును, అంతు 22 శ్రుతులుగా లెక్కచేసి, ఈ లెక్కప్రకారము శుద్ధగాంధార స్థానమును జెందినది చతుశ్రుతి ఋషభమనియు, శుద్ధనిషాద స్థానమును జెందినది చతుశ్రుతి ధైవతమనియు చెప్పియున్నారు. ఈ వివరమును క్రింద గనుపింపఁబడియున్న పథకమునఁ జూడుఁడు :

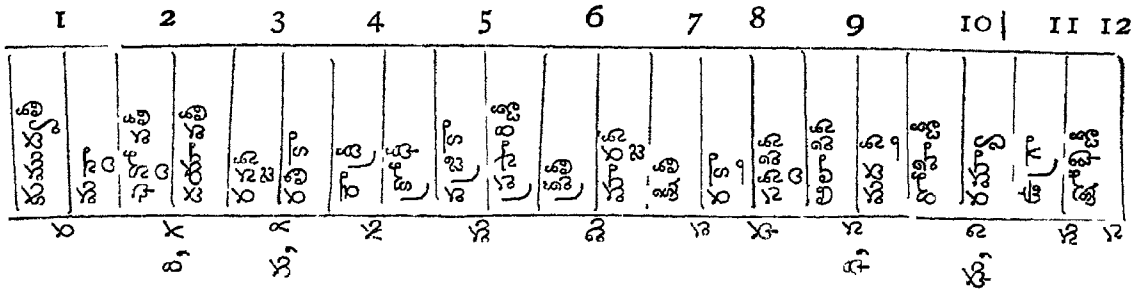

ఈ సంగ్రహచూడామణిలోఁ గల ఈ విషయములు స్కాందమున గనఁబడమిం జేసియు, ఈ మార్గము సంగీత రత్నాకరము మొదలయిన ప్రాచీన గ్రంథములలో లేనందు వలను, భరత మతంగాది మునులు ఇరువదిరెండు శ్రుతులలో ఏ యే శ్రుతులయందు ఏ యే స్వరము లుద్భవించినట్లు చెప్పియున్నారో అట్లు లేనందునను ఒక్కొక స్వరమునకును వివాదిదోషము లేర్పడుటవల్లను ఈ మతము నిజమని నమ్మదగినది కాదని యెంచుటకు సందేహమే లేదు.

పైని చెప్పఁబడియున్న అంతరగాంధార కాకలీనిషాద నిరూపణమును చదువరులు చక్కఁగా గమనించవలయును. స్వరమేళ కళానిధిలోని యంతర గాంధార కాకలీనిషాదములను బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బరామదీక్షితు లామోదించియే తన పుస్తకములో అంతరగాంధార కాకలీనిషాదములను చ్యుతమధ్యమ చ్యుతషడ్జ స్థానములలోఁ జెప్పియున్నారని స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది. 14 A. దీనిఁ జదివిచూడుఁడు. ఈ పద్ధతిని స్కాందములో నెవరో వ్రాసియున్నటులఁ జెప్పియున్నారు. ఇది సరియైన పద్ధతికాదనియును, ఇందుఁగల స్వరములన్నియును వివాదులనియును దీక్షితులుగారు చెప్పుచున్నారు. చ్యుత మధ్యమ స్థానములోను చ్యుతషడ్జ స్థానములోను దీక్షితులుగారు చెప్పియున్న అంతరగాంధార కాకలీనిషాదము లైకమత్యముగల స్వరములుగ నున్నప్పుడు స్కాందములోని పైని చెప్పియున్న పద్ధతి యెట్లు వివాదులగునో తెలియలేదు. ఇందుచేత స్కాందములోని పద్ధతిని సరియని నేను చెప్పఁబూనలేదు. దీక్షితులవారికి శ్రుతి స్వర నిరూపణ విషయములో స్వగతమైన యభిప్రాయము లేదని తెలిపింపుటకై యిచ్చట నీ విషయము లుదహరింపఁబడెను.

మూర్ఛనలు.

శ్లో॥ క్రమాత్స్వరాణాం సప్తానా మారోహణావరోహణమ్ ।
మూర్ఛనేత్యుచ్యతే గ్రామ ద్వయేతా స్సప్త సప్తచ ॥ (సం. ర.)

తా. స్వరములయొక్క ఆరోహణావరోహణములు మూర్ఛన లనబడును. అట్టి మూర్ఛనలు గ్రామమొకటికి 7 చొప్పున నున్నవి.

పైని చెప్పిన గ్రామమూర్ఛనలు షడ్జగ్రామమునకు 7 ను, * మధ్యమ గ్రామమునకు 7 ను, గాంధార గ్రామమునకు 7 ను, ఉన్నవని గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నది. షడ్జగ్రామమునకు షడ్జాదిగ 7 మూర్ఛనలను, మధ్యమ గ్రామమునకు మధ్యమాదిగ 7 మూర్ఛనలను, గాంధార గ్రామమునకు గాంధారాదిగ 7 మూర్ఛనలను గ్రంథకర్త చెప్పియున్నాఁడు. వానికి వరుసగ, ఉత్తరమంద్రాదిగాఁగల 21 పేళ్లను గ్రంథములో వ్రాసియున్నారు.

---

* "మూర్ఛనాధార భూతాస్తే షడ్జగ్రామ స్త్రిధోత్తమః", ఈ సంగీతశాస్త్రశ్లోకము వలన మధ్యమ గ్రామము 400 సంవత్సరములకు మునుపే వాడుకయందు లేదని తెలియుచున్నది. మఱియు పంచమమున కొక శ్రుతి తగ్గినచో, అది వరాళిమధ్యమ మగుచున్నదనియును, ఆ స్వరము షడ్జగ్రామముగనే యున్నదనియును, అందుచేత షడ్జగ్రామమొకటియే చాలునని యును వేంకటముఖి చెప్పియున్నాఁడు.

21 మూర్ఛనలను జూపెడి పథకము.

సంఖ్య.	మూర్ఛనల పేళ్లు.	ఉదాహరణము.	
		ఆరోహణము.	అవరోహణము.
1	ఉత్తరమంద్రము	సరిగమపథనిస	సనిథపమగరిస
2	రజనీ	రిగమపథనిసరి	రిసనిథపమగరి
3	ఉత్తరాయతము	గమపథనిసరిగ	గరిసనిథపమగ
4	శుద్ధషడ్జము	మపథనిసరిగమ	మగరిసనిథపమ
5	మత్సరికృత్	పథనిసరిగమప	పమగరిసనిథప
6	అశ్వక్రాంతము	థనిసరిగమపథ	థపమగరిసనిథ
7	హృద్గతము	నిసరిగమపథని	నిథపమగరిసని
8	సౌవీరీ	సరిగమపథనిస	సనిథపమగరిస
9	హరిణాశ్వము	రిగమపథనిసరి	రిసనిథపమగరి
10	కలోపనతము	గమపథనిసరిగ	గరిసనిథపమగ
11	షడ్జమధ్యము	మపథనిసరిగమ	మగరిసనిథపమ
12	మార్గము	పథనిసరిగమప	పమగరిసనిథప
13	పౌరవి	థనిసరిగమపథ	థపమగరిసనిథ
14	హృష్యకము	నిసరిగమపథని	నిథపమగరిసని
15	నన్దము	సరిగమపథనిస	సనిథపమగరిస
16	విలాసము	రిగమపథనిసరి	రిసనిథపమగరి
17	సుముఖి	గమపథనిసరిగ	గరిసనిథపమగ
18	చిత్రము	మపథనిసరిగమ	మగరిసనిథపమ
19	చిత్రవతీ	పథనిసరిగమప	పమగరిసనిథప
20	సుఖము	థనిసరిగమపథ	థపమగరిసనిథ
21	ఆలాపము	నిసరిగమపథని	నిథపమగరిసని

మూఁడు గ్రామములకును గల 21 మూర్ఛనలను పైని గనఁబఱచి యుండు పథకమునఁ జూడుఁడు. మొదటి 7 మూర్ఛనలు షడ్జమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును, రెండవ 7 మూర్ఛనలు గాంధారమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును, మూఁడవ 7 మూర్ఛనలు మధ్యమమును షడ్జముగ నుంచుకొనియును ప్రస్తరింపబడియున్నవి.

స్వరప్రస్తారము.

స్వరసమూహములలో స్వరములను హెచ్చు తక్కువ లేక లెక్కకు సరిగా ప్రస్తరించుట స్వరప్రస్తార మనఁబడును. ఆ ప్రస్తారము 7 భేదములగును.

సంఖ్య.	నామములు.	ప్రస్తరింపఁబడు స్వరములు.	ప్రస్తార మొత్తం	ప్రస్తరించు విధము.	ఫలము.
1	ఆర్చికము	స	1	$1 \times 1 =$	1
2	గాధికము	సరి	2	$1 \times 2 =$	2
3	సామికము	సరిగ	6	$1 \times 2 \times 3 =$	6
4	స్వరాన్తము	సరిగమ	24	$1 \times 2 \times 3 \times 4 =$	24
5	ఔడవము	సరిగమప	120	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 =$	120
6	షాడవము	సరిగమపధ	720	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 =$	720
7	సంపూర్ణము	సరిగమపధని	5040	$1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 =$	5040

వాని నామములను భేదములను ప్రస్తారసంఖ్యలను నీ దిగువఁ జూడుఁడు:

ప్రస్తారసమూహములో స్వరములు జంటగి వచ్చునపుడు మొత్తము ప్రస్తార సంఖ్యను జంట సంఖ్యలచే భాగించినచో ప్రస్తారసంఖ్య యిదియని తెలియును.

(1) ఉ. స స రి.

(a) $\frac{1 \times 2 \times 3}{1 \times 2} = 6/2 = 3$-వ భేదము లున్నవని యెఱుంగునది.

స స రి రి గ గ మ

(b) $\frac{1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7}{1 \times 2,\ 1 \times 2,\ 1 \times 2,} = 630$

వివరము.

(1) "స స రి" అను ప్రస్తారములో మూఁడు స్వరము లున్నవి. కనుక $1 \times 2 \times 3 = 6$ అను ఉత్తరము వచ్చును. ఇందులో "స స" అని షడ్జస్వరము రెండుమారు వచ్చి యున్నది. కనుక $1 \times 2 = 2$ అను ఉత్తరము వచ్చును. $6 \div 2 = 3$, కనుక "సరి" యను స్వరసమూహములలోఁ గల మొత్తప్రస్తారము మూఁడని భావము. ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

(2) ఒకే స్వరము మూఁడో లేక యధికమైన స్థానములలో వరుసగా వచ్చునపుడు ప్రస్తారసంఖ్యను కనిపెట్టుటకు విధి.

"స స స రి రి గ గ గ గ మ" ఈ ప్రస్తార చోద్యమునకు త్తరము:

$$\frac{1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 \times 8 \times 9 \times 10}{1 \times 2 \times 3,\ 1 \times 2,\ 1 \times 2 \times 3 \times 4,} = \frac{3628800}{288} = 12600$$ ప్రస్తారములు.

ఎట్లనిన, ప్రస్తరింపఁదగిన మొత్తము 10 స్వరములు. ఈ పదిస్వరములను 1 మొదలు 10 వఱకు పెంచునపుడు 3628800 వచ్చును. పైని కనఁబఱచియుండు 10 స్వరము

లలో మూఁడు షడ్జములు వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 \times 3 = 6$. రెండు ఋషభములు వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 = 2$. గాంధారములు 4 వరుసగా వచ్చియున్నవి; వానికి సంఖ్య $1 \times 2 \times 3 \times 4 = 24$. వీనికి మొత్తము సంఖ్య $6 \times 2 \times 24 = 288$. "3628800" ఈ సంఖ్యను 288-చే భాగించునపుడు 12600 ఉత్తరమువచ్చును. ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

(3) స్వరములు జంటలేక 3, 4, 5 వరుసగ రాని ప్రస్తారములలో నిన్నవ ప్రస్తార మిదియని తెలిసికొనుటకు విధి.

ప్రస్తారముయొక్క మొదటి స్వరమునకు ప్రక్కను వచ్చెడి స్వరములను వరుసగా 1 మొదలుగా నెంచి పైని చెప్పిన తీరుననే పెంచవలయును.

తరువాత పెంచఁబడు స్వరమునకు క్రింద నెన్ని స్వరములు వరుసగా రావచ్చునో యీ సంఖ్యవల్ల పైని పెంచిన మొత్తమును పెంచవలయును.

ఇట్లన్ని స్వరములను వేఱువేఱుగ పెంచవలయును. ఇట్లు వచ్చెడి సంఖ్యలతో, (1) అను సంఖ్యను జేర్చి కూర్చినచో ప్రస్తారసంఖ్య యగును.

"మరిగస" అను ప్రస్తారములో

మధ్యమమునకు వెనుక మూఁడుస్వరము లున్నవి. కనుక $1 \times 2 \times 3 = 6$; మధ్యమమునకు వెనుక నుండు స్వరములు వరుసగ "సరిగ" యనునపుడు మధ్యమమునకు తగ్గినవియే. కనుక మధ్యమమునకు వెనుకనుండు 3 స్వరములును, మధ్యమమునకు క్రింది స్వరములే యగును.

పైని వచ్చియున్న 6-వ సంఖ్యను 3-వ సంఖ్యతో పెంచునపుడు "$6 = 3 = 18$" అగును. ఇట్లన్నియును జేయుఁడు.

1 2 3 4
"మ రి గ స"

(1) $1 \times 2 \times 3, \times 3 = 18$
(2) $1 \times 2 \times, \times 1 = 2$
(3) $1, \quad , \times 1 = 1$
(4) $0, \quad + 0 = 0$

21

1 సంఖ్యను గూర్చునపుడు 1

22 ఉత్తరము.

స్వరాంత ప్రస్తారములో "మరిగస" యనునది 22-వ ప్రస్తారమగును.

ఇట్లే, "సమనిధస"

స	$1 \times 2 \times 3 \times 4,$	$\times 0 = 24$
మ	$1 \times 2 \times 3,$	$\times 1 = 6$
ని	$1 \times 2,$	$\times 2 = 4$
ధ	$1,$	$\times 1 = 1$
స	0	$\times 0 = 0$

$35 + 1 = 36$ ఉత్తరము.

ఇట్లన్నియు నూహ్యంబులు.

స్వరప్రస్తారములను తెలిసికొనుటకును, నష్టోద్దిష్టములను కనిపెట్టుటకును పైని చూపిన ప్రకారముగ సులభమైన గణిత శాస్త్రపు త్రోవలుండునపుడు, అనవసరముగ ప్రస్తారములను వరుసగా వ్రాసి గ్రంథవిస్తారము జేయుటవల్ల ఫలమేదియు లేదు. కనుక ప్రస్తారక్రమములను వ్రాయలేదు.

అలంకారము :—శ్లో॥ విశిష్టవర్ణ సంబర్భ మలంకారం ప్రచక్షతే ।
తత్రభేదా బహువిధా స్తత్ర స్థాయిగతాస్త్రయః ॥ (సం.ర.)

పై శ్లోకమువలన వర్ణము ననుసరించి క్రమముగఁ జేర్చఁబడు స్వరములలంకారమనియును, అవి యనేకవిధము లనియును చెప్పియున్నాఁడు. అలంకారములేని గీతము ప్రయోజనము లేదని భరతుఁడు చెప్పియున్నాఁడు.

"శశినారహితేన నిశా విజలేవనదీ లతా విభాత్యేవ ।
అవిభూషితేవ కాంతా గీతి రలంకారహీనాస్యాత్ ॥ (సం.ర.)

రత్నాకరములో స్థాయిగతాలంకారము, ఆరోహ్యలంకారము, అవరోహ్యలంకారము, సంచార్యలంకారము, సప్తాలంకారము మను ఏ అలంకార పద్ధతులును, వానికి లక్షణములును జెప్పఁబడియున్నవి. చతుర్దండిప్రకాశికలో సప్తతాళమునకు సప్తాలంకారములను ఝంపటాలంకార మను ఆది తాళాలంకారముతో చేర్చి 8 అలంకారములు జెప్పఁబడియున్నవి. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచ్చట వానికి నుదాహరణములను వ్రాయలేదు.

తానము :—శుద్ధతానమనియును, కూటతానమనియును రెండు విధము లగుచున్నది. ఒక రాగమును మాత్రము ప్రకాశించునట్లుచేయుట శుద్ధతాన మనఁబడును. ఉ. శంకరాభరణము.

రెండు రాగకళలనో లేక యధికమైన వేఱు రాగకళలనో స్ఫురింపఁ జేయు తానము కూటతాన మనఁబడును. ఉ. కాంభోజి-ఝంఝూటి మొదలైనయవి.

వర్ణము:—వర్ణ మనునది గానక్రియ. అది నాలుగు విధములు. వానికి వరుసగ స్థాయి, ఆరోహి, అవరోహి, సంచారి యని పేళ్లు.

ప్రారంభించిన స్వరములలోనే వచ్చి నిలిచెడి క్రియ "స్థాయి" వర్ణ మగును. ఉదాహరణము. స స స. Etc.

ప్రారంభించిన స్వరమునుండి క్రమముగఁ బైని జెల్లు క్రియ "ఆరోహి" యగును. ఉ. సరిగమప, రిగమపధా, Etc.

అట్లే క్రిందికి దిగెడు క్రియ "అవరోహి" యగును.

ఉ. సనిధపమ – నిధపమ, Etc.

పైని చెప్పిన క్రియలకు సంకరము జేరినది, "సంచారి" యనంబడును.

సంగీతరత్నాకరగత జాత్యాది విమర్శన పథకము.

సంఖ్య.	జాతి నామములు.	అంశ స్వరములు.	న్యాస స్వరములు.	అపన్యాస స్వరములు.	మూర్ఛనలు.	షాడవ స్వరములు.	షాడవ స్వరములు.	షడ్జము.
1	షాడ్జీ	సగమపధ	స	గమ	ఉత్తరాయతా	ని	ం	
2	ఆర్షభీ	రిధని	రి	రిధనీ	శుద్ధషడ్జా	స	సప	
3	గాన్ధారీ	సగమపని	గ	సప	పౌరవి	రి	రిధ	
4	మధ్యమా	సరిమపధ	మ	సరిమపధ	కలోపనతా	గ	గని	
5	పంచమీ	రిప	ప	రిపని	కలోపనతా	గ	గని	
6	ధైవతీ	రిధ	ధ	రిమధ	అభిరుద్గతా	ప	సప	
7	నైషాదీ	సగని	ని	సగని	అభిరుద్గతా	ప	సప	
8	షడ్జకైశికీ	సగప	గ	ససని	..	ం	ం	
9	షడ్జోదీచ్యవా	సమధని	మ	సధ	అశ్వక్రాన్తా	రి	రిధ	
10	షడ్జమధ్యమా	సరిగమపధని	సమ	సరిగమపధని	మత్సరికృతా	ని	గని	
11	గాంధారోదీచ్యవా	సప	మ	సధ	పౌరవి	రి	ం	
12	రక్తగాంధారీ	సగమపని	గ	గ	కలోపనతా	రి	రిధ	
13	కైశికీ	సగమపధని	గపని	సగమపధని	హరిణాశ్వా	రి	రిధ	
14	మధ్యమోదీచ్యవా	ప	మ	సధ	సౌవీరీ	ం	ం	
15	కార్మారవి	రిపధని	ప	రిపధని	శుద్ధమధ్యా	ం	ం	
16	గాంధారపంచమీ	ప	గ	రిప	హరిణాశ్వా	ం	ం	
17	ఆంధ్రీ	రిగపనీ	గ	రిగపని	సౌవీరీ	స	ం	
18	కాళింగీ	ప	గ	మప	హరిణాశ్వా	స	ం	

*జాతులకును గ్రహాదిగా గల 13 భేదము లున్నవి. వానిని, సం. ర. స్వర ప్రకరణములో జూడుఁడు.

గ మ క ము లు.

సంగీతరత్నాకరములో ప్రకీర్ణకాధ్యాయములో గమకములను జెప్పి యున్నాఁడు. వానిలోఁ గొన్నిటి నీ దిగువ వివరింతము.

శ్లో॥ స్వరస్యకంపోగమకః శ్రోతృచిత్తసుఖావహః ।
తస్యభేదాస్తుతిరిపః స్ఫురితః కంపితస్తథా ॥

లీన ఆందోలిత వలీ స్త్రిభిన్నకురులాహతాః ।
ఉల్లాసితః ప్లావితశ్చ గుంఫితో ముద్రిత స్తథా ।
నామితో మిశ్రితః పంచ దశేతి పరికీర్తితః ॥ (సం. రత్నా.)

స్వరముయొక్క కదలింపు గమక మనఁబడును. ఆ గమకము శ్రోత్ర మునకును చిత్తమునకును సుఖము నిచ్చునట్టిదై యుండవలయును. అవి 15 విధములు. వానిపేళ్లును వాని నుపయోగించు విధములును నీదిగువ జూడుఁడు.

(1) తిరిపము : ఒక స్వరములో నిలిచి, ఆ స్వరము నదిమి దాని డాసిన మఱియొక స్వరకళనుఁ బలికించుట.

(2) కంపితము : ఒక స్వరములో నిలిచి దానిని కదలించుట. అట్లు కదలించునపుడు దానికి డాసిన స్వరచ్ఛాయ రాకుండ నుండవలయును.

(3) స్ఫురితము: ఒక స్వరమును జంటగ పలికించునపు డా స్వరమునకు దిగువనుండు స్వరమును సూక్ష్మముగ మధ్యలో పలుకునటులఁ జేయుట. ఉ॥ "స స" అను జంటస్వరమును "స ని స" అని నిషాదము సూక్ష్మముగ పలుకునటులఁ జేయుట. ఇట్టి ప్రయోగముల నుపయోగించునపుడు ప్రయోగిం పఁబడు స్వరములకు క్రిందిస్వరమునఁ నుండియే ప్రయత్నము చేయవలయును.

(4) లీనము : ఒక స్వరమునందు నిలిచి దానికి డాసిన స్వరములో నాదమును లయింపఁజేయుట. ఉ. "సా ; ; రి. "

(5) ఆన్దోలితము: ఒక స్వరములోనే 4 లేక 5 అక్షరకాలములు నిలిచి తిన్నగ నా స్వరము నూఁగించి దానికి డాసిన స్వరచ్ఛాయను సూక్ష్మముగ పలికించుట.

(6) వలీ : ఒక స్వరమున నుండి తంత్రినీడ్చి దానికి డాసిన స్వరకళను పలికించుట.

(7) త్రిభిన్నము : "త్రిభిన్నస్తు త్రిషుస్థానే ష్వావిశ్రాంత ఘనస్వరః". ఏకకాలమున మూఁడు తంత్రులపై వ్రేలినిడి మీటి, మూఁడు స్వరములును బలుకునటులఁ జేయుట. ఈ ప్రయోగమును వీణలో సాధారణముగఁ జేయు చున్నారు.

(8) కురుళము : ఒక స్వరస్థానములోనుండి డాసిన మఱియొక స్వర చ్ఛాయను బిగితో పలికించు నొరయిక కురుళ మనఁబడును.

ఉ. "నీధాపామా" యనుటకు "నీ, స ధా, ని పా, ధ మా" యని పలికించుట. (ఒక స్వరముననుండి దానికి డాసిన రెండు మూఁడు స్వరముల

నేకకాలమున నొకే యొదిగింపుచే పలుకునటుల చేయుటయును కురుళ మనఁబడును.)

(9) ఆహతము :—(దీనిని రవజాతి యని చెప్పుదురు) ఏదైన నొక స్వరమును పలికించుకొని మఱియొక స్వరమునకు దిగునపుడు డాసిన స్వర చ్ఛాయను సూక్ష్మముగ పలికించుకొని దిగుట.

ఉ. "గరి" అని దిగునపుడు "గగరి" అని మఱియొక గాంధార మును సూక్ష్మముగఁ బలికించుకొని దిగుట.

(10) ఉల్లసితము:—ఇదియే జారు యనునది. ఇందులో ఎక్కుజారు, డిగుజారు అని రెండువిధము లున్నవి. ఒక స్వరముననుండి దానికి పైనుండు మఱియొక స్వరమున కేఁగునపుడు మధ్యలోనుండు స్వరములమీఁద వ్రేలిని రాచుకొని పోవుట. "పసా" అనునపుడు "పధనిసా" అని ధైవత నిషాదము లతిసూక్ష్మముగ నుండునటుల పలికించుట నెక్కుజా రనఁబడును. ఇట్లే యవరోహణముగ వచ్చుట డిగుజారు అనఁబడును.

(11) ప్లావితము :—ఒక స్వరమునందే కొన్ని మాత్రలకాలము తేలియుండి దానికి డాసిన స్వరకళను రప్పించుట. (12 అక్షరములకాలము తేలియుండవలయు ననునది గ్రంథాంతరగతాభిప్రాయము.)

(12) గుంఫితము :—ఇందుకు గ్రంథాంతరములో హుంఫితమనియు నొక పేరు గనఁబడుచున్నది. దీనిని గుంఫిత మని సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శి నిలో వ్రాసియున్నారు. ఇది ఫభయో రభేదత్వమని తెలియుచున్నది. ఆరో హణావరోహణములయందు "హుంంంం" అని శబ్దించునటుల నాదమును బుట్టించుట గుంఫిత మనఁబడును.

(13) ముద్రితము :—నోటిని మూసికొని పాడునపుడు గలుగు గమకమునకు ముద్రిత మని పేరు.

(14) నామితము :—నాదమును తగ్గించు సూక్ష్మధ్వనితో పాడు నపుడు గలుగు స్వరముల కడలింపు నామిత మనఁబడును.

(15) మిశ్రితము :—పైని కనఁబఱచియుండు గమకములు రెండు మూఁడు చేరి పలుకుట మిశ్రిత మనఁబడును.

పైని చెప్పఁబడిన 15 గమకములకును నిశ్శంకుఁడు సంగీతరత్నాకర ములో మాత్రాకాలములను చెప్పియున్నాఁడు. మఱియు, "ఏతేషాం మిశ్రణా

న్మిశ్ర స్తస్యాస్యుః ర్భ్యారయోభిధాః'' అని పైని చెప్పియున్న గమకము నొకటితో నొకటి చేరి మిశ్రగమకము లగుచున్నదనియును, అవి యనేక మనియును జెప్పియున్నాఁడు. ''తాసాంతు స్థాయవాగేషు వివృతి స్సంవిధా స్వతే॥'' అని యీ గమకములు స్థాయవాగములో నుపయోగింపఁబడుచున్న వనియును చెప్పియున్నాఁడు. స్థాయ మను శబ్దమునకు రాగావయవమని యర్థము ; వాగ మను శబ్దమునకు గమకము అని యర్థము. స్థాయవాగ మనఁగా గమకముల నవయవముగఁ బడసిన రాగమని తాత్పర్యము. నిశ్శం కుఁడు రత్నాకరములో 96 స్థాయములను, రాగావయవములను వానికి సంకీర్ణాసంకీర్ణ లక్షణములను జెప్పియున్నాఁడు. వానిని రత్నాకరము ప్రకీర్ణ కాధ్యాయములోఁ జూడుఁడు.

ప్రకృతపు గ్రంథగత దశవిధ గమకములు.

శ్లో॥ ఆరోహశ్చావరోహశ్చ ధాలు స్స్ఫురితకంపితాః ।
ఆహతః ప్రత్యాహతశ్చ త్రిపుచ్ఛాందోళ మూర్ఛనాః ॥

ఆరోహణము, అవరోహణము, ధాలు, స్ఫురితము, కంపితము, ఆహతము, ప్రత్యాహతము, త్రిపుచ్ఛము, ఆందోళనము, మూర్ఛన యని పది గమకములను, ఇప్పటి గ్రంథములలో గ్రంథకర్తలు వ్రాసియున్నారు. ఇందు ఆరోహణావరోహణముల మూర్ఛన గమకములు కానేరవు. ఈ మూఁడును మధ్యకాల త్రికాల శైలిలోనే మిక్కుటముగ వాడఁబడు చున్నవి ; కనుక, వీనికి కంపము కలుగుట లేదు. పైనిచెప్పిన దశవిధ గమక ములు ప్రాచీనగ్రంథగతపద్ధతికాదు. ప్రాచీనగమకములలోఁ గొన్నిఁటినిఁ జేర్చి యీ దశవిధ గమకముల నెవరో కల్పించియున్నా రనియే చెప్పఁదగినదిగా నున్నది. మఱియు, నీ దశవిధ గమకములవల్ల రాగములను సంపూర్ణముగ పోషించుట సాధ్యముకాదు. నిశ్శంకుఁడు చెప్పిన తీరున గమకము లనేకము లుగ నుండినఁగాని రాగస్ఫూర్తి కలుగదని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. రాగములను పాడునపు డందు వచ్చెడి గమక సంయుక్తమైన కళ లిన్నియని లెక్కఁజేయుటకు సాధ్యములేక యుండుటయే యిందులకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణ మగును.

రా గ ము.

శ్లో॥ యో సౌ ధ్వని విశేషస్తు స్వరవర్ణ విభూషితః ।
రఞ్జకోజన చిత్తానాం సరాగః కథితో బుధైః ॥

తా. స్వరవర్ణములచే నలంకరింపఁబడినదియును, వినువారి మనస్సునకు రంజకమును కలిగించునదియు నైన ధ్వనివిశేషము రాగ మనఁబడును.

శ్లో॥ గ్రహాంశ మంద్రతారాణాం న్యాసాపన్యాసయో స్తథా
అల్పత్వస్య బహుత్వస్య షాడవౌడువయోరపి ।
అభివ్యక్తిర్యత్ర దృష్టా సరాగాలాప ఉచ్యతే ॥

(సంగీత రత్నాకరము, రాగవివేకాధ్యాయము.)

శ్లో॥ గ్రహాం శతారమన్దాశ్చ న్యాసాపన్యాసకౌతథా ।
అపి సన్యాస విన్యాసౌ బహుత్వంచాల్పతా తతః ॥
ఏతాన్యన్తరమార్గేణ సహలక్ష్మాణిజాతిషు ।
షాడవౌడువితే క్వాపీ త్యేవమాహు స్త్రయోదశ ॥

(సంగీత రత్నాకరము, స్వరాధ్యాయము 7-వ ప్రకరణము.)

పైని చెప్పియున్న శ్లోకములచే గ్రహాంశన్యాసాది లక్షణములను రత్నాకరకారుఁడు రెండుతావులలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. జాతులను గుఱించిన పట్టికను ఈ గ్రంథముయొక్క 79-వ పుటలో జూడుఁడు. పైని చెప్పిన గ్రహాంశన్యాసాది లక్షణములను గ్రంథకర్త జాతిప్రకరణములోనే చెప్పియున్నాఁడు. రాగాధ్యాయములోను మఱియొకమాఱు జెప్పియున్నాఁడు. అందుచేత గ్రహాంశాది లక్షణములు జాతులకును రాగములకునుఁ గలదని తెలియుచున్నది. రత్నాకర గ్రంథగత రాగములన్నిఁటికిని జాతులే యాధారముగ నున్నవి. జాతులలోని రహస్యములను తెలిసికొనుటకుమునుపు రాగములను పాడుట సాధ్యముకాదు. జాతులలోని విషయము లివి యని తెలిసికొనుటకు సాధ్యములేక యున్నవి. ఎందుచేతననఁగా, గ్రంథకర్తయొక్క శుద్ధ వికృత స్వరనిరూపణములు షడ్జపంచమ భావమునకు సరిగా నుండలేదు. స్వరములను ముందువెనుకగఁ జేసి వానిపై జాతినిర్ణయమును చెప్పియున్నాఁడు. ఆ జాతులమీఁద రాగములను జెప్పియున్నాఁడు. అందుచేత జాత్యానుసారముగ రాగమును లెక్కచేయునపుడు ప్రకృతపు వాడుకకు నెదియును సరిగా నుండలేదు.

ఇచ్చట నొక విషయమును మన మిత్రులకుఁ దెలుపుట యవశ్యకమని యెంచెదను. 1916-వ సంవత్సరము మార్చినెలలో గూడిన బరోడా సంగీత

సభలో (All-India Music Conference) మిస్టరు దేవాలుగారును, మిస్టరు క్లైమెన్సు (I C. S) దొరవారును ద్వావింశతి హార్మోనియమని యొక హార్మోనియమును సిద్ధపఱచి నా యార్మోనియములో సంగీతరత్నాకరములోని రాగము లన్నియును వాయించవచ్చునని చెప్పి సదరు హార్మోనియమును కాన్ఫరన్సులో నిదర్శనము చూపుటకై తెచ్చిరి. ఆ హార్మోనియము ద్వావింశతి శ్రుతుల పద్ధతి కాదనియును, అందు రత్నాకర రాగములను వాయించుట పట్టి స్వప్నావస్థయగుననియును, ఋజువుజేయఁబడెను. రత్నాకరములోని జాతులను కనిపెట్టుట యసాధ్యము కాదని మిస్టరు క్లైమెన్సుగారును, మిస్టరు దేవాలుగారును జెప్పినారు. రత్నాకరములోని శ్రుతు లివియనియును శుద్ధ వికృత స్వరము లివియనియును తెలిసికొనలేక యుండునపుడు వానిమీఁద నేర్పఱుపఁబడిన జాతులను తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించుట నెంతయు నుచితము కాదనియును, రత్నాకర రాగములను వాయించుట సాధ్యముకాదనియును మిస్టరు భాత్కండె (Mr. V N. Bhatkande) గారును నేనును నిరూపించితిమి. మా యభిప్రాయమును సభ్యు లంగీకరించిరి. మిస్టరు క్లైమెన్సుగారును మిస్టరు దేవాలుగారును సోమనాథుని శుద్ధస్వరములు కాఫిస్వరము లనియును, అది యార్షభిజాతి యనియును చెప్పినారు. మఱియు, రత్నాకర శుద్ధస్వరములకు సోమనాథుని శుద్ధస్వరపద్ధతి సరిగా నుండలేదనియు చెప్పినారు. ఇట్లు వీరుచెప్పిన పద్ధతి సరికాదని ఋజువు చేయఁబడెను. మిస్టరు దేవాలును, మిస్టరు క్లైమెన్సుగారును, రత్నాకరము లోని జాతు లివియని చక్కఁగ నెఱుఁగక రాగములను నిర్ణయము చేయ నారంభించినందువలన వారి కిట్టి తప్పులు శుద్ధస్వరములోనే గలిగెను. సంగీతరత్నాకరములోని జాతు లెంతయును వ్యక్తముగ లేవు. అందుచేత రత్నాకరములోని రాగములు వాఁడుకలోనుండి తొలఁగిపోయెను.

(1) గ్రహము :—గ్రహస్వర మని తాత్పర్యము. రాగములకో, లేక సంగతులకో ప్రారంభస్థానమై యున్న స్వరము గ్రహ స్వర మనఁబడును. రాగములో షడ్జమునే గ్రహాంశన్యాసముగఁ గొనవలయునని కొందఱి యభిమతము.

(2) అంశము :—అంశస్వర మని తాత్పర్యము. రాగములనుగాని, సంగతులనుగాని పాడునపుడు రాగకళను చూపుటకై మాటిమాటికిని వచ్చెడి స్వరము అంశస్వర మనఁబడును.

(3) న్యాసము :—న్యాసస్వరమని చెప్పఁదగినది. రాగములలో నైనను సంగతులలోనైనను గల చివర స్వరము న్యాస స్వర మనఁబడును.

(4) మంద్రము :—మంద్రగతిగఁ బాడఁబడు స్వరము. తగ్గుగఁ బాడఁబడు స్వరములు మంద్రస్వరము లగును. ఈ మంద్రస్వరములు మంద్రస్థాయి స్వరములే యగునని కొంద అభిప్రాయపడుచున్నారు.

(5) తారము :—ఉచ్చస్వరము. ఉచ్చమైన ధ్వనితో పాడఁబడు స్వరము తారస్వరమగును. తారస్థాయిలోని స్వరములే తారస్వరము లని కొందఱి యభిమతము.

(6) అపన్యాసము :—మధ్యలో ముగించెడి స్వరము. ఒక రాగమును పాడునపుడు మధ్యమధ్యలో ముగించెడి స్వరము అపన్యాస మనఁబడును.

(7) సన్యాసము :—ఖండములను సన్యసించు స్వరము. ఒక రాగమును పలుఖండములుగ విభజించి పాడునపుడు ఆయా ఖండమును ముగించుట సన్యాస మనఁబడును.

(8) విన్యాసము :—ఖండముల కవయవమైన స్వర మని భావము. ఒక రాగమును పలుఖండములుగఁ జేసి పాడునపుడు ఆయా ఖండములో రాగకళను జూపుటకై మాటిమాటికి వచ్చెడి స్వరము విన్యాస స్వర మనఁబడును.

(9) అల్పత్వము :—రాగములో నల్పప్రయోగము గల స్వరము. ఈ యల్పత్వము అనభ్యాసము, లంఘన మని రెండు విధము లగును. అందు అనభ్యాస మనఁగా ఒక స్వరము నేదో యొకసమయమున నుచ్చరించుట. లంఘన మనఁగా నొక స్వరమును మధ్యలో విడిచి దానికి డాసిన స్వరమునకు దాఁటుట.

(10) బహుత్వము :—రాగములో పలుమాఱు నుపయోగింపఁబడు స్వరము. ఇది అభ్యాసమనియును, అలంఘన మనియును నిరు తెఱంగు లగును. అభ్యాస మనఁగా ఒక స్వరము నెడతెగకనైనను మాటిమాటికైనను ఉచ్చరించుట. అలంఘన మనఁగా రాగములో నెప్పుడును విడువక పాడఁబడు స్వరము.

పైని చెప్పఁబడిన దశవిధ రాగ లక్షణములును ఇప్పటి వాడుకలో నున్నదను విషయము చక్కఁగ పరిశీలనముఁ జేయువారికి స్పష్టమగును. అట్లుండియును, గ్రహాంశ న్యాసములుతప్ప తదితర లక్షణములు ప్రాచీన

రాగములలో మాత్ర ముపయోగింపఁబడె ననియును, ఇప్పటి కాలములో నవి వాడుకలో లేవనియును వెంకటమఖి చెప్పియున్నటులు తెలియుచున్నది.

ప్రాచీన రాగములు.

రత్నాకరములో మార్గరాగములు స్వర్గములో నున్నవని చెప్పఁబడి యున్నది. అందుచేత ఈ మార్గరాగములు గాంధారగ్రామ కుటుంబములని మనము సులభముగ నూహింపవచ్చును. షడ్జమధ్యమ గ్రామములకు సంబంధమైన 264 రాగములను నిశ్శంకుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. ఈ రాగములలో నిప్పటి వాఁడుకలోనుండు అనేకరాగముల పేళ్లున్నవి. ఈ రాగములను పరిశీలనము చేయునపుడు గ్రంథగత పద్ధతికిని వాడుకకును చాల వ్యత్యాసము గలుగుచున్నది. అందుచేత రత్నాకరములోని దేశ్యరాగములును గ్రామరాగ ఉపరాగ భాషావిభాషా అంతరభాషాది మార్గరాగములతోఁ జేరి స్వర్గము నలంకరించిన వనియే చెప్పఁదగినది. ఇట్లు స్వర్గగతంబులై యున్న రాగములను శ్రమపడి భూలోకమునకు తెప్పించుటకన్న ఇప్పుడు భూలోకమునుండి స్వర్గప్రయాణమును జేయుటకు సిద్ధమైయుండు రాగములను పోనీయక కాపాడుటయే యుక్తము. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత వానిని ఇచట విస్తరింపలేదు.

దేశ్యరాగములు.

దేశ్యరాగము : రాగాంగము, ఉపాంగము, భాషాంగము, క్రియాంగము అని నాలుగు విధముల నొప్పును.

(1) రాగాంగరాగములు :—జన్యరాగములకు జనకస్థానమై యుండు అన్ని సంపూర్ణరాగములును రాగాంగరాగము లనఁబడును. ప్రకృతములో నుండెడి 72 మేళకర్త రాగములును రాగాంగమనియే చెప్పఁదగినవి.

(2) ఉపాంగ రాగములు :—రాగాంగరాగములో (మేళకర్త రాగములో) జనించు జన్యరాగములు ఉపాంగరాగము లనఁబడును.

(3) భాషాంగములు :—ఒక రాగాంగములో జనించి తన రాగాంగమునకుఁ గల ప్రకృతి వికృతి స్వరములచే మఱియొక రాగాంగ వికృతి స్వరములలో నొకటియో లేక అధికమైన స్వరములనో స్వీకరించుకొని స్ఫురించునది భాషాంగ మనఁబడును.

(4) క్రియాంగము :—''కరుణోత్సాహ సంయుక్తం క్రియాంగం తేన హేతునా'' అని సంగీతదర్పణములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఇంద్రియములకు ఉత్సాహమును గలిగించునది క్రియాంగ మనఁబడును. గొప్పకార్యములను చేయునపుడు ఇంద్రియములకు ఉత్సాహమును గలుగఁజేయు రాగములు. ఉదాహరణము : యుద్ధము చేయునపుడు శూరులను ప్రోత్సాహపఱచుటకై నుపయోగించు రాగములు మొదలగునవి.

మతంగుఁడు, ''శుద్ధాశ్ఛాయాలగాః ప్రోక్తాః సంకీర్ణశ్చ తథైవచ'' అని రాగములో మూఁడు భేదములను చెప్పియున్నాఁడు. శాస్త్రోక్త నియమ ప్రకారముగ నొకే రాగకళతో స్ఫురించునది శుద్ధ మనియును, అన్యరాగ చ్ఛాయను స్వీకరించుకొనివచ్చు రాగములు ఛాయాలగ మనియును, అనేక రాగచ్ఛాయలతో స్ఫురించునది సంకీర్ణ మనియును తెలియుచున్నది. సంగీత దర్పణములో, ''శివశక్తిసమాయోగా ద్రాగాణాం సంభవేభవేత్ । పంచా స్యాత్పంచ రాగాస్యుః షష్టస్తు గిరిజాముఖాత్ ॥ సద్యోవక్త్రాత్తు శ్రీరాగో వామదేవాద్వసంతకః । అఘోరాద్భైరవోఽభూత్తత్పురుషాత్పంచమో ఽభవేత్ ॥ ఈశాన్యాఖ్యాన్మేఘరాగో నాట్యారంభే శివాదభూత్ । గిరిజా యాముఖాల్లాస్యే నట్టనారాయణోభవేత్ ॥'' శివశక్తి సమాగమముచే రాగము గలిగినదనియును, శివునియొక్క సద్యోజాతము, వామదేవము, అఘోరము, తత్పురుషము, ఈశానము అను పంచవక్త్రములయందును క్రమముగ శ్రీరాగము, వసంతము, భైరవము, పంచమము, మేఘరాగము అను రాగములు బుట్టినవనియును, పార్వతిముఖములో నట్టనారాయణి రాగము పుట్టినదనియును చెప్పఁబడియున్నది.

స్త్రీరాగ పురుషరాగ నిరూపణమును, రాగములకు గాన కాల నిరూపణమునుఁ జెప్పునపుడు నానావిధములైన యభిప్రాయములను పూర్వ గ్రంథకారులు చెప్పియున్నారు. ఈ తీరుననే పూర్వప్రసిద్ధ మేళములను చెప్పి యున్నారు. కొందఱు పూర్వప్రసిద్ధ మేళకర్త రాగములు 18 అనియును, కొందఱు 20 అనియును చెప్పియున్నారు. ఇట్లే పూర్వగ్రంథగతమైన యనేక విషయము లొకటితో నొకటి సంబంధములేక యున్నవి.

సంగీతదర్పణములో స్త్రీరాగ పురుషరాగ, గానకాల నిరూపణ మును పరమశివుఁడు పార్వతికి చెప్పినటులు వ్రాయఁబడియున్నది.

ఈశ్వర ఉవాచ.

శ్రీరాగోఽథ వసన్తశ్చ భైరవః పంచమస్తథా ।
మేఘరాగో బృహన్నాట షడేతే పురుషాహ్వయాః ॥

శ్రీరాగము, వసంత, భైరవ, పంచమ, మేఘ, బృహన్నాట ఈ 6 న్ను పురుషరాగములు.

శ్రీరాగమునకు భార్యలు.

మాలశ్రీ, త్రివణీ, గౌరీ, కేదారీ, మధుమాధవీ, పాహాటీ ఇవి 6 న్ను శ్రీరాగమునకు భార్యలు.

ఇట్లన్ని పురుషరాగములకును భార్యలును, రాగములకు గానకాలములును జెప్పఁబడియున్నవి. వానిని సంగీతదర్పణములోఁ జూడుఁడు.

హనుమన్మతమునందు

భైరవః కౌశికశ్చైవ హిందోళో దీపకస్తథా ।
శ్రీరాగో మేఘరాగశ్చ షడేతే పురుషాహ్వయాః ॥

భైరవము, కౌశికము, హిన్దోళము, దీపకము, శ్రీరాగము, మేఘరాగము అని 6 రాగములను పురుషరాగములుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఈ పురుషరాగములకు పైని చెప్పిన సంగీతదర్పణములోని పద్ధతికి వ్యత్యాసమైన రాగిణులను (స్త్రీరాగములను) చెప్పఁబడెను.

శ్రీమాన్ తచ్చూరి సింగరాచార్య ప్రణీతంబయిన గాయకలోచనమను గ్రంథములో మఱియొక పద్ధతి రాగవిమర్శనమును జెప్పియున్నారు. ఈ రాగవిమర్శన పద్ధతి ఏ గ్రంథగత పద్ధతియో తెలియలేదు. ఈ దిగువ జూడుఁడు :

రాగ విమర్శనము.

శ్లో॥ భైరవశ్చాపిభూపాలః శ్రీరాగః ఫలమంజరీ ।
వసంతోమాళవశ్చాపి బంగాళోనాటకస్తథా ।
ఏతేఽష్టరాగాస్సర్వత్ర పుం రాగా ఇతి కీర్తితాః ॥
శంభుర్విష్ణుశ్శారదాచ లక్ష్మీభాస్కరనారదా ।
గణేశ స్తుంబురు ర్దేవా రాగాణాంచ యథాక్రమమ్ ॥
విప్రో భైరవభూపాలౌ కీర్తితౌ సామవేదినౌ ।
పార్థివౌసామగౌప్రోక్తౌ శ్రీరాగః ఫలమంజరీ ॥

వసంతో మాళవశ్చాపి ఋగ్వేదీ వైశ్యకస్మృతః
అథర్వవేదినౌ శూద్రౌ స్యాతాం బంగాళనాటకౌ ॥

పురుషరాగములు.	అధిదేవతలు.	కులములు.	వేదములు.	రసములు.	గుణములు.
భైరవి	శివుఁడు	బ్రాహ్మణ	సామ	రౌద్ర	రాజసము
భూపాలము	విష్ణువు	,,	,,	శృంగార	,,
శ్రీరాగము	సరస్వతి	క్షత్రియ	యజుస్సు	భీభత్స	తామసము
ఫలమంజరి	లక్ష్మి	,,	,,	కరుణ	,,
వసంత	సూర్యుఁడు	వైశ్య	ఋక్కు	హాస్య	సాత్త్వికము
మాళవము	నారదుఁడు	,,	,,	భయానక	,,
బంగాళ	వినాయకుఁడు	శూద్ర	అథర్వణము	అద్భుత	రాజసము
నాట	తుంబురుఁడు	,,	,,	వీర	,,

స్త్రీ రా గ ము లు.

దేవక్రియా, మేఘరంజీ, కురంజీ,	ఇవి భైరవి రాగమునకు భార్యలు.
బిలహారీ, మలహారీ, భాండీ,	ఇవి భూపాల రాగమునకు భార్యలు.
ఆంధ్రాళీ, భల్లాతీ, సాహుళీ,	ఇవి శ్రీరాగమునకు భార్యలు.
దేశీ, ముఖారీ, లలితా,	ఇవి ఫలమంజరి రాగమునకు భార్యలు.
రామక్రియా, వరాళీ, గౌళా,	ఇవి వసంత రాగమునకు భార్యలు.
గుండక్రియా, ఘూర్జరీ, జాళీ,	ఇవి మాళవ రాగమునకు భార్యలు.
కల్యాణీ, ఆహిరీ, సావేరీ,	ఇవి బంగాళ రాగమునకు భార్యలు.
ఘంటారవము, కాంభోజీ, శంకరాభరణము,	ఇవి నాట రాగమునకు భార్యలు.

మూతిరాగములు :—భైరవికి కన్నడా ; భూపాలమునకు దేశాక్షీ, దేవగాంధారి ; శ్రీరాగమునకు దేశీ ; ఫలమంజరికి అసావేరి : వసంతకు మోహనా ; మాళవమునకు హిందోళము ; బంగాళకు భోగీ ; నాటకు వేళావళీ.

సంకరరాగముల కుదాహరణము :—మేఘరంజీ, మలహారీ, మందారీ, ఘూర్జరీ, ఘంటారవము, లలితా, గౌళా, సావేరీ.

పుత్త్రరాగముల :—కాపీ, రేగుప్తీ, నీలాంబరీ *మారువా, రామగిరీ * సారంగా, మందారీ ; సౌరాష్ట్రీ, కేదారా * ముఖారీ, లలితా, తోడీ, ధన్యాసీ, నారాయణీ, గౌరీ * పంతువరాళీ, వరాళీ, గౌళా * పూర్వీ, సావేరీ, జేగడా, జాళీ * మనోహరీ, యమునా.

నామభిన్నముచే వ్యవహరింపఁబడునవి మిత్త్రరాగము అనఁబడును.

ఉ. మాల్లారు :—సామంతమల్లారు, గౌడమల్లారు, చెంచుమల్లారు మొదలగునవి.

భైరవీ :—ఆనందభైరవీ, వసంతభైరవీ మొదలగునవి.

వరాళీ :—నాగవరాళీ, పున్నాగవరాళీ, శోకవరాళీ, వసంతవరాళీ మొదలగునవి.

కాంభోజీ :—గుమ్మకాంభోజీ, గోపికాకాంభోజీ, చెంచుకాంభోజీ, నంది కాంభోజీ, యదుకులకాంభోజీ మొదలగునవి.

నాటా :—ఛాయానాటా, గంభీరనాటా, సారంగనాటా, సాళంగనాటా, ప్రతాపనాటా మొదలగునవి.

గౌళా :—మాళవగౌళా, రీతిగౌళా, నారాయణగౌళా, కేదారగౌళా, ఛాయా గౌళా ఇత్యాగులు మిత్రరాగము లనఁబడును.

శుద్ధరాగముల కుదాహరణము :—దేవక్రియా, కల్యాణీ, కాంభోజీ, సాహుళీ, భాండీ, గుండక్రియా, వరాళీ, ముఖారీ.

(సాలగము) ఛాయారాగముల కుదాహరణము :—దేశీ, కురంజీ, భల్లాతీ, శంకరా భరణము, బిలహరీ, బౌళీ, రామక్రియా, ఆహిరీ.

" ఉమ్మిడిసెట్టి వెంకటసామి నాయుడుగారిచే వ్రాయఁబడిన సంగీత విద్యాదర్పణము.లోఁ గల శ్లోకములలో పెక్కులు సంగీతదర్పణ శ్లోకములు గనే యున్నవి. రాగకాలనిర్ణయమును జేయునపుడు, శ్రీమాన్ సింగరా చార్యుల గాయకలోచనములోని శ్లోకములనే తాత్పర్యముతో వ్రాసి యున్నారని తెలియుచున్నది. వానిని దిగువఁ జూడుఁడు :

రాగకాల నిర్ణయము.

శ్లో॥ అథవక్ష్యామి హేతాత కాలరాగ ననుక్రమాత్
దేశాక్షీ దేవగాంధారీ భాండీ ధన్యాసి మూరువా ॥
దేవక్రియాచ మంధారీ గౌరీ భూపాల ఏవచ
స్వస్వరైశ్చ ప్రవర్తంతే ప్రాతఃకాలే దినేదినే ॥

తా. దేశాక్షీ, దేవగాంధారీ, భాండీ, ధన్యాసీ, మూరువా, దేవక్రియా, మంధారీ, గౌరీ, భూపాలము అను నీ రాగములు ప్రాతఃకాలమునందు అనఁగా, వేకువజామున 3 ఘంటలుమొదలు 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ కురంజీ సాహుళీ ఘంటారవా రామక్రియా తథా ।
బిలహరీ మలహరీ ముఖారీ యమునాతథా ।
రేగుప్తీ భైరవశ్చైవ వర్తంతే సంగమేదినే ॥

తా. కురంజీ, సాహుళీ, ఘంటారవము, రామక్రియా, బిలహరీ, మలహరీ, ముఖారీ, యమునా, రేగుప్తీ, భైరవీ అను నీ రాగములు సంగమకాలమందు అనఁగా, ఉదయము 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ మేఘరంజీచ సారంగా భల్లాతీ మధ్యమావతీ ।
దేశీ నీలాంబరీచైవ తథా మంగళదేశికా ।
శ్రీరాగశ్చతు మధ్యాహ్నే వర్తంతేఽను దినేదినే ॥

తా. మేఘరంజీ, సారంగా, భల్లాతీ, మధ్యమావతీ, దేశీ, నీలాంబరీ, మంగళ దేశికా, శ్రీరాగము అను నీ రాగములు మధ్యాహ్న కాలమందు అనఁగా, పగలు 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ మోహనాచైవ కల్యాణీ కాపీ ఘూర్జరికాతథా ।
శంకరాభరణాపూర్వీ వసంతశ్చాపరే దినే ॥

తా. మోహనా, కల్యాణీ, కాపీ, ఘూర్జరీ, శంకరాభరణము, పూర్వీ, వసంతా అను నీ రాగములు పగఁడినే అనఁగా, పగలు 12 ఘంటలు మొదలు 3 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ నారాయణీచ హిండోళీ సౌరాష్ట్రీతోడి రామళీ ।
గౌరీ వరాళికాపంతు ఉసేనీ మాళవస్తథా ।
సాయంకాలే ప్రవర్తంతే లలితాచ తథైవచ ॥

తా. నారాయణీ, హిండోళీ, సౌరాష్ట్రీ, తోడీ, రామళీ, గౌరీ, వరాళి, పంతు వరాళీ, ఉసేనీ, మాళవీ, లలితా అను నీ రాగములు సాయంకాలమునందు అనఁగా, మధ్యాహ్నము 3 ఘంటలు మొదలు 6 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ వేళావళీచ కాంభోజీ సావేరీ బేగడా తథా ।
పూర్వరాత్రౌ ప్రవర్తంతే పున్నాగో నాటకాదయః

తా. వేళావళీ, కాంభోజీ, సావేరీ, బేగడా, పున్నాగా, నాటా అను నీ రాగములు పూర్వరాత్రియందు అనఁగా, సాయంత్రము 6 ఘంటలు మొదలు 9 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ గుండక్రియా మనోహారీ తథామంగళకైశికా ।
కేదార్యాహిర్యసావేర్యః బంగాళో బాళికాతథా ।
ఏతేరాగాః ప్రవర్తంతే మధ్యరాత్రౌ దినేదినే ॥

తా. గుండక్రియా, మనోహారీ, మంగళకైశికా, కేదారీ, ఆహీరీ, అసావేరీ, బంగాళా, బాళీ అను నీ రాగములు మధ్యరాత్రియందు అనఁగా, రాత్రి 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

శ్లో॥ జోగినీ చిత్రవేళాచ కర్ణాట సురటీతథా ।
మంజరీ చ ప్రవర్తంతే పరరాత్రౌ దినేదినే ॥

తా. జోగినీ, చిత్రవేళా, కర్ణాటా, సురటీ, మంజరీ అను నీ రాగములు పరరాత్రౌ అనఁగా, రాత్రి 12 ఘంటలు మొదలు 3 ఘంటలవఱకు పాడఁదగినవి.

రాగభేదములు.

రాగములు :—సంపూర్ణము, షాడవము, ఔడవము అని మూఁడు భేదములను బడసియున్నవి.

సంపూర్ణరాగము :—ఆరోహణావరోహణములయందు సప్తస్వరములను వరుసగఁ బడసియుండు రాగములు సంపూర్ణరాగము లనఁబడును. వాని మొత్తముసంఖ్య 72 ; ఇవి మేళకర్త* రాగములు.

మేళకర్త రాగములు :—72 మేళకర్తలు గలిగిన విధము నీ దిగువ వివరింతము :

ఒక స్థాయిలోగల 12 అర్ధస్వరములలో షడ్జము, శుద్ధమధ్యమము, ప్రతిమధ్యమము, పంచమము ఈ 4 స్వరములుతప్ప తదితర స్వరములైన ఋషభ, గాంధార, ధైవత, నిషాదములకు అవస్థాభేదము గలుగుచున్నవి. ఈ అవస్థా భేదములు ఋషభగాంధారములలో 6 ను, ధైవత నిషాదములలో 6 ను గలవు. ఎట్లనిన,

శుద్ధఋషభముమీఁద మూఁడు గాంధారములు వచ్చును. కనుక శుద్ధఋషభ భేదములు మూఁడు. చతుశ్రుతిఋషభమే శుద్ధగాంధార మగుటవలన ఆ చతుశ్రుతి ఋషభముమీఁద రెండు గాంధారములు వచ్చును. కనుక చతుశ్రుతిఋషభ భేదములు రెండు. సాధారణగాంధారమే షట్శ్రుతి ఋషభమైనందువలన ఆ ఋషభముమీఁద అంతరగాంధార మొకటిమాత్రము వచ్చును. కనుక షట్శ్రుతిఋషభ భేద మొకటి. ఇట్లు 6 భేదములు కలుగుచున్నవి. ఇటులనే ధైవత నిషాదములలో 6 భేదములుఁ గలుగుచున్నవి. ఋషభ గాంధార భేదములను ధైవత నిషాద భేదములచే పెంచినచో $6 \times 6 = 36$ భేదము లగును. ఈ 36 భేదములను శుద్ధమధ్యమ ప్రతిమధ్యమ మను రెండు భేదములచే పెంచునపుడు $36 \times 2 = 72$ మేళకర్త రాగములగును. ఈ వివరము నీ ప్రక్కనుండు పట్టికలలోఁ జూడుఁడు :

---

* మేళకర్త రాగములు రత్నాకరములో లేవు. అయినను వెంకటమఖి కాలమునకు మునుపే ఈ పద్ధతి వాఁడుకలో నుండెను. కనుక ఇది చాలపురాతనమైన పద్ధతియే యగును. శార్ఙ్గదేవుని కాలమున మేళకర్త రాగములు లేదనుటకు నేదియును సరియైన కారణము లేదు. ఆ కాలములోనే దాక్షిణాత్య సంగీతములో నీ మేళకర్త పద్ధతి యుండెనని చెప్పుట కనేక హేతువు లున్నవి.

(1) ఋషభ గాంధార భేదములు.

సంఖ్య.	భేదములు.
1	శు. రి.—శు. గ.
2	శు. రి.—సా. గ.
3	శు. రి.—అం. గ.
4	చ. రి.—సా. గ.
5	చ. రి.—అం. గ.
6	ష. రి.—అం. గ.

(2) ధైవత నిషాద భేదములు.

సంఖ్య.	భేదములు.
1	శు. ధ.—శు. ని.
2	శు. ధ.—కై. ని.
3	శు. ధ.—కా. ని.
4	చ. ధ.—కై. ని.
5	చ. ధ.—కా. ని.
6	ష. ధ.—కా. ని.

72 మేళకర్త రాగములను జూపెడి పథకము.

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
1	కనకాంగి	కనకాంబరి	,,	శు	శు	శు	,,	శు	శు
2	రత్నాంగి	ఫేనద్యుతి	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
3	గానమూర్తి	గానసామవరాళి	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
4	వనస్పతి	భానుమతి	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
5	మానవతి	మనోరంజని	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
6	తానరూపి	తనుకీర్తి	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
7	సేనావతి	సేనాగ్రణి	,,	శు	సా	శు	,,	శు	శు
8	హనుమతోడి	జనతోడి	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
9	ధేనుకా	దునిభిన్నషడ్జము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
10	నాటకప్రియా	నటాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
11	కోకిలప్రియా	కోకిలారవము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
12	రూపవతి	రూపవతి	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
13	గాయకప్రియా	గేయహేజజ్జ	,,	శు	అం	శు	,,	శు	శు
14	భరుశాభరణము	వాటీ వసంతభైరవీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
15	మాయామాళవగౌళా	మాయామాళవగౌళా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
16	చక్రవాకము *	తోయవేగవాహినీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
17	భూర్యకాంతము	ఛాయావతీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
18	జోటకాంబరీ	జయశుద్ధమాళవీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
19	ఝుంకారధ్వనీ	ఝుంకారభ్రమరీ	,,	చ	సా	శు	,,	శు	శు
20	నటభైరవీ	నారీరీతిగౌళా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
21	కీరవాణీ	కిరణావళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
22	ఖరహరప్రియా	శ్రీరాగము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
23	గౌరీమనోహరీ	గౌరీజేళావళీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
24	వరుణప్రియా	వీరవసంతము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
25	మారరంజనీ	శశావతీ	,,	చ	అం	శు	,,	శు	శు
26	చారుకేశీ	తరంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
27	సరసాంగీ	శూరసేనా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
28	హరికాంభోజీ	హరికేదారగౌళా	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
29	ధీరశంకరాభరణము	ధీరశంకరాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
30	నాగానందినీ	నాగాభరణము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
31	యాగప్రియా	కలావతీ	,,	ష	అం	శు	,,	శు	శు
32	రోగోవర్ధనీ	రాగచూడామణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
33	గాంగేయభూషణీ	గంగాతరంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
34	భాగధీశ్వరీ	భోగచ్ఛాయానాటా	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
35	శూలినీ	శైలదేశాక్షీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
36	చలనాటా	చలనాటా	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటముఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
37	సాలగము	సౌగంధినీ	,,	శు	శు	ప్ర	,,	శు	శు
38	జలార్ణవము	జగన్మోహనము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
39	ఝూలవరాళీ	ధాలివరాళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
40	నవనీతము	నభోమణీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
41	పావనీ	కుంభినీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
42	రఘుప్రియా	రవిక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
43	గవాంభోధీ	గీర్వాణీ	,,	శు	సా	ప్ర	,,	శు	శు
44	భవప్రియా	భవానీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
45	శుభపంతువరాళీ	శివపంతువరాళీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
46	షడ్విధమార్గిణీ	స్వరాజము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
47	సువర్ణాంగీ	సౌవీరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
48	దివ్యమణీ *	జీవంతినీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
49	ధవళాంబరీ	ధవళాంగము	,,	శు	అం	ప్ర	,,	శు	శు
50	నామనారాయణీ	నామదేశీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
51	కామవర్ధనీ	కాశిరామక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
52	రామప్రియా	రమామనోహరీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
53	గమనాశ్రమా	గమనక్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
54	విశ్వంబరీ *	వంశవతీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
55	శ్యామళాంగీ	శ్యామళా	,,	చ	సా	ప్ర	,,	శు	శు
56	షణ్ముఖప్రియా	చామరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
57	సింహేంద్రమధ్యమము	సుమద్యుతీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
58	హేమవతీ	దేశిసింహారవము	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కా
59	ధర్మవతీ	ధామవతీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
60	నీతిమతీ	నిషదము	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

సంఖ్య.	రాగములకు ప్రాచీన నామములు.	వెంకటమఖి పెట్టిన నామములు.	స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
61	కాంతామణీ	కుంతలము	,,	చ	అం	ప్ర	,,	శు	శు
62	ఋషభప్రియా *	రతిప్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
63	లతాంగీ	గీతప్రియా	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
64	వాచస్పతీ	భూషావతీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
65	మేచకల్యాణీ	శాంతకల్యాణీ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
66	చిత్రాంబరీ *	చతురంగిణీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా
67	సుచరిత్రా	సంతానమంజరీ	,,	ష	అం	ప్ర	,,	శు	శు
68	జ్యోతిస్వరూపిణీ	జ్యోతిరాగము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కై
69	ధాతువర్ధనీ	ధాతపంచమము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
70	నాసికాభూషణీ	నాసామణీ	,,	,,	,,	,,	,,	చ	కై
71	కోసలము	కుసుమాకరము	,,	,,	,,	,,	,,	,,	కా
72	రసికప్రియా	రసమంజరీ	,,	,,	,,	,,	,,	ష	కా

* ఈ గురుతుగల రాగములు కటపయాది సంఖ్యలకు సరిగ లేవు.

పైని కనఁబఱచియుండు మేళకర్తచక్రములు 12-కిని వెంకటమఖి 12 నామములను చెప్పియున్నాఁడు : (1) ఇందు, (2) నేత్ర, (3) అగ్ని, (4) వేద, (5) బాణ, (6) ఋతు, (7) ఋషి, (8) వసు, (9) బ్రహ్మ, (10) దిశి, (11) రుద్ర, (12) ఆదిత్య అను ఈ నామములు సంకేతముగ నేర్పఱుపఁబడినవి. ఇటులనే మూఁడు ఋషభములు, మూఁడు గాంధారములు, రెండు మధ్యమములు, మూఁడు ధైవతములు, మూఁడు నిషాదములు వీనికి వరుసగ ర, రి, రు; గ, గి, గు ; మ, మి ; ద, ది, దు ; న, ని, ను ; అను సంకేతాక్షరములను వెంకటమఖి చెప్పియున్నాఁడు. మేళకర్త రాగములకును, కటపయాది సంఖ్యలకు సరిగా నుండునటుల, వేఱువేఱు నామములను చెప్పియున్నాఁడు.

షాడవరాగము : ఆరోహణావరోహణములో 6 స్వరములుగల రాగము షాడవరాగ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమపనిస – సనిపమగరిస. ఆరోహణావరోహణములలో నొకే స్వరమును వర్జించి యుండు రాగములు శుద్ధషాడవ మనఁబడును. ఆరోహణావరోహణములయందు వేఱువేఱు స్వరములను వర్జించి యుండునది సంకీర్ణషాడవ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమపనిస-సధపమగరిస; ఇందు ఆరోహణములో ధైవతము వర్జింపఁబడెను.

అవరోహణములో , నిషాదము వర్జింపఁబడెను. ఇట్లన్నియు నెఱుంగునది. ఆరోహణావరోహణములయందు ఆఱు స్వరములను బడసి స్వరములు వరుసగ ప్రయోగింపఁబడక వక్రముగ ప్రయోగింపఁబడునది వక్రషాడవ మనఁబడును. ఉ॥ సరిగమరిమపధస – సధపమరిమగరిస.

ఔడవరాగము : ఆరోహణావరోహణములయందు 5 స్వరములను గల రాగము ఔడవరాగ మనఁబడును. ఈ ఔడవరాగములోను షాడవ రాగమునకుఁ గలిగియుండుతీరున శుద్ధ ఔడవము, సంకీర్ణ ఔడవము, వక్ర ఔడవము అని మూఁడు భేదము లున్నవి.

ఉ॥ (1) సరిగపనిస – సనిపగరిస = ఇది శుద్ధఔడవము.

(2) సరిగపనిస – సధపగరిస = ఇది సంకీర్ణఔడవము.

(3) సరిగపరిపస – సపనిపగరిస = ఇది వక్రఔడవము.

సంపూర్ణము ఒక్క భేదమును, షాడవము 6 భేదములను, ఔడవము 15 భేదములను బడసియుండును.

ఉదాహరణములు :

షాడవములు (6) :—1. స రి గ మ ప ధ స – స ధ ప మ గ రి స

,, 2. స రి గ మ ప ని స – స ని ధ మ గ రి స

,, 3. స రి గ మ ధ ని స – స ని ధ మ గ రి స

,, 4. స రి గ ప ధ ని స – స ని ధ ప గ రి స

,, 5. స రి మ ప ధ ని స – స ని ధ ప మ రి స

,, 6. స గ మ ప ధ ని స – స ని ధ ప మ గ స

ఔడవములు (15) :—1. స రి గ మ ప స – స ప మ గ రి స

,, 2. స రి గ మ ధ స – స ధ మ గ రి స

,, 3. స రి గ మ ని స – స ని మ గ రి స

,, 4. స రి గ ప ధ స – స ధ ప గ రి స

,, 5. స రి ప ని గ స – స ని ప గ రి స

,, 6. స రి గ ధ ని స – స ని ధ గ రి స

,, 7. స రి మ ప ధ స – స ధ ప మ రి స

,, 8. స రి మ ప ని స – స ని ప మ రి స

ఔడవములు (15) :—	9.	స రి మ ధ ని స	-	స ని ధ మ రి స
,,	10.	స రి ప ధ ని స	-	స ని ధ ప రి స
,,	11.	స గ మ ప ధ స	-	స ధ ప మ గ స
,,	12.	స గ మ ప ని స	-	స ని ప మ గ స
,,	13.	స గ మ ధ ని స	-	స ని ధ మ గ స
,,	14.	స గ ప ధ ని స	-	స ని ధ ప గ స
,,	15.	స మ ప ధ ని స	-	స ని ధ ప మ స

మేళకర్తరాగ మొక్కొకటికిని పైనిచెప్పిన సంపూర్ణ షాడవ ఔడవ భేదముల సంయోగమువలనఁ గలిగెడి భేదములు 484. ఎట్లనిన :

సంపూర్ణ సంపూర్ణ భేదములు	1
సంపూర్ణ షాడవ భేదములు	6
సంపూర్ణ ఔడవ భేదములు	15
షాడవ సంపూర్ణ భేదములు	6
ఔడవ సంపూర్ణ భేదములు	15
షాడవ షాడవ భేదములు	36
షాడవ ఔడవ భేదములు	90
ఔడవ షాడవ భేదములు	90
ఔడవ ఔడవ భేదములు	225
అంతుమొత్తము,	484

వక్రసంపూర్ణములు : ఆరోహణావరోహణములలో సప్తస్వరము లుండియును అవి వరుసగ రాకుండ క్రమము తప్పి వచ్చుట వక్రసంపూర్ణ మనఁబడును. ఉ. స రి గ మ ప ధ ని రి ప స - స ని ధ ప ని ప మ గ రి స.

ఇట్లు 72 మేళకర్తలకు, వక్రప్రయోగములేక, శుద్ధప్రయోగముల వలన మాత్రము గలుగు మొత్తము : 72 × 484 = 34848 రాగము లగు చున్నవని నవీన గ్రంథకర్తలు చెప్పుచున్నారు. ఈ భేదములను వక్రసంపూర్ణ, వక్రషాడవ, వక్రఔడవములచే పెంచునపుడు సంఖ్యలేని రాగము లగుచున్న వనియును చెప్పియున్నారు. ప్రస్తార బహుళముచే సంఖ్యలేని రాగములు గలుగుట యుక్తమే యగును. అయినను 72 మేళకర్త రాగములలో 34848

రాగములు గలుగునని చెప్పుట అసంభావితము. ఎట్లనిన, చతుశ్రుతిఋషభ శుద్ధగాంధారమును, షట్శ్రుతిఋషభ సాధారణగాంధారమును, చతుశ్రుతి ధైవత శుద్ధనిషాదమును, షట్శ్రుతిధైవత కైశికీనిషాదమును నామములలోమాత్రము వ్యత్యాసముఁ జెందియున్నవేగాని స్వరతత్త్వములో వ్యత్యాసమును జెందలేదు. కనుక మొదటి చక్రములోని "సగమ" అను ప్రస్తారము 4-వ చక్రములో "సరిమ" అని ప్రస్తరింపఁబడును. అందుచేత, షాడవ ఔడవ రాగములలో ననేకరాగములు పునరుక్త దోషములను జెందుచున్నవి.

మఱియొక రాగవిభాగము : రాగములు "ఘన, నయ, దేశీ" అని మూఁడు విధములగును.

ఘనరాగము : నాభితానముచేతఁ జేయఁబడు గానక్రియను గలదియును, యుద్ధరంగములోనుండు మహాశూరునిఁబోలి గాంభీర్యమును జెందినదియు నైనది ఘనరాగ మనఁబడును. పూర్వాచార్యులు రాగములలో 10 రాగములను ఘనరాగములని చెప్పియున్నారు. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు:

1. నాటా	6. కేదారః
2. గౌళా	7. నారాయణగౌళా
3. వరాళీ	8. రీతిగౌళా
4. ఆరభీ	9. సారంగనాటా
5. శ్రీరాగః	10. జాళీ

నయరాగము : వినువారి మనస్సున విశేషరంజకత్వమును గలుగఁజేయునది నయరాగ మనఁబడును. దీనిని రక్తిరాగ మనియును, మార్గరాగ మనియును చెప్పుదురు. ఈ నయరాగములు, పురుషులను స్త్రీలు తమ రూపలావణ్యాదులచేతను, ఇంపుమాటలచేతను, వీక్షణాదులచేతను, అంగ పరిష్వంగాదులచేతను మోహింపఁజేయు చందమున, వినువారి మనసును పరవశము నొందునటులఁ జేయునని చెప్పఁబడి యున్నది. ఘనరాగములును దేశ్యరాగములును తప్ప తక్కినరాగము లన్నియును నయరాగములని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.

దేశ్యరాగములు : ఉత్తరదేశమునను నుండి స్వీకరింపఁబడిన కొన్ని రాగకళలతో స్ఫురించునది దేశ్యరాగ మనఁబడును. ఉ॥ ఫరజు, కమాసు, కాఫి, దర్బారు మొదలగు రాగములు,

పైని చెప్పఁబడియున్న ఘన, నయ, దేశ్య రాగములకు పూర్వాచార్యులు శ్లోకపూర్వముగ లక్షణములను, నామములను జెప్పియున్నారు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వాని నిచట వ్రాయలేదు.

రాగరసములు : రాగములు రసయుక్తమైనవి యనియును, కొన్ని రాగములచే శృంగారరసమును, కొన్ని రాగములచే హాస్యరసమును, మఱి కొన్ని రాగములచే కరుణారసమును, ఇట్లు రాగములను పాడి నవరసములను కల్పింపవచ్చునని గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నది.

ఇందులో గ్రంథకర్తల యభిప్రాయములు ఒకటితోనొకటి సంబంధించకనే యున్నవి.

సంగీతచంద్రికలో, శృంగారరసమునకు భూపాళరాగమును, హాస్యరసమునకు వసంతరాగమును, కరుణారసమునకు ఫలమంజరియును, వీరరసమునకు నాటరాగమును, భయానకరసమునకు మాళవిరాగమును, శోకరసమునకు శ్రీరాగమును, రౌద్రరసమునకు భైరవియును. అద్భుతరసమునకు బంగాళరాగమును, శాంతరసమున కన్నిరాగములను పాడవచ్చుననియును చెప్పఁబడియున్నది. ఇది పూర్వాచార్యుల పద్ధతిలో నెవరికో దెలియలేదు.

సంగీత విద్యాదర్పణములో మఱియొక పద్ధతి చెప్పఁబడియున్నది :—

"శ్లో॥ పాయంగేయా రసేవీరే శృంగారే చేతికీర్తితం ।
సంగ్రామే వీరలారూపం లాలయ న్గుణకీర్తనం ।
గానే షాడవరాగాణాం కథితం పూర్వసూరిభిః ॥
వ్యాధినాశే శత్రునాశే భయశోక వినాశనే ।
ఔడవాస్తు ప్రగాతవ్యా గ్రహ శాన్త్యర్థ కర్మణి ॥

తా. సంపూర్ణరాగములు వీర, శృంగార, కరుణ, హాస్యరస ప్రతిపాదకములు. షాడవరాగములు యుద్ధమునందు వీరరస ప్రధానమగునట్లు నుపయోగింపవలయుననియు, ఔడవరాగములు శత్రు, వ్యాధి, భయ, శోక వినాశనమందును, గ్రహశాంతి ప్రయోజనాది కర్మములయందును ఉపయుక్తములని చెప్పఁబడియె. అనఁగా, రసయుక్తములయిన రాగములనుబట్టి పదకీర్తనలు మొదలగునవి చేయవలయుననియు, పదకీర్తనలు మొదలగు వానియొక్క భావార్థములనుబట్టి రాగముల నుపయోగింపవలయుననియు నెఱుంగునది."

సంగీత దర్పణములో రాగములకు స్వరూపములను, రసములను చెప్పఁబడియున్నవి. ఉదాహరణము :—

భూ పా లి రా గ ము.

శ్లో॥ గౌరద్యుతిః కుంకుమలిప్త దేహా తుంగ స్తనీచంద్రముఖీమనోజ్ఞా ।
కాంతంస్మర న్తీ విరహేణదూనా భూపాలికోయం రసశాంతియుక్తా ॥

తా. గౌరవర్ణము గలదియును, కుంకుమ విలేపనమును గల శరీరశోభను గలదియును, ఉత్తుంగమైన స్తనభారము గలదియును, పూర్ణచంద్రునిఁ బోలిన ముఖము గలదియును, అతిమనోజ్ఞమైనదియును, విరహము నోర్వలేక కాంతుని స్మరించుచున్నదియును, శాంతిరసయుక్తమైనదియునై భూపాలిరాగము వెలయుచున్నది.

ఇట్లు రాగ రాగిణులకు పూర్వాచార్యులు లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. మఱియు, పూర్వాచార్యులు రాగములకు రసములను చెప్పునపుడు నానావిధమైన యభిప్రాయములను చెప్పియున్నటులు రాగముల నుపయోగించునపుడు వ్యత్యాసములైన యభిప్రాయములను జెప్పియున్నారు.

ఉదాహరణముగ నీ దిగువ కనఁబఱచియున్న మధ్యమావతిరాగమును జూడుఁడు :

సంగీతప్రకాశిక (Vol-I, Part-II)

మధ్యమావతి రాగము.

"శ్లో॥ మధ్యమాదిస్సరాగోయం మధ్యమగ్రహ సంయుతః ।
గధలోపాదౌధవ స్యా త్సాయంకాలేప్రగీయతే॥" (చతుర్దండిప్రకాశిక.)

ఇది భాషాంగ రాగము. శుద్ధకర్నాటక రాగము. ఔడవము. గాంధార ధైవతములు వర్జ్యములు. సాయంకాలమునందు గానము సేయఁదగినది. మధ్యమ గ్రహము. 28-వ మేళము, హరికాంభోజి జన్యము. ఈ శ్లోక పూర్వముగ నీ రాగమునకు, "మధ్యమాది" అను పేరు చెప్పఁబడినను, మధ్యమావతి యను నామమే లోకప్రసిద్ధమైనది. చతుశ్రుతిఋషభ శుద్ధమధ్యమ కైశికీనిషాదములు రాగచ్ఛాయా స్వరములు. ఈ రాగమును సురాగ మని చెప్పియున్నారు. రాగములు కాలానుగుణములుగానే పాడఁతగినవి. రాగములను అకాలములందు పాడుటచేఁ గలిగెడి దోషంబులను పోగొట్టుటకై పూర్వకులు సకల శుభప్రదంబైన మధ్యమావతి రాగమును గానము ముగించు సమయమునందు పాడుచు వచ్చిరని తెలియుచున్నది. ఇందుచేత ఈ రాగము కాలనియమములేక ఎల్లప్పుడును పాడఁదగినదని తెలియుచున్నది. ఇందుకు సంగీత దర్పణమునందుఁ దెలుపు ప్రకారము :—

"భైరవిరాగిణీ మధ్యమావతిః"

శ్లో॥ మధ్యమాదిశ్చ రాగాంగా గ్రహాంశన్యాస మధ్యమా ।
సప్తస్వరైస్తు గాతవ్యా మధ్యమాదికమూర్చనా ।
సంపూర్ణా కథితాతజ్ఞైః రిధహీనాక్వచిన్మతా॥

ఈశ్లోకమువలన నీ రాగము రాగాంగమనియును, ఇందుగల మధ్యమ స్వరమే గ్రహాంశ న్యాస మనియును, సప్తస్వర సంపూర్ణ రాగమనియును, మధ్యమ స్వరమే మూర్ఛనా స్వర మనియును తెలియుచున్నది. మఱియు "రిధహీనా క్వచిన్మతా" అనుటచే ఈ రాగ మునకు ఋషభ ధైవతములు వర్జ్యంబులని కొందఱ మతమనియును తెలియుచున్నది.

ఈ రాగము శ్రీరాగమనియును భైరవి రాగమునకు భార్య యనియును గ్రంథ కర్త చెప్పుచున్నాఁడు.

దర్పణకారుఁడు చెప్పియున్న ప్రకారము ఈ రాగమును ఋషభ ధైవత హీనముగా పాడినయెడల ఇప్పటివాడుకకు ఉదయరవిచంద్రిక రాగ మగుచున్నది. వెంకటముఖి మతము ననుసరించు గాంధార ధైవత హీనముగా పాడుటయే వాఁడుకగా నున్నది.

రాగాలాపనము.

శ్లో॥ రాగాలాపనమాలప్తిః ప్రకటీకరణం మతం ।
సాద్విధాగదితా రాగ రూపకాభ్యాం విశేషణాత్ ॥
రాగాలాప్తిస్తు సాయాస్యా దనపేక్ష్యైవరూపకమ్ ।
స్వస్థానైః సా చతుర్భిః స్యా దితి గీతవిదోవిదుః ॥ (లక్ష్యసంగీతమ్)

తా. రాగాలాపనము, "ఆలప్తి" యనఁబడును. ఆ యాలాపనము రాగమనియును రూపకమనియును రెండువిధము లగును. అందు "రూపకము", అనఁగా రూపకాలాపము చాల శ్లాఘ్యమైనయది. అపేక్షింపకయే ఈ రూపకాలాపనము ఆలప్తిలోను ఉండును. ఈ రూపకాలాపనము నాలుగు విధము లగును.

శ్లో॥ క్షత్రాలాపేషు సర్వత్రా ప్యాదావాక్షిప్తికా స్మృతా ।
ఆక్షిప్తికైవలోకేస్మి న్నాయిత్త మితిగీయతే ॥ (చతుర్దండిప్రకాశిక).

తా. ఆలాపనములో మొదటిది "ఆక్షిప్తికా" అను ఆలాపనమనియును, లోకములో "ఆక్షిప్తిక" అను ఆలాపనమునే "ఆయిత్త" మని చెప్పుచున్నారనియును తాత్పర్యము.

రాగమును విస్తరించుట ఆలాపన మనఁబడును. రాగమును ప్రారంభించునపుడే యా రాగకళలు విలసిల్లునట్లు కొంచెముగ విస్తరించి నిలుపుట ఆలప్తి యనియును, రాగమును విశేషముగ ప్రస్తారములచే పోషించి పాడుట ఆలాపన మనియును కొన్ని పురాతన గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము. చతుర్దండి ప్రకాశికలో రాగాలాపనమే యాలప్తి యనియును, రాగమును స్వల్పముగ పాడుట "ఆక్షిప్తికా" లేక "ఆయిత్తము" అనియును చెప్పఁబడియున్నది. ఆయిత్త మనఁగా రాగమును పాడుటకైన ప్రథమ ప్రయత్నము.

రత్నాకరములో నిశ్శంకుఁడు "ఆక్షిప్తికా" అనునది యొక నిబద్ధ గీతభేద మని చెప్పియున్నాఁడు :—

శ్లో॥ చచ్చత్పుటాది తాళేన మార్గత్రయ విభూషితా ।
ఆక్షిప్తికా స్వరపద గ్రథితా కథితా బుధైః ॥

ఇందులకు చతురకల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములో —

"ఆక్షిప్తికేతి నిబద్ధగీతభేదః । సాచ చచ్చత్పుటాదితాళేన । ఆదిశబ్దేన చాచత్పుటాదయో మార్గతాళాగృహ్యన్తే । తేష్వన్యతమేన । మార్గత్రయ విభూషితా మార్గత్రయే పూర్వోక్తే చిత్రాదౌ విభూషితాఽలంకృతా । జాత్యుక్తా నియమేనేతి ద్రష్టవ్యం । స్వరపద గ్రథితా షడ్జాది స్వరభూషితైః పదైః పదార్థవాచకైః శబ్దైర్గ్రథిత రచితా పదతాలాద్యాక్షిప్త త్వాదాక్షిప్తికేత్యన్వర్థా । బుధైః మతంగాదిభిః కథితా ॥"

చచ్చత్పుటాది మార్గతాళములతోఁ గూడుకొనినదియును, దక్షిణము, వార్థకము, చిత్రము అను మార్గత్రయములతోఁ గూడుకొనినదియును, స్వరములతోను, పదార్థ వాచకములతోను గూడుకొనినదియునై యుండు గీతవిశేషము ఆక్షిప్తిక యనఁబడును. సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని యందు రాగమును స్వల్పముగ పాడుటయే ఆక్షిప్తిక యని చెప్పియున్నారు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ పీనత్వేనయథాక్షిప్తం స్వనిర్వాహాయ భోజనం ।
రాగేణాపితథాక్షిప్తే త్యాదావాక్షిప్తికామతా ॥ [చతుర్దండిప్రకాశిక)

ఒకఁడు తాను పెరుగుటకయి ఎట్లు భోజనము నపేక్షించునో అటులనే రాగము తాను వృద్ధిఁజెందుటకు ఆక్షిప్తికను అపేక్షించుచున్నది. గనుక రాగముయొక్క ఆరంభమందు మధ్యషడ్జమును ఆక్షిప్తికగాఁ గొని మంద్రస్థాయియందును, మధ్యస్థాయి ఋషభ గాంధార స్వరములోపలను గానముయొక్క క్రియను (వ్యాపారమును) జేసి రాగమునకు గానుకుని శక్తికినిఁ దగినట్లు తారస్థాయి ఋషభ గాంధార మధ్య పంచమముదాఁక నొకసారి పాడుచుపోయి, మఱియుఁ దిరిగి మధ్యస్థాయి షడ్జమునకు వచ్చి పూర్తి చేయవలయును. ఇట్లు చేయఁబోయి పద్ధుటకు ఆక్షిప్తిక, లేక ఆయిత్తము అని జెప్పుదురు. (ఆక్షిప్తిక = కొంచెము ముంగుగా అవ్వుట). (ఆయిత్తము = ఆరంభించుటకు గల సన్నద్ధము, లేక ప్రయత్నము).

పైని కనఁబఱచియుండు పద్ధతిలో పదార్థ వాచక సంయోగములను చెప్పియుండునటులు తెలియలేదు. పదార్థవాచక సంయోగములేని రాగాయిత్తము ఆక్షిప్తిక కానేరదు. ఇందుల కుదాహరణములను రత్నాకరములోఁ జూడుఁడు.

రత్నాకరములో ఆయిత్తము అని స్వల్పముగ రాగమును విస్తరించు పద్ధతిని చెప్పలేదు. గ్రాహాంశన్యాసాదిగాఁ గల దశవిధ లక్షణములు రాగాలాపనములో నుండవలయునని చెప్పఁబడియున్నది. "...అభివ్యక్తిర్యత్ర

దృష్టా సా రాగాలాప ఉచ్యతే '' – ఇచట కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానమును బరిశీలించునపుడు, ఇప్పుడు వాడుకలోనుండు ప్రబంధ హీనమైన రాగాలాపనము మతంగాది పూర్వాచార్యుల కాలములో లేదని తెలియుచున్నది.

''శ్లో॥ రూపకంతద్వదేవ స్యా త్పృథగ్భూత విదారికం ।'' (సం. రత్నా.)

కల్లినాథ వ్యాఖ్యానములో : ''రూపకం తద్వదేవాఽఽలాపనదేవస్యాత్॥''

పైని కనఁబఱచియుండు రత్నాకర శ్లోకముచేతను, కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానముచేతను, ఇప్పుడు వాడుకలోనుండు రాగాలాపనము రూపకములో చేరినది యని తెలియుచున్నది. రూపక మనఁగా ప్రబంధ రహిత ఆలాపనము. మఱియు రాగాలాపనములోని అపన్యాస యుక్తరాగ ప్రస్తారము రూపక మనఁబడును. ఈ రూపకమునే రాగవర్ధని యని వెంకటమఖి చతుర్దండిప్రకాశికలో చెప్పియున్నాఁడు. ఈ రాగవర్ధని నాలుగు విధము లనియును అందు మొదటిది ''ఎడుప్పు'' అనియును చెప్పియున్నాఁడు.

''శ్లో॥ ఆక్షిప్తికానంతరంతు కర్తవ్యారాగవర్ధని ।
ఇయమేవ జనైర్లోకే ఎడుప్పిత్యభిధీయతే ॥ ''

తా. ఆక్షిప్తికానంతరము జేయు రాగాలాపనము రాగవివర్ధని యనఁబడును. ఈ రాగవివర్ధని లోకములో ''ఎడుప్పు''* అని చెప్పఁబడుచున్నది.

దాక్షిణాత్య రాగాలాపనము హిందూస్థాని రాగాలాపనమునకు వ్యత్యాసమై యున్నది. మఱియును హిందూస్థాని రాగాలాపనము పూర్వశాస్త్రోక్త రాగాలాపన పద్ధతి యనియును, అదియే మంచిత్రోవ యనియును తెలియుచున్నది. ఎట్లనిన, పూర్వగ్రంథగత పద్ధతిలో రాగములలో ఆలప్తిగాని, ఆలాపనముగాని మంద్రస్థాయినుండియే ప్రారంభించి చేయఁదగినదని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. హిందూస్థాని గవాయిలు రాగములను పాడునపుడు మధ్యషడ్జములో ప్రారంభించి మంద్రస్థాయి ప్రస్తారమును జేసికొని వెనుక మధ్యస్థాయిలోను, అటువెనుక తారస్థాయిలోను

---

* చతుర్దండిప్రకాశిక గ్రంథకర్తయైన వెంకటమఖి, తంజావూరిలో చేనప్పనాయుని కాలములో మంత్రిగా నుండిన గోవిందదీక్షితుని కుమారుఁడు. చతుర్దండిప్రకాశిక యను సంగీతలక్షణ గ్రంథము నితఁడు తంజావూరిలోనే వ్రాసినాఁడని తెలియుచున్నది. పై నుదహరించియుండు శ్లోకములో ''ఎడుప్పు'' అను ద్రావిడ పదమునే ప్రయోగించియున్నాఁడు. ఈ ''ఎడుప్పు'' అను పదమునకు ఆంధ్రములో ''ఎత్తుట'' లేక ప్రారంభించుట అని యర్థము. కనుక ఆక్షిప్తికకు వెనుక చేయఁబడు రాగవిస్తారమును ఎడుప్పు అని చెప్పినాఁడు. ఇందుచేత రాగ విస్తారములోని మొదటి వివర్ధని రాగప్రస్తార ప్రారంభమని తెలియుచున్నది.

క్రమముగ రాగ విస్తారముఁజేసి తరువాత మూర్ఛనాప్రస్తారములచే (ఫిరుకాలచే) రాగమును మధ్యకాల త్రికాలముగఁ జేసి డిగి మధ్యషడ్జములో ముగించుచున్నారు. అందుచేత రాగములోని రక్తి చెడకుండయున్నది. రాగములను పాడునపుడు సుమారు మధ్యస్థాయి పంచమములోనుండి తారస్థాయి పంచమమువఱకు గలుగు రక్తివిశేషము మంద్రస్థాయిలోను మధ్యస్థాయి పూర్వభాగములోను గలుగుటలేదు. రాగవిస్తారమును చేయునపుడు మంద్రస్థాయి షడ్జములోనుండి, అపన్యాసక్రమము ఆరోహించునపుడు, క్రమముగ రాగములోని రక్తి యధికమగుచున్నదను విషయము సర్వజనానుభవ సమ్మతము. అట్లుండియు మనదేశములో గాయకులు రాగములను పాడునపుడు వానిని తారస్థాయి షడ్జములోనుండి ప్రారంభించి తారస్థాయి పంచమమువఱకును విస్తరించి, రాగమును ముగించునపుడు పాడదగినదియై యుండు మూర్ఛనాప్రస్తారములను (ఫిరుకాలను) రాగ ప్రారంభములోనే పాడి రాగములో విరక్తిని ఒక నిముషములోపల వ్యయముచేసి తదనంతరము కొండమీఁదనుండు బండ దొర్లిన చందంబున తటాలని మంద్రస్థాయికి డిగి అచట రక్తిరహితమైన సంచారములను చేయుచున్నారు. ఈ రాగప్రస్తారపద్ధతి అనుభవమునకును శాస్త్రమునకును విరోధమైనదియే యగును,

రాగవర్ధని : రాగవర్ధని యనఁగా రాగమును పెంచుట అని భావము. ఈ రాగవర్ధని నాలుగు విధములుగ విభజింపఁబడియున్నది. వానికి క్రమముగ ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ రాగవర్ధను లని నామములు గలవు.

విదారి : విదారి యనునది ముక్తాయి (ముక్తాయి=ముగించుట). రాగవర్ధనిని ముగించు క్రియ ముక్తాయి లేక విదారి యనఁబడును. అందుచేత, రాగవర్ధని ప్రకారమే విదారులకును ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ విదారు లని పేళ్లుగలవు.

ప్రథమ రాగవర్ధనియును విదారియును : ఆక్షేప్తికను పాడినవెంటనే రాగాలాపనములలోఁ జేయఁబడు గానక్రియ ప్రథమ రాగవర్ధని యనఁబడును. ఇందుకు క్రమము : మధ్యషడ్జములోనుండి ప్రారంభించి న్యాసాంశాది దశవిధ రాగ లక్షణములును, జాత్యాది లక్షణములును, షడ్జగ నుండు నటులును, వివాది శ్రుతులతోఁ గూడిన సంగతులు మధ్యలో రాకుండ

నుండునటులును, గమకముల నుచితముగ ప్రయోగించి రక్తి చెడకుండ మంద్రస్థాయిలో రాగాలాపనమును అపన్యాస క్రమము చెడకుండఁజేసి, అటువెనుక మధ్యస్థాయిలోను మితముగ ఆలాపనమును జేసి, పై షడ్జములో నుండి తటాలని ఫిరుకాలతో మధ్యషడ్జమునకుఁ డిగి అచట నిలుపవలయును. ఇట్లు తారషడ్జంబునుండి ఫిరుకాలతో డిగి రాగవర్ధనిని ముగించు క్రియ విదారి యనఁబడును. ఈ ప్రథమ రాగవర్ధనిలోఁ జేయఁబడు గానక్రియలు విశేషముగ విళంబకాలములోను స్వల్పముగ మధ్యకాలములోను ఉండవలయును. ఇందుకుఁ గల ప్రథమ విదారిని ఉపయోగించునపుడు మాత్రము మధ్యకాల త్రికాల యుక్తమైన ఫిరుకాల నుపయోగింపవచ్చును. ఈ ప్రథమ రాగవర్ధనిలో అపన్యాసక్రమమున సంగతులను పాడునపుడును విశేషముగ విళంబ ప్రస్తారమును, ఒక అపన్యాసములోనుండి మఱియొక అపన్యాసమునకు ఎక్కునపుడో లేక దిగునపుడో కొంచెము ముందుగా మధ్యకాల త్రికాల సంగతులను కొంచెముగను యథోచితముగను పాడి ఆయా అపన్యాసమును పూర్తిచేయవలయును. ఇదియే ప్రథమ రాగవర్ధని లక్షణము.

ద్వితీయ రాగవర్ధని : ఈ రెండవ రాగవర్ధనియును మొదటి రాగవర్ధని తీరుననే చేయఁదగినది. అయినను, ఇందు విచిత్ర వర్ణాద్యాలంకారములతోను గమకములతోను కల్పనములను జేసి రాగమును విస్తరింపవలయును. మఱియు నీ రెండవ రాగవర్ధనిని చేయునపుడు మంద్రస్థాయిలో సంచారముసేయక విశేషముగ మధ్యస్థాయిలోను తారస్థాయి పంచమము వఱకును సంచరించి రెండవ విదారిచే రాగవర్ధనిని ముగించి మధ్యషడ్జములో నిలుపవలయును.

తృతీయ రాగవర్ధని : ఈ మూఁడవ రాగవర్ధని తారస్థాయిలోఁ జేయఁదగినది. ప్రారంభములో మధ్యస్థాయి పంచమములోనుండి తారషడ్జమునకేఁగి అచటనుండి వరుసగ ప్రస్తారములను తారస్థాయి పంచమమువఱకు యథోచితముగఁ జేసి విదారినిఁ జేయవలయును.

చతుర్థ రాగవర్ధనియును విదారియును : పైని చెప్పఁబడిన రెండవ మూఁడవ రాగవర్ధనుల తీరుననే ఇందులోను సంచారములను జేయవలయును. అయినను ఈ రాగవర్ధనిని స్వల్పముగాను విశేషముగ (ఫిరుకాలు) మూర్ఛనాప్రస్తారములతోను చేయవలయును.

పైని చెప్పఁబడియున్న నాలుగు విధములగు రాగవర్ధనులను చేయు నపుడు క్రమముగ రాగవిస్తారకాలమును తగ్గించుకొని రావలయును. ఎట్లనిన: మొదటి రాగవర్ధనిలో 20 నిమిషములు (20 Minutes) సంచరించినయెడల రెండవ రాగవర్ధనిలో 10 నిమిషములును, మూఁడవ రాగవర్ధనిలో 5 నిమిషములును, 4-వ రాగవర్ధనిలో $2\frac{1}{2}$ నిమిషములును సంచారము చేయవలయును. అట్లు చేయకున్నయెడల రాగములో రంజనము చెడిపోవును.

పైని చెప్పిన తీరుగ 4 రాగవర్ధనులను చేయక రెండు వర్ధనులలోనే రాగమును ముగించుటయును వాడుకలో నున్నది. గాయకులు ఈ వర్ధనులను సమయోచితముగ చేయవలయును.

స్థాయిసంచార మని మఱియొక సంచారపద్ధతియును గలదు. అది ఆరోహణస్థాయి సంచారము, అవరోహణస్థాయి సంచారము అని రెండు విధములగును. అందు ఆరోహణస్థాయి సంచార మెట్లనిన, మధ్యషడ్జములో నుండి ప్రారంభించి మంద్రషడ్జమువఱకు దిగి మధ్యకాలముగ ప్రస్తరించి తరువాత మధ్యస్థాయి ఋషభమునకువచ్చి ఆ ఋషభమును స్థాయిస్వరముగ నుంచుకొని దానికి మీఁదనుండు స్వరముల నేదియును కనిపించక ఆ స్వరమునకు క్రిందనుండు స్వరములలో మాత్రము సంచారము చేయుట. మఱియొక పద్ధతి యెట్లనిన, పైని చెప్పిన తీరుననే మధ్యస్థాయియందుఁ గల సప్తస్వరములలోను ఒక్కొక్కమాఱు నిలిచి ఆ స్వరమును స్థాయిగఁ జేసికొని రాగమును విస్తరించుట. ఇట్లే అవరోహణముగ సంచారముచేయుట అవరోహణస్థాయి సంచార మనఁబడును. ఈ ప్రస్తారపద్ధతి అపన్యాస క్రమమునకుఁ గల అంగములలో నొకటియేగాని మఱేమియును కాదు. అట్లుండియు పూర్వాచార్యులలో కొందఱు ఈ స్థాయి సంచారములను ప్రత్యేకముగఁ జెప్పియున్నారు.

భరతాచార్యుడు మకరిణి యని యొక రాగాలాపన పద్ధతిని చెప్పియున్నాడు. ఈ పద్ధతి రెండవ మూఁడవ రాగవర్ధనిలో నున్న విధముగనే యున్నది కనుక దీనిని ఇచట వ్రాయలేదు.

పైని చెప్పిన రాగాలాప లక్షణము లన్నిరాగములకును సాధారణమైనదియే యగును.

రాగములోని "తానం" అను శబ్దమునకు ఉత్పత్తిక్రమమును మన మెఱుంగవలసినది అవశ్యకమే యగును. పూర్వ గ్రంథములలో రాగములను పాడునపుడు "తానం, తానం" అను శబ్దమునే చేకొని రాగాలాపనము చేయవలయునని చెప్పఁబడియున్నది. "తానం తానం" అని మాటిమాటికి రాగములో పాడునపుడు అకార అంకారాదులనుచేర్చి ఆ శబ్దమును దీర్ఘముగ పాడుట వాడుకగ నున్నది. రాగమును మధ్యకాలముగ పాడుటయే పూర్వకాలమునందు తాన మని చెప్పఁబడెను ప్రక్కనుండు వైణికులు తానమును మధ్యకాల మనియే చెప్పుచున్నారు.

"తానం" అను శబ్దము దాక్షిణాత్య గానపద్ధతిలోని "తెన్నా" అను పదములోనుండి స్వీకరింపఁబడి తాన మని సంస్కరింపఁబడినది. సుమారు 60 శతాబ్దములకు మునుపే ఈ "తెన్నా" అను రాగమును పాడుచున్న పద్ధతి దక్షిణదేశములో నుండె నని తెలియుచున్నది. "తెన్నా" అను పదమునకు "దక్షిణ రాష్ట్రాధిపా" అని యర్థము. పూర్వములో దక్షిణ రాష్ట్రములో ప్రధానమైన పాండ్యమండలము నేలుచుండిన యొకానొక రాజునుగుఱించిన స్తోత్రముగ "తెన్నా తెన్నా" అని రాగములందు పాడుట వాడుకగ నుండె నని తెలియుచున్నది. ద్రావిడ పండిత శిరోరత్నముగ చెలంగిన శఠకోపులును (నమ్మాళ్వారు) తమ తిరువాయిమొఴి యను ద్రావిడ గ్రంథములో, "తెన్నా తెనా వెన వండుమురల్ తిరువేంగడత్తు" అని తిరుపతిలోని శ్రీనివాసుని నుతించునపుడు పురవర్ణనా విశేషసూచకముగ (తిరుపతిలోని భ్రమరములును తెన్నా తెనా అని పాడుచున్నవి) అని రచియించియున్నారు. ఇందువలన వీరికాలమునకు చాల పురాతనకాలములోనే "తెన్నా" అని రాగమును విస్తరించు క్రమమున్నదని తెలియుచున్నది. ఈ తెన్నా అను పదము క్రమక్రమముగా ఆర్యజనవ్యవహారములో "తానం" అని వాడఁబడి వెనుక, "తానం తానం" అను శబ్దము "అనంతా నంతా" అని సర్వేశ్వరుని నామోచ్చారణ సూచక మని వివరింపఁబడెను. రాగములను పాడునపుడు ఈ తాన శబ్దము శ్రుతిలో చేరుటకైన నొక మంచిసాధన శబ్దమై యున్నదను విషయమును బుద్ధిమంతులు గమనింతురుగాక.

తాయము : ఒక రాగములో నుండు నేదైన నొక స్వరమును స్థాయిగ నుంచుకొనుట తాయ మనఁబడును. ఇది యొక విచిత్రమైన రాగాలాపన పద్ధతి.

రాగములలో గ్రహస్వరములను పాడుటయే తాయ మని చెప్పఁబడు చున్నది. గ్రహస్వరము వాది సంవాదులుగ పాడఁదగినవి. శంకరాభరణ రాగములో "సరిగమ" అను స్వరమునకు "పధనిస" అను స్వరములు సమముగ నున్నవి. కనుక, "పధనిస" అని పాడునపుడు పంచమమును షడ్జగ్రహముగ మార్చి "సరిగమ" అని పాడుట గ్రహభేద మగును. శంకరాభరణ రాగములో "నిసరిగమపధని" అను స్వరములను గ్రహభేదము చేయునపుడు పంచమమును షడ్జముగ చేసికొని అందులోనుండి కల్యాణి రాగమునకుఁ గల స్వరములను పాడునపుడు ఆధారశ్రుతికి శంకరాభరణ రాగము చెడకుండ నుండును. ఇట్లు గ్రహస్వరములను రాగానుసారముగ మూఁడు నాలుగు స్వరముల సమర్చికొని గానముచేసి అన్యరాగకళలను జూపించి ఆధారశ్రుతిలో వచ్చి నిలిచి ప్రధాన రాగకళను జూపించి గానము చేయుట తాయ మనఁబడును. గ్రహభేదములను చేయుటలో ననేక విధము లున్నవి. వానిని గ్రంథవిస్తర భీతిచే నిచట వ్రాయలేదు. ఈ గ్రహభేదము గాత్రగానములో మాత్ర ముపయోగింపఁ దగినది. పైని చెప్పియున్న గ్రహభేదపద్ధతుల ననుసరించిన ప్రస్తారములోని రాగములే నిషాదాంత్య, ధైవతాంత్య, పంచమాంత్య రాగములుగ వెలయుచున్నవని యెఱుఁగునది.

సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో వ్రాయఁబడియున్న తాయమును నీ దిగువ వ్రాసియున్నాను. అందులోను పైని చెప్పిన రీతిగనే భావము గలుగుచున్నది. అయినను అది విశదముగ లేదు.

తా య ము.

"ఆయా రాగముల ననుసరించి ఏదైన నొక స్వరమును స్థాయిగాఁ గల్పించుకొని, దాని క్రిందిగల స్వరములందు రాగలక్షణములవలె సంచరించి మధ్యషడ్జమున న్యాసమొనరించి, (1) ఆ స్థాయికి పయిని ఆరోహణ క్రమముగాఁ గల మొదటిది, రెండవది, మూఁడవది, నాలుగవదియైన స్వరముల క్రమముగా నొక్కొక్క స్వరముగా చేర్చుకొని సంచారములుచేసి మధ్యషడ్జమందే న్యాస మొనరించవలెను. మఱియు, (2) అవరోహణ క్రమముగ ఆ నాలుగవ స్వరమందే తానము నారంభించి వానికి క్రిందిగల శ్రుతుల నంటక ఆ స్వరము నంటును, వానికి పయినిగల స్వరములందును సంచార మొనరించి మధ్యషడ్జంబున న్యాసంబును చేసి, స్థాయికి మూఁడవది, రెండవది, మొదటిదియైన స్వరములందు క్రమంబుగా నొక్కొక స్వరముగా నెత్తుకొని సంచరించి మధ్యషడ్జమందే న్యాసము లొనరించవలెను. ఈ రీతిని ఎనిమిది తానములు గానముచేసి, స్థాయి స్వరము నెత్తుకొని ఆలాపలక్షణ ప్రకారముగా కొంచె మాలాపించి తారస్థాయినుండి విదారించుకొనివచ్చి మధ్యషడ్జమందు

పాడుటను న్యాసంబుతో నిలుపవలెను'' అని వెంకటమఖి తమ చతుర్దండిప్రకాశిక తాయప్రకరణములో జెప్పియున్నారు.

కటకము : పూర్వాచార్యులు తానమును కటక మని చెప్పియున్నారు. ఈ కటకమునకు రాగమునకుఁ గల అన్నిలక్షణములును గలవు. ఇందులోను గ్రహస్వరభేదములను చేయుట వాడుకలో నుండెనని తెలియుచున్నది.

పూర్వ ద్రావిడగ్రంథములలో 4 గ్రామములును, అందుఁ బుట్టిన జాతులను, ఆ జాతులలో బుట్టిన 16 ప్రసిద్ధ రాగములను, వానిలో ప్రస్తరింపఁబడిన 214 గొప్పరాగములను, వీని జన్యములైన అనేక రాగములను చెప్పి, వానిమొత్తము 11991 రాగము లని చెప్పఁబడియున్నది. అట్టి రాగములు 12000 కన్న నధికముగ నే యుండవలయు ననియును తెలియుచున్నది. కొన్నిగ్రంథములలో 6000 రాగము లున్నవని చెప్పియున్నారు. ఇప్పుడు వాఁడుకలో సుమారు 1200 రాగములే యున్నవి. వానిలో సుమారు 200 రాగములలో మాత్రమే గీత కీర్తనాదులయం దుపయోగింపఁబడియున్నవి. విద్వాంసులు సుమారు 40 రాగములను పాడుచున్నారు. లక్ష్యలక్షణములను నెఱింగి పాడఁదగిన విద్వాంసులసంఖ్య చాలతక్కువగ నున్నది. అట్టి గొప్ప విద్వాంసులును గీత కీర్తనాదులు చేయఁబడియుండు రాగము లన్నియును పాడుటకు శక్తిలేక నున్నారు. ఇట్లు రాగముల సంఖ్య దినేదినే క్షీణము నొందుచున్నది. ఇది చాల పరితాపమైన విషయము.

పూర్వద్రావిడులు తేవార మను నొక వృత్తమును భక్తిమార్గములో రచియించి గానము చేయుచుండిరి. ఆకాలమున అనేక రాగములు వాడుకలో నుండినవని పూర్వగ్రంథములో చెప్పఁబడియున్నవి. రత్నాకరములోని ''ద్రావిడి, హిందోళము, భిన్నకైశికము, టక్క'' మొదలగు అనేక రాగములు ద్రావిడరాగములే యగును.

ప్రకృతము మదరాసు ఎడప్పాళయములో నుండు మ. నాదముని పండితుఁడు, ''సంగీతస్వరప్రస్తారసాగర'' మని యొక సంగీత పుస్తకమును ప్రచురించి యున్నాఁడు. ఇతఁడు నాగస్వరము, క్లార్నెట్టు వాద్యములను వాయించు నని తెలియుచున్నది. ఇతఁడు ప్రచురించియుండు పుస్తకములో 2044 రాగముల కారోహణావరోహణములు వ్రాయఁబడి యున్నవి. ఇందులో సుమారు 1200 రాగములు పూర్వ గ్రంథగతంబులైనయవి. తదితర

రాగము లెవరి కల్పితములో తెలియలేదు. ఈ నవీన కల్పనా రాగము లిదివఱకును గీతకీర్తనాదులలో నుపయోగింపఁబడి యుండునటులు తెలియ లేదు. అందుచేత నవీనకల్పనములై వాడుకలో లేనిదియును గ్రంథోక్తము కానిదియునైన రాగములను వదలి పూర్వ గ్రంథగతంబు లైనదియును, విద్వాంసులచే గీతకీర్తనాదుల నిమిత్తముగ నేర్పఱుపఁబడిన హంసధ్వని, పుష్పలతిక, కదనకుతూహలము మొదలగు రాగములను జేర్చి సుమారు 1100 రాగములకు రాగపట్టికను సిద్ధపఱచి ఆరోహణావరోహణములతో నీ గ్రంథముయొక్క అనుబంధము (B) లో జేర్చియున్నాఁడను.

గీతము, ప్రబంధము అను వీనికి పూర్వగ్రంథములలో పెద్దలు విశేష ముగ లక్షణములను వ్రాసియున్నారు. భాషలకు వృత్తలక్షణములను వ్యాకరణ సూత్రములును ఎట్లున్నవో అట్లే ప్రబంధమునకు లక్షణములున్నవి. స్వరాది తాళాంత్యముగ గల 6 లక్షణములతోఁ గూడుకొనియున్న గీతము ప్రబంధ మనఁబడును. గీతప్రబంధములను ఇచట విశదముగ వ్రాయవల యునేసి సుమారు 150 పుటలు కావలసియుండును. రత్నాకరములో గీత ప్రబంధములకు, ప్రబంధాధ్యాయ మను ఒక పెద్ద అధ్యాయము వ్రాయఁ బడియున్నది. మఱియు, ఈ గీతప్రబంధములలో అనేకము లిప్పుడు వాడు కలో లేక తొలఁగిపోయెను. గీతప్రబంధాదులను గుఱించి బ్రహ్మశ్రీ, సుబ్బ రామదీక్షితులు సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో కడుహృద్యముగను, సంగ్ర హముగను వ్రాసియున్నారు. వాని నీ దిగువ జూడుఁడు :

గీతము : శుద్ధసూడ, ఛాయాలగసూడ అని రెండు భేదములగును. సూడ అనునది గీత వాచకమైన దేశీయ పదము. శాస్త్రనియమంబులు గల ఛాయను పొందిన గీతము శుద్ధ మనఁబడును. సాలగము అను నది ఛాయాలగపద వికారము. ఈ సాలగ సూడ, ధ్రువ, మధ్య, ప్రతి మర్య, నిస్సారుక, అట్టతాళ, రాసతాళ, ఏకతాళములైన ఏడు భేదం బులు. వీనిలో ధ్రువము అనునది, ధాతు మాతువులతో చేరిన రెండు గీత ఖండములలో, ఉద్గ్రాహము అను మొదటి ఖండమగును. ఈ ఉద్గ్రాహ ఖండమందు గల స్వరములకంటె ఉచ్చమైన స్వరములఁ గలిగిన అభోగము అను నొక ఖండము గలదు. ఉద్గ్రాహ ఖండము యొక్క మొదటిభాగ మెచట న్యాస ముంచఁబడునో దానికి ధ్రువము అని పేరు. ఈ ధ్రువము

పదునొకండక్షరములు మొదలు ఇరువది యాఱక్షరములవఱకుఁ గల పది యాఱు భేదములకు నామములు, రసములు, తాళములు మొదలైన లక్షణములు వేర్వేఱఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ఇటులనే తక్కిన ఆఱు తాళములకును జెప్పఁబడియున్నవి. ఈ వివరములు విశదంబుగా చతుర్దండి ప్రకాశికలో గీతప్రకరణమందును, సంగీతరత్నాకర ప్రబంధాధ్యాయాంతమందును జెప్పఁబడియున్నవి. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిచట విరివిగాఁ జెప్పక చాలించుకొంటిని. ఇటువంటి గీతంబులు ఇప్పుడు కనఁబడవు. ధ్రువము మొదలైన సూళాది ఏడు తాళంబులును, ఝంపటయును, రగణ మత్యంబును ఈ తొమ్మిది తాళంబులే గీతంబులందు జేర్పవలయునని వేంకటమఖి అలంకారంబులు చెప్పుచోటఁ జెప్పియున్నట్లే ఇప్పటి వాడుకలోనున్న గీతంబులలో కనఁబడుచున్నవి. గీతంబులు రెండు ఖండంబులుగను, మూఁడు ఖండంబులుగను ఉన్నవి. రెండు ఖండంబులుగా నుండు గీతంబులలో మొదటిది ఉద్గ్రాహ ఖండము ; ఈ ఉద్గ్రాహఖండ స్వరంబులకంటె ఉచ్చమైన స్వరంబుగలదియే రెండవదియైన ఆభోగఖండము. ఈ రెండు ఖండంబులుగల గీతంబులలో మొదటిఖండమందే ధ్రువఖండము మధ్యషడ్జ న్యాసంబులుగా నుంచఁబడియున్నది. మూఁడు ఖండంబులు గల గీతంబులలో మొదటిది ఉద్గ్రాహముగను, రెండవది ఆభోగముగను, మూఁడవది ముద్రాఖండంబుగను ఉన్నది. ఈ మూఁడు ఖండంబులుగల గీతంబులలో మాత్రము అంతరి గలదు. మొదటిదియైన ఉద్గ్రాహఖండంబులో ధ్రువమునకు వెనుక అంతరి*, అవతల జావడ † ; రెండవదియైన ఆభోగ ఖండము, పిమ్మట అంతరి; పిమ్మట మూఁడవదియయిన ముద్రాఖండము, పిమ్మట అంతరము, ఇటులనే ప్రాచీన పుస్తకంబులోను, వాడుకయందును గనఁబడుచున్నవి. ఈ అంతరంబులు ఐదవధాతువనియు, త్రిఖండ గీతంబులోమాత్రమే కనఁబడుచున్నదనియు వేంకటమఖి చతుర్దండిప్రకాశిక ప్రబంధ ప్రకరణములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. ముద్రాఖండంబు అనేకముగ ఉద్గ్రాహఖండధాతువును గలదిగానే యుండినప్పటికిని, కొన్నిటిలో ముద్రాఖండధాతువునకు కొంచెము వేఱుఁగా కనఁబడుచున్నది. ఈ వివరంబును సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో నాదనామక్రియ, హిందోళ రాగగీతంబులు మొదలైనవానిలోఁ జూడుఁడు.

---

* అంతరంబుల ధాతు మాతులు మూఁడు ఖండంబులకును ఒకటిగానే యుండును.

† జావడ అనునది దేశీయ పదము. ఆ పదమునకు గీతములో సగము అని అర్థము.

ముద్రాఖండ ధాతువులు విశేషంబుగ ఉద్గ్రాహఖండ ధాతువువలె నుండుట వలన పారము సేయువారు ఉపేక్షించిరి. అందుచేత అంతరంబుతోఁ గూడిన అనేక గీతంబులు ముద్రాఖండంబులేకయే యున్నవి. రూపక తాళమునఁ గల కొన్ని గీతంబులు ధ్రువరూపకమనియు, రూపకధ్రువమనియు రెండు విధములై కనఁబడుచున్నవి. (1) ధ్రువరూపక మనునది మొట్టమొదట మూఁడు కొట్లుకొట్టి విసరి, అవతల కొట్టెడు మఱియొక ఘాతయందు ధ్రువమునుంచి తోడనే విసరి రెండుకొట్లును, ఉద్గ్రాహ ఖండాంతంబున విసరు వచ్చిన పిమ్మటనున్న ఆభోగఖండారంభమున మూఁడు కొట్లు కొట్టి విసరి, తోడనే ఒక కొట్టు కొట్టి విసరి రెండు కొట్లు కొట్టుకొనియే వచ్చి ఖండాంతమందు విసరినవెనుక ధ్రువఖండమును పాడుట వాడుక. కొన్ని గీతంబులలో ధ్రువము మీఁదఁ జెప్పినట్లుండక ఆ ఉద్గ్రాహఖండమందే వేఱు చోట్లలో గనఁబడుచున్నది. (2) రూపకధ్రువ మనునది త్రిఖండ గీతంబులుగాను అంతరమందు మూఁడు కొట్లు కొట్టి విసరి, తోడనే ఒకకొట్టు కొట్టి విసరి, పిమ్మట కొట్టెడు రెండవ కొట్టునందు ధ్రువముంచి ఆభోగ ఖండమును పాడి మీఁదఁ జెప్పినట్లే తాళము వేసుకొని వచ్చి అంతరము పాడుట వాడుక. కొన్ని గీతంబులలో రంజనమునకై, అనుద్రుత, ద్రుతం బులు మొట్టమొదట నెత్తఁబడియున్నవి.

శ్లో॥ అష్టభాషా పదైర్యుక్తం అయ్య అంవోతియై ర్యుతం ।
స్వర రాగైః ప్రగాయంతి గీత మిత్యభిధీయతే ॥

గీతంబుల మాతువులు, సంస్కృతాభాసమైన ప్రాకృతాది భాషా పద ములును, ఆభోగఖండ మాతువులలో అర్థములేని అ అ, అయ్య, తి య్య, అంవో ఇయ, అరే, యను శబ్దములతోను గూడుకొని యుండవలయును.

శ్లో॥ గీత ప్రబంధ రాయానాం స్థాలనం బహిరంతరం ।
తానాది మూర్ఛనా నాంతు అంతస్థాలన మిత్యపి ॥

గీత ప్రబంధ తాయంబులఁగల ధాతు మాతువులలో ప్రత్యక్షరము నకును, వీణలో లోమీటు వెలిమీటు నుపయోగించుటయు, తాన రాగా లాపన కీర్తనాదులయందు లోమీటునుమాత్ర ముపయోగించుటయు పూర్వి. కుల సంప్రదాయము. కీర్తనాదులలోఁ గల మాతువుల ప్రత్యక్షరంబులందును లోమీటు మీటుటయే గాక, సాహిత్యాక్షరంబులు దూరంబుగా నుండు తావులలో వీణలోని తంత్రీనాదము తెలియునట్లు సందర్భానుసారంబుగా

నొక మీటును మీటి వాయించుటయే వాడుక. తానంబులకు రెండేసి అక్షరంబుల కొక మీటును, త్రిశ్ర, ఖండ జాతులలోగల అంత్యాక్షరము లందు నడిమి వ్రేలిచే తడమీటును మీటవలయును.

ప్రబంధము : ప్రబంధము ఆఱు అంగములతోను, నాలుగు ధాతువులతోను, స్వర సందర్భము గలదిగాఁ జేర్చఁబడినది :— ఆఱు అంగములు: (1) స్వరము ; (2) బిరుదము ; (3) పదము ; (4) తెన్నకము ; (5) పాటము ; (6) తాళము.

(1) స్వర మనునది, స రి గ మ ప ధ ని అను స్వరములు. (2) బిరుద మనునది, సంబోధన ప్రథమగా ప్రబంధనాయకుని ధైర్య శౌర్యాదులను నుడువుట. (3) పద మనునది, క్రియా కారక క్రియలచే ధైర్య శౌర్యాదులను జెప్పుట. (4) తెన్నక మనునది భాండీర భాషలో గలిగిన తేన అను శబ్ద వికారము. తత్ అను పదముయొక్క సంబంధము గలది. తత్ అను శబ్దము నిత్యసంగళస్వరూపమైన పరబ్రహ్మ వాచకము. "ఓం తత్సత్" అనుట వలనను, "తత్త్వమసి" అను మహావాక్యమువల్లను ప్రబంధములలో తేనతేన అను శబ్దము కనఁబడుచున్నది. (5) పాట మనునది వాద్యములలో గలుగు అవ్యక్తాక్షరసముదాయమును, రుద్రవీణలోఁగలుగు తకతక మొదలైనవియును, ముఖవాద్యమైన శంఖములోఁ గలుగు తుకుతుకు మొదలైనవియును, ఉరోవాద్యములలో గలుగు ధింత ధింత కిణ కిణ మొదలైనవియును, తక్కిన వాద్యములందు లక్షణానుసారముగాఁ గలుగు పాటములును గలది. (6) తాళ మనుట తాళప్రకరణమునఁ జెప్పఁబడినది.

ధాతు అనునది ప్రబంధమునకుఁ గల అవయవము. ఆ ధాతువు (1) ఉద్గ్రాహము, (2) మేళాపకము, (3) ధ్రువము, (4) ఆభోగము అని నాలుగు విధములు.

(1) ఉద్గ్రాహము : ప్రబంధంబుయొక్క మొదటి భాగము. అనఁగా మొదట గానమున గ్రహించుట. (2) మేళాపకము, ఉద్గ్రాహ ధ్రువములు కలియుటకు కారణమైనది. (3) ధ్రువము : ప్రబంధముయొక్క ముగింపు. (4) ఆభోగము : పైని చెప్పిన ధాతువులగల స్వరములకంటె వేఱుగ్రచ్చయిన స్వరములు గలది. ప్రబంధములం దుపయోగింపఁబడెడి యీ ధాతువును పరిభాష సంగీతాచార్యులైన మతంగాది మునులచే వచింపఁబడియున్నది.

ప్రబంధము ద్విధాతుకము, త్రిధాతుకము, చతుర్ధాతుకము లని మూఁడు విధములు. ద్విధాతుకము ఉద్గ్రాహధ్రువములఁ గలది. త్రిధాతుకము ఉద్గ్రాహధ్రువ ఆభోగములు గలది. చతుర్ధాతుకము ఉద్గ్రాహ మేళాపక ధ్రువ ఆభోగములు గలది. ఇదిగాక నిర్యుక్తము, అనిర్యుక్తము లని రెండు విధములు. నిర్యుక్తము ఛందస్సులను తాళ రాగములను గలది. అనిర్యుక్తము పైని చెప్పిన ఏర్పాటులేక చెప్పఁబడినది. ఈ ప్రబంధములు (1) మేదినీ జాతి; (2) ఆనందినీజాతి ; (3) దీపినీ జాతి ; (4) భావినీ జాతి ; (5) తారావళీ జాతి అని ఐదువిధములు. (1) మేదినీ జాతి స్వరము మొదలుగా షడంగములను ; (2) ఆనందినీజాతి ఐదంగములను ; (3) దీపినీ జాతి నాలుగు అంగములను ; (4) భావినీ జాతి మూఁడు అంగములను ; (5) తారావళీజాతి రెండు అంగములను గలిగియుండును. (1) మేదినీజాతి శ్రీరంగము మొదలు ఏడు భేదంబులు. (2) ఆనందినీజాతి పంచతాళేశ్వరము మొదలు పదిభేదంబులు. (3) దీపినీజాతి సుదర్శనము మొదలు ఐదు భేదములు. (4) భావినీజాతి వర్ణము మొదలు పదియేడు భేదంబులు. (5) తారావళీజాతి ఏల మొదలు ఇరువది రెండు భేదంబులు ఇవి యన్నియును ఏకజాతి ప్రబంధము.

ద్విజాతి ప్రబంధమని మఱియొకపద్ధతి యున్నది. అది (1) హాయ లీల ; (2) గజలీల ; (3) ద్విపది , (4) ద్విపకము ; (5) వృత్తము, (6) ఘట నామ అని ఆఱు విధంబులు. తక్కిన భేదములును వాని లక్షణములును చతు ర్దండిప్రకాశికలో ప్రబంధప్రకరణమందును, సంగీత రత్నాకరములో ప్రబం ధాధ్యాయమందును జూడుఁడు.

తానీకరణమని వేఱొకపద్ధతియును గలదు. అందు కొన్ని తానీకరణ ములు గీతలక్షణములను, కొన్ని తానీకరణములు ప్రబంధలక్షణములను అను సరించి ఎడనెడ విళంబ మధ్యలయలు గలవిగానుండును. అలంకార, గీత, ప్రబంధ, తానీకరణములు మూఁడవ కాలమునందును గాత్రమును హస్తద్వ యములోని తాళమును సమముగాను యథాక్షరముగాను ఉండునట్లు పాడ వలయును. సంగీతాదులు గాత్రమును చేతులును సమముగాను ఏక కళగాను పాడఁదగినయవి. పైని చెప్పిన అలంకార గీత తాళ ప్రబంధ తానీకరణ ములను వీణలో లోమీటు పెలిమీటులతో వాయించవలయును. గీత ప్రబంధ తానీకరణములు మొదట మధ్య తారస్థాయిలయందును, తరువాత మంద్రమధ్యస్థాయిలయందును వాయించుట సంప్రదాయముగా నున్నది.

తాళము

వందన శ్లోకము.

శ్లో॥ నానామార్గైర్ల యో యత్ర యతీనాం స్యాత్కలానిధౌ ।
తం దక్షిణం శివం నౌమి చిత్రం వృత్తిమయం ధ్రువమ్ ॥ (సం. ర.)

తా. నానామార్గములను కలవాఁడును, యోగుల చిత్తములు లయమును జెందుచున్న చిత్స్వరూపుఁడును, చంద్రకలాధరుఁడును, దక్షిణామూర్తి రూపుఁడును, మనోవ్యాపార రూపుఁడును, శాశ్వతుఁడునై వెలయుచున్న పరమశివుని నమస్కరించుచున్నాను.

శ్లో॥ తాళ స్తల ప్రతిష్ఠాయా మితి ధాతో ర్ఘఞ్ స్మృతః ।
గీతం వాద్యం తథా నృత్యం యత స్తాలే ప్రతిష్ఠితం ॥

తా. తాళము తల ప్రతిష్ఠాయా మను ధాతువులో పుట్టినది. ఘఞ్ ప్రత్యయము. ఇందు గీతవాద్య నృత్యములు నెలకొని యున్నవి.

శ్లో॥ తకార శ్శంకరః ప్రోక్తో లకార శ్శక్తిరుచ్యతే ।
శివశక్తి సమాయోగా త్తాళ ఇత్యభిధీయతే ॥

తా. తాళ మను శబ్దములో తకారము శంకరుఁడనియును, లకారము శక్తి యనియును, ఈ శివశక్తి సమాగమములచే తాళము కలుగుచున్నదని యును నిర్ణయింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ హస్తద్వయస్య సంయోగే వియోగేచాపి వర్తతే ।
వ్యాప్తిమాన్యో దశప్రాణై స్సకాల స్తాల సజ్ఞకః ॥

తా. హస్తద్వయముల యొక్క సంయోగ వియోగములచే నడుచుచున్నదియును, దశ ప్రాణములతో కూడుకొన్నదియునై యుండునది తాళమనఁబడును.

తాళ విభాగము.

శ్లో॥ మార్గదేశీ గతత్వేన తాళోసౌ ద్వివిధో మతః ।
శుద్ధసాలగ సంకీర్ణా స్తాళభేదాః క్రమాన్మతాః ॥

తా. మార్గము, దేశి అని తాళము రెండు విధములు. అవి యథాక్రమముగా శుద్ధము, సాలగము, సంకీర్ణము అని మూఁడు విధములై యున్నవి.

దశ ప్రాణములు.

శ్లో॥ కాలోమార్గ క్రియాంగాని గ్రహోజాతిః కళాలయః ।
యతి ప్రస్తారకశ్చేతి తాళప్రాణ దశాస్మృతాః ॥

తా. కాలము, మార్గము, క్రియ, అంగము, గ్రహము, జాతి, కళ, లయ, యతి, ప్రస్తారము అని తాళప్రాణములు 10 విధము లగుచున్నవి.

కాల ప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ ఉపర్యుపరి విన్యస్యా త్పద్మపత్త్రిం శతంసకృత్ ।
యఃకాల స్సూచిసంభేదా క్షణంచ పరికీర్తితః ॥
లవ క్షణై రష్టభిస్యా త్కాష్ఠోస్యా ష్టలవాత్మకైః ।
అష్టకాష్ట నిమేషస్యా న్నిమేషై రష్టభిః కళాః ॥
కళాభ్యాంతు చతుర్భాగో చతుర్భాగ మనుద్రుతం ।
అనుద్రుతౌచ బిందుస్యా ర్బిందుభ్యాంచ లఘుర్భవేత్ ।
లఘుద్వయం గురుశ్చైవ త్రిలఘు ప్లుతముచ్యతే ।
చాతుర్లఘుః కాకపాద మిత్యేత త్కాల లక్షణం ॥

తా. నూఱు తామరరేకులను నొకటిమీద నొకటిగనుంచి వానిని సూదితో పొడుచునపుడు అందు ఒక తామరరేకు తెగునంతకాలము క్షణ మనఁబడును. 8 క్షణములకాలమొక లవ మనఁబడును. 8 లవములు చేరిన కాల మొక కాష్ఠ మనఁబడును. 8 కాష్ఠములు చేరి ఒక నిమిష మగును (నిమిషము=రెప్పపాటు). అట్టి నిమిషములు 8 చేరినది ఒక కళ యనఁబడును. రెండు కళలుచేరి ఒక చతుర్భాగమగును. రెండు చతుర్భాగములుచేరి ఒక అనుద్రుత మగును. రెండు అనుద్రుతముల కాలము ద్రుతమగును. రెండు ద్రుతముల కాలము ఒక చతురశ్ర లఘు వగును. రెండు లఘువుల కాలము ఒక గురువగుచున్నది. మూఁడు లఘువుల కాలము ఒక ప్లుత మనంబడును. నాలుగు లఘువుల కాలము ఒక కాకపాద మని నెఱుంగునది.

కొన్ని గ్రంథములలో రెండు కళలు చేరి ఒక అనుద్రుత మనియును, అట్టి అనుద్రుతములు రెండు చేరి ద్రుత మగుననియును చెప్పఁబడియున్నవి.

అట్లుండినను అదియొక వ్యత్యాసము కానేరదు. తాళ కాల ప్రమాణములో మతాంతరభేదము లెన్నో యున్నవి. కాలామృత మను జ్యోతిష గ్రంథములో కాలమును నిర్ణయించునపుడు సరియైన కాలనిర్ణయము చేయుటకు పరమశివుఁడే శక్తుఁడు కాఁడని చెప్పఁబడియున్నది. గనుక గ్రంథోక్త కాలప్రమాణమును మానము చేయుట అసాధ్యమైన కార్యము. గానమును చేయునపుడు వారివారికి తోఁచినటులు యథోచితముగ కాల ప్రమాణమును ఏర్పఱచుకొని గానము చేయుటయే సర్వసమ్మతమైయున్నది.

మార్గ ప్రాణలక్షణము.

పూర్వ గ్రంథకర్తలు మూఁడు మార్గములను చెప్పియున్నారు. అవి దక్షిణము, వార్తికము, చిత్రము అనునవి. ఇవియే ఇప్పుడు త్రికాలము చెప్పఁబడుచున్నవి. రత్నాకరములో కల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములో పైని

చెప్పిన మూఁడు మార్గములును, మార్గ మొకటికి భేదములు మూఁడు చొప్పున 9 విధము లగునని చెప్పఁబడియున్నది :—"ప్రతిమార్గం విశ్రాంతి కాలప్రమాణ భేదాల్లయత్రయే యోజితేసతి (1) ద్రుతేద్రుతః, (2) ద్రుతే మధ్యమః, (3) ద్రుతేవిళంబితః, యథా (4) మధ్యేద్రుతః, (5) మధ్యే మధ్యమః, (6) మధ్యేవిళంబితః, తథా (7) విళంబితే ద్రుతః, (8) విళం బితే మధ్యః. (9) విళంబితే విళంబిత ఇతి. విళంబ, మధ్య, ద్రుతకాలము లను చిత్రము, వార్తికము, దక్షిణము అని చెప్పియున్నాఁడు. విళంబములో విళంబము, విళంబములో మధ్యము, విళంబములో ద్రుతము అని ఇట్లన్నిటిని చేర్చిన 9 భేదము లగుచున్నవి. కొన్ని గ్రంథములలో పైని చెప్పియున్న మూఁడు మార్గములతో మఱియొక మూఁడు మార్గములను చేర్చి చెప్పఁ బడియున్నవి. అంతు మొత్తము 6 మార్గములకును కాలప్రమాణముల నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(1) దక్షిణము : రెండు దీర్ఘాక్షర ప్రమాణములు గల కాలము దక్షిణ మనఁబడును.

(2) వార్తికము : ఒక దీర్ఘాక్షర ప్రమాణము గలది.

(3) చిత్రము : ఒక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.

(4) చిత్రతరము : అర్ధ హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.

(5) అర్ధచిత్రము : పాతిక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.

(6) అతిచిత్రము : పరక హ్రస్వాక్షర ప్రమాణము గలది.

పూర్వ గ్రంథములలో "మాత్ర" యనుచోట అనేక పరిమాణములను చెప్పి యున్నారు. ఒక నిమిషము, అనఁగా ఒక రెప్పపాటు ఒక మాత్ర యని కొందఱు చెప్పి యున్నారు. రత్నాకరములో "శ్లో॥ పంచలఘ్వక్షరోచ్చార మితం మాత్రేతి కథ్యతే। అనయా మాత్రయా చిత్రస్యాల్పఘుర్గుర్వాది కల్పనా॥" అను నీ శ్లోకపాదముయొక్క మొదటి పాద ప్రకారముగ ఐదు లఘ్వక్షర కాలప్రమాణము గలది ఒక మాత్ర యని చెప్పఁబడు చున్నది. రెండవ పాదమును జూడుఁడు. అందు లఘ్వక్షర గుర్వక్షర ప్రమాణము నను సరించియే మాత్రానిర్ణయము చేయఁబడియున్నదని తెలియుచున్నది. ఈ ప్రస్తావిత దీర్ఘాక్షర ప్రమాణములు మాత్రమే ఇప్పుడు మాత్రాకాలమును నిర్ణయించుట కనర్హములై యున్నవి. పంచలఘ్వక్షర ప్రమాణమునుండిన మాత్రాప్రయోగములు ద్రుత మధ్య విళంబకాలములో అర, పాతిక, లఘ్వక్షరములై వచ్చుచున్నవి. కనుక, కాలప్రమాణ మును శుద్ధముగఁ జేయుట కష్టసాధ్యము. అందుచేత లఘ్వక్షర గుర్వక్షర ప్రకారముగ మాత్రాకాలమును నిర్ణయించుకొన్నారని తెలియుచున్నది.

సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో పైని చెప్పఁబడియున్న కాలమాన ములు రెండింతలుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

"మార్గము : ఒకటి కొకటి ద్విగుణములైన కాలప్రమాణముల పాడుట మార్గము అని పేరు. అది దక్షిణ, వార్తికము, చిత్ర, చిత్రతర, అర్ధచిత్ర, అతిచిత్రము లని ఆఱు విధములగును. 1/4 (పాతిక) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది అతిచిత్రము. 1/2 (అర్ధ) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది అర్ధచిత్రము. 1 (ఒక) మాత్రను ఒక కళగా గొనినది చిత్రతరము. 2 (రెండు) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది చిత్రము. 4 (నాలుగు) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది వార్తికము. 8 (ఎనిమిది) మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది దక్షిణము. శార్ఙ్గదేవులు సంగీతరత్నాకరములో మార్గములు ధ్రువ చిత్ర వార్తిక దక్షిణము లను నాలుగు విధము లగునని యును, అందు ఒక మాత్రను ఒక కళగా గొనినది ధ్రువమనియును; రెండు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది చిత్రమనియును, మూఁడు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది వార్తికమనియును; నాలుగు మాత్రలను ఒక కళగా గొనినది దక్షిణమనియును జెప్పియున్నారు."

పైని కనఁబఱచియున్న సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శినిలోని మార్గ లక్షణమును జూడుఁడు. అందులో దీక్షితులుగారు రత్నాకరములోని 4 విధములైన మార్గములను తెలియఁజేసియున్నారు. రత్నాకరములోని మార్గ చతుష్టయములో మూఁడుకళలతో చేరిన మార్గము కనఁబడలేదు. రత్నాకరములో నిశ్శంకుఁడు మూఁడుకాలములను మాత్రము చెప్పి యున్నాఁడు. ఆ కాలములును ఒకటికొకటి ద్విగుణము లైనవని చెప్పి యున్నాఁడు. అందుచేత మూఁడు మాత్రలను ఒక కళగాఁ గలిగిన పద్ధతి రాకయున్నది. ఈ క్రింద నుదహరింపఁబడియుండు రత్నాకర శ్లోకములలో నీ వివరమును జూడుఁడు :

శ్లో॥ మార్గాఃస్యు స్తత్రచత్వారో ధ్రువశ్చిత్రశ్చవార్తికః ।
దక్షిణశ్చేతి తత్రస్యా ద్ధ్రువకే మాత్రికాకలా ।
శేషేషు ద్వే చతస్రోష్టౌ క్రమాన్మాత్రాః కలాభవేత్॥

ఈ శ్లోకములవలన, చిత్రము, ధ్రువము, వార్తికము, దక్షిణము అని నాలుగు మార్గపరిమాణములును, అవి క్రమముగ ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణములగు ననియును తెలియుచున్నది. మఱియు లయమును చెప్పునపుడు :

శ్లో॥ క్రియానంతరవిశ్రాంతి ర్లయః సత్రివిధోమతః ।
ద్రుతో మధ్యో విళంబశ్చ ద్రుత శ్శీఘ్రతమో మతః ।
ద్విగుణ ద్వి గుణైజ్ఞేయా తస్మాన్మధ్యవిళంబితౌ ॥

అని కాలక్రమములను చెప్పి అవి ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణములని చెప్పఁబడియున్నది. ఈ కారణములచేత త్రైగుణ్యమైన కాల మేదియు నున్నటులు తెలియలేదు.

మఱియొక నూతన మార్గపద్ధతియు నున్నటుల సంగీతస్వర ప్రస్తార సాగరములో చెప్పఁబడియున్నది. ఇది జయముని మతమని గ్రంథకర్త చెప్పియున్నాఁడు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

" శ్లో॥ క్రియాసమూహరూపాయాః కళాయాః స్థానమేవయత్ ।
తాళమార్గ ఇతిప్రోక్త స్సచాపిర్బహుధాస్మృతః ॥

తా. క్రియాసమూహరూపమైన కళలకు స్థానమేదియో అదితాళమార్గమని జెప్పబడును. ఆ మార్గము యనేక విధములగును.

శ్లో॥ దక్షిణోవార్తికశ్చైవ చిత్రచిత్రతర స్తథా ।
తథాచిత్రతమశ్చైవ అతిచిత్రతమ స్తథా ।
చతుర్భాగత్రుటిశ్చైవా నుత్రుటిర్ఘర్షణ స్తథా ।
అనుఘర్షణకశ్చైవ స్వరశ్చాపిప్రకీర్తితః ।
సర్వేషామతమాశ్రిత్య మార్గాఃద్వాదశగాస్మృతః ॥

తా. దక్షిణ, వార్తిక, చిత్ర, చిత్రతర, చిత్రతమ, అతిచిత్రతమ, చతుర్భాగ, త్రుటి, అనుత్రుటి, ఘర్షణ, అనుఘర్షణ, స్వరమని తాళమునకు మార్గములు పండ్రెండు.

శ్లో॥ తత్రదక్షిణమార్గస్యా న్మాత్రాష్టకముదాహృతం ।
వార్తికేతుచతుర్మాత్ర చిత్రమార్గోద్విమాత్రకః ।
ఏకమాత్రో చిత్రతరః ప్రుతచిత్రతమేమతా ।
అతిచిత్రతమే మార్గా నుప్రుత పరికీర్తితః ।
చతుర్భాగేతదర్ధస్యా త్పలాశకళిగాకృతిః ।
త్రుటోతదర్ధం భాణీను త్రుటా స్యాతుతదర్ధకం ।
ఏతదర్ధం ఘర్షణేతు తదర్ధంచాను ఘర్షణీ ।
ఏతదర్ధం స్వరంప్రోక్తం సూక్ష్మతత్వార్థవేదిభిః ॥

తా. దక్షిణమార్గమున రెండుమిండు మాత్రలు, వార్తికమార్గమున నాలుగు మాత్రలు, చిత్రమార్గమున రెండు మాత్రలు, చిత్రతర మార్గమున ఒక్క మాత్ర, చిత్రతమ మార్గమున అర్ధ మాత్ర, అతిచిత్రతమ మార్గమున [illegible] మాత్రకొలదిగ [illegible]; చతుర్భాగ, త్రుటి, అనుత్రుటి, ఘర్షణ, అనుఘర్షణ, స్వరమును [illegible] చిత్రతమ మార్గమునకు చెప్పిన మాత్రయొక్క [illegible] సగముగా [illegible]. ఈ పండ్రెండు మార్గములును జైమిని భరతమునందు చెప్పఁబడియున్నవి."

మార్గక్రియా ప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ మార్గదేశిగ తత్త్వేన తత్రాద్యస్య క్రియాద్విధా ।
నిశ్శబ్దా శబ్దయుక్తాచ నిశ్శబ్దాతు కలోచ్యతే ।
స్యాదావాపోథ నిష్క్రామో విక్షేపశ్చ ప్రవేశకః ॥
నిశ్శబ్దేతి చతుర్థోక్తా సశబ్దాపి చతుర్విధా ।
ధ్రువ శ్శంపా తథా తాళః సన్నిపాత ఇతీరితా ।
పాతఃకలాచ సాజ్ఞేయా తాసాం లక్ష్మాభి దధ్మహే ॥
ఆవాప స్తత్ర హస్తస్యో త్తానస్యాంగుళి కుంచనం ।
నిష్క్రామోథ స్తలస్యస్యా దంగుళీనాం ప్రసారణం ।
క్షేపో దక్షిణపార్శ్వ స్యోత్తానస్య ప్రసృతాంగుళేః ॥
విక్షేపోథ స్తలస్యస్యా ప్రవేశోంగుళి కుంచనం ।
ధ్రువోహస్తస్య పాతస్యా చ్ఛోటికా శబ్దపూర్వకః ॥
శమ్పాదక్షిణ హస్తస్య తాళో వామకరస్యతు ।
ఉభయోః సన్నిపాతస్యా త్తాసాం మార్గవశాన్మితిః ॥ (సం. ర.)

ద్వివిధ క్రియలు.

శ్లో॥ మార్గదేశిగ తత్త్వేవ తత్రాద్యస్య క్రియా ద్విధా ।
నిశ్శబ్దా శబ్దయుక్తాచ నిశ్శబ్దాతు కలోచ్యతే.॥

తా. క్రియలు మార్గక్రియ, దేశ్యక్రియ లని రెండువిధము లగును. మొదటియు నా క్రియలు నిశ్శబ్దక్రియలనియును, సశబ్దక్రియలనియును రెండువిధములు అగును. ఇందు నిశ్శబ్దక్రియలు కళ లనఁబడుచున్నవి. వాని లక్షణముల నీ దిగువఁ జూపుఁడు :

నిశ్శబ్దమార్గక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ తత్రా వాపోథనిష్క్రామో విక్షేపశ్చ ప్రవేశనమ్
చతుర్విధాశ్చ విజ్ఞేయా నిశ్శబ్దాశ్చ క్రియాబుధైః ॥

తా. ఆవాపము, నిష్క్రామము, విక్షేపము, ప్రవేశము అను నీ నాలుగును నిశ్శబ్ద క్రియలు.

శ్లో॥ ఆవాప స్తత్ర హస్తస్యో త్తానస్యాంగుళి కుంచనమ్ ।
నిష్క్రామోథ స్తలస్యస్యా దంగుళీనాం ప్రసారణమ్ ॥
తస్య దక్షిణవిక్షేపో విక్షేపఇతి కథ్యతే ।
వివర్తనంచ హస్తస్య ప్రవేశోధోముఖస్యచ ॥

తా. "ఆవాపము" అనఁగా, ఊర్ధ్వముఖముగ నెత్తబడిన పతాకహస్తము యొక్క తర్జనీ మొదలుగ నాలుగువ్రేళ్లను ముడుచుట. "నిష్క్రామము" అనఁగా, అట్లు ముడిచిన వ్రేళ్లను క్రమముగ విప్పుట. "విక్షేపము" అనఁగా, ఆ హస్తమును వెలుపల కుడి పార్శ్వమునకు విదలించుట. "ప్రవేశకము" అనఁగా, ఆ హస్తమును అప్రదక్షిణముగా క్రిందుగా ముందటికి రానిచ్చుట. ఈ నాలుగును నిశ్శబ్దమార్గక్రియలు.

సశబ్దమార్గక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ ధ్రువశ్శమ్యశ్చ తాళశ్చ సన్నిపాత ఇతీరితా ।
ఇతిశబ్దేన సంయుక్తో విజ్ఞేయశ్చ చతుర్విధమ్ ॥

తా. ధ్రువము, శమ్యము, తాళము, సన్నిపాతము అను నీ నాలుగును సశబ్దక్రియలు.

శ్లో॥ ధ్రువోహస్తస్య పాతస్యా చ్ఛోటికా శబ్దపూర్వకః ।
శమ్యో వామనిపాతస్తు తాళో దక్షిణ ఘాతకః ॥
ఉభయో ర్హస్తయోర్ఘాత స్సన్నిపాత ఇతిస్మృతః ।
ఏతా మార్గక్రియాశ్చైవ కథితా భరతజ్ఞకైః ॥

తా. ధ్రువము అనునది శబ్దపూర్వకమైన చిటిక; శమ్యము అనఁగా, కుడిహస్తము నందు యెడమచేతితో ఘాతవేయుట. తాళము అనఁగా, ఎడమహస్తమునందు కుడిచేతితో ఘాతవేయుట. సన్నిపాతము అనఁగా, అభిముఖముగ నిలుపఁబడిన రెండు హస్తములచే సమముగా ఘాతవేయుట. ఈ నాలుగును సశబ్దమార్గక్రియలు.

దేశ్యక్రియా లక్షణము.

శ్లో॥ ధ్రువకా సర్పిణీకృష్ణా పద్మినీచ విసర్జితా ।
విక్షిప్తాఖ్యా పతాకాచ మాత్రాస్యాత్పతితాష్టమీ ॥

తా. ధ్రువక, సర్పిణి, కృష్ణ, పద్మిని, విసర్జిత, విక్షిప్త, పతాక, పతిత అను నీ ఎనిమిదియు దేశ్యక్రియలు.

శ్లో॥ సశబ్దా ధ్రువకాజ్ఞేయా సర్పిణీ వామగామినీ ।
కృష్ణాదక్షిణతోగన్త్రి పద్మినీస్యా దధోగతాః ॥
విసర్జితా బహిర్యాతా *విక్షిప్తాంగుళి కుంచనం ।
పతాకాదూర్ధ్వగమనా పతితాకరపాతనాత్ ॥

---

* "విక్షిప్తాకుంచితాత్మికా" అని కొన్ని పుస్తకములలో వ్రాయఁబడియున్నది. చేయిని వక్రముగ బట్టి తన యంతకు దీయుట "విక్షిప్త" యని కొందఱు వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు. చేతిని వక్రముగ చేసి తన యంతకు తెచ్చు క్రియ మనకు వాడుకలో నున్న తాళక్రియలయందుఁ గనపడలేదు. వ్రేలిని వరుసగా చతురశ్రాది జాతులకు ముడుచు క్రియ వాడుకలో నున్నది. అంగుచేత "విక్షిప్తాంగుళి కుంచనం" అను పాఠమే సరియైన పాఠమని తెలియుచున్నది. విక్షిప్త, లేక, లఘువులను ధ్రువక క్రియచే మాత్రము వాడుట శాస్త్రయుక్తము కాదనియు తెలియుచున్నది.

తా. ధ్రువక : సశబ్దముతోఁ గూడిన కుడిహస్తముయొక్క ఘాత ధ్రువక యనఁ బడును. సర్పిణి : కుడిచేతి పతాక హస్తమును ఎడమవంకకు చాచుట. కృష్ణ : అట్లు చాచిన హస్తమును కుడిపార్శ్వమునకు తెచ్చుట. పద్మిని : అరచేయి క్రిందుగఁ జేసి అధోముఖముగ చేయి చాచుట. విసర్జిత : పైని చెప్పిన అధోముఖహస్తమును వెలుపల వీసరుట. విక్షిప్త : హస్తముయొక్క ప్రేళ్ళను ముడుచుట. పతాకము : పతాక హస్తముగఁ బట్టిన చేతిని మీఁదికి ఎత్తుట. పతిత : అట్లు మీఁదికి యెత్తిన హస్తమును క్రిందికి దించుట. ఈ ఎనిమిది దేశ్యక్రియలలో ధ్రువక యనునది మాత్రము సశబ్దక్రియ. సర్పిణి మొదలైన తక్కిన ఏడును నిశ్శబ్దక్రియలని యెఱుంగునది.

4. అంగప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ అనుద్రుతో ద్రుతశ్చైవ లఘుర్గురు ప్లుతస్తథా ।
కాకపాదం తథాప్రోక్తం తాళాంగాని చ షడ్విధము ॥

తా. తాళసంఖ్యను దెలియుటకు సాధనంబగు సంజ్ఞావిశేషము అంగ మనఁబడును. అది అనుద్రుతము, ద్రుతము, లఘువు, గురువు, ప్లుతము, కాకపాదము అని ఆఱువిధము లగును.

అంగ స్వరూప లక్షణము.

శ్లో॥ అనుద్రుతస్య రూపంచ అర్ధచంద్ర కళాత్మకం ।
ద్రుతస్తు వలయాకారో లఘు రర్ధశరాకృతిః ॥
గురుర్వక్ర ధనుర్జ్ఞేయం ప్లుతస్తు శిఖరోగురుః ।
ఊర్ధ్వరేఖాచ తిర్యంచ్చ కాకపాదః ప్రకీర్తితః ॥

తా. అనుద్రుతము : అర్ధచంద్రునివలె స్వరూపము గలది ...
ద్రుతము : వలయాకారమయినది ...
లఘువు : అర్ధబాణమువంటిది ...
గురువు : ఎక్కుబెట్టిన ధనుస్సును బోలినది ...
ప్లుతము : శిఖర రేఖతోగూడిన గురువువలె నుండునది ...
కాకపాదము : హంసపాదమువలె నుండునది ...

షడంగ నిఘంటు.

శ్లో॥ అనుద్రుతోర్ధచంద్రస్యా ద్వ్యంజనం చానునాసికః ।
అవ్యక్తంచ విరామంచ వక్తవ్యం భరతజ్ఞకైః ॥

తా. అనుద్రుతము, అర్ధచంద్రము, వ్యంజనము, అనునాసికము, అవ్యక్తము, విరామము అను నీ ఆఱును అనుద్రుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ అర్ధమాత్రా ద్రుతం వ్యోమం బిందుకం వలయాకృతమ్ ॥

తా. అర్ధమాత్ర, ద్రుతము, వ్యోమము, బిందుకము, వలయము అను నీ యైదును ద్రుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ మాత్రస్య సరళం హ్రస్వం కళాయాంచ లఘుర్భవేత్ ॥

తా. మాత్ర, సరళము, హ్రస్వము, కళ అను నీ నాలుగును లఘువునకు పేళ్లు.

శ్లో। ద్విమాత్రకం గురుర్వక్రం కాణోయమళదీర్ఘకమ్ ॥

తా. ద్విమాత్రకము, గురువు, వక్రము, కాణము, యమళము, దీర్ఘకము అను నీ ఆఱును గురువునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ సమోద్భవం ప్లుతందీప్తం తథాత్ర్యఙ్గమ్ త్రిమాత్రకమ్ ॥

తా. సమోద్భవము, ప్లుతము, దీప్తము, త్రియంగము, త్రిమాత్రకము అను నీ యైదును ప్లుతమునకు పేళ్లు.

శ్లో॥ కాకస్తు హంసపాదాఖ్యో నిశ్శబ్దశ్చ చతుర్లఘుః ॥

తా. కాకపాదము, హంసపాదము, నిశ్శబ్దము, చతుర్లఘువు అను నీ నాలుగును కాకపాదమునకు పేళ్లు.

షోడశాంగములను జూపెడి పథకము.

షోడశాంగముల పేళ్లు.	అంగసంజ్ఞలు.	అక్షరకాలము.
అనుద్రుతము	∪	1
ద్రుతము	○	2
ద్రుతవిరామము	∪ ○	3
లఘువు	।	4
లఘువిరామము	∪ ।	5
లఘుద్రుతము	○ ।	6
లఘుద్రుతవిరామము	∪ ○ ।	7
గురువు	ऽ	8
గురువిరామము	∪ ऽ	9
గురుద్రుతము	○ ऽ	10
గురుద్రుతవిరామము	∪ ○ ऽ	11
ప్లుతము	§	12
ప్లుతవిరామము	∪ §	13
ప్లుతద్రుతము	○ §	14
ప్లుతద్రుతవిరామము	∪ ○ §	15
కాకపాదము	+	16

అంగాంగుళ ప్రమాణ లక్షణము.

శ్లో॥ ద్వయాంగుళో బాలచంద్రా ద్రుతస్తు చతురంగుళః ।
లఘురష్టాంగుళః ప్రోక్తో గురుస్యాత్షోడశాంగుళః ॥

ప్లుతప్రమాణం కథితం చతుర్వింశతి రంగుళాః ।
ద్వాత్రింశ త్కాకపాదస్యో త్తానస్యాంగుళ నిర్ణయః ॥

తా. అనుద్రుతము రెండంగుళముల ప్రమాణమునను, ద్రుతము నాలుగంగుళముల ప్రమాణమునను, లఘువు ఎనిమిది అంగుళముల ప్రమాణమునను, గురువు 16 అంగుళముల ప్రమాణమునను, ప్లుతము 24 అంగుళముల ప్రమాణమునను, కాకపాదము 32 అంగుళముల ప్రమాణమునను వాడఁదగినయవి.

తాళషడంగములను వాడుటకైన క్రియలు.

1. అనుద్రుతము : ఇది ధ్రువక అను సశబ్దక్రియచే వాడఁదగినది.

2. ద్రుతము : ఇది ధ్రువక అను సశబ్దక్రియచేతను, విసర్జిత అను నిశ్శబ్దక్రియచేతను వాడఁదగినది.

3. లఘువు : ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త అను సశబ్ద నిశ్శబ్దక్రియలచే వాడఁదగినది. ఇందు విక్షిప్త అను క్రియను ఉపయోగించునపుడు వ్రేళ్లను చతురశ్రాది జాత్యానుసారముగ ఘాతకువెనుక 3, 2, 6, 4, 8 ఇట్లు ముడుచుటయే సంప్రదాయముగ నున్నది.

4. గురువు : ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త, పతిత అను క్రియలచే వాడఁదగనది. ఎట్లనిన, మొదటి నాలుగక్షరములకు ఒక లఘువును వాడి, తరువాత నాలుగు అక్షరములకు కుడిచేతిని ఎడమచేతికి క్రిందుగా విడుచుట.

5. ప్లుతము : ఇది ధ్రువక, విక్షిప్త, సర్పిణి, కృష్ణ అను నాలుగు క్రియలచే వాడఁదగినది. ఎట్లనిన, ఎడమచేతిమీఁద కుడిచేతిఘాతను వేసి మూఁడు వ్రేళ్లను ముడిచి, తరువాత నాలుగు అక్షరములకాలము కుడిచేతిచే ఎడమచేతినిచుట్టి, అటువెనుక నాలుగు అక్షరములకాలము కుడిచేతిని ఎడమచేతికి దిగువ విడుచుట.

6. కాకపాదము : ఇది సర్పిణి, కృష్ణ, పతాక, పతిత అను నాలుగు నిశ్శబ్దక్రియలచే వాడఁదగినది. ఎట్లనిన, (సర్పిణి) కుడిచేతి పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరములకాలము ఎడమవంకకు తెచ్చి, (కృష్ణ) అట్లు ఎడమవంకకు తెచ్చిన చేతిని నాలుగు అక్షరములకాలము కుడివంకకు తెచ్చి, తరువాత (పతాక) కుడిచేతి పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరముల కాలము మీఁది కెత్తి, (పతిత) అట్లు ఎత్తఁబడిన పతాక హస్తమును నాలుగు అక్షరములకాలము అధోముఖముగ తెచ్చుట. ఈ కాకపాదమను అంగము రత్నాకరములో నిశ్శబ్ద చతుర్లఘువని చెప్పఁబడియున్నది. నిశ్శబ్ద

ద్వార్లఘువని 8 అక్షరముల కాకపాదమును రత్నాకరములో కనఁబడు చున్నది. మఱియు నీ యంగము నిశ్శబ్దక్రియలచేతనే వాడఁబడుచున్న దనియును, అందుచేత అమంగళమైనదనియును పూర్వాచార్యులు వీనిని వాఁడుకలోనుండి తొలఁగించియున్నారనియును తెలియుచున్నది.

ద్రుతము "ధ్రువక" అను క్రియచే మాత్రము వాడఁదగినదనియును, గురువు "ధ్రువక, పతిత" అను రెండు క్రియలచేత వాడఁదగిన దనియును, ప్లుతము "ధ్రువక, సర్పిణి, కృష్ణ" అను మూఁడు క్రియలచే వాడఁదగినదని యును కొందఱిమతము. అయినను, విసర్జితక్రియలేక ద్రుతమును, విక్షిప్తక్రియ లేక లఘువు, గురువు, ప్లుతము అను నీ మూఁడు అంగములను వాడుట శాస్త్ర సమ్మతము కాదని తెలియుచున్నది. ఎట్లనిన, ఒకటి, రెండు, మూఁడు అని ఎంచుటకు "విక్షిప్త" అను క్రియయును, చేతిని విసరుటకు "విసర్జిత" అను క్రియయును అత్యావశ్యకమని యెఱుంగవలయును.

గ్రహ ప్రాణ లక్షణము.

గ్రహము అను శబ్దమునకు గ్రహించుట, ఎత్తుట అని యర్థము. తాళ ములో గీతమును గ్రహించుతావు గ్రహ మనఁబడును. ఆ గ్రహము అతీతము, అనాగతము, సమము అని మూఁడు విధము లగునని రత్నాకరములో చెప్పఁ బడియున్నది.

శ్లో॥ సమోఽతీతో నాగతశ్చ గ్రహస్తాలేత్రిధామతః ।
గీతాదిసమకాలస్తు సమపాణిస్సమగ్రహః ॥
సోఽవపాణిరతీతః స్యా ద్యోగీతాదౌ ప్రవర్తతే ।
అనాగతః ప్రాక్ప్రవృత్తః సఏవోపరిమాణికః ॥ (సంగీత రత్నాకరము)

తాళమును గీతమును సమముగ గ్రహించుట సమమనియును, తాళమునకు ముందు గీతమును గ్రహించుట అతీతమనియును, తాళమునకు వెనుక గీతమును గ్రహించుట అనాగతమనియును చెప్పఁబడియున్నది.

అతీత, అనాగత, సమ, విషమము అని నాలుగు గ్రహము లున్న వని కొన్ని నవీన గ్రంథములలో చెప్పఁబడియున్నవి. సంగీత విద్యాదర్పణము లోని ఈ నాలుగు గ్రహములను నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ అతీతానాగతశ్చైవ సమశ్చ విషమోపిచ ।
గ్రహశ్చతుర్విధా ప్రోక్తా తత్స్వరూపం నిరూప్యతే ॥

తా. అతీతము, అనాగతము, సమము, విషమము అని గ్రహములు నాలుగు విధములు.

గ్రహముల వివరము.

శ్లో॥ గీతాతీతేత్వతీతస్యా త్తాళాతీతేత్వనాగతః ।
గీతాయా తాళసంయుక్తో సమగ్రహ మితీరితమ్ ॥
ఆద్యంతయోరనియమో విషమశ్చ ప్రకీర్తితః ।
మాత్రాధిక్యంచ తస్యైవ క్వచిత్కేచిత్ప్రచక్షతే ॥

తా. గీతము నడచినపిమ్మట తాళము నడచుట అతీత మనఁబడును. తాళము నడిచినపిదప గీతము నడచుట అనాగత మనఁబడును. తాళ గీతములు సమముగా నడచుట సమ మనఁబడును. ఈ మూఁడు విధములుగాక నడచునది విషమగ్రహ మనఁబడును. మఱియు, గీతాదులకన్నను తాళమాత్రలు రెండుగాని, మూఁడుగాని, నాలుగుగాని అతీతమైనచో అది అతీతగ్రహ మనియు, ఇన్నిమాత్రలే అనాగతమైనచో అది అనాగత గ్రహమనియు, పై ప్రకారము గీతారంభ స్థానమునకు 5, 6, 7, 8 మాత్రలు అతీతమైనను, అనాగతమైనను అది విషమగ్రహ మనియును చెప్పఁబడుచున్నది. ఇటుల రంగరాజ లోల్లభట్టులు మొదలైన భరత భాష్యకారులు నిర్ణయించినారు.

పైని కనఁబఱచియుండు పద్ధతిలో అతీత అనాగత సమగ్రహము కాకయుండునది విషమమని చెప్పఁబడియున్నది. తాళమునకు ముందున నున్న స్థాన మెదియైనను అతీతస్థానములో చేరినవియే. అట్లే వెనుకనుండు స్థానములు అనాగతస్థానములో చేరినవియే. తాళముతో సమముగ గీతమును గ్రహించుట సమకాలమాయెను. ఇవి తప్ప విషమమని యొక స్థాన ముండుటకు హేతువులేదు. కనుక, ఇది అసంభావితము.

విషమము అను పదమునకు సమముకానిది అని అర్థము. అతీత అనాగతములు విషమములే యగును. ఇటులనే సుబ్బరామ దీక్షితులును చెప్పియున్నారు. దాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని.

గ్రహము : ఒక పాటలో తాళంబు నుపయోగించి ఆ పాటను యెత్తుతావు గ్రహ మనఁబడును. (గ్రహం=గ్రహణం, ఎత్తుట.) గ్రహము, సమము విషమ మని రెండు విధంబు లగును. (1) సమము : పాటయును తాళంబును ఒక్కటిగా నెత్తుటకు సమము అని పేరు. (2) విషమము : పాటయును తాళమును సమముగా నెత్తక ముందు వెనుకగా నెత్తుట. ఇది అతీతము, అనాగత మని రెండు విధంబులగును. (i) అతీతము . పాట మునుపును, తాళము వెనుకను ప్రారంభించుట. (ii) అనాగతము ; తాళమును ముందుగను, పాటను వెనుకను ప్రారంభించుట,

ఈ విషమ గ్రహమునుగుఱించిన మఱియొక నూతన కల్పనము పూర్వాచార్యుల పద్ధతియని చెప్పఁబడి యున్నది. దాని నీదిగువఁ జూడుఁడు. ఈ విషమ విన్యాసము ఎంత అసంభావితముగ నున్నదో దానిని చదువరులు గమనించుట మాత్రమే గాక పూర్వాచార్యులు ఇట్టి పదార్థ సంబంధము లేని యసంభావితమును రచియించి యుందురా అనియును గమనింతురు గాక.

"శ్లో॥ గీతస్యాద్యంతయోస్తాళో న్యూనోన్యూనో భవేద్వయం ।
సమాదిరధికాంతస్య అంతేన్యూనసమాధికః ॥
అధికాదిర్న్యూనమితి న్యూనాదిశ్చసమాధికః ।
ఇత్యాదిబహుభేదాస్తు కథితావిషమగ్రహే ॥

తా. నృత్త గీత వాద్యములకు తాళము ఆదియందు తక్కువయై అంతమునందు సమమైన అది యొక విషమము; అంతమునందు తక్కువయై ఆదియందు సమమైన అది యొక విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునం దధికమైన అది యొక విషమము; అంతమునందు అధికమై ఆదియందు తక్కువయైన అది యొక విషమము; అంతమునందు తక్కువయై ఆదియందు తక్కువ - అధికమైతే యది యొక విషమము; అంతమునందు సమమై ఆదియందు తక్కువయు నధికమునైన అది యొక విషమము; అంతమునం దధికమై ఆదియందు తక్కువయు సమమునైన యది యొక విషమము; ఆదియం దధికమై అంతమునందు సమమైన యది యొక విషమము; ఆదియందు తక్కువయై అంతమునందు సమమును అధికమునైన అది యొక విషమము; ఆదియందు తక్కువయై అంతమునం దధికమును సమమునైన యది యొక విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునందు తక్కువయు నధికమునైన యది యొక విషమము; ఆదియం దధికమై అంతమునందు తక్కువయైన యది యొక విషమము; ఆదియం దధికమై అంతమునందు తక్కువయు సమమునైన యది యొక విషమము; ఆదియందు సమమై అంతమునందు మిక్కిలి యధికమును మిక్కిలి తక్కువయునైన యది యొక విషమము అగును. ఇదిగాక నానేక భేదంబులు భావసాధన పక్షమందు పుట్టును. కావున, మార్గదేశితాళములకు యుక్తముగా గ్రహభేదములను నడపించుకొనవలయును. కర్మసాధనపక్షమందు పైని చెప్పిన రీతిగానే తాళమునకు నృత్త గీత వాద్యములను నడపించుకొనునది."

జాతిప్రాణ లక్షణము.

చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణములని జాతులు అయిదు విధముల నొప్పును వానికి వరుసగా "4, 3, 7, 5, 9" అను అక్షరకాల సంఖ్యలు గలవు. నాలుగు కళలు గల చతురశ్రజాతి కామధేనువుయొక్క స్వరూప మనియును, అందుచేత ఈ చతురశ్రజాతి చాల శ్రేష్ఠమైన దనియును తెలియుచున్నది. పంచజాతులలోను చతురశ్రజాతి మాత్రమే ప్రధానముగఁ జెప్పఁబడియున్నది. పూర్వాచార్యుల గీత, కీర్తనాదులు విశేషముగ

నీ చతురశ్రజాతిలోనే కనఁబడుచున్నవి. త్రిశ్రము మూఁడక్షర కాలములఁ గలది. చతురశ్రమును త్రిశ్రమును జేరి (సంకీర్ణమై) సంకీర్ణజాతి (4+3=7) అయినది. త్రిశ్రమును మిశ్రమను ఖండింపఁబడి ఖండమయినది :- "3+7=10, 10÷2=5, ఈ ఖండముతో చతురశ్రము చేరి సంకీర్ణజాతి పుట్టెను :—"5+4=9".

మఱియొక నవీన పద్ధతిలో పదిజాతులు చెప్పఁబడియున్నవి. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ అనుగాయా మతేర్ధర్మం కారణం జాతిరుచ్యతే॥

తా. అనుగత బుద్ధికి కారణమైన ధర్మము జాతి యనంబడును. అనఁగా లోకమందు అనేక మనుష్యులయందు వీఁడు మనుష్యుఁడు అనెడి అనుగత బుద్ధిచేత మనుష్యత్వమనెడి జాతి సిద్ధించెను. ఆ తీరుననే అనేక తాళములయందు ఇది తాళము అనెడి అనుగత బుద్ధిచేత తాళత్వమనెడి జాతి కద్దని దెలిసికొనునది. ఇప్పుడు సకల మనుష్యులయందును, మనుష్యత్వమనెడి ఒక జాతి యున్నను, ఆ మనుష్యులయందు బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రత్వము మొదలైన అవాంతర జాతులు గలిగినట్లు సకల తాళములయందును, తాళత్వమనెడి వ్యాపకజాతి యుండియున్నను, చతురశ్రజాతి మొదలైన అవాంతర జాతులు మతభేదములచేత కలవని చెప్పఁబడెను.

జాతుల వివరణము.

పైన జెప్పఁబడిన బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర సంకీర్ణములనెడి అవాంతర జాతులప్రకారము చతురశ్రజాతి బ్రహ్మజాతిగా నెంచఁబడెను గాన, బ్రహ్మకు చతుర్ముఖము లగుటచే చతురశ్రమనెడి జాతి ఏర్పడెను. గాన, ఆ చతురశ్రజాతికి 4 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. ఈ చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములను మూటిచే పెంచునపుడు 12 వచ్చును. ఆ 12 ను 4 చే భాగించునపుడు భాగ మొక్కటికి 3 అక్షరములు ఏర్పడును. గాన, త్రిశ్రజాతికి 3 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములను త్రిశ్రజాతియొక్క 3 అక్షరములతో మిశ్రముచేయగా మిశ్రజాతికి 7 అక్షరములు లఘుకాల మాయెను. ఈ మిశ్రజాతియొక్క 7 అక్షరములను త్రిశ్రముయొక్క 3 అక్షరములతో కలుపగా 10 అక్షరము లగును. ఆ పది అక్షరములను సగముగా భాగించునపుడు ఏర్పడిన 5 అక్షరములు ఖండజాతికి లఘుకాల మాయెను. చతురశ్రజాతియొక్క 4 అక్షరములును, త్రిశ్ర మిశ్రములు కలిపి ఖండించిన ఖండజాతియొక్క 5 అక్షరములును కలుపగా 9 అక్షరములు సంకీర్ణజాతికి లఘుకాల మాయెను. ఇవిగాక మఱికొన్ని లఘువులు చెప్పఁబడియున్నవి. అవి యెవ్వియనిన, మనుష్యలఘువు, స్వర్గలఘువు, హంసలఘువు, దేశ్యలఘువు, చిత్రలఘువు, దివ్యలఘువు, సింహలఘువు, వర్ణలఘువు, వాద్యలఘువు, కర్ణాటలఘువు అని లఘువులు పది విధములు. అవి క్రమముగా 4, 3, 7, 5, 9, 6, 8, 10, 12, 16 అక్షరకాలములు గలవై యుండును. ఈ లఘువులలో పై జెప్పఁబడిన 5 జాతుల లఘువులుగూడ యున్నవి.

జాతుల ననుసరించిన కొన్ని నవీనవిషయములు, లక్షణకౌస్తుభము మొదలైన కొన్ని గ్రంథములలో నున్నవని తెలిపి, సంగీత స్వరప్రస్తార సాగరములో వ్రాయఁబడియున్నది. వాని నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

శ్లో॥ గ్రహేచనవమేజాతం సంకీర్ణ లఘుఇత్యపి ।
యబ్భ్రువంతిత్రిశ్రప్లుత రౌరవం నరకంభవేత్ ॥

తా. తొమ్మిదక్షరములందు ఘట్టిన సంకీర్ణలఘువును త్రిశ్రజాతి ప్లుతమని జెప్పెడు వానికి రౌరవ మనెడి నరకము లభించునని తౌర్యత్రికగజాంకుశమునఁ జెప్పఁబడియున్నది.

సర్వమతరాజీయము.

శ్లో॥ ధ్రువాదిసప్తతాళానాం లఘుతోజాతినిర్ణయః ।
చచ్చత్పుటాదితాళానాం కలతోజాతిరీరితః ॥

భరతార్ణవము.

శ్లో॥ చచ్చత్పుటాదితాళానాం సంఖ్యతో జాతిరీరితః ॥

తా. ధ్రువాదిసప్తతాళములను లఘువుచేతను, చచ్చత్పుటాది తాళములను కళల తోను లెక్కచేసి జాతులు నిర్ణయించవలయును.

శ్లో॥ అన్యేప్యాదాయతాలేషు అంగన్యాకృష్యసర్వకః ।
చతురశ్రలఘుకృత్వా జ్ఞేయా జాతేశ్చపంచకం ॥

తా. చచ్చత్పుటాది తాళాంగములను ప్రత్యేకముగాఁ గూర్చి చతురశ్రలఘువులుగ చేసి వచ్చిన లఘువులను చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణజాతులలో 4, 8, 16, 42, 64, 128 ఇట్లు ద్విగుణక్రమమునం గోజాతి సంఖ్యలకు యథాక్షరముగనో యాతాళము యాజాతి యనును. మఱియు పైని చెప్పిన నిదర్శనప్రకారముగా అక్షరకాలములవలన జాతుల నెఱుంగనగును.

శ్లో॥ అన్యతాళాంచగృహ్ణీయా త్యేకాన్యేకానుజాతిషు ।
ధ్రువాదీనాంతుతాళానాం ప్రత్యేకంజాతిపంచకం ॥

తా. ధ్రువాది సప్తతాళములు నొక్కొక్కటి చతురశ్ర, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణజాతులుగాను; చచ్చత్పుటాది తాళములు మాత్ర మొక్కొక్కటి కేజాతు లేర్పడి నదో ఆ జాతులుగానే వాడవలయును. ఇటుగాక ఒక్కొక్కటి పంచజాతులతో వాడిన రౌరవాది నరకములు ప్రాప్తించునని (అర్జున, భరత, హనుమత్సుష్ట, భరతార్ణవ, భరత మంజరి, తాళమంజరి, తౌర్యత్రిక గజాంకుశము) మొదలైన గ్రంథములందుఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. ఇట్టి జాతులను ధర్మజాతులని పరిగణించుదురు. మఱియు మతాంతర జాతులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ షడాక్షరయుతఃకాలః దివ్యసంకీర్ణజాతయః ॥

తా. ఆఱక్షరకాలముతో కూడినది దివ్యసంకీర్ణజాతి యని తెలియునది. ఇది త్రిశ్రములు రెండు కూడినది.

శ్లో॥ అష్టాక్షరసమఃకాలః మిశ్రసంకీర్ణ ఉచ్యతే ॥

తా. ఎనిమిదక్షర కాలములైనచో మిశ్రసంకీర్ణజాతియని చెప్పఁబడును. ఇది చతురశ్రములు రెండు కూడినది.

శ్లో॥ దశాక్షర సమాయుక్త దేశ్యసంకీర్ణసంజ్ఞకః ॥

తా. పదియక్షర కాలములతో కూడినది దేశ్యసంకీర్ణజాతి యని తెలియునది. ఇది ఖండములు రెండు కూడినది.

పండ్రెండక్షర కాలములతో కూడినది మిశ్రదేశ్య సంకీర్ణజాతి యని పలుకఁబడును, ఇది చతురశ్రములు మూఁడు కూడినది.

పదునాఱక్షర కాలములతోఁ గూడినది దేశ్యశుద్ధ సంకీర్ణజాతి యని వక్కాణింపఁబడును. ఇది చతురశ్రములు నాలుగు కూడినది. కావున ఒక్కొక్కజాతులే 2, 3, 4 కూడిన సంకీర్ణమనియును; వేర్వేఱుజాతులు రెండు కూడిన మిశ్రమమనియును; మూఁడు కూడిన సంకీర్ణమని తాత్పర్యముచే నీ జాతు లేర్పడెనని గ్రహించునది. ఇట్టి జాతులలో లఘువం దేజాతి ఆరంభమగుచున్నదో ఆ లఘు, గురు, ప్లుత, కాకపాదము లాయా సంఖ్యల భేదములుగానే యుండును. ఈ జాతుల లఘువులకే వరుసగా దివ్య, సింహ, వర్ణ, వాద్య, కర్ణాటక మని పేరులు శుక్రాచార్యులచే నియమింపఁబడియె. ఇఁక నధర్మజాతులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ అవ్యక్తసహితాపంచ జాతయఃపూర్వచోదితః ।
ఏకాదశాదిభేదేన మాలాతాళఃప్రకీర్తితః ॥

తా. మొదట చెప్పఁబడిన చతురశ్రాది పంచజాతులు అనుద్రుతములతో కూడుకొని 11, 13, 15, 17, 19 సంఖ్యలుగా నేర్పడి తాళములతో సంబంధించిన, అది మాలాజాతి తాళ మనఁబడును. ఈ జాతులకె వరుసగా హీన, పండాల, అయుక్త, అగమ్య, నిషిద్ధమని పేళ్లు క్షణకాస్తుభమునందు చెప్పఁబడియున్నవి.

శ్లో॥ తాళానాం నృత్తగీతానాం పరస్పరవిభేదకా ।
తాళాదిరంజఇత్యాతు జాతిప్రాణ ఇతీరితః ॥

తా. తాళ సంబంధియైన నృత్తగీత వాద్యములకును, తాళమునకును అన్యోన్య భేదములచే ప్రకాశింపఁ జేయుటవలన జాతియును తాళాంగులకు ప్రాణమని యెఱుంగునది.

శ్లో॥ దివ్యలఘుంచ మూఢాత్మ త్రిశ్రజాతి గురుంయథా ।
యోబ్రూయాతి మహాపాపీ తస్యపాపం మహద్భవేత్ ॥

తా. దివ్యయను లఘువును త్రిశ్రజాతి గురువుగా చెప్పునట్టి మూఢుఁడు మహాపాపి; వాని పాపమునకు మితిలేదు. ఇట్లు సర్వమతదీపికయందుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

పైని కనఁబఱచియున్న విషయములను గమనించునపుడు అవి గొప్ప గ్రంథకారుల యభిప్రాయములు కావని తెలియుచున్నది. ప్రస్తారాంగములైన జాతులకు నామముల నేర్పఱచుట గ్రంథకారుల అభిప్రాయభేదమే కాని నరక గతమునకైన దోషము కానేరదు. కనుక, ఇది ప్రాచీనపద్ధతి కానేరదు.

ఎవఁడో ఆధునికుఁడు ఇట్టి శ్లోకములను కల్పించి వానిని పాగ్ప్రసిద్ధ వాగ్గేయ కారకుల మతమని చెప్పి శాస్త్రార్థము చేసియున్నాడనియే తెలియుచున్నది.

కళాప్రాణ లక్షణము.

అక్షరకాలములోని సమాన్తర్భాగములు కళలనఁబడును.

ఉదాహరణము : చతురశ్రజాతి లఘువులో 4 అక్షరకాలము లున్నవి. ఆ నాలుగు అక్షరములకాలములో అక్షరకాలమొకటికి కళలు 4 చొప్పున నడచి 16 కళలగుచున్నవి. ఇవియే కళలనఁబడును. ఈ కళలు హ్రస్వాక్షరప్రమాణము ననుసరించియే లెక్కచేయఁదగినవి. ఇట్టి కళలు 1, 2, 3, 4 రీతిని ఒక అక్షరకాలమునం దుండును. ఒక అక్షరము ఇన్నికళల చొప్పున నడుచుచున్నదను విషయము గీతమునుబట్టి లెక్క చేయవచ్చును. అక్షరకాలమునకు కళల సంఖ్యను మొట్టమొదట నిర్ణయముచేసికొని వెనుక గీతాక్షరములను అందు ఇమిడించుట వాడుకగా నున్నది.

జాతులకు నుండునటులనే, గతులకును చతురశ్రాదిగ గల భేదము లున్నవి.

అక్షరకాలములో కళలు 3, 4, 5, 9 వంతున నడుచుటచేత గతి భేదము కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ వర్తమానాచనష్టాచ తత్కళాద్వివిధాపునః ।
యుఃకళాకాలమారభ్య గురుపర్యంతవృద్ధిక ।
ఆద్యాతద్విపరీతేతు బుధైర్నష్టకళోచ్యతే ॥

పై నుండు నవీన శ్లోకములో కళ వర్తమానకళ, నష్టకళ అని రెండువిధములగు ననియును, అందు తాళములో 1, 2, 3, 4 ఇట్లు పెరుఁగునది వర్తమాన కళలనియును, అట్లే తగ్గునది నష్టకళలనియును చెప్పఁబడియున్నది.

సంగీతరత్నాకరములో మార్గతాళ లక్షణములో "యథాక్షరశ్చ ద్వికళ శ్చతుష్కళ ఇతి త్రిధా" అని మూఁడు విధములైన కళలు చెప్పఁబడియున్నవి. వానికి వరుసగ యథాక్షరకళ, ద్వికళ, చతుష్కళ అని నామములు గలవు. ఈ కళలు అనేక భేదములను బడసియున్నవి. వానిని రత్నాకరములో జూడుఁడు. ఈ కళలు చచ్చత్పుటాది కళాతాళములలో నుపయోగింపఁబడినవని తెలియుచున్నది.

లయప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ క్రియాన న్తర విశ్రాన్తి ర్లయః స త్రివిధోమతః ॥

తా. క్రియానంతర విశ్రాంతి "లయ" అని చెప్పఁబడుచున్నది. అది మూఁడు విధము లగును.

తాళములో లయలు మూఁడు విధములుగ నున్నవనియును, అవి ఉత్తరోత్తరము ద్విగుణము లనియును, వానికి క్రమముగ ద్రుత, మధ్య, విళంబము లని నామము లున్నవనియును తెలియుచున్నది. ఇవి వరుసగ దీర్ఘాక్షర, హ్రస్వాక్షర, అర్ధాక్షర ప్రమాణములను గలిగి పదవాక్యాగాలయందును గీత కీర్తనాదులయందును నెలకొనియుండును

యతిప్రాణ లక్షణము.

శ్లో॥ లయప్రవృత్తి నియమో యతిరిత్యభిధీయతే ।
సమాస్రోతోగతాచాన్యా గోపుచ్ఛాత్రివిధేతిసా ॥ (సం. రత్న.)

తా. లయము ప్రవర్తించుటకైన నియమము యతి యనఁబడును. అవి మూఁడు విధములగును. వానికి సమము, స్రోతోగతము, గోపుచ్ఛము అని నామములు. "స్రోతోగతము" అను నామము "స్రోతోవహము" అని వాడుకలో చెప్పఁబడుచున్నది.

ఇప్పుడు గల పుస్తకములలో యతులు 6 విధములుగ చెప్పఁబడియున్నవి. వాని నామములను, క్రమములను నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

1. సమయతి :—దీర్ఘ హ్రస్వాక్షరములు సమముగ (ఒకటే కొలతలను గలవిగా) వచ్చుట సమయతి యనఁబడును. దీనిని పిపీలికయతి అనియును చెప్పుదురు. (పిపీలిక మనగా చీమలు) చీమలు పోవుచున్నక్రమములో వచ్చు యతి అని తాత్పర్యము. ఉ, (1) తకతక, (2) తాకాతాకా (3) తా ; కా ; తా ; కా ; ఇట్లు ఒకే తీరున వచ్చుట.

2. విషమయతి :—పైనిచెప్పిన సమయతికి ప్రత్యక్షవిరోధముగ వచ్చు యతి. ఉ॥ తా ; ; కతాకతకతా, తా ; ఇట్లు నానావిధములుగ వచ్చుట.

3. మృదంగయతి :—మృదంగాంగము మధ్యలో స్థూలముగనుండి రెండుకొనలలోను స్థూలము క్రమము తగ్గియున్న చందంబున వచ్చుయతి మృదంగయతి యనఁబడును. ఉ॥ తక–తాకా–తా,–కా,–తా , కా ;–తా, కా,–తాకా–తక ; ఇట్లు వచ్చుట.

4. వేదమధ్యయతి:—హుడుక్క అను వాద్యమునకు మధ్యభాగము సూక్ష్మముగను రెండుప్రక్కల భాగములు విశాలముగనుండు చందంబున వచ్చు యతి వేదమధ్యయతి యనఁబడును. ఉ॥ తా ;–కా,–తా–క–తా–కా,–తా ; ఇట్లు వచ్చుట.

5. గోపుచ్ఛయతి :—గోవుయొక్క పుచ్ఛమునుబోలి ప్రారంభములో పెద్ద అంగమును వరుసగా చిన్న అంగములుగ తగ్గుచువచ్చి ముగించుట. ఉ॥ తా ;-తా,-తా-క.

6. స్రోతోవహాయతి :—పైనిచెప్పిన గోపుచ్ఛమునకు అవరోహణ క్రమము స్రోతోవహాయతి యనంబడును. ఉ॥ తతాతా, తా; తా ; ; ; ఇట్లు వచ్చుట.

పైని చెప్పంబడిన యతులు ఒకటితోనొకటి చేరునపుడు యతులు సంయోగవియోగములచే ననేకము లగును.

ఈ యతి ప్రస్తారలక్షణము ననుసరించి తాళాంగములను వ్రాసి తాళప్రస్తారము చేయుట పూర్వికుల సంప్రదాయముగ నుండెనని తెలియుచున్నది.

ప్రస్తారప్రాణ లక్షణము.

స్వరప్రస్తారమునుం బోలి తాళప్రస్తారములును అనంతమగును. ప్రస్తారపద్ధతులు (1) నష్టము, (2) ఉద్దిష్టము, (3) పాతాళము, (4) మహాపాతాళము, (5) అనుద్రుతమేరువు, (6) ద్రుతమేరువు, (7) ధ్రుతశేఖరమేరువు, (8) లఘుమేరువు, (9) గురుమేరువు, (10) ప్లుతమేరువు, (11) కాకపాదమేరువు, (12) సంయోగమేరువు, (13) ఖండప్రస్తారము, (14) యతిప్రస్తారము అని 14 భేదము లగుచున్నవి.

(1) నష్టము : ఒకప్రస్తార మిన్నవ ప్రస్తారమని లెక్కచేయుట.

(2) ఉద్దిష్టము : ఇన్నవ ప్రస్తార మిదియని లెక్కచేయుట.

(3) పాతాళము : ప్రస్తరింపంబడిన అంగము లన్నిటిలోను తక్కువైన అంగ సంఖ్య లెన్ని వచ్చియున్నవని గుణించుట.

(4) మహాపాతాళము : ప్రస్తారములలో అన్ని అంగములును ఎన్ని మాఱులు వచ్చియున్నవని లెక్కచేయుట.

(5) అనుద్రుతమేరువు : (సమసంఖ్యగల ఒక అంగము ఎన్ని ప్రస్తారములలో వచ్చియున్నదని తెలియుటకై) అనుద్రుతమును లెక్కచేయుట.

(6) ద్రుతమేరువు : అటులనే ద్రుతమును లెక్కచేయుట.

(7) ద్రుతశేఖరమేరువు : అటులనే ద్రుతశేఖరమును లెక్కచేయుట.

(8) లఘుమేరువు : అటులనే లఘువులను లెక్కచేయుటను.

(9) గురుమేరువు : పైనిచెప్పిన తీరుననే గురువును లెక్కచేయుట.

(10) ప్లుతమేరువు : ప్లుతమును లెక్కచేయుట.

(11) కాకపాదమేరువు : కాకపాదమును లెక్కచేయుట.

(12) సంయోగమేరువు : సమసంఖ్యగల అంగము లెన్ని మాఱులు వచ్చియున్నవని లెక్కచేయుట.

(13) ఖండప్రస్తారము : అంగములు లోపములేక స్థానభేదములను మాత్రము జెందునటుల ప్రస్తరించుట.

(14) యతిప్రస్తారము : యతుల ననుసరించి భాగించుట.

తాళమునకు గలిగియుండు ప్రస్తారములును, మేరుపట్టికలును ఇంచుకైన నుపయోగములు కావు. అందుచేత వానిని ఇచ్చ వ్రాయలేదు.

స ప్త తా ళ ము లు.

శ్లో॥ ధ్రువోమఠ్యోరూపకశ్చ ఝంపాత్రిపుట ఏవచ ।
అటతాళశ్చైకతాళశ్చ సప్తతాళైః ప్రకీర్తితః ॥

తా. ధ్రువతాళము, మఠ్యతాళము, రూపకతాళము, ఝంపతాళము, త్రిపుట తాళము, అటతాళము, ఏకతాళము అని తాళములు ఏడు.

సప్తతాళములకును వారనక్షత్రాదిగ గల లక్షణములు సంగీతస్వర ప్రస్తారసాగరములో వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇవి పూర్వప్రసిద్ధ గ్రంథములలోఁ గన్పట్టలేదు. మఱియు నిందుగల శ్లోకముల నెవఁడో సంస్కృతభాషాపరిచయము లేనివాఁడు కల్పించి పరమశివుఁడు పార్వతికి నుపదేశించినట్లు తన యాభాస జ్ఞానమును లోకమునకు వెల్లడించుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ భానువారేపుష్యరుక్ష్యే ధ్రువతాళసముద్భవః ।
శ్వేతవర్ణవిశాలాక్షీ హీరమాలాభిశోభితమ్ ॥
శుభ్రవస్త్రధరశ్చైవ శాండిల్యాశ్చఋషిస్వయమ్ ।
ఛందోఅనుష్టుప్శ్చైవ బ్రహ్మాధిదేవతస్తథా ॥
జంబూద్వీపనివాసైశ్చ ధ్రువఘళాంగసంజ్ఞిక ।
లఘుద్రుతలఘుద్వంద్వం ధ్రువఘళంచలక్షణమ్ ॥

తా. ఆదివారమునందు, పుష్యమినక్షత్రమున శ్వేతచ్ఛాయయై, విశాలాక్షియై, శుభ్రవస్త్ర వజ్రమాలికాలంకృతయై, అనుష్టుప్ఛందోయుక్తయై, బ్రహ్మ అధిదేవతగాను శాండిల్య ఋషిని ఆధీనక్షర్తగాను గలదియై, జంబూద్వీప నివాసినిగా ధ్రువతాళము ఉట్టెను. ఈ ధ్రువతాళమునకు ఒక్కలఘువు ఒక్కద్రుతము పిమ్మట రెండులఘువులు, అంగసంజ్ఞ ।ం।।.

శ్లో॥ సోమవారేహస్తరుక్ష్యే మత్స్యతాళసముద్భవః ।
శ్యామవర్ణోమహాకాయ నానాభరణభూషితమ్ ॥
రక్తగంధత్రిష్టుప్ ఛంద కౌమారి అధిదేవతా ॥
రక్తవస్త్రధరశ్చైవా విశ్వామిత్రఋషిస్వయమ్ ॥
ప్లక్షద్వీపనివాసైచ మత్స్యతాళంచసాఙ్కిక ।
లఘుద్రుతసరాళంగం చతురశ్రప్రకీర్తితః ॥

తా. సోమవారము నందు హస్తనక్షత్రమున శ్యామవర్ణమైన గాత్రమును గలదియై, రక్తవస్త్రధారియై, నానాభరణవిభూషితయై, రక్తగంధధారియై, త్రిష్టుప్ ఛందోయుక్తయై, కౌమారిని అధిదేవతగాను, విశ్వామిత్రఋషిని ఆధీనకర్తగాను గలదియై, ప్లక్షద్వీప నివాసినిగా మత్స్యతాళము బుట్టెను. దీనికి చతురశ్రజాతియందు ఒక్కలఘువును ఒక్కద్రుతమును పిమ్మట ఒక్కలఘువు, అంగసంజ్ఞ: । ౦ ।.

శ్లో॥ కుజవారేమృగరుక్ష్యే రూపకశ్చసముద్భవః ।
పీతవర్ణోకోమలాంగో నానాభరణభూషితమ్ ॥
పీతవస్త్రధరశ్చైవ అంబికాఅధిదేవతా ।
స్వయంగౌతమఋష్యస్యా క్రౌంచద్వీపనివాసిని ॥
ద్రుతమేకంలఘుర్యేకం శ్రుణుఅంగానిశంకరీ ।
దశ ప్రాణాత్మికంతాళం రూపకస్యప్రకీర్తితః ॥

తా. కుజవారము నందు మృగశిరోనక్షత్రమందు [illegible] మృదుకరియై, పీతాంబరధారియై, [illegible] ప్రాణాలతో [illegible], అంబికాదేవిని అధిదేవతగాను గౌతమ ఋషిని [illegible] గాను [illegible], క్రౌంచద్వీప నివాసినియై [illegible] తాళము బుట్టెను. దీనికి దశప్రాణాయుక్తమైన [illegible] ద్రుతము [illegible] ఒక్కలఘువు, అంగసంజ్ఞ: । ౦ ।.

శ్లో॥ బుధవారేపుష్యరుక్ష్యే ఝంపతాళసముద్భవః ।
చిత్రవర్ణవరాంగశ్చ స్వర్ణాభరణభూషితమ్ ॥
చిత్రవస్త్రధరశ్చైవ జమదగ్నిఋషిస్వయం ।
క్రౌంచద్వీపనివాసశ్చ మహేశ్వర్యధిదేవత ॥
లఘువానుద్రుతంబిందు అంగలక్షణమిత్యపి ।
దశప్రాణాత్మికంతాళం ఝంపతాళప్రకీర్తితః ॥

తా. బుధవారము నందు పుష్యనక్షత్రమున చిత్రవర్ణముగల సుందరాంగియై, స్వర్ణాభరణ చిత్రవస్త్రధారియై, మహేశ్వరుని అధిదేవతగాను, జమదగ్నిఋషిని ఆధీనకర్తగాను గలదియై, క్రౌంచద్వీపనివాసినియై ఝంపతాళము బుట్టెను. దీనికి దశప్రాణాయుక్తమైన లఘువును బిందువును పిమ్మట, అంగసంజ్ఞ: । ౦ ।

శ్లో॥ గురువారేరుద్రరుక్ష్యే త్రిపుటతాళ సముద్భవః ।
పీతవర్ణేచశ్రేష్ఠాంగి నానాభరణభూషితమ్ ॥
పీతవస్త్రధరశ్చైవ రమ్యమీశ్వరిదేవతా ।
భరద్వాజఋషిశ్చైవ శాల్మలద్వీపవాసినీ ॥
లఘు ర్యేకంద్రుతద్వంద్వం తాళఃత్రిపుటలక్షణమ్ ।
అయంలోకహితార్థాయాం భరతాద్యప్రయుజ్యతే ॥

తా. గురువారమునందు ఆరుద్రనక్షత్రమున పంచరంగుగల శ్రేష్ఠశరీరియై, పీత వస్త్రధారియై, నానావిధాభరణ భూషితయై, ఈశ్వరిని అధిదేవతగాను భరద్వాజఋషిని ఆధీనకర్తగాను గలదియై, శాల్మలద్వీప నివాసినియై, త్రిపుటతాళము బుట్టెను. దీనికి ఒక్క లఘువు రెండు ద్రుతములు. అంగసంజ్ఞ. ౧౦౦.

శ్లో॥ భృగువారాశ్వనీరుక్ష్యే అటతాళ సముద్భవః ।
భర్మవర్ణకోమలాంగం ముక్తాభరణభూషితమ్ ॥
అస్యప్రధానకశ్చైవ వికృతిః శుద్ధరూపిణీ ।
మృడాన్యతిపతీదేవ పీతాంబరధర స్తథా ॥
అయంశాక ద్వీపవాసి కశ్యపశ్చఋషిస్వయమ్ ।
లఘుద్వంద్వం ద్రుతద్వంద్వం అటతాళప్రకీర్తితః ॥

తా. శుక్రవారమునందు అశ్వినీనక్షత్రమున బంగారుకాంతిగల కోమలశరీరియై, పీతాంబరధారియై, ముక్తాభరణభూషితయై, వికృతి ఛందస్సుగలదియై పార్వతిని అధి దేవతగాను కశ్యపఋషిని యాధీనకర్తగాను వహించినదై, శాకమను ద్వీపనివాసినియై, అటతాళ ముద్భవించెను. దీనికి 2 లఘువులు 2 ద్రుతములు. అంగసంజ్ఞ: ౧౧౦౦.

శ్లో॥ శనివారేస్వాతిరుక్ష్యే ఏకతాళ సముద్భవః ।
నీలవర్ణోరక్తనేత్రో రత్నమాలాభిశోభితమ్ ॥
పీతాంబరధరశ్చైవ యేరాశ్వరిసరస్వతి ।
సపుష్కర ద్వీపవాసై వసిష్ఠాయ ఋషిస్వయమ్ ॥
ఏకతాళలఘుశ్చైవ తాళజ్ఞానవినోదినీ ।
శ్రణుసప్తతాళాంగాని శంకరీశాస్త్రసమ్మతమ్ ॥

తా. స్థిరవారమునందు స్వాతీనక్షత్రంబున నీలగాత్రయై, రక్తనేత్రయై, పీతవస్త్ర రత్నమాలా పరిశోభితయై, వసిష్ఠఋషిని యాధీనకర్తగా వహించినదై, సరస్వతిని అధిదేవతగా పుష్కరద్వీప నివాసినియై, ఏకతాళము జనించెను. ఈ యేకతాళమునకు ఒక్క లఘువు. అంగసంజ్ఞ : ”

పైని వ్రాసియుండు శ్లోకములలో యున్న తప్పులను సవరించక సంగీత స్వరప్రస్తార సాగరములో నున్నటులనే ప్రచురించియున్నాను. వానిని చక్కగ గమనించువారికి వానియందు గల తప్పులు వెల్లడియగును.

32. సప్తతాళములు ఏర్పఱచినవారు.

శ్లో॥ భరతోదత్తళశ్చైవ ఆంజనేయో మతోధ్రువః ॥

తా. భరతాచార్యులును, దత్తళాచార్యులును, ఆంజనేయులును కలిసి, ధ్రువతాళమును ఏర్పఱచినారు.

శ్లో॥ మర్యతాళస్యకర్తారౌ మతంగార్జునకౌ॥ [illegible] ॥

తా. మతంగమహామునియు, అర్జునుడును, కోహళాచార్యులును కలిసి, మర్యతాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ ఆంజనేయః కుంభజోపి యాజ్ఞవల్క్యస్తు రూపకే ॥

తా. ఆంజనేయులును, అగస్త్యులును, యాజ్ఞవల్క్యులును కలిసి, రూపకతాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ నందీశో భరతోశౌనః ఝంపాయాం చైవ సప్తధా ।

తా. నందికేశ్వరుడును, భరతాచార్యులును, [illegible] మునియు కలిసి, ఝంపతాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ నిశాచరపతిః బ్రహ్మా త్రిపు [illegible] సంఘపాలకః

తా. [illegible] కలిసి, త్రిపుట తాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ బలిః కౌమారదేవేంద్రౌ అటతాళి [illegible] సముద్భవః ।

తా. బలిచక్రవర్తియు, కౌమారదేవేంద్రుడును, [illegible] కలిసి, అటతాళమును జేసినారు.

శ్లో॥ మహాతాంచాపి సర్వేషాం ఏకతాళసమం విదుః ॥

తా. సకలమైనవారును జేరి ఏకతాళము [illegible] పెట్టినారు.

పైని కనఁబఱచియుండు, భరతాది మునులచే తాళములు నిర్మింపఁబడినవను విషయము, ప్రాచీన గ్రంథములలో గాన్పట్టలేదు. కనుక ఈ పద్ధతియును నూతన పద్ధతియే యగును.

సప్తతాళములు.

ధ్రువము, మఠ్యము, రూపకము, ఝంప, త్రిపుట, అట, ఏకతాళము, ఇవి తాళసప్తకము. ఈ 7 తాళములను చతురశ్రాది 5 జాతులచే పెంచినచో తాళములు 35 అగును. వీనికి వరుసగా 35 నామములును, వేఱ్వేఱు అక్షరసంఖ్యలును గలవు. వీని వివరములను నీ క్రింది పథకములో జూడుఁడు.

సంఖ్య.	పేళ్లు.	రూపము.	చతురశ్రము.		త్రిశ్రము.		మిశ్రము.		ఖండము.		సంకీర్ణము.	
			అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.	అక్షర సంఖ్య.	పేళ్లు.
1	ధ్రువము	1011	14	శ్రీకర	11	మణి	23	పూగ	17	ప్రహూణ	29	భువన
2	మఠ్యము	101	10	సమ	8	సార	16	ఉదీర్ణ	12	ఉదయ	20	రావ
3	రూపకము	01	6	పత్తి	5	చక్ర	9	కుల	7	రాజ	11	బిందు
4	ఝంప	1100	7	మధుర	6	కదంబ	10	సుర	8	నంద	12	కద
5	త్రిపుట	100	8	ఆది	7	శంక	11	లీల	9	పుష్కర	13	భోగ
6	అట	1100	12	లేఖ	10	సుప్త	18	లోక	14	విదళ	22	ధీర
7	ఏక		4	మాన	3	సుధ	7	రాగ	5	రత	9	వసు

N B ధ్రువాది సప్తతాళములను పాడునప్పుడు, చతురశ్రాది పంచజాతులలో నొకటిని చేర్పక వానిని వాడుటకు సాధ్యముగాదు. ఇట్లు ధ్రువాది తాళములకు జాతి సంబంధము గలుగునపుడు వేఱ్వేఱు నామములు గలుగుచున్నవి. సూళాది 35 తాళములకును శ్రీకరాది 35 పేళ్లు పై పథకములో వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇవియే ఈ తాళములకు నియతమగు నామము లని యెఱుంగునది.

పైని కనఁబఱచియున్న పథకములో, సప్తతాళములును పంచ జాతుల సంయోగమువలన 35గా వృద్ధిఁజెంది 35 తాళము లాయెను. ఈ 35 తాళములను 5 గతులచే భేదము జేసి వాడునపుడు 35×5=175 తాళము లగునని "సంగీతచంద్రిక" అను పుస్తకములో వ్రాయఁబడి యున్నది. ఇట్లు గతిభేదముచేసి వాడుట శాస్త్రోక్త పద్ధతి కానేరదు. ఇది యొక నవీన కల్పనావిశేషమే యగును.

మిస్టర్ మాణిక్కమొదలారు వ్రాసియున్న సంగీతచంద్రికలో మొదలారి స్వకల్పనము లనేకతావులలో కనఁబడుచున్నవి. గ్రంథోక్త తాళ ప్రస్తారములే అపారముగ నున్నవి. వాని నెఱింగి ఉపయోగించుటకే మన మశక్తులై యున్నాము. అట్లుండునపుడు మిస్టర్ మొదలారి విపరీత కల్పనములను పూర్వోక్త తాళములతో చేర్చునపుడు తాళముల సంఖ్య విపరీతమే యగును. మొదలారి కల్పనములలోఁ గొన్నిటి నీ దిగువఁ జూడుఁడు :

(1) మిస్టర్ మొదలారు, 35 తాళములకు గతి భేదములను కల్పించి 175 నామహీనమైన తాళములను వ్రాసియున్నారు. వీనికి సమకళా తాళ పట్టికను సిద్ధపఱచి యున్నారు. వీనికి నామములనుకూడ కల్పించి యుండినచో కల్పన పరిపక్వమైనదియై యుండును.

(2) మేళకర్త రాగములకు గల నేళ్లను ఒక విచిత్ర కటపయాది లెక్కచే భాగించి వానికి సంఖ్యల నేర్పఱచి, ఆ సంఖ్యలతో వచ్చెడి అంగములను ఆ నామములకు తాళాంగములుగ చేర్చి 72 తాళములను కల్పించి వీనికి సమకళా పట్టికను సిద్ధముజేసి ప్రచురించియున్నారు.

(3) అష్టోత్తర శతతాళములను వ్రాసి అవి చతురశ్రజాతి అష్టోత్తర శతతాళమనియును, త్రిశ్ర, మిశ్ర, ఖండ, సంకీర్ణ జాతులలోను 108 తాళములున్నవనియును, అందుచేత వాని మొత్తము "108×5=540" ఐదు వందల నలువది యనియును తెలిపియున్నారు. ఈ కల్పనములోని పెద్ద పొరపాటును మొదలియారు గమనింపకపోయినందువలన వారి కల్పనములు వెల్లడియగుటకు కారణమాయెను. ఈ కల్పనములోని పొరపాటు ఏదియన చతురశ్రాది పంచజాతుల భేదములు లఘువునకు మాత్రమేగాని తదితర అంగములకు లేవు. నూట ఎనిమిది తాళములలో లఘుహీనమైన తాళములును, ద్రుతములను మాత్రము అంగముగా బడసిన తాళములును

ఉన్నవి. ఉదాహరణముగ, మతంగతాళము, త్రితీయతాళము, త్రిమూర్తిక మొదలగు తాళములలో లఘువు లేదు. మఱియు కరుణాయతి, షట్తాళము, ఏకతాళము అను నీ మూఁడు తాళములలోను ద్రుతము అను అంగము మాత్రమే వచ్చియున్నది. కనుక ఈ తాళములు జాతిభేదములను జెందవు. ఈ కారణములవలన మొదలారిగారి కల్పనము అసంభావితమే యగును.

సంగీతరత్నాకర గ్రంథములోని 120 తాళములు.

శ్లో॥ లఘ్వాదితాలో లోకేఽ సౌ రాసః దాలోద్వితీయకః ।
ద్రుతాద్రుతౌవిరామాన్తౌ త్రితీయస్యాత్ చతుర్థకః ॥
లఘుద్వయంద్రుతశ్చైకః పంచమస్తు ద్రుతద్వయం ।
తాలే నిశ్శంక లీలాఖ్యే ప్లుతౌ ద్వౌగద్వయం లఘుః ॥
దర్పణేదద్వయం గశ్చ సింహవిక్రమ సఞ్జకః ।
గత్రయం లః పలగపాః రతిలీలేలఘూగురూ ॥
లఘ్వన్తే దత్రయం సింహ లీలే ద్వాయగణస్తథా ।
కందర్పతాలస్తస్యైవ పర్యాయః స్యాత్పరిక్రమః ॥
లఘుర్ద్రుతద్వయం చాన్తే గురుః స్యా ద్వీరవిక్రమః ।
రంగశ్చతు ర్ద్రుతీగశ్చ శ్రీరంగస్సగణోలపౌ ॥
విరామాన్త ద్రుతద్వంద్వా న్యష్టౌ లఘుచ చర్చరీ ।
ప్రత్యంగోమగణో తాద్వా యతిలగ్నోద్రుతోలఘుః ॥
గజలీలో విరామాన్త ముక్తం లఘు చతుష్టయం ।
హంసలీలే విరామాంతం లఘుద్వయ ముదాహృతం ॥
వర్ణభిన్నోద్రుతౌ లోకః త్రిభిన్నోల గురుప్లుతః ।
రాజచూడామణి ర్దాద్వా సగణశ్చద్రుతౌలగౌ ॥
మగణో లప్లుతౌ రంగో జ్యోతిరంగప్రదీపకః ।
తోగప్లుతౌ రాజ తాలో గపౌదాచ గలాప్లుతః ॥
త్ర్యస్రో మిశ్రోద్విధావర్ణ స్త్ర్యస్రో తాద్వా లఘుద్వయం ।
మిశ్రోద్రుత చతుష్కాః స్యు ర్విరామాన్తా స్త్రియః పృథక్ ॥
తతః పగా దాగతాగః చతురస్రోపి దృశ్యతే ।
గతాద్రుతౌ గురుశ్చేతి సింహవిక్రీడితః పునః ॥
లపౌగ పౌపగౌలాద్గః పలాపశ్చ జయః పునః ।
జోలఘూర్దా ద్రుతౌపశ్చ వసమాలీ చతుర్ద్రుతీ ॥

లఘుర్ద్వౌ ద్వాగురురితి లప్లు తౌద్వా ద్రుతౌప్లుతః ।
హంసనాదః సింహనాదో యగణశ్చ లఘుర్గురుః ॥
కుటుంబ్కో ద్వా ద్రుతౌ తాద్వా విరామాన్త ద్రుతద్వయాత్ ।
ద్రుతౌ తురంగ లీలస్యాత్ భవేచ్ఛార బలీలకః ॥
తాద్వాచతుర్ద్రుతీ ద్వాతా సింహనన్దనకః పునః ।
తపాలగౌద్రుతౌ గౌలః పలపా గోలఘూతతః ॥
చత్వారో లఘువోఽ శబ్దాః త్రిభంగిః సగణాద్గురుః ।
రంగాభరణ తాలేకా లప్లుతా మణికేపునః ॥
సాచ్చతుర్లఘు నిశ్శబ్దం యద్వాభాద్భావ శబ్దకో ।
ఛాచ్చతుర్లఘు నిశ్శబ్దం భవేన్ముద్రిత మణికే ॥
మ్శోనజౌ లఘుర్యద్వా ప్రోక్తాషడ పరాభిదాః ।
మాణిరూపక వేలాయాం కోకిలా ప్రియనామ్నిచ ॥
గలపాస్యుః విరామాంతౌ లఘూ నిస్సారుకోమతః ।
లఘుర్గురు ద్రుతద్వంద్వం రాజవిద్యాధరోభవేత్ ॥
సగణద్వితయం యత్ర సతాలో జయమంగళః ।
మల్లికామోదతాలే తు తాద్వాద్రుత చతుష్టయం ॥
విజయానంద సంజ్ఞేతు లఘుద్వంద్వం గురుత్రయం ।
క్రీడాద్రుతౌ విరామాంతౌ చణ్డనిస్సారుకశ్చసః ॥
జయశ్రీరగణా ల్లోగః తాలాలో మకరందకః ।
లపాగతాప్లుతః కీర్తిః శ్రీకీర్తిద్వా లఘూగురూ ॥
తాద్రుతౌ ప్రీతితాలస్యాత్ విజయః పగపాలఘుః ॥
గురోర్మధ్యేతు చత్వారో డిందవో బిందుమాలినీ ।
సమోతాద్వా విరామాంతౌ లఘుర్ద్వాపశ్చ నందనః ॥
గురుద్రుత ప్లుతాః ప్రోక్తాః మణికానై స్తులద్వయం ।
విరామాది ద్రుతౌద్వాచ మాణికా పరికీర్తితా ॥
దీపకో దలగాద్విర్ధిః తాద్వా గురురుదీక్షణః ।
రగణోఢెజ్కి కాకైశ్చిత్ ఏషప్రోక్తస్తుయోజనః ॥
ద్విశ్చత్వారో విరామాంతా ద్రుతాస్తు విషమేమతాః ।
ద్వౌతా ద్వాదాలఘుర్ద్రాద్వా కీర్తితాః వర్ణమణికా ॥

అభినందో లఘుద్వంద్వం ద్రుతయుగ్మం గురు స్తథా ।
లప్లుతౌ సగణోఽనఙ్గః నాందీరోద్వా లఘూగురూ ॥
మల్లతాలో విరామాంత ద్విబిందుద్వంతం చతురఘు ।
ఉక్తశ్చతుర్థా కజ్కాలః పూర్ణఃఖండః సమోఽసమః ॥
చతుర్ద్రుతీ గతౌపూర్ణః ఖం తౌద్వా గురుద్వయం ।
సమోగురూద్వా లఘ్వంతౌ విషమోలా గ్గురుద్వయం ॥
కందుకోతౌచ సగణః ద్రుతేనత్యేక తాలికా ।
కుముదోలా ద్ద్రుతౌగశ్చ అన్యేషాం లశ్చతుద్రుతీ ॥
అంతే గురుశ్చకుముదః చతుస్తాలో గురోఃవరే ।
త్రయోద్రుతాః సోమ్బులీతు ద్విర్లఘుస్యాత్ ద్విరామవత్ ॥
అథజ్గోలప్లుతౌ రాయ వజ్గోతౌ రగణాద్ద్రుతౌ ।
వసంతౌ నావిరామాంత లఘునా లఘుశేఖరః ॥
ప్రతాపశేఖరో దీప్తా ద్విరామాంతం ద్రుతద్వయం ।
ఝంపతాలో విరామాంతం ద్రుతద్వంద్వం లఘు స్తథా ।
గజఝంపో గురోరూధ్వం విరామాంతం ద్రుతత్రయం ॥
చతుర్ముఖోజప్లుతాభ్యాం స ఏవోన్మాతుకో మతః ।
దద్వయం గశ్చమదనః సోఖోవా ప్రతిమ్మాకః ।
కోల్లకోన్యై రయంప్రోక్తః పార్వతీ లోచనేపునః ॥
మలపాతౌ గురూద్వా ద్వా రతితాలో లఘుర్గురుః ।
లీలాదతాపం కరణ యతౌ దుతచతుష్టయం ।
లలితోద్వా ద్రుతౌలోగః గారుగీ చతుస్తుద్రుతీ ॥
విరామాంతా బుధైరుక్తా రాజనారాయణః పునః ।
ద్రుతౌ ద్వాజగణోవక్రః లక్ష్మీశతు ద్రుతద్వయం ।
విరామాంతం లప్లుతౌచ తాలస్తు లలితప్రియః ।
ఊర్ధ్వం లఘుభ్యాం రగణః స్యాత్రాంశ్రో నందనేభవౌ ॥
జనకో నయసావక్రః వర్ధనోద్వా ద్రుతౌలపౌ ।
విరామాంతౌ ద్రుతౌబిందు స్త్రిసూత్రో రాగవర్ధనః ॥
ద్రుతైః షడ్భిస్తు షట్తాలః అంతర క్రీడాతుకథ్యతే ।
ద్రుతత్రయం విరామాంతం హంసేన విరతీలఘూ ॥

లఘుప్లుతా వుత్సవస్స్యాత్ గోదాదీప్తో విలోకితే ।
గజశ్చతుర్లాఘా రాఽసౌ తాదావర్ణయతి ర్భవేత్ ॥
సింహాలకా లత్రయంచ గురుణా కరుణోమతః ।
లఘుర్ద్రుతానాం త్రితయం లఘూద్వా సారసాస్మృతః ।
ద్రుతత్రయం లఘూద్వంద్వం చండతాలే బభాషిరే ॥
మగణశ్చ త్రయోదీప్తా లఘుశ్చంద్ర కలాభిధే ।
గతాప్లుత త్రయంవక్రః ప్లుతోబిందు త్రయంలయే ॥
రోద్రుతౌ ద్వా గురూస్కందః అడ్డతాలీ లఘుద్వయం ॥
ఇమమేవోచిరే తాలం కెచిత్రిపుట సంజ్ఞయా ।
ద్వాతా ద్వాదాలగా ధత్తా ద్వంద్వః సతగణౌప్లుతః ॥
ముకుందేతు లఘోర్బిందు చతుష్టయ మధోగురుః ।
కువిందకే లఘుర్బిందు ద్వయంగురు రధప్లుతః ॥
కలధ్వని ర్లఘుద్వంద్వం గురుర్లఘురధ ప్లుతః ।
పంచభిర్లఘుభి ర్గారీ ద్వాగురూద్వా లఘుద్రుతౌ ॥
తాలే సరస్వతీ కణ్ఠా భరణే శార్ఙ్గిసమ్మతౌ ।
భగ్నతాలే చతుర్బిందు నగణశ్చ విరామవాన్ ॥
తాలే రాజమృగాంకేతు ద్రుతౌ లఘురధో గురుః ।
గురుర్లఘుద్రుతాః తాలే రాజ మార్తాండసంజ్ఞకే ॥
నిశ్శంకసంజ్ఞకే తాలే లఘురూప గురూగతౌ ।
శార్ఙ్గదేవే ద్రుతద్వంద్వం గప్లుతౌగ ద్వయం లఘుః ॥

ఇతి వింశత్యుత్తర శతందేశీతాలాః.

రత్నాకర గ్రంథమునందలి 120 తాళములును వాని అంగములును.

☞ ఈ తాళపట్టికలో తాళాంగములను జూపుటకై లఘువునకు (1) అను సంఖ్యను, గురువునకు (8) అను సంఖ్యను, ప్లుతమునకు (3) అను సంఖ్యను, కాకపాదమునకు (+) అను గుఱుతును ఉపయోగింపఁబడి యున్నవి అర్ధచంద్ర చిహ్నము విరామ మనియును పూర్ణానుస్వారములు ద్రుతమనియు నెఱుంగునది.

గాన భాస్కరము

1. ఆదితాళము ।
2. ద్వితీయతాళము ० ० ।
3. తృతీయతాళము ० ० ० ᴗ
4. చతుర్థతాళము । । ०
5. పంచమతాళము ० ०
6. నిశ్శంకలీలతాళము 3 3 8 8 ।
7. దర్పణతాళము ० ० 8
8. సింహవిక్రమతాళము 8 8 8 । 3 । 8 3
9. రతిలీలతాళము । । 8 8
10. సింహలీలతాళము ᴗ ० ०
11. కందర్పతాళము ० ० । 8 8
12. వీరవిక్రమతాళము । ᴗ ० 8
13. రంగతాళము ० ० ० ० 8
14. శ్రీరంగతాళము । । 8 । 3
15. చర్చరితాళము ०० ᴗᴗ ०० ०० ०० ०० ०० ००
16. ప్రత్యంగతాళము 8 8 8 । ।
17. యతిలగ్నతాళము ० ।
18. గజలీలతాళము । । । । ᴗ
19. హంసలీలతాళము । ᴗ । ᴗ
20. వర్ణభిన్నతాళము ० ० । 8
21. త్రిభిన్నతాళము । 8 3
22. రాజచూడామణి తాళము ᴗ ० । । । ० ० । 8
23. రంగద్యోతతాళము 8 8 8 । 3
24. రంగప్రదీపకతాళము 8 8 । 8 3
25. రాజతాళము 8 3 ० ० 8 । 3
    త్ర్యస్రవర్ణరాజతాళము । । ० ० । ।
    మిశ్రవర్ణరాజతాళము ०००० ०००० ०००० 38०08।
26. చతురశ్రవర్ణరాజతాళము 8 । ० ० 8
27. సింహవిక్రీడితతాళము । 38338 । 83 । 3

28. జయతాళము ।8।।ంం3
29. వనమాలీతాళము ంంంం।ంం8
30. హంసనాదతాళము ।3ంం3
31. సింహనాదతాళము ।88।8
32. కుటుక్కతాళము ంం।।
33. తురంగలీలతాళము ంంంంం
34. శరభలీలతాళము ।।ంంంం।।
35. సింహనన్దనతాళము 88।3।8ంం88।3।38।।(4) +
36. త్రిభంగితాళము ।।88
37. రంగాభరణతాళము 88।।3
38. మంఠతాళము ।।8 +
B మంఠతాళము 8।।(2) +
C. ముద్రితమంఠతాళము 8।।(4) +
D. మంఠతాళము ।।।।8।।
(మంఠతాళములో 10 విధము లున్నట్లు తెలియుచున్నది.)
39. కోకిలప్రియతాళము 8।3
40. నిస్సారుకతాళము ।ంంం
41. రాజవిద్యాధరతాళము ।8ంం
42 జయమంగళతాళము ।।8।।8
43 మల్లికామోదతాళము ।।ంంంం
44. విజయానన్దతాళము ।।888
45. క్రీడాతాళశ్చండనిస్సారుకతాళము ంంంం
46. జయశ్రీతాళము 8।8।8
47. మకరన్దతాళము ంం।।।
48. కీర్తితాళము ।38।3
49. శ్రీకీర్తితాళము ।।88
50. ప్రీతితాళము ।ంం
51. విజయతాళము 38 3
52. చిందుమాలిసితాళము 8ంంంం8

53. సమతాళము 1 1 0 0 0 0
54. నన్దనతాళము 1 0 0 3
55. మల్లికతాళము 8 0 3
మల్లికతాళము 0 0 0
56. దీపకతాళము 0 0 1 1 8 8
57. ఉద్దీక్షణతాళము 1 1 8
58. ఇక్కతాళము 8 1 8
59. విషమతాళము 0 0 0 0 0 0 0 0
60. వర్ణమల్లికతాళము 1 1 0 0 1 0 0
61. అభినన్దతాళము 1 1 0 0 8
62. అనంగతాళము 1 3 1 1 8
63. చాందీరతాళము 1 0 0 1 1 8 8
64. చుల్లతాళము 1 1 1 1 0 0 0
65 పూర్ణతాళము 0 0 0 0 8 1
ఖండపూర్ణతాళము 0 0 8 8
సమపూర్ణతాళము 8 8 1
విషమపూర్ణతాళము 1 8 8
66. కంకుకతాళము 1 1 1 1 8
67. ఏకతాళము 0
68. కుముదతాళము 1 0 0 1 1 8
కుముదతాళము 1 0 0 0 0 8
69. చతుస్తాళము 8 0 0 0
70. సింహలీతాళము 1 0 1 0
71. అభంగతాళము 1 3
72. రాయవంగోలతాళము 8 1 8 0 0
73. వసంతతాళము 1 1 1 8 8 8
74. లఘుశేఖరతాళము
75. ప్రతాపశేఖరతాళము 3 0 0 0
76. ఝంపతాళము 0 0 0 0

77. గజఝంపతాళము 8ంంంం
78. చతుర్ముఖతాళము । 8 । 3
79. మదనతాళము ం ం 8
80. ప్రతిమంతిక తాళము । । 8 8 । ।
81. పార్వతీలోచనతాళము 888 । 388ంం
82. రతితాళము । 8
83. లీలా తాళము ం । 3
84. కరణయతితాళము ం ం ం ం
85. లలితతాళము ం ం । 8
86. గారుగితాళము ం ం ం ం ం
87. రాజనారాయణతాళము ం ం । 8 । 8
88. లక్ష్మీశతాళము ం ం ం । 8
89. లలితప్రియతాళము । । 8 । 8
90. శ్రీనందనతాళము 8 । । 3
91. జనకతాళము । । । । 8 8 8 । । 8
92. వర్ధనతాళము ం ం । 3
93. రాగవర్ధనతాళము ం ం ం ం 3
94. షట్తాళము ం ం ం ం ం ం
95. అంతరక్రీడాతాళము ం ం ం ం
96. హంసతాళము । । ం
97. ఉత్సవతాళము । 3
98. విలోకితతాళము 8 ం ం 3
99. గజతాళము । । । ।
100. వర్ణయతితాళము । । ం ం
101. సింహతాళము । ం । । ।
102. కరుణతాళము 8
103. సారసతాళము । ం ం ం । ।
104. చండతాళము ం ం ం । ।
105. చంద్రకలాతాళము 8 8 8 3 3 3

106. లయతాళము 8 | 3 3 3 8 3 ० ० ०
107. స్కందతాళము 8 | 8 ० ० 8 8
108. అటతాళము ० | |
109. ధత్తాతాళము | | ० ० | 8
110. ద్వంద్వతాళము | | 8 8 8 | 3
111. ముకుందతాళము | ० ० ० ० 3
112. కువిందకతాళము | ० ० 8 3
113. కలధ్వనితాళము | | 8 | 3
114. గౌరీతాళము | | | | |
115. సరస్వతీకంఠాభరణతాళము 8 8 | | ० ०
116. భగ్నతాళము ० ० ० ० | | | ०
117. రాజమృగాంకతాళము ० ० | 8
118. రాజమార్తాణ్డతాళము 8 | ०
119. నిశ్శంకతాళము | 8 8 3 8 8 8 |
120. శార్ఙ్గదేవతాళము ० ० 8 3 8 8 |

ఇవి వింశత్యుత్తర శతతాళములు.

పైని చెప్పిన 120 తాళములు లేక అనేక తాళము లున్నవనియును, వానిని లెక్కచేసి వ్రాయుట కసాధ్యమనియును రత్నాకరములో చెప్పబడి యున్నది. రాగములకు ప్రస్తారము లెట్లున్నవో అట్లే తాళములకును ప్రస్తార బహుళ మున్నదని యెఱుంగవలయును. అష్టోత్తర శతతాళములును ఈ గ్రంథముయొక్క (C) అనుబంధములో జూడుఁడు.

వాగ్గేయకారక లక్షణము.

శ్లో॥ వాఙ్మాతు రుచ్యతే గేయం ధాతురిత్యభిధీయతే ।
వాచం గేయంచ కురుతే యస్స వాగ్గేయకారకః ॥

తా. ఎవఁడు, సుశబ్దాపశబ్దముల నెఱింగి పరిమాణ జ్ఞానపూర్వకముగ గానము చేయునో, వాఁడు వాగ్గేయకారకుఁ డనఁబడును.

వాగ్గేయకారక విశేష లక్షణము.

శ్లో॥ శబ్దానుశాసన జ్ఞాన మభిధానప్రవీణతా । ఛందః ప్రభేదవేదిత్వ మలంకారేషు కౌశలం ॥
రసభావ పరిజ్ఞానం దేశస్థితిషు చాతురీ । అశేషభాషా విజ్ఞానం కలాశాస్త్రేషు కౌశలం ॥

తూర్యత్రితయ చాతుర్యం హృద్యశారీర శాలితా ।
ప్రభూత ప్రతిభోద్భేద భాక్త్వం సుభగ గేయతా
దేశీరా శే ష్యభిజ్ఞత్వం వాక్పటుత్వం సభా జయో ।
రాగద్వేష పరిత్యాగః సార్ద్రత్వ ముచితజ్ఞతా
అనుచ్ఛిష్టోక్తి నిర్బంధో నూత్నధాతు వినిర్మితిః
పరచిత్త పరిజ్ఞానం ప్రబంధేషు ప్రగల్భతా ।
ద్రుతగీత వినిర్మాణం పదాంతర విశుద్ధతా ।
త్రిస్థానగమక ప్రౌఢ ర్వివిధాలప్తి నైపుణం ।
అవధానం ఇతేచ్ఛ ర్వసు వాగ్గేయకారకః

తా. వ్యాకరణ పాండిత్యము గలవాఁడును, నిఘంటు పరిజ్ఞానము గలవాఁడును, ఛందశ్శాస్త్ర ప్రావీణ్యము గలవాఁడును, అలంకార పరిచయము మెండుగ గలవాఁడును, శృంగారాది నవరస పరిజ్ఞానము గలవాఁడును, విభావానుభావ సాత్త్విక సంచారాది భావముల నెఱింగినవాఁడును, దేశకాల స్థితుల నెఱింగినవాఁడును, సమస్త భాషాపరిచయుఁడును, అఱువదినాలుగు కళలయందు కృతపరిచయము గలవాఁడును, గీతవాద్య నృత్యములయందు చతురతగలవాఁడును, మనోహరమైన కంఠధ్వని గలవాఁడును (శ్రావ్యమైన శారీరము గలవాఁడును), శాస్త్రశిక్షితమైన తాళజ్ఞానమును, తొచ్చుతగ్గులేని లయజ్ఞానమును, మార్గ దేశ్య క్రియల నుపయోగముల నెఱింగినవాఁడును, స్థాయ్యాదులయందు గల స్వరకాకువుల నెఱింగినవాఁడును, మహా ప్రతిభా భేదశాలియు, ("స్మృతిర్వ్యతీతా విషయా మతీ రాగాదిగోచరా । బుద్ధిస్తాత్కాలికీప్రోక్తా, ప్రజ్ఞాత్రైకాలికీమతా । ప్రజ్ఞానవనవోన్మేష శాలినీం ప్రతిభాంవిదుః" అనురీతిగ, వ్యతీతా విషయమగు స్మృతియు రాగాది పరిచయముగల బుద్ధియు, కాలానుగుణ్యమైన ధీచాతుర్యమును, త్రికాలవేదియగు ప్రజ్ఞయు, తాత్కాలిక విషయావహమగు ప్రజ్ఞను ప్రతిభ అని వక్కాణించుచున్నారు) రాగద్వేషములను పరిత్యజించినవాఁడును, ఆర్ద్రహృదయము గలవాఁడును (సరసుఁడును), ఉచితజ్ఞుడును, ప్రమాతరహితముగ యుక్తుల నుడువువాడును, నవీనముగ ప్రబంధగీత కీర్తనాదుల రచించువాఁడును, పరేంగిత జ్ఞానము గలవాడును, ప్రబంధాధ్యాయగత ప్రబంధముల చక్కగ నెఱింగినవాఁడును, ద్రుతమధ్య విళంబాదులను సరసముగ నిర్మించువాడును, అన్యపదముల యందు పాండిత్యము గలవాఁడును, మంద్రమధ్యతారమను మూఁడుస్థాయిల యందును గమకముల నుపయోగించుటయందు నేర్పుగలవాఁడును, ఆలప్తి

యందు చతుర్విధ రాగవర్ధనులను విదారులను నెఱింగి గానము జేయువాఁడును, రాగముల కాలానుగుణ్యత నెఱింగినవాఁడునై యుండువాఁడు శ్లాఘ్యుఁడైన వాగ్గేయకారకుఁ డనిపించుకొనును.

శ్లో॥ విదధానోధికం ధాతూ మాతుమందస్తు మధ్యమః ।
ధాతుమాతు విధప్రౌఢ. ప్రబంధే ష్వపిమధ్యమః ।

తా. ధాతువు నధికముగఁజేసి మాతువును మందముగఁ జేయువాఁడును, ప్రబంధములయం దప్రౌఢుఁడై ధాతుమాతువుల నెఱింగినవాఁడును మధ్యముఁడని యెన్నఁబడును.

శ్లో॥ రమ్యమాతు వినిర్మాతా ప్యధమో మందధీకృత్ ।
వర్ణోవస్తుకవిర్వర్ణ కవిర్మధ్యమ ఉచ్యతే ।
కుట్టకారోఽన్యధాతౌతు మాతుకారః ప్రకీర్తితః ।

తా. మనోహరముగ మాతునిర్మాణమును జేయుమ నాపుణ్యాన మందు మందమైనవాఁడు అధముఁ డనంబడును.

కథాకవి శ్రేష్ఠుఁడు, వర్ణనాకవి మధ్యముఁడు, అన్యధాతువునందు మాతువును చేర్చువాఁడు కుట్టికారుఁడు (అనఁగా అధమాధముఁడు).

గాంధర్వ లక్షణము.

శ్లో॥ మార్గందేశీంచయోవేత్తి సగాంధర్వోభిధీయతే ॥

తా. మార్గదేశీయములగు సంగీతములను గుర్తెఱింగినవాఁడు గాంధర్వుఁడనఁబడును. (గాంధర్వుఁడనఁగా ఉత్తమగాయకుఁడు.)

శ్లో॥ యోవేత్తి కేవలం మార్గం స్వరాది స్సనిగద్యతే ॥

తా. మార్గసంగీతమును మాత్ర మెఱింగినవాఁడు స్వరాది యనఁబడుచున్నాఁడు.

ఉత్తమ గాయక లక్షణము.

శ్లో॥ హృద్యశబ్దస్సుశారీరో గ్రహమోక్ష విచక్షణః ।
రాగరాగాంగ భాషాంగక్రియాం గోపాంగకోవిదః ॥
ప్రబంధగాననిష్ణాతో వివిధాలప్తిత త్త్వవిత్ ।
సర్వస్థానోచ్చగమకే ష్వనాయాసలసద్గతిః ॥
ఆయత్తకర్ణస్తాలజ్ఞః సావధానోజితశ్రమః ।
శుద్ధచ్ఛాయాలగాభిజ్ఞః సర్వకాకువిశేషవిత్ ॥
అపారస్థాయసంచారః సర్వదోషవివర్జితః ।
క్రియాపరోజక్కలయః సుఘటోధారణాన్వితః ।

స్ఫూర్జన్నిర్జవనో హారి రహః కృద్భజనోద్ధురః ।
సుసంప్రదాయోగీతజ్ఞై ర్గీయతే గాయనాగ్రణః ॥

తా. స్ఫుటోచ్చారణ గలవాఁడును, మంచి శారీరము గలవాఁడును, గానములో అపన్యాస క్రమములను ఆరంభాంత్య క్రమముల నెఱింగిన వాఁడును, రాగ రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగముల నెఱింగిన వాఁడును, ప్రబంధ గీతాదులయందు ప్రవీణత గలవాఁడును, ఉచ్చనీచ స్థాయిలయందు గమకముల నెఱింగి అనాయాసముగ గానము చేయువాఁడును, నానావిధ రాగాలాపనముల గుర్తెఱింగిన వాఁడును, స్వాధీనధ్వని గల వాఁడును, తాళముల నవలయము లేక నుపయోగించువాఁడును, సావధానము గలవాఁడును, సుఖగాయకుండును (జితశ్రమః) శుద్ధచ్ఛాయాలగ రాగముల నెఱింగినవాఁడును, సమస్త కాకుస్వర వేదియును, స్థాయిలయం దపారముగ సంచరించువాఁడును, సమస్త దోష విదూరుఁడును, క్రియాపరుఁడును, వ్యక్తమైన లయము గలవాఁడును, మనోహరముగ ఘటన చేయువాఁడును, ధారణా యుక్తుఁడును, మితము లేని వేగమున అనాయాసముగ గానము చేయువాఁడును, ఏకాంతమందు గానము జేసినను మధురముగను శ్రావ్యము గను జనానురంజనముగను బాడువాఁడును, చక్కగ శాస్త్రమర్యాదలను గుర్తెఱింగినవాఁడునై సహృదయ హృదయంగముగ గానము చేయువాఁడు గాయక వర్యుఁడని పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ గుణైః కతిపయై ర్హీనో నిర్దోషో మధ్యమోమతః ।
మహామహో శ్వరేణోక్తః సదోషో గాయనోఽధమః ॥

తా. గాయక గుణములలో కొన్ని లేకపోయినను దోషము లేక యుండువాఁడు మధ్యముఁ డనియును, దోషయుక్తుఁడైనవాఁడు అధముఁ డనియును మహేశ్వరునివలన చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ శిక్షాకారోఽను కారశ్చ రసికోరంజక స్తథా ।
భావుకశ్చేతి గీతజ్ఞః పంచధా గాయనం జగుః ॥

తా. శిక్షకారుఁడు, అనుకారుఁడు, రసికుఁడు, రంజకుఁడు, భావుకుఁ డను గాయకులు ఐదు తెఱంగులుగ విభజింపఁబడియున్నారు.

శ్లో॥ అన్యానశిక్షణేదక్షః శిక్షాకారోమతః సతాం ।
అనుకార ఇతి ప్రోక్తః పరభంగ్యనుకారకః ॥
రసావిష్ట స్తురసికో రంజకః శ్రోతృరంజకః ।
గీతస్యాతిశయాధానా ద్భావుకః పరికీర్తితః ॥

తా. అన్యులకు నేర్పువాఁడు శిక్షకుఁడు, ఇతరుల భంగిని యను సరించువాఁడు అనుకారుఁడు, రసంబుల నెఱిఁగించువాఁడు రసికుఁడు, వినువారి మనసులో రంజకమును బుట్టించువాఁడు రంజకుఁడు, గానంబును మిక్కిలి యతిశయముగఁ జేయువాఁడు భావుకుఁడు.

శ్లో॥ ఏకల్లో యమలో బృంద గాయన శ్చేతి తే త్రిధా ।
ఏకేన యః పరోగాయేత్ దశాన్యే కల్ల గాయకాః ।
ద్వాభ్యాం యమలకా స్త్రిభిః బృందగాయకః ।

తా. మఱియు ఏకలుఁడు, యమలుఁడు, బృందకుఁడు అని మూడు విధములైన గాయకులు గలరు. వారిలో ఒకఁడుగా గానముచేయువాఁడు ఏకలుఁడు, మఱియొకనితో చేరి గానముచేయువాఁడు యమలుఁడు, అనేకులతో (పారిభాషిక బృందముతో) చేరి గానముచేయువాఁడు బృందకుఁడు.

శ్లో॥ గాంభీర్యావనతాలిప్యో గాయిన్యో గాత్రవన్మతాః ।
గాంభీర్య గీర్య ధ్వనయ శ్చతురా శ్చతుర ప్రియా

తా. ము విరూపము గలవారును, యౌవనము గలవారును (పైని చెప్పఁబడియున్న లక్షణయుక్తముగ) గాయకాగ్రణులవలె గానముచేయు సమర్థులును, అతిమనోహరమైన కంఠధ్వని (మంచిశారీరము) గలవారును, చతురప్రాగల్భ్యము గలవారును, చతురక్రియలయం దతిప్రేమ గలిగిన వారునైన సాధ్వీలలామలు గాయిన్యు లనఁబడుచున్నారు.

శ్లో॥ సంపిష్టా ఉద్ఘృష్టసూత్కారి భీతశంకిత కంపితాః ।
కరాళీ వికలా కాకీ విలాల కరభోద్భటాః ।
రుక్షోమ్బుక స్తుం బకీవక్రీ ప్రసారీ వినిమీలకః ।
విరసాగద్గదం వ్యక్త స్థానభ్రష్టా వ్యవస్థితాః ॥
మిశ్రకోఽనవధానశ్చ తథాఽన్య స్సానునాసికః ।
సంగీతవింశతి రిత్యేతే గాయనా నిందితామతాః

పైని కనఁబఱచిన శ్లోకములచే 25 గాయక దోషంబులను గ్రంథకర్త నుడువుచున్నాడు. వానిని వరుసగ నీ దిగువ వ్రాసెదను :

శ్లో॥ సందర్శ్య దశగాయాన్ సందష్టః పరికీర్తితః ।
ఉద్ఘృష్టో విరసోఘోషః సూత్కారీసూత్కృతైర్ముహుః ॥
భీతోభయచకితోగాతా త్వరయాశంకితోమతః ।
కంపితో కంపనాత్మీయః స్వనావా దాత్రశబ్దయోః ।

కరాలీ గదితః సద్భిః కరాలోద్ఘాట తానవం ।
వికలః సతు యోగాయే త్స్వరాన్యూనాధికశ్రుతీన్ ॥
కాకక్రూరరవః కాకీ వితాలః తాలవిచ్యుతః ।
దధానః కంధరామూర్ధ్వాం కరభోభీహితోబుధైః ॥
ఛాగవ ద్వదనం కుర్వన్నుద్వహోఽధమగాయనః ।
శిరాలభాలవదన గ్రహాగాతాతు ఝోమ్బకః ॥
తుమ్బకీ తుమ్బకా కారో త్ఫుల్లగల్లస్తుగాయనః ।
వక్రీవక్రీకృతగలో గాయన్ధీ రైరుదీరితః ॥
ప్రసారీ గీయతే తజ్ఞై ర్గాత్రగీత ప్రసారణాత్ ।
నీమీలకోమలో గా యన్నిమీలితవిలోచనః ॥
విరసో నీరసో వర్జ్య స్వరగా నాదపస్వరః ।
గద్గదధ్వనిరవ్యక్త వర్ణ స్త్వవ్యక్త ఉచ్యతే ॥
స్థానభ్రష్టః సయఃప్రాప్త మశతః స్థానకత్రయం ।
అవ్యవస్థిత ఇత్యుక్తః స్థానకై రవ్యవస్థితైః ॥
శుద్ధఛాయలగౌరాగా మిశ్రయన్ మిశ్రకస్స్మృతః ।
ఇతరేషాంచ రాగాణాం మిశ్రకో భూరిమిశ్రణాత్ ॥
గ్రామ్యాదిష్వ వధానేన నిర్ముక్తోనవధానకః ।
గేయంనాసిక యాగాయ స్గీయతే సానునాసికః ॥

(1) సంపష్టుఁడు = పంతములను కఱచుకొని గానము చేయువాఁడు.
(2) ఉద్ఘష్టుఁడు = విరసంబుగ వధకధ్వనితో గానము చేయువాఁడు.
(3) నూత్కారి = సీత్కారముతో "ఉస్సస" అని గానము చేయువాఁడు.
(4) భీతుఁడు = భయముతో గానము చేయువాఁడు.
(5) శంకితుఁడు = సందేహముతో గానము చేయువాఁడు.
(6) కంపితుఁడు = శరీరకంపముతో గానము చేయువాఁడు.
(7) కరాళుఁడు = భయము గలుగునటుల నోరు తెఱచి గానము చేయువాఁడు.
(8) వికలుఁడు = హెచ్చుతక్కువలైన స్వరములతో గానము చేయువాఁడు.
(9) కాకి = కాకమువలె క్రూరధ్వనితో గానము చేయువాఁడు.
(10) వితాలుఁడు = తాళమును విడిచి గానము చేయువాఁడు.
(11) కరభుఁడు = ఒంటెవలె గళమును పైకెత్తుకొని గానము చేయువాఁడు.
(12) ఉద్వదుఁడు = (ఉద్భటుఁడు) మేఁకవలె నెమరువేయుచు నోటిని కదలించుచు గానము చేయువాఁడు.

(13) రుధోంబకుఁడు = గొంతుచుట్టు నుండెడి నరములు బయటికి తెలియునట్లు పాడుచుకొని గానము చేయువాఁడు.

(14) తుంబకుఁడు = ముగ్గలుమ్మునట్లుగ గానము చేయువాఁడు.

(15) వక్రుఁడు = గొంతును వక్రముగ చేసికొని గానము చేయువాఁడు.

(16) ప్రసారుఁడు = కరాద్యవయవచేష్టలతో గానము చేయువాఁడు.

(17) వినివీలకుఁడు = నేత్రములను మూసికొని గానము చేయువాఁడు.

(18) విరసుఁడు = రసహీనమైన గానము చేయువాఁడు. విరసమైన ముఖముతోను చేష్టలతోను పాడువాఁడును విరసుఁ డనఁబడుచున్నాఁడు.

(19) అపస్వరుఁడు = స్వరశుద్ధములేక ప్రతిపదిడిచి పాడువాఁడు

(20) అవ్యక్తుఁడు = గద్గదముతో మాతువుల ఉచ్చారణము తెలియుక పాడువాఁడు.

(21) స్థానభ్రష్టుఁడు = త్రిస్థానములను విడిచి పాడువాఁడు.

(22) అవ్యవస్థితుఁడు = గానపద్ధతుల వ్యవస్థ నెఱుంగక తనకుఁ గీసెలులు పాడువాఁడు. [వాఁడు.

(23) మిశ్రకుఁడు = రాగములను సక్రమముగ నెఱుంగక ఒకటితోనొకటిని కలిపి పాడు

(24) అనవధానుఁడు = గమకవ్యవస్థల నెఱుంగక పాడువాఁడు.

(25) అనునాసికుఁడు = అనునాసికధ్వనితో (ముక్కుధ్వనితో) పాడువాఁడు.

శబ్దభేద లక్షణము.

శ్లో॥ చతుర్భేదోభవేచ్ఛబ్దః ఖాహులోనా రటాభిధః ।
బోంబకో మిశ్రకశ్చేతి తల్లక్షణమథోచ్యతే ॥

తా. శబ్దము ప్రథమమున నలుతెఱంగులు. అవి ఖాహులము, నారటము, బోంబకము, మిశ్రకము. వాని లక్షణము లీ దిగువఁ జెప్పఁబడును.

శ్లో॥ కఫజః ఖాహులః స్నిగ్ధ మధుర స్సౌకుమార్యయుక్ ।
ఆడిల్ల ఏష ఏవస్యాత్ప్రోఢ శ్చేన్మంద్రమధ్యయోః ॥

తా. స్నిగ్ధమధురమై, సౌకుమార్యముతోఁ గూడినదై కఫమువలనఁ బుట్టినది ఖాహులమని పేర్కొనఁబడును. అదియే మంద్రమధ్యమములయందు ప్రౌఢివహించినచో ఆడిల్లకమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ త్రిస్థానఘనగంభీర లీనః పిత్తోద్భవోధ్వనిః ।
నారటో బోంబకస్తుస్యా దన్తర్నిస్సారతాయుతః ॥

తా. మూఁడు స్థానములయందును లీనమయియుండు గంభీరమైన ధ్వనిని పిత్తము వలనఁ బుట్టిన నారటమని వక్కాణించెదరు. పైపైన గంభీరముగ నున్నను సారహీనమైన ధ్వనిని బోంబకమని జెప్పఁబడును.

శ్లో॥ పరుషోచ్చైస్తరః స్థూలః వాతజః శార్ఙ్గదోదితః ॥
ఏతతం మిశ్రణాదుక్తో మిశ్రకో సాంనిపాతికః ॥

తా. హెచ్చుగ పరుషముగను స్థూలముగను (అనగా హెచ్చుస్థాయితో) ఉండి వాతమువలనఁ బుట్టినచో యద్దానిని మిశ్రక మనిచెప్పుదురు. (కొందఱు వాతపరుష స్థూల సంఘమునే మిశ్రమమని వక్కాణించెదరు).

శ్లో॥ తనురూక్షగుణో బోమ్బః ఖాహులః స్నిగ్ధతాయుతః ।
కథం తయోర్మిశ్రణంస్యా ద్విరుద్ధగుణయోగినోః ।
అత్రోచ్యతే పరిత్యాగా త్పారుష్యస్యవిరోధినః ।
అవిరుద్ధస్యమాధుర్య స్థౌల్యా దేర్మిశ్రణం మతం ॥
ఏవేనఘననిస్సార గుణ నారాటబోమ్బయోః ।
విరుద్ధగుణతాక్షేప సమాధానే నివేదితే ।

తా. మృదువగు ఖాహులమునకును, స్వల్పమై కోపయుక్తమగు బోంబమునకును మిశ్రకమం దైక్య మెట్లనెడి శంక కీ క్రిందిరీతిగా సమాధానము చెప్పుచున్నాఁడు— విరుద్ధగుణమగు పారుష్యమును వదలి యవిరుద్ధమగు మాధుర్య స్థౌల్యాదులను గ్రహించుటయే మిశ్రకమందలి మిశ్రమునకుఁ దాత్పర్యము.

శ్లో॥ మిశ్రస్యభేదాశ్చత్వారో యుక్తానారాటఖాహులౌ ।
నారాటబోంబకౌ బోంబ ఖాహులౌ మిశ్రతాస్త్రయః ।
నిస్సారతా రూక్షతాభ్యాం హీనస్త్రితయమిశ్రణాత్ ।
ఉత్తమోత్తమ ఇత్యుక్తః సురాణా మివశంకరః ।

తా. మిశ్రమునకు నాలుగు భేదములు :— నారాట ఖాహులము, నారాట బోంబకము, బోంబక ఖాహులము, నిస్సారతారూక్షతాహీనము అని ఈ రీతిగా మిశ్రము నాల్గుభేదములు గలిగియుండుటచే దేవతలలో ఈశ్వరుఁడు గూడి మిశ్రకు నుత్తమోత్తమని పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ నారాటఖాహులోన్మిశ్ర ఉత్తమః ఖాహులః పునః ।
బోమ్బయుక్తోమధ్యమస్యా ద్బోమ్బోనారాటసంయుతః ॥
శబ్దానామధమః ప్రోక్తః శ్రీమత్సోఢలసూనునా ।
నిస్సారతా రూక్షతాభ్యాం యుక్తస్సర్వోఽధమోమతః ॥

తా. ఖాహులము నారాటముతో మిశ్రమైనచో ఉత్తమమనియును, బోంబకముతో మిశ్రమైనయెడల మధ్యమమనియును యెన్నఁబడును. నారాటము బోంబకముతో మిశ్రమైనయెడల అధమమనియు, నిస్సారతారూక్షయుక్తమైనచో అధమాధమమనియు, సోఢల పుత్రుఁడగు నిశ్శంకుఁడు నొక్కి వక్కాణించెను.

శ్లో॥ భవంతి బహవోభేదాః నానాతద్గుణమిశ్రణాత్ ।
కశ్చిత్స్యాన్మధురస్నిగ్ధ ఘనోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః

తా. నలుతెఱంగులగు శబ్దములు, మిశ్రమువలన గలిగిన అనేక భేదములతో నలరారుచుండును. అందొక్కటి మధురముగను, మఱియొక్కటి మృదువుగను కోమలముగ నుండును.

శ్లో॥ ఘనోఽపరస్తు మధుర మృదుత్రిస్థానకోఽన్యకః ।
మృదుత్రిస్థానగమ్భీరోఽపరః స్నిగ్ధోమృదుర్ఘనః ॥
త్రిస్థానోఽన్యస్తుమధుర మృదుత్రిస్థానకోఘనః ।
అన్యస్తు మధురస్నిగ్ధ మృదుత్రిస్థాన కోఽపరః ॥
మధురస్నిగ్ధగంభీర ఘనత్రిస్థానకోఽపరః ।
స్నిగ్ధకోమలగంభీర ఘనస్త్రిస్థానలీనకః ॥
అపరస్నిగ్ధ మధుర కోమలస్సాంద్ర లీలకః ।
త్రిస్థానశోభీ గమ్భీర ఇతి భేదాదశోదితాః ॥

తా. మూడుస్థానములయందు మధురముగను గంభీరముగ నున్నచో ఘనమనియు, మృదువుగ మూడవ స్థాయియందున్నచో మృదుర్ఘనమనియు, మూడు స్థానములయందున మృదువుగను గంభీరముగను మధురముగ నుండినచో స్నిగ్ధగంభీరఘనమనియు, సాంద్రముగను మధురయుక్తముగను కోమలముగ నున్నచో స్నిగ్ధగంభీరకోమలమనియు చెప్పబడును. ఇట్లు పది భేదములు గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే అవియన్నియు నిచ్చట వ్రాయబడలేదు.

శ్లో॥ ఖాహులోన్మిశ్రనారాటే తతః ఖాహులబోమ్బయోః ।
స్నిగ్ధకోమలనిస్సార ఏకోఽన్యోమధురోమృదుః ॥
రూక్షోఽన్యస్తు మృదుస్నిగ్ధ నిస్సారోచ్చతరః పరః ।
కోమలస్నిగ్ధ నిస్సారః స్థూలోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః ॥
రూక్షనిస్సారపీనశ్చ భేదాః షడితి కీర్తితాః ।
నారాటేబోమ్బభేదాస్యుః ఘనత్రిస్థానరూక్షకః ॥
ఏకోఽన్యోఘనగంభీర రూక్షోన్యోలీనపీవరః ।
నిస్సారరూక్షోఽన్యో లీన ఘనోచ్చతర పీవరః ॥
త్రిస్థానఘనగంభీర లీన రూక్షోఽపరః పరః ।
త్రిస్థానలీన నిస్సార రూక్షస్థూలః షడిత్యపి ॥
ఏతే ద్వంద్వజ భేదాస్యు రథైతే సాన్నిపాతికాః ।
స్నిగ్ధత్రిస్థాన నిస్సారోఽన్యోః మృదుర్మధురోఘనః ।
గంభీరోత్ర చ్చతరోరూక్షః పరస్తు స్నిగ్ధకోమలః ।
ఘనలీనః పీవరోచ్చ తరోఽన్యః స్నిగ్ధకోమలః ।
త్రిస్థానలీన నిస్సార పీవరోచ్చతరోపరః ।

కీర్తితో మధురో లీన త్రిస్థానో రూక్షపీవరః ॥
నిస్సారో ఽచ్చైస్తరో ఽన్యస్తు మధురస్నిగ్ధకోమలః ।
త్రిస్థానఘనగమ్భీర లీనఉచ్చైస్తరః పరః ॥
మధురో మృదుగమ్భీర లీనత్రిస్థానరూక్షకః ।
నిస్సారోచ్చైస్తరో ఽన్యస్తు కోమలో మధురో ఘనః ॥
లీనత్రిస్థానరూక్షోచ్చ తరపీవరతాయుతాః ।
అష్టావిత్రిమిశ్రస్య భేదాస్సర్వేతు మిశ్రజాః ॥
మలితాముగ్ధబోధాయ త్రింశన్నిశ్శబ్దకీర్తితాః ।
అన్యేషాం సూక్ష్మభేదానాం నాంతో ఽస్తి గుణసంకరాత్ ॥
తేగ్రంథవిస్తరత్రాసా దస్మాభిర్నసమీరితాః ॥

తా. భాషాలయుక్తముగను, మిశ్రయుక్తముగను, నారాటయుక్తముగ నున్నచో భాషాలోమిశ్రనారాట మని చెప్పఁబడును. ఇటులనే పైని కనఁబడుచియుండు శ్లోకములలో నున్న మిశ్రశబ్దలక్షణము లన్నియు నూహ్యంబులు.

శబ్దగుణములు.

శ్లో॥ మృష్టోమధురచోహాల త్రిస్థానక సుఖావహః।
ప్రచురః కోమలో గాఢః శ్రావకః కరుణోఘనః ॥
స్నిగ్ధః శ్లక్ష్ణో రక్తియుక్త శ్చవిమా నితిసూరిభిః ।
గుణై రేభిః షడ్జ్చదశ భేదః శబ్దో నిగద్యతే ॥
శ్రోత్రనిర్వాపకోమృష్ట త్రిషు స్థానేష్వవిస్వరః ।
మధురః కీర్తితస్తారః ప్రౌఢో మధురరఞ్జకః ॥

తా. మృష్టమునియు, మధురమనియు, చోహాలమనియు, త్రిస్థానకమనియు, సుఖావహమనియు, ప్రచురమనియు, కోమలమనియు, గాఢమనియు, శ్రావకమనియు, కరుణమనియు, ఘనమనియు, స్నిగ్ధమనియు, శ్లక్ష్ణమనియు, రక్తియుక్తమనియు, చవిమా నతిలము పదియేను గుణములు (గుణములుగలని గుణులు). ఇచ్చట గుణభేదములను చెప్పుచున్నను గుణులగు మృష్టాదులకే గ్రహణము అని "నాగృహీతవిశేషణే విశేష్యబుద్ధి" యను న్యాయమున చదువరులు గ్రహించునది. శ్రోత్రపేయ మగునటుల మూఁడు స్థాయిలయందు యుక్తముగఁ గానము చేయుటయే మృష్టమనఁబడును. తారములో ప్రౌఢమైనది మధుర మనఁబడును.

శ్లో॥ నాతిస్థూలో నాతికృశః స్నిగ్ధశ్చోహాలకోఘనః ।
అకుంఠకుంఠనంసస్యాత్ పుంసాం స్త్రీణాంతు సర్వదా ॥

తా. కంఠపూరితముగ హెచ్చుతగ్గులులేక మనోహరముగ స్త్రీలుగాని పురుషులు గాని గానము చేసినచో నయ్యది చోహాలక మనఁబడును.

శ్లో॥ త్రిషుస్థానేష్వేకరూపః భవిరక్త్యాదిభిర్గుణైః ।
త్రిస్థానో మనసోయస్తు సుఖద స్సుఖావహః ॥

తా. మూఁడు స్థానములయం దొకరూపముగను శ్రోత్రపేయముగ నున్నచో త్రిస్థానక మనియు, ఎయ్యెది మనోరంజకముగ నుండునో (అనఁగా, మనస్సును రంజింపఁ జేయునో యనుట) యది సుఖావహమనియు పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ శ్రీశంకరప్రియేణోక్తః ప్రచురస్థూలతాయుతః ।
కోమలోన్వర్ణనామైవ కోకిలధ్వనివన్మతః ॥

తా. శ్రీశంకరప్రియులు, స్థూలముగ నున్నచో ప్రచురమని చెప్పిరి. (అనఁగా హెచ్చుస్వరముతో గానముచేసిన ప్రచురమని భావము). కోకిలధ్వనివలె అవ్యక్తమధురముగ నున్నయెడల కోకిలమని పేర్కొనఁబడును.

శ్లో॥ గాఢస్తుప్రబలోదూర శ్రవణాచ్ఛ్రావకోమతః ।
కరుణః శ్రోతృచిత్తస్య కరుణారసదీపకః ॥

తా. ఎయ్యెది దూరమందు గానము చేయుచున్నను శ్రావ్యముగ నుండునో అద్దానిని గాఢమని చెప్పుదురు.

శ్లో॥ దూరశ్రవణయోగ్యస్తు ఘనోన్తస్సారతాయుతః ।
అరూక్షోదూరసంశ్రావ్యో బుధైఃస్నిగ్ధోధ్వనిస్మృతః ॥

తా. ఏ గానము దూరమునుండి వినినను శ్రావ్యమై అంతస్సారము గలిగి యొప్పారునో యద్దానిని ఘనమని బుధులు వక్కాణింతురు. దూరమునం దుండియు పిసరక శ్రావ్యమై మనోహరమై యుండునది అరూక్ష మని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ శ్లక్ష్ణస్తు తైలధారావ దచ్ఛిద్రోధీరసమ్మతః ।
అనురక్తస్తు జనకో రక్తిమానభిధీయతే ॥

తా. తైలధారవలె అవిచ్ఛిన్న పరంపరగలదై విద్వాంసులచే కొనియాడఁబడునది శ్లక్ష్ణము. ఎది శ్రోత్రజనమున కానందదాయకమైన యనురాగమును గలిగించునో యది రక్తిమానని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ ధాతుర్విమలకణ్ఠత్వా ద్యః ప్రాజ్ఞై రుపలక్ష్యతే ।
ఉజ్జ్వలోయ మితిప్రోక్త శ్చవిమానితిసధ్వనిః ॥

తా. ఏ ధ్వని, ధాతుమాతువుల సహితమై, సుశబ్దయుక్తమై చక్కని గాత్రమున నుండి బయలువెడలి వినువారల వీనులకు విందుగావించునో యది ఉజ్జ్వల మని యెన్నఁబడును.

శబ్దదోషములు.

శ్లో॥ రూక్ష స్ఫుటిత నిస్సార కాకోలీ కేటి కేనయః ।
కృశో భగ్న ఇతిప్రోక్తా దుష్టస్యాష్టౌభిధా ధ్వనేః ॥

తా. రూక్షమనియు, స్ఫుటితమనియు, నిస్సారమనియు, కాకోలియనియు, కేటి యనియు, కేణియ యనియు, కృశమనియు, భగ్నమనియు ఎనిమిది విధముల దోషములు శబ్దమునకుఁ గలిగియుండును. మనోహరముగ నుండనిచో రూక్షమనియు, స్పష్టోచ్చారణ గలదా లేదా యని సందేహముగల యది స్ఫుటిత మనియును పెద్దలు వక్కాణించెదరు.

శ్లో॥ ఏరణ్డకాణ్డనిస్సారో నిస్సారఇతి కీర్తితః ।
కాకోలికాఖ్యః కాకోల కుల నిర్ఘోషనిష్ఠురః ॥

తా. ఆముదపు కొయ్యవలె నిస్సారమైనదానిని నిస్సారమనియు, శ్రోతానందదాయకముగాక వినుటకు కఠినముగ నున్నచో కాకోలమనియుఁ జెప్పెదరు.

శ్లో॥ స్థానత్రయప్రాప్తి ముక్తః నిర్గుణః కేటిరుచ్యతే ।
కృచ్ఛ్రాన్మిలన్మంద్రతారః కేణిరిత్యభిధీయతే ।
అతిసూక్ష్మః కృశో భగ్నః ఖరోష్ట్రధ్వని సీరసః ॥

తా. స్థానత్రయమును గొందకయే రసహీనముగ గానము చేయఁబడినచో, కేటి యనియు, అతి కఠినముగఁ గండ్లు మూయుచుఁ గాఁచుచుఁ గాడుట కేణియనియు, కనులకు వినపండ మిక్కిలి సూక్ష్మముగ పాడుట కృశమనియు, గాడిద యొంటెల ధ్వనులకు తుల్యమగు ధ్వనితో గానముచేయుట భగ్నమనియును విద్వాంసులు వినుతినేయుదురు.

శారీర లక్షణము.

శ్లో॥ రాగాభివ్యక్తి శక్తత్వ మనభ్యాసోఽపి యద్ధ్వనిః ।
తచ్ఛారీరమితిప్రోక్తం శరీరేణ సహోద్భవాత్ ॥

తా. అభ్యాసములేకయే రాగాభివ్యక్తి సామర్థ్యమును గలిగియున్న గాత్ర దోషము శారీర మనఁబడును. ఇది శరీరముతోఁ బుట్టినది గుంపుటవలన శారీరమని పేర్కొనఁబడుచున్నది. అభ్యాసములేకయే ఎడతెగని అభ్యాసముచే సాధింపఁబడిన గాత్రములో పలుకుసడులు రాగకళి లన్నియును సమృద్ధియై ఏగాత్రమునందు పలుకునో అదియే శారీర మనఁబడును. ఇట్లు పలుకుట రాగాభివ్యక్తి శక్తి మనఁబడును. ధ్వని యెట్లు శరీరములో సహోద్భూతమై యున్నదో అట్లే రాగాభివ్యక్తి శక్తియును శరీరములో సహోద్భూతముగానే యున్నది. రాగాభివ్యక్తి శక్తితోఁ గూడిన గాత్రము శరీరములోనుండి పుట్టుచున్నది గనుక శారీర మనఁబడుచున్నది.

సుశారీర లక్షణము.

శ్లో॥ తారానుధ్వని మాధుర్య రక్తి గాంభీర్య మార్దవైః ।
ఘనతా స్నిగ్ధతా క్రాన్తి ప్రాచుర్యాది గుణైర్యుతం ।
తత్సుశారీరమిత్యుక్తం లక్ష్యలక్షణకోవిదైః ॥

తా. తారస్థాయిలోను అనాయాసముగ సంచరించునట్టి గుణము, మాధుర్యము, రక్తి, గంభీరము, మార్దవము, ఘనత, స్నిగ్ధత (వినువారిమనస్సును మోహింపఁజేయునట్టి

కంఠధ్వని) అధికమైన కాంతి మొదలగు గుణములతో కూడుకొని యుండు కంఠధ్వని పెద్దలవల్ల మంచి శారీర మని చెప్పఁబడుచున్నది.

కుశారీర లక్షణము.

శ్లో॥ అనుధ్వాన విహీనత్వం రూక్షత్వం వ్యక్తరక్తితా ।
నిస్సారతా విస్వరతా కాకిత్వం స్థానవిచ్యుతిః ।
కార్శ్యం కార్కశ్యమిత్యాద్యైః కుశారీరం కుదూషణైః ॥

తా. శ్రుతిలోచేరనిదియు, క్రూరమైనదియు, రక్తిలేనిదియు, రుచిలేనిదియు, స్వర హీనమైనదియు, కాకిసదృశ ధ్వనిగలదియు, స్థానభ్రష్టమైనదియు, కృశించినదియు, కఠినమైనదియు నగు దోషయుక్తమైన గాత్రము కుశారీర మనఁబడును.

శ్లో॥ విద్యాదానేన తపసా భక్త్యావాపార్వతీపతేః ।
ప్రభూతభాగ్యవిభవైః సుశారీరమవాప్యతే ॥

తా. జన్మాన్తరములో చేసిన విద్యాదానముచేతను, తా నొనర్చిన తపముచేతను, సలిపిన ఈశ్వరభక్తిచేతను, ఆర్జించిన పుణ్యముచేతను మంచి శారీరము మానవునికి లభ్యమగుచున్నది.

కీర్తనము.

అఖిలభువన సృష్టి స్థితి లయ కారణభూతుండైన సర్వేశ్వరుని నామ సంకీర్తనమునుఁ జేయుటకై యొక ధాతుశైలిని యనుసరించి వ్రాయఁబడి యున్న సాహిత్యము కీర్తన మనఁబడును. ప్రకృతము మనదేశమునందు వాడుకలోనున్న కీర్తనశైలి ప్రాచీనశైలి కాదనుటకు ప్రాచీనకీర్తనల ధాతు మాతువులే ప్రత్యక్ష ప్రమాణమగును. స్వరావళి, అలంకారములు, గీతములు మొదలగువానిని మొట్టమొదట కల్పనము చేసిన పురందర విఠలుని కాలమునకు కొంచెము మునుపో లేక వారికాలముననో ప్రకృతపు కీర్తన శైలి బయలువెడలెనని తెలియుచున్నది. పురందర విఠలుడు మధ్వబ్రాహ్మణుఁడు. ఇతనిచే విరచితంబులైన కీర్తనలు భక్తిరస మొలుకుచు ప్రకృతపు శైలి ననుసరించియున్నవి.

కీర్తనలు, పల్లవ అనుపల్లవ చరణముల సహితమై యుండవలయును. యతి ప్రాసములు వృత్తములను గలిగియుండునటుల యుండుటయే శాస్త్ర సమ్మతము. పల్లవము ననుసరించి అనుపల్లవమును, అనుపల్లవము ననుసరించి చరణములును యుండవలయును. పల్లవములు సాధారణముగ శోభన రూపముగను, సుబోధ రూపముగ నుండును. పల్లవమునందుఁ గల యభిప్రాయము అనుపల్లవమునందు చక్కగను చరణములయందు విశదముగను

తెలియుచుండును. పల్లవము ఒక ఖండముగను, అనుపల్లవము రెండు ఖండములుగను, చరణములు నాలుగు ఖండములుగను యుండును. ఈ లక్షణము కొంచెము వ్యత్యాసమైన కీర్తనసాహిత్యములును గనబడుచున్నవి. సాధారణముగ కీర్తనలయందు మూడు చరణము లుండుట వాడుక. త్యాగయ్య, దీక్షితులు మొదలగు ఇటీవలి వాగ్గేయకారకుల కీర్తనలు కొన్నిటిలో ఒకే చరణము గనబడుచున్నది. ప్రాచీనుల కీర్తనలలో 5, 6, 10, 15 చరణములు గల కీర్తనము లున్నవి. కొన్ని కీర్తనములలో చరణముయొక్క ఉత్తరఖండములు మధ్యకాలముగను, కొన్నిటిలో అనుపల్లవముయొక్క ఉత్తరభాగమును, చరణములయొక్క ఉత్తరభాగములును మధ్యకాలముగను యుండును. కొన్నిటిలో అనుపల్లవ చరణాంతములయందు ధాతువును మాత్ర ముపయోగించియున్నారు. ఇట్టి ధాతువు చిట్టస్వర మనబడును.

కీర్తనలు కొన్ని విళంబముగను, కొన్ని మధ్యకాలముగ నుండును. వానిని సందర్భానుసారముగ స్వరపరచి వ్రాసియున్నాడను. చదువరులు కీర్తనశైలి ననుసరించి పాఠముచేయవలయును.

ప్రస్తుతము మన దేశమునందుండు సంగీతవిద్వాంసులలో నానేకులు కీర్తనలను పాడువారు వాటి అంగములుగ గలిగియుండు ధాతువు, మాతువు, శబ్దము, భావము, రసము, శైలి మొదలగు కట్టుదిట్టముల నతిక్రమించి పాడుచున్నారను విషయ మందఱికి తెల్లమగుచున్నది కొందఱు నేను త్యాగయ్యగారి పరంపర శిష్యుడను, సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి శిష్యుడను అని మరి కొందఱు వాగ్గేయకారులైన ప్రాజ్ఞ విగతాంతములైన కీర్తనములను పాడుచేసి కట్టుదిట్టముల నతిక్రమించి అంగములను వానిలో నుపయోగించి వర్జ్యావర్జ్యములేకను, పదార్థ ధారహీనముగను పాడుచున్నారు. మరికొందఱు కీర్తనకర్తలయిన త్యాగయ్య మొదలగు మహనీయుల హృదయమే పునర్జన్మమై పరిణమించిన వనియును, ఆ పరిణామమే తమ అవతార మనియును తలచుకొని తాము పాడుచున్న ఆబద్ధములన్నియును కీర్తనకర్తలదని చెప్పుచు దిరుగుచున్నారు. త్యాగయ్యగారు [illegible] కుంకుమలు, ఎగుడు పిలిచితే మొదలగు కీర్తనలను పంచరత్న కీర్తనలను గనబడు [illegible] త్యాగయ్యగారి ప్రౌఢపాండిత్యము ప్రత్యక్షముగ తెలియుచుండ నాక్షేపత్యాగయ్యగారును, క్షేత్రజ్ఞులును రచించియున్న కీర్తనములలోను పదములలోను గ్రామ్యపదముల నుపయోగించియున్నను అవి రసభావము చెడకుండ యుండుటకై కొన్ని తావులలో నుపయోగింపబడి యున్నవని చదువరులు గుర్తించక యుండిరి. ఒట్టి అమృత ప్రవాహమును బోలిన మంచి సాహిత్యములలో పారపాటులు గలుగుటకు మన దేశములోని గాయకు లనేకులకు మంచి చదువును శబ్దజ్ఞానమును లేకయుండుటయే కారణముగ నున్నది. అందుచేత కీర్తనములను పాఠముచేయువారు పంక్తిలోని నడుపరించి పాఠము చేయవలయుననియే మత్ప్రార్థనము.

త్యాగరాజ స్వామి కీర్తనలు

(1) రా. హరికాంభోజి – తా. ఆది.

ప. ఎంతవాని తన కెంతపాని నీ చెంత విడువఁజాల, శ్రీరామ! (ఎంత)

అ. అంతకారి! నీ చెంతఁజేరి హనుమంతుఁడు కొలువలేదా? (ఎంత)

చ. శేషుఁడు శివునికి భూషుఁడు లక్ష్మణ శేషయై కొలువలేదా? (ఎంత)

2. శిష్టుఁడు మానివరిష్టుఁడు గొప్పవసిష్టుఁడు హితుఁడు కాలేదా? (ఎంత)

3. నరవర! నీకై సురగణములు వానరులై కొలువలేదా? (ఎంత)

4. భవమోక్షమగు నీ గుణముల శ్రీ త్యాగరాజు పాడలేదా? (ఎంత)

ప. ;; * పధనీ – ధానీ ;;; – నిసినీ ; – నీధా ; | నిధపమ – పధనీ – ధానీ ; | ;; [illegible] ; [illegible] ;

;; * ఎం. . – . తరా ;;; – ని. . ; – త వ ; | . . . . – కెం. – . తరా ; | ;; – ని. . ; తవ ;

2. నిధపమ * పధనీధానీ ;;; – ధని–సరిసి – సినీసి – ధనిసని | నిధపమ – పధనధాని – ; | ;; – ధని–సరిసి–సినీసి–ధనిసని

. . . . * కెం. . తరా ;;; – ని. – . . . – . . త – వ . . . | . . . . – కెం. . త – రా ; | ;; – ని. – . . . – . . త–వ. . .

నిధపమ * ,, – ధా ; | ;; – పా ; ధాపా – పధనిస | నీ ;;; – ధనిధా – పధపధ

. . . . * ,, – వ ; | ;; – కెం ; త . – పా. . . | . ;;; – ని. . – నీ . . .

పమమా * గామాపా - మాపాధానిధపా ; - మాగాగారీ | పా ;;; - ;; - పాధా | నిసిరీసా , నిసిధా - ధనిసిని ||
. . . * చెం . త - ని . డు . . వ ; - జా . . . | అ ;;; - ;; - శ్రీ . | రా . . . , . . . - మ . . . ||

నిధపమ *

. . . . * (ఎంతరాని)

అ. ;; * ధానిసా ; - నిసా - రీ ; రీ ; - రీసా నిసా | రీగా-సిరుగా-గరుట-రీగారి | సా , ని - దనిసా , ని - నిధా; ||
;; * అం . త ; - కా . - . ; రి ; - . . . . | ని . - చెం . . - త . . - జే . . | . , . . - రి . . , . . - హను; ||
;; * ,, - రీగరీగరీసా , - నిసా రీగా | మా ; - ,, | ,, ||
;; * ,, - . . . . రి . . - . . . . | ని ; - ,, | ,, ||
;; * పధపధ - పమమా - ధాపాధా ;;; - ధానిధనిసా | నిసిరీ - సారిస - నిసినిధా ; | ధానిధ-పాధప-మాపా-ధ నిసిని ||
;; * మం . . - తు . . - డు . . ;;; - కొ . లు . . | వ . . - లే . . - . . . . ; | . . . - . . . - . . - దా . . . ||

నిధపమ *

. . . . * (ఎంతరాని)

చ. ;; * సా ;; - సాసా ;; ని - నీనిధధా - నీసా ; | ;; - నీ రీ - సాసా నీ | ధా , ని సా ; నిసినీ - ధాపాధా ; ||
;; * శే ;; - ఘనుడు ;; . - శివు . . - నికి ; | ;; - భూ . - ఘనుడు . | ల , . . ; క్ష్మ . - . . . ణ ; ||
;; * పధపధపమమా - ధాపాధా ;;; - ధానిధనిసా | నిసిరీ - సారిస - నిసినిధా ; | ధానిధ-పాధప-మాపా-ధ నిసిని ||
;; * శే . . . షి . . - యై . . ;;; - కొ . లు . . | వ . . - లే . . - . . . . ; | . . . - . . . - . . - దా . . . ||

నిధపమ *

. . . . * (ఎంతరాని) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(2) రా. బిలహరి – తా. ఆది.

ప. నా జీవాధారా! నా కోరు ఫలమా! (నాజీవా)

అ. రాజీవలోచనా! రాజరాజ శిరోమణీ! (నాజీవా)

చ. నా చూపు ప్రకాశమా! నా నాసిక పరిమళమా!
నా జపవర్ణ రూపమా! నాదు పూజా సుమమా! త్యాగరాజనుత! (నాజీవా)

ప.	పా ; – పా ; – ధాధప – మాగా – రీసా – రిగమగ	గరిరిసపా ; – పధరిసపనిధ	పా ; – గరిరీ – మగగా	||
	నా ; – . ; – జీ . . – . . –	. . . . . ; – వా	ధా ; – రా . – . . .	||
2.	పా ; – రీగాధపపా – ,,	,,	,,	||
	నా ; – . . . . . – ,,	,,	,,	||
3.	పా ; – పధనిధనిధపా – ,,	,,	,,	||
	నా ; – . . . . . – ,,	,,	,,	||
4.	పా , ధ–ధా , ని–నీ , పి–పా మా–మగ గా–ధపమగ–రీపాగరిమగ	,,	,,	||
	నా , . – . , . –. , . – . . –జీ . . –	,,	,,	||
5.	పా , ధ – ధా ; రీ ; పా ; – పినిధా – ధామాగారీ – రిగమగ	,,	,,	||
	నా , . – . ; . ; . ; – జీ . . –	,,	,,	||
6.	,,	,,	పా ; – రిగపధ	||
		,,	ధా ; – రా . .	||

7.	రీరీసీసీని - సా సీనిధ - సీనిధప-దాధపమగ-గాపా-రిగమగ	గరిరిసా ; - స ; రిసనిధ	పా ; - రిగపధ	॥
	నా. . . . - . . . . . - . . . . . -జీ . . . . . -	. . . . . ; - వా.	ధా ; - రా. .	॥
8.	సా రిగరీసా - సీనిరీసీనిధ - సాధనిధాపా-మా గా-రిగమగ	,,	,,	॥
	నా. . . . - . . . . . -జీ	,,	,,	॥
9.	సరిగ-సరిసీ-సీని-నిదధప-పధరీసీనిధ-సీనినిదధప-మా గా-రిగమగ	,,	,,	॥
	నా. . - . . . . - . . . . . -జీ. -	,,	,,	॥
10.	,, ,,	,,	సా ; - సరిగపమగపధ	॥
	,, ,,	,,	ధా ; - రా.	॥
11.	సరిగమగరి-సరిగరి-రిసీసీనినిధ-పధరిసీనిధ-సీనిధప-పదిధపమగ	రిగధపమగరిస-స, రిసనిధ	,,	॥
	నా. . . . - . . . . - . . . . . -జీ	. . . . . -వా.	,,	॥
	పా , ధ-సా ; - సా నీ - ధసా ని-ధపా , - మగరిగారి - గారీగా	మ గరీ - ; ధప	, మగ - రిగసరిగ	॥
	నా , . . ; - నో . - . . . -ము . , - . . . . . - ఫల .	మా. . - ; . .	, . . -	॥
1.	ధా ; - పధనిధ - ధపమాగారీ - గాపా - రీగామగగరి	గరీసా , - సరిగా	రిగపామగరిగ - సాపప	॥
	రా ; - జీ . . . - . . . . . - . , - . . వ . . .	లో . , - . . .	. . . . . - . చన	॥
2.	,,	గరీసా , - సరిగప	ధసా ని-పధాప-మగరిస-సరిగప	॥
	,,	లో . , -	. . . - . . . . - . . . . . -. చన	॥

3. ,, | రిగా , - పాధాపానిధ | రీసనిధా - రీరీ ; - గారీ ||

,, | లో. , - . . . . . | . . . . - . . ; - చనా ||

సరీసని - సనిధ - ,, | ,, | ,, ||

రా. . . - . . . - ,, | ,, | ,, ||

రీసా - సనిధా - ధాపా - మగరీ - సరిగరిసా ; - | రిగపధ - సనినిధ | గరిసా , స - సనినిధ ||

రా. - . . . - జ రా - . . . - జ. . . . ; - | శి. . . - . . . . | వో . , మ - ణీ. . . ||

పధపానిధ-రీసనిని-నిదధపపా-పధాపమాగా-రిగధపమగగరి | సరిగపమగరిగ-ససరిసనిధ | సా ; - సరిగప - మగపధ ||

నా. . . . - . . . . - . . . . . -జీ . . . . - . . . . . | . . . . . -వా. . . . . | ధా ; - రా. . . - . . . . ||

పా , ధపా ; - పానీ - ధ + ని - ధపా , - మగరిగారి - గరిగా | మ గరీ ;; - ;; | సా ;;; ||

నా , . . ; - నో. - . . . - ము. , - . . . . . - ఘ. ల | మా. . ;; - ;; | . ;;; ||

,, | మ గరీ ;; - ; ధప | , మగ - రిగసరిగ ||

,, | మా. . ;; - ; . . | , . . - . . . . . ||

చ. పా ; పా - పానిధపాధాపా ; - పధాపమాగా | రీ ; - రిగమగ - రిగారిసా ; | రిగధపమగరిగపా ; - రీగా ||

నా ; . - మా . . . . ; - పు . . . . | . ; - ప్ర. . . - . . . కా ; | శ. . . . . .మా ; - . . ||

పా ; - రిగపా - పధపానీ - పధ + ; - నిధపధనిధ | పా-ధపామగరి-సరిగరిసనిధా | స రిగమగరి - గమరీ ; - పా ||

నా ; - నా. . - . . . . . ; - శీ. . . . . | . - శ . . . . - ప . . . రి . . | మ. . . . . - శ .మా ; - . . ||

ధా ; - పధనిధ - ధపమాగారీ - రిగమగగరిపా - పరిగా | రిగపా - గపధా-పాధనిధాపా | పనిధారీపారీ ; - ; ||

నా ; - జ. . . , - . . . ప . - వ. . . . . - ర్ణ. . | . . . - . . . -రూ. . . . | . . . . పమా ; - ; ||

గా ; - గరిగమగరీ , - పిరిగరీపా - రీ + నిధప - మగపధపా ; | పనిధా-గరీపనిధ-రీ + నిధప | ధపామగరి-మగారిపస-ధపరిగ ||

నా ; - . . . . దు. , - పూ . . . - జా. . . . - ము . . . మ ; | మా.. -త్యా. . .-గ . . . . | రా. . . . -జ . . . . -మత . ||

(3) రా. తోడి - తా. మిశ్రఝంప.

ప. దాచుకోవలెనా ? దాశరథీ ! నేను దయ (దాచుకో)

అ. మాచువారలలోన చులకనగ నన్నుఁజూచి (దాచుకో)

చ. కనికరము కొంతపైఁ గలిగి ముద్దిడువేళ, జనకజ నామాట సమయమని బల్కిన (దాచుకో)

2. కరఁగి పదముల వ్రాలఁగని కరుణనేయువేళ, భరతుఁడెంతో నన్ను భక్తుఁడని బల్కితే (దాచుకో)

3. నేమమున పరిచర్య నేర్పునఁ బొగడువేళ, సౌమిత్రి త్యాగరాజునిమాట బల్కిన (దాచుకో)

ప. ధా ;;; - పధనీ - పాధా - మాపా - గామా - మపధప	పమగా	రీ ; పా ;	‖
దా ;;; - చు. . - కో . - . . . . -	ప . .	లె ; నా ;	‖
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా ;	మా ;	గామాగమపమ	‖
దా. . . . - . . శ . . - ర ; ధీ ; - నీ . . ;	దు ;	ద . యు. . .	‖
2. ధా ;;; - పధనిసనిధ - ధనిధా ; - పమగా - మపధప	పమగా	రీ ; సా ;	‖
దా ;;; - చు. . . . . - . . కో ; - . . . -	ప . .	లె ; నా ;	‖
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా ;	మా ;	గామాగమపమ	‖
దా. . . . - . . శ . . - ర ; ధీ ; - నీ . . ;	దు ;	ద . యు. . .	‖

3. ధా ;;; - ధనిసరీసని - ధనిసా ; - నిధపా - మపధప	పమగా	రీ ; సా ;	‖
దా ;;; - చు. . . . . - . . కో ; - . . . . -	వ . .	లె ; నా ;	‖
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; - సా ; - గారీగా ;	మా ;	గామా - గమపమ	‖
జా. . . . - . . శ . . - ర ; - థీ ; - ని . . ;	దు ;	ద . - యు . . .	‖
4. ధా ; - ధనిసరీగ రీసని - ధనిసరీసనిధప - మగా,-మపధప	పమగా	రీ ; సా ;	‖
జా ; - . . . . చు. . . - . . . . కో. . . - . . . ,-	వ . .	లె ; నా ;	‖
సారిగరిస - నిరిసనిధా - నీ ; సా ; - గారీగా	మా ;	గామా - గమపమ	‖
జా. . . . - . . శ . . - ర ; థీ ; - నీ . .	గు ;	ద . - యు . . .	‖
("దాచుకోవలెనా" అని పాడి నిలుపవలయును).			
అ. ధా ;;; - ధా ; - ధా , ని - సానీధా ; - నిసరీస	గరిసని	సా ; - నిధపమ	‖
చూ ;;; - చు ; - వా , . - . . . ; - ర . . .	ల. . .	లో ; - న . . .	‖
2. ,,	,,	సా ; సా ;	‖
,,	,,	లో ; న ;	‖
సరిగా - సారీనీసా - ధాని - ధనిసా - సరీసరీనీసా	రీ సా ని	ధప - ధపామగమ	‖
చు. . - ల . క . - న . - గ . . - వ. . . న్ను.	జా. .	. . - చి	‖
(దాచుకోవలెనా, 4-వ సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)			
చ. గా ; రీ ; - గామాగా ; - గారీ - పారీ - గమపధ	మపధప	మగా , - రీసా	‖
క ; ని ; - క . ర ; - ము. - కాం -	త . . .	పై . , - . .	‖

సారిగరీసా - నీరీనిధాని ; - గా ; ని ;	గామా	గారీసా ;	‖
గ . . ని . - గి . . . . ; - ధ్ధి ; ధ ;	.	. . . ;	‖
దాధాపా ; - మపధప మగా - దాధా - పాదా - ని నీరీసి	రీరీసని	సా ; నిధపమ	‖
జ . . ; - క . . . . . - నా . - . . . - మా . . .	. . . .	ట ;	‖
,,	,,	; ;;;	‖
,,	,,	; ;;;	‖
సరిగా - సారీ - . . - ధాని - ధనిసా - సరిసరి - నీసా	రీసని	; ధ ప - ధపామగమ	‖
గ . . - మ . - య . - మ . - . . . - ని	బ . .	; ల్కి . - తె	‖

(వాచుకోవలెనా, 4-వ సంగతిని చూడ నెలుపవలయును.)

(4) శ్రీరాగము - తా. ఆది.

సా. నామ సుమములచే పూజించే వరజన్మమే జన్మము, మనసా ! (నామ)

రి. శ్రీమన్మానస సరకమలమున కొలువగ నేసికొని వరశివరాము (నామ)

గ. నాదస్వరమున వర సమగత్మిన వేళికై పై సకలలీలా వి -
నోద . . . . . శ్రీరాముని పాదములను త్యాగరాజ హృదిభూషణుని (నామ)

I-2. ; * సనీసా - రీ రీ - స రిగరిసా	; - సనీస - రీ	రి - స రిగరి - సారిస	‖
; * నా.మ - కుసు - మ. .ముల	; - నా.మ - కు	సు- మ . . . - ము . .	‖
3-4. సని * సారిసనిసా - రీ రీ - సరిగ రి - సారిస	సని - సారిసనిసా - రిమ	పమ - రిగారిసా	‖
ల. * నా. . . . మ - కుసు- మ. .ము - ల . .	. . - నా. . . . మ - కు.	సు. - మ.ముల	‖

5.	; * సారిసనిసా - రిమపమ - రిగారిసా	| : - నీసారీగరిసా ;	| సరిసా - నిప్పనీ	‖
	; * నా. . . . మ - కు.సు. - మ. ముల	| ; - చే. పూ. . . ;	| జిం. . - . . .	‖
	సా * నిసరీమాపాపా ; - మాపని	| పా - ని నిసమ - మా	| పమరీ - రీగాగరిస	‖
	చే * నరిజ . న్మ మే ; - జ . .	| . - న్మ.ము. - .	| . . . - మనసా. . .	‖
6.	సా * సారిసనిసా - రిమపని - నిపా , - పమరీగారీపా ;	| : - నీసారిగరిసా ;	| సనిరిస - నిప్పనీ	‖
	. * నా. . . . మ - కు. . . - సు . ; - మ. . . ముల ;	| ; - చే. పూ. . . ;	| జిం. . - . . .	‖
	సా * నిసరీమాపాపా ; - మాపని	| పా - పనిసనిపా ; - మా	| పమరీ - రీగాగరిస	‖
	చే * నరిజ . న్మ మే ; - జ . .	| . - న్మ. . .ము ; - .	| . . . - మనసా. . .	‖
7.	సా * సారిసనిసా - రిమపని - నిపమ - రిగారిసా	| ; - నీసారిగరిసా ;	| సనిరిస - నిప్పనీ	‖
	. * నా. . . . మ - కు. . . - సు. . . - మ. ముల	| ; - చే. పూ. . . ;	| జిం. . - . . .	‖
	సా * నిసరీమాపా - నీ నిప - సని	| పా - ని నిపామా - మా	| పమరీ - రీగాగరిస	‖
	చే * నరిజ . న్మ - మే. . - జ.	| . - న్మ. .ము . - .	| . . . - మనసా. . .	‖
8.	సా * సారిసనిసా - రిమపనిసరీ , - సనిపమరీగా - రీగ	| గరిస - నీసారీగరిసా ;	| సనిరిస - నిప్పనీ	‖
	. * నా. . . . మ - కు. . . .సు , - మ. . . .ము - ల .	| . . . . - చే.పూ. . . ;	| జిం. . - . . .	‖
	సా * నిసరీమా - ప నిపా ;; - సరీ	| గ - గరిస - ని సరీ - రీ	| నిపమ - రీగాగరిస	‖
	చే * నరిజ . - న్మ. మే ;; - జ.	| . - న్మ. . - ము. . - .	| . . . . - మనసా. . .	‖
9.	సా * సారిసనిసా - రిమపని - సరీగరీ - సనిపమరిగా - రీగా	| గరిస - నీసా రి గరిసా ;	| సనిరిస - నిప్పనీ	‖
	. * నా. . . . మ - కు. . . - సు. . . - మ. . . . ము - ల.	| . . . . - చే . పూ. . . ;	| జిం. . - . . .	‖

సా * స్సరీమా - ప నిసా ;; - సరీ	| గ - గరీస - ని సరీ - రీ	| సనిపమ - రీగాగరిరిస	‖
చే * నరజ . - న్మ. మే ;; - జ.	| . - న్మ. . - ము. . - .	| . . . . - మనసా. . .	‖
సా *			
. * (నామ)			
అ. ; * నినిప - నినిమ - పా ; , - పప	| ; - నినిప - నినిమ	| పా ; , - పాపమపా	‖
; * శ్రీ. . - మన్. - మా ; , - నప	| ; - శ్రీ. . - మన్.	| మా ; , - న గ. .	‖
; * నినిప - నినిమ - పా ; , - పాపమపా	| ; - నిమాప - సని	| నీపా - నీసా	‖
; * శ్రీ. . - మన్. - మా ; , - న గ. .	| ; - గ న గ - శ్రీ.	| . గ - మన	‖
; * రిగరీ - సా - నిరీసా - నిపనిసా -	| ; - సనీపమా	| పధనిపమరి - రీగా	‖
; * చె.ల - గ - జే. . సి - కా. ని. -	| ; - పరిగ	| రా. . . . . - మ.	‖
గరిరి *	| ,,	| పనిసరి-గరిసని-సనిపమ-రీగా	‖
. . . . *	| ,,	| గా. . . - . . . . - . . . . - మ.	‖
గరిరి *			
. . . . * (నామ)			
చ. ; * పా . - పా . - నీపాతిమపా ; - పపా	| ; - పానీపమా	| నినిపా - పమరిగ	‖
; * పా . - పా . - స్సా. రి . . ; - మపా	| ; - పరి న గ	| గ . . - త్స. . .	‖
రి * నినిప - నిపమ - పా ; - పాపమపా ;	| ; - పమపా	| పా ; ; పా	‖
మ * వే. . - రిరి . - మై ; - . . . . ;	| ; - పకలీ	| లా ; ; వి	‖

; * నినిప - నిపమ - పాపా - మాపమపా ; | ; - మపమా | ని నిపా - పీపా ||

; * నో. . - దుని. - ప ర - మా. . . ; | ; - త్మునిశ్రీ . | రా. . - ముని ||

; * రీపా - నిసిరీపా - నిపనీ | పా - పా , నిపమ | ప ధనిపమరి - రీగా ||

; * పా ద - ము.లను - త్యా.. | గ - రా , జహ్నా . | గ్భా. . మ. . - ణు . ||

గరిరిస *

ని. . . * (నామ)

(5) రా. మధ్యమావతి - తా. ఆది.

ప. ఎవరిచ్చిరిరా ? శరచాపముల్, నీ కినకులాబ్ధిచంద్ర! (ఎవ)

అ. అవతరించువేళ నుండెనో ? తేక యవనికేఁగి యార్జించితివో ? శ్రీరామ! నీ (కెవ)

చ. ఒకటేసిన పది నూఱై వెయ్యై చకపకలాడి శత్రుల నణచెనట
వికలుని కాకిని బ్రోవఁ ద్రిమూర్తులు వెనుకఁ దీసినరట
సకల ద్రుమకుల్యుల నదీపతికై సంహరించెనట
ప్రకట కీర్తిగల్గిన కోదండపాణి ; శ్రీ త్యాగరాజనుత! నీ (కెవ)

ప. పామా - పా ;;; - పా ; | పమమా - రీ ; | సా ; - రీ మా ||

ఎ వ - రి ;;; - చ్చి ; | రి . . - రా ; | . ; - రామా ||

2. పామా - పా ; - రిమపా - రిమపని | పపమమ - రీ ; | ,, ||

ఎ వ - రి ; _ . . . - చ్చి . . | రి . . . - రా ; | ,, ||

3. పామా - పా ; - రిమపా - రిమపని	స్నిపమ - రీ ;	పా ; - రీ మా	‖
ఎవ - రి ; - . . . . - చ్చి. . .	రి. . . - రా ;	. ; - రామా	‖
1. సాసా - స్నిసరీ - సరిమా - రిసస్నిప -	నీ ; - సరిమప	నీ ; - పమరీమ	‖
శ ర - చా. - . . . - ప. . . -	ముల్ ; - నీ. . .	. ; -	‖
పామా - పా : - ;; రిమపరీ	స్నిపమ - రీ ;	పా ; - రీ మా	‖
కె వ - రి ; - ;; చ్చి. . .	రి. . . - రా ;	. ; - రామా	‖
2. సాసా - స్నిసరీ - సరిమా - రిమపా -	మపనీ - నిపనిప	పనిపమ - రిసరిమ	‖
శ ర - చా. . - . . . - ప. . -	ముల్ - నీ. . .	. . . . -	‖
పామా - పా ; - ;; - రిమపరీ	పనిపమ - రీ ;	పా ; - రీ మా	‖
కె వ - రి ; - ;; - చ్చి. .	రి. . . - రా ;	. ; - రామా	‖
3. పాపా - మపారి - పపమమ - నినిపమ	రీరీపని - పనిపమ	రిమరిప - స్నిసరిమ	‖
శ ని - చా. . . - . . . . . - ప. . .	ముల్ . - ని. . .	. . . . -	‖
పామా - పా : - ;; - రిమపరీ	పనిపమ - రీ ;	పా ; - రీ మా	‖
కె వ - రి : - ;; - చ్చి. . .	రి. . . - రా ;	. ; - రామా	‖
4. పాపా - స్నిసరి - సరిమ - రిమపా- మపని	పనిపా - పనిపరీ	నిపపని - పమరిమ	‖
శ ర - చా. . - . . . - . . . - ప. .	ముల - ని. . .	. . . . -	‖
పామా - పా ; - ;; - రిమపరీ	పనిపమ - రీ ;	పా ; - రీ మా	‖
కె వ - రి ; - ;; - చ్చి. . .	రి. . . - రా ;	. ; - రామా	‖

5. సాసా - స్నిసరీ - సరిమా - సనిప	సా ; - సరిమా	సా ; - ;;	‖
శ ర - చా.. - . . . . - వ. . .	ఘల్ ; - సీ. . .	. ; - ;;	‖
పానీ - సా ; - సా ; నిసని	మా ; - ; మా	మపనిప - పమరీ	‖
ఇ న - శు ; - లా ; . . .	ప్ ; - ; .	చం. . - . . .	‖
రీ ; సా ; - స్నిసరిమ - పనిసిని	పమరీ - సా :	; ; - ; ;	‖
ద్రా; . ; - . . . . -	. . . - . :	; ; - ; ;	‖
అ. నినిపా - నినిమా - పమరీ - రిమిపమ	రిసా - రిమాక	మపామ - పా ;	‖
అ. వ - త. . - రిం. . -	మా. - వే. .	. . . - శ ;	‖
సీనీ - పమరీ - మాపా - సీ ;	పాని - సా ;	; ; - సా , సీ	‖
మం - . . . - . . - డె ;	నో. - . ;	; ; - లే , క	‖
రీరీ - సరీమా - రీసినిసరీ ;	సినిసా - సి పాని	సి రీసి - నిసీ	‖
అవ - ని. . - కే. . . . ;	గి. . - యా. .	జ్జిం. . - చి.	‖
సరీసరీ - నిసీనిసి - పనిపని - సా ;	రి మపనీ , - రిమ	పా , - మరిసరిమ	‖
తి. . . - . . . . - వో. . . - . ;	శ్రీ. . . , - రా.	. , - మ. . నీ.	‖ (కెవ)
చ. మామా - మామా - పామా - రీమా	రిమపా - పమరీ	రీసా - నీసా	‖
. ఒ క - టే . - సి . - వ .	. . . - ప. .	ది . - . .	‖
రీ మా - రి మపా - మపనీ - పమరిమ	పనిపమ - రి మపమ	రీ ; - సా ;	‖
మా . - తె. . - . . . . - వె. . .	. . . . - య్యో. . .	. ; - . ;	‖

రీపా - పమరీ - రీసా - స్ సరిమ	| రిపస్ - ప్ ;	| స్ ; - సా ; ‖
చక - ప . . - క . - లా . . .	| డి . . - . ;	| ప ; - త్రు ; ‖
రీ ; - మామాపా ; - రిమపని	| పమరిమ - రీ ;	| సా ; ; ; ‖
ల ; - న . ణ ; - చె . . .	| న . . . - ట ;	| . ; ; ; ‖
మారీ - పామా - పా ; - రిమపా	| మపనీ - పానీ	| నీ ; - పనిపా ‖
వి క - లు . - ని ; - కా . .	| . . . - కి .	| ని ; - . . . ‖
ప నిసని - పా ; - మా ; - మ ప	| పమరిమ - రీ ;	| సా ; ; ; ‖
బ్రో . . . - వ ; - ద్ర ! - మా .	| . . . . - ర్తు ;	| లు ; ; ; ‖
స్ప్ప్స్ ; సా ; - రీపా	| రిమపని - పమరిమ	| రీ ; - సా ; ‖
వెనుక ; రీ ; - సి .	| న . . . - ర . . .	| ట ; - . ; ‖
పానిపా ; - మ పనిప - పమరిమ	| పా ; మా ;	| పా ; ; ; ‖
న క ల ; - గ్ర . . . - ము . . .	| క : ల్యా ;	| ల ; ; ; ‖
నీ ; పమరీ - పా ; - పా :	| మాపా - పీ ;	| పా ; పా ; ‖
న ; . . . - రీ ; - . ;	| న . - తి ;	| కై ; . ; ‖
రీ ; రీ ; - సరిమా - రీప	| రీపా - రీ ;	| పా ; పా ; ‖
సం ; హా ; - రం . . - . .	| వా . - . ;	| న ; ట ; ‖
రీ రీ రీ ; - రీ ; - రీపా	| పా : రీ ;	| రిమా - రీపా ‖
ప్రకట ; - కీ ; - . .	| ర్తి ; గ ;	| ల్లి . . - న . ‖

నిసరీ - సాని - నీపా ; ;	| సాని - నీపా	| నీ ; సా ;	||
కో. . - . . - . . ; ;	| దం . - . .	| . ; డ ;	||
నిసరిమరీ - రీసా ; - నిరిస	| నీపా - నీ ;	| నీమా - పా ;	||
పా. . . . - ణి . ; - శ్రీ. .	| . . - త్యా ;	| . . - గ ;	||
నిసరిస - నిసాని - పా ; మా ;	| రీమా - రిమపా	| పమరిస - నిసరిమ	||
రా. . . - . . . - . ; జ ;	| వి . - ను. .	| త. . . - నీ. . .	||

(6) రా. శుద్ధసావేరి – తా. ఆది

ప. దారినిఁ దెలిసికొంటి, త్రిపురసుందరి ! నిన్నే శరణంటి (దారిని)

అ. మారుని జనకుఁడైన మా దశరథకుమారుని సోదరి ! దయాపరి ! మోక్ష (దారిని)

చ. అంబ ! త్రి జగదీశ్వరి ! ముఖజిత విదుబింబ ! ఆది పురమున వెలకొను కన-కాంబరి ! నమ్మినవారి కభీష్టవరంబు లొసగు దీనలోకరక్షకి ! అంబుజభవ, పురుహూత, సనందన, తుంబురునారదులందఱు నీదు ప-దంబునుకోరి సదానిత్యాంబుధిలో నోలలాడుచుండు (దారిని)

2. మహదైశ్వర్యమొసగి తొలికర్మగహనమునుగొట్టి బ్రోచుతల్లి ! గుహ, గజముఖజనని ! యరుణ పంకేరుహనయనే ! యోగి హృత్సదనే ! తుహినాచలతనయా ! నీ చక్కని మహిమాతిశయంబులచేతను యీ-మహిలో మునిగణములు ప్రకృతి విరహితులై నిత్యానందులైన (దారి)

3. రజిత మణిగణభూషణి ! మదగజరాజగమని ! లోకశంకరి ! దనుజ-రాజగురుని వాసరసేవ తనకే జన్మఫలమో కనుగొంటిని ఆజన్మము పెద్దలు తమమదిలో నీ జపమే ము కిమారమునుకొన-రాజశేఖరుండగు శ్రీ త్యాగరాజ మనోహరి ! గౌరి ! పరాత్పరి ! (దారిని)

ప. సాధాపా - మారీసా - సారీరిసస్థ	| సా ; ; - , రి	| మాపా - ధా ; ధసరీ	||
దా రి నిఁ - దె లి సి - కొం. . . -	| టి ; ; - , త్రి	| పుర - సుం ; . . .	||

సా ధాపా - ప మధప - పమరీ - రీసా - ధసరిమ - పధపమ	రీ ; - ; ;	
ద రి ని - న్నే. . . - శ . . - ర . - ణం. . . -	టి ; - ; ;	(ఇచట నిలుపవలయును.)
ధా ; ధసధా - పా ; - మపమధ - పమరీమా ;-వాదాధపపమ	పా ;; - రిమ	పా ; - పాధా - ధపపమ ‖
మా ; రు. . - ని ; - జ. . . - న. . శ ;-డై	న ;; - అ.	. ; - ఆ . - . . . . ‖
పాధాధసధాపా ; - ,,	,,	రీమా-రిమపా-మపధా-ధపపమ ‖
మా . రు. . ని ; - ,,	,,	ఆ. -. . . . -. . . -. . . . . ‖
,, ,,	,,	రిసరిమ-మరిమప-పమపధ-ధపపమ ‖
,, ,,	,,	ఆ. . - . . . . -. . . . . ‖
,, ,,	,,	సరిమ-రిమప-మపధ-పధస-ధపపమ ‖
,, ,,	. ,,	ఆ. . -. . . - . . . -. . . . . ‖
,, ,,	పా - రీ మాపా	ధా - సారీరీ ‖
,, ,,	న - మా . ద	శ - ర ధకు ‖
1. రీ ; రిమరీసా ; - ధసధాపా ; - పమరీ - మా	ప ధసధ - ధపపమ	మ రిపమ - ధపధా ‖
మా; రు. . ని ; - సో. . . ; - ద . రి - ద	యా. . . - ప . రి .	మో. . . - . . క్ష ‖
2. సా రీమా-రిమరీరిసా;-ధసరిస-ధసదధపా;-ధపమరిమాపా	ప ధపధసాధా - ధపపమ	ధ పమరి - మాపాధా ‖
మా. . -రు. . . ని ;-సో. . .-. . . . ద;-రి . . . ద .	యా. . . . . - ప . రి .	మో. . . - . . క్ష ‖

3.	స రీమా-రీమరీరీసా;-ధసరీరీస-ధసదధపా;-దధపమ-పధపధ	సా ధసధసరీసా - ధసదధపమ	పధప-పమరి-రిమరిమపమ-పాధా ‖
	మా . . -రు. . . ని;-సా. . . - . . . . . ద;-రి . . . -ద . . .	యా. . . . . ప - రి	మో. . - . . . - . . . . . - . క్ష ‖

(పల్లవియొక్క కడపటి సంగతిని పాడి పైని చెప్పియున్న తీరున నిలుపవలయును.)

చ.	దాదాధా - దాధప - పధసధసా ; - సధ	సద - ధపపమ - మా	పమరీ - రిమపమ ‖
	రా జి త - మ ణి. - గ . . . ణ ; - భూ.	. . - ప. ణి. - మ	ద. గ - జ . . . ‖
2.	,,	,,	,, - రిమపధసధపమ ‖
	,,	,,	,, - జ . . . . . ‖
3.	పధదాధా ,,	,,	పమ - రిమపధసా ; ధపామ ‖
	రాజిత ,,	,,	ద. - గ. . . జ ; . . . ‖
4.	,, రిమరి	రిమపమ-మగ ధప-పధసధ-సా;	మగస-రిమపధ-సాసా-ధపామ ‖
	,, భూ	. . . . -ప. . . -ణి. . . -మ ;	ద. . -గ. . . - జ . - . . ‖
5.	పదధా-పధస -సదధస-రీసా-సధసా-ధపమా- . . రిమరి	,,	,, ‖
	రా. జి-త . . . -మ. . . -ణి. -గ . . . -ణ. . . -భూ. . .	,,	,, ‖
6.	సా;ధపమ-రి-పధప-సధస-రీరీస-పధసా-మమరీ- . . రిమరి	,,	,, ‖
	రా;జి. . . -త. . . మ- . . . . -ణి. . -గ . . . -ణ . . . -భూ. . .	,,	,, ‖
7.	దాదాదా - దాధప - పధసధసా ; - సధ	సధ - ధపపమ - మా	పమరీ - రీమాపాధప ‖
	రా జి త - మ ణి. - గ. . . ణ ; - భూ.	. . - ప. . ణి - మ	ద. గ - జ . . . . ‖

మాపమరీ ; - రిస - సరిమరిరిససా - ధా - సారీ	మా ; - పాధా	ధసిదాధాపా-పాధప-మపామ ‖
రా . . . ; - జ. - గ. . .మ. . - ని - లోక	శం ; - కి రి	చ. . మ . -జ . . - . . . ‖
పాపమ - దాదాధా - సా ; రీ	రీ - రీ - రిమరీ ;	ధసిధాపా ; - మపధరీ ‖
రాజ . - గు రు ని - వా ; స	ర - సే - . . . వ ;	త . . . ; - . . న . ‖
సా ; - సిధసిధపా ; - మపధస	ధ పా , - ; - ధసిదాధాపా	మరిమా - పాధా ‖
కే ; - జ . . . న్మ ; - ఫ . . ల	వెా . , - ; - క. . ను .	గొం.. - టి ని ‖
దాధాధ ప - దధపమ - శమరి స రీ ;	పామరి - మా రీ	స - రీ మ - పదధసిధాపా ‖
ఆ జన్మము - పెద్దలు - తమమదిలో ;	నీ జప - మేము	క్తి - మార్గ - మ.ను. కొ న ‖
మాప - ధాసిరీ - రిమరిసి - ధ సి - పధ	ధ రిసిధపా - సిధ	పామ - రిమాపధ ‖
రా జ - శేఖరుం - డగుశ్రీ. - త్యా. - గ .	రా. జమనో - హరి	గౌరి - పరాత్పరి ‖

(కడమ రెండు చరణములను ఈ చరణమునుఁబోలి పాడుకొనవలయును.)

(7) రా. ధన్యాసి - తా. ఆది.

ప. ధ్యానమే పరమైన గంగాస్నానము ఓమనసా ! రామ (ధ్యానమే)

అ. హానినీట మునుగ మునుగ లోనివంచన ద్రోహ మదాహంకారములు బోనా ? రామ (ధ్యానమే

చ. పరధన, నారీమణులను దూరి; పరనిందల, పరహింసలమీరి ;

ధరనుఁజెలయు శ్రీ రామునికోరి ; త్యాగరాజు తెలుసుకొన్న రామ (ధ్యానమే)

ప. , , *	మ గామ్మ - పధ్మపధ్మమాపా - ;; - పని	పా ; - పా నిధ	పమ - పా ; - పాధప ||
, , *	ధ్యా, న - మే. . . . . - ;; - వర	మై ; - . . వ	. . - గం ; - గా . . ||
పమ *	గా , మ - ,,	- రిసనీసా - ; నిధ	,, ||
. . *	ధ్యా, న - ,,	మై. . . . - ; న .	,, ||
,, *	గా , మ - పనిపా - నీ ;; - సని	సిగరీ - సా ; - నిధ	పమపా - పాధప - పాధప. ||
,, *	ధ్యా, న - మే. . - . ;; - వర	మై. . - . ; - న .	. . గం - గా . . - . . . ||
పమ *	గా , మపా - నిసిపధ - పమ - ధప	మా , గగరీ , - సా ;	గామాగమపా - పా ; పాధప ||
. . *	స్నా, న ము - . . . . - ఓ. - మున	సా , . . . , - . ;	రా . . . . - మ ; . . . ||
పమ *	గా , మ - ప నిపా - నీసా ; - నిస	సిమగాగారీసా ; - నిధ	పమ - పా ; - పనిసని ||
. . *	ధ్యా, న - మే. . - . . ; - వర	మై. . . . . ; - న.	. . - గం ; - గా. . ||
ధపామ *	గా , మ - పనిసరీసనిధాపా ; - పమ - ధప	మా , గ - గరీ , - సా ;	గమపని - - నిధ ||
. . . *	స్నా, న - ము . . . . . ; - ఓ . - మున	సా , . - . . , - . ;	రా. . . - మ . . ||
పమ *	,,	,,	గమపనిసా ; - సనిధపపాధప ||
. . *	,,	,,	రా. . . . ; - మ. . . . . ||
మపామ *			
. . . *	(ధ్యానమే)		
అ. , , *	నినిప - నీ : పని - గాగా	గమాగ - గ రీ , - రీ సా	ని నిపా - సనిసా ||
, , *	వాన - నీ . . టు - మును	గ . . - ము . , - నుగ	లో. . - . . ని	

, , * రీసిసా - ఁనిసీ - పనిసా - పసీనీసీ | సీరీసా - ని ఁ ని ధ ప | మామా - గామాపాధప ||

, , * వం. . - చ. న - ద్రో. . - . . . హ | మ. . - దాహంకొ. ర | ము లు - బో . నా . . ||

పమ *

రామ * (ధ్యానమే)

చ. , , * పపా - ధపా - పాధప - మ పమగ | ; - గమాపస | సీ నిధప - మపమగ ||

, , * పర - ధన - నా. . - రీ . . . | ; - మణులను | మా. . . - . . రి . ||

, , * గమ - పా , నిధాపా - మాగాపమగా - రీసా | ; - సిసా - గమా | పధపధపామా - పధమప ||

, , * పర - నిం , . . . - ద . ల . . - పర | ; - హిం. - స ల | మా. . . . . - . . రి . ||

ధరనువెలయు శ్రీరామునికోరి త్యాగరాజు తెలుసుకొన్నరామ (అనుపల్లవవత్)

(8) రా. జనరంజని - తా. ఆది.

ప. విడఁజాలదురా, నా మనసు! వినరా! (విడ)

అ. అడియాసలచేఁ దగిలి నేనార్తిఁబడిన పదంబులను (విడ)

చ. తను వేపనులకు చనినా, మఱి కనరానిదిఁ గమగొనినా,

నినుగా భావించి సంతసిల్లితి శ్రీత్యాగరాజనుత (విడ)

ప. ధ్నాపానీ ; ; ; - ఁ ధా | పామారీ ; | ; - గామాపా ||

విడజా ; ; ; - ల దు | రా . నా ; | ; - మ న సు ||

,, - సీధపమ | రీ ; - ధపమరి | ; - గామాపా ||

,, - ల . దు. | రా ; - నా . . | ; - మ న సు ||

ధాపానీసా ; రీగమా	| రీ ; - సధపమ	| రీ - గామాపా	||
విడజా. ; ల . దు	| రా ; - నా. . .	| . - మ న సు	||
పామారీ ; సా ;	|		
విన రా ; . ;	| (ఇచట నిలుపవలెను.)		
అ. పారీగా ; ; ; - మారీ	| పా ; ; - ధా	| పామాపాని	||
అడియా ; ; ; - న ల	| చేం ; ; - ద	| గి లి నే .	||
పారీగా : - సరిగామారీ	| సరిగమరీ - సధ	| పామా - ధపనిస	||
అడియా ; - . . . న ల	| చేం. . . - ద .	| గి లి - నే. . .	||
ధాపా : ; ; నీపాధా	| పా - ధాపామా	| రీ - గామాపా	||
నా . ; ; ; ర్తి న డి	| న - న నం .	| . - ఐ ల ను	|| (విడ)
న. పాపాపా : ; ; - మారీ	| గామాపాధా	| పా ; మా ;	||
త ను నే : ; ; - న ను	| ల ను న ని	| నా ; మ ఖీ:	||
పాపాపాధనా - మారీ	| సరిగమపమా	| గా ; సమా	||
త ను నే . . . - న ను	| ల . . . ని .	| నా ; మజీ	||
పారీగా ; ; ; - పాపా	| పాపాపా	| సధపమరీ :	||
కనరా ; ; : - నీ న	| మా . . .	| నా . . . ;	||
పారీగా ; ; : - మారీ	| పా : : - పా	| ధాపారీ	||
నిమగా ; ; ; - భా .	| నిం ; ; - చి	| నం . . త	||

ధాపానీ ; ; ; - పపా	ధాపామా - రీ	; - గామాపా	‖
సి ల్లితి ; ; ; - శ్రీ .	త్యా. గ - రా	; - జ ను త	‖ (విడు)

(4) రా. భైరవి - తా. ఆది.

ప. కొలువైయున్నాడె, కోదండపాణి ! (కొలు)

అ. తొలికర్మమణగఁ జూతామురారే తోయజారి రోహిణిఁ గూడినకీతి (కొలు)

చ. మనసురంజిల్ల సురసతులు అణి - మాదులుకొలువ వేయివన్నె
కనకశలాకను గేరు సీతా - కాంతతోను త్యాగరాజవినుతుఁడు (కొలు)

ప. ని నిధా - పాధా - ని సరీగ , ని	నిధాప - మపామ	పాధా - ని సరీగ	‖
కొ. . - లు . - వై . . . , .	. . . - . . .	. . - యు . .	‖
రీసరీ సా - నిసరీ - పాగరీస - సని	ధప - నిసపధ - వని	ధపమగ - రిగమప	‖
. . . న్నా - . . . - . . . . - . .	. . - డె . . . - . .	. . . . -	‖
ని ని ధా - పాధా - నీపారీగరీ - పారీసని ;	ధాపా - మపామ	పాధా - ని సరీగ	‖
కొ. . - లు . - వై . . . . - . . . . ;	. . - . . .	. . - యు . . .	‖
రీసరీపా - నిసరీ - పాగరీస - సని	ధప - నిసపధ - మని	ధపమగ - రిగమప	‖
. . . న్నా - . . . - . . . . - . .	. . - డె . . . - . .	. . . . -	‖
ని నిధా - పాధా - సగగరీసా , ని	నిధాప - మపామ	పాధా - ని సరీగ	‖
కొ. . - లు . - వై . . . , .	. . . - . . .	. . - యు . . .	‖

రీసీ - రీ సా - నిసరీ - సాగరీస - సని	ధప - నిస-పధ-మని	ధపమగ - రిగరిస	‖
. . - .న్నా - . . . - . . . . - . .	. . - డె.- . . - . .	. . . . -	‖
ని స - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ	రిసరీ - రిగసా	రి గమపధప - నిని	‖
తో. - . . . - . , . - . . . - దం. .	. . . - డు. .	పా. . . . . - . .	‖
ధప - పామగరిస - రిగమపపరి - గమ	గా ; రీ ;	సా ; - ;;	‖
. . - . . . . . - . . . . . - . .	ణి ; . ;	. ; - ;;	‖
ని స - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ	రిసరీ - రిగసా	రి గమపధని - సా	‖
తో. - . . . - . , . - . . . - దం. .	. . . - డు. .	పా. . . . . - .	‖
సనిధప - మగరిస - రిగమపపరి - గమ	గా ; రీ ;	సా ; - ; ;	‖
. . . . - . . . . - . . . . . - . .	ణి ; . ;	. ; - ; ;	‖
ని స - రీగరి - సా , ని - నినిధా - నిసరిగ	రిసరీ - రిగసా	రి గమపధని - సరీ	‖
తో. - . . . - . , . - . . . - దం. .	. . . - డు. .	పా. . . . . - . .	‖
సనిధపమగరిస - రిగమప - పరి - గమ	గా ; రీ ;	సా ; - ;;	‖
. . . . . - . . . . - . . - . .	ణి ; . ;	. ; - ;;	‖
అ. ని నిధా - ధాపా - మపధప - పమగా	రీ గామపధా	పాధా - ధపపమ	‖
తో. . - లి . - క . . . - . . .	ర్మ. . . .	మ . - ణ. . .	‖
పామాపా ; - ;; - గామా	పా ; - ;;	పాధా - ధపపమ	‖
గ . . ; - ;; - . .	. ; - ;;	అ . -	‖

ని నిధా - ధాపా - మపనినిధపమగ	రీగా - మపధా	పాధా - ధపపమ	॥
తో. . - లి . - క	ర్మ. - . . .	మ . - ణ . . .	॥
పామాపా - ;;; - మపధా	పధనీ - ధనీధ	పధాప - మపామ	॥
గ . . - ;;; - అ . .	. . . - . . .	. . . - . . .	॥
ని నిధాధాపా - మపనినిధపమగ	రీ గా - మపధా	పాధా - ధపపమ	॥
తో. . తి . - క	ర్మ . - . . .	మ . - ణ . . .	॥
పధనిధ - ధ నీధ - నిపాని - ధపమప	, మ - ప ధపధనీ	ధ నిసిని - పా ;	॥
గ . . . - జా . . - . . . - తా . . .	, . - ము	రా . . . - రే ;	॥
సా నిధా - ధాపా - మపనినిధపమగ	రీగా - మపధా	పాధా - ధపపమ	॥
తో. . - లి . - క	ర్మ. - . . .	మ . - ణ. . .	॥
పధనిధ - ధ నీధ - నిపాని - ధ పమప	, మ - ప ధపధనీ	ధనిసిని - సరిగరి	॥
గ. . . - జా . . - . . . - తా . . .	, . - ము	రా. . . - రే. . .	॥
సా నిధప - మపధని - సరిగరి - సినిధప	మగరిగ - మపధా	పాధా - ధపపమ	॥
తో. . . - లి . . . - క . . . -	ర్మ. . . - . . .	మ . - ణ . . .	॥
పధనిధ - ధ నీధ - నిపాని - ధ పమప	, మ - ప ధపధనీ	ధ నిసినిపా ;	॥
గ. . . - జా . . - . . . - తా . . .	, . - ము	రా . . . రే ;	॥
సా నిపా - రీగగ - రి,సరీ - ససిరిరి	గమగరి - సినిధప	ధ పమప - ధనిసరి	॥
తో. . - . . . - య. . - జా . . .	. . . . - రి . . .	రో. . . -	॥

రీ గసా - సనిధప మపధని - సాసా	నినిధప - మగరి - రి	గస - గరిగ - మపధ	॥
హి . . - జి . . . - . . . . - గు .	జి . . . - . . . - న	. . - రీ . . - తి . .	॥
సీ , సరిగ - సరినిస - పధమప - గమ	పామగరిసా - మ	గరినీధ - మపధ	॥
మగరి - పమధప - నిధ నిరిస - గరిగ	మా , గరిస - నీ	గరినీధ - మపధ	॥
చ. మా ; మా ; మా ; - పధనిధ	పాధాపా ;	మపధప - పమగా	॥
మ ; న ; సు ; - రం . .	. . . ;	జి . . . - . . .	॥
రీ ; - సరిగరి - సారిసా ;	మపధప - పమగా	రీగా - మపధా	॥
ల్ల ; - సు . . . - . రస ;	తు . . . - లు . .	అ . - జి . .	॥
ప ధనినిధప - మధపా ; - మపమధ	పమగపమా ;	నిధాప - మగరిగ	॥
మా . . . . . - . . దు ; - లు . . .	కొ . . . లు ;	వ . . -	॥
మపధా - పధసీ - ధసీస - ప ధామ	పాధానిసరీ	రీసీసనిసా ;	॥
వే . . - . . . - . . . - యి . .	వ	. . . . న్నె ;	॥
పాధా - నిసరీ - సరిగారీ ;	సరిగరి - సారీ	రీసీసనిసా ;	॥
క . - న . . - క . . శ ;	లా . . . - క .	సు . . . . ;	॥
రీగగ - రీసీసీ - నిసరీగ - రీసా	నిసరిస - సనిధప	మపామ - పాధా	॥
గే . . - . . . - . . . . - . .	. . . . - రు . . .	సీ . . - . తా	॥
వి సరీ - రీసీసీ - ధాపా - మపధప	పమగారీ - ;	స రిగరి - సారీ	॥
కాం . - . . . - త . - తో . .	. . . మ - ;	త్యా . . . - . .	॥

సా ; - స్రి సగగరీగా - మపధా	పధనీ - ధనిసా	నిసరీ - సరిగరి	‖
గ ; - తా . . . . - ఉ . .	విను . - . తు .	హు . . -	‖

(ఇచట నిష్టస్వరమును పాడి స్థాయిని పాడుకోవలెను.)

(10) రాగం. కోకిలధ్వని - తాళం. ఆది.

ప. తొలినేను దేవిన పూజాఫలు మీలాగే ! (తొలినేను)

అ. వెలవేసి తీయగ వచ్చునా ? వెతదీరునా మనసారగ ? (తొలినేను)

చ. పరమాత్మ ! నీ కాయాసపడ పనిలేదురా, కరుణాకర !

వరభక్తవేసము వేయువేళ వర్జకొలమేమో ? త్యాగరాజనుత ! (తొలినేను)

ప. ; ; ; * సారీగా ; మా	ధా ;; - నీ	నీ ధ నిపామా	‖
; ; ; * తొలినే ; ను	జే ;; - సి	న పూ . . .	‖
ధాగా ; * సారీగా ; మా	గారీరిగారి	సా ;;;	‖
జా . ; * ఫ ఉమా ;	లా	గే ;;;	‖
అ. ; ; ; * ధానీధా ; పా	సా ;; - రీగ	మా గా ; రీ	‖
; ; ; * పా అ సే ; సి	తీ ;; - యగ	గ వ ; చ్చు	‖
సా ; ; * సానీధదపా ; ధా	సా ;; - పని	ధనిపా ; మా	‖
వా ; ; * వెలవే . . . - రు	నా ;; - తు	న . సా ; . ర	‖
; గాగారీ ; *			
; గ . . ; * . . . (తొ . రి)			

చ. ; ; ; *	పాపాపా ; పా	ధానీపమ - గా	మాధా ; నీ ‖
; ; ; *	పరమా ; త్మ	నీ . . . - కా	. యా ; స ‖
దాధా ; *	సానీధా ; నీ	పా ;; - మా	గాగా ; రీ ‖
పద ; *	పనిధే ; దు	రా ;; - క	రుణా ; క ‖
పా ; ; *	ధానీదా ; ధా	పా ;; - రిగ	మాగా ; రీ ‖
ర ; ; *	వరభ ; క్త	వే ;; - స.	ము వే ; యు ‖
పాపా ; *	పానీదా ; ధా	పాపా ; - పని	ధనిపా ; మా ‖
వే శ ; *	వర్జకా ; ల	మేమో ; - త్యా	గ . రా ; జ ‖
గా రీ ; *			
మ త ; *	(తొలి)		

(11) రా. ఛాయాతరంగిణి - తా. ఆది.

ప. కృపజూచుటకు వేళరా, రామ! (కృప)

అ. అపరాధముల నోర్వవలమా? యనబోకుము, పరివారములో (కృప)

చ. పరమార్థపు మార్గమెఱుగరు ప్రభువులెల్ల నీచసేవకులురా!
పరలోక భయమెంతగావరు వరత్యాగరాజ హృత్సదన! (కృప)

మ. పారీ - మాగామా ; - మామా	పా - పమమామా	గా ; - గరిసా ‖
కృప - జూ . . ; - చు ట	కు - వే . . శ	రా ; - రామ ‖

2. సారీ - గ రిమగమా ; - పామా	,,	,,	‖
కృప - జా. . . . ; - చు ట	,,	,,	‖
3. ,,	పా - నిదధపమా	,,	‖
,,	కు - వే. . . శ	,,	‖
4. ,,	పా - మపనినిసా	ని దధప - మగగరి	‖
,,	కు - వే. . . శ	రా. . . - రా.మ.	‖
5. పాపా - నీ సా ;; - నీ ధా	పా - పా ; మా	గా ; - గ రిసా	‖
కృప - జా . ;; - చుట	కు - వే ; శ	రా ; - రా. మ	‖
6. నిధపా - నీ సా ;; - రీమగ	రీ - రీసనిధపా	పమగా - గ రిసా	‖
కృ.ప - జా . ;; - చుట.	కు - వే. . . శ	రా. . - రా. మ	‖
అ. ధాపానీసా ;; - నీసా	రీమగా ; - మా	గారీసా ;	‖
అ పరా. ;; - ధము	ల . నో ; - ర్వ	వ శమా ;	‖
నీ నీ నీ ; - నిధపమ - పానీ	సా ;; - రీసీ	నీధాపా ;	‖
యనబో; - కు. మ. - స రి	వా ;; - . .	ర ల లో ;	‖
,,	,,	నిద - ధపమగగరి	‖
,,	,,	ర. - ల .లో.	‖
చ. పాపాపా ;; మా - మ పనీ	; - నిదధాపా	మాగాగారీ	‖
ప ర మా ;; ర - మా. .	; - మా . ర	మెఱుగరు	‖

పామాగా - గరిసాసా - సరిమగ	మా - పా ; మా	నీధాపా ;
ప్రభు వు - లె. . ల్ల - ని. . .	చ - సే ; వ	పలువా ;
ధాపానీపా ; పా - రీమా	గా ;; మా	గారీసా ;
ప రలో. ; క - ధయ	మెం;; తి	గాన రు ;
నీనీ నీ ;- నిధపమ - పానీ	పా ;; - ర పా	ప ధాపా ;
వరత్యా; - . .గ. - రా.	జ ;; - హృ.	త్సద న ;
,,	,,	నిద - ధపమగగరి
,,	,,	త్స. - ద. న . . .

(12) రా. పంతువరాళి - ఖా. ఆది.

ప. వాఁడేరా దైవము, మనసా ! (వాఁడే)

అ. ఆడినమాటలు తప్పనిచుచును-నా చంద్రార్కముగ కీర్తి గల్గిన (వాఁడే)

చ. దండిరక్కసుల మదమణచును నా-ఖండలాది సురకోటులను భూ-
మండల సుజనుల పాలింపను కో-దండపాణిరూపముతో వెలసిన (వాఁడే)

2. దారిఁ దెలియలేని యజ్ఞులకు భవనీరధ దాటి మోక్ష మందుటకు
నీరజారిధరుఁ డుపదేశించే తారక నామముతోను వెలసిన (వాఁడే)

3. ధాత్రి విదితుఁడైన త్యాగరాజునిచేత పూజలందు భానుగ ప్ర-
ద్యోతవాన్వయమునను జనించి సీతాపతియనిపేరు గలిగిన (వాఁడే)

ప. నీ ; సా ; - నిధాపామా	గారీసారీ	గామాపాధా	‖
వా.; జే ; - రా. . .	వై. వము	ము స సా .	‖
,, - నీసా - నిధపమ	,,	,,	‖
,, - రా. -	,,	,,	‖
,, - ని సరీసి - నిధపమ	గమపధ - పమగరి	మగరీ - గమపధ	‖
,, - రా. . . -	వై. . . - వ .ము.	మ.న - సా. . .	‖
ప ధనీధా ; పా ; మపామ	గా ; రీ ;	సా ; - ;;	‖
వా.. జే ; రా ; . . .	. ; . ;	. ; - ;;	‖
అ. ధా ; - పాధా నీ ; సాసా	సనిసరీ - సానీ	ధానీ - ధ పమా	‖
ఆ ; - డిన మా ; ట లు	త. . . - ప్పడ	నుచు - ను. .	‖
పాధానీసా - నీ పాధా - నీ	సా - నిధాపమా	గామాపాధా	‖
నా . చం. - ద్రా . ర్క - ము	గ - కీ . . ర్తి	గ లి గి న	‖
చ. పా ; పామాపాధా నీధా	నీ - సా నీధా	పామాగామా	‖
ధా ; తృ వి ను తుం డై.	న - త్యా. గ	రా . జు ని	‖
పధనీధా - ప మగారీ - గామా	పా - పా ; ధా	నిసాని - ధపమా	‖
చే. త . - పూ. . జ - లం .	ది - బా ; గు	గ . . - ప్ర. .	‖
ద ధపాధా - నీ ; - నీసాసా	; సనిసరీసా	సానిధ - నిధపమ	‖
ద్యో. . త - న్నా ; - . న్వయ	; ము.న. ను	జనిం. - చి. . .	‖

పాధానిసరిసి - నీధానీపా	; నీధాపధ	గామాపాధా	||
నీ . తా. . . - పతియని	; పే. .రు	గలిగిన	||(వాతే)

(కడమ రెండుచరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

(13) రా. బంగాళ - తా. ఆది.

ప. సాక్షిలేదనుచు సాధింపకే; సత్యసంధ! సద్భక్తపాలక! (సాక్షి)

అ. వీక్షకాదులెల్ల నవ్వరా? జగత్సాక్షివంశ నీరధిపూర్ణచంద్ర! (సాక్షి)

చ. శక్తినీయెడ నిండారులేదా? పరా-శక్తిబోధలేదా? విషయమందు వి-
రక్తి గల్గు త్యాగరాజ నిజ-భక్తి నీ వెఱుగలేవా? మానవుల (సాక్షి)

ప. ; ; ; *	పాసాని ; పా	మారీ ; - గా	; గా ; మా	||
; ; ; *	సాక్షి లే ; ద	ను చు; - సా	; ధిం ; ప	||
రీ ; ; *	పాసాసనిపామా	పమగమ రి - గా	; - గమపామా	||
కే ; ; *	సాక్షిలే . . ద	ను. . . చు - సా	; - ధిం. . ప	||
పమగమరీ *	,,	,,	; - గమపారీ	||
కే. . . . *	,,	,,	; - ధిం. . ప	||
పమగమరీ *	సస్నిపాసా ; రీ	గా ; ; - గా	మా పా ; - మా	||
కే. . . . *	స. త్యసం ; ధ	స ; ; - ద్భ	క్త పా ; - ల	||
రీ ; ; *				
క ; ; *	(సాక్షి)			

అ. ; ; ; *	సనిపాసా ; సా	| పాసా ; - సా	| రీ గా ; మా	||
; ; ; *	వీ. క్షకా ; దు	| లెల్ల ; - న	| వ్వరా ; జ	||
రీ ; ; *	గ మ రీ - సరిగారీ	| సా ; ; - రీస	| నీ - పామారీ	||
గ ; ; *	త్సాక్షీ - వం. . శ	| నీ ; ; - ర.	| ధి - పూ . ర్ణ	||
గ మ స రి గ మ *					
చం.ద్ర. . . *	(సాక్షి)				
చ. ; ; ; *	పాపాపా ; పా	| ప మ రీ ; - పమ	| రీ - గామారీ	||
; ; ; *	శ క్తి నీ ; యె	| డ నిం. ; - డా.	| ర - లే . దా	||
సాసా ; *	పమ రీ గా ; గా	| గ రి సా ; - రి గ	| మాపా ; మా	||
ప రా ; *	శ. క్తిబ్రో ; వ	| లే.దా ; - విమ	| యమం ; దు	||
రీ పా ; *	సనిపాసా ; సా	| సా ; ; - రీగ	| మారీ ; గా	||
వి . ; *	ర. క్తి గ ; ల్గు	| శ్రీ ; ; - త్యా	| గ రా ; జ	||
రరీసా ; *	రీగరీ - సరీగారీ	| సాసా ; - రీస	| నీ - పామారీ	||
ని. జ ; *	భ. క్తి - నీ . . వె	| ఉంగ ; - లే.	| వా - మా . న	
గ మ స రి గ మ *					
పు. ల. . . *	(సాక్షి)				

(14) రా. ఆరభి - తా. ఆది.

ప. చాలకల్ల లాడుకొన్న సౌఖ్యమేమిరా ? (చాల)

అ. కాలముబోను, మాటనిలుచును, కల్యాణరామా ! నాతో (చాల)

చ. తల్లిదండ్రి నేనైయుండఁ దక్కిన భయమేలరా యని పలుమాఱు నీ వెన్నో బాసలుజేసి,
ఇలలో సరివారలలో నెంతో బ్రోచుచుండి, పెద్దలతో బల్కి మెప్పించి, త్యాగరాజునితో (చాల)

ప. పా ; ; - పమమా - ఘా , గరీ	పా ; ; - సని	ధా - ధ సరీ. - రిమ	‖
చా ; ; - ల. . - క , ల్ల.	లా ; ; - డు.	. - కొ. . - న్న.	‖
2. పారిమపా - ,,	,,	,,	‖
చా. . . - ,,	,,	,,	‖
3. పారిమపధ - పమమా - మగరీరీ	సరిసనిధాధా	; ధసనిరిమ	‖
చా. . . . - ల. . - క. . ల్ల	లా. . . . డు	; కొ. . . న్న.	‖
4. ,,	,,	; - ధసనిరీ	‖
,,	,,	; - కొ. . . న్న	‖
5. రీ ; ; - మగరీ - సరిమగరి	,,	,,	‖
చా; ; - ల. . . - క. . . ల్ల	,,	,,	‖
6. రీ ; ; - దధపా - మపమగరీ	రిసధసరిస - సని	ధా - ధసనిరిరి	‖
చా ; ; - ల. . - క. . . ల్ల	లా.	డు - కొ. . . న్న	‖
7. రిమమపపధ - పధపప - ఘా , గరీ	,,	,,	‖
చా. . . . . - ల. . . . - క , ల్ల.	,,	,,	‖

8. రిమమపపధ - ధరిసిని - దధపపమగ	,,	,,	
చా..... - ల.... - క.... ల్ల	,,	,,	
9. రిమమపపధ - ధసిసిరి - రిమ్మగరి	రిసా - సిధా - ధప	; - పమగ - రిమపధ	
చా..... - ల్ల.... - క..ల్ల	లా. - . డు - . కొ	; - ....న్న	
పా ; ; - పమ్మా - మా , గరి	ధపామగరి - రిస	, స - రిమరిమపధ	
శ్రా ; ; - శ్యా. . - మే , .మి	రా.....	, . - అ.....	
10.(a) పా ; ; - స్రిధ్ధపా - మ్మపమ్మగరి	రి సధ్ధసరిపసని	ధ్రా - ధ్ధసస్రిరి	
చా ; ; - ల . . - క . . . ల్ల	లా.....ధ్ధు.	. - కొ...న్న	
(b) రి మమపపధ - ధరిసిని - దధపపమగ	,,	,,	
చా . . . . . - ల . . . - క . . . ల్ల.	,,	,,	
పా ; ; - పమమా - మా , గరి	స రిమగరి ;	పా ; ; ;	
శ్రా ; ; - శ్యా . - మే , .మి	రా. . . . ;	. ; ; ;	
అ. ధ్రా ; ; - ధ్రా ; పా - ధపపమ	పా - దధ్ధపాధ్రా	సినిధాపాపా	
కా ; ; - ల ; ము - శో...	ను - మా.. ట	ని . లు చ్చును	
2. ధపమపధప - ధ్ధధసినిధ్రా - దధపమ	పా - సి సిధపధ్రా	,,	
కా. . . . . - ల్ల . . . ము - శో..	ను - మా. . . ట	,,	
3. రి మగరి - రిదధపా - ,,	పా - ద ధపాధ్రా	,,	
కా. . . - ల . . ము - ,,	ను - మా. . ట	,,	

4. దధపపమమ - పపమగరీ - రి ససా	సా - మగరిరి - దధ	పప - సిధా - సిసా	‖
కా. . . . . - అ. . .ము - బో. .	ను - మా. . . - ట.	. . - ని లు - చును	‖
5. ,,	,,	,, - సి రీ	‖
,,	,,	,, - చును	‖
6. మగరిరిసని - దధపపమగ - రిరిసా	సా - మ గరిరి - దధ	పప - సిధాసిరీ	‖
కా. . . . . - ల. . .ము. - బో.	ను - మా. . . - ట.	. . - నిలుచును	‖
సిరీరిరిసి - సిదధాపా - మపమమ	, గ - రిమరిమపా	మపధా - మపధస	‖
క. . . . - ల్యా.. ణ - రా. . .	, . -మా. . . .	నా. . - తో. . .	‖
సా , సిధప - పామగరి - మగరి - సరి	సధా - సరీమప	ధ - సరిమపధసిధ	‖
రీమగరిసిసిరి - దధసి - మపధసిరి	ధసి-పధసి - మపధ	రిమప - సరిమపధ	‖(చా)
చ. పాపా ; పా ; ; - మపధసి	సనిధ - సిధప-మప	మమాగ - రీ , మ	‖
త ల్లి ; దం ; ; - డ్రి. . .	నే. . - నై. .-యుం	. . . . - , డ	‖
2. పదధసిధప - పా ; ; - మపధసి	సిరి - సనిధప - మప	మమాగ - రీ మా	‖
త.ల్లి. . . - దం ; ; - డ్రి. . .	. . - నే. . . - నై.	. . . . - యుండ	‖
పా ; ; - పమమగరీ - సరిమగ	రీ - సరిసనిధా	స సరిస - రీ రీ	‖
ద ; ; - క్కి. . . న - భ.య.	. . - మే. . ల	రా. . . - యని	‖
రిమరిమపా - మ పధా ; - మపధసి	సనిధ - దధప- మప	మమాగ రీ ;	‖
ప. లు. . - మా. . ; - అ. నీ.	. . . - . . . - వె.	. . .న్నో;	‖

సరిసనిధా ; - ససరిసరీ ;	మపధపమా , గ	రీ ; - సా ;	‖
బా.. . . ; - స . . .లు ;	డే . . . . , .	సి ; - . ;	‖
దాదాధాపా ; ; - మపధసి	సినిధ - దధప - మప	మా - మగరీ ;	‖
ఇ ల లో . ; ; - స .రి.	వా.. -	ర - ల.లో ;	‖
స రిమాగరి - రిమపాపా - మపధా	మపధసి - సినిధా	సా ; - ; ;	‖
సెం.తో. . - బ్రో. .చు - చుం..	డి. . . . - పె. .	. ; - ; ;	‖
సినిధా - సిసిరిసరీ ; - సిరిమగ	రీ - సి రిసిసా ,	సినిధా - సిసిరీ	‖
ద్ద. ల - తో. . . . ; - బ . . .	ల్కి - మె . . . ,	ప్పిం. . - . .చి	‖
సి రీరీసిసి - సిధసిధపా - మపమమ	, గ - రిమరిమపా	మపధా - మ పధసి	‖
త్యా. . . . - . . . .గ - రా. . .	, . - జు. . . .	ని. . - తో. . .	‖

(ఇచ్చట చిట్టస్వరమును బాడి పల్లవిని పాడవలయును.)

(15) రా. వాచస్పతి - తా. ఆది.

ప. కంటఁజూడుమీ ఒకపారి క్రీ (కం)

అ. బంటుఁడై వెలసి, బాగుగాను తప్పుతంటలెల్ల మానుతొన్న నన్ను, క్రీ (కం)

చ. అలనాడు సౌమిత్రిపాదసేవ చెలరేగి సేయువేళ సీతతోఁ

బలికిచూచినంత పులకొంగితుఁడై బరగినయట్టి త్యాగరాజుని క్రీ (కం)

ప. ; ; ; * సాసాసారీ ; రీ	గా ; ; - పా	మాగా ; రీ
; ; ; * కంటఁజూ ; డు	మీ ; ; - ఒ	క పా ; రి

2. గా , రిసని	*	ధ్నీ సా ; రీ	| గా ; ; - పా	| మాగా ; రీ	‖
. , . . .	*	కంటఁజూ; డు	| మీ ; ; - ఒ	| క పా ; రి	‖
3. ,,	*	,,	| గ రిసరీగమ - పా	| ,,	‖
,,	*	,,	| మీ. . . . . - ఒ	| ,,	‖
4. ,,	*	,,	| ,, - పధ	| నిధ - పమగారీ	‖
,,	*	,,	| ,, - ఒ.	| క . - పా. . రి	‖
గమగరిసని	*	,,	| గా ; ; - పా	| మాగా ; రీ	‖
క్రీ.	*	,,	| మీ ; ; - ఒ	| క పా ; రి	‖
సా ; ;	*				
క్రీ ; ;	*	(ఇచట నిలుపవలయును.)			
అ. ; ; ;	*	పాధా నీ ; సీ	| ధానీ ; - ధా	| నీ సా ; నీ	‖
; ; ;	*	బంటుఁడై; వె	| ల నీ ; - బా	| గుగా ; ను	‖
సా నిధపమ	*	,,	| ,,	| ,,	‖
తప్పు. . .	*	,,	| ,,	| ,,	‖
సా రీ ;	*	గారీసా ; నీ	| ధా నీ ; - నిధ	| పమ - గా ; రీ	‖
త ప్పు ;	*	తంటలె ; ల్ల	| మాను ; - కొ	| న్న. - న ; న్ను	‖
గా , రిసని	*	గారీసరీగారీసీ	| నిధానీ . - సీని	| ధప - నిధపమగమ	‖
క్రీ , . . .	*	తంటలె. . ల్ల.	| మాను. , - కొ.	| న్న - న . . .న్ను.	‖

ప మగరిసని	*				
క్రీ	*	(కంటఁ జూడుమీ)			
చ. ; ; ;	*	పాపాపా ; పా	మపధపధా - పధ	పమ - పా ; పమ	‖
; ; ;	*	అ ల నా ; డు	సా. . . . - మి.	త్రి. - పా ; ద .	‖
గా రీ ;	*	పాపమగా ; రీ	సరీ స నిధ - సా	రీ - గమపామా	‖
సే వ ;	*	చెల. . రే ; గి	సే.యు . . - వే	శ - సీ . . త	‖
పా ; ;	*	పాధా నీ ; నీ	ధానీ ; - పా	నీ సా ; నీ	‖
తో ; ;	*	బల్కిచూ ; చి	నంత ; - పు	లకాం ; గి	‖
సా నిధపమ	*	,,	,,	,, - రీ	‖
తుఁడై . .	*	,,	,,	,, - కి	‖
రీ రీ ;	*	గారీసా ; నీ	ధానీ ; - నిధ	పమగా ; రీ	‖
తుఁడై ;	*	బ ర గి ; న	యట్టి ; - త్యా.	గ . రా ; జు	‖
గా , రిసని	*	గారీసరీగారీసీ	నిధానీ , - సీ ని	ధప - నిధపమగమ	‖
ని , క్రీ..	*	బరగి . . న.	య. ట్టి , - . త్యా	గ. - రా. . . జు .	‖
పమగరిసని	*				
ని. క్రీ. . .	*	(కంటఁ జూడుమీ)			

(16) రా. రీతిగౌళ - తా. ఆది.

ప. చేరరావదేమిరా ? రామయ్య ! (చే)

అ. మేరగాదురా యిక, మహా మేరుధర ! శ్రీకర ! (చే)

చ. తల్లిదండ్రిలేని బాలా తననాథుఁ గోరురీతి పలుమాఱు వేడుకొంటె పాలించరాదా ?
వలచుచు నేను నీదు వదనారవిందమును దలఁచి, కరగఁగఁ జూచి త్యాగరాజసన్నుత ! (చే)

ప.	; ; ;	*	ధాపా - మా ; గా	| గాసా ; - సా	| స̇ ; ; - స̇	‖
	; ; ;	*	చే ర - రా ; వ	| దే . ; - మి	| రా; ; - రా	‖
2.	సాగామా	*	ధాపా - గమపమగరి	| గగాసా , - సస̇	| సా ; ; - స̇	‖
	మ య్య .	*	చే ర - రా. . .వ.	| దే . . , - మి.	| రా ; ; - రా	‖
3.	సాగామా	*	పాధాపా ; - మగ	| మా ; ; - గరి	| గాగారీ ; - స̇	‖
	మ య్య.	*	చే ర రా ; - వ .	| దే ; ; - మి.	| రా . . ; - రా	‖
4.	సాగామా	*	గారీగా ; మా	| మపమా - గరిరిస̇	| సా ; ; - స̇	‖
	మ య్య .	*	చే రరా ; వ	| దే . . - . . .మి	| రా ; ; - రా	‖
5.	సాగామా	*	ధామా - గమపమగరి	| గగాసా , - సస̇	| సా ; ; - ;	‖
	మ య్య .	*	చే ర - రా. . .వ.	| దే . . , - మి.	| రా ; ; - ;	‖
6.	; ; ;	*	గారీగా ; - మగ	| మపధప - గమపమ	| గరిస̇సాని - సగ	‖
	; ; ;	*	చేరరా ; - వ .	| దే. . . - . . మి.	| రా. . . - రా.	‖

7.	గరిసా	;	*	గారిగా ; మా	| గమపధా - ధపమ	| గ రిస్సా , - స్ని	||
	మ.య్య	;	*	చే రరా; వ	| దే. . . - మి. .	| రా. . . , - రా	||
8.	పగమా	;	*	ధాపా - గమపమగరి	| గగాసా , - సని	| సా ; ; - ;	||
	మ.య్య	;	*	చే ర - రా. . . వ.	| దే . . , - మి.	| రా ; ; - ;	||
9.	;	;	;	* స్నిస్నిస్ని ; స్ని	| స్నిస్నిప్పా , - స్ని	| స్నిసా ; - సగ	||
	;	;	;	* చేరరా ; వ	| దే. . , - మి	| రా. ; - రా.	||
10.	గరిసా	;	*	స్నిస్నిస్ని ; స్ని	| స్నిస్నిసని - నిధమా	| నిస్నిసనిసా - సగ	||
	మ.య్య	;	*	చేరరా; వ	| దే. . . - . . మి	| రా. . . . - రా.	||
11.	గరిసా	;	*	స్నిస్నిస్ని ; స్ని	| స్నిస్నిసని - సగారి	| గ మాధపమ - గా	||
	మ.య్య	;	*	చేరరా ; వ	| దే. . . - . . మి	| రా . . . . - రా	||
12.	రిగమా	;	*	నిధామా ; గరి	| గగాసా , - సని	| సా ; ; - ;	||
	మయ్య.	;	*	చే ర రా ; వ.	| దే . . , - మి.	| రా ; ; - ;	||
13.	;	;	;	* స్నిస్ని - స గరిస్ని	| స్నిసగగ - మామా	| నిధమా ; - సని	||
	;	;	;	* చేర - రా. .వ	| దే. . . - . మి	| రా. . ; - రా	||
14.	నీ సా	;	*	నీనీధమా , గరి	| గగాసా , - సని	| సా ;;;	||
	మయ్య	;	*	చే.ర రా , వ.	| దే . . , - మి.	| రా ;;;	||
15.	;	;	;	* నీనీ స గరీ	| ;సగగమామా	| నినిసనిసా - సని	||
	;	;	;	* చేరరా . .వ	| దే. . . మి	| రా. . . . - రా.	||

16. సగరిగారి	*	సనిధమ - గమపమగరి	| రిగా ; సా - సని	| సా ; ; ;	‖
మయ్యా .	*	చే. ర . - రా. . . వ .	| దే . ; . - మి.	| రా ; ; ;	,,
అ. ; ; ;	*	నీ నీ సా ; నీ	| సా ; ; - నీ	| సా ; ; ; - నిధ	‖
; ; ;	*	మేరగా ; గు	| రా ; ; - ఇ	| క ; ; ; - మ.	‖
మా ; ;	*	,,	| ,, - సగ	| రిరిరిసా - నిధ	‖
హా ; ;	*	,,	| ,, - ఇ .	| క. . . - మ .	‖
మా ; ;	*	,,	| ,, - సగ	| రిగమగరిసి - నిధ	‖
హా ; ;	*	,,	| ,, - ఇ .	| క . . . . . - మ .	‖
మా ; ;	*	నీ నీధా ; మా	| గా ; ; - మా	| గమపధపమ - గమ	‖
హా ; ;	*	మేరుధీ ; ర	| శ్రీ ; ; - క	| ర . . . . . - . .	‖
పమగరిగమ	*				
. . . . .	*	(చేరరావ)			
చ. ; ; ;	*	రిగామా ; మ గ	| రిగమా ; ;	| గా ; ; - మా	‖
; ; ;	*	త ల్లి దం ; డ్రి .	| లే. . ; ;	| ని ; ; - బా	‖
గా ; ;	*	,,	| గమపను - గమపా	| మా ; ; - మా	‖
లా ; ;	*	,,	| లే. . . - . . .	| ని ; ; - బా	‖
గా ; ;	*	ధాపామా ; గా	| గ మగా - మపమా	| గమగా - రిస	‖
లా ; ;	*	త న నా ; ధు	| గో. . - . . .	| . . రు - రి.	‖

సా ; ; *	,,	గ మపధపమ - గమ	పామా - గరీని	||
తి ; ; *	,,	గో. . . . . - . .	. మ - రీ. .	||
సా ; ; *	సానీసగరిగమా	మనినిధమ - గ మ	పామాగారీ	||
తి ; ; *	పలుమా...ఱు	వే. మ. . - కొం.	. . . .	||
గా రీ ; *	నీ సాగమపధపా	ప మగమ - పమగరి	గ గాసా , - ;	||
టె . ; *	పా . లిం . . . చ	రా . . . . -	దా . . , - ;	||
; ; ; *	నీనీసా ; నీ	సా ; ; - నీ	; ; ; సా	||
; ; ; *	తలచు ; చు	నే ; ; - ను	; ; ; నీ	||
, గగరిసా *	నీసాగా ; మా	పా , ధపమ - గమ	పమగరి - గగాస		
, . . . దు *	వద నా ; ర	విం , ద. . - ము.	. . . . - ను . .	||
; ; ; *					
; ; *	దలంచి కరగంగ జూచి త్యాగరాజ సన్నుత (అనుపల్లవిఁబోలును పాడుకొనవలయును.)				

(17) రా. కల్యాణవసంతము - తా. చతురశ్రరూపకము.

ప. నాదలోలుఁడై బ్రహ్మానంద మొందవే మనసా (నాద)

అ. స్వాదుఫలప్రద సప్తస్వరరాగ నిచయ సహిత (నాద)

చ. హరిహరాత్మ భూసురపతి, శరజన్మగణేశాది
వరమును లుపాసించిరే, ధర త్యాగరాజవినుత! (నాద)

ప.	పాసా	పా - గా ;	గా	మా ;		థా ;	పా ;	మా ;		గా - గ	రిరిసా	పా ;		గారీసాసా	
సా.		ద - లో ;	లు	డై ;		త్రి ;	హ్మ ;	నం ;		ద - మొం.	.ద	వే ;		మనపా.	
అ.	థా ;	నీసా గా ;		పా గా		రీ ;	సా ;	గారీ		సా ;	నీ - నీ	థాపా		మాగాగరిసని	
	త్వా ;	దుఫల ;		ప్రదు		ప ;	ష్ట ;	స్వర		రా ;	గ - ని	చయ		సహిత...	
చ.	పాపా	పాపా ;	మా	థా ;		నీసా	నీథా	థాపా		మా ;	గా-గా	మా ;		; - గారీసా	
	హరి	హరా ;	త్మ	భూ ;		సురపతి		శర		జ ;	న్మ-గ	ణే ;		; - శా.	ది
	నీథా	పా ;	మా-థా	నీ ;		సా ;	గాగా	పాగా		రీ ;	సా - నీ	థాపా		మాగాగరిసని	
	వర	పా ;	ను-లు	పా ;		సిం ;	చి రే	ధర		త్యా ;	గ - రా	. జ		వినుత...	

(18) రా. ముఖారి - తా. ఆది

ప. కారుబారు సేయుబారు గలరే? నీవలె, సాకేతనగరిని! (కారు)

అ. ఊరిబారు దేశజనులు వరమును లుప్పొంగుచు భావుకు లయ్యెడు (కారు)

చ. నెలకు మూఁడువాన లళిలవిద్యల నేర్పుగలిగి దీర్ఘాయువుగలిగి
ఫలము గర్వ రహితులు గాలేవా? సాధు త్యాగరాజనుత రామ! (కారు)

ప. ; ; *	తీగరిగరీ ; - సిరిగరిరిసా	నినీథా-పథపనిథాపా	పా ;; - ;;; - థా ;	మపమథపమగారీ ; - మాపా	‖
; ; *	కా. .రు. ; - బా	-రు.	సే ;; - ;;; - యు;	వా. . . . . ; - రు .	‖
థాసా *	,,		,,	,,	- రిగరీ ‖
. . *	,,		,,	,,	- రు. . ‖

రిగసా	*	గారీమా ; గారీ - రీ ; రిపమా - పా ;; ధా	నీధానీపాధాపా - మపమధ	పమగారీ ; - గారీగాసా	‖
. . .	*	గ ల రే ; . . - నీ ; . . . - వ ;; లె	నే. . . . . - యు. . .	వా. . . ; - రు . . .	‖
; ;	*	గారీమా ;; గా - ,,	సా ; నీ - ధాపా- మపమధ	పమగారీ ; - గారీగాసా	‖
; ;	*	గ ల రే ;; . - ,,	నే ; . - . . -యు. . .	వా. . . ; - రు . . .	‖
; ;	*	,, ,,	సా;పధసరి-సనిధప-మపమధ	,,	‖
; ;	*	,, ,,	నే ; . . . . - . . . . -యు. . .	,,	‖
; ;	*	,, ,,	సరిగరి-సానీధాపా - ,,	,,	‖
; ;	*	,, ,,	నే. . . - . . . . . - ,,	,,	‖
; ;	*	,, - రీమాపామా-పా ;; ధా	రీ గరిరీ ; - సరిగరి - రిరినీ	ధా - పధధపపా;-ధసరిగరీ	‖
; ;	*	,, - నీ . . . - వ ;; లె	సా. . . ; - కే. . . - . . .	. - త . . . . ;-నగ రిని .	‖
గాసా	*				
. .	*	(కొరుబారు)			
అ. ; ;	*	నీధాసనినీ - ధానిధధా ; ధా ; - ధాపనిధ	పా ; - మాపా-నిపధాసా;	;; - మాపా ; ధాసా ;	‖
; ;	*	ఊ. రి. . - వా. . . ; రు ; - దే . . .	శ ; - జ . -ను. . లు;	;; - వ ర ; ను ను ;	‖
సా , ని	*	,,	,,	,,	‖
లు , .	*	,,	,,	,,	‖
రీ ;	*	రీ ;;; - రి గ రీ - రిగరిగరీ ; - రీ ; సా ;	సరిగరిసరీసా-సాసాపా	పాధాసారీ - రీ మా ; గా	‖
లు ;	*	ఉ ;;; - ప్పాం.. - . . . .ను ; - చు ; ను ;	భా. . . . . - వు ను .	ల . . . - య్యో . ; . .	‖

రీ ; *					
డు ; *	(కారు)				
చ. ; ; *	సాధాపా ; - మపమధపమగా-గరిరీ - మా ;;;	;; - రీమాపానీ - నిదధా	పా ;;; - ;; - పపా	||
; ; *	నె ల కు ; - మా. . . . . -డు. . - వా ;;;	;; - నల ఖి . - ల. .	వి ;;; - ;; - ద్య ల	||
; ; *	రీసనీ-నిధా , పా ; - మపమధపమగారీ;-రిగరీ	గాపా - పాధ్ధాపా రీమా	పాధాధపపమపా ;;;	||
; ; *	నే. . .ర్పు. , గ ; - లి . . . గి . . .;-దీ . .	. . - ర్గా . . యువు .	గ . లి . . . గి ;;;	||
చ. ; ; *	నీధానీ ; - ధానిధదా ; ధా ; - ధాపానిధా	పా ; - మాపానిదధాపా ;	;; - మాపాధాపపా ;	||
; ; *	ఫలము ; - గ . . . ; ర్వ ; - గ . . .	. ; - హి తులు. . గా ;	;; - లే . . . . ;	||
పా ; *	,,	,,	,,	||
దా ; *	,,	,,	,,	||
రీ ; *	రీ ; రీమాగగా ; - రీ గరిరీ ; రీ ; - రీ గరీ	రీ ; పపా , - పా ; పా ;	పాపా - పాధాపరీమా ;	||
దా ; *	పా; . . . ధు; - త్యా. . . ; గ ; - రా. .	. ; . జ . - వి ; ను ;	త . - రా . . . మా ;	||
గారీ *					
. . *	(కారు)				

(19) రా. [illegible] - తా. ఆది.

ప. చనితోడి తేవె, ఓ మనసా!

(చనితోడి)

అ. కనికరముతో కని కరమిడి చిరకాలము సుఖ మనుభవింప వేగమె

(చనితోడి)

చ. పతితులబ్రోచే పట్టాభికారిని ; పరమార్థమత వసిష్ఠానుసారిని ;
ద్యుతినిర్జిత శతశంబరారిని ; ధురీణత్యాగరాజ హృత్చారిని ;

(చనితోడి)

ప.	; *	పధ నీ ; - నిదధప - మగరిగ	| మా ; ; - పా	| ; ; - ; ;	||
	; *	చనితో; - డి. . . - తే. . .	| వె ; ; - ఓ	| ; ; - ; ;	||
2.	; *	,,	| ,, - పమ	| పధనీ , - నిధప	||
	; *	,,	| ,, - ఓ.	| మ.న , - సా..	||
3.	పమ *	పద - ధా , నినీధా - పా , దధాపా - మగరిగ	| మా ; ; - పమ	| పాధనిసి - సినిధ	||
	. . *	చని - తో, . . . - డి , . . . - తే. . .	| వె ; ; - ఓ.	| మ న. . - సా..	||
4.	పమ *	పాధా-పధనీ-ధనిసా-నిసరిసినిధపా-మగరిగ	| మా ; ; - పమ	| పధ - నిసరిగరిసినిధ-రిసినిధ	||
	. . *	చ ని -తో..-. . . -డి. . . . . -తే. . .	| వె ; ; - ఓ.	| మ. - న. . . . . -సా..	||
	పమగమ *	పధ - ధా , నినీధా - పా , దధాపా - మగరిగ	| మా ; ; - పా	| ; ; - ; ;	||
	. . . . *	చని - తో , . . . - డి , . . . - తే. ..	| వె ; ; - .	| ; ; - ; ;	||
అ.	; *	పధనిని - ధా , ని - సానీ - సా ;	| ; - ; ; - ధా , ని	| సా ; - ధనిధనిధనిధని	||
	; *	కని.క - ర , . - . ము - తో ;	| ; - ; ; - ఓ , .	| . ; -	||
2.	ధపమా *	,,	| ; - రిరి - ససని	| ధా , నిసా ; - సినిధప	||
	. . . *	,,	| ; - కని - కర .	| మి , . డి ; - చి.ర.	||
3.	మా *	,,	| ,,	| ధానీసరిసా - నీధా - సినిధప	||
	*	,,	| ,,	| మి.డి. . - చి. - ర. . .	||

4. మా *	పధనిని - ధా , ని - సాసీ - గరిసిసి	; - రిరి - సిసిని	ధనిసరి - గరిరిసిసనినిధ-రిసినిధ	‖
*	కని.క - ర , . - . ము- తో...	; - కని - కర .	మి.డి.- . . చి. . . . .-ర. . .	‖
5. పమగమ*	,, - నిసరిగమాగా	రిసిసా - ,,	,,	‖
. . . . *	,, - తో... . .	. . . - ,,	,,	‖
,, *	పధనిని - ధనిసాసీసా ;	; - రిరిసిసిని	ధానిసరిసా - సినినిధ	‖
,, *	కని.క - ర . .ముతో;	; - కనికర .	మి.డి. . - చి.ర.	‖
; *	ని సగరిసా - సినిసి - ధాని - ధనిసా -	నిసరి - సా ; సి	ధాపా - నిధాపమాగా	‖
; *	కా. . లము - సు.ఖ - మ . - మ. . -	. . . - ధ ; విం	. ప - వే. . . గ	‖
మా *	,,	,, - రిగరి-సారిస-నిసని	ధానిధపా ; - సనిధపమాగా	‖
మె *	,,	,, - ప. . - . . . -విం..	. . . ప ; - వే. . . . గ	‖
మా *				
మె *	(చనితోడి)			
చ. ; *	పనిధనిధపా ; - పాధ	గ - హగమాప	పమమా - రిగమా ; - గమా	‖
; *	పతితుల.బ్రో; - . చే.	. . - ప . ట్టాధ	కా. . - . . . ; - రి ని	‖
2. ; *	మమాపపా - ధా - పమమా - గామాపాధని	గప - హగమాప	,,	‖
; *	ప తి తుల - బ్రో- . . . . - . . . . చే.	. . - ప . ట్టాధ	,,	‖
3. ; *	సినిధ - నిపా - ధా ; పమమా - పమ - పాధని	ధాపా - ,,	,,	‖
; *	పతి. - తుల - బ్రో; . . . - . . - చే. .	. . - ,,	,,	‖

4. ; *	,,	- గమపధ - నిసరిసి	| నిధపా - ,,	| ,,	||
; *	,,	- . . . . . - చే. .	| . . . - ,,	| ,,	||
5. ; *	ధనిసిసా - సినిని - ధానిసారిసి		| నిధపా - ,,	| ,,	||
; *	పతితుల -బ్రో. . - . . చే. .		| . . . - ,,	| ,,	||
; *	పధప ధనిధ - ధపమగరిగసా		| ; - పారిగామ	| పా - గమపా ; - పపా	||
; *	పరమా. . . - ర్థ. మ. త. .		| ; - వ పి ష్టాను	| సా - . . . ; - రి ని	||
; *	పధని - ధాని - సా - ధనిసా ; - నిసా		| ; - సినిరిసిసిని	| ధా , నిసా ; - సనిధప	||
; *	ద్యుతి - ని . - ర్జి - త . . ; - శత		| ; - శం . . బ.	| రా , . . ; - రి . . .	||
2. మా *	,,		| ,,	| ధా , నిసా ; - నీధా - సనిధప	||
ని *	,,		| ,,	| రా , . . ; - రి . -	||
మా *	,,		| ,,	| ధనిసరి-గరిరిసి-సనినిధ-రిసనిధ	||
ని *	,,		| ,,	| రా. . . -. . . . -రి . . . -. . . .	||
పమగమ*	ప ధని - ధాని - సా - ధనిసా ; - నిసా		| ; - సినిరిసిసిని	| ధా , నిసా ; - సనినిధప	||
ని . . . *	ద్యుతి. - ని . - ర్జి - త . . ; - శత		| ; - శం . . బ.	| రా , . . ; - రి. . . .	||
ధా *	ని రిసిసా - సినిని - ధాని - ధనిసా		| నిసరి - సా ; - నిధ	| పా - ని ధాప - మగమా	||
ని *	ధురీణత్వా- . . గ - రా . -		| . . . - జ ; - హ్వ.	| . - త్వా. . - . రి ని	||

; * నిరీసస్సా - సనినీ - ధానీ - ధనిసా | నిసరీ -రీగరి-సారిస-నీసని | ధనిసా - పా - సనిధపమగమా ||

; * ధురీణత్యా- . . గ - రా . - . . . | . . . - జ. . - . . .-హ్రా. | . . . - . - త్రా. . . రి ని ||

; *

; * (చనితోడి తేవె)

(20) రా. సారమతి - తా. ఆది.

ప. మోక్షముగలదా ? భువిలో జీవన్ముక్తులు కానివారలకు (మోక్షము)

అ. సాక్షాత్కార నీ సద్భక్తి సంగీతజ్ఞాన విహీనులకు (మోక్షము)

చ. ప్రాణానల సంయోగమువలన ప్రణవనాదము సప్తస్వరములై బరగ
వీణావాదన లోలుఁడౌ శివమనోవిధ మెఱుగరు త్యాగరాజవినుత ! (మోక్షము)

ప. ; * స్సా - రిగసా ; - రీగామా ; | ; - ప ధ నీ ; | నిధమా - మగరిగ ||

; * మో. - క్షము ; - గల దా ; | ; - భువిలో ; | జీ . . - వన్ . . ||

సా * ,, - రీగామా - రిగ | మా - పధ - పా . ధనీ ; | ,, ||

. * ,, - గ ల దా - . . | . - భువి - లో , . . ; | ,, ||

సా * స్సారిసా - రి గమపధనిసా | ; - నీసనినీ ; - ధానిద | ధా - ధమమగరిగ ||

. * ము. క్తులు - కా. . . ని . . | ; - వా... ; - ర . . | . - ల. . . కు. ||

సా *

. * (మోక్షము)

* సా , రీ , - సరిగా , - గసా	; - సా , రిగస	సనినిధధామా	‖
* సా ,క్షా , - త్రా... , - ర నీ	; - స , ద్భ..	క్తి... ..	‖
* సా , నీ , ధా - పా ; ధా	; - నీసనినీ ; - ధానిద	ధమ - మగ గా - గరి	‖
* సం , గీ , త - జ్ఞా ; న	; - వి... ; - హీ..	... - ను. ల - కు.	‖

* (మోక్షము)

* పా , పా , - పాపా - పధనీ	; - ని నీధమా	మామామగ గా	‖
* ప్రా, ణా , - న ల - సం..	; - యో.గ ము	వ ల న . .	‖
* నినిధామా - మగ గా - రిగ సా	; - స్సారిసా	రిగమా ;;	‖
* ప్రణవ నా - దము . - స. ప్త	; - స్వరములై	బర గ ;;	‖
* నిసా రీ , - సగగా - రిగసా	; - నిసా - రిగసా	సనినీ - నిధమా	‖
* వీ. ణా , - వా. . - ద. న	; - లో. - లుడె.	శి.వ - మ.నో	‖
* పపాదధా - నీ నీ - పధనిధ	నీ - నీ సనినీ ; - ధానిద	ధమ - మగ గా - రిగ	‖
* విధ మెఱు - గరు - త్యా...	గ - రా... ; - జ..	... - వి. ను - త.	‖

(21) రా. మధ్యమావతి – తా. ఆది.

ప. రామకథా సుధారస పాన మొక రాజ్యము [illegible]నే ? (రామ)

అ. భామామణి జానకి సౌమిత్రి భరతాదులతో భూమివెలయు శ్రీ (రామ)

చ. ధర్మాద్యఖిల పాలనమే మనసా ; ధైర్యానందసౌఖ్య నికేతనమే ;
కర్మబంధోజ్జ్వల నాబ్ధి బోదమే ; కలిహరమే శ్రీత్యాగరాజ వినుతమగు (రామ)

ప. ; *	సాని - రీస రీ; - పమరి	రిస - సాని - రీస	మరిపమని - పమరి	‖
; *	రా. - మకథా; - సుధా.	... - రా. - మక	థా.... - సుధా.	‖
రిస *	,,	రిస - రిమపా , మ	రిమపనిపామా - రీపమరీ	‖
.. *	,,	... - రసపా , .	స...మొ. - క...	‖
రిస *	సాని - రీస - రిమపని - పనిసినిపా - పమరి	రిస - పని - పా , ని	పనిసినిపామా - ,,	‖
.. *	రా. - మక - థా.... - ..... - సుధా.	... - రస - పా , .	స...మొ. - ,,	‖
రిస *	సనిపనిపా - సారిమ - రిమప - మాపనిపామా	రీ ; పా ; .	; ; - ; ;	‖
.. *	రా..జ్యము- కే..... - .... యు	నే; . ;	; ; - ; ;	‖
అ. ; *	ని , నీ , - నిపపనిసినిపా	; - సనీ - సరిసా	పారిసపానీ - నిసరిమరీ ;	‖
; *	భా , మా, - మ. ణి...జా	; - నకి - పా..	మి.... - త్రి.... ;	‖
; *	మసా - రిమరీపా - పాని - ని సరీ	; - నీ , సా - రీమరీ	సరీపా - ని ప - సనిపమ	‖
; *	భర - తా.... - దల - తో.	; - భూ , మి - వె..	ల.. - యు. - సీ .తా.	‖
రిస *				
..| *	(రామకథా)			

పా ప్ర ధ్వ

చ. ; *	పామ - రీ స - రిమసని - పమరీ	; గ - మ - గ రిస	రీ రీ - రీ ;	‖
; *	ధ . - ర్మా. - ద్య.ఖి. - ల.పా	; . - లన - మే. .	మ న -సా ;	‖
; *	రి మరి - మ పని - పా ; , మరీ	; - రి మ - రిమా ,	పాపా - పా ;	‖
; *	ధై. . - ర్యా. . - నం ; , దసా	; - ఖ్య. - ని కే ,	త న - మే ;	‖
; *	ని నీ - నిపా , - ప నిసని సా	; - నీసా - నిసరీసా ;	సారీసనీ ; - నీ ; - ని సరీమ	‖
; *	కర్మ - బం. , - ధో. . జ్జ్వల	; - నా. - . . . బ్ధి ;	బో. . . ; - ద ; - మే. . .	‖
; *	మరీ - మరీస - సానీ - నిసరీ	; - ని , సి - సిమరీ	సరీమ - నిప - సనిపమ	‖
; *	క లి - హార. - మే. . - శ్రీ. .	; - త్యా, గ - రా. .	జ. . - వి . - ను . త .	‖
రి స *				
మగు *	(రామకథా)			

(22) రా. కుంతళవరాళి - తా. ఆది.

ప. కలినరులకు మహిమలఁ దెలిపియేమి ఫలమనలేదా ? ఈ (కలి)

అ. ఇలను వెలయు వర వృషభాదుల కటుకులరుచి తెలియు చందముగా నీ (కలి)

చ. దారసుతులకై, ధనములకై, యూరు పేరులకై, బహు పెద్దతనమునకై,
సారెకు భక్తవేషముకొనువారికి, తారకనామ ! శ్రీత్యాగరాజార్చిత ! (కలి)

ప. ; *	పధనిధనిధ - నిధపధపమమా	; - మమా - సనా	సామా - మాపా - పమమా	‖
; *	కలి . నరు. - ల. కు. . మహి	; - మ లఁ - దె లి	పే . - . . . - మి . .	‖

2. ; *	పపా - ధనిధ - నిధపధపమమా	; - మమా - సపా	సమమపపధ - పధనిధ	‖
; *	క లి - నరు . - ల . కు . . మహి	; - మ లం - వె లి	పే . . . . . - మి . .	‖
ధపపమ *	పధని - ధనిధ - సినినిదధప - నిదధప	మా ; - ;;	సా ; - నీధా - పధనిధ	‖
. . . . *	ఫల . - మన . - లే . . . . . -	దా ; - ;;	ఈ ; - . . -	‖
ధపపమ *				
. . . . *	(కలి)			

అ. ; *	పధనిధసా - సినినీ - ని దధా ; - సీసా	; - పధనిధసా	సినినీ - ని దధా - పపా	‖
; *	ఇల . నువె - ల . . - యు . . ; - వ ర	; - ఇల . నువె	ల . . - యు . . - వ ర	‖
; *	,, - ని దధాపా - మమా	,,	,,	‖
; *	,, - యు . . . - వ ర	,,	,,	‖
; *	పధనిధసా - సినినీ - ని దధా ; - సీసా	; - మమమాసా	సినినిధ - సినినిధ	‖
; *	ఇల . నువె - ల . . - యు . . ; - వ ర	; - వృషభా .	దు . ల . - క . టు .	‖
ధప *	,,	,,	,,	‖
. . *	,,	,,	,,	‖
గా *	ధసాసీసా - సినినిధధా - సా	మామసీ - సినినిధ	సినినిధధప - నిదధప	‖
. *	కుల రుచి - తె . లి . యు - గం	. దము - గా . . .	. . . . . - నీ . . .	‖
మా *				
. *	(కలి)			

చ. ; *	సా , ధనిధ - సనినిధ - ధాసా - మాపమ	| మా - సనిధనిధ	| సనినిదధప - మ ప	‖
; *	దా , రసు . - తు . ల . - కై . - . . .	| . - ధన . ముల.	| కై . . . . . - యూ.	‖
, మ*	సా , ధనిధ - పధనిధ - ధపమా	| ; - మపామమా	| పాధా - నిధ - పాధప	‖
, రు *	పే , రుల . - కై . . . - బ . హు	| ; - పె . ద్ద త	| న ము - కై . - . . .	‖
సా *	ప ధనిధసా - సనిసా - నిదధా ; - ససా	| ; - మమాససా	| సనినిధ - సనినిధ	‖
. *	సా . . రెకు - భ . . - . . . ; - క్తవే	| ; - మము కొను	| వా . . . - రి . కి.	‖
ధా *	సా , ససా - సనినిదధా - సా	| మా - మసానిధప	| సనినిదధప - నిదధప	‖
. *	తా , ర క - నా . . . మ - శ్రీ	| . - త్యాగరా.	| జా . . . . . - ర్చి . . .	‖
మా *				
త *	(కలి)			

(23) రా. బిలహరి-తా. ఆది.

ప. దొరకునా ఇటువంటి సేవ ? (దొరు)

అ. దొరకునా నల్పతపమొనరించిన భూసురవరులకునైన, సురలకైన (దొరు)

చ. తుంబురునారదులు సుగుణకీర్త నంబులనాలాపముసేయగా-అంబరీషముఖ్యులు నామముసేయుచు జాజులుపై చల్లగ ;
బింబాధరులగు సురవారాలివేణులు నాట్యమాడఁగ-అంబుజభవపాకారు లిరుగడల నన్వయబిరుదావళిని పొగడఁగ ;
అంబరవాససతులు కరకంకణంబులు ఘల్లనిమ్రోయగ మణిహారంబులు కదలగ నూచు ఫణితల్పంబున నెలకొన్న హరిని కనుగొన(దొరు)

2. మరకతమణి సన్నిభదేహంబున మెరుగుకనకచేలముశోభిల్ల-చరణయుగనఖావళికాంతులు చందురుపిల్లల నేగిరా ;
వరనూపురములవెలుఁగ; కరయుగమున వజ్రపుభూషణములు మెఱయ;ఉరమున ముక్తాహారములు శ్రవణయుగమున మకరకుండలంబులు,

చిఱునవ్వులుగల వదనంబున ముంగురు, లద్దంపు కపోలము, ముద్దు-గుఱియు దివ్యఫాలంబున తిలకము మెఱయు లావణ్యనిధిని కనఁ (దొరు)

3. తామసగుణరహిత మునులకు పొగడతరముగాకయే భ్రమసినిల్వఁగ-శ్రీమత్కనకపు తొట్లపైని చెలువొంద కొలువుండఁగ ;
కామితఫలదాయకుఁడౌ సీతాకాంతుని గనియుప్పొంగగ- రామబ్రహ్మతనయుఁడౌ త్యాగరాజు తాఁబాడుచుమూచగ
రాముని, జగదుద్ధారుని, సురరిపు భీముని, త్రిగుణాతీతుని, పూర్ణ-కాముని, చిన్మయరూపుని, సద్గుణధాముని కనులార మదిని కనుగొన(దొరు)

గేయ.	సారీ - గాపా ;; - ధారీ	| సా ; - నినిధసి	| పా ; - మగరిగ	||
	దొరు - కు నా ;; - ఇటు	| వం ; - . . టి.	| సే ; - . . వ.	||
2.	,,	| సారీసిసాధా - సినినిధ	| పాధపపా ; - మగగరి	||
	,,	| వం . . . . - . . టి.	| సే . . . ; - . . వ.	||
3.	,,	| సారీ సి - సినిధానిధపా ;	| పా ; పధనిధ - ధపమాగారీ	||
	,,	| వం . . . - . . . . . టి ;	| సే ; . . . . - . . . వ.	||
4.	,,	| సారీగరీపా - నిధపా	| పాధనిధాపా - మగగరి	||
	,,	| వం. . . . - . . టి	| సే . . . . - . . వ.	||
5.	,,	| ,,	| పధపానిధ-రిసినిధపా-మగరీ	||
	,,	| ,,	| సే. . . . - . . . . . - వ. .	||
6.	సారిగాపా - సాసినిధా ; - ధారీ	| సారిగరీపా - నిధరిసినినిధ	| పాధనిధాపా - మగధపామగరి	||
	దొరుకునా - . . . . ; - ఇటు	| వం. . . . - . . . . టి. . .	| సే. . . . - . . . . . వ. .	||

7. సారీగా - పధసనిధపమగ - గరిసా - మాగా - పధసా	సనినిధరీ ; - సరిగా - రిసనిధ		
దొరుకు - నా . . . . . - . . . - ఇ . - టు. .	వం. . . . ; - . . . . - టి. . .		
		పధనిధ - ధపమగ - రిగధపా - మగరి	‖
		సే. . . - . . . . - . . . . . - వ. .	‖
అ. దాధాపా - ధపమగ - రిగరి - గపా	ధాసా - సనిధని	పా ; - పా ;	‖
దొరు కు - నాన . . - ల్ప. . - త ప	మొ న - రిం. . .	చి ; - న ;	‖
2. దాధాపా - ప ధనిధపా ; - మగరి - గపా	,,	,,	‖
దొరు కు - నా. . . న ; - ల్ప. . - త ప	,,	,,	‖
3. దాధా - పధసా - సనిధా - నిధపా - ధపమగరీ - గపా	ధాసా - సనిధా	సా ; సా ;	‖
దొ రు - కు. . - నా. . - న. . - ల్ప. . . . - తప	మొ న - రిం . .	చి ; న ;	‖
4. సనిధని - పా - ధారీసనిధప - మగరి - గపా	,,	,,	‖
దొ.రు. - కు - నా.న . . . - ల్ప.. - తప	,,	,,	‖
5. ధారీ - సనిధా - ధారీసనిధ - పధపమగరిసరి - గపా	,,	రీ ; రీ ;	‖
దొరు - కు. . నా. . న. - . .ల్ప. . . . . - తప	,,	చి ; న ;	‖
6. గరిసని-రిసనిధ-సనిధప-ధరిసని-ధసనిధ-పధపమగరి-గపా	,,	,,	‖
దొ. . . -రు. . . -కు. . . -నా. . -న . . . -ల్ప. . . . . -త ప	,,	,,	‖
స రిగా - రిసా - సనినిధ - ధపధా	రిసనిధసా - సని	నిదధప - మగగరి	‖
భూ. . - సుర - వ.రు. - ల.కు	నై. . . న - కు.	ర.ల. - కై. .న	‖

చ. పా ; రీగా - పా ; గాధా	పా - పధపామగ	రీగమగరీ ,	‖
తుం ; బురు - నా ; ర మ	లు - సు . గుణ .	కీ . . ర్త ,	‖
సాగరి - సాసా - స నిని ధసా ;	రీగా రిగ - పా	; - పాపా ;	‖
నం . . - బు ల - నా . . . లా ;	ప ము సే . - .	; - య గ ;	‖
గా ; పాధాసాసా - సనిధా	ప ధ సనిని - నిధపధ	ధపమగ - రిగారి	‖
అం ; బ రీ . ష - ము . .	ఖ్యా . లు . - నా . . .	మ . ము . - సే . .	‖
స రి గ రిస నిగారీ రి - మగరిగ	పా - దధపామగ	రిగరీ ;;	‖
యు . చు . జా . . జులు - పై . . .	. - చ . . ల్ల .	. . గ ;;	‖
ధా ; పా ; - నిదధపమగగరి	గాపాధాసా	సనినిధ - ధపధా	‖
బిం ; బా ; - ధ . రు . ల . ము .	సు ర వా .	రా . . . - . . లి	‖
రీ ; సాసా - సనినిధపా ధా	ధాసా : నినిధ	సా ; ; ;	‖
వే ; ణు లు - నా . . . . ట్య	మా . . . డ .	గ ; ; ;	‖
ధాధాగారీ - గాగా - గ రీగమ	రీ ; రీ - గరీ	సా - సనిధపధా	‖
అం బు జ - భ వ - పా . . .	కా ; రు - లి .	రు - గ . డ . ల	‖
రీ ; సాసా - సనినిధప ధసా	సనిధనిపా - పధ	పామగ - రిగరీ	‖
న ; న్వయ - బి . రు . దా . .	వ . ళి . ని - పా .	గ డ . - గ . .	‖
ధాపపమగరి - గ ప ప - రిగమగగరి	సాగరిసాసధ	స రి గపమగధా	‖
అంబరవా . స - పతులు - కరకం . . క	ణంబులుఘల్లని	మ్రోయ గమ . ణిహా	‖

గపధసి - సిధరిగి - సిగరిసినిధప ధ	ధరిసని - నిధ ప ధ	ధనిధప - మగ గరి	‖
రంబలు - కదలగ - నా..చుపణితల్	పంబున - నెలకొన్న	మా.రిని - కనుగొన	‖
(తదితర చరణము లీటులనే పాడదగినవయిని)		(దొరుకునా)	

(24) రా. శహాన - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రఘుపతే! రామ! రాక్షసభీమా! (రఘు)

అ. భృగుమతమదహరణ! మునిబృందవందితచరణ! (రఘు)

చ. సరసీరుహనయన! సజ్జనహృదయనికేతన! ధరణీధర! సీతామనోహర!
నిరవధిసుఖదా! ఉపమేయ; నిరుపమ! నారదసుగేయ!
కరధృతశరజాల! నీలఘనవర్ణా! ఉమరపాలయ! (రఘు)

ప. పామా	గారీ - గరిపా	‖ స్ని ;	స్నిధప్పమ	‖ ధ్వా ;	స్నిసా - రీ ;	‖ సా ;	;; - రీగమ	‖
రఘు	పతే - . . .	‖ రా ;	మ. . .	‖ రా ;	క్షస - భీ ;	‖ మా ;	;; - . . .	‖
2. పామా	గారీ - పమగరి	‖ సాధ్వా	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	,,	‖
రఘు	పతే -	‖ రా .	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	,,	‖
3. ,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	స్నిసా - రిగమా	‖ గమపా	ధపమా-గరిపమ	‖
,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	క్షస - భీ. .	‖ మా. .	. . . -	‖
4. ,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	స్నిసా - రిగమప	‖ ధా-ధప	మా-మగగరిపమ	‖
,,	,,	‖ ,,	,,	‖ ,,	క్షస - భీ. . .	‖ మా- . .	. -	‖

5.	పామా	గారీ - పమగరి	సాధా	నిధపమ	గా ;	నీ సా- రిగమప	ధ నీ - ధ	పమ-మగగరిపమ		
	రఘు	ప తే -	రా .	మ. . .	రా ;	క్షస - భీ. . .	మా. - .	. . -		
6.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	ధనిసా	పా; - గరిపమ		
	,,	,,	,,	,,	,,	,,	మా. .	. ; -		
7.	,,	,,	,,	,,	,,	నీసా - రీ ;	నా ;	; ; - ; ;		
	,,	,,	,,	,,	,,	క్షస - భీ ;	మా ;	; ; - ; ;		
అ.	సాసా	సాసా - రీరీ	రిగమా	గమగమ-రీసా	నిసనిసి	ధపమా-ధనిసా	పాపా	రీగా - మపధా		
	భృగు	సుత - మడ	హ. ర	ణ. . . -ముని	బృం...	ద. . -వం. .	జత	చర - ణ . .		
	ధపమా	గారీ - గరిసా								
	రఘు	ప తే - . . .	(‘రామ రాక్షసభీమా’ అని నిలుపవలయును.)							
చ.	పాపా	ధాధప-మాపధ	పామా	గారీ-రిగమప	ధపమా	గమగమ - రీ సా	నీ నీ	నిసాధ-నిధపమ		
	సర	సీ. . -రుహ.	నయ	న . -. . . .	స . .	జ్జ. న . - హృద	యని	శే . .-త . న.		
	ధాధా	నీసా - రీరీ	రిగమా	గమపా-రిపమా	గమగమ	రీ గ రిసా - సనీ	నీ ;	సా ; ; ;		
	ధర	ణీ . - ధర	సీ.	. . . -. . .	త . . .	మనో. . - హ.	రా ;	. ; ; ;		
	సీసా	పామా - దాధా	నీ ;	నీ - సా ; సా	సనిసరి	సరిసా - సనిసరి	సరిసధ	నిసనిసనిధపా		
	నిర	వధ - సుఖ	దా ;	ప్ర- మే ; య	ని. రు.	ప. మ - నా...	ర . వ.	సు. గే. . .య		
	ధానీ	సారీ - రిగమప	గా ;	మా - రీగరిసా	రిసనీ	సనిధా-నిధపా	ధపమా	పమగమ-గరిపమ		
	కర	ధృత - శ . ర .	జా ;	ల - నీ. . ల	మ.న	వ. . -ర్ణా. .	మ. ర	పా. . . -లయ..		

(25) రా. శఘోన-తా ఆది.

ప. గిరిపై నెలకొన్న రాముని, గుఱితప్పక గంటి (గిరి)

అ. పరివారము విరిసురటులచే నిలఁబడి విసరుచు కొసరుచు సేవింపఁగ (గిరి)

చ. పులకాంకితుఁడై యానందాశ్రు వులనింపుచు మాటలాడవలెనని
కలువరించఁగని, పదిపూటలపైఁ గాచెదనను త్యాగరాజవినుతుని (గిరి)

ప. ; *	నిసి - రీగరిసా ; - సని - నిసధ - ధధా	; నిస - సరి రీ	ధసనిసా ; , - సాసా	‖
; *	గిరి - పై... ; - ... - .... - నెల	; కొ. - . .న్న	రా... ; , - ము ని	‖
2. సా *	,,	,,	రీ , గమా ; - గమగమరీగరి	‖
. *	,,	,,	రా, . . ; - ము... ని..	‖
3. సా *	,,	,,	రీ గామాపమ - గామగరీగరి	‖
. *	,,	,,	రా. . . . . - ము . .ని. .	‖
4. సా *	నిసా - రీగరిసా ; - నిసరిగరిస . నిసా , - ధధా	; ; నిసరీ - గమపా - రి గమా		
.. *	గిరి - పై... ; - ..... - . . , - నెల	; ; కొ.. - . . . . - న్న. .		
			గమపా - ధపమా - గామగ - రీగరి	‖
			రా. . - . . . . - ము . . - ని..	‖
5. సా *	,,		నిసరిగమా - సరిగమపా - రిగమప	ధనిధని-ధపమా-గామగ-రీగరి ‖
. *	,,		కొ.... - న్న. . . . -	రా. .. - . . . - ము. . -ని. . ‖
6. సా *	పప - ధపమా - పమగా - గామగరీ ;		రీగరిసా ; - ; నిస	రీగామాపమ - గామగ-రీగరి ‖
. *	గుఱి - త. . - ప్ప. క - గం. . . ;		టి. . . ; - ; . .	. . . . . - . . . - . . . ‖

2. సా *	పప - ధప - మాపధపా - ధపమా - పమమగ	గమగా-రిగరిప-మాపా ;;	రీగామాపమ - గామగ - రీగరి ‖
. *	గుతీ - త . - . . . . . - ప్ప. క - గం. . .	టి. . - . . . . - . . ;;	. . . . . - . . . - . . . ‖
3. సా *	సమధ ; - నీసా - ధానిధపామా	ధానీ - సాపా	,, ‖
. *	గుతీత ; - ప్పక - గం. . . .	టి . - . .	,, ‖
4. సా *	సమధా ; - నీసా - రీగామాపమ	గామగ-రీగరిసా;-ధానిధ	పాధపమా ; - గామగరీగరి ‖
. *	గుతీత ; - ప్పక - గం. . . .	టి . .- . . . . ;- . . .	. . . . ; - . . . . . ‖
అ. ; *	పప - ధపమా - గమగమ - రీ ; గరిసా	; - పమా - దధా	ధనిపా - ;; ‖
; *	పరి - వా. . - ర . ము. - వి ; రి . .	; - సు ర - టుల	చే. . - ;; ‖
2. ; *	పప - ధప - మపధపమా - గమగా , - మ-రీ;గరిసా	,,	నీనిసి - ధానిధపాధప ‖
; *	పరి - వా. - . . . . . - ర . ము , - . -వి;రి . .	,,	చే. . - . . . . . ‖
3. పమ *	ధనిసా - పధనిధ - మపధపమా - ,,	,,	నీసా-నిసిరిగ-రిసనీ-ధాపా ‖
. . *	ప . రి - వా. . . - . . . . . - ,,	,,	చే. - . . . . - . . .- . . ‖
4. పమ *	,,	,,	నీ ; - , సిసా ‖
. . *	,,	,,	చే ; - , ని ల ‖
; *	రిప - రిసిసిధస ; - నిసిధా - ధా , సి - నీధా	సాసా - సాధపమా ;	గా,మ-గా,మ - రీ ; గరిసా ‖
; *	బడి - వి . . . స ; - రు . చు - కొ , . - స .	రు చు - సే . . . ;	విం, .- . , . - ప ; . గ. ‖
2. సా *	,,	పాసా - ధనిసాపా ;	రిగమపధపమా - గామగరీగరి ‖
*	,,	రు చు - సే. . . ;	విం. . . . . - ప . . . గ. ‖

3. సా *	,,	పాపా - రిగమప - ధని రీ	సి , సి - ధపమా - గామగరీగరి	‖
. *	,,	ర చు - నే. . . -	విం, . - . . . . - ప . . . గ.	‖
సా *				
. *	(గిరిపై)			
చ. ; *	ప ప - పా ; - రి గ మ ప - రి గమప	పాధపమా;-గా,మ-గా,మ	రీ గ రీ - సా ;	‖
; *	పుల - కాం; - కి. తుచ. - డై. . .	యా. . . ;-నం,. - . , .	దా. . - ఖ్రు ;	‖
; *	రి రి - రీ గరిసా ; - సధ స్ స గ - ధా నిధ ప్ పా ;	మా - ధ స్ సరి - గా , మ		
; *	పుల - నిం. . . ; - పు. చు. - మా. . . ;	ట - లా. . . - డ , .		
			పామా - గామగారీగరిసా ;	‖
			. వ - లె. . న. . ని ;	‖
; *	పప - ధపమా - గమగమ - రీ ; గ రి సా	; - పమ - ధా ;	నీసా - ధానిధ - పాధప	‖
; *	కలు - వ. రిం - చ. . . - గ ; ని. .	; - పది - పూ ;	టల - పై. . - . . .	‖
పమ *	,,	,,	నీపని - సా ;	‖
. . *	,,	,,	టల. - పై ;	‖
; *	రీ సా - రీ పపధనీ ; - నీసాధా , పనీధా	పా ; - పాధపమా ;	గా , మ - గా , మ - రీ ; గరిసా	‖
; *	గాచె - ద. . . న ; - సు. త్యా, . గ.	రా ; - జ. . . ;	సు , . - . , . - తు ; . ని.	‖
; *				
; *	(గిరిపై)			

(26) రా. అభోగి – తా. ఆది

ప. మనసునిల్ప శక్తిలేకపోతే మధురఘంటవిరుల పూజ ఏమిజేయును? (మ)

అ. ఘనమర్మతుఁడై తామునిగితే కావేరిమందాకిని యెట్టుబ్రోచును? (మ)

చ. సోమిదమ్మ సాగసుగాంధ్రుఁ గోరితే సోమపూజి స్వర్గార్హుఁడౌనో?
కామక్రోధుఁడు తపంబొనర్చితే గాచిరక్షించునో? త్యాగరాజనుత! (మ)

ప. సాధామా – గారీసా – రిగమా	గా – రి ; సా	సా ; – రిగమా	‖
మ న సు – ని . ల్ప – శ. .	క్తి – లే ; క	పో ; – తే . .	‖
దదధా – ధా ; మా – దధపా – పప	రిగరీ ; రీ	సిసగా – గా రీ	‖
మధుర – ఘం ; ట – విరుల – పూ.	. . ; మి	జే . . – యును	‖
అ. గామాధా ; ; ; – పప ధ ప	ధామా – గామా	ధాపా – రీరీ	‖
ఘ న మ ; ; ; – ర్మ . తుఁ .	డై . – తా .	ము ని – గితే	‖
గారీ – సరిగారీ – పపా – రిగా	గారీగారీ	రి గపపగ – గ రి రీ	‖
కా . – వే . . రి – మం . – దా .	కి ని ఎట్టు	బ్రో . . . – చు . ను	‖
చ. మా ; – ధమా ; గా – రిగా	మా – ధాపా – ధా	మా ; – గారీ	‖
సో ; – మిద ; మ్మ – సాగ	సు – గాం . – ధ్ర	గో ; – రి తే	‖
రీ ; గా – గ రిరీసా – గ్గాసా	రిగమగ – గ రి రిస	రీగా – మా ;	‖
సో; మ – యా . . జి – స్వ .	ర్గా . . . – ర్హు . . .	డౌ . – నో ;	‖

గా ; మా ; ధా ; - ధాసా	ధామా ; - ధా	సా ; - రి రి	‖
కా ; మ ; క్రో ; - ధు డు	త పం ; - బొ	న ; - ర్చితే	‖
గా ; రీ - సరిగరి - ధాసారీ	గా ; - గా , రి	రిగమగ - గారీ	‖
గా ; చి - ర . . . - క్షిం . చు	నో : - త్యా, గ	రా . జ . - నుత	‖

(27) రా. హరికాంభోజి – తా. ఆది.

ప. ఎందుకు నిర్దయ! ఎవరున్నారురా! (ఎం)
అ. ఇందునిభానన! ఇనకులచంద్రమా! (ఎం)
చ. పరమపావన! పరిమళఘన! (ఎం)
2. నేపరదేశి బాపవేగాని! (ఎం)
3. ఉడుతభక్తిగని యుప్పతిల్లగ లేదా? (ఎం)
4. శత్రులమిత్రుల సమముగ జూచే (కెం)
5. ధరలో నీకు త్యాగరాజుపై (ఎం)

ప. ; *	పా , ధ - నిధనిధ - పధనీ;-నిధా	; - పా , ధ - నిధ	నిధ - పధనీ ; - నిధప	‖
; *	ఎం , దు - కు . . . - ని . . ;-ర్దయ	; - ఎం , దు - కు .	. . - ని . . ; - ర్దయ .	‖
మా *	. . .	; - ధనిసా , ని	నీ ; - నిధ ధప	‖
*	. . .	; - ఎవ రు , .	న్నా; - రు . రా .	‖

పమ *	పా , ధ - నిధనిధ - పధనీ ; - నిధా	; - ధనిసా , ని	ధా నీ - ధనిసా - నిదధప ‖
. . *	ఎం , దు - కు . . . - ని . . ; - ర్దయ	; - ఎవరు , "	న్నా. - . . . - రు . రా. ‖
పమ *	,,	,,	ధానీ-ధనిసా-నిసరీసీ-సీనినిధ ‖
. . *	,,	,,	న్నా.-. . . -రు . . . -రా. . . ‖
ధపపమ *			
. . . . *	(ఎందు)		
అ. ; *	మనీధనీ - సాధనిసా - , నిసా	; - రీరీ - సీసీని	ధనిసా - సీ ని ధ ప ‖
; *	ఇందుని - భా . . . - , న న	; - ఇన - కుల .	చం . . - ద్ర . మా . ‖
మా *			
. *	(ఎందు)		
చ. ; *	పపాధ - నిధ - ధపమా - గామా	; - గమా - పధా	ధనిసా - సీనిధప ‖
; *	ప ర మ - పా. - . . . - వ న	; - ప రి - మళ	ఘ . . - న . . . ‖
మా *			
. *	(ఎందు)		
2. ; *	పా ; మగా - రిగమగ - గరిసా	; - రి గమప-ధనిసా	గ రీరీసీ - సీనినిధ ‖
; *	నే ; ప ర - దే . . . - . . శ	; - బా. . ప- వే. .	గా. . . - సి . . . ‖
పమ *			
. . *	(ఎందు)		

3. ; * పధా - నిసా - సనినిధ - ధపపమ | మా - ధని సా ; | గరిరిసి - సనిధప ||
; * ఉదు - త భ - క్తి . . . - గ . ని . | . - యు . ప్ప ; | తి . ల్ల . - గ . లే . ||
మా *
దా * (ఎందు)

4. ; * నీ , ధసా - నిధధపా - మమా | ; - పధా - నిసా | గ రిగస - సనిధప ||
; * శ , త్రుల - మి . . . - త్రు ల | ; - సమ - ముగ | జూ . . . - చే . . . ||
మా *
నీ * (కెందు)

5. ; * రిగమా ; - పా; - పధని సి | ; - ధ ని సనిధా | నిసి - గరిరిస - నిధ ||
; * ధరలో ; - నీ ; - . . కు . | ; - త్యా . గరా | జు . - . . . . - పై . ||
పమ *
. . * (ఎందు)

(28) రా. అమృతవాహిని - తా. ఆది.

ప. శ్రీరామపాదమా ! నీకృపజాలునే, చిత్తానికిరావే, (శ్రీరామ)

అ. వారిజభవ సనకసనందన వాసవాది నారదులెల్ల పూజించే (శ్రీరామ)

చ. దారిని శిలయై తాపముతాళక వారము కన్నీరును రాల్చఁగ
కూర ! అహల్యనుఁ జూచి బ్రోచి తారీతి ధన్యుసేయవే త్యాగరాజగేయమా (శ్రీరామ)

ప.	పధనీ - ధామా - పా , ధ - మా ;	| గా ; - రీసా	| రీ , మ - పా ;	‖
	శ్రీ. . - రా మ - పా , ద - మా ;	| నీ ; - కృప	| జా, లు - నే ;	‖
	పధనీ - ధామా - గారీ - మగగరి	| పా ; - ;	| సరిమప - ధనిధమ	‖
	చి. . - త్తా , - వి క్షి - రా. .	| వే ; - ;	| . . . . -	‖
అ.	పా , ధ - నీ ; సా ; రీ ;	| సరిమా - గా ;	| రీ , రి - రీ ;	‖
	వా , రి - జ ; భి ; వ ;	| సన క - స ;	| నం, ద - న ;	‖
	రిమాగ - రీ , స - సా , ని - సారీ	| మగరిస - నిధపా	| ధనిసని - ధామా	‖
	వా . స - వా, ది - నా , ర - . ను	| లె . . . - ల్ల. పూ	| జిం. . . - . చే	‖
చ.	పా , ప - పధనీ - ధామా - గారీ	| మ పధనీ - ధమా	| గా , రి - సా ;	‖
	దా , రి - ని . . - శి ల - యై.	| తా. . . - పము	| తా , శ - క ;	‖
	సా , సా - సారీ ; రీ రీ	| సరిమా - గా ;	| రీ ; - సా ;	‖
	వా , రము - కన్నీ ; రును	| రా. . - ల్చ ;	| . ; - గ ;	‖
	పా , ధ - నీ ; - సాసా - రీ రీ	| సరిమా - గా ;	| రీ , రి - రీ ;	‖
	శూ , . - ర ; - అ హ - ల్యను	| జూ. . - చి ;	| బ్రో, చి - తా ;	‖
	రిమాగ - రీ , - సా , ని - సారీ	| మగరిస - నిధపా	| ధనిసని - ధామా	‖
	రీ . తి - ధ , న్యు- నే , య- వే .	| త్యా. గ - రా. జ	| గే. . . - యమా	‖

(49) రా. బేగడ - తా. ఆది.

ప. తనవారితనము లేదా? తారకాధిపానన! వాదా? (తన)
అ. ఇనవంశరాజులకీగుణము యెన్నడైన గలదా? నాదుపై (తన)
చ. అలనాడుఅన్న-మారగించువేళ-బలువానరుల-పంక్తినుంచలేదా (తన)
2. పేర పేరపిలిచి-హారములు-ప్రేమమీర మీరొసగ-లేదా? నాదుపై (తన)
3. రామరామరామ-రచ్చసేయకవె-తామసంబు ఏల-త్యాగరాజనుత! (తన)

ప. ;;; * గామాపా ; ధా	| పా ; ; - ధా	| పా ;; - మధ	||
;;; * త న వా ; రి	| త ; ; - న	| ము ;; - లే.	||
2. సా , మగరి * ,,	| ధపమపధప - ధా	| ,,	||
దా , . . . * ,,	| త . . . . . - న	| ,,	||
3. ,, * ,,	| ,,	| ప ధనీ ; - ధా	||
,, * ,,	| ,,	| ము . . ; - లే	||
4. ,, * గామాపాధాపా	| సా ;; - ధా	| ,,	||
,, * త న వా . రి	| త ;; - న	| ,,	||
5. ,, * గామాపా ; ధా	| ధపసనిరిసి - మగ	| రి సి-సినిధప - సిని	||
,, * త న వా ; రి	| త . . . . . - న .	| ము. - . . . . . - లే.	||
ధప - పమగరి * రిసాధా ; పా	| సా ;; - గరి	| గా ;; - మప	||
. . - దా . . . * తారకా; ధి	| పా ;; - న .	| న ;; - వా.	||
గ రి , సా * ,,	| ,, - గా	| రిగమపధప - మప	||
దా. , . * ,,	| ,, - న	| న . . . . . - వా.	||
,, * ,,	| ,, - గమ	| ధపధా ; - మప	||
,, * ,,	| ,, - న .	| న . . ; - వా.	||
,, *			
,, * (తనవారి) 5-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.			
అ. ;;; * ధాపాసా ; - నీ	| రీ ; సా - గా	| గారీ ; - గమ	||
;;; * ఇ న వం ; - శ	| రా; . - జు	| ల కీ ; - గు.	||
2. రీ ; సా * ,,	| ధ పసనిరిసి - గా	| ,,	||
ణ ; ము * ,,	| రా. . . . . - జు	| ,,	||
3. ,, * ,, - సా	| నిపిగరిగా - గా	| ,,	||
,, * ,, - శ	| రా. . . . - జు	| ,,	||

రీ ; సా * సిరీసిరీ - నీ ; ధా | ధపసా; - పధ | పా - సి నిధప-మ ప ||
ణ ; ము * ఎ . న్న . - డై ; న | గలదా; - . . | . - నా . . -దు . ||
గ రి , సా *
పై . , . * (తనవారి)

N. B ఈ కీర్తనమునందు గల చరణము లన్నియును అనుపల్లవి తీరుననే పాడఁ దగినయవి.

(30) రా. గరుడధ్వని - తా. ఆది.

ప. ఆనందసాగర మీదని దేహము భూభారమురా, రామ! బ్ర- (హ్మానంద)
అ. శ్రీనాయకా! ఖిలనైగమాశ్రిత సంగీత జ్ఞానమను బ్ర- (హ్మానంద)
చ. శ్రీవిశ్వనాథాది శ్రీకాంతవిధులు పావనమూర్తు లుపాసించి, చాల
భావించి రాగలయాదుల భజియించే శ్రీత్యాగరాజనుత! (ఆనంద)

ప. ;;; * గా ; రీ ; సా | రీ ; ; - గా | మాపా ; పా ||
;;; * ఆ ; నం; ద | సా ; ; - గ | ర మా ; ద ||
2. పా ;; * ,, | ,, | మాపా ; - గమ ||
ని ;; * ,, | ,, | ర మా ; - ద . ||
3. పా-గమపా * ,, | ,, | మాపా ; - ధని ||
ని - . . . * ,, | ,, | ర మా ; - ద . ||
సిధపా ; * గాగా రీ ;సా | ధా ; ; - సి | సారీ ; - గ మ ||
ని . దే ; * హముభూ; . | భా ; ; - ర | ముర ; - రా . ||
పా - గమపా *
మ - బ్ర . . * (హ్మానంద)

అ. ; ; ; * ధా ; నీ ; సా | రీ ; ; - గా | రీసా ; ధా ||
; ; ; * శ్రీ ; నా; య | కా ; ; - ఖి | లనై ; గ ||
పా ; ; * ,, | రీ సరీగా - గా | ,, ||
మా ; ; * ,, | కా . . . - ఖి | ,, ||
,, * గామాపా ; - ధని | సరీసా ; - ధా | పాగా ; - పా ||
,, * శ్రి త సం ; - గీ . | . . త ; - జ్ఞా | . న ; - మ ||
గారీ ; *
నుబ్ర ; * (హ్మానంద)

చ. ; ; ; * పా ; పాపా ; | ధనిసా ; సా | ధాపా ; పా ||
; ; ; * శ్రీ ; వి శ్వ ; | నాథా ; ది | శ్రీకాం ; త ||
గాగారీ * ధపధప - గారీ - గరి | గా రీ సా - సి సి | రీ ; రీ - గ మ ||
ఖి ధులు * పా . . , - వ న - మా . | . ర్తులు - పా . | సిం ; చి - చా , ||

పా ; ; * ధా ; నీ సా	రీ ; ; - గా	రీసా ; ధా	‖
ల ; ; * భా ; వించి	రా; ; - గ	లయా ; దు	‖
పా ; ; * గామాపా ; - ధని	సరిసా ; - ధా	పాగా ; - పా	‖
ల ; ; * భ జి యిం ; - చే.	. . శ్రీ ; - త్యా	గ రా ; - జ	‖
గారీ ; *			
నుత ; * (ఆనంద)			

(31) రా. భూషావళి - తా. ఆది.

ప. తనమీదనే జెప్పుకోవలెగాక నే నిన్నాడపనిలేదురా ; (తన)

అ. చనువునకొంత పలికేవు ; ఈసున కొంతబలికేవను నేరమెల్ల (తన)

చ. ఒకవేళనిన్ను ప్రేమమీర మదినుంచి మంచిపూల పూజించుచు,
ఒకవేళకోపగించి నిన్ను దూరుచుంటిగాని, రామ! త్యాగరాజనుత! (తన)

ప. ; ; ; * పాధాసా ; ని	ధా ;; - పా	మాగా ; రీ	‖
; ; ; * త న మీ ; ద	నే ;; - జె	ప్పుకో ; వ	‖
గామా; * పధపమగా ; రీ	గ మగరిసా - సా	ధ్సా ; - రీ	‖
ప గా ; * క . నే . ని ; .	న్నా . . . డ - ప	ని లే ; - .	‖
2. గాపా , మ * పాధాసా ; నిధ	పధసనిధా - పమ	ధ పపమగారి	‖
గ రా , . * త న మీ ; ద.	నే. . . . - జె.	ప్పు . . కో . వ	‖
గా , మా , * పధపమగా ; రీ	గ పగరిసా - సా	ధ్సా ; రీ	‖
లె , గా , * క . నే. ని ; .	న్నా. . . డ - ప	ని లే ; దు	‖
గా , మా , *			
రా , . , * (తనమీదనే)			
అ. ; ; ; * పాధాసా ; సా	రీ ; రీ - గా	రీగా ; రీ	‖
; ; ; * చ ను వు ; న	కొం; త - ప	లి కే ; వు	‖
సా ; ; * ,,	,, - సరీ	గరీగా ; రీ	‖
ఊ ; ; * ,,	,, - ప .	లి . కే ; వు	‖
సా ; ; * నీ ధా పా ; గా	పధసా ; - ధా	పాగా ; రీ	‖
ఈ ; ; * సు న కొం ; త	బలి కే ; - వ	ను నే ; ర	‖
గా , పామ *			
మె , ల్ల . * (తనమీదనే)			
చ. ; ; ; * గాగాగా ; గా	గా ; గా - గా	రీ - గ మపామా	‖
; ; ; * ఒ క వే ; ళ	ని ; న్ను - ప్రే	మ- మీ . . ర	‖
గ రిసా ; * సనిధ్సా ; రీ	గా , రీ , - గ మ	పా - గమపామా	‖
మ . ది ; * నుంచి.మం ; చి	పూ , ల , - పూ .	. - జిం . . చు	‖

పా ; ; * పాధాసా ; సా	రీ , రీ , - గా	రీగా ; రీ	‖
చు ; ; * ఒ క వే ; ళ	కో, ప , - గిం	చిని ; న్ను	‖
సా , సా , * నీ ధా పా ; గా	ప ధ సా ; - ధా	పాగా ; రీ	‖
మా , రు , * చుంటి గా ; ని	రా . మ ; - త్యా	గ రా ; జ	‖
గాపా , మ *			
మ త , . * (తనమీదనే)			

(32) రా. రాగపంజరము – తా. ఆది.

ప. సార్వభౌమ! సాకేతరామ! మనసార బల్కరాదా? దేవత (సా)
అ. పార్వతీరమణార్చితపాద యుగ! భక్తవంద్య! పరాత్పర! దీనబంధో! (సా)
చ. ముద్దుముద్దుగా మాటలాడినది ముంగుగానే సదా వెతజెందుచును
కద్దుకద్దనుచు చిరకాలమును కరగుచుండవలెనా? త్యాగరాజనుత! (సా)

ప. ; ; ; * నీ నీ - ని దదాధా	సా ;; - సని	ధమ - పా ; మా	‖
; ; ; * సార్వ - భౌ . . మ	సా ;; - సా .	త . - రా ; వ	‖
మాపా ; * ,,	,,	పా - ధసానిపా	‖
మ న ; * ,,	,,	త - రా . . మ	‖
మాపా , మ * ,,	,,	ధమ - రీ ; సా	‖
మ న , . * ,,	,,	రి . - రా ; న	‖
రి మరిమపమ * ,,	,,	,,	‖
మ . న . . . * ,,	,,	,,	‖
ధాసా ; * ధాధా - నీ ; నిధ	సా ;; - సరి	మరి - మా ; మా	‖
మ న ; * సార - బ ; ల్క .	రా ;; - రా .	. . - దే ; వ	‖
రిమరిమపా *			
త . . . . * (సార్వభౌమ)			
అ. ; ; ; * ధాసారీ ; రీ	సరిమా ; - రీ	మారీ ; సా	‖
; ; ; * పార్వతీ ; ర	మ . ణా ; - ర్చి	త పా ; ద	‖
ని ధమా ; * ,,	సరి మ రిమా - రీ	,,	‖
యు . గ ; * ,,	మ . ణా . . - ర్చి	,,	‖
,, * దాదా - దా ; ధా	నిధసా ; - సని	ధమరీ ; సా	‖
,, * భ క్త - వం ; ద్య	ప . రా ; - త్ప .	ర . దీ ; న	‖
రి మరిమపా *			
బం . . . ధో * (సార్వభౌమ)			
చ. ; ; ; * పాపాధా ; ధా	పా , ధ - నీ ; - ధా	మా - ప ధనీధా	‖
; ; ; * ముద్దు ము ; ద్దు	గా , . - . ; - మా	ట - లా . . డి	‖

మారీ ; * రి మపమ రీ ; సా	స రి మ రి మా - పా	పాధా నీధా ‖
న ది ; * ముందు . . గా; నే	స . దా . . - వె	త జెం . దు ‖
మాపా ; * ధాసారీ ; రీ	సరిమా ; - రీ	మా రీ ;సా ‖
చు ను ; * క ద్దుక ; ద్ద	ను . చు ; - చి	ర కా; ల ‖
ని ధమా ; * ,,	సరి మరిమా - రీ	,, ‖
ము . ను ; * ,,	ను . చు . . - చి	,, ‖
,, * ధధధాగా ; ధా	నిధసా ; - సని	ధమరీ ; సా ‖
,, * క రగుచుం ; డ	వలెనా ; - త్యా	గ . రా; జ ‖

రి మరిమపా *
ను . త . . * (సార్వభౌము)

(౩౩) రా. సింధుకన్నడ - తా. ఆది.

ప. నన్నుగన్నతల్లి ! నాభాగ్యమా ! నారాయణీ ! ధర్మాంబికె ! (నన్ను)
అ. కనకాంగి ! రమాపతిసోదరి ! కరుణించవే, కాత్యాయని ! (నన్ను)
చ. కావుకావుమని నే మొఱబెట్టగా కరుగదేమి మది కమలలోచని !
నీవు బ్రోవకుంటే ఎవరుబ్రోతురు స-దాపరంబొసగే త్యాగరాజనుత (నన్ను)

ప. ; ; ; * సామాగా ; మా	రీగా ; - మా	పా - ప మమాగా ‖
; ; ; * న న్ను గ ; న్న	తల్లి ; - నా	. - భా . . గ్య ‖
తి ; ; * సా ; - స స్నిధ్గా	పా ; ; - ధ్గా	సా - రిమాగా ‖
మా; ; * నా ; - రా . . య	ణీ ; ; - ధ	. - ర్మాంబి. ‖

పమమగగరి *
కె . . . . . * (నన్నుగన్న)

అ. ; ; ; * ధాసాసా ; సా	గాగా ; - మగ	రీ - గామాగా ‖
; ; ; * క న కాం; గి	ర మా ; - ప .	తి - సో . ద ‖
రీ ; ; * సాసా - సనిసధా	పధసా ; - ధా	సా - ని దధాపా ‖
రి ; ; * క రు - ణిం . . చ	వే . . ; - కా	. - త్యా . . య ‖

మగరీ ; *
ని . . ; * (నన్నుగన్న)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; ధా	పధసా ; - ధా	సా - నిధధాపా ‖
; ; ; * కావు కా ; వు	మని నే; - మొ	ఱ - బె . . ట్ట ‖
మా ; ; * పధసాధా ; సా	పామగరీ - సస	మాగా ; మా ‖
గా ; ; * కరు గ దే ; మి	మ ది . . - కమ	ల లో; చ ‖
గమపా ; * ధాపాసా ; సా	గాగా ; - మగ	రీ - గామాగా ‖
ని . . ; * నీ వు బ్రో; వ	కుంటే ; - ఎ వ	రు - బ్రో . తు ‖

రీ రీ ; * సాసాసినిధా	పధసా ; - ధా	నీ - ని దధామా	‖
రుస ; * దావ రం.. బొ	స. గే ; - త్యా	గ - రా . . జ	‖
మగరీ ; *			
ను . త ; * (నన్నుగన్న)			

(34) రా. ఆరభి - తా. ఆది.

ప. నామొఱలను విన నేమఱవలెనా? పామర మనుజులలో, ఓ రామ! (నామొఱ)

అ. తోమరనారాచములై మనసుకు తోచెనా? భక్తపాపమోచన! (నామొఱ)

చ. ఇభరాజేంద్రుఁ డెక్కువైన లంచమిచ్చినదేమిరా?
సభలో మానము బోసమయమున! సతి యేమిచ్చెనురా? ఓ రామ! (నామొఱ)
భాగవతాగ్రేసర రసికావన! జాగరూకుడని చేరె;
రాగస్వరయుత! ప్రేమభక్త జనరక్షక! త్యాగరాజవందిత! (నామొఱ)

ప. ; *	ధా , పపా - ధా - సనిధా ; - రిసా	సని - ధా , పపా	ధా - సనిధా ; - రిసా	‖
; *	నా , మొఱ - ల - ను. . ; - విన	. . - నా , మొఱ	ల - ను . . ; - విన	‖
సని *	,,	రిగసని - ,,	,, - సారిమరిస	‖
. . *	,,	. . . . - ,,	,, - విన . . .	‖
సా *	,, - రిమగ	రిస ,,	,, - రిసా	‖
. *	,, - విన .	. . ,,	,, - విన	‖

; *	,, - సారి	: - రీ , స రీ	రిమగ రి - సారిస	‖
; *	,, - వి న	; - నే , మర	వ . లె . - నా . .	‖
సని *	,,	,,	రీమగ - రి సరీ	‖
. . *	,,	,,	వలె . -నా . .	‖
; *	పా , మగరి - రి మపధ - పపమను	పా ; - ; - మాపధ	పాధపమా ; - మగ రీ	‖
; *	పా , మర . - మ . ను . _ జు . ల .	లో ; - ; - ఓ . .	. . . . ; - . . రా	‖
రీ *	,,	,, - ధస	సధ - పపమగ - రిరి	‖
మ *	,,	,, - ఓ .	. . - . . . . - . .	‖
సని *	పా , మగరి - రిఘపధారిసా	ధపా , - ; ;	మాపధపా,ధ-మామగరీ ;	‖
. . *	పా , మర . - మమ . . జుల	లో . , - ; ;	ఓ . . . , . - . . . రా;	‖
రీ *	పా , మగరి - రి మపధసారీ	మ గరిరి - ససదధ	పపమగ - రీమగ	‖
మ *	పా , మర . - మ . ను . జుల	లో . . . -	. . . . - . రా .	‖
రీ *	సానిధ ప్పా - ధాసా , రిసా			
మ *	నా . మొఱ- ల ను , వి న			

(అన్ని నిలుపవలయును. మఱియు "పామర మనుజులలో" అను ఆవృత్తమును పాడునపుడు ఆవృత్త అంత్యములో ఒక్కొక్కమాటను "నామొఱలను విన నేమఱ వలెనా" యని పాడి "పామరమనుజులలో" అని ద్రిప్పి పాడవలయును.)

అ. ; *	ధా , పపా-మ పధపమాపా-మా,మగ	రీమాపా - ;	మపధసి - సాసా	‖
; *	తో , మర -నా , ... -రా , . .	చెములై - ;	మ . న . - సు కు	‖

; *	ధా , పపా-పధనిధ-మపధప-మగరిస	రీమాపా - ;	మపధసి - సాసా	‖
; *	తో , మర -నా. . .- . . . . -రా. . .	చముల్లై - ;	మ . న. - సు కు	‖
, ని *	,,	,,	మప ధసిసారీ	‖
, . *	,,	,,	మ . న . సుకు	‖
; *	రీ మగరీ - సా - రీసిసని - ధాపా	మపధసి - సిరీసా	దధపప - మ గ రీ రీ	‖
; *	తో . . చె - నా - . . . . - భ క్త	సా. . . - . . ప	మో . . - చ . న .	‖
సని *				
. . *	(నా మొఱలను)			
చ. ; *	రిస రీ ; ; - ధ సారిరి	; - గ్గాసా - ధ్ని	రీరీ - మ గ రీ రి	‖
; *	ఇభరా; ; - జేం.ద్రుఁడు	; - ఎక్కు - వై .	.న - లం . . .	‖
సస *	పా ; మ గరి - మగరిస - రి,రిపమ	పా ; ; ;	; ; - ; ;	‖
చ . *	మి ; చ్చిన . - దే . . . - మి. . .	రా ; ; ;	; ; - ; ;	‖
; *	ధధపా , - మపధపమాపా;-పపా	; - రిమరి - మపా	మపధసిసా - సా	‖
; *	సభలో , - మా. . . . . ;-న ము	; - బో.. - స ము	. య. . ము - న	‖
; *	,,	,,	,, - రీ	‖
; *	,,	,,	,, - న	‖
; *	రీరిమగరీ - సా-రీసిసని-ధాపా	మపధసి - సిరీ - సని	దధపప - మ గ రి రి	‖
; *	సతియే . . - మి- . . . . -చ్చెను	రా . . . - . . - ఓ .	. . . . - రా . మ .	‖

సస*

. . * (నా మొఱలను) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(35) రా. హిందోళము – తా. ఆది.

ప. సామజవరగమన! సాధుహృత్సార సాజ్జపాల! కాలాతీత! విఖ్యాత! (సా)

అ. సామనిగమజ సుధామయ గానవిచక్షణ! సుశీల వరూలవాల! మాం పాలయ (సా)

చ. వేదశిరోమాతృజ సప్తస్వర నాదాచలదీప! స్వీకృత
యాదవకుల! మురళీ వాదన వినోద! మోహనతర! త్యాగరాజవందనీయ (సా)

ప. సామా – మగసా – సనిధా – నిసనీ	సా ; ; ;	సామా – గామా	‖
సా . – మ . జ – వ . ర – గమ	స ; ; ;	సా . – ధుహృ	‖
మ గగమ – గగసా – ,,	,,	,,	‖
త్సా . . . – మ . జ – ,,	,,	,,	‖
ధా సీ – దధమా – మగసా – సనిధనీ	,,	,, – గమ ధ ని	‖
త్సా . – మ . జ – వ . ర – గ . మ.	,,	,, – ధు . హృ .	‖
సా ; నిధమా – ,,	,,	సామా – గమ ధ ని	‖
త్సా; మ . జ – ,,	,,	సా . – ధు . హృ .	‖
సీ నిధా – నిధమా – ,,	,,	సామా – గామా	‖
త్సా . . – మ . జ – ,,	,,	సా . – ధు హృ	‖
గా , మ – ధా , ని – సా , ని – ధాసీ	సా ; – సా , ని	ధా – ని సీని – దధని	‖
త్సా, ర – సా , జ్జ – పా , ల – కా .	లా ; – తీ , త	వి – ఖ్యా . . – . త .	‖

సా ; నిధమా - మగసా - సనిధ్నని	సా ; ; ;	సామాగామా	‖
సా ; మ . జ - వ . ర - గ . మ.	స ; ; ;	సా . ధు హ్మ	‖
గ మధని - నిధాని - సా , ని - ధ నిసగ	సా ; - సా , ని	ధా - ని సనిధ - నిస	‖
త్సా . ర . - సా . జ్జ - పా , ల - కా . . .	లా ; - ' , త	ని - ఖ్యా . . . - త .	‖
గ సనిధ - మగ - సగసనిధ్నా - స్నీ స్నీ	సా ; ; ;	సామాగామా	‖
సా . . . - మ . - జ . వ . ర - గమ	స ; ; ;	సా . ధుహ్మ	‖
గ మధని - నిధాని - సా , ని - ధాసి	సా ; - సా , ని	సీ - సీ నినిసనిగ	‖
త్సా . ర . - సా . జ్జ - పా , ల - కా .	లా ; - తీ , త	ని - ఖ్యా . . . త .	‖
మ గసని - ధమగస - సనిధ్నా - స్నీ	సా ; - ; ;	సామాగామా	‖
సా . . . - మ . జ . - వ . ర - గమ	స ; - ; ;	సా . ధు హ్మ	‖

"సామజవరగమస" (మొదటిసంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

అ. సా ; మానీధానీసాని	సా ; - ; ;	సా ; - నిధమగ	‖
సా ; మ నిగమ జసు	ధా ; - ; ;	ఆ ; -	‖
,,	సా , ని - ధనిసా	ధనిసా - నిధమగ	‖
,,	ధా , . - ఆ . .	. . . -	‖
,,	సా , ని - ధనిసని	ధనిధ - ధమాగ	‖
,,	ధా , . - ఆ . . .	. . . - . . .	‖
,,	సా , ని - సనిధా	నిధమా - ధమమగ	‖
,,	ధా , . - ఆ . .	. . . -	‖

సా ; - సమమగ - మదధమ - ధనినిధ	ధ నిసా - ధనిసిని	ధనీధ - ధమాగ	‖
సా ; - మ . ని . - గ . మ . - జ . సు .	ధా . . - ఆ . . .	. . . - . . .	‖
సా ; - మానీ - ధానీసానీ	సా ; - ; ధ ని	సా ; సామా	‖
సా ; - మ ని - గ మ జసు	ధా ; - ; మయ	గా ; న వి	‖
మా ; మగసా - సనిధా - ధనిసగ	గ సనిధ - ధ నిసిసి	సి నిధమ - గ మధని	‖
చ ; క్ష . ణ - గు . ణ - శీ . లద	యా . . ల - వా . . ల	మాం . . . - పా . లయ	‖

"సామజ వరగమన" (కడపటి సంగతిని పాడి తరువాత మొదటి సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)

చ. సా ; మాగామా ; - మా ;	ధానీ - ధనిసిని	నీ దాధానీ	‖
వే ; ద శి రో ; - మా ;	తృజ - స . . .	ప్త . స్వర	‖
సా ; ని ధమా - మగసా - సనిధనీ	సా ; ; ;	సామాగామా	‖
నా ; దా . . - చ . ల - దీ . . .	పా ; ; ;	స్వీ . కృత	‖
మా నీధానీ - ధానీసానీ	సా ; ; - ధా	నీసాసామా	‖
యా . దవ - కు లమర	శీ ; ; - వా	. ద న వి	‖
మాగాసా - సి నిధా - నీసాసా	ధ ని సిని - ధా , మ	మా , గ - గమధని	‖
నో . ద - మో . హ - న త ర	త్యా . . గ - రా , జ	వం , ద - నీ . . య	‖

"సామజవరగమన"

(36) రా. భైరవి – తాళం. ఆది.

ప. శ్రీరఘువర! సుగుణాలయా (రామ)! సరసిజలోచన! విరోచనాభ! (శ్రీరఘు)

అ. తరాన లేని పరాకు లేటికి? బిరాన నను బ్రోవగరాదా? వాదా? (శ్రీరఘు)

చ. కమలాహిత! నతకమలాహితధర మమత తెలిసి నను మన్నించరాదా? (శ్రీరఘు)

2. కనికరమున నను కని కరముననిడి చనువుననొక మనవిని బల్కరాదా? (శ్రీరఘు)

3. ఆగమమూలా! అవనిజలోలా! వేగమే దలిసికో త్యాగరాజార్చిత! (శ్రీరఘు)

ప. పధనీ – దాధా – పాపా – మాపా	ప మగా ; మా	పా ; – పామా	‖
శ్రీ. . – ర ఘు – వ ర – సు గు	ణా . . ; ల	యా ; – రామ	‖
2. ప ధనీ – పధ నీ ధాపా – మపమధ	,,	,,	‖
శ్రీ. . – ర . ఘు వ ర – సు . గు .	,,	,,	‖
3. పధనీ – నిరీ సీ నిధాపా – మపమధ	,,	,,	‖
శ్రీ. . – ర . ఘు . వ ర – సు . గు .	,,	,,	‖
4. పధనిసరీ – సీ రీసీధప – మపమధ	,,	పా ; – మ పధని	‖
శ్రీ. . . ర – ఘు . వర . – సు . గు .	,,	యా ; – రా . మ .	‖
సీనిధాపా – మధప మ – గారీపా	సీ స గ గరి – గపమ	ప ధ నీ – ధపపమ	‖
స . ర సి – జ . లో . – . చన	వి . రో . . – . చ .	నా . . – భ . . .	‖
పధనిసీ – రీగరీసీరీగరీ – సీనిధప – మపమధ	ప మ – గా ; మా	పా ; – ; ;	‖
శ్రీ. . . – ర . . ఘు. . . – వ . ర . – సు . గు .	ణా . – . ; ల	యా; – ; ;	‖

అ. పాధనీదధప - పా , ధ - ధపపమ	పాధనిధ - ధని	పా ; పాపా	‖
త రా. . న. - లే , . - ని . . .	పరా . . - కు .	లే ; టి కి	‖
2. సానీ ; ధప - మపధని - ధపపమ	,,	,,	‖
తరా ; న . - లే . . . - ని . . .	,,	,,	‖
3. సరి సనీ , ధప - పధనిసి - నిధపమ	,,	పా , ని - ధనిసరి	‖
త . రా . , న . - లే . . . - ని . . .	,,	లే , . - టి . కి .	‖
4. గరిసి - రి సనిధప - పధనిసి - నిధపమ	,,	పా ; పాపా	‖
త . . - రా . . న . - లే . . . - ని . . .	,,	లే ; టి కి	‖
రిపా ; రి - పారి - సనిసిరి	పాపా - ని రిసని	ధా ; - పామా	‖
బిరా ; న - న ను - మ్రో . .	వ గ - రా . . .	దా ; - వాదా	‖
పా ; - గరిగ - సరిగరిపానీ-ధాపామపమధ	పమ - గా ; మా	పా ; - ; ;	‖
శ్రీ ; - . . . - ర . . ఘు . - వ ర సు . గు .	ణా . - . ; ల	యా ; - ; ;	‖
చ. మపాపు - పాధా - నీ ; - పా ;	ధానీపారీ	పానీధాపా	‖
ఆ . , - గ మ - మ్మా ; - ళా . ;	అ వని జ	లో . లా .	‖
నీగారీపా - పారిసనిధాపా	ప ధనీ - ధాపా	; - మపమపధా	‖
వే . గ మే . - వె . లి . సి తో	త్యా . . - గ రా	; - జా . . ర్చిత	‖

(శ్రీరఘు)

(37) రా. రేవగుప్తి - తా. దేశాది.

ప. గ్రహబలమేమి శ్రీరామాను-గ్రహబలమే బలము (గ్రహ)

అ. గ్రహబలమేమి తేజోమయు వి-గ్రహమును ధ్యానించే వారికి నవ (గ్రహ)

చ. గ్రహపీడల పంచపాపముల నాగ్రహములు గల కామాది రిపుల ని-
గ్రహము జేయు హరిని భజించే త్యాగరాజునికి రసికాగ్రేసరులకు (గ్రహ)

ప. ; *	ధపాధగా-పగ-పాధప-గా,పగారీ	రీ - సారిససా- ధ్ప్ధ్ప్ధ్	సా ;;;	‖
; *	గ్రహబల -...-మే...-.,...	మి- శ్రీ. ...- రా. .	మా ;;;	‖
	,,	,,	సారీసరిగా - ;;	‖
	,,	,,	మా.... - ;;	‖
	,,	,,	సారీ-సరిగా-రిగపా-గపధప	‖
	,,	,,	మా.-.....-.....	‖
ధా *	గ గాపధాపా - పాపగాపాధ-ధప	గ రి -సారిససా - ధ్ప్ధ్	సా ;;;	‖
ను *	గ్రహబ ల మే - .....-బల	ము.- శ్రీ...- రా..	మా ;;;	‖
అ. ; *	ప గాపధా - సా ;; సా	; - పగాపధా	సా ;; సా	‖
; *	గ్రహబల - మే ;; మి	; - గ్రహబల	మే ;; మి	‖
; *	ప గాపధా - సా ;; - సని	ధప - ప గాపధా	సా ;; - సని	‖
; *	గ్రహబ ల - మే ;; - మి.	..- గ్రహబ ల	మే ;; - మి.	‖
ధప *	ప గాపధా-సా-ధసరిసి-సరిగరి-సని	ధప - పగాపధా	సా-ధసరిసి-సరిగరి-సని	‖
.. *	గ్రహబ ల -మే-....-....-మి.	..- గ్రహబల	మే-....-....-మి.	‖

ధప * పగా - పధా - సా-ధసరిస-రిసా | ; - ససరిసా-సరిగా ; | రి రి గ రి - సనిధప ||

.. * గ్రహ - బల - మే-.....-.మి | ; - తే....-జో.. ; | మ.య.- ..వి. ||

పా * ధపా ధగా - పాధా - సి సరిసరి ; | ; - రిసిసిధపధ | రిసిరిధ - సిధసిధ ||

. * గ్రహమును - ధ్యా. - నిం.... ; | ; - చే..వా.. | రి.కి.- న.వ. ||

పగ *

.. * (గ్రహబల)

చ. ; * గ గపా ; - ధాపా - గ పధా | పా-గా,ప-ధపా.-గప | గా-గ ధపపగా-గాగారి ||

; * గ్రహపీ ; - డ ల - పం.. | చ -పా,.-...,-ప. | .-ము.ల...-నా.. ||

; * ధ పాధగా - పగగరి - గారి-రిసపా | ; - రి సారి | గాపా-పధసా-సనిధా ||

; * గ్రహములు - గ.ల.- కా.-... | ; - మా.ది | రి పు -ల...-ని.. ||

పా * ప గ పా;- ధాసాసా ; - రి సి | రి - గా - రిసిసా-; | సనిధా-సనిధా-ధపపగ-ధాపా ||

* గ్రహము - జే.యు ; - హరి | ని - భ - జిం..-; | చే. .-.....-....-త్యా. ||

ధగగా * గ పాపధా - సా - ధసరిసరి | ; - రి సిసి - ధ పధ | రిసిరిధ - సిధసిధ ||

గ.. * రా.జు ని - కి - ర..సి. | ; - కా.. - గ్రే.. | స.రు.- ల.కు. ||

పధ *

.. * (గ్రహబల)

(38) రా. హరికాంభోజి – తా. రూపకము. చతురశ్రము.

ప. ఉండేది రాముఁడొకఁడె, ఊరక చెడిపోకు, మనసా! (ఉండేది)

అ. చండమార్తాండ మధ్యమండలమునను చెలంగు (చుండేది)

చ. తామసాది గుణరహితుఁడు, ధర్మాత్ముఁడు, సర్వసముఁడు,
క్షేమకరుఁడు, త్యాగరాజ చిత్తహితుఁడు జగము నిండి (యుండేది)

ప.	పా ;	| పా ; ; పా	|| మా ;	| మా – గాగా రీ	|| పమమగ	| గరిసా – స్రీసా	|| రీ గా	| మా – ఘాపాపా	||
	ఉం ;	| డే ; ; ది	|| రా ;	| ము – డొకఁడె	|| ఊ . . .	| ర . క – చెడి	|| పో .	| కు – ఘ న సా	||
2.		,,	|| పమమా	| ,,	||	,,	|| రిగమా	| మా – దమపాపా	||
		,,	|| రా . .	| ,,	||	,,	|| పో .	| కు – మ . న సా	||
3.	గమపా	| ధనిసానిధపా	|| ని దధప	| ,,	||	,,	||	,,	||
	ఉం .	| డే . . . . ది	|| రా . . .	| ,,	||	,,	||	,,	||
4.	పామా	| పధనిధ-ధానీసారీపీ	|| ,,	| ,,	||	,,	||	,,	||
	ఉం .	| డే . . . . . ది . .	|| ,,	| ,,	||	,,	||	,,	||
అ.	ధా ;	| ని – రీపీనిధపా	|| ధనిసా	| సీ – సా ; సా	|| సా ;	| ; ; ; ;	|| గరీరీసీ	| సీనిధ – ధపపమ	||
	చం ;	| డ – మా	|| ర్తాం .	| డ – మ ; ధ్య	|| . ;	| ; ; ; ;	||	| . . . . –	||
	ధా ;	| సీ – రీ సీనిధనిప	||	,,	||	,,	||	,,	||
	చం ;	| డ – మా	||	,,	||	,,	||	,,	||
	ధానీ	| సారీ- గ రీసీనిధప	||	,,	|| రీసీ	| సాధానీధా	|| పాధా	| నిసీనిధపామా	||
	చం .	| డ. -మా	||	,,	|| మం.	| డ ల మున	|| ను చె	| లం. . . . గు	||

చ.	ప ధనీ	ధాపామాగా	రిగమా	పమగా రీ గా	పమమగ	గరిసా - నీ సా	రిగమా	మా - గమపాపా							
తా..	మ సా . ది	గు . ణ	ర . హితుఁడు	ధ . . .	త్తా. . - త్తుఁడు	స . .	ర్వ - స . ముఁడు								
ధా ;	నిసరీసనిధపా	ధ నిసా	నీ - సా ; సా	రీ ;	సానీధాపా	పాధా	నీ - సనిధపమా								
క్షే ;	మక..రు ఁడు	త్యా..	గ - రా ; జ	చి ;	త్తహితుఁడు	జ గ	ము- నిం . . .డి								

(39) రా. ఖరహరప్రియ - తా. ఆది.

ప. చక్కని రాజమార్గము యుండగ సందుల దూరనేల ? ఓ మనసా ! (చక్కని)

అ. చిక్కని పాలు మీగడయుండగ ఛీయను గంగా సాగరమేల ? (చక్కని)

చ. కంటికి సుందరతరమగు రూపమే, ముక్కంటి నోట చెలగే నామమే, త్యాగరా-
జింటనే బాగుగ నెలకొన్నాదివైవమే, యిటువంటి శ్రీసాకేతరాముని భక్త్యనే ! (చక్కని)

ప.	; *	రీ , గ రీ - సా ; - నీధా	; - నీ , స రీ	రి స ని సా - ససా			
	; *	చ, క్కని - రా ; - . జ	; - మా , ర్గము	యుం. . . - డగ			
2.	; *	రీ , గ రీ - సా , ని - సానీనిధధా	,,	,,			
	; *	చ , క్కని - రా , . - . . జ . .	,,	,,			
3.	; *	రీ , గ రీ - సారిగరీ ; - గారిస	నిధ ,,	,,			
	; *	చ , క్కని - రా . . . ; - . జ .	. . ,,	,,			
4.	; *	రీ , గ రీ - సారిగరీ - గగరిస	,,	,,			
	; *	చ , క్కని - రా . . . - . . జ .	,,	,,			

5.	; *	రీ , గ రీ - పమపగ - మగరిస	| ని౹ధ - ని౹ , స రీ	| రీ గా - రిగమా ; గారీగరి	‖
	; *	చ , క్కని - రా. . . - . . జ.	| . . - మా, ర్గము	| యుం. - . . . ; డ గ . .	‖
6.	రిస *	రీ గ మపా - ధమపగ - మగరిస	| ,,	| ,, రిగమగ	‖
	. . *	చ . క్కని - రా . . . - . . జ.	| ,,	| ,, గ . . .	‖
7.	గరిరిస *	రీగమపా - రిగమప - ధానిహ ;	| , ని - ధానిధపా	| ; - మగగా - గరిరీ	‖
	. . . . *	సందు.ల - దూ. . . - . . . ;	| , ర - నే . లఓ	| ; - మ . న -సా. .	‖
8.	, స *	,,	| , ని - ధానిధ - పధనీ	| ; - ధపమా - మగగా - మగగరి	‖
	, . *	,,	| , ర - నే . ల - ఓ. .	| ; - మ. . - న . . -సా. . .	‖
9.	రిస *	ధపాధమా - పమమగ - మగరిస	| ని౹ధ - ని౹ , స రీ	| రి స ని సా - ససా	‖
	. . *	చ . క్కని - రా . . . - . . జ.	| . . - మా , ర్గము	| యుం. . . - డ గ	‖
10.	; *	సా , సి సా - సా ; ; సినిసి	| ; - ధా , నిధా	| పా ; - పపా	‖
	; *	చ , క్కని - రా ; ; . . జ	| ; - మా , ర్గము	| యుం; - డగ	‖
11.	; *	సా , సి సా - సా రిసిసినిసి ; ధానిధ	| ధా - ధా , నిధా	| పా ధప - పాధప - పపపా	‖
	; *	చ , క్కని - రా. . . . . ; జ. .	| . - మా , ర్గము	| యుం. . - . . . - డగ .	‖
12.	; *	సా , సి సా - సా రిసి - నిసినిసి - ధానిధ	| ధా - నిధానిసా	| నీ సిని-ధానిధ-పాధప-మాపమ	‖
	; *	చ , క్కని - రా. . - . . . . - జ. .	| . - మా.ర్గము	| యుం. .- . . . - . డ. - గ . .	‖
13.	మా *	ధపాధమా - పమపగ - మగరిస	| ని౹ధ - ని౹ , స రీ	| రీ గా - రిగమా ; గా - రీగరి	‖
	. *	చ . క్కని - రా. . . - . . జ.	| . . - మా , ర్గము	| యుం. - . . . ; డ - గ . .	‖

14. రీ * గా , గ గాగా ; గా - గరిరీ	; - సి నీసి రీ	రిసనిసా - ససా	‖
. * చ , క్కనిరా ; . - జ. .	; - మా . ర్గము	యుం.. - డ గ	‖
15. ; * గా , గ గా - రీ గమగరిగమగగా - రిగచుగ	గరిరీ - సి నీసి రీ	రీగరి - సిరిగరిసా - సిసా	‖
; * చ , క్కని - రా. . . . . - జ. . .	. . . - మా . ర్గము	యుం - . . . . . - డ గ	‖
16. ; * ,,	,,	రీగరి-సారిసి-నీసని-ధానిధ	‖
; * ,,	,,	యుం- . . . . - డ . - గ . .	‖
17. ధపపమ * నీ , - నిదధపమా - సా ; నిధపమ - మగరిస	నిధ - నీ , సరీ	రీ గా-రిగపమమా గా-రిగమగ	‖
. . . . * చ , - క్క. . . ని - రా ; . . . . - . . . జ	. . - మా, ర్గము	యుం- . . . . . డ-గ . . .	‖
18. గరిరిస * ,,	,, పధనిసి	నీ ; - సనిధపమగ గామగ గా	‖
. . . . * ,,	,, ఓ. . .	. ; - మ. . . . న . . సా.	‖
19. గరిరీ * రీ గమపా - రిగమప - ధానీధనిసా	, ని - నీ సని-నీధా-పధనిసి	రీగరిసనిధపా-సనిధప-మగ గా	‖
. . . * సం. దుల -చూ. . . -	, ర - నే. . - . ల -ఓ. . .	. . . . . మ . - . . . న . - . సా.	‖
20. గరిరిస * రీ , - ప మధపా ; - పమమగ - మగరిస	నిధ - నీ , - సరీ	రిసనిసా - ససా	‖
. . . . * చ , - క్క. ని . ; - రా. . . - . . జ.	. . - మా , - ర్గము	యుం.. - డ గ	‖
అ. ; * ధా , ని ధా - పా ; ; - పమమా	; పా , ధనీ	ధా , ని - సా , నిసా	‖
; * చి , క్కని - పా ; ; - లు. .	; మా , గడ	యుం, . - . , డ గ	‖
2. ; * ధా , ని ధా - పాధా - పధనిధనీ ; - ధపమా	,,	ధానీ - ధనిసా - నిసా	‖
; * చి , క్కని - పా. - . . . . . ; --లు. .	,,	యుం.- . . . - డ గ	‖

3. ; * ధా , ని ధా - పాధా - పధనిధనీ ; సా ;	నిధపమ - పా , ధనీ	ధానీ - ధనిసా - నిసా	‖
; * చి , క్కని - పా . - . . . . . ; లు ;	. . . . - మీ , గడ	యుం - . . . - డగ	‖
4. ; * ధా , నిధా - పాధా - పీసా - రీగరీస - సనినిధ	ధపపమ - ,,	,,	‖
; * చి , క్కని- పా . - . . - . . . . - లు. . .	. . . . - ,,	,,	‖
; * రీ , గ రీ - సారీస - నీసనీధా - నీసా	నిసరీ - సా , నిధా	పాధప-మాపమ-గమగాగరిరీ	‖
; * ఛీ, యను - గం. . - . . . . . - గా.	. . . - పా , గ ర	మే. . - . . . . - . . . ల . .	‖
; * రీ , గ రీ - సరిగరి - నిసరిస - గరిరిస - నీధా	,,	ప ధనిసి-నిసినిధపమ-గమ-పధపమ	‖
; * ఛీ, యను - గం . . - . . . . - . . . . - గా.	,,	మే. . .-. . . . . -. . -ల . . .	‖
గరిరిస *			
. . . . * (చక్కని)			
చ. పా , ధనిధ - ప మగరి - గమపమ - మాగా	రీ - రీగమపమ	గామా-పధనీ-ధపమా-మ గ గా	‖
కం , టికి. - సుం . . . - . . . . - . ద	త - కరమసు .	రూ . -. . . -ప . . -మే. .	‖
గరిరీ * ,, ని ధనిప - నిదధప - మాగా	గరిరీ - ,,	,,	‖
. . . * ,, సుం . . . - . . . . - . ద	ని. . - ,,	,,	‖
; * పా , ధ - నిసరిగరిస-నిసరిస-సనినిధ-ధపపమగా	రీ ,,	,,	‖
; * కం , టి - కి. . .సుం-. . . .-. . . .-. . . . ద	ర ,,	,,	‖
గరిరీ * రీగరి - మగపమ - ధపపమ - మగగా- రిని	సా - రీ గమపమ	రిగమప - ప ధనీ - నిదధా	‖
ము..* క్కంటి- నో. . . - . . . . . - ట . . . - చెల	నే - నా. మమే.	త్యా..గ- రా. . - . . .	‖

పా *	ధనీధనిధ - పాధాపధనీ - ధనిసీని - నిదధప	పమమా - పా , ధ నీ	ధని - ధనిసా - ని సా ‖
. *	జింట..నే - బా . గు .గ - నె. . . - ల . . .	కొ . . - న్నా, ది వై	వ. - మే. . - యిటు ‖
; *	రీ , గరీ - సారీస - నీసనినీధా - నీసా	నిసరీ - సా , నిధా	పాధప-మాపమ-మగ గా-గరిరీ ‖
; *	వం , టిశ్రీ- సా. . - . . . కే . - త .	. . . - రా , ముని	భ . . -క్తి . . -య. . -ను. . ‖
; *	రీ , గరీ - సరీగరీ - నిసరీస - గరీరీస - నీధా	,,	పధనిసీ-నిసినిధపమ-గమపధపమ ‖
; *	వం , టిశ్రీ- సా. . . - . . . . . - కే. . . - త .	,,	భ . . .- . . క్తి . య.- . . ను. . . ‖

గరిరిస *

. . . . * (చక్కని)

(40) రా. తోడి - తా. మిశ్రచాపు.

ప. ఎందు దాగినాఁడో? ఈడకురాఁ డెన్నడు దయ వచ్చునో? ఓమనసా! (ఎందు)

అ. ఎందుకు చపలము వినవే నా మనవిని, ముందటివలె భక్తుల పోషించుట (కెందు)

చ. అలనాడు కనకకశిపు నిండారు-చలముజేసి సుతుని సకల బా-
ధల బెట్టగ, మదిని తాళక ని-శ్చలుడైన ప్రహ్లాదుకొఱకు కంభము లోపలనుండఁగ లేదా? యారీతిని నే (డెందు)

2. మును వారివాహవాహనతనయుఁడు మద-మున రవిజుని చాలగొట్టుటఁజూచి
మనసు తాళజాల లేక ప్రేమ-మున పాలనము సేయ తాళతరువు మరు-గున నిల్వగ లేదా? యారీతిని నే (డెందు)

3. తొలి జన్మములనాఁడు జేసిన-దుష్కర్మముల నణగను జేయ నాఱు శ-
త్రులనుబట్టి పొడిసేయ అదియుఁగాక- ఇలను చంచల విరహిత నిజభక్త జనులను త్యాగరాజును రక్షింప నే (డెందు)

ప . ; ; * సా	రీ ; సా ;	; - సాని	నిధా - నినీ	సా ;;	;; - ధానీ	సా ;;	సారీ - సారీ
; ; * ఎం	దు ; దా ;	; - గి .	నా . - ..	డో ;;	;; - శ్రీ .	రా ;;	. . - ము .
రిసనిని*	,,		నిధా-నిసనిస	నిదధా		,,	
. . . . *	,,		నా . -	డో . .		,,	
రిసనిని* స గ	,,		ధనిసరి-సనిధని	నిధా , ;		,,	
. . . . * డెం	,,		నా . . -	డో . , ;		,,	
		,,			;; - ధానీ	సాసారీ	రీ గారీసా
		,,			;; - యూ .	డకు .	రా . . .
రీ నీ *		,,				,,	గమపమ-గామా
. . *		,,				,,	రా . . . - . .
మాగా * గా	పమగా - రీ ;	సరీ - రిసని		,,	;; - ధ నిసరి	గాగా ;	గమపమ-గమపమ
. . * డెం	దు . . - దా ;	. . - గి . .		,,	;; - యూ . . .	డకు ;	రా . . . - . . . .
మగగా*మప	మపదా-ధపపమ	గమగ-రిసని			,,		గమపమ-గమపధ
. . . * డెం	దు . . -దా . . .	. . . -గి . .			,,		రా . . . - . . . .
నీ ; * ధని	ధా ;-ధపామ				,,		
. ; * డెం	దు ;-దా . .				,,		
నీ , ధ * నీ	సా ;-నిధపమ				,,		
. , . * డెం	దు ;-దా . . .				,,		

| | | |

సా ; * ని స| గగరీ - రీసా || సాసానీ | ధా,ని-సా; || నీధా ; |పధనిధ-ధపపమ|| పపమా,గ | గ రీ , - సా ; ||
. ; * ముం.| ద. . - టి . || వ లె . | భ , .- . ; || క్తుల ; |పో.. . -. . . .|| షిం. . ,. | చు . , - ట ; ||
,, | ధానీ-సారీస || ,, || ధమపమమగ| రి గమగ-గరిరిస ||
,, | భ .- . . . || ,, || షిం. . . . .| చు. . .-ట. . . ||

సా , ని *
. , . * (కెంపు దాగినాడో)

| | | |

; ; * ధని | సరిగరి-రిసిసని || నీనీధా | నిసా - నిసరీ || సా ;; | ;; - సా ; || నిధాపా | పమగా - రీ ; ||
; ; * పల | నుం...-....|| డగ . | లే . - ...|| దా ;; | ;; - యా; || రీ తి . | ని . . - నే ; ||
సానీ *
. . * (డెందు దాగినాడో) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(41) రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. నీదయ రావలెఁగాక, నే నెంతవాఁడను? రామ! (నీదయ)

అ. వేదశాస్త్ర పురాణములన్ని నీవేగతియనుచు మొఱబెట్టు గనుక (నీదయ)

చ. సారసార! కాంతార చరమదవిదార! సుందరాకార! సుగుణ! సుకుమార! మారమణ! నీరజాప్తకుల పారావార సుధారస పూర్ణ! (నీ)
శ్రీహరే! వరవిదేహజాధిప! వివాహ! దళితరిపు దేహ! శేషసమబాహ! సజ్జనసమూహ! వైరిమద-దాహ! మౌని హృద్గేహ! నాదుపై(నీ)
ఆదిదేవ! దేవాది మృగ్య! సనకాది వినుత! కామాది షడ్గుణహరాఽది! మధ్యరహితాఽది! త్యాగరాజాది వందిత! వివాది మదహరణ!

ప. నీ ; - నిధసని - ధపధా - ధనిసరి	సా ; - సనిధాపా ;	మాపమగా ; గమపధ	||
నీ ; - .... - ... - ద.య.	రా ; - వ . . లె ;	గా . . . ; క . . .	||
2. నిస - ధనిసా - ధనిసనిధా - పాధా ; - ధనిసరి	,,	,,	||
నీ . - . . . - .... . - . . ; - ద.య.	,,	,,	||
3. నిసరిసానీ - ధానిసనీధా - పాధా - ధనిసరి	,,	,,	||
నీ . . . . - ..... - . . . - ద.య.	,,	,,	||
4. నిసరిస - రిరిసని - ధనిసరి - సనిధా - పాధా - ధనిసరి	,,	,,	||
నీ . . . - .... - .... - ... - . . - ద.య.	,,	,,	||

5.	నిసరిసి-రిరిసని-ధనిసని-సనిధా-పాధా-ధానిధనిసరి	సా ; - సనిధాపా ;	మాపమగా ; - గమపధ	‖
	నీ . . .-. . . .-. . . .-. . . . - . . - ద. యు. . .	రా ; - వ . . లె ;	గా . . . ; - క . . .	‖
6.	,, - నిసరిసరిరిసని	ధనిసరిసా ; - సనిధాపా ;	మాపమగా ; - గామాగమపధ	‖
	,, - ద. . . య. . .	రా. . . . ; - వ . లె . ;	గా . . . ; - క	‖
7.	పధనీ-ధపమా-పధనిసనిదధా-నిసరిసి-నిధపధ-గరిరి-గగసా	రిసని-సనిధా-నిధపా-ధపమా	మపధపపమమగ-గమపమ-పధపధ	‖
	నీ . . .-. . . .-. . . . . .-. . . .-. . . . .-ద. .-య. .	రా. .-. . . .-వ . . -లె . .	గా. . . . . -క . . . -. . . .	‖
8.	నినిధప-మగరిస-గమపధనీ;-ధపధనిసా;-ధనిసరిగా ;	మగరిసి-గరిసని-రిసనిధ-సనిధప	,,	‖
	నీ. . .-. . . . .-. . . . . ;-. . . . . ;-ద . . . య ;	రా. . .-. . . .-వ. . . -లె. . .	,,	‖
1.	నిసనీ-ధామాగా;-మాపమగా;-గరిరీ-సరిగరి-నిసరిస	సనిధా - నీసా ;	; ; - గమపధ	‖
	నే. .- . . . ;-నెం. . . ;-త. .-వా. . .-. . . .	. . . - డ ను ;	; ; - రా. . మ	‖
2.	నిసరిసి-సనిధాపా;-మపధప-పమగాగరిరీ-స రిగరి-నిసరిస	,,	,, - ధనిసరిగమపధ	‖
	నే. . .-. . . . ;-నెం . . .-. . . . త. .-వా. . .-. . . .	,,	,, - రా. . . . . మ.	‖
3.	నిసరిరిసని-ధనిసనిధ-పధనినిధప-మపదధపమ-గమనిధ	మగ - మపపమగా ; - గరిరీ	సా ; - ; ;	‖
	నే. . . . .-. . . . . .-నెం. . . . .-. . త. . . -వా. . .	. . - . . డ . ను ; - . . .	. ; - ; ;	‖
అ.	పా , ధనీ ; - నిదధా - పాధప - మాపా - పమమగమా ;	పాధా - ధపపమపా ;	ధనిధనిసా ;	‖
	వే , . . ; - ద. . - శా . . - . . . - స్త్ర . . పు ;	రా . - ణ. . . ము ;	ల . . . న్ని ;	‖
2.	,, - పధనిసి - సనిధప - మపధప - పమగామా ;	,,	,,	‖
	,, - శా. . . - . . . . - . . . . - స్త్ర . పు ;	,,	,,	‖

3.	,,	,,	ధనిధని - ధనిసని - ధపధా	‖
	,,	,,	ల . . . . - న్ని . . . . - . . నీ	‖
4.	,,	,,	ధనిధని - ధనిసరి	‖
	,,	,,	ల . . . . - న్ని . . నీ	‖
	గా ; రిగమగ - గరిరిసా ; - నిసనిరిసనిధా - ధనిసరి	సా ; - సనిధాపా ;	మాపాపమమగ - గమపధ	‖
	వే ; . . . . - . . . గ ; - తి . . . . . య - ను . చు .	మొ ; - అ . . బె ;	ట్టు . గ . . . - ను . క .	‖
చ.	పధని - ధపమ - గమప ధని - సా నిధప	పధపమగరిసని	సరిగమ - ప ధనిస	‖
	ఆ . ది - దే . వ - దే . వా . ది - మృగ్యసన	కాదివి . నుత . కా	మా . . ది - షడ్గుణహ	‖
	సనిధానీ - సరిగాసా - రీసా - సనిసరిసా - సనిధానీసా ;	సనిసరిసా - నిసనీ-ధాపాధా	ధానీధప - గమధ పధ	‖
	రా . . ది - మ . . ధ్య - రహి - తా . . . ది - త్యా . . గరా ;	జా . . . ది - వం . . - ది త వి	వా . ది . - మదహరణ	‖

(42) రా. శంకరాభరణము - తా. ఆది.

ఎదుట నిలచితే నీదు సొమ్ము లేమి బోవురా (ఎదు)

నుదుటి వ్రాఁతగాని మట్టు మీఅను - నా తరమా ? తెలిసి మోస బోదునా ? (ఎదు)

సరా సరిగఁ జూతురా, నాదు యవ-సరాలఁ దెలియుము, వరాలడుగఁ జా-

లరా, సకల దేవరాయ ! మనవి వినరా, ఘనుర ! సుందరాకార ! నా- (ఎదు)

విదేహజా రమణ ! దేవ ! బ్రోవఁగ నిదే సమయ, మన్యదేవతల వే-

డదే మనసు తెలియదేమి ; రాఘవ ! యిదేటి శౌర్యము ? పదేపదే నా- (ఎదు)

3. తరాన దొరకని పరాకు వాయెడ-ను రామ జేసితేసురాసురులు మె-
త్తురా? ఇపుడు యీ హరామితనమేలరా? భక్త త్యాగరాజనుత! నా (ఎదు)

ప. ; *	గమగా - మాపా ; - ధనిసా	; - సా ; సనిధాపా ;	,మ-గా,మ-పామా-గమ పమ ‖
; *	ఎదు ట - ని ల ; - చి. తే	; - నీ ; . . . దు ;	, . -సా, . - . . -ము. . . ‖
2. ; *	గమగా ,,	; - ధనిసా - సనిధాపా ;	,, ‖
; *	లెదుట ,,	; - నీ . . - . . . దు ;	,, ‖
3.	,, - ధనిసా - సనిధప	మపధని - నిసరీనీధాపా ;	,, ‖
	,, - చి . . - తే . . .	. . . . - నీ . . . . దు ;	,, ‖
4. ; *	గమగా-మపధప-పధనిధ-ధనిసని-సనిగరి-సనిధప	మపధని-సరిగమ-గరిసనిధపా,	మపధని-సరిసని-ధపామ-గమపమ ‖
; *	ఎదుట -ని . . . -ల . . . - . . . . . -చి . . . -తే . . .	. . . . -నీ . . . - . . . . దు . ,	. . . . -సా . . . - . . . -ము . . . ‖
మగగరి *	రిగరిగరిససా;; - స నిసగరిగ - మధపా	మగరీ - ; - సా - మగమప	ధనిపరి-గమగరి-సనిధప-ధరిసని ‖
. . . . *	లే . . . మి . . ;; - బో . . . . . - . . వు	రా . . - ; - . . - నీ . . .	. . . . - . . . . . -దు . . . -సా . . . ‖
ధ పమగ *	,,	,,	
ము . . . *	,,	,,	
; *	సాసనిధపా , - పమధపపమ - గామప - మగరీగా	గా - పమపధని ప	ధ నిసనిసా ; ‖
; *	ను దు . టి . , - ద్రా . . . త . - గా . . -	ని - మ . . . ట్టు .	మీ . . అను ; ‖
; *	,,	,,	,, - ప ‖
; *	,,	,,	,, - నా ‖

3. ధని *	,,	,,	; ; ; - సనిధప	‖
. . *	,,	,,	; ; ; - నా. . .	‖
4. మపధని *	సరిసని-నిసనిధ-ధనిధప-పసాని-ధపపమ-గామప-మగరి	గా - పమపధనిప	ధ నిసనిసా - సనిధప	‖
. . . . *	ను.దు.-టి. . .-వ్రా. . .-. . . .-త . . .-గా . . - . . .	ని - మ . . .ట్టు.	మీ. . అను - నా. . .	‖
5. మపధని *	సరిసని-నిసనిధ-ధనిధప-మపధని-సిసని-ధపమగ-ధపామ	పమగరి- ,,	,,	‖
. . . . *	ను.దు.-టి. . .-వ్రా. . - . . . .-త. .-గా . . . -. . .	ని . . .- ,,	,,	‖
6. ,, *	,,	,,	ధ నిసని - సా ;	‖
,, *	,,	,,	మీ. .అ - ను ;	‖
; *	సనిగరి - గమగరిసా - సనిధని	సా - సా ; సధ	పా - ని ధ - పమ - గమపమ	‖
; *	నా. . . - త . ర . మా- తె.లి .	సి . మో ; స .	బో - . . . - దు. - నా. . .	‖
మగగరి *	,,	సా - సనిగరి - సనిధా	,,	‖
. . . . *	,,	సి - మో. . . - స. .	,,	‖
,, *	సనిగరి - గపమా - మగరి - సా - సనిధని	,,	,,	‖
,, *	సా. . . - త. . - ర . . - మా - తె.లి.	,,	,,	‖
,, *				
,, *	(ఎదుట నిలచితే)			
చ. ; *	ధపామగరిగమ - ధపామగరి	స ని - రిసా ని ధ ని	సస - పగామ రి గ	‖
; *	తరానదొరకని - పరాకునా.	యెడ - నురామ జే.	సితే - సురాసురులు	‖

మప*	మపాధ ని సి రీ - గ రీ సి - ధని	| సా - సిసారిని ధ	| పా - ధపామ - గమపమ ‖
మె.*	త్తురాజ పుడుయీ- హరామి - తన	| మే - లరాభ . క్త	| త్యా- గరాజ - ను. త . ‖
మ గగరి *			
నా. . . *	(ఎదుట)	(ఇతర చరణము లీ తీరుననే పాడఁదగినయవి)	

(43) రా. తోడి - తా. రూప. చతు.

ప. నిన్నువినా సుఖము గాన - నీరజనయనా (నిన్ను)

అ. మనసు కెంతో యానందమై మైపులకరించగ (నిన్ను)

చ. రూపము ప్రతాపము శర-చాపము సల్లాపము గల (నిన్ను)

1. కరుణారస పరిపూర్ణ! వరదా! మృదువార్తలు గల (నిన్ను)

2. రాగరసిక! రాగరహిత! త్యాగరాజ భాగధేయ! (నిన్ను)

ప.1-2.	సాసా	| రీగా ; ;	‖ మామా	| మాగా ; రీ	‖ సాసా	| రీగ మగా ;	‖ మామా	| మాగా ; రీ	‖
	ని న్ను	| వినా ; ;	‖ సు ఖ	| ము గా ; న	‖ ని న్ను	| వినా. . ;	‖ సు ఖ	| ము గా ; న	‖
3-4.	సాసా	| రీ - గమపమగా	‖ మాధప	| పమగా ; రీ	‖ సాసా	| రీ - గమపధా,	‖ ధాపా	| పమగా ; రీ	‖
	ని న్ను	| వి - నా. . . .	‖ సు ఖ.	| ము.గా ; న	‖ ని న్ను	| వి - నా. . . ,	‖ సు ఖ	| ము.గా ; న	‖
	సాసా	| రీ - గమపధని	‖ నీ ధా	| పా - పమగారీ	‖ సాసా	| రీ - గమపధనిసి	‖ సినిధా	| పా - పమగారీ	‖
	ని న్ను	| వి - నా. . . .	‖ సు ఖ	| ము - గా. . న	‖ ని న్ను	| వి - నా.	‖ సు.ఖ	| ము - గా. . న	‖
	సాసా	| రీ - గమపధనిసి	‖ రిసిసిని	| ధప-ధపపమగరి	‖ సరిగమ	| పాపా - పధపధ	‖ మపా ,	| ; ; - ; ;	‖
	ని న్ను	| వి - నా.	‖ సు. ఖ.	| ము.-గా. . . . న	‖ నీ. . .	| ర జ _ న. య.	‖ నా. ,	| ; ; - ; ;	‖

,,	‖	,,	‖	మపా ,	; - పమగరిసని	‖
,,	‖	,,	‖	నా . ,	; -	‖
,,	‖	సరిగమ	పాపా - ధాధా	ధనిసా	నిధపమ-గరిసని	‖
,,	‖	నీ. . .	ర జ - న య	నా..	. . . . -. . . .	‖
,,	‖	సరిగమ	పధ - మపధనిసరి	గరిసని	ధప-మగరిసాని	‖
,,	‖	నీ. . .	ర . - జ . న. య.	నా. ..	. .-.	‖

సాసా	రీ - గా ; ;	‖	మామా	మాగా ; రీ	‖	సా ;	; ; - ; ;	‖	
ని న్ను	వి - నా ; ;	‖	సు ఖ	ము గా ; న	‖	. ;	; ; - ; ;	‖	(ఇచట నిలుపవలయును.)
పధపా	మా-గామగరిస	‖	సరి - గా	; - మాపా	‖	ధానీ	ధనిసా - సనిధా	‖ ధానీ	ధపమప-గరిసని ‖
మ. న	సు -కెంతో...	‖	. . - యా	; - నం ద	‖	మై.	మై . . - పు. ల	‖ క రిం	. . చ .-గ . . . ‖
ధా ;	ధా - ధాధా ;	‖	ధపపమ	పాపాపాధా	‖	ని సరిరి	రిసి - నిధపా ;	‖ ధానీ	ధపపమ-గరిసని ‖
దూ ;	ప - ముప్ర ;	‖	తా . . .	ప ము శ ర	‖	చా. . .	ప .- ము. స ;	‖ ల్లా.	ప. ము.-గ. ల. ‖
పధపా	ప మగా-మాపా	‖	నీధా	నీసా-ధనిసా	‖	ధనిసా	; - సి నిధా ;	‖ ధానీ	ధపపమ-గరిసని ‖
క . రు	ణా. . - ర స	‖	ప రి	పూ. -ర్ణ. .	‖	వరదా	; - మృ. దు ;	‖ వా.	ర్త.లు.-గ. ల. ‖
పా ;	పమ-గమపాధా	‖	ప ధనీ	ధానీసాసా	‖	ధనిసరి	గా - రిసినిధపధ	‖ సానీ	ధప - పమగరిగని ‖
రా ;	గ .-ర . ని క	‖	రా. .	గ రహి త	‖	త్యా. .	గ - రా. . .జ .	‖ భా.	గ. - ధే. . .య. ‖

(44) రా. తోడి-తా. రూపకము.

ప. ఆరగింపవే, పా-లారగింపవే! (ఆర)

అ. రఘువీర! జనకజా కర పవిత్రితమౌ వెన్న పా (లార)

చ. సారమైన దివ్యాన్నము, షడ్రసయుత భక్షణములు, దార సోదరాదులతో త్యాగరాజ వినుత పా (లార)

ప.	; సరి	| గమగా ; రీ	|| సా ;	| నీధా - నీసా	|| ని - స రి	| గమ - గా ; రీ	|| సా ;	| ; ; ; ;	||
	; అ.	| ర . గిం ; ప	|| వే ;	| . . - పా.	|| . - లా.	| ర . - గిం ; ప	|| వే ;	| ; ; ; ;	||
2.	; గా	| గాగా ; గరి	|| సరిగమ	| గా , రి-గ రిసని	|| ధని-స రి	| ,,	|| ,,	| ,,	||
	; అ	| ర గిం ; ప.	|| వే. . .	| . , .-పా. . .	|| . .-లా.	| ,,	|| ,,	| ,,	||
3.	; సా	| రీ - గా ; గా	|| మా ;	| ; ; గ రిసని	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||
	; అ	| ర - గిం ; ప	|| వే ;	| ; ; పా. . .	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||
4.	,,	| ,,	|| ,,	| మపమప-గరిసని	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||
	,,	| ,,	|| ,,	| . . . . -పా. . .	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||
5.	,,	| రీ - గా ; మా	|| పా ;	| ;-ప మగరిసని	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||
	,,	| ర - గిం ; ప	|| వే ;	| ;-పా.	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||
6.	,,	| ,,	|| ధా ;	| ; ; - ప మగరి	|| సని-స రి	| ,,	|| ,,	| ,,	||
	,,	| ,,	|| వే ;	| ; ; - పా. . .	|| . . -లా.	| ,,	|| ,,	| ,,	||
7.	,,	| ,,	|| పా , ధ	| సా , ధ-ప మగరి	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||
	,,	| ,,	|| వే , .	| . , . -పా. . .	|| ,,	| ,,	|| ,,	| ,,	||

8.	,,	,,	సధనిసి	; - నిధపమగరి	,,	,,	,,	,,	,,
	,,	,,	వే. . .	; - . . పా. . .	,,	,,	,,	,,	,,
9.	,,	,,	పధనిసి	రీసి - ,,	,,	పమగా ; రీ	,,	,,	,,
	,,	,,	వే. . .	. . - ,,	,,	ర . గిం ; ప	,,	,,	,,
10.	,,	,,	,,	రీగరీసి-నిధపమ	గమ-పధ	, ప-పమగారీ	,,	,,	,,
	,,	,,	,,	. . . .-పా. . .	. . -లా.	, ర-గిం. . ప	,,	,,	,,
అ.	;;	;; - గామా	ధా ;	ధాధాధాధా	పధనిసి	రీగ - సారీసీ	గరీరీసి	సీ - రీసీసీసినిధా	
	;;	;; - ర ఘు	వీ ;	ర జ న క	జా. . .	. . - క రప	వి. . .	త్రి- త . . . మా	
	ధనిధప	మా-పమగరిసని	ధ్నని - స రి	గమ - గా ; రీ	సా ;	; ; ; ;			
	వె. . .	న్న-పా.	. . - లా.	ర . - గిం ; ప	వే ;	; ; ; ;			
చ.	; ధా	ధాధా ; ధా	పధనీ	ధామా-గామా	పధనీ	ధామాగామా	పమగా	రీ రీసాసా	
	; సా	ర మై ; న	ది . .	వ్యా. -న్న ము	మ. .	ద్ర స యుత	భ . .	క్షణములు	
	; ధా	ధా - ధా ; ధా	ప ధనిసి	రీగ - సారీసీ	గరీరీసి	సీ-రీ సీసీనిధా	ధనిధప	మా-ప మగరిసని	
	; దా	ర - ఖ ; ద	రా. . .	. . - దులతో	త్యా. . .	గ-రా. . . జ	వి. ను.	త -పా.	
	ధ్నని స రి	గరీ - గా ; రీ	సా ;	; ; ; ;					
	. . లా.	ర. - గిం ; ప	వే ;	; ; ; ;					

(45) రా తోడి - తా. ఆది.

ప. చేసినదెల్ల మఱచితివో ? ఓరామ రామ ! (చేసి)

అ. ఆశ కొన్నట్టి న-న్నలయించుటకు మును- (జేసి)

చ. ఆలు నీకైన భక్తురాలనుచు నాడు-పాలు మాలక రవి బాలుని చెలిమియు † (జేసి)

భామ తప్పకను విభీషణుని కొఱకాడి-శేషుఁడగు తమ్ముని పోషించుమని రాజు (జేసి)

రామ ! త్యాగరాజప్రేమావతార ! సీతా-భామ మాటలు నెల్ప భీమాంజనేయు బ్రహ్మ (జేసి)

ప.	పధని - ధపమగా - గమాగ - రీసాసా ; - రిసాని	ధనిసా ; - సా	; - ధపమాపా - పమగమ	‖
	చే. . - సి. . న - . . . . - ల్ల మ ; - అ . .	చితివో ; - ఓ	; - రా. . మ - రా. . మ	‖
2.	,, - పమగరి - రీసా - సా ; - రిసనిని	ధనిసా , రి - గమపా	,,	‖
	,, - . . . . . - ల్ల - మ ; - అ. . .	చితివో , . - ఓ . .	,,	‖
3.	పధనిసాని - ధపమ - గమనిధ - మగ - రిస - రిసనిని	ధని - సా , ని - సరిగమపధని	ధా-ధనిసనిధా-పధనిదధపపమ	‖
	చే. . . . - సి. . - న . . . - ల్ల - మ. - అ. . .	చితి - వో , . - ఓ.	. -రా. . . మ -రా. . . . మ. .	‖
4.	పధనిసి-రిరిసని-ధనిసా-సానిధ-పమగమ-పధనిధ-నిధపమ-గరిసని	,,	,,	‖
	చే. . . -సి. . . - . . . . - న . . - . . . . -ల్ల. -మ. . . -అ. . .	,,	,,	‖
5.	పధనిసిరిగ-సిరినిసిధని-పధమప-గమపధని-సనిధప-మగరిస-గరిసని	,,	,,	‖
	చే. . . . . -సి. . . . . -న . . . - . . . . . -ల్ల. -మ. . . -అ. . .	,,	,,	‖

† నీభార్యయైన సీతాదేవి నీకు తగిన భక్తురాలనుచు యాదేవిని మఱల నియోగపు జేర్చుకొఱకై గౌరవాగౌరవజ్ఞానము లేక నీవుగానే జని యతి దీనుడైన సుగ్రీవునితో సఖ్యముఁ జేయలేదా ! అటులనే నీభక్తుఁడైన త్యాగరాజుని రక్షించవలసినది నీకు కర్తవ్యమేగదా, యని భావము.

6. పధనిసరిగ-రిసనిధ-పధనిసి-రిగరిసి-నిధపమ-మగరిస-గరిసని | ,, | ,, ||
చే. . . . . -సి . . . -న. . . -. . . . -దె. . ల్ల-మ . . . -అ. . . | ,, | ,, ||

5. పధనిసరిగ-పమగరిసనిధప + గమపధ - నిసనిధపమ - మగరిస - గరిసని | ,, | ,, ||
చే. . . . . -సి . . . . . న. - . . . . - దె . . . ల్ల . - మ . . . - అ. . . | ,, | ,, ||

అ. పధని - ధనిధా - ని సా - సనిసా - ;; నిధపమ | పధని - ధనిధా - ని | సా - సనిసా ;; - నిధపమ ||
ఆ . . - శ . . - కొన్న - ట్టి. . - ;; . . . . | ఆ . . - శ . . - కొ | న్న - ట్టి. . ;; - . . . . ||
పధని - ధనిధా - ని సా - సనిసా - ధనిరిసి - నిధపమ | ,, | సా - సనిసా - ధనిరిసనిధపమ ||
ఆ. . - శ . . - కొన్న - ట్టి. . - . . . . - . . . . | ,, | న్న - ట్టి. . - . . . . . ||
,, - రిసి | సాని-రిసా- సి నిధనిసా;- నీ | ; - ధా ; ధపామ - దాధా ; ||
,, - న. | న్న. -ల . -యిం. . . . ;-చు | ; - ట ; కు . . - ము ను ; ||

చిట్ట. పధనిసరిని - ధనిధధపమ-గరిసని సా ;;, - నిధని-సరిగమపమ | పధనిపధ-మపగమ-గధప-పమగరి | సరిగ-సరినిసని-ధనిసరిగమపధ ||
పధని-పధనిసరి-నిరి సని-సనిధప-పధనిపధమపమ-గమపధనినిసా | పధనిసి-రిగమగరిసాని-ధనిసా | రి-గరిసనిధ-రిసనిధప-సనిధపమ ||

చ. గా , - గారి - సారిగమాసా ; - ధపపమగారిసా | సనిధ నీ , సా | రిగామ - పధపధమాపా ||
రా , - మా. - శ్రీ . . . త్యా; - గ . . . రా. జ | ప్రే. .మా, . | వతార - సీ . . . . తా ||
సా , మా , ధపధ - నిసనిసనిదధా - ధనిసని - సాసా | సారిగరిసి- నీ సరిసని-నిధనిసి | నిధ-పధనిధపా- ధపపమగామా ||
భా , మ , మా. - ట. . . ల. . - దె. . . - . ల్ప | భీ . . . . -మాం. . . . -జ . . . | . . . - నే. . . య-బ్ర . . . . మ్మ ||

N. B. చరణముయొక్క అంత్యములో చిట్టస్వరమును పాడి తరువాత పల్లవిని పాడవలయును. (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(46) రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. కడతేర రాదా, మనసా! (కడ)
అ. ఎడలేక భజనచేసి, నీయెడకల్గు నిజదబ్బులను దెలిసి (కడ)
చ. ఖలచిత్త లౌకికమను శృంఖలమందు తగులకయే ఉలూ - (కడ)
ఖలబద్ధునికి నిజదాసుడై - విలసిల్లు త్యాగరాజు మాటవిని! (కడ)

ప. ; ; ; * సాస్రీగా ; రీ	| గా ; ; - రీ	| ; - రీ రీ ;	||
; ; ; * క డ తే ; ర	| రా ; ; - దా	| ; - మన ;	||
2. సా; ; * ,,	| ,,	| ,,	||
సా; ; * ,,	| ,,	| ,,	||
3. సరిగరిసని* ,,	| గా ; - మగగరి	| రి - రీ రీ ;	||
సా. . . .* ,,	| రా ; - . దా..	| . - మన ;	||
4. గరిసనిధని* సారీగా ; మా	| పా ; ; - గా	| ; - మాపా ;	||
సా. . . .* క డ తే ; ర	| రా ; ; - దా	| ; - మ న ;	||
5. మగరిసాని * ,,	| ధా ; ; - పధ	| నీ - ధపమా - ధప	||
సా. . . . * ,,	| రా ; ; - దా.	| . - మ. న - . .	||
6. ,, * ,,	| ధా , నిసా - ధని	| సా - నిధపమగమ	||
,, * ,,	| రా , . . - దా.	| . - మ. న . . .	||
7. పమగరిసని * ,,	| సిధనిసిరిగ - రిసి	| నిధ - సినిధపమగ	||
సా. . . . . * ,,	| రా. . . . . - దా.	| . . - మ. న . . .	||
8. ,, * ,,	| పా ; మాగా	| రీ - రీ రీ ;	||
,, * ,,	| రా ; దా .	| . - మన ;	||
సా ; ; *			
సా ; ; * (ఇచట నిలుపవలయును)			
అ. ; ; ; * ధాపాగా ; మా	| పధ నీ ; - ధని	| సా - ధనిసానీ	||
; ; ; * ఎ డ లే ; క	| భ . జ ; - న .	| . - చే. . సి	||
2. సా; ; * సినిధమగా ; మా	| ,,	| ,,	||
. ; ; * ఎ . డ . లే ; క	| ,,	| ,,	||
3. ధానీ ; * ,,	| ,,	| ,,	||
నీ . ; * ,,	| ,,	| ,,	||
ధనిరిసినిస * గాగా-గరిరీ-సిని	| రిసిసినిధా - నీ	| ధపమా - ధపమగ	||
నీ . . . . . * యె డ-క. . -ల్గు.	| ని . జ. డ - బ్బ	| అ . ల - ను. దె.	||
మగరిసాని *			
లి . . సి . * (కడతేర)			

చ. ; ; ; * ధాపాగా ; మా	పా ; ; - మా	గామాపా ;	‖
; ; ; * ఖ ల చి ; త్త	లౌ ; ; - కి	క మ ను ;	‖
మగరిసా, * సరిగా - గరీ , - సని	నిధా - నిసా - గా	గా - మపధా - మా	‖
శృం. . . , * ఖ. ల - మం.,- దు.	త . - గు . - ల	క - యే. . - ఉ	‖
పా ; ; * ధాపాగా ; మా	పధనీ ; - ధని	సా - ధ నిసానీ	‖
లూ ; ; * ఖ ల బ ; ద్ధు	ని . కి ; - ని .	జ - దా. . సు	‖
సా ; ; * గాగా - గారీరీసని	రీ సీసనిధా - నీ	ధపమా - ధపమగ	‖
డై ; ; * వి ల - సి . . . ల్లు	త్యా. . . గ - రా	. . జు - మాట. .	‖
మగరిసాని *			
వి . . ని . * (కడతేర)			

(47) రా. భైరవి – తా. ఆది.

ప. ఉపచారములను చేకొనవయ్య – ఉరగరాజ శయన! (ఉప)

అ. చపలాకోటి నిభాంబరధర! శ్రీజానకీపతీ! దయ జేసి నా- (దుప)

చ. కపట నాటక సూత్రధారివై – కామిత ఫలములొసఁగెడు రామ!
అపరిమిత నవరత్నములు పొదిగిన – అపరంజి కొడుగు నీకే తగునయ్య. (ఉప)

2. మెఱుపు తీగల రీతిని మెఱసే – కఱకు బంగారు కాఁడలమరిన –
శరదిందుద్యుతి సమానమౌ చా – మర యుగములు నీకే తగునయ్య (ఉప)

3. జాజులు సంపంగులు మరువము విరజాజులు కురువేరు వాసనలను వి-
రాజ మానమగు వ్యజనము త్యాగ – రాజ వినుత నీకే తగునయ్య. (ఉప)

ప. ; * ధని సా ; - సినిరీసినిధపా	; - నీ , ధపా	మగమప - మగరిస	‖
; * ఉపచా ; - ర .ము. . లను	; - చే , కొన	వ . . . - య్య...	‖
; * సరిస్నిధ - స్నిసరీరిస - రిగమప	మగరీ ; ;	సా ; ; ;	‖
; * ఉరగ. - రా..జ. - శ. య.	వ . . ; ;	. ; ; ;	‖
అ. ; * పమపా - ధానీ - సాసాసా	; - ధనీ - సరీ	సా , ని - నిధపా	‖
; * చపలా - కో . - టి ని భాం	; - బర - ధర	శ్రీ , . - . . .	‖
; * నిగరీసా - రీసనీధాపా	; - ధనిధాపా	ధపపమ - ధపధా	‖
; * జా.. న - కీ . . ప తీ	; - ద . య జే	సి. . . - సా. .	‖
చ. ; * పపధా - ధపమా ; - పాధా	; - నీ ; - రీసీ	నీ ; - ధాపా	‖
; * కపట - నా. . ; - ట క	; - సూ; - త్ర.	ధా; - రి వై	‖
; * ధనీధపా-మగమప-మగరిస	; - రిగామపా	ధపధమ పా;	‖
; * కా.మిత-ఫ . ల . -ము. . .	; - లొసగెడు	రా. . . మా;	‖

; * పమాపధా - నీనీసాసా	; - ధనీ సీ రీ	సానీ - నిధపా	‖
; * అ ప రి మి - తన వర	; - త్న.ములు	పాది - గి . న	‖
; * నిగారీసా- సరీసనిధాపా	; - నీ , ధపా	ధపపమ - ప ధ ని	‖
; * అప రంజి - గా.డు. గు .	; - నీ , రీ .	త. ని . - న మ్యా .	‖

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినవని.)

(48) రా. శ్రీరంజని - తా. ఆది.

ప. బ్రోచేవా రెవరేళ్ళి రఘుపతీ! (బ్రో)
అ. నినువినా! శ్రీరామా నెనరున! సకలలోక నాయక! నరవరగని సరి! (బ్రో)
చ. దేవేంద్రాదులు మెచ్చుటకు లంక - దమతో దాన మొసంగి సదా! (బ్రో)
2. వాలి నొక్క కోల నేసి రవి - బాలుని గాజుగ గాలించి జూచి! (బ్రో)
3. మునిసవంయి జూడ వెంటఁజని ఖల - మారీ-చాదుల హతంబు సేసి! (బ్రో)
4. భవాబ్ధి తరుణోపాయము నేరని త్యాగరాజుని కరుణబిడి! (బ్రో)

ప. మా రీగా ; - గారీ రీ ;	సా ;; - గా	సానీగా ;	‖
బ్రో. చే ; - వారెవ ;	రే ;; - గ	ఘుపతీ ;	‖
,,	,, - రీ	గామాధా ;	‖
,,	,, - ని	మ వి నా ;	‖
,,	,, - గీ	గామానిధనిధ	‖
,,	,, - శ్రీ	గామా నెనరున	‖
,,	,, - రిగ	మధాని - సానిధ	‖
,,	,, - నక	ల లోక - నాయక	‖
,,	,, - ధని	నీని - ధనిసానిధ	‖
,,	,, - నగ	వర - నీ . . నరి	‖
చ. మా రీ గా-రి గమా- రి గమదాధ	ని ని ధ ని సా ;	సీ ని నీ - నిదధా	‖
దేవేంద్రా-దులు మె-చ్చుటకులంక	ద మతో. దా ;	న మొసం- గిసదా	‖
2. మారిగామ -ధానిసారీ-రిగమా	పగమా - గరిసా	రీసనీని - సీ నిధా	‖
వాలినొక్క-కోల నేసి-గ వినా	లునిగా - జుగ గా	విం.. చి - జూ. చి	‖
3. మ ధమ- రీ గ మా-రి గా రి-స్సరిగ	మాధా నీ సీ రీ	గ రీసా - ని , గ	‖
మునిస -వంబు జూ-డ వెంటు-జని ఖల	మా రీ చాదుల	హతంబు - సే . సి	‖
4. ధసాసా-రీ రీ గా-మా గ రీ - గారీ సీ	సా సీని - గా సరీ	గసీ ;; - నిగ	‖
భవాబ్ధి-తరుణో-పాయము-నేరని	త్యా. గ - రాజుని	కరుం;; - బిడ	‖

(49) రా. సరస్వతీమనోహరి – తా. ఆది.

ప. ఎంత వేడుకొందు రాఘవా! పంతమేలరా? ఓ రాఘవా! (ఎం)

అ. చింత దీర్చుట కెంతమోడిరా? అంతరాత్మ! నా చెంతరాను నే – (డెం)

చ. చిత్తమందు నిన్నుజూచు సౌఖ్యమే + ఉత్తమంబనుచు నుప్పొంగుచుండు –
సత్తమాత్రమా చాల నమ్మితిని – సార్వభౌమ! శ్రీత్యాగరాజనుత! (ఎం)

ప. ; ; ; * ధానీపా ; మా	గా ;; – రి	; – సా ; రీ	‖
; ; ; * ఎంత వే ; డు	కొం;; – దు	; – రా ; ఘ	‖
2. గా; ; * ,,	గమపమమగ – రీ	; – ,,	‖
వా; ; * ,,	కొం. . . . . – దు	; – ,,	‖
3. గా; ; * పామాగా ; రీ	సా ;; – రిగ	మగసా ; రీ	‖
వా; ; * పంత మే ; ల	రా ;; – ఓ.	. .రా ; ఘ	‖
4. గా; ; * మామామా ; రీ	రిగమారీ – రిగ	మగ – గరి – సారీ	‖
వా; ; * పంత మే ; ల	రా. . . – ఓ.	. . – రా. – . ఘ	‖
5. గా; ; * మామామా ; మా	గమపమమగ – రిగ	మగ – సా ; రీ	‖
వా; ; * పంత మే ; ల	రా. . . . . – ఓ.	. . – రా; ఘ	‖
గా; ; * ,,	రిగమగరీ – గా	మాధా ; సా	‖
వా; ; * ,,	రా. . . . – ఓ	. రా ; ఘ	‖
రీగమగరీ * సాధనిపామాగా	రీ ;; – రీ	; సా ; – రీ	‖
వా. . . . * ఎంత . వే . డు	కొం;; – దు	; రా ; – ఘ	‖
గా; ; * పామాగా ; రీ	సా ; – ;;	;; – ;;	‖
వా; ; * పంత మే ; ల	రా ; – ;;	;; – ;;	‖
అ. ; ; ; * మాధాసా ; రీ	గా ;; – మా	గా – రీగమాగా	‖
; ; ; * చింత దీ ; ర్చు	ట ;; – కెం	త – మో. . డి	‖
రీ ; ; * రీగాసా ; – ధా	నీపా ; – గా	మారి ; – రీ	‖
రా; ; * అ . . ; – అ	. . ; – అ	. . ; – అ	‖
గాసా; * మాధాసా ; రీ	గా ;; – మా	గా – రీగమాగా	‖
. . ; * చింత దీ ; ర్చు	ట ;; – కెం	త – మో. . డి	‖
రీ ; ; * సారీగాగారీ	సా ;; – ధా	నీపా ; మా	‖
రా; ; * అంతరా . త్మ	నా ;; – చెం	తరా ; ను	‖

గ రిసరిగమ *

నే. . . . . * (డెంత వేడుకొందు)

చ. ; ; ; * పాపాపా ; పా	పమమా ; గా	రీ – సరిగా రీ	‖
; ; ; * చి త్తమం ; దు	ని . న్ను ; జూ	చు – సౌ . ఖ్య	‖

రీ ; ; * సాధ్నీ ; ప్పా	ధ్నాసాసా - రిగ	మా - రిగమాగా	‖
మే; ; * ఉ త్తమం; బ	ను . చు - ను.	. - ప్పాం.. గు	‖
మామా ; * మాధాసా ; రీ	గా ;; - మా	గా - రీగమాగా	‖
చు ను ;; * స త్త మా ; త్ర	మా ;; - చా	ల - న . . మ్మి	‖
రీరీ ; * సా రీగా ; రీ	సా ;; - ధా	నీపా ; మా	‖
తిని ; * సార్వభౌ ; మ	శ్రీ ;; - త్యా	గరా ; జ	‖

గరిసరిగమ *

ను.త. . . * (ఎంత వేడుకొంగు)

(50) రా. జనరంజని - తా. ఆది.

ప. స్మరణే సుఖము రామనామ - నరుడై బుట్టినందుకు నామ (స్మ)

అ. వర రాజ యోగ నిష్ఠులా - వారి కానంద మందేటట్టు (స్మ)

చ. రామనామ శ్రవణమువలన - నామరూపమే హృదయము నిండి -
ప్రేమ బుట్టఁజేయుగ లేదా? నిష్కామ త్యాగరాజు సేయు నామ! (స్మ)

ప. ; ; ; * సారీ - గా ; మా	రీ ;; - రీ	; - రిసస్సా	‖
; ; ; * స్మర - ణే ; సు	ఖ ;; - ము	; - రా..మ	‖
2. రీ ; రీ * సారీ - గమపాపమ	,,	,,	‖
నా; మ * స్మర - ణే. . సు.	,,	,,	‖
3. ,, * సారీ-గమపధపమరీ	,,	,,	‖
,, * స్మర-ణే. . . . .సు	,,	,,	‖
4. ,, * సారీ - గమపమరీ	,,	,,	‖
,, * స్మర - ణే. . . సు	,,	,,	‖
5. ,,	సరిగమపమ - రీ	,,	‖
,,	ఖ. . . . . - ము	,,	‖
6. రీ ; రీ * పాపాపా ; పా	మారీ ; - రీ	,,	‖
నా; మ * స్మ ర ణే ; సు	ఖ . ; - ము	,,	‖
7. ,, * పానీ - పనిసాధా	పనిసధపమ - రీ	,,	‖
,, * స్మర - ణే. . సు	ఖ . . . . . - ము	,,	‖
8. ,, * పామారీసాధ్నా	ప్నా ;; - నీ	సా - ని సరీసా	‖
,, * స్మ ర ణే . సు	ఖ ;; - ము	. - రా. .మ	‖

రీ ; రీ * సరిగా - రిగరీసా	ధాపా ; - నీ	సారీ ; రి	‖
నా; మ * న. రు - డై. . .	బు ట్టి ; - నం	. దు ; కు	‖
గ మపమరీ *			
నా. . .మ * (స్మరణే)			
అ. ;;; * పానీసా ; ధా	పా నీ ; - సా	రీగా ; మా	‖
;;; * వరరా ; .	జయో; - .	గ ని ; .	‖
రీ ; సా * పనిసరీ - సా ; ధా	పమా ; - పని	సిధపా ; మా	‖
మ్మ; లా * వారి. . - కా ; .	నంద ; - . .	మం. . ; దే	‖
రీ సా నీ *			
ట . ట్టు * (స్మరణే)			
చ. ;;; * పాపాపా ; పా	నీ నీ ; - సధ	పమ రీ ; రీ	‖
;;; * రామనా ; మ	శ్రవ ; - ణ .	. . ము; .	‖
గాగా ; * పమరీ సాధాపా	నీసా ; - రీ	గా - గ మపామా	‖
వ ల్ల ; * నా.మరూ . .	పమే ; - వ్వా	ద - య . . ము	‖
రీ రీ ; * పానీ సా ; ధా	పానీసా - సా	రీగా ; మా	‖
నిండి ; * ప్రేమబు ; .	ట్ట . జే - యు	గలే ; .	‖
రీసా ; * ప నిసరీసా ; ధా	ప నిసిధపమ-పని	సిధపా ; మా	‖
దాని ; * ప్కా. . . . ; మ	త్యా. . గ. . -రా.	జు. సే ; యు	‖
రీ సానీ *			
నా. మ * (స్మరణే)			

(51) రా. సావేరి - తా. ఆది.

ప. రామబాణ త్రాణశౌర్య మేమని దెలుపుదురా? ఓ మనసా! (రామ)

అ. భామ కొసబడు రావణు మూలబలముల నేలగూల జేయు- (రామ)

చ. తమ్ముఁడు బడలిన వేళ సురరిపు తెమ్మని చక్కెర పంచియ్యగ గని
లెమ్మనుచును ఇంద్రారి బల్కు, సమయంబని లేవఁగా-
సమ్మతితో నిలఁబడి కోదండపు జ్యాఘోషములశనులఁ జేసి తా-
నెమ్మతి గల తోఁడును జూచెనురా, నిజముగను త్యాగరాజనుతమగు శ్రీ (రామ)

ప. ;	*	గ రిగరిసా - సా ; సనిధా - రిసరీ	; - స రిమాపధ	పా ;; - పా	‖
;	*	రా. . . మ - బా ; . . . - . . ణ	; - త్రా. . ణ .	శా ;; - ర్య	‖
2. ధపమా	*	,, - ససరిససనిధా - రిసరీ	,,	,,	‖
. . .	*	,, - బా. . . . . - . . ణ	,,	,,	‖
3. ,,	*	,,	,,	ప ధసా ;; - నిధ	‖
,,	*	,,	,,	శా. . ;; - ర్య.	‖
4. ధపపమ	*	,,	,,	పధ - సారిగ - రిసనిధ	‖
. . . .	*	,,	,,	శా. - . . . - . . . ర్య	‖
5. ,,	*	,,	; - రి సరిమపా	పాధా-ధపపమ-ధపధా	‖
,,	*	,,	; - త్రా. . . ణ	శా . - . . . . - . . ర్య	‖
;	*	పధారిసా - గ రిసా - ని పధా	సా ;; - సా	నినిధా - ని నిధమ	‖
;	*	మే. మని - చె. లు - పు. దు	రా ;; - ఓ	. . . - మ. న .	‖
గరి	*	గరిగరిసా - సనిధారిసా	; - రి రిపమపధ	పాధా-ధపపమ-ధపధా	‖
సా.	*	రా. . . మ - బా. . . ణ	; - త్రా. . . ణ.	శా . - . . . . - . . ర్య	‖
;	*	పధా - రిసా - గరిసా - ని పధా	ని సరిసా - రీ ; - సా	నిదధా - ని నిధమ	‖
;	*	మే. - మని - చె. లు - పు. దు	రా. . . . . ; - ఓ	. . . - మ. న .	‖
గరి	*	గరిగరిసా - స నిధా - రిసా	; - రి రిపమపా	పాధాధపపమ - ధపధా	‖
సా.	*	రా. . . మ - బా. . . . ణ	; - త్రా. . ణ.	శా . . . . . - . . ర్య	‖

;	*	పధా - రిసా - గ రిసా - నిపధా	సరిగరి - గా ; - రిసి	నిదధా - ని నిధమ	‖
;	*	మే. - మని - బె. లు - పుదు	రా. . . - . ; - ఓ.	. . . - మ. న.	‖
గరి	*				
స.	*	(రామభాణ)			
అ. ;	*	దాధా పా ; - పామదధా	; - ప ధానిధా	సా ;; - నిధ	‖
;	*	భా మ కా ; - స . పడు	; - రావ ణు .	మా;; - ల .	‖
పమ	*	దాధా-పాధా-ధపపమ-పామదధా	,,	,,	‖
. .	*	భాము-కా . -. . . . . - స . పడు	,,	,,	‖
పమ	*	,,	,,	సా పధసా - నిధ	‖
. .	*	,,	,,	మా. . . . - ల .	‖
పమ	*	,,	,,	సా ; - నిసరిసి	‖
. .	*	,,	,,	మా; - ల . . .	‖
రీ	*	రిగారిసా - నిసరిసనిధపమ-పాధా	రి సరి - ధపధా	సా ; - ధ నిధమ	‖
	*	బ లముల - నే. . . . . - . ల	గా. . . - ల . .	జే ; - యు. . .	‖
గరి	*	,, - ధపధా	ని సరిసరి;-మపధపధా;	,,	‖
. .	*	,, - . . ల	గా. . . .;-ల . . . . ;	,,	‖
గరి	*	,,	,,	మమపధ - ని నిధమ	‖
. .	*	,,	,,	జే. . . - యు. . .	‖

గరి *

.. * (రామబాణ)

చ. నిధ ని ప - ధపధమ - దధపధ - ధనిపధ | సా ని ధ - పమ గ రి | సా రి మ ప మ - పధ ||
త.మ్ముడు - బడలిన - వే.ళ . - సురరిపు | తెమ్మ ని - చ. క్కెర | పంచి . య్యగ - గని ||
మరిపమ - ధ పధా - ధ పమగారి - రిమ | ధ్రా స రి - సా , మ | గా , రి - సా ; ||
లెమ్మను - చునుఇం - ద్రా.రి బల్క - సమ | యంబని - లే , వ | గా , అ - ఆ ; ||
సరి గ రిసా --ధపపమ - సానిదధప | ధ రిసా - నిధ పని | ధమ - పధసిసిసా ||
స.మ్మతితో - నిల బడి - కో.దండపు | జ్యా.ఘో - షములశ | నుల - జే . . సితా ||
సరిగ స - రిసరీ - గ రిసా ని దధా | ధరిసానిధ - రీ | సి - ధాధ - పమగరి ||
నె.మ్మతి - గలతో - దునుజూచెనురా | నిజముగను - త్యా | గ - రాజ - నుతమగు ||

రీ *

శ్రీ * (రామబాణ)

(52) రా. పాతువరాళి - తా. ఆది.

ప. రఘువర! నన్ను మఱువతగునా? (రఘు)

అ. నగధర! భక్తజనాఘ నివారణా! (రఘు)

చ. తల్లి దండ్రులన్న దమ్ములునున్న, పాలతికి యొక్కఁడు పురుషుఁడౌనా? (రఘు)

2. పరదైవములు, బాగుసామ్ములు, సురచుత! మంగళ నూత్రమౌనా? (రఘు)

3. చేసిన పుణ్యచయము బ్రహ్మణ్య! యాసనోసంగితి, అనుపమలావణ్య! (రఘు)

4. మనసున నీకే మరులుకొన్నాను, సజ్జనహిత! త్యాగరాజనుత! శుభకర! (రఘు)

ప.	; *	ని సని - ధపమ - గారీ - రీ సా	; - సరీగమా	పా ;; - పమ	‖
	; *	రఘు. - వర . - న . - న్నుమ	; - ఋవతగు	నా ;; - అ.	‖
2.	పధ *	ని సని - ధపమ - పమగా - రీ సా	,,	పాధా-పాధప-పామా-గమ	‖
	. . *	రఘు . - వర . - న . . - న్నుమ	,,	నా . - . . . - . . - . .	‖
3.	పధ *	నిసని-ధపమ-గమపధ-నిరినీ-ధమగరి	సా - సరీగమా	,,	‖
	. . *	రఘు. -వర . -న . . . - . . . -న్ను.మ.	. - ఋవతగు	,,	‖
4.	పధ *	నిసని - ధపమ - గారీ - రీ సా	; - సరీగమా	పా ; ; ;	‖
	. . *	రఘు. - వర . - న . - న్నుమ	; - ఋవతగు	నా ; ; ;	‖
అ.	; *	ససాససా - సనిధా - నీసా	; - సాని - ధపమ	గ మపధనీ - సారీసీ	‖
	; *	నగధర - భ . . - క్తజ	; - నా. - ఘని.	వా. . . ర - ణా. .	‖
	నీ *	సగా - రీసా - ,,	,,	,,	‖
	. *	నగ - ధర - ,,	,,	,,	‖
	,, *				
	,, *	(రఘువర)			
చ.	; *	పధాపధా - సనిధనిసా ;	; - సనీ - రీ సా	సనిధనిసా - ని ధ	‖
	; *	తల్లిదండ్రు - ల . . . న్న ;	; - ద. - మ్ములు	ను. . . . - న్న.	‖

పమ *	గ గాగగరి - గ మపధ నీ - సారీసీ	నీ - ధ నీ ధ ప మ	గమపధనీ - సారీసి	‖
. . *	పాల తీ కి. - యొ. . . .క్క - డు . .	. - పురుషుఁడౌ.	. . . . . - నా. .	‖
నీ *				
. *	(రఘువర)	(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి)		

(5వ) రా. అఠాణా - తా. ఆది.

ప. ఇలలో ప్రణతార్తి హరుడనుచు - పేరెవరిడిరే? శంకరుఁడని నీ (కిల).

అ. దలచి కరఁగి చిరకాలము పదముల - దండమిడిన నాయెడ దయ లేదాయ (ఇల)

చ. కరచరణయురము నొసలుభుజములు - ధరణి సోకి మ్రొక్కఁగ లేదా?

శరణనుచును మొఱలిడ లేదా? పంచనదీశ! త్యాగరాజనుత! నీ (కిల)

ప. ; *	సనిసా ; - సానీసా ;	రీ - స రీసనిపా	ని నిపా - ని నిపమ	‖
; *	ఇలలో ; - ప్ర ణతా ;	ర్తి - హ. రు. డ	ను . చు - ను. . .	‖
పా *	స నీపమారీ - ;; - తిస	మరి - పమనిపనిసీ	రీమరి-సారీస-నీసని-ధానీ	‖
పే *	రెవ్వరిడి రే - ;; - శం	క . - రు . డ . ని.	నీ . . - . . . . . - . . ,	‖
నిధ *				
. . *	(కిలలో)			
అ. ; *	మపానిసా - రీరీమారీసా	నీసారీమరి - సరీసా	నిసిధానీసా	‖
; *	దల చిక - రఁగి . చిర	కా. . . . - ల. ము	ప . దము ల	‖

	*	పమరీసనిప - ని నిపమ - రిమరిస	; - మపానిసా	రీమరీ-సారీస-నీసని-ధా ‖
	*	దం. . . డ. - మి. డి. . - న.నా.	; - యెడదయ	లే. . - . . . . -దా. . - . ‖
	ని *			
	యె *	(ఇలలో)		
చ.	*	పపాపపా - గాగా రీసా	; - ని సారిమా	పా ; - నినిపా ‖
	*	క ర చ ర - ణ యురము	; - నొసలు భు	జ ; - ము.లు ‖
	*	నినిపా - మ పధపమరి - రి మరిస	; - రి మరిమపా	నిపనిప - నినిపా ‖
	*	ధరణి - సో. . , కి. - మొ. .	; -క్క. . . . . గ	లే. . . - . . దా ‖
	*	మపానిసా - గాగా , రీ సా	నీసారీగరీ - సారీసీసా;	ని సధానీసా ‖
	*	శర ణ ను చు ను , మొఱ	లి. డ. . - లే. . . ;	దా. . పం. ‖
	*	గగరీసనిప - నినిపమరీస - సా	మరిపమనిపనిస	నీసారీగరీ - సారీసనీసా ‖
	*	చ.న.దీ. - . . శ. . . . - త్యా	గ. రా. . . జ.	ను. త. . - నీ. . . . ‖
	నిధ *			
	. . *	(కిలలో		

(54) రా. పావని - తా. ఆది.

ప. లేమి దెల్ప పెద్ద - లెవరు లేరో? (లేమి)

అ. అమహిమ లెల్ల మాని - ఈ మహిలో బుట్టిరో (లేమి)

చ. నీ రూపమున బూని మనసు-నిర్మలులై యుండలేదా? ధీరాధరాధ శరీర! త్యాగరాజవినుత!

ప. , *	దాధ-పా;మపధపమా-గాగ-గగగా	గరిరీ - సా ; - ని,స	నిగారి-గపామ-పధాప-పధనిధ	‖
, *	లే మి-డె ;ల్ప. . . . -పెద్ద-లెవరు	లే. . - రో ; - . .	. . . - . . . . - . . . . -	‖
ని *	,,	గరిరీ - సా ;;		
. *	,,	లే. . - రో ;;	(ఇచట నిలుపవలయును.)	
అ. , *	దాధ - నీ నిసా - నిసరీరీ - రీ గరీ	, - రీ రీ - సాసా	;-రీసాసా-నినిధా-పధనిధ	‖
, *	ఆ మ - హిమ . - లె. .ల్ల - మా.ని	, - ఈమ- హిలో	;-బు. ట్టి -రో.. -	‖
ని *				
. *	(లేమిదెల్ప)			
చ. , *	పపా-ప ప -మపధపపమ-గా గ-రీగాగరిరీ	, - గా గ రీ - రిసస	, - స ని,స - గరిగా	‖
, *	నీరూ-పము-న . . . . . -బూని-మనసు. .	, - ని ర్మలు - లై. .	, - యుండ - లే.దా	‖
, *	దాధా - నిసా , - నిసరీరీ - రీగరీ	, - రీ రీ - సాసా	;-రీసాసా-నినిధా-పధనిధ	‖
, *	ధారా - ధరా , - భ. . శ - రీ.ర	, - త్యాగ - రాజ	;-వి . . -ను. . -త . . .	‖
ని *				
*	(లేమిదెల్ప)			

(55) రా. కాంభోజి - తా. ఆది.

ప. మఱి మఱి నిన్నే మొఱలిడ నీ-మనసున దయ రాదు! (మఱి)

అ. కరి మొఱవిని సరగునఁ జన నీకు-కారణ మేమి? సర్వాంతర్యామి! (మఱి)

చ. కరుణతో ధ్రువుని కెదుట నిలిచిన - కథ విన్నానయ్య,
సురరిపు తనయునికై నరమృగమా - సూచన లేమయ్య ?
మఱచియున్న వనచరుని బ్రోచిన - మహిమ దెలుపవయ్య,
ధరను వెలయు త్యాగరాజసన్నుత ! తరముగా దింక నే వినవయ్య ! (మఱి)

ప.	; *	ధసానిధా - పామా - పానిధ	ధప - మపమ - గమా	పాధా - పా ;	‖
	; *	మఱి మఱి - ని . - న్నే..	. . - . . . . - మొఱ	లి డ - నీ ;	‖
2.	; *	,,	,,	పాధా - పాధనిధానీ	‖
	; *	,,	,,	లి డ - నీ	‖
3.	ధప *	ధసానిధా - పామా - పాధనిధాపా	మాపధపామా; - గమా	,,	‖
	. . *	మఱి మఱి - ని . - న్నే. . . .	. . . . . ; - మొఱ	,,	‖
4.	ధప *	,, - మపదధ - ని నిదధ	పా - మపమ - గమా	,,	‖
	. . *	,, - ని . . . - న్నే. . .	. - . . . . - మొఱ	,,	‖
5.	,, *	,, - మపధరీ - సీ సినిధ	ధప - మపమ - గమా	,,	‖
	,, *	,, - ని . . . - న్నే. . .	. . - . . . . - మొఱ	,,	‖
6.	,, *	ధసాని-పధసీ-సారీగ- రీరీ-సీసినిధ	,,	,,	‖
	,, *	మఱి . -మఱి.- ని. . - . . - న్నే...	,,	,,	‖
7.	,, *	ధసానిధా - పా; పధమగ - పధసా	సినిధప - పమగరి	సారీగామగరీ ; - రిగారి	‖
	,, *	మఱి మఱి - ని ; . . . . - న్నే..	. . . . - మొ.ఱ.	లి . డ . . నీ ; - . . .	‖

8.	సా * సనిపపధా సా; - గరి		గా , మ - గా - రీ గరి	సారీగామగరీ - రిగారి ‖
	. * మ. న .సు న ; - ని .		న్నే, . - . - మొఅ.	లి .డ . . నీ . - . . . ‖
9.	,, * ,,	- సా	సా ; ధపమా - గా,మగరీ	,, ‖
	,, * ,,	- ని	న్నే; . . . - . , మొఅ	,, ‖
10.	,, * ,,		పధనిధ-మపధప-మాగామగరీ	సారీగామగ-రిగమగగరిరిస ‖
	,, * ,,		న్నే. .- . . . . -మొ . అ . .	లి . డ . . -నీ . . . . . ‖
11.	,, * ,,	- నిని	ధా - నినిసా - ధప	ధమ - మగగరి - రిగమగ ‖
	,, * ,,	- ని .	న్నే - . . మొ - అ .	లి . - డ. నీ. - . . . . ‖
12.	గరిసా * ,,		ధప - మప-ధానిదధపమా	గరి-సారీగామగ-రిగమగ ‖
	. . . * ,,		న్నే.-. . -మొ . . అ . .	లి . - డ. నీ . . - . . . . ‖
13.	,, * సనినిపధా - సరిగమ - పాధనిధానీ		పధపమ-పధనిదధపమగ	పధనిదధపమగ-రిగమగగరిరిస ‖
	,, * మ. న. సు - న. . . - . . . ని .		న్నే. . . - మొ. . .అ. . .	లి . . .డ. . .-నీ . . . . . ‖
14.	,, * ,, ధస-రీగమ-గామప-మాపధ-పాధా		ధారీసినిధా-పధసా-మామా	పధనిధ-పధనిధ-ధపమగరిగమగ ‖
	,, * ,, సు.-న. . - . . . . . - ని .		న్నే. . . . .-మొ. . - అ .	లి . . .-. . డ. - నీ . . . . . ‖
15.	గరిసా * ,,	- మపధా - ధారీ	సినిధా-పాధా-సాపమ	పధనిధ-పధనిధ-ధపమగ-రిగమగ ‖
	. . . * ,,	- . . . . - ని	న్నే. . - . . . -మొఅ.	లి. . . -డ . . . -నీ. . . - . . . . ‖
16.	,, * సనినిపధాసా ; - రీ గా		మపధ - పధని - ధని	ధ - పధప - మపధప ‖
	,, * మ. న. సున ; - దయ		రా. . -	. - . . . . - దు. . . ‖

మప *	ధసానిధా - ధమగా - పధసా	సనిధప - సమగరి	సారీగామగ-రిగమగ-గరిరిస ‖
. . *	మఱిమఱి - ని . . . - న్నే..	. . . . - మొ.ఱ.	లి . డ . . -నీ. . .- . . . ‖
సా *	సనినిపధాసా ; - ; ;		
. *	మ.న. సు న ; - ; ;	(ఇచట నిలుపవలయును.)	
అ. ; *	నిధా - నిసా - ధపమపమ - పధా	పధసని - నిపధా	సా ; - సా ; ‖
; *	క రి -మొఱ - వి . ని . . - సర	గు. న. - జ. న	నీ ; - కు ; ‖
	,,	,,	సా ; - సనిధప ‖
	,,	,,	నీ ; - కు. . . ‖
మప *	,,	,,	సనిపధ - సారిగరీసా ‖
. . *	,,	,,	నీ. . . - కు . . . . ‖
నిధ *	రిసానిధా - పధనిధ - మపమపధా	,,	సా, ని - ధానిదధాపా ‖
. . *	కరిమొఱ - వి . . . - ని. . స ర	,,	నీ , . - కు . . . . ‖
మప *	మగమప-పమపధ-ధపధనిధానిధ-పాధామా-పధా	,,	ధాసారీగా ‖
. . *	క. రి. -మొఱ. .-వి. . . ని . . -. . . . . .-స ర	,,	నీ . కు . ‖
మగ *	గరీసా - సనిధా - మపధరీసా	; - సారీసి - నీధాపా ;	ధానిధపా ; - ధపమప ‖
. . *	కా. . - ర. ణ - మే. . .మి	; - స . . - . ర్వాం ;	త . . . ; - ర్వా... ‖
ధప *			
మి. *	(మఱి మఱి)		

చ.	;	*	పపపా - పాధాపా - మాపా	పమగా - మపధాపా	పాధనిధానీ ; - దధా	‖
	;	*	కరుణ - తో . . . - ధ్రువు	ని . . - కె. దు ట	ని . . . . ; - ల్చిన	‖
2.	;	*	నిధపా - పాధాపా - మాపా	,,	,,	‖
	;	*	కరుణ - తో . . - ధ్రువు	,,	,,	‖
3.	;	*	నిధనిప -పధనిధ -మపధాపా;-మాపా	,,	,,	‖
	;	*	కరుణ. -తో. . - . . . . ;-ధ్రు వు	,,	,,	‖
4.	;	*	పధసాసినిధా - ,,	,,	,,	‖
	;	*	క. రు. ణ . . - ,,	,,	,,	‖
5.	;	*	పధసరీసనిధా-పధసా-నిదధపా ;-మాపా	,,	,,	‖
	;	*	క . రు . ణ .. -తో. . - . . . . ;-ధ్రువు	,,	,,	‖
6.	;	*	పధసరీ-గరీరీస-సనినిధ-పధరీసనిధ - నినిదధప-మాపా	పమగా-మపధాపా	,,	‖
	;	*	క. రు.-ణ . . .-తో. . . - . . . . . - . .ధ్రు. . .- వు .	ని . . -కె. దు ట	,,	‖
	;	*	ధా,ని-నిధపా-పాధా-ధపమా-గామా- పాధని-ధానీ	ధపధా- ; ;	పా ; - ; ;	‖
	;	*	కా,. -థ . . -వి . - న్నా..- . . - న . . - . .	య్య.. - ; ;	. ; - ; ;	‖
	;	*	పధా - రీసా - నిధపధసా - ప ధ	ధానిధ - పాధప-మగగరి	సారీగామగరీ ; - రిగారి	‖
	;	*	సుర - రి పు - త . న . . - యుని	కై. . - . . . . -న. ర.	మృ. గ.. మా ; - . . .	‖
	సా	*	సనిపధసారీ - రీగమ - గామగరీ ;	సారీగామగరీ ; - రిగారి	సా ; - ; ;	‖
		*	మా. . . చ న - లే . . - . . . ను ;	య్య. . . . . ; - . . .	. ; - ; ;	‖

1.	; *	సారీగమగా - గారీ-గరిసా, - మమా	గమపా - మపధని	పా ; - మగగరి	‖
	; *	మఱచి. . -యు.-. . న్న, - వన	చ. రు - ని . . .	బ్రో; -	‖
2.	రిస *	,,	,, - మపధా	పాధనిధాపా - ,,	‖
	చిన *	,,	,, - ని . .	బ్రో. . . . . - ,,	‖
3.	,, *	,,	గమపా-మపధనిధప-మప	ధనిధప - మగగరిరిస	‖
	,, *	,,	చ రు . - ని. . . . . - . .	బ్రో. . -	‖
4.	సని *	,,	గమపా - మపధా - ,,	,,	‖
	చిన *	,,	చ . . - రు . . - ,,	,,	‖
5.		,, - సనిధా ;	నిధపా-ధపమా-గమపా-మపధా	పధసానిధ-పధరిస-సానిధపా	‖
		,, - వ. న ;	చ . . -రు . . - ని. . - . . .	బ్రో. . . . -	‖
6.	మగగరి *	,, - మమా	గమపా - మపధా	పాధనిధా నీ; - దధా	‖
	చి. న. *	,, - వన	చ . రు - ని . .	బ్రో. . . . ; - చిన	‖
	; *	ధానీనిధపా-పాధాధపమా-గామా-పాధని	ధని - ధ పధా;	సధసా ; ;	‖
	; *	మ .హి . . - మ . దె . . -లు ప -వ . .	. . -య్య . . ;	. . . ; ;	‖
	; *	పధసా - ధసరీరీ - రీగమగామగ	రీ ; సారిగరీగరిసా;	రిసనిధ - ప ధసరీ	‖
	; *	ధర ను - వె.లయు- త్యా.	గ ; రా. . . . .జ ;	స. . . - న్న. త.	‖

; * గరిరిసినిధ - పధ - సాంరిగరి ;- రిసి | నిధ - ధపమగ - గరి | సా - రిగమపధా ||

; * త.ర..ము-గా. - . . . . ;- ది. | క.- నే. . . - వి. | న - న. . . . ||

ని ప*

య్య. * (మతి మతి)

(56) రా. ముఖారి – తా. రూపకము.

ప. ఎంతని నే వర్ణింతును శబరీ భాగ్య? (మెంతని)

అ. దాంతులు వరకాంతలు జగ - మంత నిండి యుండగ (ఎంతని)

చ. కనులార నేవించి - కమ్మని ఫలముల నొసఁగి - తనువు పులకరింప పాదయుగములకు మ్రొక్కి
ఇనకుల పతి సముఖంబున - పునరావృత్తి రహిత పదమును బొందిన త్యాగరాజ వినుతురాణి పుణ్యంబును (ఎంతని)

ప. రీ ;	| మాపా - నిధాప	|| మపధప	| పమగారీసా	|| రీ ;	| మామా - పాధా	|| పా ;	| ; - మపమగ రిస	||
ఎం;	| త ని - నే. .	||	| . . . వ	|| ర్ణిం;	| తు ను - శ బ	|| రీ ;	| ; - భా. . . గ్య.	||
2. గా రీ	|		,,			|| నీ ;	| ; - ని దధాపా	||
మెం.	|		,,			|| రీ ;	| ; - భా. . గ్య	||
3. మ గ రీ	|		,,			|| సా ;	| సా - సీ నిధాపా	||
మెం. .	|		,,			|| రీ ;	| . - భా. . గ్య	||
4. మ గ రీ	| పమపా-నినిధప	||	,,	|| గారీ	| మా - పాధాసా	|| సీరీమా	| గరీ - సానిధపమ	||
మెం. .	| త . ని - నే. . .	||	,,	|| ర్ణిం.	| తు - ను శ బ	|| రీ. .	| . . - భా. . గ్య.	||
5. పధసరీ	| మా-గరిసి-నిధప	||	,,	||	,,	|| సారీమాపమ	,,	||
మెం. .	| త -ని. .-నే. .	||	,,	||	,,	|| రీ. . . .	,,	||

6.	గా రీ	| మా-పానిధాప	|| మపధప	| పమగారీసా	|| రీ ;	| మామా - పాధా	|| పా ;	| ; ; - ; ;	||
	మెం.	| త - ని నే . .	||	| . . . వ .	|| ర్ణిం;	| తు ను - శ బ	|| రీ ;	| ; ; - ; ;	||
అ.	సాసీ	| ధా - సాసాసా	|| రీ ;	| రీ రీరీరీ	|| గరీ ,	| ; ; - ; ;	|| సనిధా	| సా ; ; ;	||
	దాం	| తు - లు వ ర	|| కాం;	| తలుజగ	|| . . ,	| ; ; - ; ;	|| . . .	| . ; ; ;	||
2.		,,		| రీరీగారీ	|| గరీరీ	| సా - సనిధాపా	|| మ పధప	| పమగరిమాపా	||
		,,		| తలుజగ	|| మం..	| త - నిం. . డి	|| యుం. .	| . . . . డ గ	||
3.		,,	|| పధసరీ	| మాగారీసా	||		,,		||
		,,	|| కాం..	| త లు జ గ	||		,,		||
చ.	మాపా	| ప మగారీసా	|| రీమా	| పా ; ధాపా	|| మాధప	| ప మగారీసా	|| రీమా	| పా ; ధాసా	||
	క ను	| లా. . . ర	|| సే .	| విం ; . చి	|| క ను.	| లా . . . ర	|| సే .	| విం ; . చి	||
	సనిధప	| ,,	||	,,	|| రిమపధ	| నీ నీ నీనీ	|| ధాసని	| ని దధా - పా ;	||
	క. ను.	| ,,	||	,,	|| క . . .	| మ్మనిఫల	|| ము .ల	| నొ. స - గి ;	||
	ధామా	| పామాగారీ	|| సరిమా	| గా - రీసా ;	|| నీ ధా	| సారీమాపా	|| ని నిధా	| నినిపా - ధ పధా	||
	త ను	| వు పు ల క	|| రిం. .	| . - పపా;	|| దయు	| గ ముల కు	|| మ్రొ. .	| . . . - క్కి. .	||
	నీధా	| నీపా - ధాపా	|| మపధప	| పమగరి-మాపా	|| పామా	| నీ ధానీ ;	|| ధాసా	; సనిధా - ధాపా	||
	ఇన	| కుల - ప తి	|| స.ము.	| ఖం. ..-బు న	|| పు న	| రా . వృ;	|| త్తిర	| హి. త - ప ద	||

"మును బొందిన త్యాగరాజ వినుతురాలి పుణ్యంబును" (అనుపల్లవి తీరున పాడఁదగినది.)

(57) రా. కానడ - తా. రూపకము.

ప. శ్రీనారద! నాద సర-సీరుహ భృంగ! శుభాంగ! (శ్రీ)

అ. దీనమాన రక్షక! జగ - దీశ! శేష సంకాశ! (శ్రీ)

చ. వేదజనిత వర వీణా - వాదన తత్వజ్ఞ! ఖేద హర! త్రితాపరహిత! ఖేచరవినుత!
యాదవ కులజాప్త! సదా - మోదహృదయ! మునివర్య! శ్రీద! త్యాగరాజవినుత! శ్రీకర! మాంపాలయ (శ్రీ)

ప.1-2.	రీ ;	| సా ; - నీ సా	|| ధా నీ	| ధా - నీ సా సా	|| రీ ;	| నీ సరిస - సరిసా	|| గా నీ	| ధా - నీ సా సా	||
	శ్రీ ;	| నా ; - ర ద	|| నా .	| . - ద స ర	|| శ్రీ ;	| నా . . . - ర . ద	|| నా .	| . - ద స ర	||
3-4.	రిమాగ	| రిససా - సనిరిస	|| ,,	| ,,	|| ; రీ	| రీ గా - మా ,	|| పా - మప	| గా , మరిసనిస	||
	శ్రీ . .	| నా . . - ర . ద .	|| ,,	| ,,	|| ; శ్రీ	| రుహ - భృం ,	|| గ - శు .	| భాం , గ	||
5.	,,	| ,,	|| ,,	| ,,	|| ,,	| గామా - మానిధ	|| పామా	| రీగామాపమ-గామా-రీసా	||
	,,	| ,,	|| ,,	| ,,	|| ,,	| రు హ - భృం . .	|| గ శు	| భాం . . . . - గ . - . .	||
6.	,,	| ,,	|| ,,	| ,,	|| ,,	| గామా - ధనిసరీ	|| సనిపమ	| రిగమపగమరిస	||
	,,	| ,,	|| ,,	| ,,	|| ,,	| రు హ - భృం . .	|| గ . శు .	| భాం . . . . గ .	||
7.	రీ ;	| సా ; సనిరిస	|| ,,	| ,,	||				
	శ్రీ ;	| నా . ర . ద .	|| ,,	| ,,	||				
అ.	పాధా	| పా - మా ; పా	|| గామా	| ధాధా - నిసరీ	|| గామా	| రీ - రీసనీసా	|| ధపమప	| గా , మరిసనిస	||
	దీ .	| న - మా ; న	|| ర .	| క్ష క - జ . గ	|| దీ .	| శ - శే . . ష	|| సం . . .	| కా , శ	||
చ.	మాధా	| పా - మాపాపా	|| మాపా	| పమగామా ;	|| ధపమప	| గా , మ - రీసా	|| సా , నీ	| రీ , ససా , స	||
	వే .	| ద - జ నిత	|| వ ర	| వీ . . ణా ;	|| వా . . .	| . , . - దన	|| త , .	| త్వ , . జ్ఞ , .	||

సాస్రీ	| సారీ రీ రీ	|| గా ;	| మా - ధనిసరిసా	|| నిసధని	| పామాప - గాగా	|| గమారి	| సా ; ; ; ||
ఖే.	| ద హరత్రి	|| తా ;	| ప - ర. హి. త	|| ఖే. . .	| వ ర . - వి ను	|| త . .	| . ; ; ; ||
రీ పా	| మాధప - రిగమప	|| గాగా	| మారీ - సా ;	|| ; రి	| రిగాగామా	|| నీధా	| ధపపమపా ; ||
యా.	| ద వ . - కు.ల .	|| జా .	| ప్రస - దా ;	|| ; మో	| దహృదయ	|| ముని	| వ . . . ర్య ; ||
పాధా	| పా - మా ; పా	|| పమగా	| మా - ధాధాధా	|| నిధపా	| పా - ధపమాపా	|| పమగా	| మా - ధానీసరీ ||
శ్రీ .	| ద - త్యా ; గ	|| రా . .	| జ - వి ను త	|| శ్రీ . .	| ద - త్యా . . గ	|| రా . .	| జ - వి నుత . ||
సనిపా	| పా - ధపమాపా	|| ,,	| మా-ధానిసరీమ	|| రీసనిధ	| పా - ధపమాపా	|| ,,	| మా - ధానిసరీ ||
శ్రీ . .	| ద - త్యా . గ	|| ,,	| జ - వి . ను . త	|| శ్రీ . . .	| ద - త్యా . . గ	|| ,,	| జ - వి ను . త ||
గా ;	| మారీ - సా ;	|| ధపమప	| గా , మరీసా	|| రీ ||			
శ్రీ ;	| క ర - మాం ;	|| పా . . .	| . ; లయ .	|| శ్రీ ||			

(58) రా. మాయామాళవగౌళ - తా. రూపకము.

ప. తులసీ దళములచే సంతోషముగా పూజింతు (తుల)

అ. పలుమాఱు చిరకాలము - పరమాత్ముని పాదములను (తుల)

చ. సరసీరుహ పున్నాగ చంపక పాటల కురువక - కరవీర మల్లికా సుగంధరాజ సుమముల్ -
ధరనివి యొకపర్యాయము ధర్మాత్ముని సాకేత - పురవాసుని శ్రీరాముని వర త్యాగరాజ నుతుని (తుల)

తు. నీధా	| పామాగామా	|| ధపపమ	| గారీసాస	|| సారీ	| గాగాగా ;	|| గామధ	| పధ - మపగామా ||
తుల	| సీ ద ళ	|| ము.ల .	| చే . సం.	|| తో.	| ష ముగా ;	|| పూ . .	| . . - జిం . . తు ||

నీధా	పామావామా	ధపపమ	గారీసాస్ని	సారి	గాగాగా;	గామా	గాగా - రిసస్ని	
తుల	సీ . ద ళ	ము.ల.	చే.సం.	తో.	షముగ;	అ .	. . - సం.	
సారీ	గాగాగా;	గమపమ	గా; - రిసస్ని		,,	గమపధ	నిధపమ - గరిసస్ని	
తో.	షముగ;	అ...	.; - సం.		,,	అ...	.... - సం...	
,,	గాగా - గమపధ	నిసరిసి	నిధపమ-గరిసస్ని	సారి	గాగాగా;	గమపధ	నీ - ధపమగమా	
,,	షము - గ...	అ...	.... -సం..	తో.	షముగ;	పూ..	. - జిం.. తు	
పాధా	పామా-గామా	పధమప	గమగా - రిసస్ని	సరిగరి	గమపమ - పధనిధ	ధ నిసా	పనీ-ధ ప-మగమా	
తు ల	సీ. - ద ళ	ము.ల.	చే.. - సం.	తో..	ష.ము.- గ...	పూ..	..-జిం.-.. తు	
నినిధా	సనిధప-స్నిధపమ	ధపపమ	,,	సరిగమ	పధనిస - రిసాని	సనీధ	నిధాప-పమగమ	
తు.ల	సీ...-ద.ళ.	ము.ల.	,,	తో..	ష.ము.- గ..	పూ..	జిం.-.. తు.	
పాధా	పామా - గామా	పధపమ	,,	సారీ	గారీగా;	సా;	; ; - ; ;	
తు ల	సీ . - ద ళ	ము.ల.	,,	తో.	షముగా;	. ;	; ; - ; ;	
అ. నీ నీ	నీ; - నీసా	నీ రీ	సా; రీసా	నీసా	నీసా - నీసా	నీసరీ	సారీగ - రీ స రీ	
పలు	మా; - . ఱు	చిర	కా; లము	పలు	మా. - . ఱు	చిర.	కా. . - . లము	
,,	,,	నిసరీ	గపుగారీసా	,,	నీ సానీరీ	గారీ	గమపపుగరిసా	
,,	,,	చిర	కా. . లము	,,	మా. . ఱు	చిర	కా. . . ల . ము	
నీసా	నీ సా - నీరీ	గారీ	గామాగరిసని	పనిరీ	పని -ధని స రిపని	ధ నిసా	నీధాసామా	
పలు	మా. - . ఱు	చిర	కా . ల .ము.	ప.ర.	మా. -. . త్మ.ని.	పా. .	దము ల ను	

చ. పాధా	పధపధ-మాపా	పమగమ	పా-పమగామా	ధపపమ	గారీ రి సనీ	సారీ	గామాగామా		
స ర	సీ . . . - రు హ	పు . . .	. - న్నా . . గ	చం . .	ప క పా . .	ట ల	కు రు వ క		
గామా	పధనీసానీ	ధపమా	గా - గాగరిసని	గారీ	గామాధామా	గ రిగమ	గ రీ , - ;;		
క ర	వీ . . . ర	మ . .	ల్లి - కా . . . సు	గం.	ధ రా . జ	. సుమ .	ముల్ , - ;;		
పాధా	పాధా-మాపా	మగమా	పాధాపాధా	ధనిసరి	సా - నిధపాధా	ధ నిసా	నీ - సా ; సా		
ధ ర	ని ని -యొక	ప . రి	యా . యము	ధ . . .	ర్మా- . . త్మని	సా . .	. - కే ; త		
పాధా	సి రి గారీసా	రీసాని	సి నిధా - నీసా	రీసని	ధనిసరి - సనిధని	ధనిసా	నీ - ధపపమగమ		
పు ర	వా . . సుని	శ్రీ . .	రా . . - ముని	వర .	త్యా . . - . . గ .	రా . .	జ - సు . తు . ని .		

(59) రా. అఠాణ – తా. ఆది.

ప. ముమ్మూర్తులు గుమి గూడి పొగడెడి - ముచ్చట వినుకొనరే! (ముమ్మూ)

అ. సమ్మతిగ రాజు కొడుకనగా విని - సంశయము దీరగ, శ్రీరాముని (ముమ్మూ)

చ. రోసముతో రఘురాముని గుణముల - రూఢిగ తమ గుణముల నటువ్రాసి -

త్రాసుననిడ సరినిల్వగ లేదని - త్యాగరాజ నుతుఁడెవడో? యనుచును (ముమ్మూ)

ప. ; *	ప మాపా , - మపగా , - మపా	; - ప మాపా ,	మపగా , - మపా			
; *	ము . మ్మూ , - ర్తు . లు , - గు మి	; - ము . మ్మూ ,	ర్తు . లు , - గు మి			
2. ; *	,, - మాపానిని	పానీ ,,	,, - మాపాసిని			
; *	,, - గు మి . .	. . ,,	,, - గు మి . .			

3.	పని *	ప మాపా , - మపధప - గా , మపా	; - ని పసనిసా	;; - ;;
	.. *	ము . మ్మా, - ర్తు. . . - లు , గుమి	; - గూ . . డి	;; - ;;
4.	; *	,,	; - ప ధపా - సనిసా	;;; - నీసని
	; *	,,	; - గూ. . - . .డి	;;; - . . .
5.	ధని *	,,	,,	నీ నీ నీ - ధనిసని
	.. *	,,	,,	పొగడె - డి. . .
6.	,, *	,,	,,	,, ధని
	,, *	,,	,,	,, ..
7.	ధనిసా *	సనిపమా - పా , - ,,	,,	,, ధనిసా
	. . . *	ము. . . - మ్మా, - ,,	,,	,, . . .
8.	నిసరీస *	,,	; - పధపా - సనిరీస	మమరీ - సనినీ - ధనిసా
	. . . . *	,,	; - గూ . - . . .డి	పొ.గ - డె. . - డి . .
9.	,, *	సనిపా ;-పమ రీ రీ-రిససా-సరిమ	సరిమా-రిమపా-మపనీ-పనిసా	రీ,మరీసనీసా-ధానీధనిసని
	,, *	ము. . ;-చ్చ. .ట-వి. ను-కొ. . .	న. . -.	., . రే. . - . . . . .
10.	ధని *	ప మాపా , - మపగా , మపా	; - ధపసనిసా	;; - ;;
	. . *	ము . మ్మా, - ర్తు. లు , గుమి	; - గూ . . .డి	;; - ;;
అ.	; *	పధప సనీ-నీసనిధానీ-పాధపమాపా	ని ప ని సరీసా	నీసాసనిధా ; నీసా ;
	; *	స. .మ్మతి-గ . . . . -రా	జు. కొ. డుక	న . గా. . ; విని ;

; * మరీమరీసా - నీసా - నీసా | ధనిసరీ - రీగరీసా ; | నీ సినిసా ; నీ ; - ధనిసని ||

; * సం. . శయ - . ము - దీ . | ర . . . - గ . . శ్రీ ; | రా. . . ; ము; - ని . . . ||

ధని *

. . * (ముమ్మార్లు)

చ. ; * పమగా;మాపా;-పమగమపా;;-పానీనీ | పా - ని సానిధా | పాధప-మాపమగా-మపా ||

; * రో. . ; స ము ;-తో. . . . ;;- ర . ఘు | . - రా. ముని | గు . . - ణ . . . -ముల ||

; * ని సరీ;-సనిపా;-సనిపమ-రిమరిమరీ; | పా - స రీమపా | ని పనిపనిప - నిసీ , ||

; * రూ. . ;-ఢి. గ ;-త. మ. -గు.ణ. . ; | . - ములన టు | వ్రా. . . . . - సి. , ||

పా * పధపసనీ-నీసని-ధానీ-పాధప-మాపా | ; - పనిపసనా | నీసాసనిధా ; - నిసా ||

. * త్రా.సున-ని. . -డ. - స . . - రి | ; - ని. . ఆగ | లే. . . . ; - దని ||

; * మ రీమరీసా - నీసా - సనిసా | ధనిసరీ - రీగరీసా ; | నీ సినీ ; నీ ; - నీసని ||

; * త్యా. . గరా - . జ - ను. తు | డె. . . - వ . . . ; | డో. . . ; యు; - ను. . ||

ధ ని *

చను * (ముమ్మార్లు)

(60) రా దేవగాంధారి - తా. ఆది.

ప. కరుణా సముద్రా! నన్ను - కావవే, శ్రీరామభద్రా! (కరు)

అ. శరణాగత హృచ్ఛిద్ర - శమన! నిర్జిత నిద్ర! (కరు)

చ. నా పాపము నాతో నుంటే - శ్రీప నీబిరుదు కేమిబ్రతుకు?
ఏపాపుల శాపమో? ఎందు కీచలము? త్యాగరాజనుత! (కరు)

ప. పామాపా ; ; ; ; - మప	ధపమా - గా రీ	; - గగ - రి స రీ	‖
క రు ణా ; ; ; ; - స .	ము. . - ద్రా.	; - . . - రా.మా	‖
2. ,,	ధప - మప ధ ప - మగ	రీ - ,,	‖
,,	ము. - . . ద్రా. - . .	. - ,,	‖
3. పామాధా ; ; ; ; - ధని	సా ; - సి నినిధ	ధపపమ - మగమా	‖
క రు ణా ; ; ; ; - స .	ము ; - ద్రా. . .	. . . . - రా.మా	‖
4. పామాపా , మ - ధా ; ; - ధని	సా ; - సా రిసి - సిసిని	ధానిధ-పాధప-మాపమమా;	‖
క రు ణా , . - . ; ; - స .	ము ; - ద్రా. . - . . .	. . . - . . . -రా . . మా;	‖
5. ,, - నిసి	మగరీ - ,,	ధానిధ-పాధప-మపామ	‖
,, - స.	ము. . - ,,	. . . - . . . -రా . మా	‖
6. పామాపా ; ; - ; ; - మప	ధప - మప ధ ప - మగ	రీ - గగరిస రీ	‖
క రు ణా ; ; - ; ; - స .	ము. - . . ద్రా. - . .	. - . . న.న్న	‖
రి పమా - మగరీ ; - సరిగా - సరి	సా - ధ ని సరి రీ	మమపధప మ గరి	‖
వే . . ; - శ్రీ. . - . .	. - రా. . . మ	భ . . . . ద్రా. .	‖

అ.	ధాధనిసా ; ; ; - సాసా	; - ని సరీ ;	; - సరిసనిసా ‖
	శర . ణా ; ; ; - గత	; - హృ.. ;	; - చ్ఛి. ద్రా.. ‖
2.	నిధపమధా ; - ధనిసని - సాసా	; - ని సగగరీ	; - ,, ‖
	శ .ర. ణా ; - . . . . . - గత	; - హృ. . . .	; - ,, ‖
3.	,, ధనిసరి - సాసా	; - నిసమగరి	; - సరిగ - రిసిస ‖
	,, ... - గత	; - హృ. . .	; - చ్ఛి. . - ద్రా.. ‖
	ధనిధరిసా - సనినిదధా- నీసా	సారిస-నీసని-ధానిధ-పాధా	నీసని-ధానిధ-పాధప-మా; ‖
	శ. మ. న - ని . . . . - రిజ్ఞ	ని . . -. . . - . . . -ద్రా.	. . .-. . . - . . . - . ; ‖
చ.	ధా ; పా ; - ; - మాపాధానిధపా ;	; - మపధమపా	ధపమగ - రిసరీ ‖
	నా ; పా ; - ; - ప . ము . . . ;	; - నా. . .తో	నుం . . - జే. ‖
	రిపమా - మగరీ - ; ; - సరిగస	రీ - సనిధనిసరి	పామాపా ; ‖
	శ్రీ ప - నీ . . - ; ; - బి. రు.	దు- కే. . .మి.	బ్ర తు కు ; ‖
	ధా ; ధనిసా ; ; - సాసా	; - నిసరీ ;	; - సరీసా ; ‖
	ఏ ; పా. . ; ; - ప్ర ల	; - శా. . ;	; - ప. మో ; ‖
	నిధపమధా ; - నిసరీ - సాసా	; - నిసమగరి	; - సారీరిసిసా ; ; ‖
	ఏ. . . పా ; - . . . - ప్ర ల	; - శా. . . .	; - ప. మో. . ; ; ‖
	ధనిధరిసా - సనిధా - నీసాసా	సారిస-నీసని-ధానిధ-పాధా	నీసని-ధాపధ-నిధ-మాపా; ‖
	ఎం. . . దు - కీ . . - చలమా	త్యా. . - గ. -రా. . - . .	జ . .-ను . . -త . - . . ; ‖

(61) రా. కేదారము – తా. ఆది.

ప. మఱచే వాడనా? రామ! నిన్ను మదన జనక! (మఱ)

అ. మరకతాంగ! నీయొక్క – మది నెంచవలదు? (మఱ)

చ. కాని మానవులు కరుణ లేక నాపై – లేని వేరము లెంచిన గాని –

శ్రీ నిజముగ నా చెంత జేరిన గాని – రాని నీ దయ త్యాగరాజనుత (మఱ)

ప. పామా – మగారి – సరీస – సాసా	సనినీపా – పా	సాసాగారీ	‖
మ ఱ – చే . . – వా . . – . డ	నా . . . – రా	మ నిన్ను	‖
2. ,, సరిగరి – సాసా	,,	,,	‖
,, వా . . – . డ	,,	,,	‖
3. గ మ ప ధ ప మ గ రి – ,,	,,	,,	‖
మ . ఱ . చే . . . – ,,	,,	,,	‖
4. గమపనిసనిపమ – గమగరి – సాసా	,,	,,	‖
మఱ.చే . . . . – వా . . . – . డ	,,	,,	‖
5. గమపధ – పమగరి – సరిసనిప – ససా	మగారి – సరీస	; – ధపామగరి	‖
మ . . . – ద . . . – న . . . . – జన	క . . . – . . .	; –	‖
అ. పామపమగ – గమగరిసా – పనిపా	సాసా – సనినీ	సా ; సాసా	‖
మ . ర . . – క . . . . – తాం . .	. . – గ . .	నీ ; యొక్క	‖
పసిసనిపా – పమగమపని – పసాసి	నిప – పమగమపమ	పా , మ – మగగరి	‖
మ. ది . . – శెం . . . . – . . .	చ. – వ	ల , . – దు . . .	‖

చ. పా, మ - మగారి - సరిగరిరీ ;	ప,సస,స,ని - సాని	మగారి - రీ , స	‖
కా, ని - మా. . - న.వు.లు ;	కరుణ. - లే క	నా . . - పై, .	‖
గ మ ప స సా, ని - పనిపమగమగరి	సని,పా , - ని,సా	మగారి - రీ , స	‖
లే . ని . నే , . - ర. . . ము. . .	లెం.. , - చిన	గా . . - ని , .	‖
మగామ - పాసా - స నినీ సా	మగా రీ - సానీ	రీసనీసా ;	‖
శ్రీ . ని - జ . - ము. గనా	చెం . త - జే రి	న.గాని ;	‖
సా, నిపాపమ - గమపని - పసాసి	నిప - పమగమపథ	పా, మ - మగగరి	‖
రా, నీ ని ద . - య. . . - త్యా..	గ . - రా.	జ , ను - త. . .	‖

(62) రా. శూలిని - తా. దేశాది.

ప. ప్రాణనాథ! బిరాన! బ్రోవవే! (ప్రాణ)

అ. వేణు గానముచే పదియాఱు - వేల గోపికల బాలించియేలు! (ప్రాణ)

చ. వెన్న మీగడల వేడ్క మీఱగను - కన్న పిన్నవాండ్ర కడుపు నించి -
తిన్నగా వెలయు దివ్యరూపమా! చిన్ని కృష్ణ! దయజేసి త్యాగరాజ (ప్రాణ)

ప. ; ; ; * పామా - మగగరిసని -	సారిగా , మా	పా ; ; - గమ	‖
; ; ; * ప్రాణ - నా. . .థ. -	చి. రా , న	బ్రో; ; - వ .	‖
2. పా ; ; * ,,	,,	,,	‖
వే ; ; * ,,	,,	,,	‖

3. ఉమగరిగమ	* పామా - మగగరిసని	| సారిగా , మా	| పా ; ; - సీలి	‖
వే.	* ప్రాణ - నా. . . థ.	| బి . రా , న	| బ్రో ; ; - వ.	‖
4. ధపామగరి	* ,,	| ,,	| పాధని - సరిసని	‖
వే. . . .	* ,,	| ,,	| బ్రో. . - . .వ .	‖
5. ధపామగరి	* ,,	| ,,	| పాధని - గరిసని	‖
వే . . .	* ,,	| ,,	| బ్రో. . - . .వ .	‖
6. ధపామగరి	*			
వే	* (ప్రాణనాథ) (మొదటి సంగతిని పాడి నిలుపవలయును.)			
అ. ; ; ;	* ధానీసా ; సని	| ధనీనిపా ; - ధా	| నీ సా ; నీ	‖
; ; ;	* వేణుగా ; న.	| ము. . చే ; - ప	| దియా ; ఉ	‖
సాసా ;	* ధానీ - సరీ , సని	| ,,	| నీ సా ; నీ	‖
వే ల ;	* వేణు - గా. , న.	| ,,	| దియా ; ఉ	‖
సాసా ;	* ధానీ - సరిగరిసని	| ,, పా	| పా - ధనిసరిసని	‖
వే ల ;	* వేణు - గా... న.	| ,, ప	| ది - యా...ఉ.	‖
సాసా ;	* నీసా - రీ; గా	| ఁసానిపా - పా	| ,,	‖
వే ల ;	* వేణు - గా; న	| ము. చే . - ప	| ,,	‖
,,	* సానీసగరీసా	| సనీసా ; - సా	| , ని - ధనిధరిసని	‖
,,	* గోపిక . .ల	| బా. . ; - .	| , . - లిం. . . చి	‖

ధ పామగరి *

యే. లు . . * (ప్రాణ)

చ. ; ; ; *	గామాపా ; మా	గమప - మగరి - సని	సా - రిగమారీ	||
; ; ; *	వె న్నమి ; గ	డ . . - ల . . - వే.	డ్క - మి. . ఱ	||
గాగా ; *	గామాపా ; మా	గమామగరి - సని	సా - రిగమారీ	||
గ ను ; *	క న్న ని ; న్న	వాండ్ర . . - కడు	పు -	||
గాగా ; *					

నించి ; * తిన్నగా వెలయు దివ్యరూపమా చిన్నికృష్ణ! దయజేసి త్యాగరాజ (అనుపల్లవి బోలును.)

(63) రా. గౌళిపంతు - తా. ఆది.

ప. తెరతీయగ రాదా? నాలోని, తిరుపతి వేంకట రమణ! మత్సరమను (తెర)

అ. పరమ పురుష! ధర్మాది మోక్షములఁ బార దోలుచున్నది, నాలోని (తెర)

చ. మత్స్యము యాకలిగొని గాలముచే మగ్న మైనరీతి నున్నది -
అచ్చమైన దీప సన్నిధిని మరు గడ్డ బడి చెఱిచిన ట్టున్నది! (తెర)

2. ఇరవొందక భుజియించు సమయమున యీగ తగులు రీతినున్నది -
హరిధ్యానము సేయువేళ చిత్తము అంత్యజువాడకుఁ బోయిన ట్టున్నది (తెర)

3. వాగురమని తెలియక మృగ గణములు వచ్చి తగులు రీతి యున్నది -
వేగమే నీ మతము ననుసరించిన! త్యాగరాజనుత మద మత్సరమను! (తెర)

ప. ; *	ని ప ని ; - సాసా రీ ;	సా ; - సా ;	సారీ - రిసని	‖
; *	తెరతీ ; - య గ రా ;	దా ; - నా ;	లో. - ని..	‖
2. ; *	ని ప ని ; - సాసాసగరీ	,,	సారిగ - రిసని	‖
; *	తెరతీ ; - య గ రా..	,,	లో.. - ని..	‖
3. ; *	,,	సా ; - మపధా	ప ధపమ - గరిగరి	‖
; *	,,	దా ; - నా..	లో... - ని...	‖
4. సని *	,,	రి సపమ - ధ పని	,,	‖
.. *	,,	దా... - నా..	,,	‖
5. ,, *	సరీమపా - నీ ; - సాసా	సనిపధ - పామా	పధపమ - గరిగరి	‖
,, *	తిరుపతి - వేం; - క ట	ర.మ. - ణ మ	త్స.ర. - మ.ను.	‖
6. సని *	ని ప ని ; - సాపాస గరీ	సా ; - పా ;	పా , ద - ధపమా	‖
.. *	తెరతీ ; - య గ రా..	దా ; - నా ;	లో , . - ని . .	‖
7. ; *	మపాసనీ - సగరీ - సాసని	సరిసని - పధపమ	పధపమ - గరిగరి	‖
; *	తిరుపతి - వేం.. - క ట	ర.మ. - ణ.మ.	త్స.ర. - మ.ను.	‖
సని *				
.. *	("తెరతీయగరాదా" అని పాడి నిలుపవలయును.)			
అ. ; *	పమాపనీ - సాసా - సా , ని	స గరీరీ - సా	; - నీ సాసా	‖
; *	ప ర మపు - రు ష - ధ , .	ర్మా..ది - మో	; - క్షము ల	‖

	; *	సాసా - సనిపధపమ - రిమపని	| సరి - రిసనిధపమ	| పధపమ - గరిగరి	||
	; *	బా ర - దో...లు. - చు...	| . . - న్నది.నా..	| లో. . . - ని. . .	||
	సని *				
	. . *	(తెరతీయగ)			
చ.	; *	పా , పపా - పాధాపామా	| ; - సి నీపమా	| పధపమ - గరిసా	||
	; *	వా , గు ర - మ ని తె లి	| ; - యకమృగ	| గ . ణ. - ము.లు	||
	; *	ప్రానీ నీ - సాసారీ ;	| సా ; - రి పామ	| పధపమ - గరిగరి	||
	; *	వ చ్చిత - గు లు రీ ;	| తి ; - యు. .	| న్న. . . - ది. . .	||
	సని *	పమాపనీ - సా ; సాసా	| సి నిసరిసానీ	| నీ పానీసా	||
	. . *	వే. గమే - నీ ; మ త	| ము . న . నుస	| రిం . చిన	||
	; *	సాసా - సనిపామా - రిమపని	| సరి - రిసని - ధపమ	| పధపమ - గరిగరి	||
	; *	త్యాగ - రా. . జ - ను. త.	| . . - మద. - మ. .	| త్స. ర. - మ.ను.	||
	సని *				
	. . *	(తెరతీయగ) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)			

(64) రా. ముఖారి - తా. ఆది.

ప. సంగీత శాస్త్ర జ్ఞానము - సారూప్య సౌఖ్యదమే, మనసా! (సం)

అ. శృంగార రసాద్యఖిల సార భూరిత రామ కథానందాధి యుత (సం)

చ. ప్రేమ విహార సుగుణ వాత్సల్యము - శ్రీమద్రమా వర కటాక్షము -
నేమ నిష్ఠ యశో ధనము కల్గునే - నేర్పు కల్గు త్యాగరాజు నేర్చిన (సం)

ప.	; ; ; *	రీమాపా ; ధా	| పా ; ; - మా	| మగగరిరీ	‖
	; ; ; *	సం గీ ; త	| శా ; ; - స్త్ర	| జ్ఞా. . న	‖
2.	మా, గరిస *	,,	| నీనీధా - మా	| ,,	‖
	ము, . . . *	,,	| శా . . - స్త్ర	| ,,	‖
3.	,, *	,,	| సా ; ; - సని	| ధపమా ; - గరి	‖
	,, *	,,	| శా ; ; - స్త్ర.	| . . జ్ఞా ; - న.	‖
4.	,, *	,,	| ప ధసరిగరి - రిస	| నిధపమ - గరి - రీ	‖
	,, *	,,	| శా. . . . . - స్త్ర.	| . .జ్ఞా. - న. - .	‖
5.	,, *	మధపధ పమగారీ	| రీగాసా - నీ	| ధాపా ; - రీ	‖
	,, *	సా. . . ఝా. ప్య	| సా. . - ఖ్య	| ద మే ; - మ	‖
	మా, గరిస *				
	న ,సా. . *	(సంగీత)			
అ.	; ; ; *	పామాపా ; ధా	| పాపా ; - రీగ	| రీ - పా ; నీ	‖
	; ; ; *	శృం . గా ; ర	| ర సా ; - ద్యుభి	| ల - పా ; ర	‖
	నిధపా ; *	,,	| ,,	| రీ - సరిగరి - పా - పా	‖
	పూ. . ; *	,,	| ,,	| ల - పా. . . - . - ర	‖

సనిధాపా	*	నీనీనీ ; నిధ	| పధసా ; - సని	| ధపమా ; గరి	‖
పూ. . .	*	రితరా; మ.	| క. ధా ; - నం.	| . . దా ; ది.	‖
మాగరిపా	*				
యు. త .	*	(సంగీత)			
చ. ; ; ;	*	ధాపామా; గరి	| సరీమా , - రీ	| మాపా ; ధా	‖
; ; ;	*	ప్రేమమీ; ర.	| సుగుణ , - వా	| . త్స ; ల్య	‖
పా ; ;	*	పనిధా - పామా - ధప	| ప మగరిసా - రి మ	| పాపా ; ధా	‖
ము ; ;	*	శ్రీ. . - మ . - ద్ర.	| మా. . . . - వర	| క టా ; క్ష	‖
పా ; ;	*	పామాపా ; ధా	| సాసా ; - రీగ	| రీ సా ; సా	‖
ము ; ;	*	నే మ ని ; ష్ట	| యశో ; - ధన	| ము క ; ల్గు	‖
సనిధాపా	* . .	,,	| ,,	| రీ - సరీగరీ - సాసా	‖
నే. . .	*	,,	| ,,	| ము- క. . . - . ల్గు	‖
సనిధాపా	*	నీ నీ నీ ; నిధ	| పధాసా, - సని	| ధపమా ; గరి	‖
నే. . .	*	నేర్పుక ; . ల్గు	| త్యా. గ, - రా.	| . . . ; జు.	‖
మాగరి స	*				
నే ర్చి. న	*				

(65) రా. శంకరాభరణము - తా. ఆది.

ప. ఎందుకు పెద్దల వలె బుద్ధియ్యవు? ఎందు బోధునయ్య? రామయ్య! (ఎందుకు)

అ. అందఱి వలె దాటి దాటి వదరితి, అందరాని పండాయె గదరా? (ఎందుకు)

చ. వేదశాస్త్ర తత్వార్థములు దెలిసి - భేద రహిత వేదాంతమును దెలిసి -
నాద విద్యా మర్మంబులను దెలిసి, నాథ! త్యాగరాజ నుత! నిజముగ, (ఎందుకు)

ప. ; *	రీ , గ - గా , మగామా - రి గరిససా	; - రీ , గ - గా , మ	గామా - రి గరిస - రిగమగ ‖
; *	ఎం, దు - కు , , , , - పె. .ద్ద ల	; - ఎం, దు - కు , .	. . - పె. . ద్ద - .ల . . ‖
గరిసా *	రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిససా	; - సమగ - రి ససా ;	పనిధ్ధని - రీ రిససా ; ‖
. . . *	ఎం, దు - కు. . . . . - పె. . ; - ద్ద. .ల .	; - వలె. - బు. . ;	ద్ధి. . . - య్యవు. . ; ‖
; *	,,	; - రి రీ గ గా	మగమరి - ప మ గ రి ‖
; *	,,	; - వలెబు .	ద్ధి . . . - . య్యవు. ‖
రిస *	,,	; - పమాపగా	మగమరి - ప మ రి రి ‖
. . *	,,	; - వ లె బు .	ద్ధి . . . - . య్యవు. ‖
,, *	సనినిప - ధ నిసాసా - రి రిగగ	మమ పా ; - పా	; - పమగరి - గ రి ‖
,, *	ఎం.దు. - బో. . దు - న . . .	. . య్య ; - రా	; - మ. . . - య్య. ‖
సా *	రీ , గ - గా , మగామా - రి గరిససా	; సమగ - రి స సా ;	సనిధ్ధని - రీ రి ససా ; ‖
. *	ఎం, దు - కు , . . . - పె. . ద్ద ల	; వలె. - బు. . ;	ద్ధి . . . - . య్యవు . ; ‖
; *	సనినిప - ధ నిసాసా - రి రిగగ	మమపా ; - మాపధ	పామా - గామప - మాగా - రీ గమ ‖
; *	ఎం.దు. - బో. . దు - న . . .	. . య్య; - రా . .	. . - మ . . - . . - య్య. . ‖

గరిసా * రీ ,గ-గమపమమగగరి-పమగా;-రిగరిససా	; - పమా - పగా	మగమరి - ప మ గ రి	‖
. . . * ఎం,దు-కు. . . . . -పె. . ;-ద్ద.ల. .	; - వ లె - బు.	ధ్ధి . . . - . య్యవు.	‖
సా * స ని ని ప - ధ ని సాసా - రి రి గగ	మమపా ; - సా	; - నిధపమగ రి	‖
; * ఎం.దు. - బో. . దు - న. . .	. . య్య ; - రా	; - మ. . . .య్య	‖
సా * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిససా	; - పమాపగా	మగమరి - ప మగరి	‖
. * ఎం, దు- కు. . . . . - పె. . ; - ద్ద. ల. .	; - వలె బు .	ధ్ధి . . . - య్య. వు.	‖
సా * స ని ని ప - ధ ని సాసా - రి రి గగ	మమపా ; - సా	; - నిధపమ - ప మగరి	‖
. * ఎందు. . - బో. . దు - న. , .	. . య్య; - రా	; - మ. . . - య్య. . .	‖
సనిసా * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిసపా	; - పమాపగా	మగమరి - ప మ గ రి	‖
. . . * ఎం,దు- కు. . . . . - పె. . ; - ద్ద. ల. .	; - వలె బు .	ధ్ధి . . . - . య్యవు.	‖
సా * స ని ని ప - ధ ని సాసా - రి రి గగ	మమపా ; - ధనిసరీ	; - నిధపా - సనిధప	‖
. . * ఎం.దు. - బో. . దు - న. . .	. . య్య; - రా. . .	; - మ. . - య్య. . .	‖
మగరిప * రీ , గ - గమపమమగగరి - పమగా ; - రిగరిసపా	; - పమాపమగ	మగమరి - ప మ గ రి	‖
. . . . * ఎం, దు - కు. . . . . - పె. . ; - ద్ద. . . ల	; - వ లె బు. .	ధ్ధి . . . - . య్యవు.	‖
సా * స ని ని ప - ధ ని సాసా - రి రి గగ	మమపా ; - ధనిసరీ	గరిసని-ధనిసరీ-సనిధప- సనిధప	‖
. . * ఎం. దు. - బో.దు . - న. . .	. . య్య; - రా. . .	. . . .-మ. . .-. . . . .-య్య. . .	‖
మగరిస * రీ , గ - మపధాపా ; - పమగా ; - రిగరిసపా	; - సమగ - రిసపా ;	సనిధని - రీ రి సపా ;	‖
. . . . * ఎం, దు - కు. . . ; - పె. . ; - ద్ద. ల. .	; - వలె. - బు. . ;	ధ్ధి . . . - . య్యవు . ;	‖

అ. ; *	పా , మగా - మాపా - గామాగమపా	పారీ - రి గమపపా	మాపమమా ; - గామగగారీ	‖
; *	అం , ద ఱి - వ లె - దా	టి . - దా. . . టి	. . . . ; -	‖
గమ *	,,	,,	ధనిసని - సానిధ	‖
. . *	,,	,,	వ . ద . - రి తి .	‖
పమ *	,,	,,	ధనిసని - సరిగరి - సనిధప	‖
. . *	,,	,,	వ . ద. - రి . . . - తి . . .	‖
పమగమ *	,,	,,	ధనిసని - సాసా	‖
. . . . *	,,	,,	వ . ద. - రి తి	‖
; *	రీ రీ - సారిససా ; సా ; - నీ సనినీ ;	రీ - సా ; సా	నిధపా - పమగరి	‖
. *	అంద - రా . . . ; ని ; - పం. . . ;	. - డా ; యె	గ . ద - రా. . .	‖
సని *	రీ రీ - సరిగరి - రిసాసా ; - నిసరిసనినీ	,,	,,	‖
. . *	అంద - రా. . . - . . . ని ; - పం.	,,	,,	‖
,, *	రీ రీ - సరిగమగరిసనిసా ; - ,,	; - గ రిసనిధప	నిధపమ - గరి - పమగరి	‖
,. *	అంద - రా. . . . . ని ; - ,,	; - డా. . .యె.	గ . ద. - . . - రా. . .	‖
సనిసా *				
. . . *	(ఎందుకు)			
చ. ; *	మాగా - రి గమాగా - రీగారీగారిగమా	; - గ మప - మగా	రి గమగ - గరిసా	‖
; *	వే ద - శా. . స్త్ర - త	; - త్వా. . - ర్థ ము	లు . వె . - లి . సి	‖

; *	పగమరిగస - రిస్సా - రిగమగ - గరిరిస	పా - స్సా సరిసస్సా	ధస్సస్సా - సాసా	॥
; *	భే. ద. ర. - హి. త - వే. . . -	. - దాం. తము	ను. వె. - లి సి	॥
; *	పాపమ - గామాగమపాపా ; - గామా - గమపా	సారీ - రి గామపా	ధనిసని - సాసా	॥
; *	నాద. - వి . . . . ద్యా ; - మ . - . . .	. . - ర్మం. బుల	ను. వె. - లి సి	॥
; *	రీ రీ - సా రిస - సాసా - నీ సనిసా ;	; - సాసాసా	నిధపా - పమగరి	॥
; *	నాథా - త్యా. . - . గ - రా. . . ;	; - జ ను త	ని. జ - ము. గ.	॥

పల్లవి *

అను * (ఎందుకు)

(66) రా. గౌరిమనోహరి - తా. మిశ్రఝంప.

ప. గురులేక యెటువంటి - గుణికి తెలియగ బోదు (గురు)

అ. కరుకైన హృద్రోగ - గహనమున కొట్ట, స - (గురు) ॥

చ. తనువు సుత ధన దార - దాయాది బాంధవులు - జనియించి చెడరు జాలిని ; కరుణతో- ॥

మనసు సంటకజేయు మండనుచు తత్వబో - ధనజేసి కాపాడ, త్యాగరా జాప్తుఁడను, (గురు) ॥

పాపా - పా ; పా - మామా	॥ ముగ	॥ గారీ	॥ రీసా - రీగామాపా	॥ థా	॥ సనీ	॥
గు రు - లే ; క - యె టు	॥ వం	॥ టి	॥ గుణికి - తెలియ గ	॥ బో	॥ దు	॥
,,	॥	॥	॥ ,,	॥ ధని	॥ సరిసా	॥
,,	॥	॥	॥ ,,	॥ బో.	॥ . . దు	॥

3.	నీధాపా ; పా - మామా	మగ	గారీ	రీస్సీసా -					
	గురు లే ; క - యెటు	వం.	. టి	గుణికి - (ఇచట నిలుపవలయును.)					
అ.	ధాధానీసాసా - స నిధా	ని స	రీరీ	నీనీనీనీనీ - ని ధపా		ధా	నీ ;		
	క రు కై . న - హృ. .	ద్రో.	. గ	గహనమున - గొ. .		ట్ట	స ;		
చ.	పాపా - పాపాపా - మామా	మ గ	గారీ	రీ గామా ; గా - రిగమా		గా	రీసా		
	త ను - వు సు త - ధ న	దా.	. ర	దా. యా ; ధి - బాం.		ధ	వులు		
	రీగామాపాధా - నీనీ	ధా	నిధపా	మామామగ - గారీసా ;		;	; ;		
	జని యిం. చి - చెద	రు	జా. .	లి ని క. - రుణతో ;		;	; ;		
	రీగామా - మగగా - రీరీ	సా	; సా	రీ గామాపాధా - నీనీ		ధా	ని ధపా		
	మన సు - నం. . - టక	జే	; యు	మం. ద ను చు - త.		త్వ	బో. .		
	దాధాసా ; సా - స నిధా	ని స	రీరీ	నీ ; నీనీ ; - నిధపా		ధా	నీనీ		
	ధ న జే ; సి - కా. .	పా.	. డ	త్యా; గరా; - జా. .		ప్త	డను		

(67) రా. పూర్ణచంద్రిక - తా. ఆది.

ప. పలుకవేమి? నా దైవమా! పరులు నవ్వునది న్యాయమా? (పలు)

అ. అలుగ కారణ మేమిరా? రామ! నీ-వాడించినట్లు యాడిన నాతోఁ (బలు)

చ. తల్లి తండ్రి భక్తినొసగి రక్షించిరి - తక్కిన వార లెంతో హింసించిరి -
తెలిసి యూరకుండే దెన్నాళ్లురా? దేవాది దేవ! త్యాగరాజునితోఁ (బలు)

ప. రిగమారీ ; – సాసా – స స్నిప్పా	; – ప్పారీసా	రీ ; – రిసస్నిస	‖
పలుకవే ; – . మి – నా. .	; – చై . వ	మా; –	‖
రిగమా – రిగమా – రీ ; – సాసస్ని	ప్పా – స సరీసా	రీ ; – రిసస్నిస	‖
పరులు – న. . – వ్వు; – న . .	ది – న్యా. య	మా; –	‖
అ. పపమా – పా ; పమగమ రీ ;	గమపమ – రి గమప	పమపసి – నిపపా	‖
అలుగ – కొ; ర . ణ . మే;	. . మి . – రా. . .	రా. . . – మ. నీ	‖
ప సిసా ; నీ – పమరీ – గమపా	సి ని పమ – రిగమా	పమగమ – రి స స్నిస	‖
వా. డిం ; చి – న . . – ట్లు. .	యా . . – డి . న	నా. . . – తో. . .	‖
చ. పాపాపా ; పా – పమగమరీ	పమగమరీ – రీ	గామా – రీ రీ	‖
త ల్లి తం ; డ్రి – భ . . క్తి	నొ. స . గి – ర	క్షిం . – చిరి	‖
పమగమ రీ రీ – సా , రి – సస్నిప్పా	రీ ; ; – రీ	గామాపాపా	‖
త . . . క్కిన – వా , . . ర . లె	తో; ; – పిం	సిం . చి రి	‖
పపమా – పా మా – గమగీ ;	గమపమ – రి గమప	పమపధపా ;	‖
తెలిసి – యూరా – కుంటే;	జె. . . – న్నా. . .	ళ్లు. . . రా ;	‖
పసిసా ; నీ – పమరి గమపా	సి నిపమ – రి గమా	పమగమ – రి సస్నిస	‖
దే. వా ; ది – దే	త్యాగ . . – రా . .	జు . ని . – తో. . .	‖

(68) రా. ఖరహరప్రియ – తా. ఆది.

ప. పట్టి విడువరాదు; నాచెయి పట్టి విడువ రాదు; (పట్టి)
అ. పుట్టిన నాజే నిజభక్తిని మెడ – గట్టి గుట్టు చెడఱక బ్రోచి చెయి (పట్టి)
చ. నిత్యానిత్యములను బోధించి – కృత్యాకృత్యములను తెలిపించి –
ప్రత్యేకుఁడు నీవని కనిపించి – భృత్యుఁడైన త్యాగరాజుని చెయి (పట్టి)

ప. ; * సాగారీ – గాగామాగా	మా – ; ; ;	పా ; నిధనీ	‖
; * ప ట్టి వి – డు వ రా .	డు – ; ; ;	నా ; చెయి.	‖
2. ; * నిదధపమా–మగగా– గ రిరీ	పా – ; ; ;	మగగా – గరిరిస	‖
; * ప . ట్టి. వి –డు. వ –రా. .	డు – ; ; ;	నా. . – చెయి.	‖
3. స్ని * సాగారీ – గాగామాగా	మా – ; ; ;	పానిని – ధనిసా	‖
. . * ప ట్టి వి – డు వ రా .	డు – ; ; ;	నా. . – చెయి.	‖
4. ; * నిదధపమా–మగగా–గ రిరీ	సా – ; ; ;	ప మమా – మ గగరి	‖
; * ప . ట్టి. వి –డు. వ –రా. .	డు – ; ; ;	నా. . – చెయి. .	‖
5. స్ని * సాగాగా – రీగా – గ రిరి	సా – ; ; ;	రీగా – గ రి సని	‖
. . * ప ట్టి వి – డువ – రా. .	గ – ; ; ;	నా. – చెయి. .	‖
6. ; * సాగారి – గాగామగగరి	సా ; ; – గగ	రిగమా – మగగరి	‖
; * ప ట్టి వి – డు వ రా. . .	డు ; ; – . .	నా . – చెయి. .	‖
7. సని * సగగాగా–గాగా–మగరిస	నీ ; ; – గగ	,,	‖
. . * ప . ట్టి వి –డు వ –రా. . .	డు ; ; – . .	,,	‖
8. ; * సాగారీ–గాగా–మగగా	పమమా – ధపపా	పానిని – ధనిసా	‖
; * ప ట్టి వి–డువ –రా. .	డు. . – . . .	నా. . – చెయి.	‖
9. ; * నిదధపమా–మగగా–గ రిరీ	సా ; – సా ;	ని ధపమ – మగగరి	‖
; * ప. ట్టి. వి –డు. వ –రా. .	డు ; – . ;	నా. . . – చెయి. .	‖
10. స్ని * సాగారీ–గాగామాగా	మా ; ; ;	గమగా ; ;	‖
. . * ప ట్టి వి–డు వ రా .	డు ; ; ;	. . . ; ;	‖
రీ * ; ; ; – రీసాస్నీసా	; ; – ; ;	; ; – ; ;	‖
. * ; ; ; –	; ; – ; ;	; ; – ; ;	‖
అ. ; * పానీధా – నీ ; సానీ	సా ; ; ;	నీసీ – ధపమా	‖
; * పు ట్టిన – నా; జే .	. ; ; ;	. . – . . .	‖
,,	సా ; – ధనిసా	నిధ–నినిధప–మప	‖
,,	. ; – . . .	. . –. . . . –. .	‖
,మ * ,,	రీ ; – గరిరిసీ	నీ ; – ధపమప	‖
, . * ,,	. ; –	. ; –	‖

పానిధా - నీ ; సాని	రిగరిగరిస - గరి	రిసనిధ - ధప	॥
,, * పుట్టిన - నా ; జే	[illegible]	[illegible]	॥
పమ* ,,	; సగరిగా	మాగా - మామా	॥
,, * ,,	; నిజభ	క్తి సి - మెడ	॥
మగగాగా - గరిరిసా - సానిధ	పామా - నిధపమ	గరి - పమగరిసా	॥
గ . . ట్టి - గు . . ట్టు - చెద .	అ క - బ్రో . .	చి . - చెయి . .	॥
,నీ*			
,, * (పట్టి)			
చ. ; * పాపా ; పా ; నీ ధా	నీధాపా , మ	మగగా - గరిరి	॥
; * నీ త్యా ; ని ; త్యము	లను బో , .	ధిం . . - చి . .	॥
; * పామా ; - మగగారి సా	; - సగా - రిగా	మాగామా ;	॥
; * కృత్యా ; - కృ . . త్యము	; - లను - దెలి	పిం . చి ;	॥
; * పానీధా - నీనీసా ;	; - సగారిగా	మాగామా ;	॥
; * ప్రత్యే - కుడునీ ;	; - వని కని	పిం . చి ;	॥
మగగాగా - గరిరిసా - సానిధ	మామా - నిధపమ	గరి - పమగ రిసా	॥
భృ . . త్య - డై . . న - త్యాగ	రా . - జు . ని .	. . - చె . యి	॥
,నీ*			
,, * (పట్టి విడువరాదు)			

(69) రా. శ్రీలారబరి — తా. ఆది.

ప. మాటాడవేమి సాతో! మాధుర్య మూరాధరా! (మా)

అ. సాటి దొరకని రామ - స్వామి! మది రంజిల్ల, (మా)

చ. ఎదురెదురు జూచి ఎందుగానక సా - హృదయమున కంతోహితపులేక
సదయుడ నేనుండగ సముఖమున దొరికితే నీ -
రదవర్ణ! శ్రీత్యాగరాజార్చిత! ముద్దుగ, (మా)

ప. ; ; ; * సని సామాగా ;	గమపా ; మా	పమగమా , - మగ	॥
; ; ; * మాటా . డ ;	వే . . ; మి	నా . . . శ్రీ - తో .	॥
2. రిగాసా,* ,,	గమపా - పధమా	మగరిగమప - మగ	॥
. . . ,* ,,	వే . . - . . మి	నా . . . . . - తో .	॥
3. రిగాసా,* సని - సామాగామా	పధపనిసినిపమ	,,	॥
. . . ,* మా - టా . డ .	వే . . . . . మి	,,	॥
4. ,,	,,	,,	॥
,,	,,	,,	॥

మా ; ; * గ మపా ; ; ధా	ప ధపని - సినిపమ	పమగమా , గ - ప ‖
. ; ; * మా. ధు ; ; ర్య	పూ. . . -	ర్ణా. . . , . - ధ ‖
మగ - రిగాస *		
రా. - . . . * (మాటాడ)		
అ. ; ; ; * పధపా - పనిసాసా .	సా ;; - సా	సా - సనిని - సా ‖
; ; ; * సా. . - టి. . దా	ర ;; - క	. - ని. , - రా ‖
2. ,ని-ప మగమ* ,,	సా ;; ని - పధ	పనిసనిసా - ప రీ ‖
,. -మ. . . * ,,	ర ;; . - క .	. . ని. . - రా. ‖
3. సని-పమగమ * ,,	సా ;; - గరీ	మగ-రీ గాస-సా ‖
. . -మ . . . * ,,	ర ;; - క.	. .-ని . . -రా ‖
సని-ప మగమ* గమపధా ;; - ధా	పధ - పనిసనిపమ	మగరిగమప - మగ ‖
. . -మ . . . * స్వామి. ;; - మ	ది . - . . రం . .	జి . . . . . - ల్ల. ‖
రిగాసా, *		
. . . , * (మాటాడ)		
శ్రీ ; ; ; * గామా ; పాధా	గమపా ; - గ మ	పా ; - పమమా ‖
; ; ; * ఎ దు ; రె దు	రు . . ; - జా.	. ; - చి. . ‖
మగగా; * గమపా ; ; ధా	పా , మ - మా , గ	మగరిగమప-మగ ‖
. . . ; * ఎందు. ; ; .	గా , . - న , .	క . . . . . -నా. ‖
రిగాసా, * సా నీ సామాగా	గా , మపా ;	పమగమాగ - రిగ ‖
. . . , * హృదయ మున	కెం , . . ;	తో . . . . - . . ‖
మా ; ; * గామాపా ; ధా	మపామ - గమాగ	మగరిగమపమగ ‖
. ; ; * హి త వు ; .	లే . . - . . .	క . . . . . ‖
రిగాసా, * సాసాసా ; ;	రిగమగ - రిగాస	రిగమపమగ - రి గ ‖
. . . , * స ద యు ; ;	డ. . . - . . .	సే. . . . . - నుం. ‖
ఘ్నామామా* గామా-పనిధా-ని ప	ప ధపని - సినిపమ	మపాపు - గమాగ ‖
. - డ గ * స ము - ఖ. , -మున	దా. . . - రి . . .	కి . . - తే . . ‖
రిగాసా, * సాసాసా ; సా	పాసా - సనిని	నిసరిస - నీసా ‖
నీ . . , * ర దవ ; ర్ణ	శ్రీ . - . . .	త్యా. . - . . ‖
సనిసీపా* పధపనిసా ; - పరీ	సని - పా , మ-గము	పని-సనిపమ-పమ ‖
గ . . . * రా. . .జా ; - ర్చి.	. . - త , . -ము.	. . -గ్ధ. . . -గ . ‖
, గ - రిగాస *		
, . - . . . * (మాటాడ)		

(10) రా. ఖరహరప్రియ – తా. ఆది.

ప. రామా! నీయెడ – ప్రేమరహితులకు, నామరుచి దెలుసునా? ఓ సీతా (రామా)

అ. కామిని వేషధారికి సాధ్వినడత లేమైన దెలుసునా? యారీతి, సీతా (రామా)

చ. తన సౌఖ్యము తానెఱుఁగక నొరులకు – తగుబోధన సుఖమా?

ఘనమగు పులి గోరూపమైన త్యాగరాజనుత శిశువు పాలు గల్గునా? (రామా)

ప.	; *	ని స రీ ; – గరిగా, – రిసా	; – ని స రీ ;	గరిగా, – రి సా	॥
	; *	రా. మా; – నీ. . . , – యెడ	; – రా.మా ;	నీ. . . , – యెడ	॥
2.	; *	ని స రీ ; – గారీసరిగారీ – రిసా	నిధ – ని సరీ ;	గారీసరిగారీ – రి సా	॥
	; *	రా. మా; – నీ. . . . . – యెడ	. . – రా.మా ;	నీ. . . . . – యెడ	॥
3.	నిధ *	నిసి–రిగమగ – మపధపమమగారీ–రిసా	నిధ – నిస – రి గ మ గ	మపధప–పమగారీ– రి సా	॥
	. . *	రా.–మా. . – నీ. . . . . –యెడ	. . – రా.– మా. . .	నీ. . . –. . . . – యెడ	॥
4.	నిధ *	ని స రీ ; – గరిగా, – రిసా	; – రీ గమపా	పమమగ గా – రీగరి	॥
	. . *	రా. మా; – నీ. . . , – యెడ	; – ప్రే. మర	హి. తు. ల – కు. .	॥
5.	రీ *	సా,రి–గరి–రిగమా–గమమమ–మగ గా–గరిరీ	సా ; – ; ;	గమపమ–మగ గా–రీ ,సా	॥
	. . *	నా,మ–రు,–చి. . –తె. . –ల. . . –సు.	నా ; – ; ;	ఓ. . . –. . . . –సీ తా	॥
6.	నిధ *	ని స రీ ; – గరిగా, – రీ సా	; – రీగమపా	పమమగ గా – రీగరి	॥
	. . *	రా. మా; – నీ. . . , – యెడ	; – ప్రే. మర	హి. తు. ల – కు. .	॥

7. రీ	*	సా,ప-పమగా-మపధప-పమమగ-గరిరీ	సా ; ; ;	నిధపమ - గారిస	‖
. .	*	నా,మ-రు.చి -చె. . . - . . . -సు.	నా ; ; ;	ఓ. . . - సీతా.	‖
8. నిధ	*	ని ప రీ ; - గరిగా, - రి సా.	; - రీ గ మ పా	పమమగగా - రీగరి	‖
. .	*	రా. మా; - నీ. . , - యెడ	; - పే. ఖు ర	పా. ఖు.ల - కు. .	‖
9. రీ	*	గమపధనీధా-పమగా-మపధప-పమమగ-గరిరి	సా ; ; ;	సా ; నిధపమ - గారీ	‖
.	*	నా. . . . మ-రు . చి-చె. . . . -లు. . . .సు. .	నా ; ; ;	ఓ ; . . . . . - సీతా	‖
నిధ	*				
. .	*	(రామా నీయెడ)			
అ. ;	*	సా, సిసా - నిసనీ, - నిధప	మా - ధపా - నినిధ	ధనిసా - నిసా	‖
;	*	కా, మిని - వే. ., - షధా.	. - రి కి - సా..	ధ్వ. . . - నడ	‖
2. సా	*	సా, సిసని - ధానీ - ధనిసా-. నిధప	,,	,,	‖
త	*	కా, మిని. - వే . - . . . . -, షధా.	,,	,,	‖
3. సా	*	సా, సిసా -సిరీగరీ-నిసరీసా,-నిధ ప	మగ - రగమ - పధని	,,	‖
త	*	కా, మి ని -వే. . . - . . . . ,-షధా.	. . - రి కి . - సా..	,,	‖
4. సా	*	రీ ; సా , - నిధాపామా	పా ; - ; - పమ	మగగా - గగ రి స	‖
త	*	లే ; మై , - నా లు సు	నా ; - ; - యారీ	తి . . . - సీ. తా.	‖
5. నిధ	*	,,	పధనిధధప - ప మ	,,	‖
. .	*	,,	నా. . . . - యారీ	,,	‖

	నిధ *			
	. . *	(రామా నీయెడ)		
చ.	; *	పపపా ; - మగగా - గ రి రీ	; - రీగమపమ	రీగా - మాపమమగ-గరీ ‖
	; *	తనసా ; - ఖ్య.ము - తా. .	; - నెఱుగక.	నా . - రు . . . . -లకు ‖
	; *	ని సరీగా - మామా - పామా	పా ; ; ;	; ; - ; ; ‖
	; *	తగుబో . - ధ న - సు ఖ	మా ; ; ;	; ; - ; ; ‖
	; *	ససా - నిసా - సనిసి - నిదధప	మా - పా , ధ నీ	ధనిసనిసా - సా ‖
	; *	ఘన - మ గం - పు.లి - గో. . .	. - రూ , పమై	న. . . . - త్యా ‖
	; *	నిసీసనిసా - సనినీ - నిదధప -	మా - ప ధనిదధప	పమాగ - రి గ రి స ‖
	; *	గరా.జ - ను.త - శి ఖ. .	పు - పా. . .లు .	గ . . - ల్గు . నా. ‖
	నిధ *			
	. . *	(రామా నీయెడ)		

(71) రా. అఠాణా. తా. త్రిపుట - త్రిశ్రజాతి.

ప. ఏపాపము జేసితిరా ? రామ నీ - కేపాటైన దయరాదు ; నే (నేపాపము)

అ. నీ పాదములను గన మొఱలిడితే - నీపాటున విని వినన ట్లుండుటకు నే (నేపాపము)

చ. నాద రూపుఁడవని విని నే, శ్రీ - నాథ ! నిను నమ్మితిని
నాదపురమున నుండియు న - న్నాదరించక యూరకుండుటకు నే (నేపాపము)

2. గారవింప దయ రాదా? పాలుగారు మోము జూప రాదా?
యూరకుండుట మరియాదా? నా దూరా? దెల్పువా రెవ్వరు లేరా? (నేపాపము)

3. ఎందుకనుచు సైరింతునురా? రామ! ముందు వెనుక తోచదురా;
ముందఱ నిలిచి పలుకరా! నా - యందు నీకు యీ వరకు మరపురా (నేపాపము)

4. కన్నవారిని వేడినానా? నా - యన్న! నిన్నాడు కొన్నానా?
నిన్ను నమ్మినవాఁడనుగానా? ముని - సన్నుత! కపటము లని నాతోనా? (ఏపాపము)

5. వినవయ్య, ఇనకులధనమా! రామ! నిన్ను నమ్మి యింక దురితమా! భ -
వనమున నీకిది ఘనమా! నీ - మన సిటువంటి దనుచును దెలుపుమా (ఏపాపము)

6. సదయుఁడై యింక పరాకా? నా - హృదయ వాసుఁడు నీవేగాక;
ఇది బుద్ధియనుచు దెల్ప లేక, నాడు మొదలుగాను యూర కున్నావుగాక (ఏపాపము)

7. రాజశేఖర సన్నుతాంగ! త్యాగ - రాజ హృదాబ్జ సుభృంగ!
రాజిత కరుణాపాంగ! రతి - రాజ జనక! పాప ధ్వాంత పతంగ! (ఏపాపము)

ప. ; * మా ; | మా ; | గామా || పాపా ; | పామా | పా ; || పీపా ; | ప నిపా | పనిపా || ధానీపా | పామా | పా ; ||
; * ఏ ; | పా ; | . . || ప ము ; | జే . | . ; || సితి ; | రా. . | . . . || . . . | రా . | మ ; ||

2. ; * పమగా | గమపా | గమపమ || ,, ,, |ధా,నిధా,ని|| పధనీ,సీ | ధా , ని | పా ; ||
; * ఏ . . | పా. . | . . . . || ,, ,, | . , . . , . || . . . , . | రా , . | మ ; ||

3. ; * మపధప | పమగా | ,, ||
; * ఏ . . . | పా. . | ,, ||

4. ; * ,, || పాపీ ; | పా ; | ; ; || సీనిపా,ని | పామా | పా ; ||
; * ,, || సి తి ; | రా ; | ; ; || . . . , . | రా . | మ ; ||

5. ; *			,,		,,				సనిసా,ని	పనిసని	పా ;			
; *			,,		,,				. . . ,.	రా. . .	మ ;			
6. మధ*పమగా	గమపా		,,			సానీ ;	సా ;	పనిసా			పనిసరిసని	,,			
. . *ఏ. .	పా. .		,,			సి తి ;	రా ;	. , .			అ.	,,			
7. మధ*			,,			సాసానీ	సరీస	నిసాని			సరిసరిసని	,,			
. . *			,,			సి తి.	రా. .	. . .			. . . . .	,,			
8. మధ*			,,			మరిమరీమ	సరీస	సపామ			నిపససరిస	,,			
. . *			,,			సి . తి . .	రా. .	. . .			. . . . .	,,			
9. ,, *			,,			మరి-మరీమ	రిసనిస	రీసా			సానిరిసని	,,			
,, *			,,			సి. -తి . .	రా. . .	. .			. . . . .	,,			
10. ,, *			,,			,,	,,	సగరీసా;			ధపనిసరిస	,,			
,, *			,,			,,	,,		. . . . ;			. . . . .	,,			
11. ,, *			,,			దాధా	పధనిస	రీసా			సానిరిసని	,,			
,, *			,,			సి తి	రా. . .	. .			. . . . .	,,			
12. ,, *			,,	|| ,,	పధనిస	నినిసని	||నిసనినిపమ	పా,-రి	సనిపా	||
,, *			,,	|| ,,	రా. . .	. . . .	||.	రా,-.	మ . .	||
13. ,, *	పమగా	గమపా	గమపమ	|| ధాపా;	పామా	పా ;	|| నీపా ;	పనిపా	పనిపా	|| ధానీపా	; ;	సా , రి	||
,, *	ఏ . .	పా. .	. . . .	|| ప ము;	జే .	. ;	|| సితి ;	రా. .	. . .	|| . . .	; ;	సి , .	||

సని* సనిపా | ధా, ని | పా ; || పమగా; | మగమప | మపధప || మరిమరీమ | సరీస | ; ; || నిసరిసనిప | సనిపని | పమపా ||
కే. * . . . | పా. . | ము ; || పై. . ; | . . . . | . . . న || చ. .య. | రా. . | ; ; || ము. . . . . | . . . . . | . . నే ||
నీ * పమగా | గమపా | గమపమ || పాపా; | పామా | పా ; || నీసా ; | పనిపా | పనిపా || ధానీపా |
. * నే. . | పా. . | . . . . || ప ము; | జే . | . ; || సి తి ; | రా. . | . . . || . . . | ఇచటనిలుపవలయును.

అ. ; * పా ; | ధనీప | పమపా || సా, సనిసా; | సా ; | సా; || రీసా ; | రీ ; | సా ; || రీసానీ | సా ; | సా ; ||
; * నీ ; | పా. . | . . . || ద, ము. .; | ల ; | ను ; || గన ; | మొ; | అ ; || లిడి . | తే ; | . ; ||

2. రీసనీ* సనిపా | ధ నీప | పమపా || ,, || ,, | నిసరీస ||
. . . *నీ. . | పా. . | . . . || ,, || ,, | . . . . ||

3. నిరీ* ,, || మరీమరీమ | రీ సనిసా | రీసా || ,, | ; ; ||
. . * ,, || గ . న . . | మొ. . . | అ . || ,, | ; ; ||

; * సనిసరీ | సా ; | ; - రీస || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ; - ధానీ | పా ; | ; ; || సా ; ; | సాసా | సా ; ||
; * నీ. . . | పా ; | ; - . . || టున ; | వి. . | ని. . || ; - వి న | న ; | ; ; || ట్లుం; ; | డుట | కు ; ||
; * సనిసరీ | ని సరీస | నిసరీస || నీపా ; | పనిపా | పనిపా || ; - ధానీ | పా ; | ; ; || సా ; ; | సాసా | సా ; ||
; * నీ. . . | పా. . . | . . . . || టున ; | వి. . ; ని. . || ; - వి న | న ; | ; ; || ట్లుం ; ; | డు ట | కు ; ||
,, | దా ; | పధనిస || రీ - సా | ధా ; | ; ; || ధపసనిసా | ప నిపని | పాసా ||
,, | వి ; | ని. . . || . - విన | న ; | ; ; || ట్లుం. . . | డుట. . | కు నే ||
, రి * సనిపని | స రీసని | పనిసని || పసీపా, | మపామ | గమపమ || సీపా ; | పా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
, . * నే. . | పా. . . | . . . . || ప. ము, | జే . . | . . . . || సితి ; | రా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||

చ. ; * పా ; | పమమగ | గమపమ || పాపా; | పామా | పా ; || నీ పా ; | పనిపా | పనిపా || ధానీపా | ప సనీ | సా , రి ||
; * రా ; | జ . . . | శే . . . || ఖ ర ; | స . | న్ను ; || తాం . ; | . . . | . . . || గ . . | త్యా . . | గ , . ||
సని * సనిపా | ధా , ని | పా ; || పమగా; | గా ; | రిమపని || ప మగా,మ | రీ ; | సా ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
రా . * . . . | జ , . | హృ; || దా . . ; | జ్ఞ ; | సు . . . || భృం . . , . | గ ; | . ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
; * పా ; | నినీప | పమపా || పసా-సనినీ, | సా ; | ; ; || రీసా ; | రీ ; | సనినీ || సా ; ; | ; ; | సాసా ||
; * రా ; | జి . . | త . . || క . -ర . . , | ణా ; | ; ; || పాం ; | . ; | . . . || గ ; ; | ; ; | త తి ||
; * పనిసనీ | సా ; | నిసరిప || నీపా ; | ప నిపా | పనిపా || ధా ; నీ | పా ; | నిపసని || సా-పనిపని | పా ; | సా , ని ||
; * రా . . . | జ ; | జ . . . || న క ; | పా . . | ప . . || ధ్వాం; . | త ; | ప.తం. || . - . . . . | గ ; | నే , . ||
; * సనిపని | సరిసని | పనిసని || పనీపా, | మపామ | గమపమ || నీపా ; | పా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||
; * నే . . . | పా . . . | . . . . || ప.మ, | జే . . . | . . . . || సి తి ; | రా ; | ; ; || ; ; ; | ; ; | ; ; ||

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(72) రా యదుకులాంభోజి – తా. ఝంప మిశ్రమము.

ప. శ్రీరామ రఘురామ శృంగార రామయని – చింతింగరాద ఓమనసా! (శ్రీ)

అ. తళుకు చెక్కుల ముద్దుబెట్ట కౌసల్య మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (కౌసల్య మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

చ. దశరథుఁడు శ్రీరాము తారయని పిల్వ మను-తపమేమి జేసెనో తెలియ (దశరథుఁడు మనుతపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

2. తనితపర పరిచర్య సేయ సౌమిత్రి మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (సౌమిత్రి మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

3. తనవెంట జనజాలి యువిప్పంగ కౌశికుఁడు మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (కౌశికుఁడు మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

4. తాపంబణగి తొపపలియాట కహల్య మను – తపమేమి జేసెనో తెలియ (అహల్య మను తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

5. ధర్మాత్ము చరణంబు సోక శివచాపంబు - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ శివ చాపంబు తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)
6. తనతనయ నొసగి కనులార గన జనకుండు - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ జనకుఁడు తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)
7. దహరంబు కరగ కరమును బట్టి జానకి - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ - జానకి తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)
8. త్యాగరాజాప్తయని పొగడ నారద మౌని - తపమేమి జేసెనో తెలియ (ఆ మౌని తపమేమి జేసెనో తెలియ!) (శ్రీ)

ప.	; *	సాసా ; సా - రీమా	| పా	| ; పా	|| ; - పమపధాపపా - ధపమగ	| గరి	| మగగస	||
	; *	శ్రీ రా ; మ - రఘు	| రా	| ; మ	|| ; - శృంగా. . ర - రా. . .	| మ.	| య. ని.	||
2.		,,			|| ; - మాపాధానిధ - పాపా - పాధపమాగా	| ,,	| రిమగస	||
		,,			|| ; - శృంగా. . . - . ర - రా. . . .	| ,,	| య. ని.	||
3.	; *	సరిమా ; మా - రీమా	| పా	| ;-పమ	|| ; - పధసిధ - ధపపా - ధ పమగ	| ,,	| ,,	||
	; *	శ్రీ.రా ; మ - రఘు	| రా	| ;-మ.	|| ; - శృంగా - . . ర - రా. . .	| ,,	| ,,	||
		,,			|| ; - పధసిధ - రిసిసిదధాపా - పాధసిధాపా	| మగ	| ,,	||
		,,			|| ; - శృంగా - . . . . ర . - రా. . . .	| మ.	| ,,	||
	; *	రిగరిససాసిప - ధసాని	| సరి	| రిసరి	|| ; - రిపమగ - మగరి ; ;	| రిగ	| , రిసా	||
	; *	చింతిం.. చ. - రా . .	| దె.	| ఓ. .	|| ; - మ.న . - సా. . ; ;	| . .	| , . .	||

(అన్ని చరణముల నిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(73) రా. యదుకులకాంభోజి - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. పాహి, రామచంద్ర! రాఘవ! హరే! మాం, (పాహి)
అ. జనకసుతారమణ! కావవే! గతి నీవు - గనుక నన్ను వేగ బ్రోవవే; (పాహి)

చ. ఎంత వేడుకొన్న నీకు నాయందు యిసు - మంత దయలేక యుండునా? (పాహి)

2. కష్టములను దీర్చుమంటిని, నీవు నా - యిష్టదైవ మనుకొంటిని! (పాహి)

3. అంబుజాక్ష! వేగ జూడరా, నీకటా - క్షంబు లేని జన్మ మేలరా? (పాహి)

4. ఆటలనుచు దోచియున్నదో? లేక నాల - లాట లిఖిత మర్మ మెట్టిదో! (పాహి)

5. శోధనలకు నేను పాత్రమా? రామ! య - శోధనులకు నుతిపాత్రమా! (పాహి)

6. నీవు నన్ను జూడ వేళరా, కన్న కన్న - తావుల నే వేడజాలరా, (పాహి)

7. నన్ను బ్రోచువారు లేరురా, రామ! నీ - కన్న దైవమెందు లేదురా, (పాహి)

8. రాజరాజ పూజిత ప్రభో! హరే! త్యాగ - రాజ రాజ రాఘవ ప్రభో! (పాహి)

ప. ; * సా | సాసా ; సా || ; - రీ | మాపా ; ధా || మాపా | ; ; ; - పమ || పా ; | ; - పమగరి - రిగ ||

; * పా | హి రా ; మ || ; - చం | ద్ర రా ; ఘ || వ . | ; ; ; - హ. || రే ; | ; - మాం.. - . . ||

,స* ,, || ,, || పధాప | ,, ||

, . * ,, || ,, || రే . . | ,, ||

అ. ; * సస | సా - సాసా || ; - రి రి | మా - పా ; ధా || మాపా | ; ; ; - పమ || పధాప | ; - ధపమగ - రిమ||

; * జవ | క - సు తా || ; - రమ | ణ - కా ; వ || వే . | ; ; ; - గ. || తి . . | ; - నీ . . . - వు. ||

గస* రిప | మగ-గరిసాసని || ; - స రి | రిస - రీ పమగ || మగరీ | సా ; ; - పమ || పధాప | ; - ధపమగ-రిమ ||

. . * గను | క . -న. . న్ను || ; - వే. | గ. -బ్రోవ. . || వే . . | . ; ; - హ. || రే . . | ; - మాం. . -. . ||

గస*

. . * (పాహి రామ) (చరణములను అనుపల్లవి లాగుననే పాడుకొనవలయును.)

(74) రా. సారంగ – తా. ఝంప.

ప. నీవాఁడ నేగాన – నఖిలలోక నిదాన! నిమిష మోర్వ గలనా? (నీ)

అ. దేవాదిదేవ! భూదేవ వరపక్ష రా – జీవాక్ష సాధుజనజీవన సనాతన! (నీ)

చ. సత్యంబు, నిత్యంబు, సమరమున శౌర్యంబు, సత్యంత రూపంబు, నమిత బలము,
నిత్యోత్సవంబు గల – నీకు నిజదాసుఁడని – తథ్యంబు బల్కు శ్రీ – త్యాగరాజార్చిత! (నీ)

ప. 1.	పా ; పా ; – పా – మా ;	| పా	| ; పా	|| పనిధా – ధపపాపా – పమగమ	| పా	| ; పా	||
	నీ ; వా ; – డ – నే ;	| గా	| ; స	|| నీ. . – వా. . డ – నే. . .	| గా	| ; స	||
2-3.	పాపా – సనినిపా – పమగమ	|	,,	|| ధనిసరి – ని సధాపా – పమగమ	| ,,	| ,,	||
	నీ . – వా. . డ – నే. . .	|	,,	|| నీ. . . – వా. . డ – నే. . .	| ,,	| ,,	||
		,,		|| పాపమ – దధపామా – పమరీ	| గా	| మారీ	||
		,,		|| నఖి. – ల. లో. – క. ని	| దా	| . స	||
	సరిరీసా – ప మపా – మపధా	| పప	| పమరీ	|| గా ; మారీ – సా ; ;	| రిస	| పమ – ధప	||
	ని.మిష – మో. . – ర్వ. .	| గ.	| ల. .	|| నా ; . . – . ; ;	| . .	| . . – . .	||
అ.	పా ; పా ; సా – సా ;	| సా	| సా సని	|| సనిసా – గరిరిసనిని – నీధా	| నిధ	| పామా	||
	దే ; వా ; ది – దే ;	| వ	| భూ.	|| దే. . – వ. వ. ర. – ప.	| క్ష.	| . రా	||
	పా ; ధనిసరిసా – ని సనిధ	| పా	| ధాని	|| సా ; నిదధపమా – ద ధపమ	| మా	| పాపా	||
	జీ ; వా. . . క్ష – సా. . .	| ఘ	| జ న	|| జీ ; వ. న. ప – నా. . .	| .	| త న	||
చ.	పా ; పా ; పా – పమమా	| పా	| ; పా	|| మాపా – నిదధపమా – ద ధపమ	| రీ	| గమ రీ	||
	స ; త్యం ; బు – ని. .	| త్యం	| ; బు	|| స మ – ర. . మున – శౌ. . .	| ర్యం	| . . బు	||

సారిగ - రి సస నిస్ - సారిగ	| మా	| ; పా	|| దధపమ - దధపమరీ - గమరీ	| సా	| ; ;	||
అ . . - త్యం. .త - రూ. .	| పం	| ; బు	|| న.మి . - త . బ . ల - ము. .	| .	| ; ;	||
పా ; సా ; సా - సా ;	| సా	| సాసా	|| నినిసా - గరిరిససని - ని సిధా	| ని ధ	| పామా	||
ని ; త్యో; త్స - వం ;	| బు	| గ ల	|| నీ. . - కు. ని. జ. - దా. .	| సు.	| డ ని	||
పా ; ధనిసరిసా - నిసనిధ	| పా	| ధనిసరి	|| ప ధనిప - రీ గమపధ - ని సనిధ	| పా	| మపధని	||
త ; త్యం. . బు - బ. . .	| ల్కు	| శ్రీ. . .	|| త్యా. . . - గరా. . . - జా. . .	| .	| ర్చి. త.	||

(నీవాడ)

(75) రా. కల్యాణి - తా. ఆది.

ప. కారు, వేల్పులు నీకు సరి (కారు)

అ. కారుకు జిలకరసంపా - కాంతార మైనట్టు గాని (కారు)

చ. దివటికి దీపము రీతి - కావేటికి కాలవలరీతి గాని; (కారు)

2. తమ్మి వైరికి దామరల రీతి - కమ్మవిల్తునికి కాంతి నరుల రీతి గాని (కారు)

3. సాగరానికి సరస్సు రీతి - త్యాగరాజ వినుత నీకు ధరలో సరి - (కారు)

ప. సా , ని - ధానీ - ధపపా ; మా - గాగా	| రీ రీ - సా;	| రిగమప - ధనిసరి	||
కా , . - . . - రు. . ; . - వే .	| ల్పులు- నీ;	| కు. . . - స. రి.	||
2. సా , ని - ధనిసని - ధపపా - పధపమ - గాగా	| ,,	| ,,	||
కా , . - . . . . - రు. . - . . . . - వే .	| ,,	| ,,	||

3. సారిస - సనిధా - ధనిసని - ధపపా - పధపమ - గాగా	స రి - సా ;	రిగమప - ధనిసరి	‖
కా. . - . . . - . . . . - రు. . - . . . . - వే .	ల్చులు - నీ ;	రు. . . - స . రి .	‖
4. సారిస - నీసని - ధానిధ - పాధప - పామా - మగగా	,,	,,	‖
కా. . - . . . - . . . - . . . - రు . - వే . .	,,	,,	‖
5. సారిరిస - నీసాసని - ధానినిధ - పాధాధప - మగగా	,,	,,	‖
కా. . . - . . . . - . . రు. - . . . . . - వే . .	,,	,,	‖
6. గగరి - గగసా - రిరిని - సిసిధా - నినిపా - దధపమ - గాగా	,,	,,	‖
కా. . - . . . - . . . - . . . - రు. . - , . . . - వే .	,,	,,	‖
7. సరిగరి - నిసరిస - ధరిసని - ధనినిధ - పధధప-మాపా-మగగా	,,	,,	‖
కా. . . - . . . . - . . . . - . . . . - రు. . . - . . -వే . .	,,	,,	‖
8. సరిగారిస - నిసరిసని - ధనిసానిధ - పధనిధప - మగగా	,,	,,	‖
కా. . . . - . . . . . - . . . రు. - . . . . . - వే . .	,,	,,	‖
9. గమగా - రిగరి - సరిసా - నిసని - ధనిధా - పధపా - మగగా	,,	,,	‖
కా. . - . . . . - . . . - . . . . - రు. . - . . . . - వే . .	,,	,,	‖
10. రి గమగారి - నిరిగరిని - ధానిరినిధా - మగగా	,,	,,	‖
కా. . . . - . . . . . - రు . . . . - వె . .	,,	,,	‖
సనిధప - పామగరి - సిస - నిసరిస	రి ; ; ;	సా ; ; ;	‖
కా. . . . - . . . . - . . . -	రు ; ; ;	. ; ; ;	‖

అ. సా , నినిధ - సని - నిధసా - మాపాపమమగ	మాపా - ధపనీధ	, - సనీ - నీసానిసరీ	‖
కా , . . . - రు. - కు. . - జి	ల . -	, - క ర - సంపా. .	‖
2. సారిస - నీసని - ధనిసరి - నీసని - ధానిధ - పాధని-ధా;మాపా	పమగా; - మాగా - నిధా	,,	‖
కా. . - . . . - . . . . - రు. . - కు . . - . . . - జి ; . .	ల . . ; - . . - . .	,,	‖
గమగగరీ - రి గరిరిసా - స నినిధ	రిసా ని - ధపామ	గమపధా - నిసరి	‖
కాం. . . - తా. . . ర - మై. . .	న . . - ట్టు. .	గా . . . - ని. .	‖
చ. పా , మ - గమపమపా - మపధపధా	పాధని - ధానీ; ; - ధపపా	మగగరి - సరిగమ	‖
ది , . - . . . . . - వ	టి . . - . . ; ; - . . .	. . . . - కి. . .	‖
2. పాధపపామా - ,,	,,	,,	‖
ది . - . . . - ,,	,,	,,	‖
3. ,, ,,	,,	మగరీ-గమపా-దధపమ-గరిగమ	‖
,, ,,	,,	. . . - . . . - కి . . -	‖
4. ,, ,,	పాధని-ధనిసని-నిధపమ-గమపధ	నిసాని-ధపామ-మగారి -సరిగమ	‖
,, ,,	టి . . - . . . . - . . . . -	. . . - . . . . - కి . . -	‖
5. పాధమ - మగగరి - రీసా - స స్సిరిరి	సా - స్సిగగరీ	గాపమ - ధపనిధ	‖
ది . . - ప . . . - . . . - ము. . .	. -	రీ . . - తి. . .	‖
6. మపధప - పాధాపమగా - గారీ - రీసా - స స్సిరిరి	,,	,,	‖
ది . . . - . . . . . - ప . - . . . - ము. . .	,,	,,	‖

7. ధనిసనిధపపధ - గారీ - రీసా - స స్నిరిరి	సా - స్నిగగరీ	గాపమ - ధపనిధ	‖
దీ . . . . . - ప . - . . . - ము. . .	. - ల . . , .	రీ . . - తి . . .	‖
8. రీసనిధప - నిదధప - పమగారీ - రీసా - స స్నిరిరి	,,	,,	‖
దీ . . . . . - . . . . . ప . - . . . - ము. . .	,,	,,	‖
పాధమ - మగగరి - రీసా - స స్నిరీ	సా - సనగగరీ	గాపమదధపా	‖
దీ . . - . . ప. - . . . - ము. .	. -	రీ . . . . తి	‖
1. ని దధపమగ - ధపమగ - పమగరిగమ	మాగపమ - ధపనిధ	నిసరీసా ;	‖
కా. . . . . - వే. . . -	టి . . . -	. . . కి ;	‖
2. నీ సని - నీధాపామా - పాధప - పామాగారీ - పమగరి	,,	,,	‖
కా. . - . . . . . - వే . . - . . . . . -	,,	,,	‖
3. నీసని - నీధాపామా - పధనిధ - ధనిసనిధపపా - పధపమ - గారీ	,,	,,	‖
కా. . - . . . . . - వే. . . - . . . . . - . . . . . - . .	,,	,,	‖
4. నీ సనినీధా-రీసనిని-నిదధప-పధనిధ-ధనిసరి-సనిధప-మగరిగ	,,	,,	‖
కా. . . . - . . . . - వే. . . - . . . . - . . . . - . . . . -	,,	,,	‖
5. ,,	పమగా-మపధా-పధనీ-ధనిసా	సనిధా - రీ ; సా	‖
,,	టి. . - . . . . - . . . - . . .	. . . . - . ; కి	‖
సనిగరిసని - రీసా - రీసనిధనిస	రీసాని - ధపామ	గమపధానిసరి	‖
కా. . . . . - ల . - వ . ల . . .	రీ . . - . . .	తి . . . గాని	‖

(ఇతర చరణములను ఒటులనే పాడుకొనవలయును.)

వీ ణ - కు ప్ప య్య గా రి కృ తు లు.

(1) రా. కాంభోజి - తా. ఆది.

ప. కొనియాడిన నాపైని - కోపము సేయమేర ? (కొని)

అ. నిన్ను మించిన దైవము లేదని - నిరంతరము నీ కీర్తి నెంతో (కొని)

చ. బాలుఁడౌ మార్కండేయుని - భక్తికి సంతసిల్లి వేవేగమే
కాలుని నొకపాదమున దునిమి - కరుణించితి వదిగాక (కొని)

2. కాలకూట బాధ వైరింపక - క్రతుభుజు లెల్లఁగూడి -
చాలనీతో మొఱలిడి వేడుకొనగ - లీలగాను గరళమును మ్రింగిన
నీలకంఠ ! శ్రీకాళహస్తీశ ! నిఖిలలోక బుధజనపాలన ! గో -
పాలదాస ! దురితవనకుఠార ! పరాత్పరా ! దయాకరా ! యని నిను (కొని)

ప. పమమగ - గ రిరిస - రిగమగరి ; - రిగారిసా ;	సనిధా - ధనిపా -	ధాసా - రీగరి	‖
కొ.. ని - యా... - ..... ; - .... ;	డిన . - నా. . -	పై . - ని..	‖
2. పమమగ- గ రిరిస-రిగమగ-రిగమగ-రిగారిపా;	,,	,,	‖
కొ.. ని-యా.....-.....-.....;	,,	,,	‖
3. పమమగ,గ రి-సారిగ-రీగమ-గామప-గమరిగసా;	,,	,,	‖
కొ.ని..యా..- .....-.....-.....;	,,	,,	‖

4.	పమమగ గ రి-సరిగమపా;-మగరీ-పమగరిసా;	సనిధా - ధ నీపా	ధాసా - రీగరి ‖
	కొ. . నియా.-. . . . . ;- . . .- . . . . . ;	డి. . - నా. .	పై . - ని. . ‖
5.	పమమగ గ రి-సరిగప పాపా-మగరీ-పమగరిసా;	,,	ధాసా - రిగమప ‖
	కొ.ని . యా.-. . . . . - . . . .- . . . . . ;	,,	పై . - ని . . . ‖
6.	ధా;నిధపా-మాపధ-పాధని-ధపా,మగరీ-పమగరిసా;	,,	,, ‖
	కొ;ని . . -యా. . - . . . . - . . , . . .- . . . . . ;	,,	,, ‖
7.	ధా;నిధపమ-పధనిధ-మపధప-నిదధపమగరీ-పమగరిసా;	,,	,, ‖
	కొ;ని . . . -యా. . . - . . . .-. . . . . .- . . . . . ;	,,	,, ‖
8.	ధా;నిధపా-సనిధప-నిధపమ-ధపమగ-పమగరి-మగగరిసా;	,,	ధాసా-సరిగమపధసా ‖
	కొ;ని . . -యా. . . - . . . . - . . . . . - . . . . . ;	,,	పై . - ని. . . . . ‖
9.	పధసాపాధా-మపధరిసానిధప-ధపామగరీ-పమగరిసా;	,,	,, ‖
	కొ. . ని . -యా. . . . . - . . . . . ;	,,	,, ‖
10.	మగమపమా - పమపధపా - ని నిధా	మపధసి - ధపామ -	మగమరి - గసరీ ‖
	కో. . . . - ప . . . . - ము. .	సే. . . - య. . -	మే. . . - . . ర ‖
11.	,,	మపధసి-సనిధా-నిధపా	పమగా-మగరీ-గసరీ ‖
	,,	సే. . . - య. .- . . .	మే. . -. . . - . .ర ‖
12.	మగమపమా - పమపధపా - ని నిధా	మపధసి - పసిధప	మ - మగరి - గసరీ ‖
	కో. . . . - ప. . . . - ము. .	సే . . . - య. . .	. - మే. . - . . ర ‖

అ.	నినిధా పా ; - పా ; - ధామామగగా	పా ; - ధాసనిని	నిపధా - సాసా ‖
	ని. న్నుమిం ; - . ; - చి . న . .	పై ; - వ ము.	లే. . - దని ‖
2.	నినిధా పా ; - ధపధప - ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని. న్నుమిం ; - . . . . . - చి . న . .	,,	,, ‖
3.	నినిధా పా ; - పధనిధపా - ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని. న్నుమిం ; - . . . . . - చి . న . .	,,	,, ‖
4.	నినిధా పా;-పధనిధ-పధనిధ-ధపమా-మగగా	,,	,, ‖
	ని. న్నుమిం;- . . . .-. . . .-చి. . -న . .	,,	,, ‖
5.	నిని ధా-మపధప-ధానిధపా;-ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని . న్ను-మిం . .- . . . . ;-చి . న . .	,,	,, ‖
6.	నినిధా-ధానిధధానిధ-ధానిధపా;-ధామామగగా	,,	,, ‖
	ని.న్ను-మిం. . . . .- . . . . ;-చి . న . .	,,	,, ‖
7.	నిని ధా-మపధస-సనిధా-నిధపా-ధపమా-మగగా	,,	,, ‖
	ని. న్ను-మిం.,.- . . . . - . . . .-చి. . -న . .	,,	,, ‖
8.	నినిధా-మపధా-పధసా-ధసరిసి-నిధపా-పధనిధ-పమమగ	,,	,, ‖
	ని.న్ను-మిం . - . . . . - . . . . . -చి. . . -న . . .	,,	,, ‖
9.	నినిధా-పధనిధ-మపధప-ధరిసనిధపమప-ధనిధప-మగరిగ	,,	నిపధా - సరిగారీగా ‖
	ని.న్ను-మిం . . - . . . . - . . . . . -చి. . . -న . . .	,,	లే . . - ద. ని . . ‖

10.	సానిధ-పధసా-మపధరిసా;-నిధపా-సనిధప-మగరిగ	పా - ధాసని	నిపధా - సరిగారీగా ‖
	నిన్ను.-మిం. . - . . . . . ;- . . . -చి. . . -న . . .	దై - వ ము.	లే. . - ద. ని . . ‖
11.	సానిధ-మగపధ-సరిగరి-గమగరి-సనిధప-సనిధప-మగరిగ	,,	నిపధా - సారీ ‖
	నిన్ను. -మిం.. .- . . . . -. . . .-. . . . -చి. . . -న . . .	,,	లే . . - దని ‖
1.	గాగరి - గరిసా - సనిధా - మపధరి	సా ,, - సాసా	సనిధపమగరిస-సరిగమపధసరి ‖
	ని రం - . . త - ర. ము - నీ . . .	కీ ,, - ర్తి ని	నెం. . . . . -తో. . . . . ‖
2.	,, - పధసరి - సారిగ	సా-సనిధా-పధసా-మపధస	పా-పమగరి-సరిగమపధసరి ‖
	,, - నీ . . . - . . .	కీ-. . . . -. . ర్తి-	నెం-. . . . - తో. . . . . ‖
3.	,, - మపధరి	సా ; - మపధస	పా , మ - గ రిసరి ‖
	,, - నీ . . .	కీ ; - ర్తి. . .	నెం , . - తో. . . ‖
చిట్ట.	గా ; - ; గమగగరీ - రిగరిరిసా - రిగరిసనిధ - పధ	సా ; - ;-రిగరిరి	సారిసాని-ధానిపాధ-పధసరి ‖
	{ గమగరి - మగరిస - పమగరి - ధపమగ-నినిధప		
	{ సనిధప - మగపధసరి - గమ	గరి-సరిసా,-మపధని-పధ	మధపా,-ససాని-పధసరి ‖
1.	మా ; మా - మగమామాపా ;	ప మపధపా ;	పాధనిధా ; -నినిధా ‖
	బా ; లు - డౌ. . . మా ;	ర్క్రం. . . . ;	జే . . . ; -యుని ‖
2.	ధ పమామా - ,,	,,	,, ‖
	బా. . లు - ,,	,,	,, ‖
3.	ని ధనిపధప - నిదధప - మ గమాపా ;	,,	,, ‖
	బా. . . . . - లు. . . - డౌ. . . ;	,,	,, ‖

4. పధనిధ - మపధప - నిదధప - మగమామాపా;	,,	,,	‖
బా. . . - . . . . - లు. . . - డా. . . మా;	,,	,,	‖
ధా ; - నిధనిప - పమపాధా - పా	ధమగా - పమపా	ధపధసి - నినిధా	‖
భ ; - క్తి.కి. - సం. . త - సి	. . ల్లి - వే. .	వే. . . - గ. మే	‖
ధా ; - ధసినిధపా - ,,	,, - గమపామా	మపధాపా ; - నినిధా	‖
భ ; - క్తి. . . కి - ,,	,, - వే. . .	వే. . . ; - గ. మే	‖
పాధా - సిధసా ; - ; ని నిధా	ధా ; - నిదధప	ధాధమ - పాధా	‖
కాలు - ని. . ; - ; వొ. క	పా ; - ద. ము.	న దు. - ని మి	‖
సినిధప - పమగా - గరిరీ - రిగసా	; - సా ; రిగమగ	రీ - రిగారి - సా ;	‖
క. రు. - ణిం. . - చి.తి - వ. ది	; - గా ; క. . .	ను - . . . - . ;	‖
2. ; - నీధాపామాపా - మాగా	మాపా ; పా	ధపధా - నినిధా	‖
; - కాలకూ. ట - బా.	ధ సై ; .	రిం. . - ప. క	‖
; - ద ధసిదధప - ధపధప - ధమ - మగగా	పాధా - సినిపధ	ధా ; - సా ;	‖
; - క్రతుభు.జు. - లె. . . - . . - ల్ల. .	గూ. -	డి ; _ . ;	‖
; - పాధాసారీ గా - గ మగా	రిగరీగసా ;	సినిధా - నిపధా	‖
; - చాల నీ తో - మొ. అ	లి. డి. వే ;	డు. కొ - న. గ	‖
; - ధరిసా - సినిధనిపా - మామా	పధ - ధసిధప - పమ	గారీ - రిగసా	‖
; - లీ. అ - డా. . . ను - గ ర	శ. - ము.ను. - మ్రిం	. . - గి. న	‖

సనిధ - పాధసా - రి మగ - స రిమాప	మగమ - పధప - సని	ధప - మగపధసా	‖
నీ.ల - కంఠ శ్రీ - కా.శ - హ. స్త్రీశ	నిఖిల - లో.క - బుధ	జ|న - పా.లనగో	‖
ధాసరీ|గ - సరిమగరిస - నిధపధ	రిసాధపా - ధప	, మగా - రి గసరి	‖
పాలదాస - దురిత వనము - రా..ర	పరాత్పరా - దయా	, క రా - యనినిను	‖

(2) రా. సురటి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. పరదేవి! నీపాదములే నెఱనమ్మితి (పరదేవి)

అ. వరమా శ్రీ ఆదిపురినివాసిని! అంబ! త్రిపురసుందరి! (పరదేవి)

చ. అలికులవేణి! అంబ! అంబుజపాణి! కలవరములు దీర్చిబ్రోవు, కామితఫలదాయకి! (పరదేవి)

2. మదగజగమని! మహిషాసురదమని! మదనజనక సహోదరి! మహేశ్వరి గౌరి! (పరదేవి)

3. పాపవిదారి! పావని! కామారి! గోపబాలు శ్రీవేణుగోపాలదాస జనని! (పరదేవి)

ప. రీమా	పాధానీధా	‖ పా ;	;; - మాపా	‖ పా ;	నీధాపా ;	‖ పామా	మరీమ రీ సా	‖
పర	దే . . .	‖ వి ;	;; - నీ .	‖ పా ;	దములే ;	‖ నె ఱ	న . . మ్మితి	‖
2.		,,		‖ ,,	నీధా-పమపధ	‖ పధమా	,,	‖
		,,		‖ ,,	దము-లే. . .	‖ నె. ఱ	,,	‖
3. రిమరీ	మపామ-పధాప	‖ పపాని	సరీస - నిసరిమ	‖ రిసా ,	నిధపా-పమపధ	‖	,,	‖
ప.ర	దే . .-. . .	‖ వి . .	. . . - నీ . . .	‖ పా. ,	ద. ము-లే . . .	‖	,,	‖

అ.	మాపా	నీ ; సాసా	సా ;	నిధ - నీసారీ	సా ;	నిధ -నిసినిధపా	పనిధా	పమ-రిమరిమరిస	
	వ ర	మా; శ్రీ .	ఆ ;	ది . - పురి ని	వా ;	సి . -ని. అం బ	త్రి.పు	ర . -సుం. .దరి	
చ.	పాపా	పాపానీ ;	సా ;	;; - సాసా	సా ;	సాసాసాసా	నీధా	నిసినిధపా ;	
	అ లి	కు ల వే;	ణి ;	;; - అంబ	అం ;	ఋ జ పా .	. .	. . . . ణి ;	
	పానీ	సారిమరీసా	సా ;	నిధ - నీ సారీ	సా ;	నిధ - నిసినిధ	పమనిధ	పమాగ-రిమరిస	
	క ల	వ ర . ములు	దీ ;	శ్రీ - బ్రో.వు	కా ;	మి. - త. ఫల	దా. . .	య . . -కి . . .	

(ఇతర చరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

పట్టం - సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారి కీర్తనలు.

(1) రా. మలయమారుతము - - తా. ఆది.

ప. జన్మమెందుకు భక్తిలేని నర - జన్మమెల్ల భూ భారమే; మనసా! (జన్మ)

అ. మన్మదాంధకార మగు చీకటిలో - మఱిమఱిదూఱి మహిలోనబుట్టే (జన్మ)

చ. తనదైవమని అన్యదైవమని - తనలోనె తాను తారతమ్యమెంచి -
పెనువాదతర్క ములుజేసి జేసి - ఘనమైనపాప మునుబెంచుచుండే (జన్మ)

2. తనపాశమున దగిలి చింతలేక - ధనధాన్యములే దైవమనియెంచి -
తనవంటిమాన పునిసన్నుతించి - తనప్రాయమెల్ల తాఱుమాఱుజేసే (జన్మ)

3. హరిబ్రహ్మరుద్రా దులనెల్ల మాని - హరిగతతత్వార్థములు చదివి శ్రీ -
హరి! వేంకటేశ! యనిభజియించే - వరభక్తులతో వాదాడుచుండే (జన్మ)

ప. ; ; ; * గాగాపా ; ధా	| ప ధనీ ; - ధా	| పాగా ; పా	||
; ; ; * జన్మమెం ; దు	| కు . . ; - భ	| క్తి లే ; ని	||
గరిసా; * ,,	| పధనిధనీ - ధా	| ,,	||
న. ర ; * ,,	| కు. . . . - భ	| ,,	||
,, * ,,	| పధనిసిధని - ధా	| ,,	||
,, * ,,	| కు. . . . . - భ	| ,,	||
,, * సా నీ - ని ధ్గాపా	| ధ ని సా; - సా	| రీగా ; - గప	||
,, * జ న్మ - మె. . ల్ల	| భూ . . ; - భా	| రమే ; - మ.	||
గరిసా; *			
న. సా; * (జన్మ)			
అ. ; ; ; * పాధా నీ ; ధా	| ధానీ ; ధా	| నీసా ; నీ	||
; ; ; * మన్మదాం ; ధ	| కార ; మ	| గుచీ ; క	||
సాసా; * ,,	| పాధనిధప - ధా	| ,,	||
టిలో; * ,,	| కా. ర. . - మ	| ,,	||
,, ,,	| ,,	| ,,	||
,, ,,	| ,,	| ,,	||
సాసనిధప * సనినిధ - ధా ; పా	| గాపా ; రీ	| గాపధనిధపా	||
టిలో. . . * మ. టి. - మ ; టి	| మూటి ; మ	| హిలో. . .న	||
గరిసా ; *			
బు. ట్టే; * (జన్మ)			
చ. ; ; ; * పాపాపా ; ధా	| పధనీ ; - ధప	| నిధ - ధా ; పా	||
; ; ; * త న మై ; వ	| మ. ని ; - అ.	| న్య. - మై ; వ	||
గాపా; * గాపాగా ; రి స	| ని ధ్గనీ ; - సరి	| గా - రిగపాగా	||
మ ని ; * త న లో ; నె.	| తా.ను ; - తా.	| ర - త. . మ్య	||
పాపా ; * పాపానీ ; ధా	| పధనీ ; - ధా	| నీ సా ; నీ	||
మెంచి; * పెనుపా ; ద	| త.ర్క; - చు	| లు జే ; సి	||
సాసా ; * సానీని ధధాపా	| గాపా ; - రీ	| గాపధనిధపా	||
జే సి ; * ఘనమై . . న	| సా ప ; - చు	| నుబెం . . చు	||
గరిసా; *			
చుంజే; * (జన్మమెంగుకు)			

(ఇతర చరణములను ఇటులనే పాడుకొనవలయును.)

(౪) రా. సీగదుమందారి - తా. ఆది.

ప. కరుణించుట కిదే సమయమయ్యా; కరిరక్షక ! నా కలిదీర్పవయ్యా (కరు)

అ. ధరలో నీవంటి దైవములేదని - పరమానందముతో భజియించితిని (కరు)

చ. కమలాసనాది సన్నుతపాత్ర ! కమనీయశుభ శ్యామలగాత్ర !
కమలాకళత్ర ! కంజదళనేత్ర ! అమరాదిపోష ! ఆదివెంకటేశ ! (కరు)

ప.; ; ; * పాసాని ; ధా	| పాగా ; మా	| ధాపా ; మా	||
; ; ; * క రుణిం ; చు	| ట కి ; దే	| స మ ; య	||
రీ గా ; * పామారీ ; సా	| సాధా ; నీ	| సాగా ; మా	||
మయ్యా; * క రి ర ; క్ష	| క నా ; క	| లి దీ ; ర్ప	||
రీ గా ; *			
వయ్యా ; * (కరుణించుట)			
అ.; ; ; * ధాపాసా ; సా	| రీ రీ ; గా	| మరీ ; మా	||
; ; ; * ధ ర లో ; నీ	| వంటి ; దై	| వము ; లే	||
సాధా; * పాగామా ; ధా	| పాసా ; సా	| ధాపా ; మా	||
ద ని ; * ప ర మా ; నం	| ద ము ; తో	| భజియిం; చి	||
రీ గా; *			
తి ని ; * (కరుణించుట)			
చ.; ; ; * పాపాపా ; గా	| మా; ధా - ధా	| పామా ; రీ	||
; ; ; * క మలా ; స	| నా; గి - స	| . న్న ; త	||
సరీగా, * పామారీ ; సా	| సాధా ; - నీ	| సాగా ; మా	||
పా.త్ర, * క మ నీ ; య	| శు భ ; - శ్యా	| . మ ; ల	||
పా,పా, * ధాపాసా ; సా	| రీ ; రీ ; - గా	| మారీ ; సా	||
గా,త్రా,* క మ లా ; క	| ళ ; త్ర; - కం	| జ ద ; ళ	||
సాధా ; * పాగామా ; ధా	| పాసా ; - సా	| ధాపా; మా	||
నే త్ర; * అ మ రా ; ది	| పో ష ; - అ	| ది వెం; క	||
రీగా ; *			
టేశ ; * (కరుణించుట)			

(3) రా. చక్రవాకము - తా. ఆది.

ప. ఇంకదయరాలేదా? నాపై - ఇంతపరాముఖమేల నయ్యా? (ఇంక)

అ. పంకజాసనాద్యమరవందిత! పంకేరుహాక్ష! - పతితదైత్యశిక్ష! (ఇంక)

చ. సంతతంబునీ సత్కథలనువిని - సంతోషముగా భజనజేయుచు
చింతదీర్చినన్ను బ్రోవుమని ని - న్నెంతో పొగడుచుండగ, నిటు
పంతమేల జేసేవు? దెలుపుము, పతితపావనా! శ్రుతజనావన!
దంతివరద! శ్రీ వేంకటేశ! దానవకుల భీకరా! శ్రీకరా! (ఇంక)

ప. , , , *	గమ - రీసా ; - గామపామ	సా ;; - పా	;; - ప మగరి	‖
, , , *	ఇం. - క . ; - ద యరా.	లే ;; - దా	;; - నా. . .	‖
2. గా , *	,,	,,	;; - ధమగరి	‖
పై , *	,,	,,	;; - నా. . .	‖
3. ,, *	,,	గమపధ - ధానిధపా ;	,,	‖
,, *	,,	లే . . . - దా. . . ;	,,	‖
4. ,, *	,,	గమపధ - ధనీధపా ;	పధాపమా ; - మపామ - గరి	‖
,, *	,,	లే . . . - దా. . . ;	. . . . ; - నా. . - . .	‖
5. ,, *	,,	గమపధ - నిసాని - ధనిధని	పా ; - ధమగరి	‖
,, *	,,	లే. . . - దా. . -	నా ; -	‖

6.	,, *	,,	గమపధ - నిసరిసి - సా	,, - ని ధపమగరి ‖
	,, *	,,	లే... - దా... - .	,, - నా..... ‖
7.	,, *	,,	గమపధ - నిసరిసి - నిసరిసి	సా - నిధపమగా - రిరిసని ‖
	,, *	,,	లే... - దా... -	. - నా.... - .... ‖
8.	ధనిసరిగమ*	పమ - రీసా ; - గామపామ	గమపధ - నిసరిసనిధ - పధ	నిధపమ-గమపమగరి-గమగరిసని ‖
	పై.....*	ఇం. - క . ; - దయరా .	లే... - దా..... - ..	....-నా.....-..... ‖
	,, *	పమ - రీసా - నిసరిసనీసా - నీధాధనిసా	, గమపా - సనిసరిసనిసా	, , ధనిధపధా - పధపమపా ‖
	,, *	ఇం. - త . - ప..... - రా. ము. .	, ఖ.. - మే.	, , ల..... - స.... . ‖
	గ మపమగరి*	గమ - రీసా ; - గామపామ	పా ,, - ,, పా	, , , , - , , , , ‖
	య్యా.....*	ఇం. - క . ; - దయరా.	లే ,, - ,, దా	, , , , - , , , , ‖
అ.	, , , *	ప పా - ధనిధనిధాపా - పధాపమా	, , , - గమపధా	ధనిపా - పా ; ‖
	, , , *	పంక - జా.... స - నా.. .	, , , - ద్యమరవం	... - . ; ‖
2.	మపమ *	,,	,,	సా,రి-నీ,సి-ధా,నిపా,ధ ‖
	ది . త *	,,	,,	. ,. -. , .- ది ,. త , . ‖
3.	,, *	ప పా - పధనిధ - మపధప-పమమా-గరిరీసా;	, , , - గ మపధా , ని	సా,రి-నీ,సి-ధా,ని-పా,ధ ‖
	,, *	పంక - జా.... - ....-స . . -నా.. ;	, , , - ద్యమరవం , .	. ,. -. ,. - ది ,. -త , . ‖
4.	,, *	ప పా-పధనిధ-మపధప-పధనీధనిసా-సినిధప	మగరీ - గ మపధనిసరి	,సి-నిధనిసాని-ధపధనీధ-సిని ‖
	,, *	పంక -జా.... - .....-స. .నా.. -	... - ద్యమరవం . .	,.- . . . . . -ది . . . . -త. ‖

5. ధపమపామ*	పపా-పధనిధ-మపధప-పధనీధ నిసా-సనిధప	మగరీ - గ మప - ధా , - ని	సానిధ - నిసరిసి - రీ ‖
. . . . . *	పంక-జా. . . - . . . . . -స. . నా. . -	. . . - ద్యమర - వం , - .	. . . - ది. . . - త ‖
రమపమగామారీసా	- నిసరిసనీసాధానీ - పధమప	గామాపధని - ధనిసానిధపమ	గమపమగరిసని-ధ్నిసరిగమపమ ‖
పం. . . . . కే .	- రు. . . . . హా . - క్ష. . .	ప తిత. . . - దై.	త్య. . . . . -శి . . . . . ‖
రీ , *	గమరీసా ; మగమపామ	గమపధ - నిసరిసనిధ - పధ	నిధపమ-గమనమగరి-గమగరిసని ‖
క్ష , *	ఇం. క . ; ద . యరా .	లే. . . - దా. . . . . - . .	. . . . -నా. . . . . - . . . . . ‖
ధ్నిసరిగమ *	పమరీసా - నిసరిసని సా - నిధాధ్నిసా	, - గమపా - సనిసరిసనిసా	; ధనిధపధా - పధపమపా ‖
పై. . . . . *	ఇంత. . - ప. . . . . - రా. ము. .	, - ఖ. . - మే.	; ల. . . . - న. . . . ‖
గమపమగరి *	గమరీసా ; - గామాపామా	పా ; - ; పా	, , , , - , , , , ‖
య్యా. . . . *	ఇంక. . ; - ద య రా .	లే ; - ; దా	, , , , - , , , , ‖
చ. పామగారిసా	- పాప మ - పమగరి	గామ గ - రిస నిధ	మగమ - పాగ మా ‖
సంతతంబునీ	- సత్కథ - లనువిని	సంతో. - షముగ.	భజన - జే యుచు ‖
సాసమగమ	- ధాని సా ని - ధపమగ	మాధా , - మగ రి	స - నిధ్నిసా - ధ్ని ‖
చింతదీ . ర్చి	- సన్నుబ్రోవు - మని. ని	న్నెంతో, - బాగడు	. - చుండగా - నిటు ‖
సానిధాపమా ,	- నిధని - పధమ ప	మగమ - పామధా	, - ని సని - ధ పధని ‖
పంతమేలజే ,	- నే. వు - వెలుపుము	ప తిత - పావనా	, - కృతజ - నా. వన ‖
రీసరీ	- మగమరీ , - సా ని - ధపధని	సానిధపమ - గా	రిసా - సానిధప - మగరి ‖
దం.తి	- వ రదశ్రీ , - వేంక - టే. శ	దానవకుల - భీ	కరా - శ్రీకరా. - . . . ‖

(4) రా. ఉదయరవిచంద్రిక - తా. ఆది.

ప. వరమియ్యవయ్యా, ధరనాయక! (వర)

అ. శరదిందు శేఖరమిత్ర! శ్రీధర! పాపహరా! శరచాపకర! (వర)

చ. పారమార్థికమౌ పనులెల్లమాని, ఘోరమైన పాపకృత్యముల్ సల్పుచు
వారాంగనా జారులై తిరిగి, సారహీనులను సన్నుతిజేయక (వర)

2. వరనారదాది సురయక్ష కిన్నరులు నేర్చిన వరసంగీత
స్వరసౌఖ్యము తెలుగలేని ధరనరజీవులను స్మరియించక! (వర)

3. పురుషోత్తమ! శ్రీవరదవేంకటేశ! కరుణాకటాక్ష! కరిరక్షక! శ్రీ
హరి! హరి!! హరి!!! యని సంతతము, స్థిరచిత్తముతో భజియించేటి (వర)

ప. ; ; ; * నీసాగా ; మా	పా పా ; - నీ	పామా ; గా	‖
; ; ; * వ ర మి ; య్య	వ య్యా ; - ధ	ర నా ; య	‖
2. గాసా ; * ,,	పాపమగమ - నీ	,,	‖
క . ; * ,,	వయ్యా . . - ధ	,,	‖
3. ,, * ,,	పసినిసాని - నీ	,,	‖
,, * ,,	వ. య్యా. - ధ	,,	‖
,, *			
,, * (వరమియ్య)			
అ. ; ; ; * పానీసా ; నీ	నీపా ; - నీ	సాగా ; మా	‖
; ; ; * శ రదిం ; దు	శే . ; - ఖ	ర మి ; త్ర	‖
గాసా; * సాసినీ - పా ; మా	పనిసా ; - గమ	పనిపా ; మా	‖
శ్రీ . ; * ధ ర . - పా ; ప	హరా ; - శ.	ర.చా ; ప	‖
గమగాసా *			
క . ర . * (వరమియ్య)			
చ. ; ; ; * పాపాపా ; నీ	పానీ ; - పా	నీపా ; మా	‖
; ; ; * పార మా ; ర్థి	కమా ; - ప	న్నులె ; ల్ల	‖
మాగా; * గ మపనిపా ; మా	గాసా ; - నీ	సాగా; మా	‖
మాని ; * ఘో. ర.మై ; వ	పా ప ; - కృ	త్యము ; ల్స	‖
పాపా ; * పా ; నీసానీ	నీపా ; - నీ	సాగా; మా	‖
ల్పుచు ; * వా ; రాంగ	నా. ; - జా	రులై ; తి	‖
గాసా ; * సానీపా ; మా	పనిసా ; - గమ	పనిపా ; మా	‖
రి గి ; * సారహీ ; ను	ల . ను ; - స.	. .న్ను ; తి	‖
గమగగసా *			
జే . . య క * (వరమియ్య) (ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినవి.)			

(5) రా. బలహంస - తా. ఆది.

ప. శ్రీవేంకటేశ! నామనవి చిత్తగించి, నాదు చింతదీర్చవయ్య! (శ్రీవేంక)
అ. నీవంటి దైవ మెందు లేదనుచు - నీ సన్నిధిఁ గోరి వచ్చితిని (శ్రీవేంక)
చ. నిన్నుకోరి వచ్చిన అల కుచేలుని బ్రోచిన దెల్లను చాలవిని
విని, నన్నారీతిని బ్రోతువని మనసున నెంచి వచ్చితిని (శ్రీవేంక)

ప. ; ; ; * గా ; మా ; ధా | పా ; ; - పా | మాగా ; మా ||
; ; ; * శ్రీ ; వేం ; క | టే ; ; - శ | నా . ; మ ||
రీసా ; * సానీ.ని.ధ.దా.ధా. | ధ.సాసా - ధా. | సాగా ; మా ||
న వి ; * చిత్త.గిం. . చి | నా . దు - చిం | త దీ ; ర్చ ||
రీసా ; *
వయ్య; * (శ్రీవేంకటేశ)

అ. ; ; ; * మా ; ధా ; సా | ధాసాసా - ధా | సాగా ; మా ||
; ; ; * నీ ; వం ; టి | దై . వ - మెం | దు లే ; ద ||
రీసా ; * సనిధపమా ; - ధా | సనీ ; - నిధ | పమగా; - మా ||
నుచు; * నీ . . . స ; - న్ని | ధగో ; - రి . | . . వ ; - చ్చి ||
రీసా ; *
తిని ; * (శ్రీవేంకటేశ)

చ. ; ; ; * గామాధా ; సా | నీ ; ; - ధా | పాగా ; మా ||
; ; ; * ని న్ను కో ; రి | వ ; ; - చ్చి | న అ ; ల ||
రిసా ; * సానీ-ని ధ.దా.ధా. | ధ.సాసా - ధా. | సాగా ; మా ||
కుచే ; * లుని -బ్రో.చి . | న దె - ల్ల | నుచా ; ల ||
రీసా ; * గామాధాసా - ధా | సాసా ; - ధా | సాగా ; మా ||
వి ని ; * వి ని న . - న్నా | రీ ; - తి | నిబ్రో ; తు ||
రీసా ; * సనిధపమా ; - ధా | సానీ ; - సని | ధపగా ; - మా ||
వ ని ; * మ. . . న ; - సు | . న ; - నెం | చి. వ ; - చ్చి ||
రీసా ; *
తిని ; * (శ్రీవేంకటేశ)

(6) రా. సరసాంగి - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. మనవి చేకొనవయ్యా, మా జానకీ రమణ (మనవి)

అ. ఘనపాపహరణా! కమనీయచరణ! శ్రీ (మనవి)

చ. పరితాపములెల్ల దీర్చి పంపు లచ్చువాఁడ తనోచు, సరగున నటుబ్రోతువనుచు, సన్నిధిఁగోరి వచ్చిన నా (మనవి)

2. కరిమొఱలిడఁగానె వచ్చి కరుణతోఁ గాచినదేవుని - మురహర హరియనుచు నీతో ముదముతో చెల్పవచ్చిననా (మనవి)

3. వరద వేంకటేశుఁడనుచు బిరుదు వహించినదిజెలిసి, స్థిరముగ నమ్మియున్న నాపై దురముగ కృపఁజేసి నా (మనవి)

ప.	పామా	| గా - గరిసా;	|| రీ గా	| మాపాపా ;	|| గ మపా	| ; - దా ;	ధా ||	ధపపా	| మామామగగా	||
	మ న	| వి - చే. . ;	|| కొన	| వ . య్యా;	|| మా. .	| ; - జా ;	న ||	కీ. .	| ర మ ణ . .	||
2.			,,		||	,,	||	పధనీ	| ; - ధాపామా	||
			,,		||	,,	||	కీ. .	| ; - ర మ ణ	||
3.			,,		||	మ గగరి	| పా-రి గమపధా	||	పధనిసి	| , ని - ధాపామా	||
			,,		||	మా. . .	| . -జా. . .	న ||	కీ. . .	| , . - ర మ ణ	||
4.	గమపా	| మా-మగగరిసా	|| ,,		||	మ గరిస	| సా-రిగమపధా	||	నిసరీగ	| మగ - రిసనిధపమ	||
	మ . న	| వి -చే. . .	|| ,,		||	మా. . .	| . . -జా . .	న ||	కీ. . .	| . . - ర . మ . ణ .	||
5.	పామా	| గా - గరిసా ;	|| రీ గా	| మాపాపా ;	||									
	మ న	| వి - చే. . ;	|| కొన	| వ . య్యా;	||									

(ఇచట నిలుపవలయును.)

అ.	పాధా	| నీ ; - పాధా	|| నీ నీ	| సా ; - ; ;	||
	ఘన	| పా ; - పప	|| మర	| ణా ; - ; ;	||

పట్టం - సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి కీర్తనలు

2.	పాధా	| నీ ; - పాధా	|| నీధా	| పా ; - ; ;	||				
	ఘ న	| పా; - . ప	|| హర	| ణా; - ; ;	||				
3.		,,	|| ,,	| పా ; - పమమా	||				
		,,	|| ,,	| ణా ; - . . .	||				
		,,	|| నీసా	| సారీ - సరిగా	|| రిగపగ	| గరిసానీసా	|| నీధా	| ప ధనీ - ధపామ	||
		,,	|| హర	| ణా. - . . .	|| క . మ .	| నీ . . . య	|| చర	| ణ . . - నా.	||
చ.	పాపా	| పా ; పాపా	|| పమమా	| మా - మగగారీ	|| పామా	| గా-గరిసాసా	|| రీగా	| మా - పాపాపా	||
	ప రి	| తా ; ప ము	|| లె . .	| ల్ల - దీ . . ర్చి	|| వ ర	| ము-లి . . చ్చు	|| వా.	| డ - వ ను చు	||
	పాధా	| నీ - పాధానీ	|| ని సరీ	| రీ - సరిగాగా	|| రిగపగ	| గ రిసా - నీ ;	|| ధా-పధ	| నీధాపామా	||
	స ర	| గు - న న టు	|| బ్రో . .	| తు- వ . ను చు	|| స . . .	| న్ని . ధి - గో;	|| రి -వ .	| . చ్చిన నా	||

(ఇతర చరణములు నిటులనే పాడఁదగినయవి.)

మైసూరి - సదాశివరావుగారి కీర్తనలు.

(1) రా. అఠాణ - తా. ఆది.

ప. వాచామగోచరుండని, నీపాదములకు వందన మొనరించితి, జగదీశ! పార్థసారథి! కరుణాపయోనిధి! (వాచా)

అ. నీచరితములను పొగడ బ్రహ్మాదులకునైన తరమా! కృష్ణా!
కాచుకొన్నాను నీదు కృపకై, నా మొఱాలగించి బ్రోవవయ్యా! (వాచా)

చ. కాలుఁడు గొనిపోయిన గురుపుత్రుని దెచ్చిచ్చినావు;
కంసుని మదమణచి, వసుదేవ దేవకి చెఱను విడిపించినావు;

వాలుగంటి యైన ద్రౌపది, హా, కృష్ణా! యని మొఱలిడఁబ్రోచినావు;
మేలు మేలని పాండవులఁగాచినావు; కుచేలు నార్తిదీర్చినావు (వాచా)

2. కురూపియైన కుబ్జావక్రములను బోఁగొట్టినావు; ఖ్యాతిమీర
విరూపుఁడైన నరకాసురుని సత్యభామ సహితుఁడై దునిమినావు;
సరూపులగు పదియాఱువేల రమామణుల నేలినావు;
కరీంద్రవైరిని ద్రుంచినావు; దేవదేవ! శ్రీరుక్మిణీ రమణ! (వాచా)

3. పంచాయుధధర! పరబ్రహ్మహరి! నినునమ్మినాను; నాదు కోర్కెలను
బ్రహ్మాదివంద్య! క్షిప్రముగ నీడేర్చుమయ్య, కృష్ణయ్య!
పంచశరజనక! సదాశివ కవివినుత! వినుత! సురహిత!
కాంచనవసన! కంజనయన! నిరంజన! నిష్కళంక! నిర్ద్వంద్వ! (వాచా)

ప.	సా ; పా - ధానీపామా ;	| పాగా ; - మా	| పా ; ; ;	‖
	వా ; . - చా . మ గో ;	| చ రుం ; - డ	| ని ; ; ;	‖
2.	,,	| పాగా , - మపా	| నిపనిప - నిమపా	‖
	,,	| చ రుం , - డ ని	| . . . . - . . .	‖
3.	,,	| ,,	| పమపసి - నిసి నిసి	‖
	,,	| ,,	| నీ. పా. - దములకు	‖
	సి రిసిరి - ని సిధా నిసి - నిసరీసి - ని	| , సి - ధాపమ - పసి	| సాప - నిమా పసి	‖
	వం.దన - మొనరించితి - జగదీశ - పా	| , ర్గ - సారథి - కరు	| ణా. - పయోనిధి	‖

గ గరిరీసీసీ - రీ రీసీసీనిప - ని నిపప | మరి - నిప నిమాప |

వా..... - చా.....మ - గో... | ఉ. - రుం . డ ని | ("నీపాదములకు వందన మొన

రించితి జగదీశ పార్థసారథి కరుణాపయోనిధి" అని ద్రిప్పిపాడి పల్లవియొక్క మొదటిసంగతిని పాడి నిలుపుము.)

అ. పమపసీసీని సీసీ - సీ సీసీధా , - సా | సీ - ని సీరీసీ - నిసీ | ధా , - ని సా ; ||

నీ . చరితములను - పొగడబ్ర , - హ్మ | దు - లకునైన - తర | మా , - కృష్ణా ; ||

సాసీ సా - గ గరి - రీ , రీ - సీ రీసా | ధ రీసీ - సాసీ - దా | ధా - ధ పప - ధమ ప ||

కాచుకొ - న్నా.ను - నీ , దు - కృపకై | నామొ - ఱాల - గిం | చి - బ్రో.వ - వ . య్య ||

చిట్ట. సానిధా ; - సీని ధా ; - సీ ని పధా | రీసీనిధా , - రీసీ | ని రీసీ - ని సీనిధా ||

శ్రీ నిధా ; - నబుధా ; - ర్తి హరదా | నవవిదా , - రణ | నుగుణ - హరిగదా ||

పదధ నినీసీ - సీ రీరీ సీ - గగ రీసీ - నిరీ | సీ ని - సానిధాప | పామగామాప ||

ధరశుభకర - మునిహిత - సురనుత - వర | మృదు - పాదదాన | ధీ ర గంభీ ర ||

చ. పా ; మప - మపగా ; - గమపమ | పా ; - ని పనిప | నీ , ప - ధ నీప ||

కా ; లుడు- కొనిపో ; - యినగురు | పు ; - త్రునితె. | చ్చి, చ్చి- నా.వు ||

పరీసరీ - ని సీసీదధ - ధపపాప - మా | పగా - మమమమ | మధాప - మ రీస ||

కంపుని - మదమణచి - వసు దేవ - దే | వకి - చేఱనువి డి | పిం . చి - నా.వు ||

ని పప - సాసీ - దా , ధ - సా సీసీ - సా | సీ - సా రి సీ - ని రీ | సీని - ధా నిసా సీ ||

వా.లు - గంటి - యై , న - ద్రౌపది - హా | కృ - ష్ణాయని - మొఱ | లిడ - బ్రోచినావు ||

సీ ని సీ - గా , రీరీ - సీ రీ సీనిసీ - ధాని | సా సీ - రీసా ని ధ | , ధ - నిపనిమాప ||

మే.లు - మే , లని - పాండవుల - గాచి | నావు - కుచేలునా | , ర్తి - దీ.ర్చినావు ||

2. పగామపా , ప - నిప నిప - నిపని ని | పమ - ప సాధ - ద | , ధ - ధ రిసి - దాధ ||
కురూపియై, న - కుజ్జా. . - వ. క్రమ | అను - బో. గొట్టి - నా | , వు - ఖ్యాతి - మీర ||
రిసా సి - దా , ధ - దధపా - పమ ప - మ | , ప - మాపమమమ | మా - మగమపారి ||
విరూపు - డై , న - నరకా - సురుని - స | , త్య - భామసహితు | డై - దునిమినావు ||
ధపాప - సిపిసిసి - సి ధసిసి - సాసి - నిసి | రీ , గ రీ సి - సీ | సి - ధా , సీసా ||
సరూపు- లగుపది - యాలు. . - జేల - ర. | మా, మణుల - నే | లి - నా , . వు ||
తీసీ సి - గగతీరీ - ధనిధని - సాసా | నిరిసి - దాధధా | ధాపపా - ధమప ||
కరీంద్ర- వైరిని - ద్రుంచి - నావు | దే. వ - దేవశ్రీ | రు క్మిణీ - రమణ ||
3. పాపా - మపమప - మపాగామ - గమ | పమ - ధాప - దాధ | ధ రిసి - దా ధ - దధ ||
పంచా - యుధధర - ప ర బ్రహ్మ- హరి | నిను - నమ్మి - నాను | నా.దు - కోర్కె- లను ||
సాసా సి - దాధ - ధాపప ప - మపమ | , మ - మామ - మా | ధాపమ - రీ సా ||
బ్రహ్మాది - వంద్య- క్షీప్రముగ - నీ . జే | , ర్చు - మయ్య - కృ | ష్ణ . . - య్య. ||
ధమప - పసిసి - నిసి - సధా , - పనిసిని | సనిసా ; - ధప | ధా ; - పమ పప ||
పం.చ - శరజ - నక - సధా , - శివకవి | వినుత ; - విను | త ; - సురహిత ||
సా సిసి - గరీ - రీ రీ - రీ రీ రీ - రీసా | పసి - సా సదాధ | ; - నిపాని మప ||
కాంచన - వదన - కరిజ - నయన - నిరం | జన - నిష్కళంక | ; - నిర్ద్వంద్వ ||

(2) రా. బలహంస - తా. ఆది.

ప. ఎవరున్నారు నన్నుబ్రోచేవా రినకుల తిలక ? శ్రీరామచంద్ర! (ఎవ)
అ. అవనిజ సీత ననుబ్రోచుటకై భవహరనీతోఁ దెల్పలేదా ? (ఎవ)
చ. బాలుఁడైన యీదాసునిపై - చాలప్రేమయుంచరాదా! సుఖకర!
చాలుర నీకోపము నేతాళఁజాలర, సదాశివనుత! (ఎవ)

ప. ; * రిమపా ; ; - ధా ; పా	| దాధా ; పా	| నిదధప - మా ;	‖
; * ఎ వరు ; ; - న్నా; రు	| న న్ను ; బ్రో	| చే. . . - వా ;	‖
; * రిమపా-రిమపధ-సీ ని ని ద ధప	| ,,	| ,,	‖
; * దె వరు-. . . . -న్నా. . . రు.	| ,,	| ,,	‖
; * ,,	| దధసీనినిధ - పా	| ,,	‖
; * ,,	| న.న్ను. . . - బ్రో	| ,,	‖
; * మమాగసా - రీరీమామా	| ; - పధసాసా	| సీనినిధ - ధపమా	‖
; * ఇ న కు ల - తిలక శ్రీ	| ; - రా. . మ	| చం. . - . . ద్ర	‖
; *			
; * (ఎవరున్నారు)			
అ. ; * పధాపధాసా ; రీరీ	| ; - మగసా ;	| సీ నినిధపధసా	‖
; * అ వ ని జ సీ ; . త	| ; - ననుబ్రో ;	| చుట. కై. . .	‖
; * సీసాసీసా - సీనిసీ-సీ నిధ	| ధాపా - రిమపధ	| సీనిధప - మరిమగ	‖
; * భవ హర - నీ. . -తో. దె	| . ల్ప - లే. . .	| . . . . -	‖
సా *			
దా * (ఎవరున్నారు)			
చ. ; * నీ , ధపా ; మా ధా ;	| ; - నీ , ధపా	| ధా ; సా ;	‖
; * బా . లుడై ; న యీ ;	| ; - దా, సుని	| పై ; . ;	‖
; * మాగాసా ; రీ మా ;	| పాధా ; సా	| ; - సీసాసీసా	‖
; * చా లప్రే ; మయుం;	| చ రా ; దా	| ; - సుఖ కర	‖
; * పధాపధాసా ; రీ ;	| ; - రీమాగసా	| సీనిధా - పధసా	‖
; * చా. లు ర నీ ; . ;	| ; - కో. పము	| నే. . - తా. .	‖
సా * -సాసా సీనిసీ-నిదధా-మా	| పా-రిమపధ - సీని	| ధపమగ- రిమాగ	‖
శ * జా ల - ర . .-. . . - స	| దా-.	| . . . . - శి వను	‖
సా *			
త * (ఎవరున్నారు)			

(3) తా. బలహంస - తా. ఆది.

ప. నిన్నువినాగతి నా కెవరురా? నన్ను వేగమే రక్షించరాదా? (నిన్ను)
అ. సనకాదివినుత పాద! నిన్ను సన్నుతింప నాతరమా! రామ (నిన్ను)
చ. ఇంక నాతరముగాదు, ఈకష్టము ఓర్వ, సుముఖుఁడై కీకంటఁజూడరా!
మోహనాంగ! సదాశివనుత! (నిన్ను)

ప. మాపాధాసా ; ; - నీధా	పా ; ; - మరి	మాగాసా ; ‖
ని న్ను వి నా ; ; - గతి	నా ; ; - కె.	వ రు రా ; ‖
2. మాపాధాసా - పధసానిధపమ	ప ధనిధపమ - రీ	,, ‖
ని న్ను వి నా - . . . గ . తి .	నా . . . . . - కె	,, ‖
3. మాపాధా - రీసనిధ - సానిధపమ	,,	,, ‖
ని న్ను వి - నా. . . - . గ. తి .	,,	,, ‖
4. ,,	,,	మాగా - సారీ ‖
,,	,,	వ రు - రా. ‖
పామాగాసా ; - రీమా - షా	దాధాసాసా	రీసనిధ - నిధపమ ‖
న న్ను వే . ; - గమే - ర	. . క్షిం . చ	రా. . . - దా. . , ‖

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

అ. నీధాపా ; - పాధామాపా	ధాసాధా - ధా	సా సా - సా సా ‖
స న కా ; - ది వి ను త	పా . . - .	ద - ని న్ను ‖
2. ,,	,,	సా సా - సా రీసా ‖
,,	,,	. ద - నిన్ను. ‖
3. ,,	పాధాసారీ	మాగా - సారీసా ‖
,,	పా . . .	. ద - ని న్ను. ‖
4. సా ; సా - సనిసనిని - నిధధా	; ; పధసాసా	రీసనిధ- నిధపమ ‖
స ; న్ను - తిం..ప - నా. .	[illegible]	రా. . .- ము. . . ‖

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

ఎ. పాధాపా ; ; - మరిమాగా	నా - [illegible] ;	[illegible] ‖
ఇ క నా ; ; - త . రము	గా - ; ; ;	. . . - . ,ము ‖
2. ,,	సా ; ; - రీ	[illegible] ‖
,,	గా ; ; - .	. . - . . . దు ‖
నిదధపపమ - పా; పాధా ;	; ; ధాసాధా	[illegible] ‖
ఈ. . . . . - క ; ష్ట ము ;	; - ఓ . .	. . . . . రష్ట ‖
మాపాధా - సా ; ; రీ ;	రీమాగాసా	; సా - సనినిధ ‖
సు ము ఖు - డై ; ; కీ ;	క ం ట జూ	; డ - రా. . . ‖
పామా-పాధాసాసా-పాధా	సా ; ; ;	రీసనిధ - నిధపమ ‖
మో . -హనాం గ -స .	దా ; ; ;	శి. వ . - ను. త. ‖

(నిన్నువినా) (3-వ సంగతిని పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. హరికాంభోజి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. సాకేతనగరనాథ! శ్రీకాంత! జగన్నాథ! (సాకేత)

అ. లోకేశ! చిద్విలాస! లోకావన చతుర! మాం పాహి (సాకేత)

చ. రాజితామరపాల! రామచంద్రభూపాల! (సాకేత)

రాజరాజవందిత చరణయుగళ! దీనపాల! దినరాజవంశరత్న! (సాకేత)

సదాశివకవినుత! శ్రితసపాద్మ! (సాకేత)

N. B. స్వరసాహిత్యములను అనుపల్లవాంత్యమున జూడుఁడు.

ప.	పా ;	| ; - మాగారీ	|| గాగా	| మాపా ; ధా	||	పా ;	| ; - మాగారీ	|| గాగా	| మాపా ; ధా	||
	సా ;	| ; - కే . త	|| స గ	| ర నా ; థ	||	సా ;	| ; - కే . త	|| స గ	| ర నా ; థ	||
2.	పా ;	| ధా - పమగారీ	||	,,	||	పా ;	| ధా - పమగారీ	||	,,	||
	సా ;	| . - కే . . త	||	,,	||	సా ;	| . - కే . . త	||	,,	||
3.	మాపధ	| పా - పమమగగరి	||	,,	||	మాపధ	| పా - పమమగగరి	||	,,	||
	సా . .	| . - కే . . . త.	||	,,	||	సా . .	| . - కే . . . త.	||	,,	||
4.	మాపధ	| నిధ - ధపపమగరి	||	,,	||	మా ;	| ; - పాధానీ	|| సానీ	| ధా - నిధపామా	||
	సా . .	| . . - కే . . . త.	||	,,	||	శ్రీ ;	| ; - కాం. త	|| జ గ	| న్నా- . . థ .	||
5.	ప ధనిధ	| ధపపమ - మగగరి	|| గమగా	| మా - పా ; ధా	||	గామా	| పా - ధ ని - ధానీ	|| సానిధ	| పా - ధసనిధపమ	||
	సా. . .	| . . కే. - . . త.	|| స . గ	| ర - నా ; థ	||	శ్రీ	| . - కాం- . త	|| జ గ .	| . - న్నా. . . థ	||

6.		,,		గమపధ	నిసి - రి సినిధపా		,,		
		,,		శ్రీ...	.. - కాం..త		,,		
7.		,,		,,	నిసి - ని సరిగరిసి		,,		
		,,		,,	.. - కాం..త.		,,		
8.	గమపధ	నిధ - ధపపమమగ	మాగా	మా - సరిగమపధ	రిసినిధ	పధ-మగగరిరిసి	సరిసని	ధని - సా నిధపమ	
	సా...	.. - కే...త.	స గ	ర - సా...థ	శ్రీ...	..-కాం..త.	జ.గ.	... - న్నా..థ.	
9.		,,			ని సరిగ	మగ - మగగరిరిసి		,,	
		,,			శ్రీ...	... - కాం..త.		,,	
అ.	సా ;	; - సనీధా	నీ ;	నీ సా ; సా	సా ;	; నీనీధా	నీ ;	నీ సా ; సా	
	లో ;	; - కే. శ	చి ;	ద్వి లా ; స	లో ;	; కే. శ	చి ;	ద్వి లా ; స	
2.	సా ;	; - ధనిసినిధప	ధానీ	నీ - సా ; సా	సా ;	; ధనిసినిధప	ధానీ	నీ - సా ; సా	
	లో ;	; - కే...శ.	చి .	ద్వి - లా ; స	లో ;	; కే...శ.	చి .	ద్వి- లా ; స	
3.		,,			ని సరిగ	మగా-మగరిసి	నీధా	నీ - సానిధపమ	
		,,			లో...	. కా -వ . న.	చతు	ర - మాంపాహి	
4.	ని సరిసి	నిధ - నిసినీధా	సాధా	నీ - సా ; సా	నిసరిగ	మప - గామగరిసి		,,	
	లో...	... - కే..శ	చి .	ద్వి - లా ; స	లో..	.. - కావన..		,,	
చిట్ట.	గామప	, ధ - ని సరిసనిధ	పధనిధ	పమ-ధపమగరిస	రిగమప	ధని - సరిగమగ	రిసి - నీ	ధపమ - గామపధ	
	దే వదే	, వ - మునిజనహిత	సురపతి	నుత-శుభదచరిత	దశరథ	సుత - జనకజా ర	మణ - దే	వ రిపు - నాశచణ	

చ.	పా ;	| ధా - ధపమగా	|| మగా	| మా ; పాపా..	|| ధా ;	| ధాని ; ని	|| సా ;	| ; - సానిధపమ	||
	రా ;	| జి - తా. . .	|| మ ర	| పా ; . .	|| రా ;	| మచం ; ద్ర	|| భూ ;	| ; - పా . . ల.	||
	గామప	| , ధ - సానిధనిని	|| ని- సి సి సి	| నిసాసి - నిసి	|| రిగషగ	| , మరీసి - సరీ	|| సిసినిధ	| ధప - సినిదధామ	||
	రాజరా	| , జ - వందితచర	|| ణ-యుగళ	| దినపాల - దిన	|| రా.జవం	| , శరత్న- సదా	|| శివ కవి	| నుత - శ్రితసపాద్మ	||

(5) రా. కరూసు - తా. ఆది.

ప. నాతరమా నిన్నువర్ణింప ? ధాతృజనక ! సుజ్ఞాన ! (నాతరమా)

అ. చేతనైనమట్టుకు నే నీ ఖ్యాతినిపొగడగ నాలగింపు (నాతరమా)

చ. బాలప్రాయమున మారీచునినొక - కోలనేసి మునుల యార్తిదీర్చి
కాలకాలుని విల్లుద్రుంచి - కామినిసీతను పెండ్లాడలేదా ? (నాతరమా)

2. ద్రోహియైన కాకాసురుఁడు అతిదుర్బలుఁడై నీ పాదములను
పాహిపాహియని, శరణనగ - కాపాడలేదా ? కరుణాజలధే ! (నాతరమా)

3. నీపదధ్యానముఁ జేయువారికి - నిరతము శుభముల నొసగలేదా ?
ఆపద్బాంధవ ! సదాశివనుత ! నాపరితాపము వేగదీర్చు (నాతరమా)

N. B. స్వరసాహిత్యమును కీర్తనాంత్యమునందు జూడుఁడు.

సా	*	; - ; నీధాపా -	మాపాధానిధ	| సా - ధపమగమా	| పా ; - ధనిపధ	||
నా	*	; - ; తర మా -	ని . న్ను. .	| . - వ	| ర్ణిం ; - . . ప.	||

2. సా	*	పధసా - నీధాపా -	,,	,,	,,	‖
సా	*	. . . - తర మా -	,,	,,	,,	‖
3. స రి	*	గమ - పధసానీధా -	,,	,,	,,	‖
సా.	*	. . - . . తరమా -	,,	,,	,,	‖
ధా	*	ధ - ధనిసానిధనిధ - ధ్వని		సా ; రిసనిధ	సనిధప - ధపమగ	‖
ధా	*	త్వ - జ. నక . . . - ము.		జ్ఞా ; న . . .	. . . . -	‖
		,,		సా , ని - నిదధప	పధనిసి - రిసనిధ	‖
		,,		జ్ఞా , . - న . .	. . . . -	‖
అ. ;	*	దాధా - ధనిసానిసా ,,		; - నిపరిరిపమ	మగగరి - రిసనిధ	‖
;	*	చేత - నై . . . న ,,		; - మ.ట్టు.కు	నే . . . - . . నీ.	‖
నిప	*	దాధా - రీ ; నీపా ;		; - నిసరిగమపప	,,	‖
. .	*	చేత - నై ; . . న ;		; - మ.ట్టు.కు.	,,	‖
నిప	*	రి , రిరీ - నీసా , సిసా		; - ధ సనిధపా	పధనిసి - రిసనిధ	‖
. .	*	ఖ్యా, తిని - పోగ , డగ		; - నా . . . ల	గిం . . . - . . . పు	‖
చ. ,,	*	దాధా = ధ నిసానీ ; సిసా		; - ధనిసారిసా	నీధా - మపధానిధ	‖
,,	*	జాల - ప్రా. . యా మున		; = మా. రీ . . .	చుని - నా. క . .	‖
పా	*	ధ సనిధపమ - పధధప - మగమా		మా - ధా ; నిధ	పధనిసి - నిధపా	‖
.	*	కో . . . నే . . . . . వి. - ము. ను		ఱ - యా ; ర్తి.	దీ . . . - . . ర్చి	‖

;	*	దాధా - ధనిసానీసా ;	| సా - రీసనిధ	| సనిధప - ధపమగ	||
;	*	కాల - కా. . లుని ;	| , -	| . . . . -	||
మా	*	దాధా - రీ ; నీ సా ;	| ; - నిసరీగమా	| మగగరీ - రీసనిధ	||
.	*	కాల - కా; లుని ;	| ; - వి. . . ల్లు	| ద్రుం. . - . . చి.	||
నిప	*	రీ , రీరీ - నీ - , ససా	| ; - ధ స నిదధప	| పధనిస - రీసనిధ	||
. .	*	కా, మిని - నీ . , తను	| ; - పెండ్లా. . డ	| లే . . . - . . . దా	||
2. , ,	*	దాధా - ధనిస నీసా , ,	| ; - ధ నిసానీ	| ధాపా - మపధానిధ	||
, ,	*	ద్రోహి - యై. . నకా , ,	| ; - కా. . సు	| రుఁడు - అ. తి . .	||
పా	*	ధసానిధా - మపధప - మగమా	| ; - ధా ; నిధ	| ప ధనిసి - నిధపా	||
.	*	దు . ర్బలు - డై . . . - . . నీ	| ; - పా ; ద.	| ము. ల . - . . ను	||
;	*	దాధా - ధని నీ - సాసా	| సా ; - రీసనిధ	| సనిధప - ధపమగ	||
;	*	పాహి - పా. . హి - యని	| . ; -	| . . . . -	||
మా	*	దాధా - రీ ; నీ - సాసా	| ; - నిసరీగమా	| మగగరీ - రీసనిధ	||
.	*	పాహి - పా; హి- యని	| ; - శరణ . వ	| గ . . . -	||
నిప	*	ధా రీ ; నీ - సా ; సా	| ధసనిధపా - ధప	| పధనిస - రీసనిధ	||
. .	*	కాపా ; డ - లే ; దా	| క .రు.ణా - జ.	| ల . . . - ధే. . .	||
3. ;	*	పనీధనీ - సా నీసాసా	| ; - ధనిసా ;	| సనినిధ - ధపపమ	||
;	*	నీ . పద - ధ్యా. న ము	| ; - జే. యు;	| వా. . . - రి . కి .	||

మా	*	పసా నిధా - మపధప - మగమా	; - దాధానిధ	పధనిస - నిధపా	‖
.	*	నిర తము - శు . భ . - ము . ల	; - నొ స గ.	లే. . . - . . దా	‖
;	*	పదధాని - సాసీసాసా	సా ; - రిసనిధ	సనిధప - ధపమగ	‖
;	*	ఆ. ప . - ద్బాంధవ	. ; -	. . . . -	‖
మా	*	పదధానీ - రీ నీసాసా	; - నిస రి గమా	మగగరి - రిసనిధ	‖
.	*	ఆ. ప . - ద్బాంధ వ	; - స . దా. .	శి . వ. - ను . త.	‖
నిప	*	రీ , రిరీ - నీసా , సిసా	; - ధసనిధపా	పధనిస - రిసనిధ	‖
. .	*	నా, పరి - తా. , పము	; - వే. . . గ	దీ . . . - . . . ర్చు	‖
సా	*	నీ ధాపా - మగమప - ధామా	, - ధప ధమా , - ప	మపగా - మాపధ	‖
లో	*	కాధారా - మరపరి - పా లా	, - భయకరా , - ఘ	హరశ్రీ - రా జిత	‖
సా	*	రి గ మగరి సా - నిధప మ-గమపధ	నీ - సిసా - ప పా	ససరిగమ - పధ ని	‖
పా	*	దయుగశముని - నుతభయ-శమనస	దా - శివా - ర్తిభం	జనజలజ - నయన	‖

శ్యామాశాస్త్రులవారి కృతులు.

(1) రా. పూర్వకల్యాణి – తా. మిశ్రలఘువు.

ప. నిన్నువినాఁగ మఱదిక్కవరున్నారు – నిఖిలలోకజననీ నన్నుబ్రోచుటకు (నిన్ను)

అ. పన్నగభూషణుఁడైన కాంచి ఏకాంబ్ర – పతిమనోహారిణి శ్రీకామాక్షీ ! (నిన్ను)

చ. పరమలోభులను పొగడిపొగడి యతి – పామరుఁడై తిరిగి తిరిగి వేసారి
స్థిరములేక నతిచపలుఁడైతినా – చింతదీర్చి వేగమేబ్రోచుటకు ! (నిన్ను)

2. ఇలలోనీవలె గలదా ? నీమహిమ – యెంతనియోచింప యెవ్వరి తరమమ్మ ?
పలుకవశమా ? ఆదిశేషునికైనను – పతితపావని ! నన్ను బ్రోచుటకు (నిన్ను)

3. తామసంబిటుల నేయతాదికను – తల్లి నా మొఱవినరాదా ? దయలేదా ?
కామితార్థ ఫలదాయకి నీవేగదా?–శ్యామకృష్ణ సహోదరి ! బ్రోచుటకు (నిన్ను)

ప. సనిధాసపా	; – సాసరీ	గారీ గమా	; – గ రీసా	‖
ని. న్నువినా	; – గమఱి	దిక్కవరు	; – న్నా.రు	‖
	,,		; – పా , పమ	‖
	,,		; – న్నా, రు.	‖
పాధాపధా	పామాగరీ	గా – పా, మా	గా మాగరీ	‖
ని ఖిలలో	. క జన	నీ – న , న్ను	బ్రోచుటకు	‖
,,		ధనినిధపమా	,,	‖
,,		నీ. న. .న్ను	,,	‖
అ. గామాపధా	; – ధరీసనీ	ధనిపధాపా	సాసా , సా	‖
పన్నగ భూ	; – ష.ణుడై	న.కాం చి	ఏకాం , బ్ర	‖
ధారీసి నీ	; – నిధపమా	పమధపా – గా	మగగరీసా	‖
ప తిమనో	; – హా. . రి	ణి. శ్రీ . – కా	. .మా.క్షీ	‖
చ. పాపాపపా	; – పాపమా	పాధాపధా	పామాగరీ	‖
ప ర మలో	; – భు లను	పొగ డిపొ	గ డి యతి	‖
పామా రిగా	; – మాపమా	గామపమగరి	మగగరీసా	‖
పామరుఁడై	; – తి రి గి	తి రి . గివే.	. . సా.రి	‖
గామాపధా	; – ధరీసనీ	ధనీపధాప	సా , సాసా	‖
స్థిర ము లే	; – క. నతి	చ. ప. లు	డై , తినా	‖
; ధరీసధా	; – ధానిపా	; – నిధాపమ	గామాగ రీ	‖
; చింత.దీ	; – ర్చి వే .	; – గ. మే .	బ్రోచుటకు	‖

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(2) రా. కల్యాణి - తా. మిశ్రలఘువు.

ప. తల్లి ! నిన్ను నెఱనమ్మినాను, వినవే ! (తల్లి)
అ. ఎల్ల లోకముల కాధారమై యున్న నా - (తల్లి)
చ. ఆదిశక్తినీవు పరాకుసేయక - ఆదరించుటకిది మంచిసమయము -
గాదాళి సరోజభవాచ్యుతశంభునత పాద! నీదు దాసానుదాసుఁడే! నా (తల్లి)
2. దేవినీదు సరిసమానమెవరని - దేవరాజమునులు నిన్ను పొగడఁగ -
నావెతఁ దీర్చి బిరానవరాలాసఁగి నన్నుఁ బ్రోవ నీజాలమేలనె ? (తల్లి)
3. శ్యామకృష్ణ పరిపాలనజననీ ! కామితార్థ ప్రదకంజలోచనీ !
కామారిరాణి ! పురాణి ! పరాశక్తి ! - కామకోటిపీఠాధివాసిని ! (తల్లి)

ప. ; * సా, సా	రీ రీ గగా	; - మపామా	గాగారిమగ	‖
; * త , ల్లి	నిన్ను నెఱ	; - న . మ్మి	నానువిన .	‖
2. గరి * రిసాసా	,,	; - గమపథపామామా	,,	‖
వే. * త . ల్లి	,,	; - న . . . . మ్మి .	,,	‖
3.	,,	; - నిధపమా	,,	‖
	,,	; - న . . మ్మి	,,	‖
4. ,, * గరిససా	,,	; - మపథనిసినిధపపా	,,	‖
,, * త. . ల్లి	,,	; - న . . . . . మ్మి. .	,,	‖
,, *				
,, * (తల్లి నిన్ను)				
అ. ; * పాసిసా	, ని - ధానిపా	పా , సి థపమ	ప మగ - రి మగ	‖
; * ఎ ల్లలో	, . - క ముల	కా , ధా . ర .	మై . . - యమ . న్న	‖
గ రి *				
నా. * (తల్లి నిన్ను)				
2. ; * సగరిసా	సి - ధానిసా	ధనిసరి - సినిధా - పామా ;	,,	‖
; * ఎ.ల్ల లో	. - క ముల	కా . . - ధా . . - . ర ;	,,	‖
గరి *				
నా. * (తల్లి నిన్ను)				
చ. ; * పాపపా	; - పాపమా	గాధాపధా	పామాగరి	‖
; * ఆ ది శ	; - క్తినీ వు	ప రా . కు	సే . యక	‖
; * గామపా	; - పాపమా	గానీధపమ	మగగారిసా	‖
; * ఆ దరిం	; - చుట కి	దిమం, చి .	స . మయము	‖

సారీసరీ	; - గాగగా	; - పాపపా	; - ధానిసా	‖
గాదాసరో	; - జ భ వా	; - చ్యుతశం	; - భు నత	‖
; * ధరీసిధా	; - ధానిపా	; - ని ధపామ	గాగారిమగ	‖
; * పా.ద నీ	; - దు. దా	; - సా. . ను	దా . సుజే.	‖
గరి *				
నా. * (తల్లినిన్ను)				

(ఇతరచరణము లిటులనే పాడఁదగినయవి.)

(3) రా. ఆనందభైరవి - తా. ఆది.

ప. పాహిశ్రీగిరిరాజసుతే! కరుణాకలితే! పదసరోజమనుసరామితే (పాహి)

అ. దేహిమతే రనుపనుగతి మేకాంబ్రపతిసుదతి! సతి!
తేజసాతులిత దివ్యమూర్తే! లలితే! సులలితే! (పాహి)

చ. దేవి! పురాణి! నిగమవినుతే! ప్రీతిరిహావసతుతే! మయిస తేనుదినమజితే,
యుధిజితేంద్రవినుతే! దేవావిరతకృతనుతే! కామకోటిపీఠఘటితే!
దీనజననిజగతే! భువిపరదేవతే! సుచరితే! (పాహి)

2. నీపవనీవరనివసనే! నమ్రజగదవనే! త్రిజననే! కనకవసనే!
ఋషవిశాలనయనే! గోపాయితసుకవిజనే! పాపతాపఖండనచణ
కుంతలవిజితఘనే! ఘనజఘనే! కళావతిఘనే! (పాహి)

3. కామితధాత్రి! కమలముఖి! కామాక్ష్యఖిలసాక్షి!
కామరతి! కామితశుభఫలదే! ధృతసుగంధనళదే! శ్యామేఽద్యభవ మమముదే;
శ్యామకృష్ణసద్వరదే! శ్యామల ఉచితరదే! విధృతగదే! సద్దైవవరదే! (పాహి)

ప. సా ;	పా ; సా	‖ నీధా	పాధప - మాగా	‖
పా ;	హి ; శ్రీ	‖ గి రి	రా . . - జ సు	‖
మా ;	; ; - పామా	‖ గ మపా	మా - గారీసీ	‖
తే ;	; ; - క రు	‖ ణా. .	. - క లితే	‖
సాగా	రీగా ; మా	‖ పాపా	మాగా ; రీ	‖
ప ద	సరో ; జ	‖ మ ను	స రా ; మి	‖
గారీ	గా ; ; ;	‖ గమపధ	పమ - గమపమగరి	‖
తే.	. ; ; ;	‖ ఎ . . .	. . -	‖

అ. సా ;	పాపామా ;	మాపమ	గారీగామా	
దే ;	హిమ తే ;	ర సు.	ప మగ తి	
పా ;	గా ; మాపా	మా - పమ	గారీగారీ	
మే ;	కాం ; బ్ర ప	తి - సు.	ద తిస తి	
సా ;	పాపా ;	మ గ రీ	గా ; మా ;	
తే ;	జ సా ;	తులి త	ది ; వ్య ;	
పామా	గా ; గారీ	సా ;	మాగారీస్ని	
మా .	ర్తే ; ల లి	తే ;	సు ల లితే	
సమగగ	రిసని్సగగమా	; - పధ	మపగమ - గరిసని్	
స్నీసస్నీ	ససగామ - గమప	పాధ - మ	ప - గమాగరిసని్	
సమగా	రిస - గమప - మపా	సనిసమ	గరి - గారిసనిని	
సానిధ	పధప-మపమ - గగ	మాగరి	గమపమ - గరిసని్	
చ. సా ;	పాపా - ప నిపా	మా - గా	మాపమగారీ	
దే ;	వి ఫు - రా. .	ణి - ని	గ మ . వి సు	
సా ;	నీ ; సా - పామా	గారీ	నీ సగరీగా	
తే ;	ప్రి ; తి - రి మా	వ స	తు తే. . .	
వి —	మా - గమపామా	గారీ	గామా గా సా	
మలియు	న - తే . . సు	ది న	మ జి తే	
సాసా	పామాపామా	గారీ	సా ;;;.	
యుధి	జి తేం ద్ర	వి సు	తే ;;;	
నీ ;	సా ; - నీసా	రీ - సరి	సా - నీ నీగా	
దే ;	వా ; - వి ర	త - కృ.	త - సుతే	
సా ;	మా - రీగారీ	సారిస	సని నీసా ;	
కా ;	మ - తో.టి	పీ ర .	ఘటితే. ;	
సా ;	నీధాపామా	పనిపా	మా ; - పామా	
దీ ;	న జ న ని	జ . గ	తే ; - భు వి	
గారీ	సా ; ; పా	మగమప	మా - గారీస్ని	
ప త	దే ; ; వ	తే . . .	సు - చరితే	

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. మా రజ = తా. చాపు.

ప. బ్రోవవమ్మ తామసమేలే! దేవి! తాళలేనే, బిరాన - (బ్రో)

అ. నీవనాదరణజేసితే నిర్వహింపవశమా? కామాక్షి! (బ్రో)

చ. దీనరక్షకి నీవేయని, దివ్యమైన నీ నామమే, ధ్యానము; వేఱే మంత్రజప తపములెఱుఁగనే, బిరాన (బ్రో)
జాలమేల? వినోదమా? శివశంకరీ! నీ సమానమా? శూలిని! వేఱే భక్తపరిపాలినిగలదా? బిరాన - (బ్రో)
శ్యామకృష్ణసోదరీ! శుకశ్యామలా! త్రిపురసుందరీ! ఈమహిలో నీ సమానదైవ మెందుఁగాననే! కామాక్షి (బ్రో)

ప. ; ని	| సారీ	|| , రీ	| ; - రిగ	|| మమా	| పా , మ	| పా , |	; మ - మగ ||	పమగా;	| రీ - సా	||	
; బ్రో	| వ వ	|| , మ్మ	| ; - తా.	|| మ స	| మే , .	| లే , |	; . - బి. ||	రా. . ;	| . - న	||	
2.			,,				పా , |	ధప - మగ ||	,,		||	
			,,				లే , |	. . - బి. ||	,,		||	
3.			,,				పా , |	; - ప ధ ||				
			,,				లే , |	; - అంబ ||				

నీ ,	| సనిని ధ	|| ధపా	| పాధప	|| మగా	| ; - మప	|| మగా	| రీసా	||
దే ,	| వి. తా.	|| . శ	| లే . .	|| నే.	| ; - బి .	|| రా.	| . న	||
ప ధ|| నీధ	| ధరీసని	|| నిధాపా ,	| మపపసి	|| సనిధపమగ	| ; - ధప	|| పమగా	| రీసా	||
అంబ|| దే.	| వి. తా.	|| . . శ ,	| లే . . .	|| . . . . . నే	| ; - బి .	|| రా.	| . న	||
ప ధ|| నీ ,	| గరీసని	|| ,,	| మపధనిసరీగరీ	||		,,		||
అంబ|| దే ,	| వి. తా.	|| ,,	| లే	||		,,		||

	;	ని	| సారీ	|| , రీ	| ; - రిగ	|| మమా	| పా , మ	|| పా ,	| (ఇచట నిలుప		
	;	బ్రో	| వ వ	|| , మ్మ	| ; - తా.	|| మస	| మే , .	|| లే ,	| వలయును.)		
అ.	;	*	ప | ధాపా	|| పదాధపమ	| పాధా	|| ; - ధని	| సాసిని	|| సా ,	| నీసారీగరి	||	
	;	*	నీ | వ నా	|| . . ద . .	| ర ణ	|| ; - జే.	| . సి.	|| తే ,	| అంబా. .	||	
	సని	*	నిధ | ధాపా	||	,,	||	,,		| సాసా	||	
	. .	*	నీ. | వ నా	||	,,	||	,,		| అంబా	||	
	;	*	ప | రీ సా , ని	|| నిధాపా,	| పాధప	|| మగా	| ; - మప	|| పమగా ;	| రీసా	||	
	;	*	ని | ర్వహిం, .	|| . . ప ,	| వ శ .	|| మా.	| ; - కా.	|| మా. . ;	| . క్షి	||	
			,,		| మపసా	|| సనిధపమగ	| ; - మప	|| పమగా ;	| రీసా	||	
			,,		| వ . శ	|| మా	| ; - కా.	|| మా. . ;	| . క్షి	||	
			,,		| మపధని-సరిగరి	||		,,		||	
			,,		| వ . . . -శ . . .	||		,,		||	
	;	*										
	;	*	(బ్రోవవమ్మ)									
చ.	;	*	ప | ధాపా	|| ధపమా ;	| పాధా	|| ; - ధని	| సాసీ	|| సా ,	| సాసా	||	
	;	*	దీ | వర	|| . . . ;	| క్ష కి	|| ; - ని .	| వేయ	|| ని ,	| అంబా	||	
	;	*	ని | నీ సా	|| ; ,	| గరీ ,	|| సా ,	| సా , ని	|| నిధా	| ధాపా	||	
	;	*	ది | వ్యమై	|| ; ,	| వ . ,	|| నీ ,	| . , .	|| నా.	| మ మే	||	

, - ధ ని	| సాసీ	|| సా ,	| ; ;	|| నీధ	| సనినిధ	|| , పాధపమ	| పాధా	||
, - ధ్యా.	| . న	|| ము ,	| ; ;	|| వే.	| ఓ.మం	|| , . . త్ర.	| జ ప	||
ధనిధ	| సనినిధ	|| ధపా	| పాధప	|| మగా	| ; - మగ	|| పమగా ;	| రీసా	||
తప .	| ము. లె.	|| ఱుగ	| నే . .	|| . .	| ; - బి .	|| రా. . ;	| . న	||

(ఇచ్చట అనుపల్లవిలోనుండు సంగతులను పాడుకొనవలయును.)

(5) రా. ఫరజు - తా. మిశ్రలఘువు.

ప. త్రిలోకమాతా ! నన్ను బ్రోవు కరుణను, దినదినమికను (త్రిలోక)

అ. విలోకింపుము, సదయనన్ను, చల్లని వీక్షణమున, కామాక్షి ! (త్రిలోక)

చ. నిన్ను నమ్మి యుండగ శ్రమపడవలెనా ? నే నెందుగానదిక్కు నిన్నువినా ;
ఘనమున కోరికల కోరికోరి ఏమిఁగానక భిన్నుడైతి ధన్యనేయు (త్రిలోక)

2. జపము లెఱుగనే తపము లెఱుగనే చపలచిత్తుఁడను సంతతము
కృపకు పాత్రుఁడనుచు వేడ్యుఁడని నన్ను వీక్షించకిట్లాయె, నీ బిడ్డయని (త్రిలోక)

3. మఱువక నిన్ను నే మది దలచగను మ - న్నించి వెరువకు మనరాదా ?
శరణనే సుజనులపాలి కల్పవల్లి ! శంకరీ ! శ్యామకృష్ణసోదరి ! (త్రిలోక)

ప. సామాగమా	| పాధానిసా	| ; - సా నీ	| ధాపామగా	| మాధాపమా	| గామాగా ,	| ; ; - ; ,	| , మగరిసనిని	||
త్రిలో . క	| మాతానన్ను	| ; - బ్రోవు	| క రు ణ ను	| ది న ది న	| మి క ను ,	| ; ; - ; ,	| , ...	||
	,,	|	,,	| గమపధ-పమగ	| మపమగ - రిసని	||		
	,,	|	,,	| . . . . - . . .	| . . . . - . . .	||		

3.	స్నీసా	| రీ ; - మరిసా	|| రిసస్నిప	| స్నీప - మ్మాప	|| స్నీస్నీ	| సా ; - రీ మా	|| పనిప - మ	| పమ - రీగరిసా	||			
	వ న	| జా ; - స. న	|| వి. ను.	| తా. - న త	|| వర	| దా ; - యకి	|| శ్రీ. . - .	| . . - ల.లి త	||			
4.			,,			- రి మపని	|| పనిస్నిని	| ,,	||			
			,,			- య. కి.	|| శ్రీ. . .	| ,,	||			
5.			,,				|| సనిసరి	| సని - పమరిగరిస	||			
			,,				|| శ్రీ. . .	| . . - ల . లి. త.	||			
6.			,,		|| స్నీస్నీ	| సా ; -						
			,,		|| వర	| దా ; -	(ఇచట నిలుపవలయును.)					
అ.	సాసా	| సా ; సాసా	|| సీ ;	| పాసీసారీ	|| రీసా	| ; - ని సనిపమా	|| ప్రాధ్నని	| పమ - రీ గరిసా	||			
	క న	| కా ; ద్రిని	|| వా ;	| సి ని నవ	|| కటా	| ; - క్షీం. . చుము	|| కా. .	| . . - మా. . క్షీ	||			
	రీ ;	| ;; - రి పపమ	|| రీ , - రి	| గ రిరిస స్నిప-స్నీ స్నీ	|| సా ;	| ; ; ; - స్నిస	|| రిగ రి స	| స్నిసరి - స్నిస్నిప స్నిస	||			
	తా ;	| ;; - మసమిక	|| ను , - స	| లుపతగసువి-నుము	|| కా ;	| ; ; ; - మిత	|| ఫలములూ	| సగుట- కుసమయము	||			
	రి రీ - గ	| రిస-రిమపని ప మ	|| నిసీ సీ	| ని సీ-గరీసీ సీ ని ప	|| నిసా	| ; ; - ; ;	|| సా ;	| పనిప మ - రి గరి స	||			
	పురా- రి	| రిపు-నికివరములు	|| బిరాన	| నొస-గితివియుచు	|| వినినే	| ; ; - ; ;	|| సీ ;	| పదములు- గొలిచితి	||			
చ.	పాపా	| ; - పనిపామా	|| మామా	| పమ - రిగరీ-సా	|| స్నీప	| ; - స్నీ - సా ;	|| స్నిగా	| రీ సా ; ;	||			
	క ళా	| ; - భ. ర ణ	|| క ళా	| . . - ధ.రి- స	|| కలా	| ; - గ - మ ;	|| స .	| న్నుతా ; ;	||			
	పాపా	| సా ; సాసా	|| సీసీ	| పా - ని , సీసీ	|| రీరీ-సా	| రిస - సీసనిపా	|| పపధని	| పమ - రిరిరి గ రి స	||			
	క లు	| పా ; . ర్తి	|| భయ	| వి - క్షం, జని	|| ఇల-లో	| పల - నీవలెనే	|| కలదా.	| శ్రీ. - లలితాంబిక	||			

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడఁదగినవి.)

(2) రా. దేశ్యతోడి – తా. చతురశ్ర రూపకము

ప. శ్రీకమలాంబనా! చింతదీర్చవే, అంబ! వేవేగ మేరావే (శ్రీ)
అ. పాకారి ముఖసురనుత పాదా! నాతోవాదా? (శ్రీ)
చ. కరుణాజలనిధి ధరలో నిన్నువినా, మఱియెవ్వ రున్నారని, నీ
చరణము గొలిచితిని సదా; సదా నీ స్మరణముఁ జేయు
కుమారుని కరుణించి బ్రోవ సమయము
నిరతముగ శ్రీవెలయు పురనివాసిని! భవమోచనిగ (శ్రీ)

(N B. చిట్టస్వర సాహిత్యములను అనుపల్లవాంత్యమున జూడుఁడు.)

ప. దా ;	; ; – ధాపా	గా ;	మాపా – ; ;	
శ్రీ ;	; ; – క మ	లాం;	బ నా – ; ;	
2. గమాగ	ధా ; – పధపా	,,	,,	
శ్రీ . .	. ; – క . మ	,,	,,	
3. సరిగమ	ధా ; – పధపా	పమగా	,,	
శ్రీ. . .	. ; – క . మ	లాం .	,,	
4. సరిగమ	పధనిసి – నిధపా	పమగా	మాపా – ; ;	
శ్రీ. . .	. . . . . – క . మ	లాం .	బ నా – ; ;	
5. సరిగమ	పధా , – ధాపా	మా , గ	గరి – రీ ; సా	
శ్రీ. . .	. . , – క మ	లాం, .	బ . – నా ; దు	
; – సా	రీ – గా ; మా	ధా ;	; ; – పాపమ	
; – చిం	త – దీ ; ర్చ	వే ;	; ; – అంబ .	
పధనిసి	; ; – పా , ధ	ధనిధా	పా – ధ పగామా	
వే. . .	; ; – వే , .	గ . .	మే – రా . . వే	
. సా ;	; – ని నిధాపమ	ధపధా	; – సనీసనీసా	
పా ;	; – కా. . రి .	ము. ఖ	; – సురనుత	
సనిధప	పమ – ధ పగామా	ధపధా	,,	
పా. . .	. . – కా . . రి	ము. ఖ	,,	
గ గ రీ	సా – సరీనీ – ధని	ధాసా	; – పమగామా	
పా . .	. – దా. . – నా.	. తో	; – వా. . దా	
ప. ధా ;	; ; – పా ;	; ;	; – గా ; – మా	
నీ ;	; ; – పా ;	; ;	; – దా ; – జ్ఞ	
పా ;	; ; ; – ధా	పాగా	; – మాపామా	
మే ;	; ; ; – గ	తి లో	; – కు ల కు	

పా ;	| ; ; ; - ధా	||	పాగా	| ; - రి స ని	||
మే ;	| ; ; ; - గ	||	తి లో	| ; - కుల కు	||
నీ సా	| నీ గా ; గా	||	మాధా	| ధా - నీ ; సా	||
ని ఖి	| ల సా ; క్షి	||	సు తు	| ని - బ్రో ; వ	||
నీ గా	| రీ నీ ; ధా	||	నీధా	| పాగా ; మా	||
ని న్ను	| వి నా ; యె	||	వ రి	| ల లో ; న	||
నిసనిగ	| , గ -మ ద ధనీ సీ	||	ని గ రీ ని	| , ధ - నిధపగామ	||
నిఖిలసా	| , క్షి -సుతునిబ్రోవ	||	నిను వి నా	| , యె- వ రిలలోన	||
చ. రీసా	| మా ; పామా	||	గామా	| దాధాపా ;	||
క రు	| ణా ; జ ల	||	ని ధి	| ధ ర లో ;	||
పాగా	| మాపా, - ధపా	||	గామా	| ధప - మ పమగరిస	||
ని న్ను	| వి నా, - మ ఱి	||	యెవ్వ	| రు. - న్నా. . . రని	||
సా ;	| ధ్నీ సారీ	||	గామా	| పాపామా - ధప	||
నీ ;	| చ రణము	||	గాని	| చ తి ని - స .	||
ధా ;	| ; ; ; - నిసి	||	ధా ;	| ధపమా - ధాపా	||
దా ;	| ; ; ; - స .	||	దా ;	| నీ . . - స్మర	||
గామా	| దా ; దా - ధా	||	నీ ;	| ; సాసా - ;	||
ణము	| జే ; యు - కు	||	మా;	| ; రు ని - ;	||
దాధా	| ధాగారీసా	||	సీ ని సీని	| ధప - గామగరీ	||
రు	| ణిం . . చి	||	బ్రో	| వ . - సమ.య	||
సా - నీ	| సారీగామా	||	దాధా	| నీసా నీ సా	||
ము - ని	| ర త ము గ	||	శ్రీ వె	| లయుపుర	||
నీగా	| రీ - సరీనీ - ధా	||	పాగా	| ; - మాపామా	||
నివా	| . - సి. ని - భ	||	వ మో	| ; - చ ని గ	||

ప. జననీ! నిన్నువినా త్రిలోకజననీ! నిన్నువినా - దిక్కెవరమ్మ జగములోనఁగానరే (జన)

అ. మనవిజమానస కమ్మోదిని! వివవేవామనవిని, వినినన్నుఁ బ్రోవుము (జన)

చ. వరదాయకివాదా? ఒకనిఁబ్రోవ వరుదా? దయరాదా?

కెంజనమ్మిన నాతోమవాదా! సరసిజధర హరిహరయతపాదా! (జన)

2. కరుణావిధనీవు వేగమేవచ్చి కరుఁతోనమఁబ్రోవు;

గిరిరాజకుమారివై నాపు! పరితాపములనెల్ల పరిహరించేవు (జన)

3. వనజాయతనేత్రి! కుమారజననీ! కామితదాత్రీ! ఘన

పాపలతాలవిత్రీ! నవకామునిజన సన్నుతపాత్రి (జన)

ప.	నిని	| పా - ని	|| గ రి	| పా ;	|| ; ;	| ; - ని	|| ధ ని	| నిధమా	||
	జన	| ని - ని	|| న్నువి	| నా ;	|| ; ;	| ; - త్రి	|| లో.	| . . క	||
2.		,,			||	,,	|| ధ ని స	| ,,	||
		,,			||	,,	|| లో. .	| ,,	||
3.		,,		| గ రిగ	|| పా ,	| ; - ని	||	,,	||
		,,		| నా. . .	|| . ,	| ; - త్రి	||	,,	||
4.		,,		| గమపమగారి	||	,,		,,	||
		,,		| నా.	||	,,		,,	||
5.		,,			|| పా ,	| ; - ని	|| స గా	| గామా	||
		,,			|| . ,	| ; - ది	|| క్కెవ	| ర మ్మ	||

నిసీ	| ధామా	|| గరీ	| గ రిగరి	|| సా ,	| ; - స్	|| స గా	| గామా	||
జగ	| ము లో	|| . న	| గా . . .	|| న ,	| ; - ది	|| క్కొ వ	| ర మ్మ	||
నినిసి	| నిధమా	|| గరీ	| గమపమగారీ	|| సా ,	| ; - నిప	|| నినిస	| నిధమా	||
జగ .	| ము . లో	|| . న	| గా	|| న ,	| ; - త్రి .	|| లో . .	| . . క	||
నిసీ	| సాసి	|| గ రీ	| సా ;	||				
జన	| నీ ని	|| న్నువి	| నా ;	|| (ఇచట నిలుపవలయును.)				

అ.	ని సీ	| సాసీ	|| సా ,	| ; - సీ	|| సా ,	| ; - సీ	|| సీ ,	| నిధమా	||
	మన	| సి జ	|| మా ,	| ; - న	|| న ,	| ; - న	|| మ్మో ,	| ది . ని	||
2.			|| ,,		|| ,,	| ; - నిప	|| ని నిసి	| ,,	||
			|| ,,		|| ,,	| ; - న .	|| మ్మో . .	| ,,	||
3.			|| ,,		|| రిసా	|	,,		||
	,,		స .	,,	
	,,		గసా	,,	
	,,		స .	,,	
	రీసా	| రీసీసీ	|| సీసీ	| సీనిధా	|| నిధని	| నిధమా	|| గ రీ	| గరిసా	||
	వి న	| వే . నా	|| మన	| వి . ని	|| విని .	| న . న్ను	|| బ్రో .	| వు . ము	||
చిట్ట.	నిపనిని	| సగ - నినిని	|| సా ,	| ; - నిస	|| గ రిస	| సగ - గగ	|| మామ	| గ గరిస	||
	నిరవ	| ధిక - సుఖ	|| దా ,	| ; - యకి	|| యనుచు	| విని - నిను	|| చా ల	| లొలిచితి	||

స్నిసగ	| రి స్ని - గగ	|| రి స్ని - గ	| రిగ - గస్ని	|| స్నాస్ని	| స్నిస - సా	|| గ గమ	| గ గరిస	||
నిరతి	| మగ - రిస	|| యుని - మె	| ఇలు - బిని	|| నీ వ	| లనే - బ్రో	|| చుటకు	| యెవరిక	||
గగమ	| గగమా	|| స్ని స్ని	| స్ని స్నిసా	|| స్నిసగ	| గమ - గమ	|| నిని ధ	| మని ని సీ	||
శరలో	| బినుమా	|| యిది	| ఘనమా	|| శరుణ	| మిది - కృప	|| కలుగు	| గరుపుగ	||
గిగిమ	| గ రీ - గా	|| గిరిని	| హానిని	|| హాని	| ధమ - మా	|| గ రి స	| సా స్ని ప	||
పరదీ	| రుహ - లో	|| చనిను	| వాసిని	|| తామ	| సము - నే	|| యకనే	| బ్రోవుము	||
చ. స్నిస్నీ	| సా ;	|| స్ని స్నీ	| గ రిగరి	|| సా ,	| ; - స్నీ	|| సగా	| గామా	||
బర	| దా ;	|| యశ	| గా . . .	|| దా ,	| ; - ఒ	|| కని	| బ్రోవ	||
గమా	| పామా	|| గరీ	| గ రి - గరి	|| సా ,	|	,,		||
వరు	| దా .	|| దయ	| రా . - . .	|| దా ,	|	,,		||
మప	| ధానిధధామా	|| గ రీ	| గ మపమగారీ	|| ,,	| ; ;	|| ; ;	| ; ;	||
వరు	| దా . . .	|| దయ	| రా	|| ,,	| ; ;	|| ; ;	| ; ;	||
నీని	| నిధమా	|| ని నీ	| హా ;	|| హా ,	| నీ గ రీ	|| హా ,	| ; ;	||
వెఱ	| న . .	|| మ్మిన	| వా ;	|| తో ,	| నువా .	|| దా ,	| ; ;	||
రీహా	| రీసనీ	|| పీనీ	| పనిధా	|| ని పని	| నీనిధమ	|| గ రీ	| గరిసా	||
సర	| సి . జ	|| భవ	| హ . రి	|| హర .	| ను . త .	|| పా .	| . . దా	||

(ఇచ్చుట చిట్టస్వరమును పాడి పల్లవిని పాడుకొనవలయును.)

(4) రా. ఎదుకులకాంభోజి – తా. చాపు.

ప. నినుసేవించిన జనులకునిఁక యీ జనన బాధలుగలవే? (నిను)

అ. కనకాంగి శ్రీరుక్మిణీ హృదయాబ్జ దినమణే! పార్థసారథిస్వామి! (నిను)

చ. భవసాగర తారకమై యున్నది నీ పదసారస యుగ్మము; భువిమానవ లోకులకు
భుక్తిముక్తి ప్రదము! నీపదము! భవసన్నుత! నీదునామభజన సదాచేయుచున్న,
కవిజనావనలోల నీసరి గలదా వేల్పు? కుమార పూజితపద! (నిను)

ప. స రీ	| రిపమా	|| పా ,	| ధపపమ	|| పాధనిధా	| ధపపమ	|| మగరి	| రి గసా	||
నిను	| సే. .	|| విం ,	| చి. న .	|| జ ను . .	| ల . కు.	|| నిక .	| యీ. .	||
సనీనిపా	| ధ,సధ,	|| పా ,	| పా , రిరిగాస	|| రిరిప	| పమగా-మగరీ	|| రీ ,	| సా ;	||
జన . .	| న . .	|| బా ,	| ధ , .లు . .	|| గల.	| వే. . - . . .	|| . ,	| . ;	||
అ. మగా	| పాధా	|| సిధాస	| సిదధరీ	|| సా వి	| సి నిధా	|| ని ధపా	| పధపాపామా	||
కన	| కాంగి	|| శ్రీ . .	| రు.క్మి.	|| ణీ .	| హృ. ద	|| యీ. .	| . . . . జ	||
మపా	| ధాసిధ	|| పా ,	| సి పపమ	|| పా - ధప	| ధపపమా	|| మ గరి	| గరి రి స	||
దిన	| మ ణే.	|| . ,	| పా. ర్థ .	|| పా - . .	| ర . థి .	|| స్వా. .	| . . మి.	||
చిట్ట. సా ,	| ; - రీ	|| , మా	| పా నీ	|| ధా ,	| ; - పా	|| ;,	| మగరి గ	||
రా ,	| ; - రా	|| , ని	| న్నస	|| దా ,	| ; - కో	|| ;,	| రి తివిను	||
		,,		|| ధా ,	| పానిధ	|| పనిధ	| పమగ రి	||
		,,		|| దా ,	| కో రితి	|| నిమన	| వివినుము	||

	పారి	సరి - మా	ప - మప	ధా - పధ	రీపా	; - మప	ధ పా	, - మగరి	
	పార	సద - శా	క్ష - శర	ణా - గత	జనా	; - వన	కృపా	, - ని ధని	
చ.	సపా	ధ పధా	ధపా	పాపమ	పధప	ధ ప ప మ	మగరి	రిగసని	
	భవ	పా. .	గ ర	తా. .	రక .	మై. యు.	న్నది.	నీ . . .	
	భధా	పా , ని	పారిగాస	రి రి ప	పమగా ;	మగరీ ; - ,	పా ,	; ;	
	తద	పా , .	ర . స.	యుగ్మ.	ము. . ;	. . . ; - ,	. ,	; ;	
	; మగ	గ రిరీ	రిగస	పారీ	రి పమా ;	మగమా	పపమ	పాపా	
	; భుని	మా. .	. . .	న వ	లో. . ;	. . .	కుల.	కు .	
	; మ	మా-మగామ	పపమ	ధాపా	ధా ,	ధప - పా	మగా	గ రి - రిగాస	
	; భు	క్తి -ము. .	. క్తి.	ప్ర ద	ము ,	. . - నీ	ప ద	ము. - . . .	
	, మగ	గరిరీ	రిగస	పా రీ	రిపమా ;	మగమా	ప మపధాప	పాపా	
	, భవ	స. .	. . .	న్నత	నీ. . ;	. . దు	నా. . . .	. మ	
	, మప	ధపధా	;,	; - ధాసిని	సానిధా	; - ధా	ని దాధపా	ధ పపమ	
	, భజ	న . .	;,	; - స . .	దా. .	; - చే	యు. . .	చు. న్న.	
	మపా	ధాసిధ	పా ,	సనిధరీ	సాని	సనిధా	నిధపా ;	పధపాపామా	
	క ని	జనా.	. ,	వ . న.	లో.	. . ల	నీ . . ;	స . . రి .	
	పపా	ధా - సిధ	పా ,	పా - పమ	పా ; ధసి	ధపప మ	మగరి	గ రిరిస	
	గల	దా - వే.	. ,	ల్పి - కు .	మా ; . .	ర . వూ.	జిత.	ప . ద.	

ముద్దుస్వామిదీక్షితులు. *

(1) రా. కురంజి - తా. మిశ్రఝంప.

ప. శ్రీవేణుగోపాల! శ్రీరుక్మిణీలోల! దేవనాయకశ్రయం! దేహి! దేహి!! మధుమురహర! (శ్రీవేణు)

అ. దేవకీసుకుమార! దీనజన మందార! గోవర్ధనోద్ధార! గోపయువతీజార! (శ్రీవేణు)

చ. గోకులాంబుధిసోమ! గోవిందనతధామ! శ్రీకురంజితకామ! శ్రుతసత్యభామ!
కోకనతపదసోమ! కరుణసహిత శ్యామ! శ్రీకరతపోహోమ! శ్రీజయంతినామ!
ప్రాకట్యరణభీమ! పాలితార్జునధామ! పాకరిపుతనామ! భక్తయోగక్షేమ! (శ్రీవేణు)

ప.	సా ; రీగామా-మగగరి	గరి	సాని	సా ; రి గ సాని - నీసా	నిస	రీరీ		శ్రీ ; వే. ణు -గో...	వా.	. ల	
	గా ; మాపా ; పమగా	గరి	సనీనీ	; - సనిసా - మగారి రీ, స	మగ	గరిసని		రే ; వ నా ; యు. క	ర.	యం.	
అ.	సా ; పాపమమగ-మాపా	మప	ధాపా	పా ; మామగగరి - గరిపమ	మగ	గరిసని		దే ; వ కీ. . . -సు కు	మా.	. ర	
	సా ; పమమాగా-రిగరి గ	రిగ	సాసా	సా ; మగగరిగసా ;	ధప	మగరిని		గో ; వ . . ర్ధ -నో..	ద్ధా.	. ర	
చ.	సా ; సాసా ; - సారీ	రిగ	సాని	సా , ని - గరిరీ రీ - గమగా	గరి	సాసా		గో ; కులాం ; - బుధి	సో.	. మ	

* దీక్షితకీర్తన లన్నియును క్షేత్రజ్ఞపదముల తీరుననే విళంబముగ పాడఁదగినయవి.

సా ; రీగామా - పామా	మగ	గరిసా	సాసామగగరిసా - సాస్ని	సరి	, సా,		
శ్రీ ; కమం . -	కా.	. . మ	శృతి క . . . త్య - భా.	మ.	, . ,		
సా ; మాగామా - పాధా	పా	; మా	పామాగారీసా - స్నీసా	స్నీస	రీరి		
శో ; క న త - ప ద	సో	; మ	గ రు గు . హ - హిత	శ్యా.	. మ		
సానీసారీగా - మాపా	మగ	గరిగస్ని	మాపామాగారీసాస్ని	స రి	, గసా		
శ్రీ . క ర . - త ప	హో	. . మ.	శ్రీ . జ యం. తి .	నా.	, . మ		
సాసాస -మగరిగర-పామగా	రిగ	మా,మ	సాధ - పమగమపాప - పామగ	, రి	సా,స్ని		
ప్రాకట్య-రణధీ.మ- పాలితా	ర్జున	ధా,మ	పాక - రిపునుత నామ -భక్తయో	, గ	క్షే,మ		

(2) రా. నాయకి - తా. ఆది.

ప. రంగనాయకం భావయే - శ్రీరంగనాయకీ సమేతం శ్రీ (రం)

అ. అంగజతాత మనంత మతీతం - అజేంద్రా ద్యమరనుతం సతతం
ఉత్తుంగ విహంగతురంగం - కృపాపాంగం - రమాంతరంగం శ్రీ (రం)

చ. ప్రణవాకారదివ్యవిమానం - ప్రహ్లాదాది భక్తాభిమానం,
గణపతి సమాన విష్వక్సేనం - గజతురగ పదాదిసేనం - (రం)

2. దినమణికుల భవరాఘవనాథం, మామకవిదేహ ముక్తిసాధనం,
మణిమయసదనం, శశివదనం - ఫణిపతిశయనం - పద్మనయనం- (రం)

3. అగణితసుగుణ గణనతబిల్వీమణం, ఘనతరకాస్తుభ మణివిభూషణం,
మునిజనకృత వేదపారాయణం - గురుగుహమునిత నారాయణం శ్రీ- (రం)

ప. రీపమ - పమ - ప రిగరి - గాగ రీ ,	సా - ని సస్రీరిస	రీ ; - రి సనిస	‖
రం. - గ . - నా. . . - యకం. ,	. - భా. .వ.	యే; - శ్రీ. . .	‖
2. ,, - మపధప - పమరీ - గా గరీ ,	,,	,,	‖
,, - నా. . . - . . . - యకం. ,	,,	,,	‖
3. ,, - పధనీధపమరి - ,,	,,	,,	‖
,, - నా. . . . . - ,,	,,	,,	‖
రీగమపాదా - ధ పపరీ సీ రీనిసీ	సా - మపమ - పధప	మరి - పమరీ ; - గరిస	‖
రం . . గ - నా. . . య. ఏ .	. - స . . - మే. .	. . - . తం ; - . శ్రీ.	‖
రీపమ - పమ - ప రిగరి - గా గ రీ ,	సా - ని సస్రీరిస	రీ ; సా ;	‖
రం. . - గ . - నా. . . - యకం . ,	. - భా. .వ.	యే; . ;	‖
అ. సా ; సాసా - సీ రీనిసీ - ధనిపధ	మపరిమ - పాధరీ	నీనీ - సా ;	‖
అం; గ జ - తా. . . - త . మ.	నం. . . - త మ.	తీ . - తం ;	‖
నిసీనిసీ - నిసరీ - సా ; - సరీసిధనీ	నీ నిసీ - ధాపా	ధపధమపా - ధని	‖
అ. జేం. - . . . . - గ్రా; - ద్య.మ.ర	మ తం - . స	త . తం. . - ఉ.	‖
పధమప - రిగారి - స రీ సా - మపా	పారిసా - పధమ	పరి - గారిస - నిస	‖
త్తుంగవి -హం.గ- తురంగం - కృపా	పాంగం - రమా	ంత - రంగం - శ్రీ.	‖
చ. పాపాపా ; - రీ గారీసని	; - పాస్రీరిస	రీ నీసా ;	‖
ప్ర ణ వా ; - కా. . ర .	; - దివ్యవి.	మా. నం ;	‖

,, - ప మరీ - గారీసని	,,	,,	‖
,, - కా. . - . .ర.	,,	,,	‖
ప్రా ; రీ ; - రి సనీసా - నిప	పని - ప మరిమ - రీమా	పామాపా ;	‖
ప్ర ; ప్లో; - దా. . ది - భ.	. . - క్తా . . . - . భి	మా. నం ;	‖
గారిగరీ - సా - ధామా ; పా	రీమా - మరిమప	మరిగా - రీసా	‖
గ ణ.ప - తీ - స మా ; న	వి . - ష్వ. . .	క్సే. . - నం.	‖
రీగామా - పాధాపా - ని పధని	పా - పమరీ-సారీ-పమరీ	గగరిగ - రీసా	‖
గజ తు - ర గ ప - దా. . .	ది - సే. . - . . - . . .	నం. . - ది న	‖
పామాధాపానిధాపా ;	మాధా ; - నీ	; - నీనిసిధా	‖
మ ణి కు ల భ వ రా ;	ఘ వా ; - రా	; - ధనం..	‖
పా ; పామా - దాధా ; ధా	నీ ; నీ - సా	; - నీసా ;	‖
మా ; మ క - వి దే ; మ	ము ; క్తి - పా	; - ధనం ;	‖
ధరిసా - రీసని - సాధపధపధా	ధా ; - నీనీ	సానీసా ;	‖
మ. ణి - మ.య - స ద. నం. .	. ; - శశి	వ దనం ;	‖
పాధాపారీసా - సి రీసినిసా	పా - మపపమధప	మరిగా రీ , - గ	‖
ఫ ణి ప తి శ - య.నం. .	. - ప. . . ద్మ.	న. యనం , - అ	‖
రిసరి - స్సస - నినిధప - ధమాదధా	నిసరిని - సిసిధ ప	పధనిసా ని సా	‖
గణిత- సుగుణ - గణనత - విభీ షణం	ఘనతర - కా. స్తుభ	మణివిభూషణం	‖

పథ నిసిరి రి - గారిసిరి - నీ సిరిరి	సీ రిని సీ - ధ నిప ధ	మ - ప రిగరి స - స్రీ	‖
మునిజనకృత - వేదపా. - రాయణం	సురసుహ - ముదితనా	. - రా.యణం - శ్రీ	‖

(౩) రా. శంకరాభరణము – తా. మిశ్రచాపు.

ప. అక్షయలింగవిభో! స్వయంభో! అఖిలాండ కోటిప్రభో! పాహి, శంభో! (అక్ష)

అ. అక్షరస్వరూప! అమితప్రతాప! ఆరూఢ వృషవాహ! జగన్మోహ!
దక్షశిక్షణ, దక్షతర, సురలక్షణవిధి విలక్షణ, లక్ష్యలక్షణ, జహువిచక్షణ, సుధాబక్షణ, సురకటాక్షవీక్షణ;

చ. బదరివనమూల నాయికా సహిత భద్రకాళీశ, భక్తవిహిత, మదనజనకాది దేవతుహిత,
మాయకార్యకల నారహిత, సదయగురు గుహతాత, గుణాతీత, సాధుజనోపేత, శంకరనవనీత,
హృదయవిభాత తుంబురు సంగీత, హ్రీంకార సంభూత హేమగిరీ నాథ.

సదాశ్రితకల్పక మహీరుహ పదాంబుజక్షవరథగజతురగ-పదాదిసంయుతనైత్రోత్సవ, సదాశివ,సచ్చిదానందమయ.

ప. పా , మగమా	పా , మపధని	పా , - సినిధా - పా	ధపా - మగ రిస	‖
అ , క్ష. య	లిం , గ . వి.	భో , - . . . - స్వ	యం - భో. . .	‖
,,		పా - గరిసినిధా - పా	,,	‖
,,		భో - . . . . . - స్వ	,,	‖
పమగ - గ రిగమగా	గ రిస - సనిధని	పా ; - ; పా	మగరి - సని - సరిగమ	‖
అఖి. - లాం. . డ	కో. . - టి. . ప్ర	భో ; - ; పా	. హి. - శం - భో . .	‖
అ. పా , ధా - ధపమా	ప మ గమాపా	ధనిప - పా - ధని	పా ; ధనిపాపా ;	‖
అ , క్ష - ర. .	స్వరూ. . ప	అమి. - త - ప్ర.	తా ; . . . ప ;	‖

నిసా - రీ గరీ	సిసా - నీసాసినిధా	నిసా - ; - పా	ధనిసరీసిని-ధపా ; మగరి ‖
ఆ . - రూ. ఢ	వృష - వా. . . .	హ . - ; - జ	గ . . . . -మో. ; హ.. ‖
పాస - సస్నిసరి	పారి - గమగరిపాస్నీ	పాప - గమరిగ	పాధ - మపగమ ‖
దక్ష - శి. క్షిణ	దక్ష - త . ర.సుర	ల క్ష - ణవిధివి	ల క్ష - ణల.క్ష్య ‖
పాధ - నిసీ నీ సీ	సీనీసీ - సీనిసా	పారి - నీ ప ధప	పాధ - పమగరి ‖
ల క్ష - ణబహువి	చ. క్ష- ణసుధా	భక్ష - ణగురు క	టాక్ష - వీ.క్షిణ ‖
చ. గమాపా - గమ	పా , పామా	దా , పమ - గమ	పమా - గామప - గారీ ‖
బ వ రి - వ .	వ , మూల	నా , యి. - కా.	. స - హి . . . - త ‖
గమా - ధపపమ	గారిరిసస్నీ	స్నిపాపాగరి	సస్నీస రిగా ‖
భ . - . . . ద్ర.	కా.లీ. . శ	భ . . క్త.	వి .హి. త ‖
సధా - ధపపమ	గగ రి - గాసస్నీ	పా , ధస్నిసా	మగరిగమపా ‖
మద - న.జ.	నకా. - . ది.	దే , . . వ	మ. .హి. త ‖
మ ప - మగామా	పా , నిధనీ	సీధప - పమధప	మగా - రీగా ‖
మా. - య . .	కా , . . ర్య	కల . - నా. . .	ర . - హిత ‖
మదాధపపమ	ధపామగ రి గ	పా , మాగమ	పా , ధనిసా ‖
స దయ.గు.	య . గు . హ .	తా , త గు .	ణా , తీ . త ‖
పా , నీపా	రీ , పానీ	సరిగరిసీసని	సరీసీనిధా - నీసా ‖
సా , ధుజ	నో , పీత	శం..క.ర.	న. వ . . - నీత ‖

సీ రీ గరీరీ	| సాంరీరీ	| మగరీసా - సని	| ధపా - ధనిసా	
హృదయ.వి	| భా. . త	| తుంబురు - సం	| . . - గీ . త	‖
పా , స సా	| సీ నిధాపామా	| పా , సీధధప	| గమపగ రిసా	‖
హ్రీం, కార	| సం. . భూత	| హీ , మ . గి.	| రీ . . నా. థ	‖
సధాపమగా	| గ మప గమరిస	| నిధా ని సమగ	| రిసనిస రిగమ	‖
సదాశృతక	| ల్పకమహీ.రుహ	| పదాంబుజభవ	| రథగజతురగ	‖
పధానిసా రీ	| గ - రీ సీ ని ధనిసీ	| సాసీనిధా - పమగరి	| స నీ - స మ గ మ	‖
పదాదిసంయు	| త - చైత్రో.త్సవ	| సదా . . - శి వస.	| చ్చిదా - నంద మయ	‖

(4) రా. శ్రీరాగము - తా. ఆది.

ప. శ్రీమూలాధారచక్రవినాయకా! మూల్యవర ప్రదాయక! (శ్రీ)

అ. మూలాజ్ఞానశోకవినాశక! మూలకంద ముక్తిప్రదాయక! (శ్రీ)

చ. శకలీకృతదేవాదిదేవ! శబళీకృత సర్వజ్ఞ స్వభావ! ప్రకటీకృత వైఖరీప్రభావ! పరాభవప్రసీదగజగ్రీవ!
వికటపట్టత శ్వాసాధికార! విచిత్రాకార! భక్తోపకార!
అకళంక! విభాస్వర! విఘ్నేశ్వర! హరగురుగుహసోదర! లంబోదర! (శ్రీ)

ప. రిస నిస - నిసరీ - రీ ; - గ రిరిసనీ	| సరి - సాని - ని సనీ-పా	| పా, ని - నీ సా	‖
శ్రీ.మూ. - . . . - లా; - ధా. . .ర	| చ. - . . - క్ర. . -వి	| నా, . - యకా	‖

, మపా ; పమ - రీరీగరిరీసా	స్రీ స్రీ , గ - రీసా	స్రీస్రీ సా ;	‖
మా, . . ; ల్య. - వర. . . ప్ర	రా . . . . - . యు	క . . ;	‖
అ. పాసా , నిపా - మాపమ - రీ గరిసా	రి స్రి సా రీమా	పనిపా - నీసా	‖
మా. , . . - లా . . - జ్ఞా. . వ	శో . . క వి	వా.. - శ క	‖
సీ నిసిరీ , సా - సినిరీసపసిని - పా , నిసిని	పా సా, నిపా - మా	రీ సరిగా - రిసా	‖
మా. . . , ల -కం. . . . ద - ము , . . .	క్ష్ . , . . - ప్ర	దా. . . - యక	‖
చ. నీసిని - పామారీగా - గరిసా	స్రీసరిమ - మరిమప	పమపని - నిపనిసి	‖
శక. - రీ . కృత - దే. .	వా. . . - . . ది .	దే . . . - వ. . .	‖
సినిపమ - రీగా - గ రిసాస్రీస్థా	స్రీసారీమా	పమపా ; పా	‖
శ. బ. - లీ. - కృ. త స.	ర్వ. జ్ఞ.	స్వ. భా; వ	‖
పామాపా ; - మపమా - నీ ;	సారీ ; - సీ ని	సా ; ; సా	‖
ప్ర క టీ ; - కృ. త - ప్ర;	ఖ రీ ; - ప్ర.	భా ; ; ప	‖
సాసిని - రిరీసా - రీని - పామమ	పని - నిసాని - పమ-మా	పమ - రీగరిసా	‖
ప రా. - . . భ - వ. - ప్ర సీ.	. . - ద . . - . . - గ	జ . - గ్రీ. వ	‖
రిగ రి - సాస్రిసా - రీ మామ - పాప	మ పానీ - మాప	నీసానిసా సి	‖
వికట - పట్భత - ఖ్యాపాధి - కార	విచిత్రా - కార	భక్తోపకార	‖
నిని - సగరీసి - నీ రీ సీ - నీ పా నిసి	నిగరీసి ని ప - సా	నిప - పమరిగరిస	‖
అక - శంకవి - భాస్వర - విఘ్నేశ్వర	హరసురసుమ - సో	దర - లంబో.దర	‖

(5) రా. వసంత – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రామచంద్రం భావయామి – రఘుకులతిలక ! ముచేంద్రం ! (రాము)

అ. భూమిజానాయకం ! భుక్తిముక్తిదాయకం ! – నామకీర్తన తారకం ! నరవరాంగతమాయికం ! (రాము)

చ. సాకేతనగరే నివసంతం, సామ్రాజ్యప్రదం, బలవంతం – రాకేందువదనం, భగవంతం, రమణీయకల్యాణ గుణవంతం, కాకుత్స్థం, ధీమంతం, కమలాక్షం, శ్రీమంతం – నాకేశమతమనంతం, నరగురు గుహవిహరంతం ! (రాము)

ప.	సా ;	| సా – మాగామా	|| మాగా	| మాధానీసా	|| సాసని	| ధమధా – సనిధని	|| ధమమా	| మగమా – గ రిసని	||					
రా ;	| మ – చం . ద్రం	|| భా వ	| యా. మి.	|| రఘు.	| కు. ల – తి. ల.	|| క . ము	| చేం. . – ద్రం. .	||					
అ.	మా ;	| మా – మగమాధా	|| నినిధా	| నీ ; సా ;	|| సా ;	| సా – సా ; సా	|| సనిసరీ	| స ని – ధమధనిధని	||					
భూ ;	| మి – జా. . .	|| నా. .	| య; కం ;	|| భు ;	| క్తి – ము ; క్తి	|| దా. . .	| య. – కం.	||					
గా ;	| మా – గారీసా	|| నీ – ధా	| ; నీగారీ	|| సనిధా	| సనిధామాగా	|| పమగా	| ; రి గ రి రి సని	||					
నా ;	| మ – కీ . ర్త	|| న – తా	| ; రకం .	|| న . ర	| వ . రాం. గ	|| త . మా	| ; యి.కం. . .	||					
చ.	సా ;	| సా – మామామా	|| మామా	| గా ; – మాగా	|| మాధా	| ని నిధని – సా ;	|| సా ;	| సని – ధమ – ధనిధా	||					
సా ;	| . – కే . త	|| న గ	| రే ; – ని వ	|| సం .	| తం. . . – . ;	|| సా ;	| . . – మా – . . .	||					
నీ ;	| ధానీధామా	|| గామా	| గారీసాసా	||										
జ్యా ;	| ప్ర . దం .	|| బ ల	| వం.తం .	||										
సా ;	| ; – సా ; సా	|| సనిసరీ	| సానీధామా	|| ధానీ	| సా ; సా ;	||								
రా ;	| ; – కేం ; దు	|| వ . ద .	| సం. భ గ	|| వం.	| తం ; . ;	||								
సానీ	| సాగరీ – సా నీ	|| ధా ;	| ధ మధనీధమా	|| గాపమ	| గారీసా ;	||								
ర మ	| ణీ . . – . య	|| క ;	| ల్యా. . . . ణ	|| గుణ .	| వం. తం ;	||								

పాపా	| సా - హీపిసిపా	|| పిని పిని |	పిని-ధమధనిపా	||
కాకుత్	| స్థం - ధీ మంతం	|| కమలా. |	క్షం-శ్రీ. మంతం	||
పి నిరిరి	| పినిధ-మధనిపిరి	|| పిని-ధని |	ధ మ-గమగరిసని	||
వా. శే.	| శమత-మనం.తం	|| వర-గురు |	గుహ-విహారంతం	||

(6) రా. కేదారగౌళ - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. నీలకంఠంభజేహం, సతతం - నిరజాసహాదిమతం ! (నీల)

అ. బాలకుచాంబాసహితం, బాలచంద్రసేవితం - శీలగురుగుహపూజితం, శ్రీకదంబవనవాసం (నీల)

చ. అక్షయరూపాఖండకావేరీ తీరోత్తరా భిముఖం - పంచముఖం, రక్షితభక్తప్రముఖం - నక్షత్రేశశేఖరం, నామరూప విచిత్రతరం - దక్షకరమీశ్వరం, కేదారగౌళప్రియకరం, దక్షిణకాశీపురం, పండిత కామాక్షీపురం - దక్షాధ్వరహరం,హరం, దయాకరం కమలకరం (నీల)

ప. నిసనీ	| ధా - పామాగా	|| రీగా	| రీపానిసరీ	|| సా ;	| నీధాపా ;	||
నీ..	| ల - కం . .	|| తం.	| భజే . . .	|| హం;	| సత తం ;	||
స్నీ ;	| పారీమాగా	|| రీ ;	| మాపానీ ;	||		
నీ ;	| ర జా . స	|| వా ;	| ది మతం;	||		
పారీసి	| నిధ - పాధపమగ	|| రీగా	| రీపా - సరీ	|| సా ;	| పా ; ; ;	||
నీ . .	| ల . - కం. . . .	|| తం.	| భజే - . . .	|| హం ;	| . ; ; ;	||

అ.	మా ;	| మాగాసారి	|| మా ;	| పాధాపా ;	|| మా ;	| పా - నీ ధాపా	|| నీపా	| నీపా ; ;	||
	బా ;	| ల పు చాం.	|| బా ;	| స హి తం ;	|| బా ;	| ల - చం. ద్ర	|| సే .	| వితం ; ;	||
	నీనీ	| నీపారీరీ	|| పా ;	| ; - నీధాపా	|| పా ;	| నీదాధాపా	|| మాగా	| రీ పపపా , ని	||
	శీల	| గురుగుహ	|| పూ ;	| ; - జితం .	|| శ్రీ ;	| కదం . బ	|| వ న	| నా. .థం , .	||
చ.	; రీ	| రీ - రీ పా ;	|| ; - మా	| గారీగారి	|| నీ ;	| పా ; రీ ;	|| పా ;	| పా - నీధాపా	||
	; అ	| క్ష - యరూ ;	|| ; - పా	| . ఖం.డ	|| కా ;	| వే ; రీ ;	|| తీ ;	| గో - . . త్త	||
	నీ ;	| పారీ రీ ;	|| రీమా	| గాసారి ;	|| నీధా	| పామాగా ;	|| గా ;	| రి మా గాసా	||
	రా ;	| భీముఖం ;	|| పం.	| చముఖం ;	|| ర .	| క్షీ త భ ;	|| క్త ;	| ప్రముఖం .	||
	; మా	| మా ; గాసా	|| రీమా	| పామాపా ;	|| ; - మా	| పా - పీ నిధాపా	|| నీపా	| ; - నీపారీ	||
	; న	| క్ష ; త్రే .	|| శశే	| ఖ రం . ;	|| ; - నా	| మ - రూ. . ప	|| విచి	| ; - త్రతరం	||
	నీ ;	| పారీరీరీ	|| మాగా	| రీ - పా ; పా	|| పా ;	| నీనీధాపా	|| పామా	| గారిగరీపా	||
	ద ;	| క్ష . కర	|| మీ .	| శ్వ- రం ; కే	|| దా ;	| రగా. శ	|| ప్రియ	| క రం . .	||
	రీపమ	| గా - రిగరిమపా	|| మాపప	| నీ ధప - ని నిపా	|| నీపా	| గ రీ - పీ పానిధప	|| పీపా ని	| ధప-మగ రి-మపని	||
	దక్షిణ	| కా - శీ . . పురం	|| చం డిత	| కామ. - త్రిపురం	|| దక్షా	| ధ్వర- హారంహారం	|| దయాక	| రం.-కమల-క.రం	||
బిట్టు.	పానిధ	| పా - మగరిగరిస	|| నీధప	| మధపనిస - రిమగరి	|| మాపని	| ధప - మపనిపరీరీ	|| మగగరీ	| సనిధప - నినిపా	||
	నీ పరీ	| మాపరీ - గారీస	|| నిపరీగ	| రీనీ - పరీసనిధప	|| రీపాని	| ధప - ధపామగరి	|| రిపాని	| ధప - నిసరిమపని	||

(7) రా. భైరవి - తా. ఆది.

ప. బాలగోపాల పాలయాశుమాం, భక్తవత్సల కృపాజలధే! (బాల)

అ. నీలనీరద శరీర! ధీరతర! నిరంజకర! నిరుపమానందకర!
లీలయా గోపవేషధర! మురళీధర! శ్రీధర! దామోదర! వర (బాల)

చ. చాణూరమల్ల హరణ! విష్ణుతర చరణ విహత శకటాసుర! మురహర!
మాణిక్యముకుటహారవలయధర! మత్తేభకుంభ భేదనపటుతర!
వాణీర్చిత! పీతాంబరధర! వైజయంతీ వనమాలాధర!
ఆణవాది విజయమానపాగర! అపహత కంసాసుర! నతధూసుర!
ద్రోణకర్ణ దుర్యోధనాదిహర! ద్రౌపదీమాన సంరక్షణకర!
వైణిక గాయక గురుగుహనుత! పుర వైరివినుత! గోపికామనోహర! (బాల)

ప. స నిగారీ - రి గమా - పా , నిధా	పా ; - నిని - ధప	మప-పమగా- రీ ;గరిసా
బా. . ల - గో. . - పా , . ల	పా ; - ల . -యా.	. . -శు . . -మాం; . . .
,,	,,	మపధప-పమగా-రీ;గరిసా
,,	,,	. . . . -శు . . - .; . . .
,,	పా; ధనిపని - ధాపా	,,
,,	పా; . . . . - లయా	,,
సరి నిధా - పనిపా - రీ రీ - గ్రరిప	రీ , గ-మపధప-మగమప	మగా , రీ - సరి
భ. క్త. - వ . , - [illegible]	పా, ... -జ. ల.	భే . , ...

సరి స్రీధా - సస్రిసా - రీ రీ - గ రిరిస	రీగమపా,నిధా,ప-మగమప | మగా , - గరిరిస - సరి	‖
భ. క్త . - వ . . - త్సల - కృ. . .	పా. . . , . . , . . -జ . ల . | ధే . , - . . . . - . .	‖
,,	రిగమపధనిసా -సనిధప-మగమప | ,,	‖
,,	పా. . . . . -. . . . -జ . ల. | ,,	‖
,,	రిగమపధనిసరీ-సనిధప-మగమప | ,,	
,,	పా. . . . . -. . . . -జ . ల. | ,,	‖
అ. నీ ; నీ - నిధసనిధాపా - ధమ	| పా ; ధా - నీ | ; రీ - సనిసా	
నీ ; ల - నీ . . . ర ద - శ .	| రీ ; ర - ధీ | ; ర - త . ర	‖
నీ ; నీ - ధానీసారీసీ - నిధపా - ధమ	| ,, | సా - నిసరీ-సనిసా	‖
నీ ; ల - నీ . . . . - ర . ద - శ .	| ,, | . - ర. . -త . ర	‖
సనిగారీ - నీసానిసరీ - రీసనీధాపా	| ధామా - పధా | నీ సాసా ;	‖
నిరం. జ - క . ర . . - ని . . ర ప	| మా . - న ం | ద క ర ;	‖
నీ , రీ సీ నిధాప - ధమప - దధని ని	| సా ; - సా ; | సనిధప - ధనిసా	‖
లీ , లయాగో. ప - వే. ష - ధరమర	| శీ ; - . ; | . . . . . - . . .	‖
నీ , రీ సీ నిధాప - ధమప - ధని సీ రీ	| గారీసీ - నీ ధప | మా , నిధాపా - మగరిస	‖
లీ , లయాగో. ప - వే. ష - ధరమర	| శీ ధర - శ్రీధర | దా , . మో . - దరవర	‖
చ. రీ స్రీసా ; - రీగాగారీ	| సారినిధా - సస్రి | గారి - సారీ	‖
చా.ణూ; - రమ . ల్ల	| హర . ణ - ని . | పుణ - త ర	‖

గారీగా - మాపాధా - పాపా	పా , మ - నీ నీ	ధనిధా - ధాపా ‖
చ గణ - ని హా త - శ క	టా , . - సుర	ము ర . - హా ర ‖
మా ; పా ; ధా - మా - పామా	పమనీ నీ - ధా	నిధ - పీ నిధాపా ‖
మా ; ణి ; క్య - మ - కు ట	హా . . ర - వ	ల . - య . ధ ర ‖
పధపధ - నినిపా - నినిరీ - రీసినీ - ధాపా	పా , ని - నిధపమ	పాధా - నీపా ‖
మ . . . - త్తే . . - భ . . - కుం . - . భ	భే , . - ద . న .	ప టు - త ర ‖
రీ నీధానీపా ; - గారీ	రీపా - ధానీ	పా ; రీసినీ - ధాపా ‖
వాణీ . . ళా , - శ్చిత	పీ . - తాం	బ ; ర . . - ధ ర ‖
మపధప - పమగారీ ; - గరిగప - గగరిగ-మా	పా - ధాధపమా - పా	ధానీపా ; ‖
వై . . . - . . . జ ; - యం . . - తీ . . . - వ	వ - మా . . . - లా	. ధ ర ; ‖
పాపాధా - నీ ; పా - రీగపా	గా - మా ; గరీ	పా ; గారీ ‖
అ . ణ - వా ; ది - పి . జ	య - మా ; న .	పా ; గ ర ‖
పానీరీ - ధరీరీ ; పా ;	నీసినిధాపా	మపామ - గ రిసా ‖
అ పమ - త . కం ; పా	సుర . న త	భూ . . - సు . ర ‖
పా గరీగ - మా ని దపామగమ	ప ధప - మగమామ	పారీ - గమపధ ‖
ద్రోణకర్ణ - దు శ్శాసనాది వార	ద్రో . ప - ది . మాన	సంర - క్షణకర ‖
పనినిరీ - గారీ ప - నిరీ రీ సి - నిధ నిప	నీ రీసినిధ - పా	నిధప - మపగరి స ‖
జ . ణిక - కాయిక - సురుగుహ - మతపుర	వైరివినుత - గో	. పికా - మనోహర ‖

(8) రా. సారంగ గౌళ - తా. ఆది.

శ్రీరామం, రవికులాబ్ధిసోమం - శ్రీకల్పమారుహం, భజేహం (శ్రీ)

అ. ధీరాగ్రగణ్యం, వరేణ్యం - దీనజనాధారం, రఘువీరం,

నారదాదిసన్నుత రామాయణ పారాయణ ముదితనారాయణం (శ్రీ)

చ. దశరథాత్మజం, లక్ష్మణాగ్రజం, దానవకులభీకరం, శ్రీకరం,

కుశలవతాతం, సీతోపేతం, కువలయనయనం, సుదర్భశయనం,

సుశరచాపపాణిం, సుధామణిం, సూనృతభాషం, సురసుహితోషం,

దశవదనభంజనం, నిరంజనం, దాననిధిం, దయారసజలనిధిం (శ్రీ)

ప. రీ , మమా ; మ గమగ - రీగరి	పానీ గ్రాపా	నీ ; సా ;	‖
శ్రీ , రా ; మం. . . - రవి.	కులా . బ్ధి	సో ; మం ;	‖
,,	సానినిధాపా	,,	‖
,,	కులా . . బ్ధి	,,	‖
నీసారీ ; మా - పా ; ధా	మాపమగా - గా	మగారి - గరిగస	‖
శ్రీక ; ల్ప - భూ ; రు	హం . . . - భ	జే . . - హం . .	‖
అ. ధా ; ; మా ; ధప - ధామగ	రీ గారీ - మా	పా ; పా ;	‖
ధీ ; ; రా ; గ్ర. - గ . .	ణ్యం . . - వ	రే ; ణ్యం ;	‖
మా ; - పానీ - ని దధా - నీ ;	పా ; - నీ రీ	నీ ; పా ;	‖
దీ ; - న జ - నా . . - ధా ;	రం ; - రఘు	వీ ; రం ;	‖

సీ గ రీ గ - పరీ సీ పీ - రీ హా సీ ధ	పాపా - మ గ రిగ	రి - పాసీధ్వనిస	‖
నారదాది - సమ్మత - రామాయణ	పాపా - యణమది	త - నారాయణం	‖
చ. రీగారీ - పా ; మా - మగమగ	రీగా రీపా	; - సీ పా ;	‖
దశ ర - ధా ; త్మ - జం...	లక్ష్మణా	; - గ్రజం ;	‖
పాసీధా - ధాధాధాసీధా	సీపా ; - రీ	మాగా - రిగరీ	‖
దా.వ - వ కు లధీ.	కరం ; - త్రీ	. క - రం..	‖
రీమాపాసీ - సీ ; సీ నిదధా	మాపా - సీ సీదధా	సీపాగీ ;	‖
ధశ ఇవ - తా; తం..	పీ . - తో...	పేతం ;	‖
రీమగా - రిగ రీ - పాసీ - ధా , సీపా ;	సీధపా ; మా	గారిగరీపా	‖
కు. వ - లయ - నయ - వం , . . ;	కు.ద ; ర్భ	శయ.నం,	‖
మరిమపాప - సీ సీ - సీధాసీపా	రీ రీ సీ పాపా	పాసీధమ - ధాపా	‖
మశరచాప - పాణిం- సుధీమణిం	మావృతభాసం	గురుగుహ - తోషం	‖
పమసీధస - సీధసీపా - సీధమ - పమా	మసీధ - మపా - పమ	, గరి - గరిసస్సీస	‖
దశ వదన - భయజనం - సీరం. - జనం	దా.వ - సీ ధిం - దయా	, రస - జలనిధిం	‖

(9) రా. [illegible] తా. మిశ్రలఘువు.

ప. మామవపట్టాభిరామా! జయ [illegible] సన్నుతనామా! రామ! (మామ)

అ. కోమలతరపల్లవపద కోదండ రామ! ఘన శ్యామలవిగ్రహాబ్జనయన!
సంపూర్ణ కామా! రఘురామ! కల్యాణధామ! రామ (మామ)

చ. ఛత్రచామర కరధృత భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్న విభీషణ సుగ్రీవ ప్రముఖాదిసేవిత!
అత్రివసిష్ఠాద్యనుగ్రహపాత్ర! దశరథసుత! మణిరంగవల్యాలం
కృత నవరత్న మంటపే విచిత్ర మణిమయ సింహాసనే సీతయాసహాసం.
సీతసుచరిత్ర! పరమపవిత్ర! గురుగుహమిత్ర! పంకజమిత్ర -
వంశసుధాంబుధిచంద్ర! మేదినీపాల! రామచంద్ర! (మామ)

ప. నీ , సారీ	| రీ , గ రిరిస	| నీ , రీపా	| , ; సనిపాపా	||
మా, మవ	| ప , ట్టా.భి	| రా , . .	| మా. . జయ	||
పా , నీసా	| రీ , మ గరిస	| నీ , నీ సా	| ; - , గ రి రి స	||
మా , రు తి	| స , న్ను.త .	| నా , మా .	| ; - , రా.మ .	||
అ. పా , ప పనిప	| మపమ - గరిసరి	| నీ , నిసరిరి	| రీ , గ రి రీ	||
కో , మల తర	| ప ల్ల. - వ. పద	| కో , దం..డ	| రా , మఘన	||
నీ , రి రి రీ	| పపామగ రి స	| పా , ని పపమ	| పా , నీ - సీ ని	||
శ్యా, మలవి	| గ్రహాబ్జనయన	| సం , పూ. .ర్ణ	| కా , మా- రఘు	||
పానిపాని ప	| మ - మగ రి - గ రిస	||		
రామ . కల్యా	| ణ - రా.మ - రా.మ	|| (మామవ)		

చ. సా , పాపా	నిపా - మాపా-మపనీ	పమాగారీ	సపా రీ రీ
ళ , త్రవా	మర - క . -ర . .	ధృత ధర	త అ త్మణ
పా , రీ స ని	రీ , రి రి రీ	పా , పాని ప	మమ - గరిస
శ , త్రుఘ్నవి	ధీ , మాసు	గ్రీ , వ త్రమ	ఖా.ది - సే. నిత
పా , రీ రీ	రీ , గ రిస	రీ , మామా	పాపపనిపమ
అ , త్రివ	పి , ష్టా. ద్యో	మ , గ్ర హ	పాత్రదశరథ
పసీని - పనిపమ	పపమ - గ రిపా	స స - ససపాప	ని మమ - గరిపా
పు.త్ర - మణిరం	గవ . - ల్యాలం	కృత - నవ ర త్న	మం.ట - పే.ని
పాప - ని నిప మ	పని - ని పమమా	పనిప - ప మగరి	సా , పరిప రి
చిత్ర - మణిమయ	సీం. - హా. ప వే	సీ.త - యా.సహ	సం , పీతసూచ
పాప - పమగరి	పాప పని ప మ	మామపానిని	పాపసీ నిని
రి త్ర - పరేమప	మి త్రసురుగుహ	మి త్రేపంకజ	మి త్రవంశము
సీ ని నిపామ	పాపీపా	మ - గారి గ రి స	
ధాంబుధిచంద్ర	మేదిపీ పా	ల - రామచం.ద్ర	(మామవ)

(10) రా. మాధవమనోహరి - త్రా. ఆది.

ప. మహాలక్ష్మి! కరుణాకరి మురారి - మాధవమాధవ మనోహరి! శ్రీ (మహా)

అ. మహానిష్ఠ సత్యస్వరూపిణి! మహాదేవగురుగుహ విఖ్యాతిని!
మహాపాప క్షయకరి! మహాసిద్ధి! మాతృజనని! ముక్తిక్షేత్రధాయిని! (మహా)

చ. క్షీరసాగరసుతే! వేదసుతే! [redacted]తే! శశిసహితే!
భారతీ రతీశచీ పూజితే! భ [redacted]వస విరాజితే!
వారిజాసనా ద్యమరవందితే! నా[redacted]మునిబృంద వందితే!
నీరజాసనా స్తే సుమన స్తే! పారస[redacted]సే! సదానమ స్తే! (మహా)

ప. మాపా ; - మా ; గా - గరిగమ	గ రిమగా - రిసని	సాగారీగా	‖
మ హా ; - ల ; క్ష్మీ - క. రు.	జా. . . - రస.	ల హరీ.	‖
మా ; నీధా - మా ; గారీ	సరిని ధని - నీ	సా ; - నిగరిగ	‖
మా ; మ వ - మా ; ధ వ	మ.నో. . - హ	రి ; - శ్రీ. .	‖
అ. మాగా ; - గరిరీమా - రీ ;	మా ; - మగమా	పా ; మానీ	‖
మ హా ; - బి. . ష్ణు - వ ;	క్ష ; - స్థ . ల	వా ; సి ని	‖
మాగా ; - గరిరీగా - మాపా	పానీధా ;	నీ ; పారీ	‖
మ హా ; - దే. . వ - సు రు	గుహని ;	శ్వా; సి ని	‖
సరీమా గరీ - సనిధని - షనీ నిధ	మాపధ - మగరిమ	గరి స - ని సరిగ	‖
మహాపా.ప - ప్రణిమని - మనోన్మణి	మాగజ - న నిమం	గళప్ర - దా.యిని	‖
చ. రీ ; గా - పా ; గారీ - సరి	నీనిస - ధనిధా	నీపారీ ;	‖
క్షీ ; ర - పా ; గ ర - సు.	తే. . - వే. .	దమతే ;	‖
గామా ; - గా ; రీమాగా	మా ; పాధా	మాగారీ ;	‖
క్షీ తీ ; - శా ; దిమ హి	తే ; శి వ	స హితే;	‖

ని సని - గారి ; మాగా ;	మాని ; ధా	; - నిసారి	‖
భా. . - ర తీ ; ర తీ ;	శ చీ ; పూ	; - జితే .	‖
రీగారీ - నీ ; - ధామా ;	పాపధపాగ రి	మగగరిసా ;	‖
భ . క్తి - యు; - క్త మా ;	వ గ . వి రా.	. . . జితే ;	‖
నీ రి నీ గ రీ - మగమపాధమా	నీ విధానిపి రీ	నీ గ రీ నిసా	‖
వారిజాసనా - ద్యమరవందితే	నారదాదిమని	బృందవందితే	‖
నీధమాపధమగా - రి మగరిపా	పానిధ నీపా	సపామగారి గ	‖
నీరజా సనా. స్తే - సుమవ. స్తే	పారసహ స్తే	సదాన .మ స్తే	‖

(11) రా. తరంగిణి - తా. ఆది.

ప. మాయే! త్వంయాహి, మాంబాధ తుంకాహి (మా)

అ. ధ్యేయే, దయే! త్వమేహి, ముదందేహి, మాంపాహి (మా)

చ. గాయే! గేయే! యాహి, కాహి, యేహిదేహి, పాహి;

ఉపాయే, పేయే, సరసకాయే, రసకాయే, సకాయే అయే! (మా)

సముదాయే, సురుసుహోదయే, సుధాతరంగిణి, అంతరంగిణి (మా)

ప. మా , గ - రిగమగ - రి పా , ; - పధధప	ధా ; పా ;	; ; - , సరిగ	‖
మా , . - . . . . . - యే . , ; - త్వం . .	యా; హి ;	; ; - , . . .	‖
మా , గ - రిగమగ - రిగమగ - . ,,	,,	సధసా - రిగమప	‖
మా , . -	,,	. . . -	‖

మా , గ - రిగమగ - రిగమగ - సనిరిగమపా	ధా ; సా ; - ధా	సారి - మాగారి ‖
మా , . - . . . . - యే. . . - త్వం. .	యా ; హి ; - మాం	బాధ - తుంకాహి ‖
,,	ధా ; సా ; - ;	
,,	యా ; హి ; - ;	(ఇచట నిలుపవలయును.)
అ. సా ; రీ ; - గమగగ - రీ ;	స రీరి - ధసా - ధ	, - ధ నిసా - ధ స రీగ ‖
ధ్యే ; యే ; - ద . . . - యే ;	త్వమేహి - ముదం - దే	, - హి. . - మాంపాహి ‖
చ. గా , మ - గ గరీ - సారిగ - రిగ రిస	పా ప - దాధ - సా	స - రీ రీ గాగ ‖
గా , . - యే. . - గే . . - . . యే .	యాహి - కాహి - యే	హి - దేహిపాహి ‖
మా , గ - రిగమగ - సా ; - సధధప	ధా ; సా ;	; ; ; - , మ ‖
మా , . - . . . . . - యే ; - త్వం . .	యా ; హి ;	; ; ; - , ఉ ‖
పా ; రీ - రీ గమగారీగా ; - సపపధ	, ధ - ధసరీగ	స రీ గా - మగ రి ‖
పా ; యే - పే. . . . యే ; - సరసకా	, యే - రసకాయే	సకాయే - ఆయే. ‖
మా , గ - రిగమగ - రిపా ; - ధ ధప	ధా ; - సా ;	; ; ; - మ ప ‖
మా , . - . . . . . - యే . ; - త్వం. .	యా ; - హి ;	; ; ; - సమ ‖
ప ధనీనిధధా - సా ; - ధ పీరీ గా రీసా	పధానిధాధప	, - ధ మగ - రిసరిగ ‖
దా . . . . . - యే ; - గురుగుహోదయే	సుధాతరంగిణి	, - అంత - రంగిణి ‖
మా , గ - రిగమగ - రిపా , - ; - ధ ధప	ధా ; సా ;	
మా , . - . . . . . - యే. , - ; - త్వం. .	యా ; హి ;	(ఇచట నిలుపవలయును.)

(12) రా. శుద్ధసావేరి - తా. శతుర్శ్ర మాళవము.

ప. శ్రీగురుగుహ తారయాశుమాం, శరవణభవ! (శ్రీ)

అ. సురపతి, శ్రీపతి, రతిపతి, వాక్పతి, క్షితిపతి, పశుపతి, సేవిత (శ్రీ)

చ. రాగాదిరహిత, హృదయవిభావిత, సురముని పూజిత - త్యాగాదిరాజకుమార! తాపత్రయహర! కుమార! భోగిరాజవినుతపాద! భూదేవప్రియామోద! యోగిరాజ! భోగభేద! యుక్తమనోలయవినోద! (శ్రీ)

చ. హా ; | ధాపామాధా ‖ పా ; | మా రీ ; సా ‖ రీ ; | ;; - ;; ‖ సారీ | మాపాధారీ ‖
శ్రీ ; | గు రు గు హ ‖ తా ; | ర యా ; శు ‖ మాం ; | ;; - ;; ‖ శ ర | వ ణ భ వ ‖
" | ; - పరిమపధరి ‖
" | ; - శరవణభవ ‖
" | ;; - స సధరి ‖
" | ;; - సురపతి ‖
పామరి | దధపసీ-ధారీ సీ ‖ మరిసీరీ | సీధసీధ-పమపధ ‖
శ్రీ పతి | రతిపతి-వాక్పతి ‖ క్షితిపతి | పశుపతి-సే . వి త ‖ (శ్రీగురుగుహ)

చ. ధా ; | ధా ; పాధా ‖ మాపా | రీ మాపాధా ‖ మా ; | రీసా - సారిస ‖ రీ మప | ధా ; మాపా ‖
రా ; | గా ; ది ర ‖ హి త | హృదయ వి ‖ భా ; | వి త - సుర . ‖ ముని . | పూ ; జి త ‖
ధా ; | రీ ; - సరీసా ‖ ; - ధా | పాధా ; పా ‖ పా ; | పా ; మాధా ‖ మాపా | మారీ ; సా ‖
త్యా ; | గా ; - ది . రా ‖ ; - జ | కుమా ; ర ‖ తా ; | ప ; త్ర య ‖ హ ర | కుమా ; ర ‖
పాధ-రి | ,స-మత్రిమపాధ ‖ పాపా ‖ పా - పధా రీ సీ ‖
భోగి -రా | ,జ-వినుతపాద ‖ భూ-దే | శ్రీయామోద ‖

రీ మ- రి | , రి - సాదదాధ || మా రి స | గా - [illegible] ||
యోగి-రా | , జ - యోగభేద || యు క్తమ | నో - లయ[illegible] || (శ్రీ గురుగుహ)

(13) రా. మధ్యమావతి - తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. ధర్మసంవర్ధనీ! దనుజసమ్మర్దనీ! ధరాధరాత్మజే! అజే! దయయామాంపాహిపాహి, (ధర్మ)

అ. నిర్మలహృదయనివాసిని! నిత్యానందవిలాసిని - కర్మజ్ఞాన విధాయిని! కాంక్షితార్థప్రదాయిని! (ధర్మ)

చ. మాధవసోదరి! సుందరి! మధ్యమావతి! శంకరి! మాధుర్యవాగ్విజృంభిణి! మహాదేవకుటుంబినీ!
సాధుజనచిత్తరంజని! శాశ్వతగురుగుహజననీ - బోధరూపిణి! నిరంజని! భువనేశదురితభంజని -
పాదజవిశ్వవిలాసిని! పంచనదీశోల్లాసిని! వేదశాస్త్రవిశ్వాసిని! విధిహరిహరప్రకాశిని! (ధర్మ)

ప. రీ ; | రీ : : ; || రీ ; | పమరీ ; సా || రీసా | రీసా ; నీ || సానీ | రిసరీ ; ; ||
ధ ; | ర్మసం; ; || వ ; | ర్ధ. నీ ; . || దమ | జన ; . || మ్మ. | ర్ధ.నీ ; ; ||
నిపా | ; - నీసా ; || రి మరీ | ; - మాపా ; || నీసా | సనిసనిసామా || రి మపని | పమ-రి మపమరిస ||
ధరా | ; - ధరా ; || త్మ. జే | ; - ల జే ; || దయ | యా. .మాం. || పా. . . | హి.-పా. . . హి. ||
రీ ; | సారీ - ;; || రీరీ | పమరి ; సా ||
ధ ; | ర్మసం - ;; || వ. | ర్ధ. నీ ; . || (ఇచట నిలుపవలయును.)
అ. రీ ; | మామారీమా || పామా | పా ; పాపా || మా ; | పా ; నీ ; || పానీ | సా ; సాసా ||
ని ; | ర్మ లహృద || యని | వా ; సి ని || ని. ; | త్యా; నం ; || ద వి | లా ; సి ని ||
నీ ; | నీ ; - సారీమ || రీసా | నీపానీసా || సనిసరి | సా - ని పనీసా || నీ-పమ | మ రిపమ - రీసా ||
క ; | ర్మ ; - జ్ఞా. . || న వి | ధా.యిని || కాం. | క్షి - తా. ర్థ. || . -ప్ర. | దా. . . - యిని ||

చ.	రీ ;	| రీరీ రీపా	|| మాపా	| మరిపమ - రీపా	|| స్రీపా	| రీ ; పా ;	|| స్రీస్రా	| స్రీపాపారీరీ	||
	మా ;	| ధవసో.	|| ద రి	| సుం. . - దరి	|| మ.	| ధ్య; మా ;	|| వతి	| శం. క . రి	||
	రీ ;	| మారీమాపా	|| పాపా	| మపా - పామా	|| పాపా	| ; - పనిపామా	|| రి మ ప	| రీ - రిమరీపా	||
	మా ;	| ధు . ర్య వా	|| గ్వి .	| జ్ఞం. - ళీ ణి	|| మ హా	| ; - దే . . వ	|| కుటుం.	| . - బి. నీ .	||
	రీ ;	| మా - రీమాపా	|| ; - పా	| మాపనిపామా	|| మా ;	| పాపానీ	|| మాపా	| నీనిపా ;	||
	పా ;	| ధు - జ వ చి	|| ; - త్త	| ం . . జ ని	|| శా ;	| శ్వత గురు	|| గు హ	| జనని ;	||
	నీ ;	| నీపా - రీమరీ	|| పానీ	| పా ; నీపా	|| రీపా	| నీపానీ - పని	|| పామా	| మరిపమ - రీపా	||
	తో ;	| ధరూ- . . పి	|| ణి ని	| రం ;.జని	|| భువ	| నే.శ - దు.	|| రి త	| భం... - జని	||
	రీ మరి	| మాప-మపాపమ	|| మాపప	| నీ - ప నిపాపనీపా	|| నిపా - రీ	| మ రీ - పానిపనిపా	|| రీ పనిప	| పా ని పమ - రి మరిప	||
	పాదజ	| విశ్వ-విలా సిని	|| పం చవ	| దీ - శో. ల్లాసిని	|| వేద-శా	| . స్త్ర- వి శ్వాసిని	|| విధిహరి	| హరప్ర . - కా.శిని	||

(14) రా. ఆంధాళి - తా. ఆది.

ప. బృహన్నాయకి! వరదాయకి! బ్రహ్మాదిజనని! ఏహి, ముదందేహి, మాంపాహి (బృ)

అ. అహన్నాస్వరూపిణి చిద్రూపిణి! ఆంధాళిహరణ చణప్రతాపిని!

సహస్రదళ సరసీరుహవాసిని! సదానంద గురుగుహ విశ్వాసిని! (బృ)

ప.	రీ పా ; - ప మరీ గమరీ ;	| సా - సారీనిప	| నీ రీసా ;	||
	బృహ ; - న్నా.యకి.. కి ;	| . - వ రదా.	| య. కి ;	||

రీ ; ; మా ; పానీపా	నీ - నిసనిపమా	రీ గ మా రీ స	‖
ద్రు; ; హ్మా ; ది జన	ని - ఏ.హిముదం	దేహిమాంపాహి	‖
రీ పా ; - ప మ రీ గమరీ ;	పాపారీ - ఫ స	స్ రీ సా ;	‖
బృహ ; - న్నా . . య. కి ;	. వ ర - దా.	య. కి ;	‖
అ. రీ నీ ; సా ; రీ గా ;	గమరీరీ - మా	పా ; నీసా	‖
అహ; న్తా ; స్వరూ ;	పి . .ణి - చి	ద్రూ; పి ణి	‖
మా ; పా ; - రీగామారీ	పామా ; నీ	పా ; నిసనీ	‖
ఆం ; ధా ; - శిహ ర ణ	చ ణ ; ప్ర	తా ; పి . ని	‖
సరీగమరీ - సనిరీ - నిసీ పామని	సపానిపమ - రి గ	మ రి - సని రీ సని	‖
సహస్రదళ - సరసీ - శుహవాసిని	సదా. వంద - గురు	గుహ - బి.శ్వాసిని	‖

(15) రా. బిలహరి - తా. ఆది.

ప. కామాక్షి! వరలక్ష్మి! కమలాక్షి! జయలక్ష్మి! శ్రీ (కామా)

అ. కామజనక పూర్ణఫలే! సకలే! కామితార్థదాయిని! శ్రీఫలే!
కామకలే! విమలే! కరకమలే, కామకోటిబిలహరియుత కమలే! (కామా)

చ. దినకరకోటి ప్రకాశకాయే, దీప్యమాన దివ్యచ్ఛాయే
వనజాక్షవాది వందితమాయే, వాసుదేవ పరబ్రహ్మజాయే
మానసధ్యాన ధ్యాతృధ్యేయే, మహనీయ నామాజ్ఞప్రదాయే
సనకసనందనాది భిక్షేయే సదయే, సరసగురుగుహ సహాయే! (కామా)

ప. హా ; పే నినిధపా ; - పమగా	రీగప - గరిపా	సనిధపా ;	
కా ; మా. . . . ; - క్ష్మీ. .	. . . - వ. ర	ఉ. . . క్ష్మీ ;	
పామాగారీ - పారిగరీగాపా ;	హానిధాపా	మాగా - గపధరీ	
కమలా. - . . . . . క్ష్మీ ;	జయ ల.	క్ష్మీ . - శ్రీ. . .	
అ. గా ; మా - పారీగాపా ;	ధా - పాధారీ	హానిధాపా	
కా ; మ - జ వ క మా ;	గ్ర - ఫ లే.	స క లే .	
ధా ; హారీ ; మగ రీ ;	హానిధాపా	ధాగాపాధా	
కా ; మిత్రా ; ర్త . దా ;	యి సీ . .	శ్రీ . ఫ లే	
హాని ధపా - పమగా - గరిపరిపా	పాపగాప - ధప	ధ రీసని - గపధరీ	
కామక లే - మిమలే - కరకమలే	కామకోటి - బిల	హరిమతి - కమలే.	
చ. పాధాని ధాపా ; పమగా	పామా ; గా	రీగమగాపారీ ;	
ది న క. ర కో ; టి. .	ప్ర కా ; శ	కా. . . . . యే ;	
హా ; సనినిధ - పామాగారీ	పామాగా ;	దాధనిపా ;	
దే ; దీ. . . - ప్యమా . న	ది . వ్య ;	చ్ఛా. యే ;	
మాగాపాధాపాపీ ; గా	పారీగరీపా	మీపాధారీ	
ర న జా . సుబా ది	వం. ది త	మా. యే.	
హా ; రీహానిదాపాధా	పనిపా ; - మగ	రీగమగాపా - రీ ;	
వా ; పదే. త క్ష్మీ ర	. . బ్ర ; - క్ష్మీ.	జా. . . . . - యే ;	

మ.గగరి - స నినిధ - ధ సరిగ - గ ధపా	మగపాధ - పా గ	రిసిని - ప ధా రీ	‖
మా. నస - ధ్యా. . న - ధ్యాత్మ. - ధ్యే.యే	మహనీయ - సామ్రా	.జ్య. - ప్రదాయే	‖
సరిగరిసాని - ధాపమగపాధ	సినిధాపమగ - గ	రి రి స - సినిధా ; ధారీ	‖
సనకసనంద - నాదిభి . జ్ఞేయ	సదయే సరస - గు	రుగుహ - స. హా ; యే .	‖

బాలస్వామి దీక్షితులు.

(1) రా. దర్బారు - తా. ఆది.

ప. రాజశిఖామణీ నిన్నేనమ్మితి - రక్షించు నా సామి (రాజ)

అ. ఈజగమునందు వెతకి జూచినా - యెందులేదు నీవలె నెఱదాతలు
భోజరాజ వేంకటేశ్వరేట్టేంద్ర భోగదేవేంద్ర కరుణాసాంద్ర! (రాజ)

చ. అన్నవస్త్రములు బహుశాల్వలు వర - హాలు మోహరీలు నవరత్నసామ్మలు
ఎన్నెన్నో విద్వజ్జనుల కెల్ల నిచ్చి - యానందము నొందేటి (రాజ)

2. కన్న తల్లిదండ్రి గురువు నీవే, కామధేను కల్పక తరువు నీవే!
ఎన్నటికి చిరంజీవిగ వెలయుము, ఎట్టేంద్ర జ్ఞానమూర్తి వినవే! (రాజ)

ప. గా ; రీపా - రీగామాపా	ధానిసీ - ధపమా	మాపామపధప - గారిస	‖
రా ; జ శి - ఖా. మ ణీ	. ని . - న్నే. .	స . . . . . - మ్మితి.	‖
స్సరిస్సధప - ధ స్సపా - రీసీ రీ	సారిస - రీపమ - గరిగా	గమరీ - పా ;	‖
ర. . . . . - క్షిం. . - చు.వా	సా. . -	మి. . - . ;	‖

అ. పా ; ధపపరి - గాగమరీపా	; స్రీపారీగా	; గామా ;	
ఈ ; జ.గ. - మునం. . ము	వెత కిజా	; చినా ;	‖
మా - పామాధా ; ధా - పాధనిధాపా	ధా - పధమపమా	ధా ; నీపా	‖
. - ఎం ము లే ; ము - సే	వ - లె. నె. ఉ	దా ; తలు	‖
పాపానీరీ ; రీ - పారీమరీమా	గమరీ - పా ; స రీ	పధ - నీ నిపి - ధాపా	‖
భో . జరా; జ - వేం. . . .	క . . - టే ; శ్వ.	రె. - ట్టేం . - ద్ర .	‖
రీ ; గమ - మాపాధా నీపరి	పరినిపి - ధాపా	మాపామపధప - గారిస	‖
భో; గ . - దే . వేంద్ర. .	క. రు. - జా .	పాం . . . . . - ద్ర. .	‖
చ. ; * పాపాపా ; పా - పమపా	దాధని - పాధప	మరిగా - గమరీ	‖
; * అ న్న వ ; త్ర - ము.లు	బ హు. - శా. .	ల్వ.లు - వ.ర	‖
; * స రిపమ - ప రిగా - గమరీపా	; - స్రీసరీగా	మాగామామా	‖
; * హా.లు . - మో. మా - రీ . . లు	; - నవరత్న	సా . మ్ములు	‖
; * పా ధ పపమ - ధా ; నీ ;	పనిపరీపధప	నీనిపధాపా	‖
; * ఎ న్నె. . . - న్నో; ని ;	ద్వ . . జ్ఞ.ను	లకె. . ల్ల	‖
; * పామాదాధా రీ - పాధా	; - నీ పానీ	పా ; పా ;	‖
; * ని చ్చియానం; - దమ	; - నొం. .	దే ; టి ;	‖
2. పా ; పా - పా ; పా - ధా ;	దాధాపాధా	నీనీధా ;	‖
క ; న్న - త ; ల్లి - దం;	డ్రి గు తు వు	నీ. జే ;	‖

, * పాహోధా ; దాధా ;	పాధానిని	సాసనిపా ;	
; * కామ ధే ; ను క ;	ల్పక తరు	పుసోవే ;	
; * నిసిరీ - రేపమేరీ - గాగాగమ	రీరిసిధప	నిసిధాపాధా	
; * ఎ.న్న- టి. . కి - . చిరం.	జీవి.గా	ఇ: లయమయ	
మాపమపాధాని - సరీని , సి	ధనిపాపాధప	గరిగరిరీ ;	
ఎ . . ట్టేం. . - ద్రజ్ఞా,	న.మూ ర్తి.వి.	న. . .వే ;	
గా , రీ స - రీ , - సరిస - స్రి రీ	సిధప్పాధ్పధ	సిపరి - సిపరిగా	
తా , థైయ - రీ , - . . . - తకధుం	. . . . తక	ధిమిత -	
గా మ రీ స - పామధాధ - పమధా	సి, ధాపపమ	ధని సిరిసి సి	
ధుంతకుంత - . . . . . - తక స్థం	., ...	ధణంతకిటధుం	
పిగారిసిరి - సిసి రిసిరి - సిధా	, మరిగ రి స - ధ	, ధ్ధా - ధ్ధనిసరి	
. . . . . - తకుంతరిత - . .	, తధింన్నాన - .	, . . - ధణధిమి	
సనిరిసా - పమధ ప - మపదధ - పనిసిరి	గగారిసిని - నిని	, ధమప - రిగ మరి	
. . . . - తక ధుణు- . . . . - తధణత	. . . తక - . .	, ... - తధింగిణ	

రి స *

తోం. * (రాజశిఖామణీ)

ముద్దుస్వామి దీక్షితులవారి శిష్యుఁడగు తంజావూరు పొన్నయ్య కృతి.

రా. మాయామాళవగౌళ - తా. చ. రూపకము.

ప. మాయాతీతస్వరూపిణి! నమ్రోవవే, మహాత్రిపురసుందరీ! శంకరీ! (మాయా)

|అ. మాయామాళవ గౌళదేశమున మహిమగలదార లర్చించు యీశ్వరీ! (మాయా)

చ. కాయజానివైరికి ప్రాణకాంతా! బృహదీశ్వరీ! కృపనేయవలెను
శ్రీగురుగుహ స్వామికి వేదాసుఁడైతి (మాయా)

ప.	సారీ	| గా ; మా ;	|| పా ;	| పా - మగమగమా	|| పా ;	| ; ; - పాధా	|| పా ;	| మగ - రిగరీస్రీ ||
	మా.	| యా; తీ ;	|| త ;	| స్వ - రూ. . . పి	|| ణి ;	| ; ; - న ను	|| బ్రో;	| . . - వ. వే. ||
	ని సిసీ	| ధా-ధనిధాపా	|| ప ధపా	| మాగారిగరీ	|| పా ;	| ; - సరిగమపధ	|| నిసినిధ	| పమ - గమగరిసన్రి ||
	మహా.	| . -త్రి.పు ర	|| సుం. .	| ద . . . రి	|| . ;	| ; - శం. . . .	||	| . . - క . రీ . . . ||
అ.	పా ;	| పా ,ద-ధపమా	|| మాపా	| ప మగారీసా	|| పామా	| గమ - పమపా;	||	
	మా ;	| యా, .-మా. .	|| శ వ	| గా. . . శ	|| దే .	| శ . - ము. న;	||	
	ధానీ	| సానీధాపా	|| ధాధప	| పా - మా ; గమ	|| పమ-గా	| రీగారీసా	||	
	మహి	| మ గల దా	|| ర ల.	| . - ర్చిం ; చు.	|| . . -యీ	| . శ్వ. రీ	||	
చ.	మ గ రి స	| పామగ - రి సన్రీ	|| సరిగమ	| పమగమ పధనిసి	||			
	కాయజాని	| వై రి కి - ప్రా. ణ	|| కాంతా	| బృహదీశ్వరీకృప	||			
	రీనిసి-ధ	| నిపధమ-పగ మని	|| ధ పమధ	| పమ-గ మగరిస న్రి	||			
	నే.య-వ	| లెను.శ్రీ-గురుగుహ	|| స్వా.మికి	| నే. -దా.సుడై.తి	||			

చిన్నస్వామివెంకటేశుల కృతి.

రా [illegible] - జా ఆది.

ప. గానలోల! కరుణాలవాల! భాగ[illegible]శీల! మాంపరిపాలయ (గాన)

అ. మానితగుణ! సుజ్ఞానఘురిణ! మధుభిక్షు పదచింతనపారీణ!
శ్రీనారదగురు! సుజనత్రాణ! విద్వజ్జాన [illegible]ధృతవరవీణా! (గాన)

చ. హరిహర బ్రహ్మాంగ్రామర చరాచరము లన్నిటను నీరముగ నెలకొని
పరిపూర్ణుఁడవై వెలుగుచునుండెడి పరమాత్ముఁడు నీవేగాదా?
వరత్రిభువనముల భూతభవిష్య ద్వర్తమానముల నెమ్మది నిరతము
నరయుచుండుదువు, నీమహిమలు యింతని పొగడఁగతరమా? వరవీణా (గాన)

2. ధరదాత్మజు లతిపర్వతులయి యల వనజాక్షుల మమతను మిముఁదెలియక
మనసిజాతమగ్నుల నళికూబ మణిగ్రీవులను నిరువురను
కనుగొని బృందావనమున యమళార్జున తరువుల గమ్మనినంతట కృ -
ష్ణుని దర్శనమొసగి పరమపావనులజేసి దనదనవరవీణా (గాన)

3. వ్యాసకవి వరవాల్మీకుల కతిభాసురమగు శ్రీహరిచరితము లుప -
దేశమొసగి ప్రహ్లాదుని నిజదాసుజేసి క్షమముగ మనిచి
వేసరకయు దీనులపాలింపుచు వేదాంతార్థము విశదముజేయుచు
వాసిగాంతు శ్రీమన్నారాయణ దాసుడైన నారదగురు! వీణా (గాన)

ప. గా , రి - రీమగ - గ రిరీ - సనీ , - ధ్ని | పా ; - నీగా | ; - మా - పా ; ||
గా , , - స . . . - లో. ల - . . , - కరు | జా ; - లజా | ; -ల - భా ; ||

మగ - మాపధ - పాపమగా - రీసా - నిధనిధ	, - గగా - గరిమప	గరీస - ధనిసరి	‖
గ . - వ . . - త శీ . . - . ల - మాం..	, - ప రి - పా. . .	ల. . - యు. . .	‖
అ. మా ; నీధాపామా - పమగమ	పా, ధ - నీ నీ	నీధని - సనిధా	‖
మా ; ని త గు జా - సు. . .	జ్ఞా, . - వధు	రీ . . - ణ . .	‖
ధానీపానీ - పాపా - నిపాని	నీనీ - ని ధనిసీ	నీధని - సనిధా	‖
మ ధురిపు - ప ద - చిం. .	తవ - పా. . .	రి . . - ణ . .	‖
ధానీసానీ - గగరీరీ - గగరీసీ	; - సనిగరీపా	ని ధానీసా	‖
శ్రీ . నా. - ర . ద. - గు. రు.	; - సు. జ . వ	త్రా. ణ .	‖
సనిసరీపా - రీపానిసీ - నిధపధ	ధానిసీ - నిధపా	పమగరి - సరిసా	‖
చి. . . ద్వి - లా. . స. - క. ర .	ధృ త. - వ. ర	పీ. . . - జా. .	‖
చ. గ గ రి రి - గ గ రి స - పా రి ని - పసపా	నిధని - పారిప ని	నిధ్ని స - నినిధ మ	‖
హరిహర - బ్ర. హ్మాం- ద్రామర - చరా.	చరము - లన్నిటను	నిరముగ - నెలకొని	‖
ధనిసాసనిగా - గమ గమ - పా గమ	పధపధ - మ పగమ	మగమప - మగరిస	
పరిపూర్ణుడవై - వెలుగుచు - నుండెడి	పరమా. - త్ముడనీ.	వే. గా. - దా...	‖
సస - ద ధపపధమ - పాపగమాపా	గామధానిప ధ	నిధని సీ - ని నిధమ	‖
శర - త్రిభువనముల - భూతభవి ష్య	ద్వర్తమానముల	నెమ్మ ది - నిరతము	‖
దధ ని పా సీ రీ సీ - నిరీసీ నీ ధనీపా	నిసరీ సీ - నిధపధ	ని నిధప - పమగ రి	‖
నరయుచుండుదువు - ని. మనోమలయిం	తనిపాగ - డగతర	మావర. - పీ. జా.	‖

చిట్ట. గగ మ - గమదధని - ధని రి నిస - ధ రి నీ గరి సని - సాని ధ | పమపామగరి స్ని ||
హరిరో - హరివరద - యనుచునిజ - మవాతీ పలుకగ - సారెకు | వతిపావనమగు ||

(ఇతర చరణములను లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

ఈ దిగువమండు వర్ణము ముద్దుస్వామి దీక్షితుల తండ్రియైన రామస్వామి దీక్షితులచే రచియింపఁబడినది. ఇందు స్వరములే సాహిత్యముగ నుండునటుల నొక విచిత్రపద్ధతి కల్పనము జేయఁబడియున్నది.

రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. సారీగా ; నిధా ; ని	పా ; మారీ	నీనీ , పధా		
స రి గా ; నిదా ; ని	పా ; మ రి	నినీ , ప ద		
పామా ; గామామా ; గా	నీ ; గానీ	నీ - శా ; ;		
ప మా ; గ మ మా ; గ	నీ ; గ ని	నీ - పా ; ;		
అ. గారీమామా - ధా ;; రీ	పాధా ; రీ	పాధా ; రీ		
గ రి మ మ - దా ;; రి	ప దా ; రి	ప దా ; రి		
గమపధ - నిధా ; నీగా ;	నీధా ; నీ	పాపాగానీ		
గమపద - నిదా ; నిగా ;	నిదా ; ని	ప ప గ ని		
చ. మారీమారీగానీనా ;	గానీపానీ	ధాగాధానీ		
మ రి మ రిగ నిపా ;	గని ప ని	ద గ ద ని		

మానీ ; గా ; నీగా ;	నీ ; మానీ	గా ; ధా ;	‖
మాని ; గా ; నిగా ;	ని ; మ్మని	గా ; దా ;	‖
మారీ ; నీ ; పాధామా	మాస్నిగా , మ	రి , నిగా ;	‖
మ రీ ; నీ ; ప ధ మ	మ ని గా , మ	రీ , నిగా ;	‖
మాగారిస - ధా ; పమపధని	పానిధాపా	గ మపధ - పమ గరి	‖
మ ణ లి . - వేం ; క . ట . కృ	వేం . ద్రా .	నా . . . - తో . . .	‖
గామధమగరిస్ని - సారిగరిసస్నిధ	స్నిగా - రి మా - గధ	, - ధరీనిధమగ	‖
గమముదధని - నిగరీగ - ధరీపరీ - నిరీ	ని ధ - గధమగ - రిమ	గరి- నిధమగరి స్ని	‖

వీరభద్రయ్యగారి కృతి.

రా. భైరవము - తా. ఆది.

ప. పతితపావన! మా కెల్లప్పుడు గతి నీవయ్య, ఓ! (పతిత)

అ. మతిహీనుఁడ, నే కృతాపరాధుఁడ, నతిచపలుఁడ, ఓ ప్రతాపరామ! (పతిత)

చ. భవపాశములను తెగకోసి, వనగిరిగుహా వాసములుజేసి, భవనాశనులై ధ్యానయోగపరవశులై యవిసి
పగలనిరాత్రులని తెలియకిటువంటి తపములు నినేయుచును
అవనియోగులై యుండువారికా శివుఁడు కోరికల నొసగునుగాని
అవనీతుని యజ్ఞానిననుబ్రోవగ నతని చేతనానే? నీవలె మఱి (పతిత)

ప. సాగారీపా - స స్నిసరిసా - పధస్నీ	గా ; ; - సని	సరి - ససా - ధ స్నీ	‖
ప తి . త - పా. . . వ - న . .	మా ; ; - కె.	. . - ల్ల . - ప్పుడు	‖

సాసా ; - గమగమగా - గమపమ	పమ - గ రీ , - ; ;	సా, ని - ధ్ని సరి	‖
గ తి ; - నీ . . . . - వ . . .	. . - య్యా . , - ; ;	. , . . - ఓ . . .	‖
అ. సాసాసా ; సా సా - నినిగా	రీసనిదాధా	నీసా సా నిగ	‖
మ తి హీ ; ను డ - నే . .	కృతా . . ప	రా . ఘు డ .	‖
రీసా సా నిధని - నిధపమ - గమపధ	గ - గానిధమా	సా - గ రి గ రి స ని	‖
వతి చ . ప . - లు . డ . - గీ . . .	. . - ప్రతా . .	ప - రా . . . సు .	‖
చ. పధపమ - గ రిగా - గరిసా - నిసనీ	నీ . సనిధా	నీ రి స రీ సా	‖
ధ . వ . - పా . . - ని . ము - ల . ను	తె . . . గ	క్రో . . . సి	‖
మాగా - సామా - గా గా - గ నిసాసాధా	పా - మా - పమగరి	గామాపా ;	‖
వ న - గి రి - సు హా - వా . . న .	ము - లు - జే . . .	. . సి ;	‖
సాసాసా ; - మాగామా - నిధ	సామా - మగమధ	పమ - గ రిగ రి రీ	‖
ధ వ సా ; - శ ము లై - . .	. . - ధ్యా . .	న . - యో . . . గ	‖
సీమాగరిరీ - గ ని ని - నీ రిగ	రీ ; - ; ;	సా ; ; ;	‖
పర వ . సు - లై . . - యువి .	సి ; - ; ;	. ; ; ;	‖
సామమ - మామామాగా - మధపమ	గరి - గారీ రి	సా నీ ని నీ	‖
ప గ . - ల ని సా . - త్రు . ల .	ని . - . . తె	లి యు కి టు	‖
సామాగామా - దాధాపా ;	పమగారీ - గా	ని ని ధ ని సాసా	‖
వం . టి త - ప ము . ;	సి . . . . - నే	. . యు . చు ను	‖

సరస - పా సనిసా - రీ రీ సీ - ధనిధనిసీ	గ మ గ దా ధ - ధని	ని ద ధ ప - పమగమ	||
అవని - మోసుటై. - యుండు - వారికా.	శి మ డు కో రి - కల	కాన సను - గా. . ని	||
ధనిపాసని - గ రీ రీ సీ - సధ ధ పపమ	గ మ గ ధా ధనిసీ	రీ - నిసీధమగ రిగ	||
అవ నిశుని - యు.జ్ఞాని - సమ్రో. పగ	స ని ని చే తకా.	సే - . సీ. వలెమశీ	||

కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.

రా. సావేరి - తా. మిశ్రచాపు.

ప. జయజయ జనకసుతే! సకల - జగదానందాంబునిధే! (జయ)

అ. జయజయ లక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న విభీషణహనుమ త్సుగ్రీవాదిసేవితే (జయ)

చ. రఘుకులోద్భవ రామచంద్రసుతేంద్ర భూపతిసన్నుతే!
అఘరహిత పరిశుద్ధ చిత్తసమున్నతే! జనలాలితే!
భృగువసిష్ఠ సనకసనందన సకల మునిగణ పూజితే!
రఘువరాశ్రిత కృష్ణవినుత పదాంబుజ ద్వయశోభితే! (జయ)

ప. నిదాసాసీ	దధపమగరీ	సా , - ; ;	; ; - ధపధ	||
జయజ య	జన . క . సు	తే , - ; ;	; ; - సకల	||
సపాని దదా	నిదాధాని	ధమాగారీ	సా , - ; ;	||
జ గదా. .	నం. దాం	బుని ధే .	. , - ; ;	||

అ. సరీమామా	పా , ధ పధా	పధాపాపా	ధ పా రీసరీ	॥
జయ జ య	ల , త్మ్మ. ణ	భ ర త శ	త్రుఘ్నవి. భీ	॥
సరీగాగా	రీ ని ధరీ	పాదనిదధా	పనిధమగరిస	॥
షణహను	మ . త్సు.గ్రీ	వా. . . రి	సే. .వి .తే.	॥
చ. పప ధపాద ధ	పామధపదధ	నిద ధ - పనిధమ	పమనిదాధా	॥
రఘుకులోద్భవ	రామచంద్రసు	రేంద్ర - భూపతి	సన్ను తే.	॥
నిధనిధ మపరి	మపధ - నిదధ సి	మాపద దధా	ధని ధామ గ రి	॥
అఘరహితపరి	శు. ద్ధ - చి. త్తస	మున్న తే. .	జ న లా. లి తే	॥
సరిమపారిస	రిమపమాదధ	సనిధప నిధమ	ప మపధాపా	॥
శ్రీసరసిజ	నకసనందన	సకలమునిగణ	పూ. జితే .	॥
సరీ గ రీ సరీస	రీ రీ - పధసప	ధానిప పధ మ	గా రి గ రి రి స	॥
కమలనా. శ్రిత	కృష్ణ - వినుతప	దాంబుజద్వయ	శో భి తే . . .	॥

కుమార యెట్టప్ప మహారాజుగారి కృతి.

శ్రీరాగము - తా. ఆది.

ప. షడాధార తత్వవినాయక ! షట్చక్రాదిమూలవాస ! మామవ, శివపుత్రక ! (షడా)

అ. షడానన ! శ్రీకార్తికేయ ! వరద ! శార్ఙ్గపాణిహిత ! భాగినేయ ! (షడా)

చ. అనంతసూర్య తేజస్వరూప ! ఆగమసిద్ధాంత వాక్యజాల !
అనంతకుండలి భూషణభూషిత ! అనంగమోహక సుందరదేహ ! (షడా)

స. సస్రీ ; ; రీ ; గరిరిస	సారిసస్రీ స్రీ	షా ; స్రీసా	‖
షడా ; ; ధా ; . . ర.	త . .త్వవి	నా ; యక	‖
; - స్రీస రి మరీ - మాపానీసా	రీ సీసాని - పా	ధ ని - పమరిగరిస	‖
; - షట్చ . . - క్రా . . రి	మూలవాగ - మా	మ వ - శివపుత్రక	‖
అ. పీపా - పనిపా - మాపమ - రీ గ రి	పారీ - మరిమా	పానీసా ;	‖
షడా - న . న - శ్రీ . . . - కా . .	ర్తికే - . .య	వ ర ద ;	‖
పానిసిరీసా - నీ సీనిపామా	పాపనిపామా	రీ రిగరీసా	‖
శా . . . ర్జ - పాణి. హి త	భ్రా . . . గి	నే. . .య	‖
చ. పీపా ; మా - రీ , గగరిసా	స్రీసారిమరీ	మాపా ; పా	‖
అనం ; త - నూ , . . . ర్య	తే. . . జ	స్వరూ ; ప	‖
మా ; పాపానీ ; మా ;	పానీ సానీ	సా ; ; సా	‖
ఆ ; గ మ ని ; ధ్రాం;	తవా . క్ష	జా ; ; ల	‖
పారీ ; రీ - రీ , గగరిసా	నీ నిగరీసా	నీ పానీసా	‖
అనం ; త - కుం, డ . . లి	భూ. .మణ	భూ. షిత	‖
పాసినిరీసా - నీ సీనిపామా	పాధనిపామా	రీ రిగరీసా	‖
అనం. . గ - మో. . హ క	సుం. . ద ర	దే. . . హ	‖

శేషయ్యంగారి కృతి.

రా. కాపి – తా. చతురశ్ర రూపకము.

ప. రంగపతే! పాహిమాం, శ్రీరంగపతే! పాహిమాం, (రంగ)

అ. మంగళకర! కంగరహిత! అంగజ నిభమోహనాంగ!

గంగాజనకా! గరుడతురంగా! భవభంగా! కరుణాపాంగ! ధృతరథాంగ! (రంగ)

చ. పంకేరుహనేత్ర! ఉపన్న! సుజనమిత్ర! పంకజభవముఖ పాత్ర!

పంకజాసనాకళత్ర! శంకరసఖ! కింకరభయ సంకటహర!

దనుజ జయభయంకర! గోపీజనమకరాంక! నిశ్శంక! శ్రీవత్సాంక! నిష్కళంక! (రంగ)

2. బృందావనలోల! ఆనందకర! సుశీల! వందితమునిజనపాల!

మందహాసకుసుమజాల! మందరధర! కుందరదన! బృందారకమౌళి

బృందవంత మృదుచరణారవింద! కురువిందాధర! గోవింద! జనానంద! (రంగ)

ప.	సాని	| రీ – ; రీ	|| ప మరీ	| గ మ రీ ; – రిస	|| రిసనిప	| రీ – రీపా రీ	|| మపధప	| మ రిగమ రీసా	||
	రం.	| గప ; తే	|| పా. .	| హి.మాం.; – శ్రీ.	|| రం. .	| గ – ప . తే	|| పా. . .	| హి. మాం. .	||
అ.	పామప	| మరి– రీ పమరిస	|| నాసస	| సస–పా ప పా మ	|| దాధా	| నిసరీ – సరిసరీ	|| ధాని సీ	| దధ–పామా–మని	||
	మంగళ	| కం–గంగరహిత	|| అంగజ	| నిభ–మోహనాంగ	|| గంగా	| జనకా– గరుడతు	|| రంగా.	| భవ–భంగా–కరు	||
	ధ ని సా	| పా–సి రిమ రీ స	||						
	కా.పాం	| గ –ధృతరథాంగ	|| (రంగపతే పాహిమాం.						
చ.	మా ;	| మా ; మామా	|| గమపా	| మ రి – గా ; గా	|| గామా	| రీసాస్నీసా	|| రీ ;	| గా ; మా ;	||
	పం ;	| కే ; మ మా	|| నే. .	| త్ర . – . ; ఉ	|| ప న్న	| మ . జన	|| మి;	| త్ర ; . ;	||

ధా ;	పధపధపామా	పాధా	ని ; సారీ		రి ;	నిసిధా ; పా		మపధని	పమరిమరీసా		
.. ;	.. . ; . .	.. ;	.. ; . .		.. ;	.. . ; . .		.. . .	.. . . . .		
పామప	మరి-రీ రిమ . . .	పాపప	. . . -		దాదధ	నీసారీసరీస		ధా నిసి	ధాపామామని		
శంకర	సఖ-కింకరధీయ	సంకట	హర - వనుజజయధ		యంకర	గోపజనమక		రాం.కి	ని శ్శంక శ్రీ .		
ధ ని పా	మా-రీ మ రీ స										
వత్సాం	క -నిమ్మ-కింక		(రంగపతే పాహిమాం					(ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)			

పల్లవి గోపాలయ్యగారి కృతి.

రా. శాంభోజి - తా. రూపకము.

ప. హరి! సర్వపరిపూర్ణ! సనకాదిముని విదితచరణ! మహానుభావ! నను బ్రోవవయ్య! (హరి)

అ. దురితములెల్ల నెడబాపుదువనుచు బిరుదు వహించిన కరిరాజవరద! శ్రీ వేంకటరమణ! భవాబ్ధితరణ! (హరి)

చ. నిరతిశయానంద! సదనా! మందరోద్ధారణ! నిశిచరగణ మదవిభంజన! త్రిభువనమోహన!
దరహాసితవదన! సుందరదన! దీనజనార్తిహరణ! హరచాపవిఖండన! బ్రహ్మాది సురవరహిత కరణ! (హరి)

2. మదనమోహనాంగ! సుందర! మత్తచాణూర, మల్లకంస, మధుమురహర! వారిధిగంభీర! సదయహృదయ!
కరుణా వరుణాలయ! సకలసురవర! సరసిజపత్ర నేత్ర! సుచరిత్ర! వసుధాకళత్ర! (హరి)

3. విజయవేంకటగిరివాస! రవికోటిసంకాశ! విమలభద్రాశ! ఘనవిలాస! స్వస్వప్రకాశ! భుజగేంద్రశయన!
నతజనపోషణ! మంజుభాషణ! పురుహూత! నుతచరిత! కమనీయ గుణగణాభరణ! (హరి)

నాటకప్రియ ఆట

ప.	ధారీ	సానీధాపా	ధానీ	నీధాపాధా	సాపా	సానీదాధా	పామా	గారీపామా			
	హరి	స . ర్వ ప	రిపూ	. ర్ణ స న	కా .	ది మని వి	సుత	చ ర ణ మ			
	గారీ	సాసీపాధా	సాసా	సా గరిగాగా	మాగా	మారీ గా రీ	పామా	గారీసా ;			
	హా.	సు . భా .	వ న	సుబ్రో . . వ	వ .	. . య్య.	. .	. . . ;			
అ.	నీధా	పామాగామా	పామా	పాధామాపా	దాధా	సానీదాధప	మాగా	పాధాసాసా			
	దురి	త ము లె .	ల్ల నె	డ బా . పు	దు వ	సుచుబిరు.	దు వ	హించి . న			
	నీధా	సారీగామా	రీగా	సారీధాసా	సనిధా	ధారీసానీ	నిధపా	మాగామాపా			
	కరి	రా . జ వ	ర ద	శ్రీ . వేం.	క . ట	ర మ ణ భ	వా . .	ఖ్ధి త ర ణ			
చ.	దాదా	దాదాదాదా	ధా ;	పా - మాపాధా	సా ;	; ; - సానీ	ధాపా	; - మాగామా			
	ని ర	తి శ యా.	నం ;	. - దన ద	నా ;	; ; - మం.	ద గో	; - ద్ధా ర ణ			
	మాపా	ధా-పాపామా	గాగా	రీ - గా ; రీ	రి ;	; ; - సాసీ	పాధా	సా ; సాసా			
	ని శి	చ - ర గ ణ	ము ప	వి - ధం ; ప	న ;	; ; - త్రిభు	వ న	మో; హ న			
	సానీ	దాధాపామా	గామా	పా ; ధాపా	దాధా	నీ ; ధాపా	మా ;	గాపాధాసా			
	దర	హ సి త వ	ద న	కుం; ప ర	ద న	దీ ; న జ	నా ;	ర్తి హ ర ణ			
	నీధా	సారీగామా	రీగా	సారీధాసా	సి ;	ధారీసానీ	ధాపా	మాగామాపా			
	హార	చా. ప వి	ఖం.	డ నబ్ర .	హ్మ ;	ది సుర వ	ర ప్రి	త కర ణ			

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

దాసనామయ్యగారి కృతి.

రా. గౌళ - తా. ఆది.

ప. సూర్జటి వటించెనే ప్రదోష సమయమునను (సూర్జ)

అ. సూర్జితముగ రజతాద్రి కొన వత్యున్నతమౌ వజ్రమంటపంబున (సూర్జ)

చ. సురులు నరులు కిన్నరు లిరుగడ కొనియాడ, వంశీశ్వర కరవరమురజ రవముతో గూడ
వరుసక్రమముగను బాగుగ నవరసకళలతోను, దరహసిత ముఖాంబురుహమున
ముగ్ధగాను, చిలు చెమటలూల (సూర్జ)

2. మురహరుం డతి మురమున డమరువ పలుకింప, సరసీరుహ భవు పెదవులదరగ కొనియింప,
ఉరగములసియాడ, జడమునుండి విసుడిసివేడ, మెరయుచు
నరచంద్రుని చిరువెన్నెలగాయ, ప్రణవనాదము మ్రోయ (సూర్జ)

3. వరనూపురమణులు చరణముల ఘల్లుఘల్లన, అరకాలి నదరున సురు
నికి నుండె ఝల్లన, మరువైరి వగను సుబ్రహ్మణ్యుని బాగుగను
కరుణను కనికరమునను జూచి కరుణింప, మేను పులకరింప (సూర్జ)

రి రిపమధపసనిసానిధపామా	పాధ - పమగా	రీ ; ; - సా	‖
ధూ. . . . . ర్జ. టి వ	టి ం - . . చె	నే ; ; - ప్ర	‖
నీ నీసా - రిసరీ - రి పమ - ధపమ	రీ ; - రిసనని	నీ ; సా ;	‖
దో. మ - స.మ - య. . - మున.।	ను ; -	. ; . ;	‖

అ. రీ ; మాపా - సీ నిసా - రీసీరీ	గారీ ; సా	సానీసా	‖
ఊ; ర్జి త - ము. గ - రజ.	తా . ; ద్రి	కొ.స న	‖
సా ; సాసా - ని సీరీ ; - రీ	మాపాదాధా	పదధప - మగరిస	‖
త్యు; న్నత - మా. . ; - వ	జ్ర మం . ట	పం.. . - బు. న.	‖
చ. రిరిరి - రిరిరీ - రిరిరి - రిరిరి	గరీ , - సనీ	సా ; - సాసా	‖
సురులున - రులుకి - న్నరులిరు - గడకొని	యా, - . . .	డ ; - నం దీ	‖
రిమపధ - పధప సీ - నిధపమ - గ రిసరి	మా ; పధపమ	గా , రిసా ;	‖
శ్వరకిర - వరముర - జర వము - తో. . .	గా ;	డ , . . ;	‖
రిసరి - మ ప ప - సీ నిసా , రీ రిరిసీ	గరిరిగరిసినిని	నీ ; సా ;	‖
వరుస - క్రమము - గ . ను , బాగుగన	వరసకళలతో.	ను ; . ;	‖
పరిరి రిరి రి రీ - రి రి రి రి గ రీ సీ	నీ ; సా ;	దద ధపమ - గరిస	‖
పరహాసితముఖాం- బురుహామునముద్ద	గా ; ర ;	చిఱుచెమట - లూఱ	‖

(ఇతర చరణముల నిటులనే పాడుకొనవలయును.)

మా త్రిభూతెయ్య కృతి.

రా. తోడి - తా. ఆది.

ప. తరలిబోయ్యే సమయము నన్ను ప్రత్యక్షమై రక్షింపవయ్యా ! (తరలి)

అ. పరమపురుష ! జగదీశ ! సకలభవభయ దుఃఖవినాశ ! నన్ను
మఱవవలదు, త్రిశిరగిరిని వెలసిన మాతృభూతేశ ! ఈ జీవుఁడు (తరలి)

చ. నే జేసిన యపరాధకోటులు నీ మదిలోన సహించి
నిర్వ్యాజ కరుణామూర్తివైన నిజమైతే మన్నించి, ఇంక జన్మము
లిప్పించక, నన్ను కాలునిచే నొప్పించకను, ఓ జగద్రక్షక!
తరుణమునను ప్రణవోపదేశ మొసరించి జీవుఁడు (తరలి)

2. పట్టుపట్టు, కట్టుగొట్టనే యమభటులను నిగ్రహించి యొకపట్టున
చేబట్టి ముక్తినొసఁ పట్టుకొమ్మవనియెంచి, ఘట్టిగనిన్ను నమ్మినాను
నన్నే కాపాడుమని నేను పట్టుమీఱ మరఁ బ్రమమాటలు ఆట్టే బట్టు గొట్టుగాడీజీవుఁడు (తరలి)

3. బలిమిదొలగి సకలేంద్రియ వ్యాపారములుడిగి పట్లాపలుమాఱు నా తలపున నీ పా
దధ్యానము చేసేటట్లా - యెలమిన్ క్షీ(గలుగఁజేసి యలపాపుల తల తెగకోసి
యలసిసొలసి చురావస్థలచే నాయూ మెంగి కుంగికుంది జీవుఁడు (తరలి)

ప. నినిసారిసా ; ; - ని నిధా	| నినిధాప మగా	| రీ గ గ రీ ;	||
తరలి . . ; ; - య్యే . .	| గ . మయ . ము	| నన్ను . ప్ర ;	||
పా , నినీ , ధగా ; సా , ని	| గా ; మా - ధప	| పమగా ; రీ	||
త్య ; . క్ష , . మై ; ర , .	| క్షిం ; ప - వ .	| . . య్య ; .	||
సా ; ; ; - ; ; ; ;	|		
ఆ ; ; ; - ; ; ; ;	| (ఇచట నిలుపవలెను.)		
అ. పాధాపామా - పామాగామా	| పాధా నీ ;	| ; - దాధామా	||
ప ర మ పు - రు ష జ గ	| దీ . శ ;	| ; - స క ల	||

ధానీసాసా - సా ; రీసనీ	నీ ; ధానీ	నిసాని - దాధా	‖
భ వభ య - దుః ; ఖ . వి	నా ; . .	శ . . - న న్ను	‖
ధాపాధా - ధనిసాసా - సనిధా	గరిరీ - సనిసా	రీసీసని - నిదధా	‖
మ అ వ - వ . ల దు - త్రి.శి	ర . గి - రి . ని	వె. ల . - సి . న	‖
నీ సా రీసని - సా , ని - నిదధా	సనిధాపామా	గామా - గమనిధ	‖
మా . . తృ . - భూ, . - తే . .	శ . . . యీ	జీ . - వు . డు.	‖
వ. దా ; ధా ; - ధనిధాపాపా	పా , మ - నిదధా	ప మగామాపా	‖
నే ; జే ; - సి . న య ప	రా , . - . . ధ	కో. . టు లు	‖
పానిధ - ధాపా - ప మగాగరిసా	సా , రి - గాగా	మా ; మా ;	‖
నీ . . - మ ది - లో. . న . స	హిం, . - . .	చి ; ని ;	‖
గా మాపాధా - నీనీ - ని ధనిస	సా సనిధ పమా	మగపమ - గరిసా	‖
ర్వ్యా. . జ - కరు - ణా. . .	మా. . ర్తి . .	వై. . . - న. ది	‖
స్నీస్నీగ్గా ; - స్నీసాసాస్నీ	గా ; - గమధప	పమగా - రీ ;	‖
నిజమై ; - తే . మ .	న్నిం ; -	చి. . - . ;	‖
సాదాధా ; - సా ; - పమమా	ధా ; - పాధా	నీనీదాధా	‖
ఇం . క ; - జ ; - స్మ. ము	లి ; - ప్పిం.	చకన న్ను	‖
ధానీసాసా - సా ; రీసాని	నీ ; ధారీ	నిసానిధా ;	‖
కా. లు ని - చే ; నా. .	ప్పిం; చ క	ను. . . ;	‖

ధా ; పాధా - నీ ; పాపా	దాధాగారీ	పానీధాపా	‖
ఓ ; జ గ - ద్ర; క్షక	త రు ణము	న మ్ర ప ణ	‖
నీపారీ - పినిపా - పా నిదధా	ధనిధా - పామా	గామా - గమపధ	‖
వో. ప - దే. - శ మొ. న	రిం. . - . చి	జీ . - వు. డు.	‖

(ఇతర చరణము లిటులనే పాడుకొనవలయును.)

కుప్పసామయ్యగారి కృతి.

రా. కల్యాణి - తా. రూపకము (చతురశ్రము.)

ప. నీకే దయతోచి కరుణించి బ్రోతువనుచు నిన్నే నెఱనమ్మితి, నే నమ్మితి, సామి! (నీకే)

అ. ఈ కలియుగమునను ప్రత్యక్షదైవము నీవేగాక మఱెవ్వరు? వరద వేంకటాచల రమణ! (నీకే)

చ. మానముచే విద్యల మేలుదెలిసి బ్రోచే యభి - మానిని నే నెచ్చట బూని వెదకిజూచిన
గానక, తీరని కోరరాని దురాశలవీడి, దయానిధివని నిను కొనియాడెద, పాడెద, వేడెద (నీకే)

2. ఊరక నే భ్రమనుగొంటి, కొన్నిదినములు సం - సారము నిజమని వేసారి సుఖముగానక
నారయ శ్రీహరి నిన్ననుదినము భజింపుచు కడ-తేరవలెనని దెలిసితి, విను మిక మనమున నిజము (నీకే)

3. ఎంతనిబల్కుదు నింతింతగాదు నా వ్యసనం-బంతయు నీకే తెలుసు, నయ్యలు! విను మిక నీ
వింతలవి, శ్రీవరద వేంకటాచలరమణ! నే సొంతముగను నిను ప్రణుతింతు, నుతింతు, భజింతు (నీకే)

ప.	నీధా	| నిసరీసా ;	|| నీధా	| పామాపాధా	|| నీసా	| ధానీపాధా	|| మాగా	| మాపాధాపా	||
	నీ.	| . . . కే ;	|| దయ	| తో . చి క	|| రు.	| ణిం. చి .	|| బ్రో .	| తు వ ను చు	||
	నీనీ	| ధా ; సానీ	|| ధాపా	| మాగామాపా	|| మాగా	| రీ సా-ని సరిస	|| రీ ;	| సా ;;;	||
	ని.	| న్నే ; నెఱ	|| న .	| మ్మి . తి నే	|| న .	| మ్మితి-సా. . .	|| మి ;	| . ;;;	||
అ.	పా ;	| ; మా - గాగా	|| ధామా	| గారీసా - గా	|| ; పా	| మాపామాగా	|| మాపా	| ధాసానీధా	||
	ఈ ;	| ; . - క లి	|| యుగ	| మునను - ప్ర	|| ; త్య	| . క్షు డై .	|| వ ము	| నీ . వే .	||
	నీసా	| ;; - సాసా	|| నీధా	| పాదాధానీ	|| నీధా	| పాపామాపా	|| మా - గా	| గామాపాధా	||
	గా.	| ;; - క మ	|| ఱ.	| ఖ్వ రు వ ర	|| దవేం	| . క టా .	|| . - చ	| ల ర మ ణ	||
చ.	పా ;	| పాపాధాపా	|| మాగా	| రీ ; సారీ	|| రీ ;	| నీసాగాగా	|| మా ;	| పా ; మాపా	||
	మా ;	| . . న ము	|| చే .	| వి ; ద్యల	|| మే ;	| లుదె లి సి	|| బ్రో ;	| చే ; య భి	||
	ధా ;	| ;; - నిసనీ	|| ధాపా	| మాగామాపా	|| ధా ;	| ;; - నీసా	|| నీగా	| ధానీధాపా	||
	మా ;	| ;; - ని . ని	|| నే .	| నె . చ్చ ట	|| బూ ;	| ;; - నిపె	|| ద కి	| జూ . చి న	||
	నీసా	| సాసారీసా	|| సారీ	| సానీధానీ	|| సారీ	| సానీధనిసా	|| నీధా	| మాపాధానీ	||
	గా.	| . . న క	|| తీ .	| ర నికోర	|| రా.	| నిదురా. .	|| శల	| . వీ డి ద	||
	గా ;	| ;; - రీసా	|| నీధా	| పాధానీసా	|| ధా నీ	| ధాపాధానీ	|| ధాపా	| మాపామాధా	||
	యా ;	| ;; - నిధి	|| వని	| ని నుకొని	|| యా .	| డె ద పా.	|| డె ద	| వే . డె ద	||

(ఇతర చరణముల నిట్టులనే పాడుకొనవలయును.)

కృష్ణస్వామయ్యగారి కృతి.

రా. దేవగాంధారి – తా. ఆది.

ప. గోపికారమణం భజ, మానస! కోమలాంగ ధృత కౌస్తుభ భరణం (గోపి)

అ. గోకులజలధి సుధామయకిరణం, కుంజరరిపు భయభంజన నిపుణం, కుందమృదుహాసన విలసితరదనం,
కువలయదళ సదృశాయతనయనం, కుండలి వరసుఫణాకృతశయనం, కువలయ జన విశ్వాసిత భజనం (గోపి)

చ. ఆననశశిమధ్యస్థిత తిలకం, అఖిలజనా నందామృతజనకం, గానరసాస్వాదన రసికాత్మకం,
జ్ఞానసుధాబ్ధ్యంత స్థితమౌక్తికం, దానవకులజన భయహరణచణం, దళమృదుచరణవినతదేవగణం, మానుషవేషధరం భవతరణం,
మనసిజకోటి లసత్తనుకిరణం, కౌననకృతవిస్తృతసంచరణం, కలుషహరం, కృష్ణానతచరణం,
మహితభరతకులజహిత వచనలహరి విశదమతికృతభజన శుచఫలదనిగమకృత విమలకమలనాభ తారకపురుష మజమధిగత (గోపి)

ప. ధరీసనిధా – రీసనిధ – నిధపమ – ధ పమగ – పమగరి	రీ స సా ని – ధ ధ	ని స రి రి – పమధా	‖
గో.షికా. – రమణం – భ.జ. – మా. . . – న.స.	కోమలాంగ – ధృత	కా.స్తుభ – భ రణం	‖
,,	రీ ; సా ;		
,,	. ; . ;	(ఇచట నిలుపవలెను.)	
అ. సీదదధసనిసీరీ – రీ మమమ – మగ రీ	సీరీగరీ – సనిసరీరీ	సరీగరీ – సరీసా	‖
గో.కులజలధిసు – ధా. మయ – కిరణం	కుంజర – రిపుభయ	భంజన – నిపుణం	‖
దాధసనిసీరీ – సీరీగరీ – రీసధా	ధరీసనిసీ – దదధప	ప మగ రి – స రి సా	‖
కుందమృదుహాసన – విలసిత – రదనం	కువలయ- దళసదృ	శా.యత – నయనం	‖

సాసస - ఽసరిరి - రి మగరి - సరిసా	ధరిసస - నిధపా	పాధపమగరీ - మపధపధా ;	‖
కుండలి - వరసుఫ - ణా.కృత - శయనం	కువలయ- జ న వి	శ్వా.సి.త . - భ . జ . నం ;	‖
చ. పాపప - పపపా - మ పధపమగ రీ	స రిమగ రీసా	సా ని ధరిస రీ	‖
ఆ నన - శశిమ - ధ్య. స్థితి లకం	అఖిలజనానం	దామృతజనకం	‖
దాధసీసా - సా దధ - ధప - ధ|పమ రి	స రిమగ - రీ స రి	సానిధ రీ స రి	‖
గానరసా - స్వాదన - రసి - కా.త్మకం	జ్ఞా.నసు - ధాబ్ధ్యం	త స్థితమూ క్తికం	‖
దాదధసీసరీరీ - సరీ మమ - మగరీ	సరి గ రీ - సీసరీరీ	సరీగరీ - సరిసా	‖
దానవకులజన - భయహార - ణచణం	దళమృదు - చరణవి	నతదే. - వగణం	‖
ని ధధధ - సాసససా - గరీసనిధా	ధరీసనిధధ - ప	పమగ రి - సరిసా	‖
మా.నుష - వేషధరం - భవతరణం	మనసిజకో.టి - ల	స . త్తను - కిరణం	‖
సాసస - సీ సీరీరీ - సీ రీ - గరి - సరిసా	ధరీస ధ - ద ని ధప	పమగరిధపధా	‖
కానన - కృతవి. - స్తృత- సం - చరణం	కలుషహ - రం.కృ.	ష్ణా.నతచరణం	‖
ధరి సనధప - మధప - పమగ - రిసరిగ	రీ ; ; - ధధ	రిసరి - స సరిమప	‖
మహితభరత - కుల జ - హితవ - చనలహ	రి ; ; - విశ	దమతి - కృతభజన	‖
మమపపధ - పధరీ - సీ రీమగరీ - సీరీగ	రీ రీదాధ - రీసీ	ని ధపమగరిమప	‖
శుభఫలద - నిగమ - కృతవిమల - కమల	నాభతార - కపు	రుషమజముధిగత	‖

పల్లవి

మనదేశములో నీవల కొన్ని సంవత్సరములుగ సంగీత విద్వాంసులు, "పల్లవి" అను నొక పద్ధతిని గానము చేయుచున్నారు. ఈ పద్ధతి పరిణమించిన కాల మిదియని తెలిసికొనుట మనవా రందఱ కవశ్యమే గదా! ప్రాగ్ప్రసిద్ధ గాన పద్ధతులలో పల్లవి పాడుట యను నొక పద్ధతి గనపట్టలేదు. తానము, తాయము, ప్రబంధము యనునవి మాత్రమే పూర్వాచార్యుల సంప్రదాయముగ నుండెను. అటువెనుకఁ గలిగినది కీర్తనపద్ధతి. తానము, తాయము, గీతము, ప్రబంధము వీని లక్షణము లిదివరకే నాచే చెప్పఁబడినవి. ప్రబంధము, తాయము, గీతము అను నీ మూటినిఁ బరిష్కరించునపుడు అవి భజనార్థమై సులభ గానయోగ్యమై పెద్దలచే ప్రబంధింపఁబడిన దని వెల్లడియగును. తాయ ప్రబంధముల లక్షణములు కొన్ని భేదములను గలవిగ నుండినను, శైలి ప్రకృతపు గీతశైలిగనే యుండును. పై చెప్పఁబడిన తాయ, ప్రబంధ, గీతముల శైలికన్న మిగుల శ్రావ్యమైనది కీర్తన శైలి యగుచున్నది. ప్రాచీనుల కీర్తనలు త్యాగయ్యగారి, "బాలకనకమయచేల" అను కీర్తన శైలి తీరున ధాతుమాతువులు నిండియుండును. అందుచేత ప్రాచీనుల కీర్తన శైలి తఱుచుగ ప్రబంధశైలి ననుసరించినది యని తెలియుచున్నది. క్షేత్రజ్ఞుల కాలమునుండి ధాతు అధికముగను మాతు తక్కువగను విళంబముగను గనుక, వరికలతోను, విన్యాసములతోను గానముచేయు పదశైలి ప్రబలించెను. తరువాత త్యాగయ్యగారి కాలములో పైజెప్పిన పదశైలి మధ్యకాల సంగతులతోఁ గూడుకొని ప్రకృతపు కీర్తనశైలిగ పరిణమించెను. భగవన్నామము లేని గానము దోషయుక్తమైనది గనుక ప్రాచీనులు రాగములను విస్తరించునపుడును, తానములను పాడునపుడును "అనంతానంత"మను భగవన్నామమును పదేపదే యనుబంధించి గానము జేయుచుండిరి. తరువాత తాళముతోను కట్టుదిట్టములతోను తమతమ మనోరథమైన గానశైలిని ప్రకటించుటకై సుమారు రెండు శతాబ్దములకు మునుపు పల్లవి పాడే పద్ధతి, గాయకోత్తములచే స్వీకరింపఁబడెను. స్వరములను పాడునపుడును, అకార, ఇకార విన్యాసముల చేయునపుడును గలుగు దోషమును నాశముచేయుటకై ఏద్దైవ నొక కీర్తన పల్లవమును స్వీకరించి భగవదర్పణముగ గానము చేయుచుండిరి. అందుచేత ఈ పద్ధతికి "పల్లవి" అని పేరు గలిగెను. ఇటీవలి

వారలు "ఆడదాని పిరుఁదులపైఁ జడకుచ్చులు అంది చూచిన కొంపలో చిచ్చులు" అను నానావిధముగ కొంటె పల్లవులను బాడఁదొడఁగిరి.

ఇఁకను పల్లవి పాడవలసిన క్రమ మెదియని విచారింతము. భగవన్నామ ప్రబంధమైన నొక పల్లవిని విరసములేని దిట్టమైన విళంబ కాలమున నుంచుకొని రాగభావము చెడకుండను పదార్థభావము తొలగ కుండను గానముచేయవలయును. సంగీత శాస్త్రములో దిట్టమైన పరిచయము లేనివారికి పల్లవిపాడుట యసాధ్యమే యగును. సంగతులు కీర్తన పద ములలోని సంగతుల ననుసరించినవియై యుండుటయే శాస్త్ర సమ్మతము. స్వరములను పాడునపుడు వర్ణాలంకారముల ననుసరించియే పాడవలయును. స్వరములలో రాగకళలు నిబిడమై యుండవలయును. సంపూర్ణరాగముల లోను, వక్రరాగములలోను, దేశ్యరాగములలోను, దాటుస్వర ప్రయోగములు విశేషముగఁ జేయకూడదు. ప్రయోగాంతరముల ననుసరించియే దాటు స్వర ప్రయోగములను చేయవలయును. ఉదాహరణముగ: తోడిరాగము లో గధప-మనిధ - నిరిని - ధరినిధ - ధగరిని - అను దాటుప్రయోగములచే రాగకళలు చెడవు. పసస - పగగ - రిదధ - రినిమ-గరిధ - మొదలగు ప్రయోగ ములలో రాగకళ లెంతమాత్రము గనుఁబడవు. ఇటులనే జాతిభేదములును ఝుంటలును వర్జింపఁ దగినయవి. (ఉ: సరిగ - రిగమ - గమప - గరిసనిధ - రిసనిధప-సనిధపమ-మొదలగునవి.) "తద్ధి త్తకిట, ధి త్తకిట-తధి త్తకిట తధం గిణతోం" మొదలగు కొనిపింపుజాతుల ననుసరించిన, "పరిస్సనిధ-రిస్సనిధ-ధరిస్సనిధ-రిసనిధప" మొదలగు స్వరములు సమూలముగ వర్జింపఁదగిన యవి. గానము పురుషుఁడనియును మురజము మొదలగు చర్మవాద్యములు గానపురుషునికి సమయోచితమైన పరిచర్యోపచారములను జేయు స్త్రీ సమూహములనియు నెఱుంగదగినది. మురజజాతి ననుసరించిన కళాహీన మైనస్వర పంపకములు గానయోగ్యంబులు కానేరవు. ఇట్టి పంపకములు స్త్రీవేషమును దాల్చిన పురుషు నొప్పును. ప్రకృతము మన దేశములో దర్బారు, నాయకి, హుసేని, ఆహిరి, సైంధవి, కురంజి, నవరోజు, పంతు వరాళి, వరాళి మొదలగు పూర్వప్రసిద్ధమైనవియును, జ్ఞానబలముచే మాత్రము పాడఁదగినవియునైన యనేక రాగము లెట్లు నశించినవో యట్లే పల్లవిపాడు పద్ధతియును నశించెను. నాట్యములోని కొనిపింపును, మురజ

ములోని జాతులును గాయకుల స్వరపంపకములై పరిణమించెను. ఇప్పుడు స్త్రీస్వాతంత్ర్య మతిక్రమించియున్న మన దేశములో మురజము ననుసరించిన గానము ప్రవర్తిల్లుట అసంభావితమా? పల్లవి పాడునపుడు ఎత్తిన కాలమునకు త్రికాలముల చేయవలయునేగాని అచ్చటచ్చట కొంచెము కొంచెముగా కాలమునుతోసి పాడునదియును సంప్రదాయము కానేరదు.

పల్లవిఁ బాడువారి కుపయుక్తమైన కొన్ని పల్లవులను వ్రాయవలయునని నా యుద్దేశము. ఇదివరకే యీగ్రంథము సంకల్పమును చాల నతిక్రమించి విస్తరించినందువలన నొకే పల్లవికి స్వరములు వ్రాసినాఁడను. అభ్యాసముచేయువారు ఈ స్వరములను వరుసగా ప్రతిదినమును సుమారు రెండు నెలలు అభ్యసించినచో వారికి స్వరశైలి దిట్టముగ కుదురును. ఇందుగల స్వరములన్నియును నర్ణాలంకార పద్ధతి ననుసరించియే వ్రాయఁబడియున్నవి. కొన్ని తావులలో స్వల్పముగ జాతీయములను వ్రాసియున్నాఁడను. జాతీయస్వరములు కలాహీనమై యుండుటచే అవి విశేషముగ వ్రాయఁబడలేవు.

; ; ; *	ధా , నిసా ; - సా , నిధా ; నిధపమ - ధా , నీ ,	సా ;; - రీ ;;; - నీ	;;; - ధా ;;; - మా	||	౫
; ; ; *	దా , . శ ; - ర , . ధే ; . . . . - క , రు ,	ణా ;; - ప ;;; - యా	;;; - ని ;;; - ధే	||	౩౮
; ; ; *	.. - నిధానిసిని	సా ;; - రీ ; - సా ; - నీ	; - ధా ; పా ; మా ; - గా	||	౮
; ; ; *	,, - క . రు . .	ణా ;; - ప ; - . ; - యా	; - ని ; . ; ధే ; - .	||	
; మా ; *	,,	,, - సా ; - నీ ; - ధా	; - మా ; - గా ; - రీ ; - గా	||	
; మా ; *	,,	,, - నీ ; - ధా; - పా	; - మా ; - గా ; - రీ ; - గా	||	
; మా ; *	,,	,, - పా ; - మా ; - పా	; - గా ; - నీ ; - ధా ; - గా	||	
; మా ; *	,,	,, - ధా ; - గా ; - మా	; - ధా ; - నీ ; - ధా ; - పా	||	
; మా ; *	,,	,, - మా ; - ధా ; - నీ	; - సా ; - నీ ; - ధా ; - పా	||	
; మా ; *	,,	,, . - గా ; - మా ; - నీ	; - ధా ; - సా; - నీ ; - ధా	||	

; మా ; *	ధా-నిసా;-సా,నిధా;-నిధపమ-నిధానిసని	సా ;; - రీ ; - గా ; - మా	; - ధా ; - నీ ; ధా ; - గా
; మా ; *	దా-.శ ;-ర ,. శ్రీ;-. . . . . -క . రు . .	ణా ;; - సా ; - రీ ; - గా	; - మా ; - ధా ; నీ ; - ధా
; మా ; *	,,	,, - రీ ; - స్ ; - గా	; - మా ; - గా ; - రీ ; - గా
; మా ; *	,,	,, - గా ; - మా ; - ధా	; - నీ ; - సా ; - నీ ; - ధా
; మా ; *	,,	,, - మా ; - ధా ; - నీ	; - గా ; - మా ; - ధా ; - పా
; మా ; *	,,	,, - పా ; - ధా ; - గా	; - మా ; - నీ ; - ధా ; - పా
; మా ; *	,,	,, - ధా ; - నీ ; - ధా	; - మా ; - గా ; - మా ; - ధా
; మా ; *	,,	,, - నీ ; - రీ ; - నీ	; - సా ; - ధా ; - నీ ; - ధా
; మా ; *	,,	,, - సా ; - రీ ; - నీ	; - సా ; - ధా ; - నీ ; - ధా
; మా ; *	,,	,, ,,	
; మా ; *	,,	,, - గామాధానీ - సా	నీధామా - గామాగారీ - స్
రీ గా మా *	,,	,, - గామానీధా - నీ	రీగామా - నీగారీనీ - ధా
మాగామా *	,,	,, - గామాగారీ - స్	ధ్నీసా - గారీగామా - స్
ధాపామా *	,,	,, - మాగా - నీధా - గా	మాధానీ - రీనీ - సాధా - నీ
ధా-గామా *	,,	,, - నీధా - మాగా - రీ	స్సారీ - గామానీధా - రీ
నీ - ధామా *	,,	,, - సానీ - ధానీ - ధా	మాగామా - నీధా - మాగా - స్
రీ - గామా *	,,	,, - నీరీ - నీసా - ధా	నీసారీ - నీగా - రీనీ - ధా
మా-గామా *	,,	,, - ధానీధామా - గా	మాగారీ - ధ్నీసారీ - గా
మా-ధామా *	,,	,, - పాధానీపాధా	మాపాగా - మానీధామా - గా
రీ గా మా *	,,	,, - మాగామా - నీధా	మాగామా - గారీస్ - ధ్స్

రీగామా *	,,	,, - గామాగా - గాధా	మాగారీ - స్రీరీస్రీ - ధ్రాగా	‖
రీగామా *	,,	,, - రీస్రీసా - ధ్రాస్రీ	సారీగా - ధామాపా - గామా	‖
నీధామా *	,,	,, - సారీస్రీ - సాగా	రీగామా - రీగామా - నీధా	‖
మాగామా *	,,	,, - స్రీగారీగా - మా	నీధానీ - నీగారీనీ - ధా	‖
మాగామా *	,,	,, - ధ్రాస్రీ - ధ్రాగారీ	గామాగా - నీధాపామా - గా	‖
రీగామా *	,,	,, - సనిధపమగ - నిధపమ	గ - ధపమగరి - సగరి - సరిస-స్రిధ్రిస	‖
రిగమ-గపమ *	,,	,, - రినిస - ధనిపధమ - ధమ	ప - గమగరిస్రి - రిస్రిస - ధ్రిస్రిసరిగ-పమ	‖
గ-నిధమగమ *	,,	,, - నిరిసనిధప - గమనిధ	ప - మగరిసస్రి-సరిస-ధ్రాస్రిసరి-గమ	‖
గ-నిధపగమ *	,,	,, - ధనిసనిధ - పధనిస	నిధపమగా-ధపమ-గారిసస్రి-ధ్రప	‖
ధ్ర-స్రిసరిగమ *	,,	,, - పధనిపధ - మపమ - గమ	గధపమగరి - సరిసస్రిగ - ధ్రస్రిస - పధ్ర	‖
స్రి-సారిగమ *	,,	,, - మానిధమ - గమనిధమ	గమగారిస్రి - ధ్రాస్రిరిగమ - స్రిధ్రిస్రి	‖
ధ-మగరిగమ *	,,	,, - గామనిధ - గమనిధప	గారిసస్రిధ్ర - ప్రాధ్రస్రిసరిగమ - నిధ	‖
ని-సనిధపమ *	,,	,, - రిగమ - గమగరిస్రి - ధ్రస్రి	సరిగమ - పమ - రిగమ-నిధపగమ-నిధ	‖
ని-పధమపమ *	,,	,, - సారిగరిస - స్రిస - స్రిగ	రి - మగరిసస్రి - ధ్రాస్రిసరిగ - స్రిసరిగ	‖
మ-సారిగమ *	,,	,, - స్రిరిస్రిసాస - స్రిసరిగ	, - స్రిగరిగమ - నిధపగా - సనిధపమ	‖
గ-స్రిసరిగమ *	,,	,, - ధ్రాస్రిస - రిగమప - ధని	సనీధపమ - గారిస - స్రిధ్రస్రిస - రిగ	‖
మ-పనిధపమ	,,	,, - స్రిధ్రస్రిసాస - ధ్రస్రిసరి	గమగారిస - స్రిగరిగామ - గమధప	‖
మ-గారిగమ	,,	,, - సాస్రి - ధ్రస్రిసస్రీ - ధ్రస్రి	సరి - గమగా - ధాప - నిధపగమ - నిధ	‖
సనిధపామ *	,,	,, - రీగమగరిసా - స్రిగ	రి - గమగరిస్రి - ధ్రాస్రిస -రిగమప - ధని	‖
పి-నీధపమ *	,,	,, - గామగరిస - స్రిస - రిగ	మ-పామగమ-గామనిధ-గమప-సనిని	‖

ధ-పామగమ * ధా-నిసా;-సా,నిధా;-నిధపమ-నిధానిసిని	సా ;; - మగమపమ - గమా - ధప	మ - గారిసని - ధనిస - గారిగమ-ధప	‖
సినీ ధ ప మ * దా-.శ;-ర,. ధే;-....-క.రు..	ణా ;; - పధమప - గమ - రిగమధ	పమ - గరిసని - పధని-సారిగమ-పధ	‖
నిసినిధపమ *	,,	,, - ధాని - ధనిధపమ - గమ	ధపమగారి - సారిగమపధని - సిని	‖
ధపామ-గమ *	,,	,, - నిసినిధపమగా - మని	ధపమగరిస - నిధని - సారిగమ - పధ	‖
నిసినిధపమ *	,,	,, - సాని - ధానిసిని - ధని	సి - నీధపమ - గారిసా - రిగమ - గరి	‖
స-నిసరిగమ *	,,	,, - రీగసగరిసరి - గరి	సినిధపగమ - ధామగారిసని - ధని	‖
సరిగమధమ *	,,	,, - గరిగ - సిగరిసిని - రిని	సి-ధనిధపమ-ధపధ-మపమగరి-పమ	‖
ప-గమగధమ *	,,	,, - రినిసి - గరిసినిధ - నిధ	ని-రిసినిధప - ధమప-సినిధపమ-గమ	‖
గ-ధపమగమ *	,,	,, - సనిసి - రిసినిధప - పమ	ప-నిధపమగ-గమగ-ధపమగరి-పమ	‖
ప-సినిధపమ *	,,	,, - నిధని _ ధరిసినిధ - ధప	ధ-మధపమగ-పమప-గమగరిస-గరి	‖
గ-సగరిగమ *	,,	,, - ధనిధ - గరిసనిధ - పధ	ప - రిసినిధప - గమగ-నిధపమగ-సరి	‖
స-సపమగమ *	,,	,, - పధప - మపమగమ - ధప	ధ - నిసినిధప-మపమ-నిధపమగ-సరి	‖
స-గమగపమ *	,,	,, - మగరిసని - ధనిస - గరి	సనిధపధని - ధనిసరిగ - పమగ-మగ	‖
రిసని-రిగమ *	,,	,, - గరిగమప - సరిగ - సరి	గమప - నిధప - సరిగమప-సినిధ-సరి	‖
గమప-నిధమ *	,,	,, - రిగమపమ - ధనిధ - సరి	గమగ-పమప-రిగమపమ-నిధప-సరి	‖
గమగ-ధపమ *	,,	,, - సరిగమప - ధపమ - రిగ	మపధ - నిధప-గమపధని-సినిధ-నిస	‖
రిగమ-ధపమ *	,,	,, - సారిసనిధ - ధానిస	రి - నీసరిగ - సారిగమప - గామప	‖
ధ-నీధపమ *	,,	,, - రీగరిసని - ధానిస	రి - సారిగమ - రీగమపధ - నీధప	‖
మ-గారిగమ *	,,	,, - గామగరిస - నీసరి	గ - ధానిసరి - గామపధప - నీధప	‖
మ-సారిగమ *	,,	,, - మాగరిసని - ధానిస	రి - నీసరిగ - మాగమపమ - నీధప	‖

మ-గారిగమ *	,,	,, - పాధపమగ - పామగ	రి - మాగరిస - ప్రాధ్నిసరి - పామగ	‖
మ-నీధపమ *	,,	,, - ధానిధపమ - గారిస	ని - ధ్నిసరి - గామపధప - నీధప	‖
మ-సారిగమ *	,,	,, - నీధపమగ - పామగ	రి - మాగరిస - నీధ్నిసరి - గామప	‖
ధ - నీధపమ *	,,	,, - సారిసనిధ - రీసని	ధ - నీధపమ - గామగరిస - నీధ్ని	‖
స-గారిగమ *	,,	,, - సరి , సనిధ - రి , సని	ధ - గ , రిసని-పధ , ధపమ-ప , సని	‖
ధ-గ, ధపమ *	,,	,, - ధగా - గరిసి - ధాగరి	సి - ధారిసని - ధసాసనిధ - పానిధ	‖
ప-మాధమప *	,,	,, - పరి - సనిధ - పాసని	ధ - పానిధప - మదాధపమ-గాపమ	‖
గ-సా రిగమ *	,,	,, - ధగరిగ - సిరినిస - ధస	నిసి-ధనిపధ-గధపధ-మపగమ-సప	‖
మప-గధపమ *	,,	,, - నిగరిగ - నిరిసిరి - మని	ధని - పధమప-గమగప-ధమపగ-ని	‖
ని-మగధమ *	,,	,, - గగమమ - నినిగగ - దధ	రిరి-మమదధ-గగమమ-నినిగగ-ధధ	‖
రిరి-గగధమ *	,,	,, - సపా - ధగరినిధ - పరి	, - గనిధమగ - ధగా-ధరినిధప-గరి	‖
,-నిరిని ధమ *	,,	,, -		
; ; ; *	,,	,, - గా , - నిసరిగమ - గరి	గ-మగమ-ధపధ-నిధని-సనిసి-ధనిధ	‖
పమధ-గపమ *	,,	,, - ని , - సరిగమగ - మగ	మ-గరిస-నిగరి-మగమ-నిధని-సనిసి	‖
ధగరి-గధమ *	,,	,, -		

ఒకావృత్త స్వరములు. పల్లవియెత్తెడి గ్రహములోనుండి పాడఁదగినయవి.

1. ధాని - సరిస - ధనిసరిస - గరిగసరి - గారి - గమగరిస - నీసరిగమగా
మగరిసా - నిదనిసరిగ - నిసరిగమ - రిగమధాని - సనిధపమ - గారిగమ * (దాశ)

2. నిధనిసా - రిగమగరిస - మగరిసని - గరిగ - సారిగమ - గరిస - నిసరిగమ
నిధని - ధానినిధ - గమనినిధ - మధని - సధనిసానిధప - మగరి - సారిగమ * (దాశ)

3. సారిసరిగ - ధనిసరిగ - నిసరిగమ - గారిసరిస - ధనిసరిగమ - పమగమ
గారి - సరిగమప - మగమపధనిసరి - గారిస - నిధపమ - గరిస - నిసరిగమ * (దాశ)

4. రిగమగారిసని - ధనిసరిగమగా - రిగరిమామ - గమదధమ - గమగరిస
రిగమపధని - గమపధని - మపధనిస - రిగమగారిసని - ధపమగారిగమ * (దాశ)

5. గామగారిసని - ధనిసరిగమగా - మాగ - రిగమాగ - గరిస - నిసరిగమ
గామదధమ - గమదధని - మధనిసరి - గామగరిసనిధ - పమగరిసరిగమ * (దాశ)

6. మాధనిధ - మధని - ధమగమా - మధని - ధామగామధని - సనిధమగమధని
మాధనినిధ - మధనినిధ - మధనిరిగ - మాగరినిధ - రనిధమగరి - నిరిగమ * (దాశ)

7. పాధనిధప - మపధపమగారిసని - సారిగమప - గమపధనిధ - పమగమ
పాధనిసరిగమ - గారిసని - ధనిస - పాధని - సనిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

8. ధానిధపమ - గమధమప - గారిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగమ - పమగామ
ధానిసరిగిమగ - రిసనిధానిసరి - ధారిసనిధపమ - గారిసా - రిగమ * (దాశ)

9. నిధనిసాని - ధనిసనిధప - మగరిస - నిధనిసారిగమ - పమగ - రిగమపధ
నిధనిసా - రిగమ - గరిసనిధనిసరి - నిగరినా - నిధమగరిస - నిసరిగమ * (దాశ)

10. సానిధనిసనీ - ధపమగా - రిసని - ధానిసరిగ - నిసరిగమ - గామధని -
సారి - నిసరి - ధనిసరీ - గమగారిస - గారిసనిధపమగారిసా - రిగమ * (దాశ)

11. రీసా , ని - ధనిసనిధపమగరిస - రీసా , ని - ధనిసరిగమపధనిసీ
రీసా , ని - ధనిసరీగమగరిసని - రీసా , ని - ధపమగరిసారిగమ * (దాశ)

12. గారీసరీ - నిరీసీ - ధనిసని - ధపమగ - మాగ - రిగమగరి - సనిధప - ధనిసరి -
గారిగమప - రిగమపధ - గమపధని - గారీసానిధప - మగరిసారిగమ * (దాశ)

13. రీసరీ - నిసీ - పధని - సీనిధప - మగరిస - రిసరినిస - ధనిస - పధనిస - రిగమగ
రిసరి - గమ - రిగమ - నిరిగమగ - మధని - గసీరీ - గమగరీసీ - నిధపమ - గరిగమ * (దాశ)

14. సారి - నిరిస - నిస - రిసనిధ - పమగమ - ధామ - గరిస - నిసరిగమపా - ధనిసీ -
సారి - గరీసీ - నిసీరీగమగా - రీగమ - గారీసీ - నిధపధ - రిసనిధ - పమగమ * (దాశ)

15. సరిస - నిసా - ధనిసనిధప - మగరిస - గరిసనిసా - ధనిసరిగమ - పమధని -
ధరీసీ - నిసా - రీగమగరిస - నిధపధ - నిరీసీ - నిసా - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

16. నిధని - ధనిధ - పమ - గమదధమగరిస - నిధని - సరిసనిధ - పాధని - సనిధని -
సధనిసా - రిగమ - గారిని - సరిగమ - నిధనిరీ - నిధమగారి - సారిగమ * (దాశ)

రెండావృత్త స్వరములు.

1. సారి - సరిగ - ధనిసారిగా - రిసని - గారి - సరిగ - నిసరిగమగా - మధమ -
గారి - సరిగమప - ధమప - గమ - రిగమ - గారిసాని - ధనిసరిగమగా , - మ -
గరిసా , - నిధనిసరిగ - నిసరిగమ - గరిమగా - మనిధ - గమగనిధా -
మధనిసా - ధనిసధనిగరీగ - సరీసీ - మగరిసానిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

2. రీగమగరి - సారిగమ - గారిసని - సారిగ - మగరిస - నిదనిసారిగమ
గరిమగారి - గమ - నిరిగమగరిసా - స్నిగరిగామ - రిగమపమ - గమా
పమగమాగ - రిగమధప - మపమగమ - రిగమ - పామగమ - పధనిదధా
పధనిసా - ధనిస - నిసిగరీసి - నిరీసి - నిసరీ - సానిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

3. గా , మగరి - సగరిసారి - స్నిరిసని - ధా , స్నిసరి - స్నీసరిగమగా -
మగరిసా - నిసరిగమ - గామ - రిగమ - మధపగా - మనిధ - పధనిధపా
ధపమ - గామ - పధనిధప - మపమగమ - పధనిసానిధప - మపధనిసా -
నిగరిగామ - రీగమగరిసి - నిధనిసి - నిగరిసా , - నిధపగా - స్నిసరిగమ * (దాశ)

4. మాధపమగ - మాపగమ - రిగమ - సారిగామ - స్నీధస్నిస - రీగామపమ
ధపమగా - మపమ - నిధనిపధ - మపమ - పమప - గామపమ - పధని - పధా -
నిధపగా - మనిధపగా - మపధనిధ - నిధపధాని - గమపధని - మపధనిసి -
నిధనిసా - రిగమ - గమరిగ - సరీనిసిని - గరీసనిధ - రీసనిధప - సనిధపమ * (దాశ)

5. పాధని - పధమప - గమధప - మగరిస - నీసరిగ - మగరి - సస్నిధప - ధస్నిసరి -
పాధనిస - పధనిసరిగమ - పమగమ - పాధని - పధమప - గమనిధపా -
ధపమగామ - పమగమా - మగరిగమ - ధపమ - గమధపమ - ధపధనిసా -
ధనిసరీ - నిసరి - గామగరిస - నిస - ధనిధ - గ్గరీగ - సరీ - ధరీసనిధ - పగమ * (దాశ)

6. ధానిపధ - మపగ - మధపగారిసని - సారిగామ - గరిగమా - స్నిసరిగమ -
గారిసా - స్నిసరిగమప - రిగమ - పమగారి - పామనిధ - గమధపధా -
పమగరిసా - ధపమగరిసా - నిధపమగరిసాని - ధస్నిసరిగమ - పధనిసి
పధనిసాని - గరీమగరీసి - నిధనిసి - నిగరీసా , - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

7. నినిధపాధ - మప - మనిధపామ - గమపనిధ - పానిధని - మపనిధపా -
ధనిధపా - రిగమపనిధపా - ధమగమనిధపా - సనిధపమ - పనిధా -
నిధపగామ - పనిధపమ - గారిసని - నిధపధాని - సరిగమప - మపధనిస -
నిధపధనిస - రిగమగమగ - రిసనిధ - నిధప - ధరిరి - సనిధపమ - గారిగమ * (దాశ)

8. సా , సాని - ధనిసనిధపమగమ - ధా , మా , గమధపమ - గారిసని -
సా , సా , - ధనిసరిగ - నిసరిగమ - పా , గా , - రిగమనిధపధా -
నిధపమగా - ధపమగా - పమగరిస - నిధనిసారిగమ - పధనిసధా -
పధనిసా - ధనిస - గరిమగరిసనిధ - ధగరిసా - మగరిసా - నిసరిగమ * (దాశ)

నాలుగావృత్త స్వరములు.

1. గాగమగరిసని - ధనిస - రిగమగా - మగరిగామ - సారిగమ - నిసరిగమ -
గామపగ - మధప - మగమపామగమ - గారిసా - రిసనిధపధనిసా -
రిగరిసా - నిసరిగరిస - ధనిసరిగ - పధనిసా - రిగరి - మగమ - రిగ - సరిని -
ధగరిగామ - నిరిగామ - గరిసనిధ - నిగరి - మాగామ - సరిగమగా -
ధమపగా - రిగమ - సరిగమ - పమగమ - పమప - గమప - సరిగమప - నిధపమప -
గమగ - గామధమ - గమనిని - ధపమగ - పమపమగ - ధమప - మగమనిధా
నిధపగా - మధపగా - మపసనిధప - గధపగామనిధ - గమధనిసా
ధనిధగామ - రిగమగరిసి - నిధనిసి - ధనిధ - ధగరిసనిధపమగారిగమ * (దాశ)

2. మాధప - మపగా - మధపగా - మనిధ - పాధమప - గామ - పధనిధ - పమగమ -
ధపమగా - పమప - ధపధనిధ - మపధ - గామపధ - పమప - గమధప - మగరిస -

మగరిసా - గరిగ - మగరి - సనిధనిస - పధనిసా - ధనిస - రిగమ - సారిగమ -
గరిమ - గారిసని - దనిదగ - రిమగరి - గరిగమ - పమగమ - ధపధనిధా ; -
నిధపమా - పధప - గమపధప - మపధ - నిధపమా - గమనిధపమ - పధనిధని -
నిధని - పధని - మపధని - గామపధని - నిధనిసానిధప - మపధనిసా ; -
పధనిసా - ధనిసి - దధగరిస - ధనిసి - నిధరి - సారినిసి - రిసినిధప - ధనిస -
నిసిరిగా - సరిగ - మగరిసి - నిధనిస - నిగరిసారి - నిధపమగరి - సరిగమ * (దాశ)

3. ధా , ధా , - పధని - పాధ - మపగమ - ధాపమ - గారిస - నిధనిస - రిగమప
దాధ - పధమ - పధగా - మపనిధపధ - ధాపమగా - రిగమప - మధపా -
పమపగా - ధపమగా - నిధపమగా - పధనిసా - ధనిసి - నిధప - మపమగా -
మధపగా - ధపధమప - గదాధపమ - ధపధ - సినిధపధ - మపధనిధా ; -
నిధపధా , - గమపధా - సినిధపమ - నిధని - పాధమప - గమప - సినిధపధ -
నిధని - పధని - రిగమప - ధనిసినిధప - నిధని - సానిధప - మపధనిసా ; -
దధనిసా - ధనిసి - నిసిరి - గరిగసరి - నిధనిసా - రిగమ - గరిసని - సరిగమ
మగరిసా - రిగమ - గమరిగ - సరినిసి - మగరిసా - నిధప - మగరిసా - రిగమ * (దాశ)

4. నీ ;; - నిధనిపధ - మపమ - పధనీ ;; - సినిధపమ - గామపధ -
నీ ;; - రినిసిధని - పధమ - పధనీ ;; - ధపమ - గామ - పధనిసి -
నీ ;; - గరినిధ - పమగ - మపధనీ ;; - రిగమపాధనిధ - పధ -
నీ ;; - సినిధపామ - పధనిసినీ ;; - ధపరిసినిధ - పమపధ -
నినిధపా - మధమపాధ - గామపధ - నినిధనీ - సినిధ - పమగ - మధమపధ -
నిధమపా - రిగమపా , - నిధనిధమ - పధమపానిధమ - పధపనిసా ;-

నిధనిసారి - ధనిసారి - గరిగసరి - గరినిసారి - ధనిసరిగమగా ; -
నిగరిగామ - రిగమగరిస - నిధనిసి - నిగరిసా - నిధపగా - నిసరిగమ * (దాశ)
(పైవ్రాయఁబడియున్న మధ్యకాలస్వరములనే మూఁడవకాలములోను పాడుకొనవలెను.)

కొ ను గో లు

కొనుకోలనునది దేశ్యపదము. భరతనాట్యములో నటుఁడు కొలిపించుట కొనుగోలనఁబడును. ఈ కొలిపించు పద్ధతి చాల పురాతనమైనయది. పరమశివుఁడు తాండవమొనర్చిన సమయంబున కమలభవుఁడు కొనిపించినాడను విషయము పురాణప్రసిద్ధమైనది. ప్రాచీనులు భరతశాస్త్రములో చాల ప్రీతిగలిగినవారలై యుండినందువలన భరతశాస్త్రాంగములైన యన్నివిషయములను చాల వృద్ధిజేయుచుండిరి. ఆ కారణముచేత ప్రాచీనులు సమ్మేళనము జేసియున్న జతులు కట్టుదిట్టములతోను, శబ్దాలంకారములతోను, మనోహరముగను, శ్రావ్యముగను దనరారుచున్నయవి. ఇటీవల గొన్ని దశాబ్దములుగ భరతశాస్త్రము సంగీతశాస్త్రముకన్న మిగుల పరితాపమైన దుర్దశ నొందినందువలనను, సంగీతశాస్త్రము తీరుననే భరతశాస్త్రమును చదువరుల సమూహమునం దరుదైనందువలనను ఈ శాస్త్రమును నశించుటకు కారణమాయెను. మన దేశములోని ప్రాచీనజతులను ప్రకృతపు నటులచే సిద్ధపఱుపఁబడి యుండు జతులను సంప్రతించునపుడు దీవటి కెదురుబెట్టిన దీపమువలె నవీనజతులశైలి ప్రకాశించుచున్నది. ఇందుకు కారణ మెద్దియనిన ప్రాచీన గ్రంథములను బరిష్కరించి జతుల కుపయోగమైన శబ్దములివియని నెఱుఁగకుండుటయే. స్వరావళి మొదలుగాగల ప్రథమాభ్యాస పద్ధతులను, వర్ణములను పాఠముచేయని వారల కెట్లు స్వరజ్ఞానము గలుగదో యట్లే జతులకైన శబ్దములను, అట్టి శబ్దములచే గూర్పఁబడియున్న యలంకారంబులను, శబ్ద, ప్రాస, యతి, పూర్వమధ్యాంత్యమందలి ముగింపులు, ఎత్తుకుకడ, తీర్మానములు మొదలగు లక్షణములతో గూడుకొనియున్న జతులను పాఠముజేసి మధ్యకాల త్రికాలములతో కొలిపించి సాధకము జేయనివారికి విన్యాసముతో కొలిపింపు శక్తియును, స్ఫుటోచ్చారణమును గలుగవు. ప్రాచీన విద్వాంసులచే విరచితంబులైన యనేక ప్రసిద్ధిజతు లిదివరకు నశించెను. వానిలో కొన్నిమాత్రమే మనచేతి కబ్బియున్నవి. వాని

లోని శైలి ననుసరించి ప్రకృతపు విద్వాంసులు కొన్ని జతులను సమ్మేళనము జేసియున్నారు. అయినను అవి ప్రాచీనజతులలో నెంతమాత్రము సరిపోజాలవు.

మనదేశములో నాట్య మొనరించునపుడు నటుఁడు కొలిపింపు జతులు మాత్రమే కొంచెము శ్రావ్యమైనయవి. ఇపుడు గానసభలో గాయకుఁడు గానముచేయునపుడును కొలిపించెడి యొక నవీన సంప్రదాయము బయలువెడలియున్నది. ఈ కొలిపింపులు శబ్దాభావమైనదియై రసాభాసమై యున్నవి. కొలిపింపుకు ధాతువులుగనుండు శబ్దములు 35. అవి —

"శ్లో॥ తాళశబ్దేన జాతాస్తు పంచత్రింశతివర్ణకాః ।
తాటతోధ్ధై ధధిధుధే ఢఢిఢూఢే రుఘుఝోనణే ॥
కగిగూగే రిరూరారే విలూలేలా మమూయళా ।
హాహ్వానుస్వార యుక్తంచ భరతశ్చేతి లక్షణం ॥"

(త, ట, తో, ధ్ధై. ధ, ధి, ధు, ధే, ఢ, ఢి, ఢూ, ఢే, రుఘు, ఝు, న, ణే, క, గి, గు, గె, రి, రు, ర, రె, లి, లు, లె, ల, మ, ము, య, ళ, హ, హు, ం) ఈ 35 శబ్దములును, వీని దీర్ఘములును, వీనికి వ్యాకరణ ప్రకారముగ గలుగు అభేదాక్షరములును, తదనుగుణ్యమైన యొత్తులును, సంధులును జతిప్రాణములైన శబ్దము లగుచున్నవి. ఇట్టి శబ్దములచే శ్రావ్యమైన జతులను కల్పించి కొలిపింపవలయును. అట్లుగాక ("ధిధింధిన్నా, తాధింధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, ధింధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, తకధిం ధిన్నా, తాధింధిన్నా, తద్ధిన్నా, ధిగ్గిణత్తాం, తధిజిణతోం") అను కొన్ని శబ్దములను మాత్రము నుచ్చరించుచు వీనితోనే కొనుగోలు ముగించెనని తలఁచుచున్నారు. మఱియు స్ఫుటోచ్చారణము లేనివారు "కిటతక తరికిటతోం"అని తృతీయకాలములో పలికించునపుడు "కిటతకతోం" అని పలికించుచున్నారు. ఇట్టి యసంభావితములు మన దేశమునం దిపుడు నిశేషముగ గన్పట్టుచున్నవి. ఇకను ప్రాచీనుల జతుల శైలినిగుఱించిన కొన్ని యంశముల నీక్రింద వ్రాసెదను. జతులను గూర్చునపుడు పూర్వశబ్దము ననుసరించియు, ఉత్తరకల్పనము ననుసరించియు సరళమైన శబ్దముల నొకటితోనొకటి గూర్పవలయును. ఉ:(1) తక్కిట కిటతక, ధిక్కిట కిటతక, తొంకిట కిటతక, సంకిట కిటతక, (2) తద్ధిం ధిన్నా, తకధిం దిన్నా, ధిద్ధిన్నా, కిటతకధిన్నా, తాధింధిన్నా,

తకధిన్నా, (3) తధిద్ధణకు ఝుంతా, కిణకు ఝుంతా, తరితరుంతా, ధిణకు ఝుంతా, (4) ఢీకుఝుంతా, ఢింఢింకుకు తరికిట, ఢీఢీకుకుఝుం, ఢింఢింణకఝుం, డిక్కుడిక్కుడిగిణం ధిమికిటఝుం, (5) తాధిద్ధణాకు, తతరితకిటఝుం, తద్ధిం గిణాకు రితకిణనకఝుం, ధాకుధణాకు తధిత్తక నకఝుం (6) ధిల్లం ధిల్లం ధిత్రిత్త, దిద్ధిల్లం దిధిలం తరికిట, ధిల్లత్తాం, (6) హుం దిల్లడిమి కుకుఝుం, హుంతత్రిత్త, ఢింగిల్ల ద్ధణాకు కిటతకఝుం, డింగిణ్ణత్తాం, ధిమితక, ధిల్లం ఢిల్లం, ఢింఢింతరికిటతోం, డింగిణ్ణత్తాం, (7) నంధీకిటతక, నంనంకిటతక, నంతోంకిటతక, నంధీ, నకఝుం, రితఝుం, నతఝుం, తతఝుం, (8) తోధీకిటతక, తొంకిట త్రింకిట. తొంతరికిటతక, తొంతత్రిత్తఝుం, తొంనం కిటత, తొద్ధిత్తొత్రి, తొంతరికిట ధింగిణ్ణత్తాం. ఇట్లు జాత్యానుసారముగను కల్పనముజేసి తాళానుసారముగ ముక్తాయింపులును తీర్మానములును చేయ వలయును. ఇట్లే ప్రాచీన జతులు సిద్ధపఱుపఁబడినవి యని గ్రంథపరిచయము జేయువారికి తెలియును.

ప ద ము.

నాయికా నాయకభావ భూయిష్టమై పల్లవానుపల్లవ చరణము లతో కూడుకొనియుండు సాహిత్యము పద మనంబరగును. పదములు చౌక ముగనే పాడఁదగినయవి. మఱియు మన పూర్వీకులు పదముల నభినయా ర్థముగనే రచించినారని తెలియుచున్నది. అభినయించునపుడు పాత్రము తన అంగన్యాస కరన్యాసములను యథాక్రమముగ జేయుటకై పదశైలి విళంబముగ చేయఁబడియున్నది. పదములను మధ్యకాల నడకగా పాడిన యెడల పాత్రము తన అంగన్యాస కరన్యాసములను నిర్బంధముతో నతిత్వరగ జేయవలసి యుండును. అందుచేత రసాభావము గలుగును.

సాధారణముగ పదములు పల్లవానుపల్లవముతోను, మూఁడు చర ణములతోను గూడుకొనియుండును. నాలుగుగాని యైదుగాని చరణము లతోనున్న పదములును గనఁబడుచున్నవి. పల్లవానుపల్లవములు నాలుగు ఖండములతోగాని యెనిమిది ఖండములతోగాని యుండును. చరణములు 8 లేక 16 ఖండములుగ నుండును. పదములయొక్క కడపటిచరణము నందే ముద్రాఖండము గనఁబడుచున్నది.

పదములును కీర్తనల తీరుననే భక్తిపూర్వకమైనయవి. భక్తుఁడు తన యొక్క మనస్సును నాయికగ జేసి ఆ నాయికకు భగవంతుని నాయకుఁడుగా వరించి తద్వారా తన భక్తియను స్థాయీభావమును భగవదర్పణము గావించుచున్నాఁడు. ఇట్టి భక్తి మిగుల శ్లాఘ్యమైనదని పెద్దలు చెప్పియున్నారు. శఠగోపులు, జయదేవులు మొదలగు యనేక మహనీయులు పైజెప్పిన మార్గమునే యవలంబించియున్నారు. విషయపరిజ్ఞానము లేనివారలు పదములను తుచ్ఛమైన కాముకీకాముకచేష్టలని తలఁచుచున్నారు.

ఈ పదశైలిని మొట్టమొదట కల్పించినవాఁడు మహనీయుఁడైన క్షేత్రజ్ఞుఁడు. ఇతని యునికి మువ్వ. మువ్వపురియం దర్చావతారమై చెలగి యుండు గానలోలుఁడైన మువ్వగోపాలుని ప్రసాదమువల్ల నితనికి శృంగార భక్తి రసభూయిష్టమైయుండు మనోహరమైన పదములను వ్రాయుటయం దద్వితీయమైన పాండిత్యము గలిగెను. ఇతనికాలమునకు ముందుగాని వెనుకగాని ఇట్టి యనుపమశైలి నెవరు కల్పించినటుల తెలియలేదు. ఇతఁడు వ్రాసియున్న పదములలో విశేషముగ గ్రామ్యపదముల నుపయోగించి యున్నాఁడు. నాయికానాయకులయం దాయా యవస్థానుసారముగ గలుగు మనోరథములను స్పష్టముగ దెలుపుటకు గ్రామ్యపదయుక్తమైన స్వభావోక్తులే దిట్టమైనయవి. మఱియు తలిదండ్రులు తమ తనయులను లాలించునపుడు ప్రేమాతిశయముచే తామును తమ తనయులవలెనే జిలిబిలిపలుకుల నుపయోగించు చందమున నాయికా నాయకులు వ్యాకరణ పాండిత్యము గలవారైనను వారల కవస్థాంతరములయందు ప్రేమాతిశయము గలుగునపుడు స్వభావసిద్ధమైన గ్రామ్యములగు ముద్దుపలుకులే వారి మనోరథముల నిచ్చిపుచ్చుకొనుటకైన సాధనముగ నున్నది. కనుక క్షేత్రజ్ఞుఁడును రసపూర్తికై యచ్చటచ్చట గ్రామ్యపదముల నుపయోగించి యున్నాఁడు. ఈ గ్రామ్యములు దాదాపుగ ననిన్ద్యగ్రామ్యములేగాని నిన్ద్యగ్రామ్యములు కానేరవు.

మంచి రాగజ్ఞానము గలవాఁడును, దిట్టమైన విళంబములో లయహీనములేక పోషించి గానము చేయువాఁడును, పదార్థజ్ఞానము గలవాఁడును, ఆయా పదములయందు గల నాయికానాయకావస్థాంతరముల నెఱిఁగి భావభూయిష్టమై గానముచేయువాఁడును, స్ఫుటోచ్చారణ గలవాఁ

డును. గానము చేయునపుడు పదసంధుల నచ్చటచ్చట యథోచితముగ విభజించి వినువారికి పదార్థములును భావములును చక్కగ స్ఫురించునటుల గానముచేయువాఁడు ఎవడో వాఁడే పదములను గానముచేయుట కర్హుఁడు. పదముల నభినయించుట కాయా పదములయందు గల నాయికానాయకు లిట్టివారనియును, శృంగార మిట్టిదనియును, అవస్థాభేద మిదియనియును, అలంకారము లివియనియును, సంచారీభావము లివియనియును దెలిసికొని యథోచితముగ భావమును కల్పించి యభినయించవలయును. ఒక పదమును పల్లవిమొదలుకొని కడపటి చరణాంత్యమువఱకు చదివి తరువాత పైజెప్పిన ప్రకారముగ లక్షణములను కనిపెట్టవలయును. అట్లు చేయనియెడల లక్షణములు చక్కగ స్ఫురించవు. భావములను గూర్చునపుడు పల్లవములోనే పదములోనుండు అన్ని భావములును అన్వయసుగునటుల జేయవలయును. ఇట్లు చేయుటకు యథోచితమైన కొన్ని యంశముల నీ దిగువ వ్రాసెదను.

భావశాస్త్రము

భావములు :—విభావము, అనుభావము, సాత్త్వికభావము, వ్యభిచారీభావము, స్థాయీభావ మని అయిదు తెఱంగు లగును.

విభావము :—స్థాయీభావములు దేనిచే భావింపఁబడుచున్నవో అది విభావ మనఁబడును. ఆ విభావము ఆలంబన విభావమనియును, ఉద్దీపన విభావ మనియును రెండు విధములు.

రసములును స్థాయీభావములును యే వస్తువుల నాశ్రయించి గలుగుచున్నవో యా వస్తువులు ఆలంబన విభావ మనఁబడును. రసములును స్థాయీభావములును, నాయికా నాయకుల నాశ్రయించియున్నవి. కనుక నాయికా నాయకులు ఆలంబన విభావములని చెప్పఁబడెను.

రసము లాశ్రయించియుండు వస్తువులకు గలిగియుండు గుణములు, చేష్టలు, అలంకృతులు, తటస్థములు మొదలగునవి ఉద్దీపన విభావము.

గుణములు :—యౌవనము, రూపము, లావణ్యము, సౌందర్యము, అభిరూపత్వము, మార్దవము, సౌకుమార్యము ఇవి గుణములు.

చేష్టలు :—కడకంటిచూపులు మొదలగు యౌవనవ్యాపారములు చేష్ట లనంబడును

అలంకృతులు :—వస్త్రములు, ఆభరణములు, పుష్పములు విలేపనములు మొదలగునవి.

తటస్థములు :—ఉపభోగోద్దీపనములుగ నుండు గృహములు, పొదరింట్లు, భూరుహములు, చెఱువులు, ఏఱులు, కీరకోకిలములు నిండియుండు రసాలవృక్ష ప్రదేశములు, హంసములు నిండియుండు తటాకతీరములు, మలయమారుతము, మేఘనాదము, గానము, క్రీడలు మొదలగునవి తటస్థములు.

అనుభావము :—మనోగతముగ, స్వహేతువుగ నుండు మనోరథములను భ్రూవిక్షేప స్మితాదులచే ప్రత్యక్షముగ బయలుపఱచుట అనుభావమనఁబడును. ఈ యనుభావము, చిత్తజానుభావము, గాత్రజానుభావము, వాగారంభానుభావము, బుధ్యారంభానుభావమని నలుతెఱంగులు.

చిత్తజానుభావములు :—భావము, హావము, హేల, శోభ, కాంతి, దీప్తి, ప్రాగల్భ్యము, మాధుర్యము, ధైర్యము, ఔదార్యము.

గాత్రజానుభావములు:—లీల,విలాసము,విచ్ఛిత్తి,విభ్రమము,కిలికించితము, మొట్టాయితము, కుట్టమితము, బిబ్బోకము, లలితము, విహృతము.

వాగారంభానుభావములు :—ఆలాపము, విలాసము, సల్లాపము, ప్రలాపము, అనులాపము, అపలాపము, సందేహము, అతిదేశకము, నిర్దేశకము, అపదేశకము, ఉపదేశకము.

బుధ్యారంభానుభావములు :—రీతి, వృత్తి, ప్రవృత్తి.

సాత్త్వికభావము :—అన్యుల సుఖదుఃఖములయందు అనుకూల్యముతో యే మనస్సు ప్రవర్తించుచున్నదో అట్టి సాత్త్విక మనస్సునుండి గలుగు భావములు సాత్త్విక మనఁబడును. అవి స్తంభము, స్వేదము, రోమాంచము, స్వరభేదము, వేపథువు, వైవర్ణ్యము, అశ్రువు, ప్రళయము అని 8 విధములు.

వ్యభిచారీభావము :—వాక్కు, అంగము, సత్త్వము అగు నీ మూటితో గూడుకొని స్థాయీభావమునకు విశేషాభిముఖముగ సంచరించునది వ్యభిచారీభావ మనఁబడును. దీనినే సంచారీ భావ మని పెద్దలు జెప్పుచున్నారు. ఈ వ్యభిచారీభావము, నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అసూయ, మదము, శ్రమము, ఆలస్యము, దైన్యము, చింత, మోహము, ధృతి, స్మృతి, వ్రీడ, చపలత, హర్షము, ఆవేగము, జడత, గర్వము, నిషాదము, ఔత్సుక్యము, నిద్ర, అపస్మారము, సుప్తి, విబోధము, అమర్షము, అవహిత్థ, ఉగ్రత,

మతి, వ్యాధి, ఉన్మాదము, మరణము, త్రాసము, వితర్కము అని ముప్పది మూఁడు విధములు.

స్థాయీభావము:—సజాతీయ విజాతీయ భావములచే తిరస్కరింపఁ బడక క్షీరసముద్రమువలె అన్ని భావములును తనలో జేర్చుకొని ప్రకాశించునది స్థాయీభావ మనఁబడును. ఈ స్థాయీభావము రతి, ఉత్సాహము, శోకము, విస్మయము, హాస్యము, భయము, జుగుప్స, క్రోధము అని ఎనిమిది విధములు.

నాయికా నాయక లక్షణములు.

నాయికలు:—స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య యని మూఁడు తెఱంగులు.

స్వీయ:—సంపత్కాలమునందును, విపత్కాలమునందును యే నాయిక తన్ను పాణిగ్రహణము జేసిన తన భర్తను విడువకనుండునో యది స్వీయ యనంబడును. ఈ స్వీయనాయికలో జ్ఞాతయౌవన, అజ్ఞాతయౌవన, నవోఢ, విస్రబ్ధనవోఢ, అతివిస్రబ్ధనవోఢ యని భేదములు గలవు మఱియు నిందు ముగ్ధ, మధ్య, ప్రగల్భ అని మూఁడు ప్రసిద్ధ భేదములు గలవు.

ముగ్ధ:—నూతన యౌవనముతో గూడుకొని యున్నదిగాను, గాఢమైన లజ్జగలదిగాను, రతులయం దస్వాధీనురాలుగాను, నాయకుఁడు కృతాపరాధియై యుండినను ఏమియుఁ జెప్పక రోదనము జేయుచుండునదియును, రతివ్యాపారములయందు ప్రియాప్రియములను దెలుపక యుండునది ముగ్ధ యనఁబడును.

మధ్య:—సమాన లజ్జకలదిగాను, వృద్ధిఁజెందిన యౌవనము గలదిగాను, సురత యోగ్యత గలదియై నాయకుని యపేక్షించునది మధ్య యనఁబడును.

ప్రగల్భ:—సంపూర్ణ యౌవనముతో కూడుకొనినదియును, అనంగ వ్యాపార పారంగతురాలుగను, సమరత్యాది చతురత గలదిగాను నుండునది.

పై జెప్పిన మధ్య, ప్రగల్భ నాయికలకు, మానమను కోపవ్యాపారము చేతను జ్యేష్ఠకనిష్టత్వముచేతను అవస్థలు గలుగుచున్నవి. వాని నీ ప్రక్కపుటయందు జూడుఁడు.

మధ్య.	ప్రగల్భ.
1 మధ్యధీర	1 ప్రగల్భధీర
2 మధ్యాధీర	2 ప్రగల్భాధీర
3 మధ్యధీరాధీర	3 ప్రగల్భధీరాధీర

వీనికి వివరములు.

మధ్యధీర :—అపరాధియైన ప్రియునియందు సాభిప్రాయమైన వక్రోక్తులను జెప్పునది.

మధ్యాధీర :—అపరాధియైన ప్రియుని క్రూరమైన పలుకులచే ఖేదపఱచునది.

మధ్యధీరాధీర :—అపరాధియగు నాయకుని కన్నీ రొలుకునటుల వక్రోక్తులాడునది.

ప్రగల్భధీర :—అపరాధియగు నాయకుని కపటముతో విషయాంతరమునం దుపేక్ష చేయునది.

ప్రగల్భాధీర :—అపరాధియగు నాయకుని బెదరించి తాడనము చేయునది.

ప్రగల్భధీరాధీర :—పైఁ జెప్పిన ధీరాధీర వ్యాపారములన్నియును చేయునది.

పైని జెప్పఁబడిన 6 నాయికలు జ్యేష్ఠ కనిష్టావస్థలచే 12 విధములగుచున్నారు. ఒక నాయకునికి ఇద్దరు నాయిక లుండినచో అందు నాయకుని ప్రియమును విశేషముగ గలిగియుండునది జ్యేష్ఠయనియును, నాయకుని ప్రియమును తక్కువగ గలిగియుండునది కనిష్టయనియును చెప్పఁబడుచున్నది.

పరకీయలక్షణము :—పరపురుషునియందు తనకుఁ గల ఇచ్ఛావ్యాపారములను మఱుగుపఱచుటయందు దత్తమానసియై యుండునది పరకీయయనఁబడును. ఇది పరకీయకన్య, పరకీయపరోఢ యని రెండు విధములు.

సామాన్య:—కలాప్రాగల్భ్యత గలిగినదిగాను, జనులయందు ధనాశచే యనురాగము గలదిగాను, షండులైనను, భగ్నకాములైనను, పాషండులైనను, బాలురైనను, వృద్ధులైనను వారియెడల తా ననురాగము గలదానివలె నటించునది.

ఇదివఱకు 16 విధములైన నాయికలు చెప్పఁబడెను. ఎట్లనిన,

ముగ్ధాభేదము	1
మధ్యాభేదము	6
ప్రగల్భాభేదము	6
పరకీయకన్య	1
పరకీయపరోఢ	1
సామాన్య	1
అంతుమొత్తము	16

ఈ 16 భేదములును అష్టవిధ అవస్థాభేదములవలన 128 భేదము లగుచున్నవి. మఱియు నీ 128 భేదములు ఉత్తమమధ్యమాధమ భేదములచే 128×3=384 భేదములగును. మఱియు దివ్యాదివ్య దివ్యాదివ్య భేదములచే 384×3=1152 భేదము లగుచున్నవి. గ్రంథ విస్తృత భీతిచే వాని నిచ్చట వ్రాయ లేదు. అష్టవిధ నాయికావస్థలను మాత్ర మీ దిగువ వ్రాసియున్నాను.

అష్టవిధ నాయికలు

స్వాధీనపతిక, వాసకసజ్జిక, అభిసారిక, విరహోత్కణ్ఠిత, విప్రలబ్ధ, ఖండిత, కలహాంతరిత, ప్రోషితభర్తృక, అభిసారిక అని యవస్థాన్తరముల యందు నాయికలు ఎనిమిది భేదములుగలవా రగుచున్నారు.

స్వాధీనపతిక :—అనుదినమును ప్రియుని చే లాలింపఁబడినదై యుండునది స్వాధీనపతిక.

వాసకసజ్జిక :—ప్రియుఁడు వచ్చెడి సమయమునందు తా నలంకరించు కొని కేళీగృహము నలంకరించి ప్రియుని రాకను ఎదురుజూచునది.

విరహోత్కణ్ఠిత :—ప్రియుఁడు తా నొనర్చిన యపరాధ మొక్కిరి తయు లేనివాఁడయ్యు నెద్దియో కార్యంబులఁజిక్కి తన గృహంబునకేఁగ నాలస్యమగుచుండఁగా ఆ కాలవిళంబము నోర్వలేక ఖిన్నురాలై తమి నావు కొనజాలక నాథు నెదురు జూచుచుండునది.

విప్రలబ్ధ :—సంకేత స్థానమునందు నాథునిచే వంచింపఁబడి స్మర పీడితురాలై యుండునది.

ఖండిత :—సంకేతకాలము నతిక్రమించి అన్యోపభోగచిహ్నము లతో ప్రాతఃకాలమునందు తన కెదురుగ వచ్చెడి నాయకుని గలది ఖండిత యనఁబడును.

కలహాంతరిత :—సఖులయెదుట నాయిక పాదములమీఁద బడి వేడుకొన్న నాయకుని నిరాకరించి వెనుక పరితాపఁబడునది.

ప్రోషితభర్తృక :—నాథుఁడు దేశాంతరగతుఁడై యుండునపుడు ఖేదపడునది ప్రోషితభర్తృక యనఁబడును.

అభిసారిక :—స్మరపీడితురాలై తనచోటికి నాయకుని రప్పించునది గాని, నాయకుని గృహమునకు తానేగునదిగాని యభిసారిక యనఁబడును.

ఉపనాయికలు—దూతి, దాసి, సఖి, చేటి, ధాత్రేయి, ప్రాతివేశిని, లింగిని, శిల్పిని మొదలగువారు.

నాయక లక్షణములు.

పతి, ఉపపతి, వైశికుఁడు అని నాయకులు మూఁడు తెఱంగులుగ నున్నారు.

పతి :—అగ్నిసాక్షిగ నాయకిని పాణిగ్రహణముఁ జేసినవాఁడు పతి యగుచున్నాఁడు.

ఉపపతి :—పరకీయకు రహస్యనాయకుఁడుగ నుండువాఁడు ఉపపతి.

వైశికుఁడు :—వేశ్యాగృహములకేగి తద్భోగార్థమై ధనవ్యయమును చేయువాఁడు వైశికుఁడు.

శృంగారనాయక లక్షణము.

శృంగారనాయకులు, అనుకూలుఁడు, దక్షిణుఁడు, దృష్టుఁడు, శఠుఁడు అని నలుతెఱంగులుగ నున్నారు.

అనుకూలుఁడు :—పరాంగనా సోదరుఁడై తన భార్యయందే ప్రియముగలవాఁడు అనుకూలుఁడు.

దక్షిణుఁడు :—తన్నాశ్రయించిన అన్ని నాయికలయందును సమమైన ప్రీతిగలవాఁడు దక్షిణుఁడు.

దృష్టుఁడు :—ఎవఁడు నాయికచే నెఱుఁగఁబడిన కృతాపరాధియై యుండియు భయములేక నుండునో, తొలఁగించినను తొలఁగడో, మఱల

నా నాయికనే నమస్కారా ద్యుపాయములచే యనుసరించునో వాఁడు దృష్టుఁడు.

శఠుఁడు :—తనయందు ప్రేమగలిగియుండు నాయికకు గూఢముగ అహితముఁ జేయువాఁడు శఠుఁడు.

ఉపనాయక లక్షణము.

పీఠమర్ధనుఁడు, విటుఁడు, చేటుఁడు, విదూషకుఁడని యుపనాయకులు నలువురు.

పీఠమర్ధనుఁడు :—నాయకునికి కొంచెము తక్కువైనవాఁడు.

విటుఁడు :—మారశాస్త్ర ప్రవీణుఁడై యుండువాఁడు.

చేటుఁడు :—నాయికా నాయకులకు పరస్పరము సంధి జేయువాఁడు.

విదూషకుఁడు :—హాస్యము చేయువాఁడు.

రసము.

నవరసములలోను శృంగారరసము మాత్రమే భావశాస్త్రములో విశేషముగ గనఁబడుచున్నది. అందుచేత శృంగారరసమును సంబంధించిన విషయములను మాత్ర మిచ్చట వ్రాసెదను. శృంగారము విప్రలంభ శృంగారమనియును, సంభోగ శృంగారమనియును రెండు విధములు. విప్రలంభము అయోగము, విరహము, మానము, ప్రవాసము, శాపము అని 5 విధములు. అందు మానము ప్రణయమానము, ఈర్ష్యమానము అని రెండు విధములు. అందు ఈర్ష్యమానము శ్రవణ ఈర్ష్య, దృష్టిర్ష్య, అనుమాన ఈర్ష్య అని మూఁడు విధములు. సంభోగశృంగారము సంక్షిప్తమనియు, సంపన్నమనియు రెండు విధములు. వీని లక్షణములను గ్రంథాంతరములయందు జూడుఁడు.

పదములకు భావములు

అవతారిక :—ఒక నాయిక తనకు గోపాలుఁడు చెప్పిన నమ్మికమాటలను నిజమని యెంచి యుండునపు డతఁ డొకదినము ప్రాతఃకాలమునందు అన్యా సంభోగచిహ్నములతో తన కెదుటవచ్చినది జూచి చాల దుఃఖాక్రాంతురాలై యీర్ష్యతో నాయకునిఁ జూచి చెప్పుచున్నది.

(1) రా. ఎదుకులకాంభోజి – తా. ఆది.

పల్లవి. నామేను నీమే ననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెర. (నా)

అను. ఏమోయనియుంటి నెఱుంగక యిన్నాళ్లు కోమలాంగ రాజగోపాల ననుజూచి (నా)

చ. నిన్నెవతో గిల్లియున్న యురముఁజూడ నన్ను వేదనసేయుచున్నదిర!
నిన్నరేయి నీకు నిదురలేకున్న నా కన్ను లెఱ్ఱనై కలగెనుగనుకను (నా)

2. కోమలాంగిని నీవు కోరినప్పటినుండి వేమరు నామది భ్రమజెందినదిర;
నీమోవినొక్కుల నీటుజూచినయంత ఏమొకోనామోవియదరెనిగనుకను

3. అన్యకాంతల నీ వనుభవించితి వేమో నన్నేలినదొర! నాతమిదీరెర;
మన్నించి గోపాల మల్లినీవిటురాగ–చిన్నబోయి సిగ్గుజెందితిగనుకను(నా)

లక్షణము :—నాయిక స్వీయ – మధ్యధీర, నాయకుఁడు పతి, దృష్టుఁడు ఈర్ష్యమాన విప్రలంబ శృంగారము, గురుమానము, సంచారీ భావము అమర్షము.

"నామేను నీమే ననుచు బల్కిన నీమాట నిజమాయెర"

1. నామేను నీమేనని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
2. నాప్రాణమే నీప్రాణమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
3. నామనస్సే నీమనస్సని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
4. నాకన్నులే నీకన్నులన్న నీమాట నిజమాయెను.
5. నాదుఃఖము నీదుఃఖమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
6. నాసుఖమే నీసుఖమనిన నీమాట నిజమాయెను.
7. నాలాభమే నీలాభమనిన నీమాట నిజమాయెను.
8. నానష్టమే నీనష్టమనిన నీమాట నిజమాయెను.
9. నాశోకమే నీశోకమనిన నీమాట నిజమాయెను.
10. నామోహమే నీమోహమనిన నీమాట నిజమాయెను.
11. నాయధరమే నీయధరమని బలికిన నీమాట నిజమాయెను.
12. నాకపోలమే నీకపోలమని బలికినది నిజమాయెర.
13. నాయురమే నీయురమనిన నీమాట నిజమాయెర.
14. నామేను నీమేనని నీవు దీపమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
15. నామేను నీమేనని నీవు త్రికరణశుద్ధిగ జెప్పినది నిజమాయెర.
16. నామేను నీమేనని నీవు అన్నమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
17. నామేను నీమేనని నీవు క్షీరమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
18. నామేను నీమేనని నీవు తాంబూలమును సాక్షిబెట్టినది నిజమాయెర.
19. నామేను నీమేనని నీవు పంచభూతములను సాక్షిబెట్టిన నీమాట నిజమాయెర.

20. నామేను నీమేనని నీవు నాకరమున ముద్దిడి బలికినమాట నిజమాయెర.

21. నామేను నీమేనని నీవు చేత చెయియిడి బలికిన నీమాట నిజమాయెర.

22. నామేను నీమేనని నీవు నాకొంగును దాటిజెప్పిన మాట నిజమాయెర.

23. నామేను నీమేనని నీవు పున్నమచంద్రుని సాక్షిబెట్టి జెప్పినమాట నిజమాయెర.

అన్యాపదేశముగ నీకష్టములే నాకష్టములు. నీ సుఖములే నా సుఖములని నాయిక దెలుపుచున్నది. ఎట్లనిన నాయికా నాయకుల కిపుడు కన్ను లెఱ్ఱఁగనున్నది; గనుక నామేనే నీమేననునది సన్నివేశమునకు సరిపోవుచున్నది. అయినను కారణభేదము లున్నవి. అవి యెవ్వియనిన నాయకునికి నిద్రాభంగమువలన కన్ను లెఱ్ఱనాయెను. నాయికకు తన్ను వంచించిన నాయకునిమీఁద గలిగియుండు కోపావేశమువలన కన్ను లెఱ్ఱనాయెను. ఇటులనే ఈ దిగువ వ్రాయఁబడియుండు భావము లెఱుఁగదగినయవి.

24. నీఫాలమునందుఁ గల కాటికపూతలు నాఫాలమున నున్నదిరా (ఇచట నాయకుని ఫాలము కాటికపూతలఁగల కన్నులచే నలుపుగఁ జేయఁబడెను. నాయికకు తన మనమున జనించియున్న కోపావేశముచే ఫాలము నల్లనాయెను) ఇటులనే యన్ని యూహ్యంబులు.

25. నీకపోలమునందు గల నఖరేఖలు జూడ నాకపోలము వేదన జెందుచున్నది; కనుక నామేను నీమేననిన నీమాట నిజమాయెను.

26. నిన్నరేయి నీవు నిదురమేల్కని కన్నులను జూడఁగ నాకన్ను లెఱ్ఱనై కలగెనుర; అందుచేత నామేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

27. నీ యధరమునందుఁ గల దంతక్షతములను జూడ నా యధర మదఱుచున్నదిర; అందుచేత నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

28. నీ యురమునందుఁగల నఖరేఖలఁ జూడ నా యురము వేదన జెందుచున్నదిరా; కనుక నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

29. నీ శరీరమునందుఁగల గాజులరేఖలను జూడ నామేను మండుచున్నదిర; కనుక నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

30. నీవు నిన్నరేయి నిదురలేక యుండినందువలన నాకిపుడు నిదుర గలుగుచున్నదిర; కనుక నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాట నిజమాయెనుర.

(ఇచ్చట నాయికకు గలుగు నిద్ర క్రోధాధికమువల్ల జనించిన శోకనిద్ర యగును.)

31. నీ శరీరమునందుఁగల పసుపు పూతలే నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాటలను నిజముగ జేయుచున్నదిరా.

32. నీ యురమునందుఁగల చందనలేశములే నామేను నీమేననుచు బలికిన నీమాటను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా.

33. నీ యురమునందు గంధలేపనములోనున్న ముత్యాల హారపు గుఱుతులు నామేను నీమేనని బలికిన నీమాటలను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా,

34. నీ వీపుననున్న కంకణరేఖలు నామేను నీ మేననుచు బలికిన నీమాటను నిజముగఁ జేయుచున్నదిరా.

35. నిన్నా విధిలో నాచెలికత్తె జూచినది విన్నపుడే నేను తృప్తిజెందితినిరా.

36. నీవా వనిత పేరెత్తినపుడే నామనస్సు భ్రమజెందెనురా.

37. నీవాకాంత నేలితివిగదా? నే నిక సంతసిల్లితిని.

38. నీవా దోసకారి నేలితివిగదా? నే నిక సంతసిల్లితిని.

39. నీవా మగువతో సల్లాపముజేసితివిగదా? నామనస్సు పరమానందమునుబొందెను.

(ఇటులనే అంగనాది వ్యాపారాంతరములు వర్ణింపఁదగినయవి.)

40. హా! నాథ! ఎటులైనను నీ మనస్సు తృప్తిజెందినది గదా? అదియే నాకు చాలును.

41. నన్నేలిన దొర! నా తాపము దీరెనురా.

42. నా యపరాధములను మన్నింతువుగాక.

43. ఇంత అపరాధియైన నన్ను మఱల జూడవచ్చితివే; నాభాగ్యమే భాగ్యము.

44. నే జేసిన యపరాధమును తలఁచిజూడఁగ నామోము చిన్నబోవుచున్నదిరా.

45. నిన్నుజూడ నాకు సిగ్గుగ నున్నది.

46. ఇకనైన నన్ను మన్నింతువుగాక.

పై జెప్పిన భావములను సందర్భానుసారముగ, ఖేద, రోష, సంతాప, అన్యాపదేశోక్తులచే నభినయించవలయును.

అనుపల్లవి.

"యేమోయని యుంటి నెఱుఁగక ఇన్నాళ్లు, కోమలాంగ!
రాజగోపాల! నిన్నుజూడ"

"యేమో యనియుంటి యెఱుఁగక యిన్నాళ్లు"

1. నాతెలివి తక్కువచే నిన్ను నమ్మియుంటి.

2. నీ కపటముల నెఱుఁగక నీమాటల నిజమని నమ్మితి.

3. నీవు నా యనుకూలుఁడని తలఁచితిని.

4. నీవు నా మనస్సును నొప్పింపవని యెంచితిని.

5. నిన్ను పరాంగనా సోదరుఁడని తలఁచితిని.

6. నీవు నన్నెడబాయవని నమ్మితిని.

7. నీవే నాభాగ్యమని గర్వించితిని.

8. నీవే నాప్రాణమని తలఁచి మోసబోతిని.

9. నీ ప్రీతికి పాత్రురాలై యుండు నాకు సరి యెవరును లేరని గర్వించితిని.

10. నిన్ను నాయకుఁడుగ గలిగియుండు నాభాగ్యమే భాగ్యమని మమత జెంది యుంటిని.

11 నాకంటిచూపు నన్ను మోసపుచ్చదని తలఁచితిని.

12. నాప్రేలు నాకంటిని పొడవదని తలఁచితిని.

13. నాచెయి నన్ను శిరచ్ఛేదము చేయదని తలఁచితిని.

14. నాభాగ్యము నేనివ్వకున్న యొరుల కబ్బునా? యని గర్వించితిని.

"కోమలాంగా రాజగోపాల నిన్నుజూడ"

1. మనోహరమైన శరీరముగల హే గోపాల! నిన్ను జూచునపుడు నీ నిజములు తెలియుచున్నది.

2. ఇంత సుకుమార శరీరములో ఇట్టి కఠిన చిత్త మెట్లు గలిగెనో?

3. నీ ముఖము పున్నమచంద్రుని బోలియున్నది కనుకనే నీవు కామినీ ముఖకమల వైరియైతివి.

4. హే చక్కనిచూపులుగలవాఁడ! మనోహరమైన వేణునాదమును బుట్టించు నట్టి నీ యధరము నీ యబద్ధపుమాటల కెట్లు సహాయము జేసెనో?

5. నిత్యమైన వేదస్వరములను వేణువునందు దిట్టపఱచి పలికించు నీచేతులు దుర్వారమైన పరాంగనాలింగనమున కెట్లు సమ్మతించెనో?

6. సర్వరక్షకత్వము గలిగిన నీవు నాయెడ ద్రోహచింతను వహింపతగునే!

7. గోవులను రక్షించువాఁడవు కోమలి మనోరథములకు శత్రువేమో?

8. వంచకులను శిక్షించే నీదు చక్రాయుధము నన్నువంచించిన నిన్ను శిక్షించదేమో?

9. పరభామినీ కాములైన దుర్యోధనాదుల గుండె లదఱజేసిన నీ పాంచజన్యము నీ ద్రోహచింతకు భీతిని గలుగఁజేయదేమో?

10. శత్రువుల శిరములను ఖండించెడి నీదు ఖడ్గము నీయందుగల శఠత్వమును ఖండించదేమో?

11. ధర్మసంరక్షణార్థమై నీచేత వెలుగుచున్న గదాయుధమునకు నీవంచిన భయపడదేమో?

12. ద్రోహులను పరాభవించిన నీదు శార్ఙ్గము నీయందుఁగల ద్రోహచింతను పోగొట్టదేమో?

13. సర్వలోకముల నేలిన నీవు నన్ను మోసబుచ్చితివే?

14. నీ పెటులైనను జన్మదారభ్య దొంగవేగదా?

ఇచ్చట కృష్ణలీలలను యథోచితముగ వర్ణించి, తరువాత "నీ టక్కులన్ని నిజమాయెర అని ముగించవలయును. చరణములను వరుసగ పాడి విశేష విన్యాసము లేమియు చేయక పదార్థములమీద యభినయించి పల్లవిని యెత్తి ముగించవలయును.

(2) రా. ఆనందభైరవి – తా. ఆది.

అవతారిక:—నాయిక తన్ను విడనాడియున్న నాయకుఁడు మఱల వచ్చుచున్నాఁడను విషయమును దూతీద్వారా తెలిసికొని వియోగశంకామానసయై నాయకుని రమ్మని ప్రార్థించుచున్నది.

ప. మంచిదినము నేఁడే మహారాజుగ రమ్మనవే!

అ. పొంచిజూచుటేలే? పొలతిరో! గోపాలుని;

చ. సుదతిరో! అలవాని సొమ్మేగదా యీమేను?
పదరితే యేమానో? పడుచు తనమందురే;
సదయుని విడనాడుట సహజమానటే?
కొదవవద్దనవే; ఆకొమ్మ పేరెత్తనే;

2. ఇందువచ్చుటకు భేదమెంచనేల? ఈవేళ;
ఇందువదనవాని యిల్లుగాదటవే?
అందున్నసుందరివలె యందగత్తె నేగాను?
ఎందుకే యీవట్టిదూఱు? ఎవరు దండించెరే?

3. మునుపటివలె నాతో ముచ్చటలాడవచ్చితే
మనసీయక నేను మాట్లాడితినా?
వనజాక్షి! గోపాలుఁడో వాఁడే యూచెలిని గూడ
తనకు ఇష్టమైతే తగదని చెప్పనునా?

లక్షణము:—నాయికస్వీయ, ఉత్తమ నాయకుఁడు, శఠుఁడు, ఈర్ష్యమాన, విప్రలంభ, శృంగారము.

"మంచిదినము నేఁడే మహారాజుగ రమ్మనవే"

1. మంచిదినము నేఁడే మహారాజుగ రమ్మనవే.
2. మంచిదినము నేఁడే సొగసుగ రమ్మనవే.
3. మంచిదినము నేఁడే ఇప్పుడే రమ్మనవే.
4. మంచిదినము నేఁడే ఆటంకములేక రమ్మనవే.
5. మంచిదినము నేఁడే బహిరంగముగ రమ్మనవే.
6. మంచిదినము నేఁడే సర్వాలంకృతుఁడై రమ్మనవే.
7. మంచిదినము నేఁడే భయములేక రమ్మనవే.
8. మంచిదినము నేఁడే చింతించక రమ్మనవే.

9. మంచిదినము నేడే సంకోచములేక రమ్మనవే.
10. మంచిదినము నేడే ఇదే మంచిసమయము రమ్మనవే.
11. నే నతని రాక నెదురుజూచుచున్నానని రమ్మనవే.
12. నే నతని రాక నెదురుజూచుచు సర్వసిద్ధమై యున్నానని రమ్మనవే.
13. నే నతనికై మంచిగంధములను నూరియున్నాను.
14. మంచిపుష్పములను నేకరించి యున్నాను.
15. అతని కిష్టమైన అలంకారములను సిద్ధపఱచియున్నాను.
16. షడ్రసోపేతమైన భోజ్యములను సిద్ధపఱచియున్నాను.
17. నా కేళీగృహము నలంకరించి యున్నాను.
18. నే నలంకరించుకొని (ఇచ్చట నాయిక యలంకరించుకొనే పద్ధతులను విన్యాసము చేయవలయును.) యతని రాకను యెదురుజూచుచున్నాను.
19. అతనికై హారతి సిద్ధపఱచియున్నాను.
20. అతనికై నేను తలవాకిట కాచియున్నాను.
21. వాని సొంతయింటికి వచ్చుట కేమి యభ్యంతరము ?
22. ఈమేను వాని సొమ్ముగాదటే ? రమ్మనవే ?
23. వానియందు నాకు గల ప్రేమకు యొక్కింతయు మార్పులేదు ; రమ్మనవే.
24. అతఁడు నా కెల్లప్పుడును ప్రియుఁడే ; రమ్మనవే.
25. అతఁడు జేసిన కార్యములకు నే చింతపడలేదు ; రమ్మనవే.
26. అతఁడు నాకేమియు నపరాధము చేయలేదు ; రమ్మనవే.
27. వాని నేను తాడనములు చేయను.
28. వాని నేను కోపించను.
29. వాని నేను దుర్భాషలాడను.
30. వాని నేను అలక్ష్యముచేయను.
31. నాకు స్వాతంత్ర్యములేదను ధర్మమును నే నెఱింగియున్నాను.
32. నే నతని తిరస్కరించి యేదియు చేయను.
33. నాకు వానికన్న హెచ్చైన భాగ్యముగలదా ?
34. వాఁడే నా మానము ; రమ్మనవే.
35. వాఁడే నా ప్రాణము ; రమ్మనవే.
36. వాఁడే నా మంగళకరము ; రమ్మనవే.
37. వాఁడే యీ యింటికి సర్వాధికారి.
38. వాఁడే నా ప్రాణాధికారి.
39. వాని యెడబాసి నాకీ గృహము లేటికే ?
40. వాని యెడబాసి నాకీ యాభరణము లేటికే ?
41. వాని యెడబాసి నాకీ యలంకారము లేటికే ?
42. వాని యెడబాసి నాకీ కేళీగృహము లేటికే ?

43. ఈ పున్నమచంద్రుఁడు నాకు తాపమును గలిగించుచున్నాఁడని చెప్పి శీఘ్రముగ రమ్మనవే.

44. ఈ మందమారుతము నన్ను వేదన జేయుచున్నదని పలికి రమ్మనవే.

45. ఈ భ్రమరములు నన్ను బెదరించుచున్నవి యని తెలిపి శీఘ్రముగ రమ్మనవే.

46. అతఁడులేక నా కేళీగృహము బాడువారి యున్నదని తెలిపి రమ్మనవే.

47. వానికి శిశ్రూషచేయని దినము నా కొక యుగముగ తోచుచున్నదని తెలిపి రమ్మనవే.

48. వాని ప్రియనాయిక పేరు నే నెత్తనని తెలిపి రమ్మనవే.

49. వాని ప్రియనాయికను ఇఁకను నేమనస్సులోను స్మరించనని చెప్పి రమ్మనవే.

50. నే నేచైన యపరాధము చేసియుండినను మన్నించి రమ్మనవే.

51. నేను వాని ప్రియనాయికను బోలిన అందగత్తె గాకపోయినను నే నతని ధర్మపత్నిగాదా? నన్ను విడనాడ తగునా? ఈ ధర్మము ననుసరించియైనను రమ్మనవే.

52. వాని ప్రియనాయికను దూఱినది నేను కాదని చెప్పి రమ్మనవే.

53. వాఁడు జగడమాడిపోయిన యిల్లు ఇదికాదని చెప్పి రమ్మనవే.

54. మాకుఁ గలిగియుండిన పూర్వస్నేహమును తలఁచియైనను రమ్మనవే.

55. ఇరుగుపొరుగుల నున్నవారు నవ్వరా? ఏటికే యిట్టి తెగువ? రమ్మనవే.

"పొంచి జూచుటేలే? పొలతిరో! గోపాలునికి"

1. వాని సొంతగృహమునకు వచ్చుటకు పొంచిజూచుటేలే?

2. తన భార్యయున్నిచోటికి తాను వచ్చుటకు సిగ్గేలనే? రమ్మనవే.

3. ఎవరు జూచితే నేమి? భయమేమి?

4. ఎవరు పరిహసించెదరే? రమ్మనవే?

5. అలిగిగూడుట యందఱికి సహజముగదవే? గోపాలుని రమ్మనవే.

"గోపాలునికి" అనునపుడు గోపాలహస్తములును, దశావతార హస్తములును ఉపయుక్తమైన భావము లగును.

తిల్లాన

రా. మోహనము - తా. చతురశ్ర ఏకతాళము.

ప. ధ ధపప గారీ సా రిగ - రీసా	‖ గా ; ; - గాసారీగాపా	‖
తా. ధరి దాని నాంధిరి - దాని	‖ నా ; ! - త ధరిధాని	‖
అ. గాగాగా - పా ; పాపాపా	‖ ధాసాధా - సా ; సాసాసా	‖
ఉ దన - ధీం ; త దన	‖ త ధిం - ధీం ; త నన	‖
ధాసా రీ - గా ; సాగారీ	‖ సారిగరిసాధా ;;;	‖
సాధిర్ ధిర్ - తోం; త దర	‖ తాధరిధిరి నా ;;;	‖

ధాగారీ - గా ; గాతిసా || పాలిపిసా - సాధాపాధా ||
ధి ధీం - ధీం ; త ధర || నాధిరిధాని - తోంధిరిదాన ||
ధి త్తళాంగు తధిజిణతోం ; - తళ || , ంగుతధిజిణతోం; - తధిజిణతోం; ||

తుంగశతము.

రా. సౌరాష్ట్రము - తా. ఆది.

ప. నీనామ భూషణునకు - నిత్యజయ మంగళం (నీ)
అ. పవమాన సుతుఁడు బట్టు - పాదారవిందములకు (నీ)
చ. పంకజాక్షి నెలకొన్న - యంక యుగమునకు (నీ)
నలినారి గేరు చిలు - నవ్వుగల మోమునకు (నీ)
నవముక్తాహారములు - నటియించే యురమునకు (నీ)
ప్రహ్లాద నాథదాది - భక్తులు పొగడుచుండే (నీ)
రాజీవనయన త్యాగ - రాజ వినుతమైన (నీ)

శ్రీ సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్సమేత
శ్రీరామచంద్ర స్వామినే నమః

సానభాష్యరము సమాప్తము.

అనుబంధము A - 1.

శ్రుతిస్వర జ్ఞానోపాయన వీణ.

రాగవిబోధము మొదటివేకము 18 మొదలు 22 వరకు గల ఆర్యలలోఁ జూడుఁడు.

1	2	3	4	5	6	7	8
సంఖ్య.	శ్రుతినామములు.	జాతినామములు.	స్వరనామములు.	స. 240 చొప్పున వేసిన సంఖ్యలు.	36 అంగుళపుతంత్రిలో స్వరములకు స్థానములు		షరాలు.
4	ఛందోవతి	మధ్య	శుద్ధ-స.	240	36-1		5, 6, 7-వ పంక్తిలో X గల సంఖ్యలు మినహా మిగిలిన సంఖ్యలు సరి రెండవకాళ్ళు. 7-వ పంక్తిలో తంత్రియొక్క మొత్తపు నిడివి 36 అంగుళములుగాను, అంగుళము 1-కి లయిను 20 వంతున లెక్కించిన భిన్నములు గ్రాయఁబడియున్నవి.
5	దయావతి	కరుణ	,,	,,	$34-5\frac{4}{7}$		
6	రంజని	మధ్య	,,	,,	33-15		
7	రతిక	మృదు	శుద్ధ-రి.	$266\frac{2}{3}$	32-8	9/11	
8	రౌద్రి	దీప్త	చతు-రి.	270	32-0	8/9	
9	క్రోధీ	ఆయత	పంచశ్రు-రి. శుద్ధ-గ.	$284\frac{4}{9}$	$30-7\frac{1}{2}$	27/32	
10	వజ్రిక	దీప్త	ష-రి. సా-గ.	288	30-0	5/6	
11	ప్రసారిణి	ఆయత	అంతర-గ.	310	28-16	4/5	
12	ప్రీతి	మృదు	మృదు-మ.	$316\frac{4}{81}$	$27-6\frac{3}{4}$	243/30	
13	మార్జని	మధ్య	శు-మ. ష-గ.	320	27-0	243/40	
14	క్షితి	మృదు	,,	324	$26-13\frac{1}{3}$		
15	రక్త	మధ్య	షట్శ్రుతి-మ.	$337\frac{1}{2}$	25-12	32/45	
16	సందీపిని	ఆయత	మృదు-ప.	$355\frac{5}{9}$	24-6	27/49	
17	ఆలాపిని	కరుణ	శు-ప.	360	24-0	2/3	
18	మదంతి	కరుణ			$22-17\frac{1}{7}$		
19	రోహిణి	ఆయత			22-10		
20	రమ్య	మధ్య	శుద్ధ-ధ.	400	21-12	3/5	
21	ఉగ్ర	దీప్త	చ-ధ.	405	$21-6\frac{2}{3}$	16/27	
22	క్షోభిణి	మధ్య	శు-ని. పంచశ్రుతి-ధ.	$426\frac{2}{3}$	20-5	9/16	
1	తీవ్రా	దీప్తా	ష-ధ. కై-ని.	432	20-0	5/9	
2	కుముద్వతి	ఆయత	కా-ని.	450	19-4	8/15	
3	మంద	మృదు	మృదు-స.	$494\frac{2}{9}$	$18-4\frac{1}{2}$	81/160	
4	ఛందోవతి	మధ్య	శుద్ధ-స.	280	18-0	1/2	

అకారాది రాగపట్టిక

రాగముల పేళ్లు.	మేళకర్త సంఖ్య	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
అగ్నిగోపము	20	సగమపనిస	సనిపమగరిస
అఠాణా	29	సరిమపనిస	సనిధాపమగారిస
అమృతతరంగిణి	19	సరిగమధనిస	సధనిధపమగరిస
అమృతపంచమము	48	సరిగమధనిస	సనిధమగసరిస
అమృతవర్షిణి	39	సరిగమపధనిపస	సనిపధమగరిస
అమృతవాహిని	20	సరిమపధనిస	సనిధమగరిస
అసావేరి	8	సరిమపధస	సనిసపధమపరిగరిస
ఆదిపంచమము	48	సరిపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఆదిభైరవి	20	సరిమపనిస	సనిపమరిగమరిస
ఆంధాళి	28	సగమధనిధస	సనిధపమగరిస
ఆందోళిక	28	సరిమపనిస	సనిధమరిస
ఆనందభైరవి	20	పగరిగమపధపనిస	సనిధపమగరిస
ఆనందభోగి	42	సరిగమపనిధని	ధపమగరిసనిస
ఆభీరు	47	పధనిసమగమ	పమగసనిధనిస
ఆభేరి	20	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
ఆభోగి	22	సరిగమధస	సధమగరిస
ఆమ్రదేశి	62	సగమపధనిధస	సధనిపమగస
ఆమ్రపంచమము	48	సరిగమధనిస	సనిధమగస
ఆరభి	29	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
ఆర్ద్రదేశిక	15	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
ఆలాపి	37	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఆహిరి	8	సరిసగమపధనిస	సనిధాపమగరిస
ఆహిరినాట	29	సమగమపధనిస	సనిపధనిపగమగస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఆహారి	20	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
ఇందుగీర్వాణి	42	సరిగమపస	సనిపధనిపమగరిస
ఇందుఘంటారవము	20	సగమపధపని	ధాపమగరిసని
ఇందుధన్యాసి	46	సగమధనిస	సనిధపధమగరిస
ఇందుధవళి	21	సరిగమసమపధనిస	సనిధపమగస
ఇందుభోగి	46	సగరిగపమధస	సనిధనిపమగరిస
ఇందుమతి	51	సగమధనిస	సనిధపమగస
ఇందుశీతల	4	సరిగమపధనిధస	సధనిపమగరిస
ఇందుసారంగనాట	8	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
ఈశగిరి	69	సరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
ఈశగౌళ	7	సమగమపధనిస	సధపధమగరిస
ఈశమనోహరి	28	సరిగమపధనిస	సనిధపమరీమగరిస
ఉత్తరి	64	సగమపధనిస	సనిధమగస
ఉదయరవిచంద్రిక	20	సగమపనిస	సనిపమగస
ఉమాభరణము	28	సరిగమపధనిస	సనిపమరిగమరిస
కంకణాలంకారి	52	సగపధని	సనిధపమగరిస
కటకప్రియ	1	సగరిగమపధపనిస	సధపధమగరిస
కనకకుసుమావళి	61	సరిగమపధస	సధపమగరిస
కనకగిరి	66	సరిగమపసనిస	సనిధనిపమగస
కనకగీర్వాణి	67	సరిమపమధనిస	సధపమరిస
కనకజ్యోతిష్మతి	72	సమపధనిస	సనిధపమస
కనకదీపరము	45	సగమపధపని	ధపమగరిసనిస
కనకనాసామణి	62	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
కనకనిర్మద	67	సరిగమపమధస	సనిధపమగరిస
కనకభవాని	66	సమగమపధనిస	సనిపమరిస
కనకభూషావళి	58	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
కనకరసాళి	51	సరిగమధనిస	సధపమగరిస
కనకవసంతము	20	సగమపనిధస	సనిధపమగరిస
కనకశ్రీకంఠి	60	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
కనకసింహారవము	61	సగమపనిస	సనిధపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కనకాంగి (మేళ)	1	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కనకాంబరి	1	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిగరిస
కన్నడ	29	సమగమధనిస	సధాపమగమరిస
కన్నడకురంజి	49	సగరిగమపధనిస	సధపమరిస
కన్నడగౌళ	22	సరిగమపనిస	సనిధపమగస
కన్నడదర్బారు	33	సరిగమపధపస	సనిధపమరిస
కన్నడదీపరము	44	సరిగమధనిస	సనిధపధమగరిస
కన్నడపంచమము	26	సరిగమపనిస	సనిధనిపమగస
కన్నడబంగాళ	15	సరిమగమధపధస	సధపమగరిస
కన్నడభోగి	50	సరిగమపనిధనిస	సనిధమగరిగస
కన్నడమల్లారు	20	సగమపధస	సనిధమగస
కన్నడమారువ	53	సగమపధనిస	సనిధపమగస
కన్నడవేళావళి	48	పనిసరిగమప	పమగరిసనిధనిప
కన్నడసౌరాష్ట్రము	10	సరిమగమధపధనిస	సనిధపమగస
కమలనారాయణి	55	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస
కమలవసంత	37	సరిసమపధనిస	సనిధపమగరిస
కమలాతరంగిణి	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమరిస
కమలాభరణము	45	సరిగమపనిధస	సనిధపనిధమగరిస
కమలామనోహరి	27	సగమపనిస	సనిధపమగస
కరుణాకరి	63	సమపధనిధస	సనిధపమస
కర్నాటక ఆంధాళి	14	సగరిమపధనిస	సధపమగరిస
కర్నాటక తరంగిణి	61	సరిగమపనిస	సపమగరిస
కర్నాటక దేవగాంధారి	21	నిసగమపా	ధాపమగరిసని
కర్నాటక సురటి	4	సరిగమపధస	సనిధపమరిస
కలకంఠి	13	సరిగమధనిస	సనిధపగరిస
కలకడ	13	సరిమపధనిస	సనిధపమరిస
కల్గడ	13	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
కలవసంతము	43	సగమపధనిస	సనిపమగస
కలహంస	31	సరిమపధనిధస	సనిధపమరిస
కలాభరణి	52	సగరిగమపనిధని	ధపమగరిసనిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కల్హడ	13	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
కల్యాణకేసరి	13	సరిగపధస	సధపమగరిస
కల్యాణవసంతము	21	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
కల్యాణి	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమపగారీస
కల్లోలబంగాళ	31	సరిమపనిధస	సనిపధమగరిస
కల్లోలము	18	సపధనిస	సనిధనిపమగస
కల్లోలసావేరి	25	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
కల్హారు	22	సరిమగమపధపస	సధపమరిస
కళానిధి	22	సరిగమసపమధనిస	సనిధపమగరిస
కళామూర్తి	44	నిసగరిగమపస	సనిధపమగరిస
కళావతి	16	సరిమపధస	సధపమగసరిస
కళాసావేరి	8	సరిగపనిస	సనిధపమగరిస
కళాస్వరూపి	22	సరిగామపధనిపస	సనిపమగారిస
కాంతామణి (మే)	61	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాంభోజి	28	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
కానడ	29	గరిసరిగమపమధనిస	సనిసధపమపగమరిస
కానడప్రియ	63	సరిగమపమధనిస	సధనిపమగరిస
కాపి	22	సరిగామరిపమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాపినారాయణి	28	సరిమపధనిస	సనిధపమగారిస
కామరూపి	52	సగమపమధనిపస	సనిధపమగరిస
కామవర్ధని (మే)	52	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కాలనిర్ణిక	63	సగమపనిధస	సపమగరిస
కాళింది	22	సమగామపస	సధపమరిస
కిరణావళి	21	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
కిరణి	51	సరిగమపనిధనిస	సనిధమగరిస
కీరవాణి (మే)	21	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కీర్తిప్రియ	1	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
కీర్తివిజయ	61	సరిగమపనిధస	సనిధపమగరిస
కుంతల	16	సరిగమపధనిస	సధనిపమగమరిస
కుంతలకాంభోజి	13	సగమపధనిధస	సనిధపమగస.

అకారాది రాగపట్టిక

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కుంతలకుసుమావళి	65	సరిగమపమపస	సనిధనిపమగస
కుంతలగీర్వాణి	68	సరిగమపధనిస	సధమపమగరిస
కుంతలఘంటాణము	70	సరిగమపమపస	సనిపమరిస
కుంతలదీపకము	48	సమపధనిస	సనిధనిపమగస
కుంతలధన్యాసి	47	సరిగమపమధనిస	సనిధనిపమగరిస
కుంతలభవాని	67	సరిగమపమపస	సనిధనిపమరిస
కుంతలభోగి	41	సరిగమధపనిస	సనిధనిమగరిస
కుంతలము	61	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
కుంతలరంజని	68	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
కుంతలరాగము	61	సరిగమపధనిధస	సధపమగమరిస
కుంతలవరాళి	28	సమపధనిధస	సనిధపమస
కుంతలశ్రీకంఠి	65	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
కుంతలశ్రీరంజని	68	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
కుంతలసింహారము	69	సరిమపమధనిస	సధపమరిస
కుంతలస్వరావళి	46	సగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
కుటుంబిని	64	సగమధపధనిస	సనిపమగరిస
కుముదప్రియ	22	సరిగామపస	సనిధనిపమగస
కుముదాభరణము	38	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
కురంజి	29	సనిసరిగమపధ	ధపమగరిసనిస
కులపవిత్రి	28	సగమధపనిస	సనిపమరీస
కులభూషణి	21	సరిగమపనిస	సధపమగరిస
కువలయానంది	16	సరిగమనిధనిపనిస	సనిధమగస
కుసుమకల్లోలము	32	సపమరిగమపస	సధపమగమరిస
కుసుమచంద్రిక	32	సరిమగమపధనిస	సధపమరిస
కుసుమజ్యోతిష్మతి	69	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమరిస
కుసుమప్రియ	27	సరిగమపధనిస	సనిపమగారిస
కుసుమభవాని	68	సరిమపధస	సనిధమపమరిస
కుసుమభోగి	50	సరిగమధనిస	సధనిధమగరిగస
కుసుమభ్రమరి	34	సరిగమపమధనిస	సనిధపమరిస
కుసుమసారంగ	56	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
కుసుమాంగి	16	సరిసపధనిస	సనిధపమగరిస
కుసుమావళి	71	సగమపధస	సనిధపమగమరిస
కేతకప్రియ	64	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
కేతారనాట	27	సరిగమపనిపస	సనిపమగరిస
కేదార	29	సమగమపనిస	సనిపమగమధమగరిస
కేదారగౌళ	28	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
కేసరి	25	సరిగమపమధపధస	సధనిధపమగరిస
కైకవళి	60	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
కైవళి	58	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
కోకిలగంధర్వము	31	సగమధస	సధపమగరిగస
కోకిలగీర్వాణి	43	సరిగమపధస	సనిమగరిస
కోకిలదీపకము	23	సగమధనిస	సనిధమగరిస
కోకిలదీధరము	43	సరిగమనిధస	సనిధమగరిస
కోకిలధ్వని	28	సరిగమధనిధస	సనిధనిపమగరిస
కోకిలపంచమము	39	పధనిసరిగరి	సనిధపధనిస
కోకిలప్రతాపము	26	సగమపమధనిస	సనిపమగస
కోకిలప్రియ (మే)	11	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోకిలభాషిణి	29	సరిగమపధనిస	సనిపమగమరిస
కోకిలవరాళి	20	సరిగపపధనిధస	సనిధనిపమరిగరిస
కోకిలస్వరావళి	41	సరిగమధనిస	సధమగరిస
కోకిలానంది	56	సగమధనిస	సనిధపమగస
కోకిలారవము	11	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోమలి	63	సరిగమపనిధమపస	సధనిమగరిస
కోలాహలము	29	సపమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కోసల (మే)	71	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
కౌమారి	11	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
కౌమోద	65	సరిగమనిస	సనిమగరిస
కౌస్తుభప్రియ	71	సరిగమపధనిస	సధపమగమరిస
ఖడ్గప్రియ	1	సగరిగమపధపనిస	సధపధమగరిస
ఖమాసు	28	సమగమపధనిస	రిసనిధపమగస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఖరహరప్రియ (మే)	22	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఖలావళి	22	సరిగామపస	సనిపమగరిస
గంగాతరంగిణి	33	సరిగమపస	సనిధపమగమరిస
గంధర్వకన్నడ	31	సరిగపధస	సనిధపమగమరిస
గంధర్వనారాయణి	24	సమపధనిస	సనిధనిపమస
గంధర్వమనోహరి	26	సరిమపస	సనిధమగరిస
గంధర్వము	42	మపధనిసరిగ	రిసనిపమపధనిస
గంభీరనాట	36	సగమపనిస	సనిపమగస
గంభీరిణి	23	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
గగనభూపాలము	21	సమగమపధనిస	సనిధమగరిస
గగనమోహిని	64	సగపధనిస	సనిపమగస
గగనరంజని	66	సగమపస	సధనిపమగరిస
గగనసరసీరుహము	53	సగరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
గణితవినోదిని	16	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
గమకప్రియ	51	సరిగమపనిధస	సధపమగరిస
గమకసామంతము	45	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
గమనక్రియ	53	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస
గమనశ్రమ (మే)	53	సరిగమపధనిస	సనిధపమధనిస
గరిగద్య	56	నిసగమపధని	ధపమగరిసనిస
గరుడధ్వని	29	సరిగమపధనిస	సధపగరిస
గర్జము	17	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
గవాంబోధి (మే)	43	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గాంగేయభూషణి (మే)	33	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గాంభీర్యఘోషణి	52	సగరిపమధనిస	సనిధపమగరిగస
గానమూర్తి (మే)	3	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గానవారిధి	35	సమరిగమపధనిస	సధనిపమరిస
గానసామవరాళి	3	సరిగరిమపధపనీస	సనిధమాగగరిస
గాయకప్రియ	13	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గిరికర్ణిక	3	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
గిరికుంతలి	72	సరిగమపమగమపస	సనిధనిపమగస
గీతనటని	53	సరిమగమపధనిస	సనిధపమధిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
గీతప్రియ	13	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
గీతమూర్తి	33	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
గీర్వాణి	43	సరిగరిమగమధనిపనిధస	సనిధపమగరిస
గుండక్రియ	15	సరిమపనిస	సనిపధపమగరిస
గుజ్జరి	15	సరిగమపధనిస	సధనిపమగరిస
గుమ్మకాంభోజి	15	సరిగపధనిధస	సనిధపమగరిస
గురుగద్య	56	నిసగమపధని	ధపమగరిసనిస
గురుప్రియ	64	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
గుహప్రియ	16	సరిగామసపమధనిస	సధనిపమగసరిస
గోత్రారి	63	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
గోపతి	42	సరిగమపధని	పమరిగరిస
గోపికావసంతము	20	సమపనిధనిధస	సనిధపమగస
గౌడమల్లారు	29	సరిమపధస	సనిధమగరిస
గౌరి	15	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
గౌరీక్రియ	60	సగమపధనిస	సనిధనిపమగస
గౌరీగాంధారి	2	సమరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
గౌరీనిషాదము	71	సగమపనిధస	సనిధనిపమగస
గౌరీబంగాళ	9	ధసరిమపధని	ధపమగరిసనిధప
గౌరీమనోహరి (మే)	23	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
గౌరీపంతు	51	సరిమపనిస	సనిధపమధమగరిస
గౌరీమారువ	50	సరిమపధస	సనిధపమగరిగస
గౌరీసీమంతి	70	సరిగమపధనిస	సనిపమగస
గౌళ	15	సరిగమరిమపనిస	సనిపమగమరిస
గౌళచంద్రిక	7	సరిమపధస	సనిధపగరిస
గౌళపంచమము	24	సరిమపనిస	సనిపమగరిస
గౌళమాళవి	6	సరిగమపధనిపనిస	సపధనిపమగరిస
గౌళిపంతు	15	సరిగరిమపధపనిస	సనిధపమగరిస
ఘంటా	8	సరిగమపధని	ధపమగరిసనిధాపనీస
ఘంటారవము	57	సరిగమపనిస	సనిధమగరిస
ఘంటారవము	2	సగమనిధపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఘనసనాయకి	63	సగమనిధపధనిస	సనిధపమగరిస
ఘనశ్యామల	5	సగమపధస	సనిధపమగరిస
ఘనసింధు	15	సమగమపధనిధస	సనిధపమగస
ఘోషణి	16	సమగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
చంద్రకాంతము	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చంద్రకిరణి	16	సగమపమధనిస	సనిధనిపమగమరిస
చంద్రగాంధారము	8	సరిగమస	సధమగరిస
చంద్రచూడామణి	18	సగమపనిధనిస	సనిపమరిస
చంద్రజ్యోతి	41	సరిగమపధస	సధపమగరిస
చంద్ర రేఖ	58	సరిగమపధస	సనిధమగరిస
చంద్రికాగౌళ	8	సరిగమపధస	సధపమరిస
చక్రవాకము (మే)	16	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చతురంగిణి	66	సమగమపధనిస	సనిధనిపగమగరిస
చలనాటు (మే)	36	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చాపఘంటారవము	20	సగమపని	ధపమగరిసని
చాముండి	63	సగరిమపనిధస	సధనిపమగరిస
చారుకేశి (మే)	26	సరిగమపమనిస	సనిధపమగరిస
చింతామణి	7	సరిగమపనిపమగధనిస	సధనిపమగరిస
చింతారమణి	52	సగమపధనిస	ధాపమపగారిసనిస
చిత్తరంజని	19	సరిగరిగమపధ	నిధపమరిగరిస
చిత్రాంబరి (మే)	66	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
చిత్స్వరూపి	26	సరిగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
చిదానంది	36	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగమరిస
చిన్మయి	16	సరిగామపమధనిస	సనిధనిపమగారిస
చూర్ణికావినోదిని	66	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఛత్రధరి	63	సగమపమరిపప	సనిధపమగరిస
ఛాయాగౌరి	7	సరిమగమపనిధనిస	సనిధపమగమరిస
ఛాయాగౌళ	3	సరిగరిమపధనిస	సధనిపమగరిస
ఛాయాగౌళ	15	సరిమగమపనిస	సనిధపమగరిస
ఛాయాతరంగిణి	28	సరిమగమపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ఛాయానాట	34	సరిగమపమపస	సనిధనిపమరిస
ఛాయానారాయణి	6	సపమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
ఛాయాబౌళి	8	సరిగామసపమధనిస	సనిపధమగారిస
ఛాయామారువ	49	సగరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
ఛాయామాళవి	7	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
ఛాయాసింధు	19	సరిమపధస	సధపమగరిస
ఛాయాసైంధవి	11	సరిగమపధపనిస	సధనిపమగరిస
జంఝూటి	28	ధసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధపధస
జగన్మోహనము	38	సరిమపధసనిస	సనిధపమగరిస
జగన్మోహిని	15	సగమపనిస	సనిపమగారిస
జటాధరి	52	సగరిమపధనిస	సనిధపగరిస
జనరంజని	29	సరిగమపధపనిస	సధపమరిస
జనసమ్మోదిని	28	సరిగపధనిస	సనిధపగరిస
జనాకర్షణి	16	సరిగపమధనిస	సనిధపమగధమగరిస
జయంతశ్రీ	20	సగమధనిస	సనిధమపమగస
జయంతసేన	22	సగమపధస	సనిధపమగస
జయనారాయణి	22	సరిగామపధస	సనిధపమగరిస
జయవేళావళి	43	సరిగమధపధనిస	సనిధమగరిస
జయశ్రీ	21	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
జయసావేరి	5	సమరిగమపధని	ధపమగరిసనిస
జయసింధు	2	సరిగమపస	సపనిధమగరిస
జయాభరణి	27	సగమపమరిగమపస	సనిధాపమరిస
జలజవాసిని	27	సగమపనిస	సనిధపమరిస
జలార్ణవము (మే)	38	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
జింగలా	20	సరిగమపధనిధపస	సనిధపమగరిస
జింగలాభైరవి	32	సగమపమధస	సనిధపమగమరిస
జినావళి	39	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
జీవంతిని	48	సమపధనిస	సనిపమగస
జీవరంజని	2	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
జీవరత్నభూషణి	38	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
జుజావులి	13	సగమపధనిస	సధనిధపమగస
జులావు	29	పనిసరిగమప	పమగరిసనిప
జ్యోతిష్మతి	68	సరిగమపస	సనిధమపమరిగస
జ్యోతిస్వరూపిణి (మే)	68	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
జౌడగాంధారి	68	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
ఝంకారధ్వని (మే)	19	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఝంకారభ్రమరి	19	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
ఝంకారి	19	సరిగమపధస	సధపమగరిస
ఝణాకారి	63	సరిగమపనిధస	సధపమరిగరిస
ఝూలవరాళి (మే)	39	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఝునావళి	39	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
టక్క	9	సగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
తనుకీర్తి	6	సరిమపనిస	సనిధనిపమగమరిస
తపస్విని	52	సగమపనిస	సనిధపమగస
తపోల్లాసిని	1	సమరిగమపధనిస	సధపగరిస
తరంగిణి	26	సరిమగరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
తరుణీప్రియ	64	సగరిగమపనిధస	సనిపమరిస
త్యంబకప్రియ	3	సమరిగమపనిస	సనిపధపమగరిస
తానరంజని	63	సరిగమపధపస	సధపసనిపధపమగరిస
తానరూపి (మే)	6	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
తిలకప్రకాశిని	6	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
త్రిమూర్తి	56	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
తీవ్రవాహిని	46	సరిగమపధపనిస	సనిధపమగరిగమరిస
తోడి (శుద్ధ)	8	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
దర్బారు	22	సరిమపధనిస	సనిధపమగారిస
దినకరకాంతి	27	సమగమపస	సనిధపమగస
దివ్యగాంధారము	18	సమరిపధనిస	సధనిపమగసరిస
దివ్యగాంధారి	20	సగమపధనిస	సనిపమగస
దివ్యతరంగిణి	17	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
దివ్యపంచమము	27	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
దివ్యమణి (మే)	48	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
దివ్యాంబరి	27	సపమపధనిస	సపనిధమగరిస
దివ్యాభరణము	21	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
దీపకము	51	సగమపధపస	సనిధనిపమగరిస
దీపరము	10	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
దుందుభిప్రియ	48	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
దేవకుసుమావళి	60	సమగమపస	సనిపమగరిస
దేవక్రియ	20	సరిగమనిధని	పధమగరిసని
దేవగాంధారి	29	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
దేవగిరి	49	సరిమపధస	సనిధపమగరిగస
దేవగీర్వాణి	66	సగరిమపస	సపమగరిస
దేవమనోహరి	22	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
దేవమాళవి	56	సరిగమపధని	నిధపమగరిసని
దేవముఖారి	13	సరిమపధనిస	సనిధపమరిస
దేవరంజని	22	సగరిమపధనిస	సధపమగారిస
దేవరంజి	15	సమపధపనిస	సనిధపమస
దేవసాలగము	25	సగపధనిస	సపనిధపమగరిస
దేవాభరణము.	49	సగరిగమధనిస	సనిధనిపమగరిస
దేవామృతవర్షిణి	22	సరిగమనిధనిస	సనిధపమగరిస
దేవామృతవాహిని	64	సగమపనిధనిస	సనిధనిపమగరిస
దేశముఖారి	25	సరిగమపధనిధస	సధనిధపమగరిస
దేశావళి	55	సరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
దేశాక్షి	28	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
దేశికబంగాళ	8	సరిగపమధనిస	సధపమగరిస
దేశికరుద్రి	9	సమరిగమపనిస	సనిపధమగరిస
దేశ్యఆంధాళి	9	సరిగమపనిధస	సధపమగరిస
దేశ్యగానవారిధి	60	సరిగపమపధనిపస	సనిసపమగరిస
దేశ్యగౌరి	5	సరిగమధపనిస	సధనిపమగరిస
దేశ్యగౌళ	15	సరిసపధనిస	సనిధపసరిస
దేశ్యనాటకురంజి	55	సరిగమపధపనిస	సపనిధపమగరిస
దేశ్యనారాయణి	6	సరిగమపపనిస	సనిధనిపమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
దేశ్యతోడి	19	సగమపస	సనిధపమగరిస
దేశ్యమారువ	54	సరిగమనిస	సనిపమగరిస
దేశ్యముఖారి	25	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమగరిస
దేశ్యరేగుప్తి	15	సరిగరిమపధనిస	సధనిధపమగరిస
దేశ్యసురటి	6	సమరిగమపధని	పమగరిసనిస
దోషరహితాస్వరూపిణి	63	పమపధనిసగ	రిసనిధపమప
ద్విజావన్తి లేక ఉజ్జయిన్తి	28	సరిమగమపధనిస	సనిధపమగరిగస
ద్వైతచిరతామణి	28	సగమధనిస	సనిపధమగరిస
ద్వైతపరిపూర్ణి	28	సరిగమపధని	పమరిమగసనిస
ద్వైతానంది	28	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
ధనపాలిని	16	సరిగమపస	సనిధపమధమగరి
ధన్యాసి	8	సగమధనిస	సనిధపమగరిప
ధర్మవతి (మే)	59	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధర్మిణి	49	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
ధవళసరసీరుహము	44	సరిగమధపనిస	సనిధమగరిస
ధవళహంసి	57	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
ధవళాంగి	49	సమగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
ధవళాంబరి (మే)	49	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధాతుప్రియ	69	సరిపమపధస	సనిధపమగమరిస
ధాతుమనోహరి	22	సపమపధనిస	సనిపమగరిస
ధా[illegible]	69	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరకుంతలి	58	సమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరమతి	29	సరిగమపమనిధస	సనిపమగరిస
ధీరశంకరాభరణము (మే)	29	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధీరసావేరి	69	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
ధీరస్వరూపి	49	సరిగమపధనిస	సధనిధపమగస
ధీరాకారి	59	సరిగమపధనిస	సధనిపమగరిస
ధూర్వాంకి	29	సరిమపధస	సనిపధపమగరిస
ధేనుక (మే)	9	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ధైర్యముఖ	9	సరిగమపధస	సనిపమపరిగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ధౌతపంచమము	69	సరిగమపనిపస	సనిధపమరిగమరిస
ధౌమ్యరాగము	59	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నఖప్రకాశిని	52	సరిగమపధనిధపస	సధనిపమగరిస
నటనదీపరము	41	సరిగమధనిస	సనిమగరిగస
నటనప్రియ	22	సగరిగమధనిస	సనిపమగరిస
నటనవేళావళి	39	సరిమపధనిస	సనిపమగరిస
నటనారాయణి	28	సరిగమధనిధస	సనిధపమగమరిస
నటాభరణము	10	సరిగమపధపనిస	సనిధపమగమరిస
నతభైరవి (మే)	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నభోమణి	40	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
నభోమార్గిణి	16	సగమపధనిస	సధపమగరిస
నయనభాషిణి	52	సరిగమపనిధనిస	సనిధనిపగమగస
నయనరంజని	27	సరిగమపధపనిస	సనిపనిధమగరిస
నలినకాంతి	27	సగరిమపనిస	సనిపమగరిస
నలినకుసుమామాళి	69	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
నలినభ్రమరి	59	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
నలినసుఖ	34	సమగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
నలినహంసి	35	సరిగమపనిధస	సనిధపమరిస
నవనీతపంచమము	24	సగమధపధనిస	సనిపమరిస
నవనీతము (మే)	40	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నవరత్నభూషణి	63	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నవరత్నవిలాసము	20	సరిగమపధపస	సధపమగామరిస
నవరసఆంధాళి	49	సగరిగమపధస	సధపమగరిగస
నవరసకన్నడ	28	సగమపస	సనిధమగరిస
నవరసకళానిధి	28	సరిమపసనిస	సనిధపమగరిస
నవరసకుంతలి	40	సమపధనిస	సనిధపధమగరిస
నవరసగాంధారి	50	సరిగమపమధనిస	సనిధమగరిస
నవరసచంద్రిక	13	సరిగపమధస	సధపమగరిస
నవరసబంగాళ	47	సరిగమధపధనిస	సనిధమగస
నవరోజు	29	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
నాగకుంతలి	66	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
నాగగంధర్వము	31	సరిమపధనిస	సధనిపమరిస
నాగగాంధారి	20	సరిగమపధని	నిధపమగరిస
నాగగిరి	71	సగమపధపస	సధపమగస
నాగగీర్వాణి	55	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
నాగఘంటాణము	39	సగరిగమనిధస	సనిధమగరిస
నాగచూడామణి	17	సగమపధనిస	సనిధపమగస
నాగతరంగిణి	18	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగస
నాగదీపకము	21	సరిగమపస	సనిధమగస
నాగదీపరము	38	సరిగమధనిస	సనిధనిమగరిగస
నాగధ్వని	29	సరిసమగమపనిధమపనిధనిస-సనిధనిపమగస	
నాగనీలాంబరి	36	సమగమపధనిస	సనిధపమగస
నాగపంచమము	23	సధమపనిస	సధమగరిస
నాగప్రభావళి	55	సగమపధనిస	సనిధమగరిస
నాగభాషిణి	30	సగరిగమధనిస	సనిపమరిస
నాగభూపాలము	23	సరిగమనిస	సనిమగరిస
నాగభూషణి	29	సరిమపధనిస	సధపమరిస
నాగభోగి	39	సరిగమపధని	ధపమగరిసని
నాగరి	22	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాగవరాళి	8	నిసగరిగమపధ	పమగరిసని
నాగవాహిని	63	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
నాగవేళావళి	40	సరిగమధస	సనిధమగరిస
నాగసరసీరుహము	54	సగమపస	సనిధనిపమరిస
నాగసామంతము	13	సరిపమపధస	సధపమరిస
నాగస్వరావళి	28	సగమపధస	సధపమగస
నాగహిందోళము	33	సగమపస	సనిధపమరిస
నాగానందిని (మే)	30	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాగాభరణి	27	సరిగపమపస	సధపమగరిస
నాట	36	సరిగమపధనిస	సనిపమరిస
నాటకప్రియ (మే)	10	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాటకురంజి	28	సరిగమనిధనిపధనిస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
నాదనామక్రియ	15	సరిమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాదప్రియ	27	సమగమపధనిస	సనిపమగస
నాదబ్రహ్మము	64	సపమపధనిస	సనిధపమగస
నాదభ్రమరి	37	సగరిగమపధని	ధపమగరిసని
నాదమూర్తి	22	సగమధనిస	సనిపమరిగస
నాదవరాంగిణి	22	సపమనిధనిస	సపనిధపమగరిగస
నాదవినోదిని	27	సరిగమపమధనిస	సనిసధపమగరిస
నాదస్వరూపి	27	సగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
నాధనాళి	8	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస
నాముగారాయణి (మే)	50	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నాయకి	20	సరిమపధనిధపస	సనిసధపమరిగరిస
నారాయణగౌళ	28	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
నారాయణదేశాక్షి	20	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
నారాయణి	28	సరిమపధస	సనిధమరిస
నాసామణి	70	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
నాసికాభూషణి (మే)	70	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
నిగమసంచారి	70	సగమపధనిస	సనిధనిపమరిస
నిటలప్రకాశిని	14	సమపధనిస	సనిపమరిగస
నిరంజని	10	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
నిర్మద	50	సరిగమధనిస	సనిధపమపగరిస
నిర్మలాంగి	30	సరిమపధస	సనిధనిపమగరిస
నిషాదప్రియ	40	సరిగమపనిధస	సనిపమగరిస
నిషాదరాగము	60	సగరిమధస	సనిధమపనిపమగరిస
నీతికుంతలి	70	సమగమపధనిస	సధనిపమగస
నీతిమతి (మే)	60	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిప
నీలవేణి	20	సరిగమపధనిధస	సధపమగరిస
నీలాంబరి	28	సరిగమపనిస	సనిపధనిపమగరిస
నూతనచంద్రిక	60	సరిగమపధనిస	సనిపధనిపమగస
నైమప్రియ	63	సరిమగమధపధస	సనిధపమగపమగరిస
పంచమరాగము	22	సరిధపనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
పంచమూర్తి	64	సరిగమపధస	ధపమపగరిసని
పంతువరాళి	45	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
పద్మకాంతి	62	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
పద్మభవాని	69	సరిగమపమధస	సనిధపమగరిస
పద్మముఖి	57	సరిగమపధనిస	సధపమగస
పద్మరాగము	27	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
పరిమళానంది	64	సరిగపమధనిస	సనిపమగస
పవిత్రి	52	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిధప
పాడి	15	సరిమపనిస	సనిపధపమరిస
పావని (మే)	41	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
పీతాంబరి	41	సరిగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
పున్నాగవరాళి	8	సరిగమపధని	నిధపమగరిసని
పుష్పలతిక	22	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
పూర్ణకళానిధి	22	సగమపధనిస	సధపమగరిస
పూర్ణగాంధారి	16	పధనిధసరిగమపధ	పమగరిసనిధనిప
పూర్ణచంద్రిక	29	సరిగమపనిస	సనిపమగమరిస
పూర్ణనిషాదము	63	పధపధపరిగమ	పమగరిసనిధప
పూర్ణపంచమము	15	సరిగమపధ	పమగరిస
పూర్ణలలిత	19	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
పూర్ణషడ్జము	20	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
పూర్ణస్వరావళి	12	సగమపధనిస	సధనిపమరిగస
పూర్వకన్నడ	5	సరిగమపమపస	సధనిధపమగరిస
పూర్వకల్యాణి	53	సరిగమపధనిధపస	సధపమగరిస
పూర్వగౌళ	29	సరిమగపధనిస	సనిధపమగరిస
పూర్వదర్శి	14	సగమపధని	ధపమగరిసని
పూర్వఫరజు	9	సమగమధనిస	సనిధపమగరిస
పూర్వముఖారి	22	సమగమపధనిధస	సనిపమగరిస
పూర్వరామక్రియ	10	సరిగమపనిధనిస	సనిపధమగరిస
పూర్వవరాళి	3	సరిమపధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
పూర్వసాళవి	19	సగమధనిస	సనిధపమరిస
పూర్వసింధు	5	సరిగమపసనిస	సధపమధమగరిస
పూర్వి	15	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస
పూషాకల్యాణి	54	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
ప్రణవాకారి	64	పధనిధనిసరిగమ	పమగరిసనిధనిస
ప్రతాపకోకిలము	30	సపమపధనిస	సనిపమగప
ప్రతాపచింతామణి	28	సగమపమధనిస	సనిధపమగమరిస
ప్రతాపతాట	28	సరిగమధపధనిస	సనిధపమగస
ప్రతాపము	50	సగమపధనిస	సనిధపమసరిస
ప్రతాపరుద్రి	28	సమగమపధనిస	సనిపమగమరిస
ప్రతాపవరాళి	28	సరిమపస	సధపమగరిస
ప్రతాపవసంతము	12	సమరిగమపనిస	సనిపమరిస
ప్రతాపసారంగ	71	సరిగమపధస	సనిధపమగస
ప్రతాపహంసి	31	సగమపనిధనిస	సనిధపమగమరిస
ప్రభాతరంగిణి	19	సమరిగమపస	సనిధపమగరిస
ప్రభావళి	41	సరిమపధనిస	సనిధమపమరిగరిస
ప్రవాళశోది	28	సరిమపధనిస	సనిధనిపమగస
ఫరజు	15	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస
ఫలదాయకి	64	సగపమధనిస	సధనిపగమగరిస
ఫలమంజరి	22	సగమధస	సనిధపమగమరిస
ఫేనద్యుతి	2	సరిమపధనిస	సనిధమగరిస
బంగాళా	28	సరిగమపనిపస	సనిపమరిగరిస
బర్బర	64	సగమరిగమధనిధస	సనిధమగరిస
బలహంస	28	సరిమపధస	సనిధపమరిమగస
బహుదారి	28	సగమధపధనిస	సనిపమగస
బాలఘోషి	22	సరిగపమనిధస	సనిధపమగరిస
బాలచంద్రిక	22	సగమపధనిస	సనిధమగరిస
బిందుమాలిని	16	సగరిగమపనిస	సనిసధపగరిస
బిలహరి	29	సరిగపధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
బృందావనకన్నడ	69	సరిమపనిస	సనిపమరిస
బృందావనదేశాక్షి	62	సరిగమపమధస	సధపమగరిస
బృందావనసారంగ	22	సరిమపనిస	సనిపమరిస
బృందావని – ఇదియే బృందావనసారంగ యనునది.			
బ్యాగు	29	సగమపనిధనిస	సనిధపమపగరిస
బేగడ	29	సగరిగమపధనీధపస	సనిధపమగరిస
బాళి	15	సరిగపధనిధస	సనిధపగరిస
భక్తప్రియ	16	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
భగవత్ప్రియ	22	సరిగమరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
భవప్రియ (మే)	44	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
భవాని	44	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
భానుకిరణి	27	సగమధనిస	సనిధపమగరిస
భానుకోకిల	12	సమపధనిస	సధనిపమగస
భానుక్రియ	30	సమగమపధనిస	సనిపధనిపమరిస
భానుగీర్వాణి	45	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
భానుగౌళ	7	ధసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధప
భానుచంద్రిక	8	సమధనిస	సనిధమగస
భానుచూడామణి	18	సరిగమపధని	సనిధనిపమగరిస
భానుజ్యోతిష్మతి	67	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
భానుదీపకము	24	సరిగమపధనిస	సనిపమరిస
భానుదీపరము	34	సమరిగమపస	సధపమగమరిస
భానుధన్యాసి	45	సరిగమనిధని	ధపమగరిసని
భానుప్రతాపము	25	సమగమపధస	సధపమగరిస
భానుమంజరి	34	సరిగమపనిస	సనిపమరిగరిస
భానుమతి	4	సరిగరిమపస	సనిధపమగరిస
భాషిణి	56	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
భిన్నగాంధారి	27	సరిగమపధని	ధపమగమరిస
భిన్నషాడము	63	సరిగమపధని	పమగరిసని
భిన్నపంచమము	3	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
మాధుర్యరాగము	27	పనిసరిగమప	మగసనిధప
మానవతి (మే)	5	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మానాభరణి	27	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
మాయాతరంగిణి	28	సరిమగపమనిస	సనిధపమగరిస
మాయామాళవగౌళ (మే)	15	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారనారాయణి	50	సగరిగమపధస	సధపమగరిస
మారరంజని (మే)	25	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారువ	15	సగమపనిస	సనిధమపమగరిస
మారువకన్నడ	35	సరిమగమపనిస	సనిపమరిగరిస
మారువగౌరి	46	సగరిగమపధని	ధపమగరిసని
మారువగౌళ	43	సరిగపమధనిస	సనిధపమగరిస
మారువచంద్రిక	38	సరిగమపధని	నిధపమగరిగస
మారువదేశి	48	సగరిగమపస	సపధనిపమగరిస
మారువదేశిక	11	సగమపధపనిస	సనిధపమపమగరిస
మారువధన్యాసి	22	సగమపధస	సనిధపమధపమగరిస
మారువనారాయణి	47	సరిగమపధస	సధనిపమగరిగస
మారువబంగాళ	39	సపమపధనిస	సనిధపమగరిస
మారువలలిత	42	పధనిసరిగమప	పమగరిసనిప
మారువవసంతము	45	సమగమపధనిస	సనిపధమగరిస
మారువసారంగ	47	సరిగమపమధనిస	ధపమగరిగస
మార్గదేశిక	15	సరిగపధస	సధమపగరిస
మార్గహిందోళము	20	సరిగమపధనిస	సనిధపమగస
మాళవపంచమము	15	సరిగమపనిస	సనిధాపమగరీస
మాళవశ్రీ	22	సమగమపనిధనిపధనిస	సనిధమగస
మాళవి	28	సరిగమపమధనిస	సనిధనిపమగమరిస
మాహురి	29	సధిగరిమపని	ధపమగరిస
మిత్రకిరణి	15	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
మిత్రరంజని	25	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
మీనలోచన	5	సరిగమపధనిపస	సనిధమగరిస

రాగముల పేర్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
ముక్తాంబరి	1	సరిగమపనిస	సనిధమగరిస
ముఖారి	22	సరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
మేఘమల్లారు	52	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
మేఘరంజి	15	సరిగమనిస	సనిమగరిస
మేఘరాగము	13	సరిమపనిధపస	సనిధపమరిస
మేఘశ్యామల	52	సగమపధనిధపస	సధనిపమగరిస
మేచకన్నడ	50	సమపధనిస	సనిధపమగస
మేచకల్యాణి (మే)	65	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
మేచకాంగి	53	సరిగమపధపనిస	సనిపధపమగరిస
మేచకాంభోజి	43	సరిగమధనిస	సనిపధమగరిస
మేచగాంధారి	34	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగమరిస
మేచనారాయణి	35	సరిగమపధస	సధనిపమరిస
మేచనీలాంబరి	34	సగమపధనిస	సనిపమరిస
మేచబంగాళ	44	సరిగమపనిస	సధపమగరిస
మేచబాళి	15	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
మేఘ	45	సగమపధపనిస	సనిధమగరిస
మేచసావేరి	42	[illegible]	సనిపమగరిస
మైత్రభావిని	65	[illegible]	[illegible]
మోహన	28	సరిగపధస	సధపగరిస
మోహననాట	9	సగామపధపమపనినిస	సనిపధధపమగస
మోహనమల్లారు	1	సరిగమధనిధస	సధనిధపమగరిస
యదుకులకాంభోజి	28	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
యమునాకల్యాణి	65	సరిగపమపధస	సధపమపగరిస
యోగప్రియ (మే)	31	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
యోగానంది	52	సరిగపమపధనిస	సనిధపమగస
యోవని	31	సరిగమపనిధనిస	సధపమరిమగస
రంజని	59	సరిగమధస	సనిధమగస
రక్తిమార్గిణి	52	సపమధనిస	సనిధపమపగరిస
రఘుప్రియ (మే)	42	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
రఘులీల	42	సమరిపగమపనిస-సనిధనిపమగమరిమగరిస	
రతిక	47	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నకాంతి	63	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
రత్నభాను	62	సరిమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నమణి	27	సమగమరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నాకారి	28	సగమపనిధనిస	సనిధపమరిస
రత్నాంగి (మే)	2	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రత్నాంబరి	64	సగమపస	సనిధపమరిస
రత్నాభరణి	27	సరిపధనిస	సనిధపగస
రమణి	63	సగమపనిస	సనిధపమగస
రమ్యపంచమము	25	సరిగమపధనిస	సధమగరిస
రవికిరణి	16	సగమనిధనిస	సనిధపమగరిస
రవిచంద్రిక	28	సరిగమధస	సనిధనుగరిస
రవిప్రభావళి	38	సరిగమధస	సధపమగరిగస
రవిస్వరూపిణి	63	పగమపధనిస	సనిధపమగస
రసకళానిధి	16	సపమధని	ధపమగమరిసని
రసమంజరి	72	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
రసవినోదిని	52	సగమపధనిధస	సనిధపమగస
రసాళి	4	సరిమపధనిస	సధపమరిస
రసికప్రియ (మే)	72	సరిగమపధనిస	[illegible]
రాగచూడామణి	32	సరిగమపస	సనిధమరిగస
రాగపంజరము	28	సరిమపనిధస	సనిధమరిస
రాగవర్ధని (మే)	32	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రాగవసంతము	14	సరిమపనిధస	సనిధమపమగరిస
రామకవి	15	సరిగపధస	సనిధపమగరిస
రామకుంతలి	67	సరిగనుపధని	ధపమగరిసని
రామకుసుమావళి	61	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
రామక్రియ	51	సగగమపధనిస	సనిసధపమధమగరిస
రామగిరి	68	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
రామప్రియ (మే)	52	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రామమనోహరి	52	సగమపనిస	సనిధపమగస
*రిషభప్రియ (మే)	62	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
*రిషభవాహిని	42	సరిగమపధనిస	సనిపధమగరిస
*రిషభాంగి	2	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
రీంకారి	32	సరిమగమపనిస	సనిపమరిస
రీతిగౌళ	20	సగరిగమనిధనిస	సనిధమగమపమగరిస
రీతిచంద్రిక	52	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
రీతిమల్లారు	72	సరిగమపస	సనిపధనిపమగస
రుచిరమణి	62	సగమపధనిధస	సధపమగరిస
రుద్రప్రియ	22	సరిగమనిస	సనిపమగరిస
రూపవతి (మే)	12	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
రేఖావతి	12	సరిగమపనిధస	సనిధపమగరిస
రేగుప్తి	15	సరిగపధస	సధపగరిస
రౌప్యనగము	12	సమపధనిస	సధనిపమగరిస
లతాంగి (మే)	63	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
లలిత	17	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
లలితకోసలి	69	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
లలితప్రియ	15	సరిగమపమధనిస	సనిధమగరిస
లలితగంధర్వము	30	సరిగమపధనిస	సనిపగరిస
లలితగాంధారి	22	సరిగమపనిస	సనిపమగమరిస
లలితగౌరి	15	సరిగమపధనిస	సధపగరిస
లలితతోడి	3	సరిగమపస	సనిధమగరిస
లలితదీపరము	42	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస

* ఈ గుఱుతు వేసియుండు రాగములకు గల పేళ్లు ఋకారాదిగ నుండవలయును:— ఋషభప్రియ, ఋషభవాహిని, ఋషభాంగి, ఋకారాదిగ నుండినచో, 62-వ మేళమైన ఋషభప్రియ కటపయాది సంఖ్యకు సరిగనుండలేదు. కనుక ఈ రాగమును "రిషభప్రియ" అను మాఱునామములచే కొందఱు వాడియున్నారు. అందుచేత ఈ రాగములవలె పేరు గలిగిన తదితర రాగములును రకార ఇకారాదిగ ఇచ్చట వ్రాయఁబడెను.

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
లలితపంచమము	15	సరిగమధనిస	సనిధమపమగరిస
లలితమనోహరి	22	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
లలితమారువ	37	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
లలితశ్రీకంఠి	9	సరిగమపధనిస	సనిధపమధమగరిస
లలితసింహారవము	9	సరిగమపస	సనిపమగరిస
లీలారంజని	4	సమరిగమపస	సనిధపమగరిస
లీలావినోదిని	63	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
లోకదీపరము	46	సరిగమపనిధనిస	సనిధమపమగరిస
లోకరంజని	52	సగమపమధనిస	సనిధనిపమగరిస
వకుళాభరణము (మే)	14	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వజ్రకాంతి	22	సగమపనిస	సనిధపమగరిస
వనస్పతి (మే)	4	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వరుణప్రియ (మే)	24	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వర్ధని	11	సగమపమపధనిస	సనిపధపమగస
వసంత	15	సగమధనిస	సనిధమగరిస
వసంతకన్నడ	10	సరిగమపని	ధమపగరిసని
వసంతగీర్వాణి	59	సరిగమపనిస	సధనిపమగరిస
వసంతనారాయణి	11	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
వసంతప్రియ	15	సరిగమపధపనిస	సనిపమరిస
వసంతభూపాలము	2	సరిగపధనిస	సనిధపమధమగరిస
వసంతభైరవి	14	సరిగమధనిస	సనిధనిధమపమగరిస
వసంతమనోహరి	2	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
వసంతమారువ	51	సరిగమపధనిధస	సధపమగస
వసంతముఖారి	14	సమగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వసంతవరాళి	20	సరిమపధస	సనిధపగరిస
వసుకరి	56	సరిగమపధనిస	సనిధమగస
వాగధీశ్వరి (మే)	34	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వాగీశ్వరి	1	సరిగమపధసా	సధపమగరిస
వాచస్పతి (మే)	64	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
విజయకోసలము	63	సరిగమపస	సనిపమగస
విజయగోత్రారి	62	సరిగమపనిస	సనిధపమగరిస
విజయదీపిక	61	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
విజయనాగరి	59	సరిగమపధస	సధపమగరిస
విజయభూషావళి	43	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
విజయరత్నాకరి	60	సరిమపధనిస	సనిపమగస
విజయవసంతము	54	సమపధనిస	సనిపమగస
విజయశ్రీ	47	సరిగమపనిస	సనిపమగరిస
విజయశ్రీకంఠి	59	సగమపస	సనిధమగరిస
విజయసరస్వతి	57	సగమపధనిస	సనిపమగరిస
విజయసామంతము	58	సగమపధస	సనిధమగరిస
విజయసారంగ	58	సరిగమపనిస	సనిధపమగస
విజయాభరణి	64	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
విజయాభీరు	46	సగరిగమపనిధస	సధపమగరిస
విజయోల్లాసిని	14	సరిగమపమధనిస	సనిధపమగరిస
విజృంభిణి	64	సగపనిధనిస	సనిధనిపమగరిస
విమలి	34	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగస
వివర్ధని	29	సరిమపస	సనిధపమగరిస
విశ్వంబరి (మే)	54	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
వీణాధరి	16	సరిగపధనిస	సనిధపమగరిస
వీరవసంతము	24	సగరిమపస	సనిధపమగరిస
వీరవిక్రమము	4	సరిగమపధనిస	సనిపధమగరిస
వేగవాహిని	16	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
వేదఘోషప్రియ	28	ధనిసరిగమ	పమగరిసనిధనిప
వేదస్వరూపి	52	సరిగమపధనిపస	సనిధనిపమగస
వేళావళి	23	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
వైశాఖము	54	సరిగమపధనిధస	సనిధనిపమగమరిస
శంకరాభరణము	29	సరిగమపధనిస	సనిసధపమగరిస సనిధపమగరిసనిపధనిస
శంభుక్రియ	29	సగరిమపనిస	సనిమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శరదిందుముఖి	64	సగమపసధనిపస	సనిధపమగరిస
శరద్యుతి	25	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
శశిప్రకాశిని	16	సరిగమపధనిస	సనిధపగరిస
శహాన	28	సరిగమపమధనిస	సనీధపమగమరిగరిస
శాంతస్వరూపి	16	సగరీమపధని	సనిధనిపమరిస
శారదాభరణము	34	సమగమపమధనిస	సనిధమపమరిస
శివానంది	16	సమగమపధని	ధపమగరిసని
శీతకిరణి	55	సరిగమపధనిస	సధనిధపమగస
శీలాంగి	65	సగమపసిస	సనిపమగస
శుక్రజ్యోతి	26	సరిగమపధనిస	సనిపధమరిస
శుద్ధకన్నడ	18	సమపధనిస	సనిపమగస
శుద్ధకళానిధి	63	సగపధని	ధపమగరిసని
శుద్ధకోసల	65	సగమపస	సనిధమగరిస
శుద్ధక్రియ	15	సరిపమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధగాంధారి	48	సరిగమనిస	సనిధనిపమరిస
శుద్ధగీర్వాణి	41	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
శుద్ధగౌరీక్రియ	50	సగమపనిధనిస	సనిధపమగస
శుద్ధఘంటారాణము	64	సగమపధస	సనిధపమరిస
శుద్ధజంగల	33	సగమపధనిస	సనిపమగస
శుద్ధజ్యోతిస్మతి	61	సగమపస	సనిధపమగరిస
శుద్ధతరంగిణి	20	సగమపనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధతోడి	8	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధదేశి	20	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధధన్యాసి	22	సగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధనవనీతము	59	సరిగమధనిస	సనిపమగరిస
శుద్ధనాట	36	సగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధనిర్మద	66	సరిగమపధనిపస	సనిపమగస
శుద్ధసిలాంబరి	35	సమరిగమపస	సనిధపమగస
శుద్ధబంగాళ	22	సరిమపధస	సధపమరిగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శుద్ధభైరవి	22	సగమపనిధస	సనిధమగరిస
శుద్ధభోగి	37	సరిగమపనిధస	సధనిపమగరిస
శుద్ధమంజరి	11	సగమపమధనిస	సనిపధమగరిస
శుద్ధమధ్యమము	22	సరిమపధనిస	సధపధనిధపమగరిస
శుద్ధమనోహరి	22	సరిగమపధస	సనిపమగరిస
శుద్ధమలహరి	15	సరిగపమధస	సధపగరిస
శుద్ధమారువ	8	సగమపధస	సధపమరిగరిస
శుద్ధమాళవి	18	సగరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధముఖారి	1	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
శుద్ధరత్నభాను	65	సరిగమపస	సనిధపమగస
శుద్ధరసాళి	53	సగమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధరాగము	57	సరిగమపనిస	సనిపమగస
శుద్ధలలిత	11	సపమధనిస	సనిసధపమగరిస
శుద్ధవరాళి	28	సరిగమధనిస	సనిధనిపమగస
శుద్ధవసంత	29	సరిగమపధనిస	సనిధమధపమగరిస
శుద్ధవేళావళి	22	సరిమపనిస	సనిధనిపమగరిస
శుద్ధశ్యామల	16	సగపధనిస	సనిధపమగరిస
శుద్ధశ్రుతిరంజని	68	సరిమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
శుద్ధసామంతము	8	ధసరిమపధ	ధపమగరిస
శుద్ధసారంగ	62	సగమపనిస	సధపమగరిస
శుద్ధసావేరి	29	సరిమపధస	సధపమరిస
శుద్ధసాళవి	20	సగమపనిస	సనిపమరిస
శుద్ధసింహారవము	67	సరిమగమపధనిస	సధనిధపమరిస
శుద్ధసీమంతి	8	సరిగమపధస	సధపమగరిస
శుద్ధస్వరావళి	45	సగమపమధనిస	సనిధమగస
శుద్ధోత్తరి	62	సరిగమపధ	ధపమగరిసని
శుభపంతువరాళి (మే)	45	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శుభాంగి	22	సమరిగమపధని	ధపమగరిసని
శూలిని (మే)	35	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
శృంగారమణి	15	సగరిగమపస	సనిధపమగరిస
శృంగారిణి	6	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
శేఖరచంద్రిక	45	సరిగమనిధనిస	సనిధమగరిస
శేఖరి	35	సరిగమపధనిస	సధనిపమరిగస
శేషనాదము	57	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
శైలదేశాక్షి	33	సరిగమపమధనిస	సనిపమగమరిస
శోకవరాళి	9	సగమనిధ	పమగరిస
శ్యామకల్యాణి	12	సమగమపధనిస	సనిపధనిపమగరిస
శ్యామచింతామణి	14	సరిమపధస	సనిపధమగరిస
శ్యామనీలాంబరి	41	సరిగమపధనిస	సధనిధమగరిస
శ్యామల	55	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
శ్యామలాంగి (మే)	55	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
శ్రీకంఠ	46	సగమపధనిస	సనిధపమగస
శ్రీకరి	52	సరిగపధనిస	సనిధపమగస
శ్రీఘంటాణము	20	సగమధనిస	ధపమగరిస
శ్రీమణి	2	సరిగపధస	సనిధపగరిస
శ్రీమనోహరి	22	సగరిగమపధస	సధపమగరిస
శ్రీమంజుళ	36	సరిగమపధనిస	సనిధనిపమగరిస
శ్రీమధుకరి	50	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
శ్రీమాళవి	6	సరిగమపధనిపస	సపమగరిసగ
శ్రీరంజని	22	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
శ్రీరాగము	22	సరిమపధనిస	సనిపధనిపమరిగరిస
శ్రుతినిరంజని	61	సరిగమపధని	నిధపమగస
శ్రుతిరంజని	36	సరిగపధనిస	సపమగస
శ్వేతాంబరి	4	సరిగమపమధనిస	సనిపమగరిస
షడ్విధమార్గిణి (మే)	46	సరిగమపధనిస	నిధపమగరిస
షడ్విధస్వరూపిణి	63	సగరిగమనిస	సనిధపమగరిస
షణ్ముఖప్రియ (మే)	56	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
షికారి	56	సగరిగమపధనిధస	సనిధమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
షిద్రాక్షి	46	సరిమగరిమపధనిస	సనిపధపమగరిస
సంజీవిని	21	సరిగమపనిస	సనిధనిపమగరిస
సజ్జనానంది	63	సరిగమపధనిస	సనిధమగరిస
సజుకాంభోజి	28	సమరిసపమధనిస	సనిపనిమగరిస
సత్యభూషణి	71	సగమపధనిస	సనిధపమగస
సత్యవతి	67	సరిమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
సరసాంగి (మే)	27	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సరసీరుహాము	44	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస
సరస్వతి	64	సరిమపధస	సనిధపమరిస
సరస్వతిమనోహరి	28	సరిగమధస	సధనిపమగరిస
సర్వాంగి	57	సరిమధనిస	సనిధమగస
సామ	28	సరిమపధస	సధపమగరిస
సామకన్నడ	17	సరిమగమపధనిస	సనిధపమరిస
సామకురంజి	12	సగపధనిస	సనిధనిపమగరిస
సామంతజింగల	32	సరిగమపధనిస	సనిపధపమగమరిగ
[illegible]	17	సగమపనిస	సనిపధమగరిస
సామంతము	30	[illegible]పధనిస	సనిధపమగరిస
సామంతవేళావళి	44	[illegible]పధపధస	[illegible]
సామంతశిఖామణి	64	సగమపమధనిస	సనిధపగస
సామంతసాళవి	21	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సామనారాయణి	13	సరిమపధనిస	సపధనిపమరిస
సామవరాళి	3	సరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
సామసాళవి	23	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
సామస్వరావళి	43	సరిగమపనిధస	సధపధమగరిస
సారంగ	64	సరిగమపధనిస	సధాపమరీగమరిస
సారంగకాపి	20	సరిపమపనిస	సనిధపమగరిస
సారంగనాట	15	సరిమపధసనిస	సనిసధపమగరిస
సారంగభాళి	10	సమగమపధనిధస	సనిధపమగారిస
సారంగభ్రమరి	56	సమపధనిధస	సనిధపమగస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సారంగమారువ	44	సరిగమధనిస	సనిధమపగరిస
సారంగలలిత	3	సరిగమరిమపనిస	సనిధపమరిస
సారధి	66	సరిగరిమపధస	సనిపధపమగరిస
సారమతి	20	సరిగమపధనిస	సనిధమగస
సారసప్రియ	27	సరిమగమపధనిస	సనిపధమగరిస
సాలగము (మే)	37	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సాలగవేళావళి	47	సరిగమపనిధనిస	సనిధపమగస
సావేరి	15	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సాళంగనాట	15	సరిమపధస	సధపగరిస
సాళగభైరవి	22	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సాళవగము	37	సరిమపధనిధస	సనిధపమగరిస
సాళవి	37	సగరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిస
సాళవిబంగాళ	23	సరిమపధస	సనిధపమరిస
సింధు	29	సమపధస	సనిధమపమగరిస
సింధుకన్నడ	28	సమగమరిగమపస	సనిధపమగరిస
సింధుక్రియ	11	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
సింధుగౌరి	7	సగరిగమపస	సధపమగరిస
సింధుఘంటాణము	37	సగరిగమపధస	సధమగరిస
సింధుచింతామణి	9	సరిమగమధపధస	సధపమగరిస
సింధుదేశ్యము	38	సరిసగమపనిస	సనిధపమగరిస
సింధుధన్యాసి	20	సగమపనిస	సనిధమపమగరిస
సింధునాట	37	సగరిగమనిధనిస	సనిధమగరిస
సింధునాటకురంజి	40	సరిగమధనిధస	సనిధపమగరిస
సింధుభైరవి	10	మపధనిధసరిగమ	గరిసనిధపమగమ
సింధుమందారి	26	సరిగమపస	సనిధపగమధపమరిస
సింధుమారువ	54	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిస
సింధుమాళవి	6	సరిగమపధనిపనిస	సనిపమరిస
సింధురామక్రియ	15	సగమపధనిస	సనిపధపమగరిగస
సింధుసాళవి	19	సమపధనిధస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సింహవాహిని	27	సగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సింహస్వరూపి	64	సగమధనిస	సనిపమగస
సింహారవము	58	సరిమపనిస	సనిపమరిగరిస
సింహేంద్రమధ్యమము—మే	57	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సింహళకాపి	24	సరిమపధనిస	సనిధనిపమగస
సింహళభైరవి	23	సగమపధస	సనిధమగరిస
సింహళము	18	సరిగమపధనిస	సనిపమగరిస
సింహళవరాళి	29	సరిగమపమధనిస	సధపమగమరిస
సింహళవసంతము	25	సరిగమపమధనిస	సధపమగరిస
సింహళసావేరి	30	సమగమపధనిస	సనిధనిపమగస
సిద్ధసేన	22	సగరిగమపధస	సనిధమపమరిగరిస
సీమంతిని	57	సరిగమపధనిస	సపమగరిస
సుఖకరి	52	సపధనిస	సనిధపమగసరిస
సుఖధ్వని	53	సగమపనిధస	సధనిపమగరిస
సుఖనీలాంబరి	40	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సుఖప్రియ	40	సగరిగమనిస	సనిధమగరిస
సుఖస్వరావళి	48	సరిగమపధని	పమగరిసని
సుగాత్ర	4	సమపధనిస	సధపమగరిస
సుగుణభూషణి	22	సగమపమధనిస	సనిధపమగమరిస
సుచరిత్ర (మే)	66	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సుజనరంజని	63	సగరిమపధనిస	సనిధపమగరిస
~~సుజస్కావళి~~	~~13~~	~~సమగమపధనిస~~	సధనిధపమగస
సుధాకాంభోజి	14	సగరిమపనిస	సనిపమగరిస
సునాదప్రియ	57	సరిగమపస	సనిధపమగరిస
సునాదవినోదిని	65	సగమధనిస	సనిధమగస
సుపోషిణి	28	సరిసమపనిధస	సధనిపమరిమస
సుప్రకాశి	52	సరిగమపస	సనిధనిపమగరిప
సుప్రతాపము	52	సపమపధనిస	సనిధపమగరిస
సుప్రదీపము	17	సరిమపధనిస	సనిధపమగమరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సుభాషిణి	16	సధనిసరిగమప	మగరిసనిధనిస
సుభూషణి	40	సరిసమపధనిధస	సధనిపమరిస
సురటి	28	సరిమపనిస	సనిధపమగమరీస
సురటిమల్లారు	3	సరిమపనిస	సనిధపమగరిస
సురభూషణి	4	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
సురభైరవి	28	సరిపమపధనిస	సనిధపమస
సురవరాళి	13	సమపధనిస	సనిధపమస
సురసింధు	15	సమగమపధనిధస	సనిధపమరిగరిస
సురసేన	27	సరిమపధస	సనిధపమగరిస
సురానందిని	29	సరిగపధనిస	సనిధపగరిస
సువర్ణాంగి (మే)	47	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సూర్యకాంతము (మే)	17	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సూక్ష్మరూపి	28	సపమరిగమపస	సనిధపమస
సేనాగ్రణి	7	సరిగరిమధనిస	సనిధపమగరిస
సేనాజయంతి	67	సరిగమపధనిస	సధపమగరిస
సేనామణి	17	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
సేరు మనోహరి	47	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగరిగస
సేనావతి (మే)	7	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
సైంధవగౌళి	7	సరిగమపధనిస	సనిధమగమరిస
సైంధవి	22	నిసరిగమపధని	ధపమగరిసనిధ
సోమక్రియ	31	సపమరిగమధనిస	సధపమగమరిస
సోమగిరి	21	నిసరిగమపధ	పమగరిసని
సోమఘంటాణము	40	సరిగమనిధనిస	సనిపధమగరిస
సోమతరంగిణి	17	సగమపమధనిస	సనిసధపమగమరిస
సోమదీపకము	24	సగపధనిస	సనిపమగస
సోమదీపరము	35	సగమపమధనిస	సధపమగమరిస
సోమపంజరము	62	సరిమపధనిధస	సనిపమరిగరిస
సోమప్రతాపము	26	సపమధనిస	సనిధపమగరిస
సోమప్రభావళి	37	సరిగమపధస	సధపమగరిస
సోమభూపాలము	30	సరిమపమధస	సధనిపమగరిస
సోమభైరవి	12	సరిగమపస	సనిపధనిపమగరిస
సోమమంజరి	67	సగమపధస	సధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
సోమముఖి	27	సగమపధనిస	సనిధపమగమరిస
సోమరాగము	14	సరిమపమధనిస	సనిధమగరిస
సౌందర్య	52	సరిగపమధని	పమగరిసని
సౌరాష్ట్రము	17	సరిగమపధనిస	సనిధాపమగరిస
సౌవీరము	47	సరిమపధనిస	సనిపధపమగరిస
స్వరకళానిధి	22	సమగమపధనిస	సనిధనిపమరిగస
స్వరచింతామణి	28	సరిగమపనిధనిపస	సనిధపమరిస
స్వరభూషణి	22	సగమపధనిస	సనిధపమరిస
స్వరరంజని	22	సరిగమనిధస	సనిపమగమరిస
స్వరాభరణము	49	సగమపధనిస	సనిధపమస
స్వరావళి	28	సమగమపనిధనిస	సనిధపమగరిస
స్వర్ణకాంతి	63	సగపమధనిస	సనిపమగస
హంసకాంభోజి	14	సరిగమధనిస	సనిధపమరిస
హంసకోసల	70	సరిగమపధనిధస	సనిధపమగమరిస
హంసగంధర్వము	30	సరిగమపస	సనిధనిపమరిస
హంసగమని	52	సగమపనిధస	సనిధపమధపమగరిస
హంసగాంధారి	25	సరిగమపస	సనిధపధమగరిస
హంసగిరి	72	సరిగమపధనిస	సనిపధనిపమగస
హంసగీర్వాణి	55	సరిగమపధస	సధపమగస
హంసఘంటారణము	35	సరిగమపధనిస	సనిపమగమరిస
హంసదీపకము	23	సరిగమధస	సనిధపమగరిస
హంసదీపరము	42	సరిగమపనిపస	సనిపధనిపమగరిస
హంసధ్వని	29	సరిగపనిస	సనిపగరిస
హంసనటిని	18	సగమపస	సపమగరిస
హంసనాదము	60	సరిమపధనిస	సనిధనిపమరిస
హంసనారాయణి	51	సరిగమపస	సనిపమగరిస
హంసనీలాంబరి	39	సరిగమధనిస	సనిపధమగరిస
హంసపంచమము	21	సగమపనిధనిపస	సనిధమగరిస
హంసప్రభావళి	55	సరిగమపధని	ధపమగరిగస
హంసభూపాలము	24	సరిగమపస	సనిధనిపమగస
హంసభూషణి	24	సగమధనిస	సనిపగరిస
హంసభోగి	38	సరిగమధనిస	సనిధపమగరిస

రాగముల పేళ్లు.	మే-సంఖ్య.	ఆరోహణము.	అవరోహణము.
హంసధ్వని	58	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
హంసరసాళి	41	సరిగమధపధనిస	సనిధపమగస
హంసవినోదిని	29	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
హంసవేళావళి	42	సరిగమపధపనిస	సనిపమగరిస
హంసానంది	53	సరిగమధనిస	సనిధమగరిస
హనుమతోడి (మే)	8	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హమీరుకల్యాణి	65	సగపమపధనిస	సధపగమగరిస
హరికాంభోజి (మే)	28	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హరినారాయణి	22	సరిగమపమధనిస	సనిపమగరిస
హరిప్రియ	27	సరిగమపస	సనిధపమగస
హటకాంబరి (మే)	18	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హిందోళకన్నడ	31	సగమధనిస	సనిపధమగస
హిందోళకాపి	32	సరిగమపస	సనిధపమగస
హిందోళదర్బారు	32	సగమపస	సనిధపమరిస
హిందోళదేశాక్షి	68	నిసరిగమపధ	నిధపమగరిస
హిందోళదేశిక	10	సమరిగమపధనిస	సపనిధమగరిస
హిందోళనాయకి	33	సమగమపస	సనిధపమగమరిస
హిందోళపంచమశివి	33	సమపధనిధస	సనిధమపమరిస
హిందోళము	20	సమగమధనిస	సనిధమగస
హిందోళవసంతము	26	సగమపధనిధస	సనిధపమధమగస
హిందోళసారంగ	32	సరిగమపసనిస	సనిధపనిధమగమరిస
హిందోళసావేరి	33	సగమపమధనిస	సనిపధమరిస
హితప్రియ	28	సరిగమధనిస	సనిధనిపమరిమగస
హితభాషిణి	18	సరిగమపనిధనిస	సనిపమగరిస
హిమాంది	8	సరిగమపధనిధస	సనిపధమగరిస
హుసేని	22	సరిగమపనిధనిస	సనిధపమపగరిస
హెజ్జజి	13	సరిగమపధస	సనిధపమగరిస
హేమవతి (మే)	58	సరిగమపధనిస	సనిధపమగరిస
హేమాంబరి	58	సరిగమపధనిస	సపమగరిస

అకారాది రాగపట్టిక సమాప్తము.

అ ను బం ధ ము (C)

అష్టోత్తర శతతాళములు.

ప్రకృతపు సంగీత గ్రంథకర్తలు అష్టోత్తర శతతాళములను వ్రాయునపుడు వారివారికి తోచినటుల వ్రాసియున్నారే గాని శాస్త్రావలోకనముఁ జేసి వ్రాసినవారు కారని వెల్లడియగుచున్నది. "సంగీతచంద్రిక" అను ద్రావిడ సంగీత పుస్తకములో వ్రాయఁబడియున్న అష్టోత్తర శతతాళ లక్షణములలో సుమారు 30 తాళములు తప్పులుగానే యున్నవి. ఈ పుస్తకమును వ్రాసిన మిస్టర్ మాణిక్క మొదలారువారికి గీర్వాణ భాషాపరిచయము లేదని తెలియుచున్నది. మిస్టర్ మొదలియారు స్వకల్పనములో మిగుల ప్రీతిఁ గలవారని ఇదివఱకే చెప్పియున్నాను. వీరు వ్రాసియున్న తాళప్రకరణములో శాస్త్ర మతిక్రమించిన యనేక విషయములు గన్పట్టుచున్నవి. బ్ర. శ్రీ. త. శింగరాచార్యులు వారి బ్రదర్సు వ్రాసియున్న గాయకలోచనములోను కొన్ని తావులలో తాళములను పొరపాటుగ వ్రాసియున్నారు. అయినను వీరు మొట్టమొదట ప్రాచీన గ్రంథములను పరిశోధించి యథోచితముగ తనకు తెలిసినంతవఱకును లోకోపకారముగ వ్రాసి అచ్చొత్తి ప్రచురముఁ గాంచిన ఈ మహోపకార మందఱివలనను కొనియాడఁదగినదియే యగుచున్నది. ఇటీవల గ్రంథకర్త లనేకులు వీరి గ్రంథములను జూచి వ్రాసినవారేకాని ప్రాచీన గ్రంథావలోకనముఁ జేసి తమ గ్రంథములను వ్రాసినవారు కారు. సంగీత దర్పణములోను కొన్ని తాళములు పొరపాటుగానే యున్నవి. చక్కఁగ గ్రంథావలోకనముఁ జేయువారి కీ విషయములు ప్రత్యక్షముగ తెలియును.

శ్లో॥ తాళేచచ్చ త్పుటజ్ఞేయం గురుద్వంద్వం లఘుప్లుతం ।
గురుర్లఘూ గురుశ్చైవ భవేచ్ఛాచ త్పుటాభిధే ॥
పలగాగలపాశ్చైవ షట్పితా పుత్రకేతథా ।
మగణశ్చ ప్లుతాద్యంతః సంపద్వేష్టాకనిర్ణయః ॥
ఉద్ఘట్టో మగణశ్చైవ ఆదితాలే లఘుస్మృతః ।
దర్పణేస్యాద్ధ్రుత ద్వంద్వం గురురేకః ప్రకీర్తితః ॥

అష్టకృద్వస్తు చర్చర్యాం విరామాన్త్య ద్రుతౌలఘుః ।
సింహలీలే విధానత్వం లఘుద్వంద్వం ద్రుతద్వయం ॥
ద్రుతద్వంద్వం యగణశ్చ కన్దర్పే పరికీర్తితః ।
సింహవిక్రమతాలేతు మగణో లపలాగపౌ ॥
శ్రీరంగసజ్జకేతాలే సగశో లప్లుతౌభవేత్ ।
రతిలీలే విధాతఖ్యా లఘుశ్చతగణస్తథా ॥
దచతుష్కం గురుశ్చైవ రంగతాలః ప్రకీర్తితః ।
తాలేపరిక్రమేచైవ నగణశ్చ గురుద్వయం ॥
ప్రత్యంగ సంజ్ఞకేతాలే మగణశ్చ లఘుద్వయం ।
లచతుష్కం విరామాన్త్యం గజలీలః ప్రకీర్తితః ॥
లఘుర్గురుః ప్లుతశ్చైవ త్రిభిన్నః పరికీర్తితః ।
వీరవిక్రమతాలేతు లఘుర్బిందు ద్వయం గురుః ॥
విరామాంత్య లఘుద్వంద్వం హంసలీలః ప్రకీర్తితః ।
వర్ణభిన్నాభిధేతాలే ద్రుతద్వంద్వం లఘుర్గురుః ॥
రంగద్యోతనతాలేతు మగణోలః ప్లుతోభవేత్ ।
రాజచూడామణౌతాలే దౌనదౌచ లఘుర్గురుః ॥
గఃపదా గలపాశ్చైవ రాజతాలః ప్రకీర్తితః ।
సింహవిక్రీడితే లాపో రగణః పలపాస్తథా ॥
వేదద్రుతా లదౌగశ్చ వనమాలీ తథాభవేత్ ।
తగణోదౌ గురుశ్చైవ చతురస్త్రేతివర్ణకః ॥
లఘుర్ద్రుత యుతంచైవ సగణత్ర్యస్త్రవర్ణకః ।
ప్రతితుర్యం విరామాంత్యం మిశ్రవర్ణో రవిద్రుతః ॥
రంగప్రదీపకేతాలే ద్వాగురూ లగపాస్తథా ।
హంసనాదేలయుగ్మంచ ప్లుతోబిందు యుగంగురుః ॥
సింహనాదేయకారఃస్యా ల్లఘుర్గురు యుతస్తథా ।
లద్వయం దచతుష్కంచ మల్లికామోదతాలకే ॥
లద్వయం దత్రయంలౌచ తాలే శరభలీలకే ।
రంగాభరణతాలేతు తగణో లప్లుతౌ తథా ॥
తురంగలీలకేతాలే ద్రుతద్వంద్వం లఘుస్తథా ।
తగణః పలగాశ్చైవ దయుగం తగణస్తథా ॥

పలపాభగణ స్తత్ర నిశ్శబ్దం సింహానందనే ।
తగణోల గురూచైవ జయశ్రీతాలకేపునః ॥
విజయానంద తాలేతు లద్వయం మగణ స్తథా ।
లఘు రేకో ద్రుతద్వంద్వం ప్రతితాలేతి కీర్తితః ॥
తాలేద్వితీయకేచైవ ద్రుతాద్యంత లఘు స్తథా ।
మకరందే ద్రుతద్వంద్వం లఘుత్రయ యుతోగురుః ॥
గలపాగలపాశ్చైవ కీర్తితాలః ప్రకీర్తితః ।
గద్వయం రగణశ్చైవ తాలే విజయ సంజ్ఞకే ॥
లగపాలగపాశ్చైవ జయమంగళ తాలకే ।
లఘుర్వక్రో ద్రుతౌ తాలే రాజవిద్యాధరాభిధే ॥
సగణో నగణశ్చైవ లఘుశ్చ మర్యతాలకే ।
జయతాలే జకారశ్చ లఘుశ్చదయుగం తథా ॥
కుడుక్కతాలకేజ్ఞేయం ద్రుతద్వంద్వం లఘుద్వయం ।
లఘు రేకో గురుద్వంద్వం తాలేనిస్సారుకాభిధే ॥
ద్రుతద్వంద్వం విరామాన్త్యం క్రీడాతాలే ప్రకీర్తితం
త్రిభంగీ తాలకేజ్ఞేయః సగణో భగణ స్తథా ॥
కోకిల ప్రియతాలేతు గలపాః పరికీర్తితాః ।
శ్రీకీర్తి సజ్ఞకేతాలే గురుద్వంద్వం లఘుద్వయం ॥
గురుర్ప్లుత చతుష్కంచ యమలో బిందుమాలికే ।
సమతాలే లఘుద్వంద్వం విరామాంత్య ద్రుతద్వయం ॥
నందనేతాలకేజ్ఞేయం లఘుర్ప్లుత యుగంప్లుతః ।
తాలే హ్యుదీక్షణేజ్ఞేయం లఘుద్వంద్వం గురు స్తథా ॥
మట్టికాతాలకేవక్రో ద్రుత ఏకః ప్లుతః పరం ।
గురుర్లఘుర్గురుశ్చైవ ఢేంకికాతాలసంజ్ఞకే ॥
ద్రుతద్వంద్వం లఘుశ్చైవ దయుగ్మం వర్ణమట్టకే ।
అభినందన తాలేతు లద్వయందయుగం గురుః ॥
అంతరాక్రీడతాలేతు విరామాంత్యం ద్రుతత్రయం ।
లచతుష్కం ద్రుతద్వంద్వం విరామో మల్లతాలకే ॥
ద్రుతద్వంద్వం లఘుద్వంద్వం గురుద్వంద్వంచ దీపకే।

లప్లుతౌ సగణశ్చైవ హ్యనంగే తాలసంజ్ఞకే ॥
ప్రతీతుర్యం విరామాంత్యా విషమేతు వసుద్రుతాః ।
నందితాలే లఘుస్తత్ర దద్వయం సగణస్తథా ॥
లదౌలఘుర్గురుస్తత్ర ముకుందే తాలసంజ్ఞకే ।
లచతుష్కం గురుస్తత్ర కందుకే తాలకాభిధే ॥
ఏకఏవ ద్రుతస్తత్ర హ్యేకతాలే ప్రకీర్తితః ।
లఘుర్బిందు యుగంతత్ర లఘుశ్చైవారతాలకే ॥
పూర్ణకంకాలకేతాలే దచతుష్కం గురుర్లఘుః ।
ద్రుతద్వంద్వం గురుద్వంద్వం ఖండ కంకాలతాలకే ॥
సమకంకాలకేతాలే గురుద్వంద్వం లఘుర్భవేత్ ।
లఘురేకో గురుద్వంద్వం కంకాలే విషమేభవేత్ ॥
చతుస్తాలే గురుశ్చైవ ద్రుతత్రయమితీరితం ।
డోంబులీతాలకే చైవ విరామాంత్య లఘుద్వయం ॥
నిర్వాపకః ప్లుతశ్చైవ హ్యభంగే తాలసంజ్ఞకే ।
రాయవంకోల తాలేతు రగణోద యుగంభవేత్ ॥
లఘుశేఖర తాలేతు విరామాంత్య లఘుర్భవేత్ ।
ప్రతాపశేఖరో దీర్ఘో విరామాంత్యం ద్రుతద్వయం ॥
జగజ్ఝంపే గురుశ్చైవ విరామాంత్యం ద్రుతత్రయం ।
చతుర్ముఖాభిధే తాలే జగణానంతరం ప్లుతః ॥
విరామాన్త్యం ద్రుతద్వంద్వం లఘురేకస్తు ఝంపకే ।
సగణో భగణశ్చైవ ప్రతిమత్యేతి తాలకే ॥
విరామాంత్యద్రుతాః ప్రఖ్యాః పంచగార్గీతి తాలకే ।
వసంత తాలకేజ్ఞేయో సగణోమగణః పునః ॥
నేత్రద్రుతం లఘుశ్చైవ గురుర్లలిత తాలకే ।
రతితాలే లఘుస్తత్ర గురుస్తు చంద్రసమ్మితః ॥
తాలేకర్ణ యతీసంజ్ఞే ద్రుతః సాగరసంజ్ఞితః ।
యతితాలేతు యమలో లఘుః పావకసంజ్ఞితః ॥
జ్ఞేయః షట్తాలకేతత్ర ద్రుతస్తు వర్గసంజ్ఞితః ।
వర్ధనే తాలకేజ్ఞేయం ద్రుతద్వంద్వం లఘుప్లుతం ॥

తాలేవర్ణయతౌజ్ఞేయం లఘుద్వంద్వం ప్లుతద్వయం ।
రాజనారాయణేతాలే దద్వయం జగణోగురుః ॥
ద్రుతద్వంద్వంప్లుతశ్చైవ మదనే లఘు సంజ్ఞకే ।
దచతుష్కం విరామాంత్యం కాకికాతాలనిర్ణయః ॥
దాలదాతన భాశ్చైవ పార్వతీలోచనేతథా ।
తాలేశ్రీనందనేతత్ర భగణః ప్లుత ఉచ్యతే ॥
లీలాతాలేతి విఖ్యాతో దోలఘుః ప్లుతఉచ్యతే ।
తాలేవిలోకితే తత్ర లగౌ దాప్లుత ఉచ్యతే ॥
సగణశ్చలఘుద్వంద్వం లలితప్రియతాలకే ।
ఝుల్లకేతాలకే తత్ర గురుర్లఘుయుగం భవేత్ ॥
తాలేజనకవిఖ్యాతే నయుపాస్తత్రకీర్తితాః ।
ద్రుతద్వంద్వం లఘుద్వంద్వం ప్లుతోలక్ష్మీశతాలకే ॥
ఛద్వయంమర్ధ చంద్రస్యా దృప్లుతౌరాగవర్ధనే ॥
ప్లుతస్సరలకశ్చైవ హ్యుత్సవేతాలకేపునః ।

ఇత్యష్టోత్తర శతతాళాః.

1.	చచ్చత్పుటము	8 8 । 3	ఈ యయిదు తాళములును మాత్రాతాళములనంబడును.
2.	చాచపుటము	8 । । 8	
3.	షట్పితాపుత్రకము	3 । 8 8 । 3	
4.	సంపద్వేష్టకము	3 888 3	
5.	ఉద్ఘట్టము	8 8 8	

1.	ఆదితాళము ।	4 అక్షరకాలము
2.	దర్పణతాళము ం ం 8	12
3.	చర్చరితాళము ంంం

		అక్షరకాలము
11.	ప్రత్యంగతాళము 888 ।।	32
12.	గజలీలతాళము ।।।।ᴗ	17
13.	త్రిభిన్నతాళము ।83	24
14.	వీరవిక్రమతాళము ।ᴏᴏ8	16
15.	హంసలీలతాళము ।।ᴗ	9
16.	వర్ణభిన్నతాళము ᴏᴏ।8	16
17.	రంగద్యోతతాళము 888।3	40
18.	రాజచూడామణితాళము ᴏᴏ ।।। ᴏᴏ।8	32
19.	రాజతాళము 8 3 ᴏᴏ8।3	48
20.	సింహవిక్రీడితతాళము ।। 3 8 । 8 3 । 3	68
21.	వనమాలీతాళము ᴏᴏᴏᴏ।ᴏᴏ8	24
22.	చతురశ్రవర్ణతాళము 88।ᴏᴏ8	32
23.	త్ర్యస్త్రవర్ణతాళము ।ᴏᴏ।।8	24
24.	మిశ్రవర్ణతాళము ᴏᴏᴏᴏᴗᴏᴏᴏᴏᴗᴏᴏᴏᴏᴗ	27
25	రంగప్రదీపకము 8 8 । 8 3	40
26.	హంసనాదము ।। 3 ᴏᴏ8	32
27.	సింహనాదము ।8 8 । 8	32
28.	మల్లికామోదము ।।ᴏᴏᴏᴏ	16
29.	శరభలీలతాళము ।।ᴏᴏᴏ।।	22
30.	రంగాభరణము 8 8 ।। 3	36
31.	తురంగలీలతాళము ᴏᴏ।	8
32.	సింహనందనము 8 8 । 3 ।ᴏᴏ 8 8 । 3 । 3 8 ।। +	120
33.	జయశ్రీ 8 8 ।।8	32
34.	విజయానందము ।।8 8 8	32
35.	ప్రతీతాళము ।ᴏᴏ	8
36.	ద్వితీయతాళము ᴏ।ᴏ	8
37.	మకరందతాళము ᴏᴏ।।।8	24
38.	కీర్తితాళము 8 । 3 8 । 3	48
39.	విజయతాళము 8 8 8 । 8	36
40.	జయమంగళతాళము ।8 3 । 8 3	48
41.	రాజవిద్యాధరతాళము ।8ᴏᴏ	16
42.	మద్యతాళము ।।8।।।।	24
43.	జయతాళము ।8।।ᴏᴏ	32

		అక్షరకాలము
44.	కుటుక్కతాళము ం ం । ।	12
45.	నిస్సారుకతాళము । 8 8	20
46.	క్రీడతాళము ం ం ᒐ	5
47.	త్రిభంగీతాళము । । 8 8 । ।	32
48.	కోకిలప్రియతాళము 8 । 3	24
49.	శ్రీకీర్తితాళము 8 8 । ।	24
50.	బిందుమాలితాళము 8 ం ం ం ం 8	24
51.	సమతాళము । । ం ం ᒐ	13
52.	నందనతాళము । ం ం 3	20
53.	ఉదీక్షణతాళము । । 8	16
54.	మట్టికతాళము 8 ం 3	22
55.	డేంకితాళము 8 । 8	20
56.	వర్ణమట్టకము ం ం । ం ం	12
57.	అభినందనతాళము । । ం ం 8	20
58.	అంతరక్రీడ ం ం ం ᒐ	7
59.	మల్లతాళము । । । । ం ం ᒐ	21
60.	దీపకతాళము ం ం । । 8 8	28
61.	అనంగతాళము । 3 । । 8	32
62.	విషమతాళము ం ం ం ం ᒐ ం ం ం ం	18
63.	నందితాళము । ం ం । । 8	24
64.	ముకుందతాళము । ం ం । 8	20
65.	కందుకతాళము । । । । 8	24
66.	ఏకతాళము ం	2
67.	అఠతాళము । ం ం ।	12
68.	పూర్ణకంకాలతాళము ం ం ం ం 8 ।	20
69.	ఖండకంకాలతాళము ం ం 8 8	20
70.	సమకంకాలతాళము 8 8 ।	20
71.	విషమకంకాలతాళము । 8 8	20
72.	చతుస్థాలము 8 ం ం ం	14
73.	డోంభులితాళము । । ᒐ	9
74.	అభంగతాళము । 3	16
75.	రాయవంకోలతాళము 8 । 8 ం ం	24
76.	లఘుశేఖరతాళము । ᒐ	5

		అక్షరకాలము
77.	ప్రతాపశేఖరతాళము 3 ం ం ం	17
78.	జగఝంపతాళము 8 ం ం ం	15
79.	చతుర్ముఖతాళము । 8 । 3	28
80.	ఝంపతాళము ం ం ం ।	9
81.	ప్రతిమధ్యతాళము । । 8 8 । ।	38
82.	గారుగితాళము ం ం ం ం ం ం	11
83.	వసంతతాళము । । । 8 8 8	36
84.	లలితతాళము ం ం । 8	16
85.	రతితాళము । 8	12
86.	కర్ణయతితాళము ం ం ం ం	8
87.	యతితాళము 8 । । ।	20
88.	షట్తాళము ం ం ం ం ం ం	12
89.	వర్ధనతాళము ం ం । 3	20
90.	వర్ణయతి । । 3 3	32
91.	రాజనారాయణతాళము ం ం । 8 । 8	28
92.	మదనతాళము ం ం 3	16
93.	కారికాతాళము ం ం ం ం ం	9
94.	పార్వతిలోచనతాళము ం ం । ం ం 8 8 । । । । 8 । ।	60
95.	శ్రీనందనతాళము 8 । । 3	28
96.	లీలతాళము ం । 3	18
97.	విలోకితతాళము । 8 ం 3	28
98.	లలితప్రియ । । 8 । ।	24
99.	క్షుల్లకతాళము 8 । ।	16
100.	జనకతాళము । । । । 8 8 । । 8	48
101.	లక్ష్మీశతాళము ం ం । । 3	24
102.	రాగవర్ధనతాళము ం ం ం ం 3	19
103.	ఉత్సవతాళము 3 ।	16

N. B. చచ్చత్పుటాది పంచతాళములును పైకనఁబఱచియున్న 103 తాళములును చేరి అష్టోత్తర శతతాళమగుచున్నది.

అష్టోత్తర శతతాళము సంపూర్ణము.